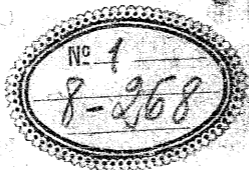

148

~~Vaya~~
~~4-46~~

Lo into 6-8

European University	
CRANFIELD	
No	A
Street	27
City	268

11
12
13

14

15
16
17
18

19
20

21
22
23

24

DE NATURA
NOVI ORBIS

LIBRI DVO.

ET

DE PROMVLGATIONE
EVANGELII, APVD

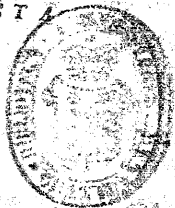
Del Col de la Compañia de
BARBAROS.

SIVE

DE PROCVRANDA
INDORVM SALVTE

LIBRI SEX.

AVTORE IOSEPHO ACOSTA
presbytero societatis IESV.

SALMANTICÆ.

Apud Guillelmum Foquel.

M. D. LXXXIX.

Del Col de la Compañia de Lib.

Handwritten marks and scribbles in the top left corner.

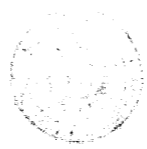
DEPARTMENT OF THE ARMY

NOVEMBER 1918

Handwritten initials or signature.

DEPARTMENT OF THE ARMY
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.

ADJUTANT GENERAL
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.

ADJUTANT GENERAL
OFFICE OF THE ADJUTANT GENERAL
WASHINGTON, D. C.

DO N Philippe por la gracia de
Dios Rey de Castilla, de León
de Aragon, de las dos Sicilias,
de Hierusalem, de Portugal,
de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Va
lencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla,
de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de
Murcia, de Iacn, de los Algarues, de Algezi
ra, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de
las Indias Orientales, y Occidentales, Islas
y tierra firme del mar Oceano, Archidu
que de Austria, Duque de Borgoña, Bra
bante, y Milan, Conde de Anspurg, de Flã
des, Tirol y de Barcelona, Señor de Viz
caya, y de Molina, &c. Por quanto por par
te de vos Ioseph de Acosta, Prouincial de
la compañía de Iesus en las Prouincias del
Peru, nos fue fecha relacion diziendo, que
vos auia des compuesto vn libro intitula
do de Natura noui orbis, & de procurãda
Indorũ salute, de q̄ hazia des presentaciõ,
y por auer mirado las cosas de aquel reyno
cõ cuydado entẽdiades ser de mucho, pro
uecho ansi para aquellas partes como pa
ra las demas que se quisiessen aprouechar
del, y nos f- distes y supplicastes vos man
dasse.

dassemos dar licencia para le poder imprimir o como la nuestra merced fuesse: Lo qual visto por los del nuestro consejo, como por su mandado se hizo en el dicho libro la diligencia que la pragmatica por nos ultimamente fecha, sobre la impresion de los dichos libros dispone, fue acordado q̄ deuiamos de mādardar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien, por la qual vos damos licencia y facultad para que podays imprimir, y vender en estos nuestros reynos el dicho libro, que de suso se haze mencion por el original que en el nuestro consejo se vio que van rubricadas las hojas y firmado al cabo del de Christoual de Leō, nuestro escriuano de camara de los que residen en el nuestro consejo y con que antes que se veda le traygays ante los del nuestro consejo juntamente con el original que ante ellos presentastes para q̄ se vea si la dicha impresion esta conforme al original, o traygays fe en publica forma en como por corrector nõbrado, por nuestro mādado se vio y corrigio la dicha impresiõ por el dicho original, y quedã ansi mismo impres

sas

Las las erratas por el apuntadas para cada
 vn libro de los que así fueren impresos y
 se os tasse el precio que por cada volumen
 auays de auer, y llevar, so las penas conteni-
 das en la dicha pragmática y leyes de nue-
 stros reynos, de lo qual mandamos dar y
 dimos esta nuestra carta sellada con nue-
 stro sello y librada de los del nuestro Con-
 sejo en la villa de Madrid a veynte y dos
 del mes de junio, de mil y quinientos y o-
 chenta y seys años.

El Conde de
 Barajas.

El Licenciado don
 Xopede Guzman.

El Licenciado don
 Pedro Portocarrero.

El Licenciado don
 Mardones.

El Licenciado
 Juan Gomez.

Yo Christoual de Leon escriuano de ca-
 mara de su Magestad la fize escreuir por su
 mandado con acuerdo de los de su Con-
 sejo.

EL REY.

POr quanto por parte de vos Joseph de Acosta Prouincial de la compañía de Iesus en las prouincias de el Pirin nos fue fecha relacion que vos auia des compuesto vn libro intitulado de natura noui orbis, & de procuranda indorū salute de que hizistes presentacion y porq̄ entēdiades seria de mucho prouecho nos pedistes y suplicastes os mandassemos dar licencia para poderle imprimir y priuilegio por el tiempo q̄ fuessemos seruido para q̄ otra persona alguna no lo pudiesse imprimir sin poder vuestro, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los de el nuestro consejo y como por su mandado se hizieron en el dicho libro las diligencias que la pragmatica por nos vltimamente fecha sobre la impressiō de los dichos libros dispone, fue acordado que deuiamos mādar dar esta nuestra cedula para vos en la dicha razō, e nos tuimoslo por biē, por la qual vos damos licencia y facultad para que por tiempo de diez años cumplidos que corran y se cuenten desde el dia de la fecha de ella podays imprimir y vender en estos nuestros reynos el dicho libro q̄ de

fuso

si se haze menciõ por el original que en
el nuestro cõsejo se vio que vã rubricadas
las hojas y firmada al fin de ellas de Christo
ual de Leõ nuestro escriuano de camara de
los q̄ residẽ en el nuestro cõse. y con que
antes q̄ se venda le traygays ante ellos jũta
mẽte cõ el original q̄ ante ellos presenta-
stes para q̄ se vea si la dicha impressiõ esta
cõforme a el, o traygays fe en publica for-
ma, en como por corrector nõbrado por
nuestro mãdado se vio y corrigio la dicha
impressiõ por el dicho original y quedã an-
si mismo impressas las erratas por el apũta-
das para cada vn libro d̄ los q̄ anũ fuerẽ im-
pressos y se os tasse el precio q̄ por cada vo-
lumẽ auẽys de auer y llevar y mãdamos q̄
durante el dicho tiẽpo, persona alguna no
le pueda imprimir sin licẽcia vuestra sope-
na que el que lo imprimiere, o vendiere
aya perdido y pierda todos y qualesquier
moldes y aparejos q̄ de el tuuiere y los li-
bros q̄ vendiere en estos nuestros reynos, e
incurra mas en pena de cinquẽta mil mrs
por cada vez q̄ lo cõtrario biziere. La qual
dicha pena sea la tercia parte para nuestra
camara y la otra tercia parte para el denun-
ciador

ciador, y la otra tercera parte para el juez q̄
lo sentēciare: y mandamos a los de el nue-
stro cōsejo presidētes y oydores de las nue-
stras audiencias alcaldes alguaziles de nue-
stra casa y corte y chancillerias, y a todos los
corregidores asistēte gouernadores alcal-
des mayores y ordinarios, y otros Iuezes
y justicias qualesquier de todas las ciuda-
des villas y lugares de los nuestros feynos
y señorios ansí a los q̄ agora son como a
los q̄ será de aqui adelante que guardē y cū-
plan esta nuestra cedula y merced que ansí
vos hazemos, y contra el tenor y forma de
ella y de lo en ella cōtenido no vayanní
passen ni cōsientā yr ni passar en manera al-
guna, sopena de la nuestra merced y de diez
mil maravedis para la nuestra camara. Da-
da en Madrid a dos dias de el mes de deziē-
bre de mil y quinientos y ochenta y ocho
años.

Y O EL REY.
Por mandado del Rey nuestro señor.

Juan Vazquez.

PHILIPPO
SECUNDO HISPANIARUM ATQUE
Indiarum Regi Catholico.

IOSEPHVS AGOSTA
salutem & foelicitatem D.

VI diuturna peregrinatione longe positas regiones obierunt, solentque, cum ad patriam redeunt, rara aliqua atque inusitata deferre suis, quos vel ipsa nouitate delectent. Quod si selecta etiam ac pretiosa videantur, non alias putant melius collo-

¶ 5 cari

cari posse, quam oblata Principibus. Horum potentissime Rex, institutum mihi quoque imitandum existimaui: qui à maioribus ad Noui orbis nouum excolendum Christi agrum iampridem missus, uniuersam propemodum Indiam Occidentalem obierim, imperij certe tui amplissimi neque mediocrem neque parum locupletem portionē. Itaque inde in Europam reuocatus post annos in Peruano regno exactos quindecim, in Mexicano & Insularibus duos, nihil habui quod pro insigni in Societatem nostram à te collata gratia, tanta Maiestati suppliciter offerrem, nisi fruges quasdam, ut opinor, nouas, ex illa sanè tam remota terra deue-

delectas, atque industria laboris
risque nostri tenuitate collectas:
hoc est, libros de Natura Novi or-
bis duos, & de procuranda Indo-
rum salute, sex. Quos ego cum
in illis adhuc regionibus agerem,
elaboraram, complecti cupiens tum
quod ad studium cognoscendi atti-
net, qua vetus philosophia minus
est affecta, tum quod ad causam
Christi promovendam confert, qua
vocationem innumerabilium gen-
tium ad Evangelium illustrant.
Quae si fideliter ac prudenter, ut
Dei dispensatores decet, à nobis
tractentur, magno sine ulla du-
bitatione in Christi cognitione &
cultu progressus factura sunt. Scio
equidem munus maximo princi-
pe

pe minimè dignum: sed inopiam
excusat atque eleuat ipsum mune-
ris genus, quod ad studium sapiētia
spectat. Sapiētia porro vel exigua
pars, quemadmodum beatus Iob
censet, non conferetur tinctis In-
dia coloribus, nec lapidi Sardony-
co pretiosissimo, vel Saphyro, non
adaquabitur ei aurum. Neq; enim
ad diuinam illam atq; altissimam
sapiētiā cognoscendam parum
conferre putanda est rerum mirabi-
lissimā contemplatio, quarum
autor est ipsa: neque vero studium
pietatis non vehementer accendet
atque inflammabit salutis gen-
tium bene explorata ratio, cum con-
ditor omnium idemque redem-
ptor perspicue declaret, velle se
omnes

omnes saluos esse, atque ad agnitionem sui sancti nominis peruenire. A qua tanta diuina bonitatis largitate, minime aliena putanda est gens Indorum hominum profecto genus docile, mansuetum, obsequens. Te vero Rex maxime, tot auitis regnis cumularum, etiam utriusque India Deus imperio iuxit, totiusque orbis tanquam annuli gemmam effecit, ut Catholica tua Maiestatis & fides sincera, et pietas in Deum ardens ad omnes mortales manet ac deriuetur. Vtinam tuum istum tam praclarum zelum in tuenda Dei Ecclesia, in propaganda Christi gloria, in expugnandis, ac debellandis Fidei hostibus,

stibus, Rex ille Regum secundet,
atque aterna foelicitate prosequatur.
Vale Rex maxime, Et societatem nostram,
nosque ipsos, ac nostra omnia tuere tuo patrocini-
o. Madriti decimotertio Ka-
lendas Februarias. Anno
salutis nostrae.

1588.

EGO Aegidius Gonçalez Dauila Pro-
uincialis Societatis I E S V in prouin-
cia Tolctana, pro data mihi ad hoc facul-
tate à reuerendo admodum nostro patre
Generali Claudio Aquauina, potestatem
facio, vt typis excussi in lucem edantur li-
bri duo patris Iosephi Acoftæ presbyteri
nostræ Societatis, De natura noui orbis,
& sex de procurâda Indorum salute, quos
diligenter legerunt, & approbarunt patres
Benedictus Pereyrus, & Cyprianus Sua-
rez Theologi eiusdem Societatis. Precor-
que Deum Opt. Max. bonorum omnium
autorem, vt id redundet in eius gloriam,
& Indorum salutem, ac totius sanctæ Ec-
clesiæ vtilitatem. Compluri, in nostro
Collegio. Decimotertio Kalendas Fe-
bruarij. Anno 1584.

Aegidius Gonçalez Prouincialis.

D E N A T V R A

N O V I O R B I S ,

L I B E R I .

C O E L V M N O V I

*orbis quosdam de rerum natura**abstulisse. Cap. I.*

NOVI huius orbis gentes vsq; aded ab opinione veterum abfuisse videtur, vt pleriq; ne terram quide hac parte esse putarent, nonnulli (quod amplius est) ipsum hoc cœlum, sub quo nũc agimus, etiam de rebus auferrent. Et si enim pluri mi atq; optimi philosophorum cœlum (vt est) totum sphericum, & terram vndique ambiens tradiderunt, tamen ex nostris auctoribus neque pauci, neq; obscuro contra senserunt mundum hunc vniuersum domui potius similem fabricantes, cui tectum ex vna tantum parte nõ quaquaversus immineat. Neq; enim terre molem gravem in medio aere suspendi rationem pati. Atq; alium esse cœmenti, alium culminis locum. Ac Ioannes quidem Chrysofomus in commentarijs Epistolæ ad Hebræos non semel eos prouocat ac laceffit, qui cœlum sphericum ponunt cum scriptura potius tabernaculum à Deo fixum.

Chrysof.
hom. 1. 4. 6.
27. in epist.
ad H.

cem-

Heb. 8.
Idem hom.
6. & 13. in
Genes. &
ho. 12. ad
pop. Antio.
Theodorit'
& Theophi
lact. incōm.
ad Heb. 8.
Lactant. 3.
li. liu. inst.
c. 24.
Hieron. lib.
2. in epist.
ad Ephe. in
c. 4.
Sixtus Se-
nen. lib. 5.
Biblio. an-
not. 3.
Augus. lib.
2. de Gen.
ad lit. c. 9.

commemoret, quo loco motum quoq; omnem
 cœlo adimit, solem vero & astra cœtera ferri, vt
 volucres, cum per aerem sese mouent, non sicut
 radij voluuntur in rota. B. Chrylostom. etiam
 Theodoritus Cyrensis in hac parte assentitur, vt
 Theophylactus vbiq;. His omnibus antiquior
 Lactantius in libris diuinarum institutionum phi-
 losophos Peripateticos, & Academicos de cœli
 figura & ambitu irridet ratione iam dicta, ma-
 gisq; Epicuri probat sententiam, qui terram ad
 chaos quoddam immane definit; quod attinge-
 re quoque videtur Hieronymus vbi scribit, Phy-
 sicus perscrutator oculos trans cœlum leuat &
 vltra profundum terrarum & abyssi quoddam
 inane demergit. Potro Aristotelis sententiam
 de cœli & figura & motione circulari sacrae scri-
 pturae contrariam Procopius in commentarijs
 Geneseos pro certo affirmare narratur. Nam ego
 eius scripta non legi. Sed quicquid auctores hi
 senserint, equidē non magnopere admiror, quos
 video grauioribus studijs intentos demonstratio-
 nes philosophicas non admodum perspexisse.
 Diuum Augustinum fortasse quis miretur, qui
 cum secularis literaturæ peritissimus fuerit, &
 Physicē atq; Astronomicā non mediocriter
 nouerit, tamen vtrum terra cœlo vndiq; conti-
 neatur, vbiq; dubius hæret. Quid ad me perti-
 net inquit vtrum cœlum sicut sphaera vndique
 concludat terram in media mundi mole libratā
 an eam ex vna parte desuper velut discus ope-
 riat? Quo in loco coniecturis potius, quam vlla
 solida

solida demonstratione teneri cœli figuram sphericam vult, quemadmodum de cœlesti quoque circuitione & ibi & alias tanquam de re dubia videtur scribere:

In psalm.

135. Aug.

Cœleste corpus omni ex parte esse rotundum & in seipsum volui. C A P. I I.

SEd facile condonandum est patribus si cum cognoscendo colendoq; creatori toti vacarent, de creatura minus apte aliqua ex parte operati sunt. Sæculi vero sapientes qui tantum valuerunt, vt possent sæculum æstimare, vt scripturaloquitur, idest vniuersi huius ordinem certa ratione deprehendere, eo profecto infeliciores habendi sunt, quod operibus attendentes, aut nō cognouerunt, quis esset artifex horum, aut certe cognitum nō perinde atq; oportuit, glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis. Certe Aristoteles, & cæteri Peripatetici Stoicis hac parte consentientes ea de cœli figura & conuersione tradiderunt, quæ nos hic terrarum positi apertius oculis intuemur, quã philosophica vlla argumentatione didicimus. Sphæricum esse cœlum & terram vnde quaque concludere, dubitare non sinimur, qui portionem illius veteribus nunquam visam ex obuersa hac orbis parte spectamus, qui vtrumq; cardinem, idest, polum Arcticum & Australem, de quo dubitat Augustinus, navigatione vltra æquinoctialem circulum procedente subinde notamus, qui gradus deniq;

Sap. 13.

Rom. 1.

Plutar. de Placitis Philos. lib. 2. c. 2.

Aug. 2. lib. de Gen. ad lit. c. 10.

A 2

Sexo

sexaginta vltra citraq; mediam lineam cōmmea-
 uimus, vt omittam interim quæ alij certius ex-
 plorare potuerunt vsque ad septuagesimum ad
 Antarcticum gradum immensa nauigatione pro-
 gressi. Vna nauis victoria prorsus in clyta de toto
 terrarum orbe, simul de veterum immenso inani
 triumphauit, Oceani magnitudinem cursu suo
 emensa, minoremq; terræ quantamcunq; molē
 vel ipsis vestigijs hominis exemplo nouo decla-
 rans. Est igitur cœli figura perfecta atq; rotun-
 da. Est terræ vniuersæ atq; aquæ sese mutuò com-
 plectentis globus omni ex parte definitus. Quod
 lane & Philolophica & Astronomica ratio non
 suadet tantum, verum abunde etiam demonstra-
 re potest. Nam vt omittam illa subtiliora, quo
 perfectissimum corpus deceat figura perfectissi-
 ma, quod motus in orbem non possit esse æqua-
 lis & cōstans, si in angulos incidat, id quod pro-
 sus necesse est fiat, si sol & reliqua astra non vol-
 uerētur omni ex parte sed inflecterentur alicubi,
 profecto vel vna luna videtur mihi esse testis in
 cœlo fidelis, quæ tunc tantūmodo deficit, ecclly-
 psimq; patitur, cum globus terræ ex diametro so-
 lis radios intercipit, quod fieri non posset, nisi
 terræ moles esset in medio cœlestibus orbibus
 vndiq; conclusa. Quanquam & illud ipsum in-
 dubium reuocant quidam, vtrum luna à sole lu-
 ceat, verum id nimium est. Noctem vero quid
 efficit aliud, quam solis abscessus ex terræ vmbra?
 Quod si sol terram non subit, sed idem est occi-
 dere & ad angulum conuerti quod omnino se-
 quitur

Aug. epist.

109. c. 4.

quitur si cœlum in modum disci terram tantum
operiat ac non sicut pila complectatur, profecto
longiores breuioreque noctes, alicubi semper
æquales efficere nullo modo posset. Nam quod *Aug. lib. 2.
de Gen. ad
lit. c. 10.*
idem Beatus Augustinus, omnes & conuersio-
nes & oppositiones & depressiones & aspectus
& quæcunq; sunt aliæ syderum affectiones feri-
bit posse seruari, etiam si cœlo ipso immoto astra
tantummodo moueantur, plane mihi ad intelli-
gendum non est difficile, si modo fingendi licen-
tia sit. Etenim si ab angelo quopiam putetur
vniuscuiusque astri corpus ferri, quis non videt
omnes eiusmodi varietates pro diuerso mouen-
tis arbitrio posse contingere? Sed ratio non pa-
titur, si regio illa cœlestis elementaris sit & cor-
ruptioni obnoxia per quam astra feruntur, neq;
enim per inane feruntur, quin & ipsa astra sint
natura corruptioni obnoxia & tempore ipso
transmutentur atque afficiantur, quod illorum
æternitati, quæ vt psalmus habet, *psal. 148.*
vixit Domi-
nus in æternum, & vniuersi huius ordini & con-
seruationi contrarium est. Sed rationi oculos
quoq; testes adhibere licet, cum certamus non
solum manifesta astra volui, sed partes etiam in-
tegras cœli non solum lucidas illas, qualis est la-
ctea via, verum etiam quasdam alias obscuras
atq; atras. Sunt enim insignes prorsus maculae in
cœlo quas, in Europa cum essem, nusquam ita
notasse me memini, ex lunæ laborantis atro-
rem profluxerunt, quas perpetuo tenore cum
ipsismet astris, quibus sunt intermixta volui

6 DE NATVRA NOVI ORBIS
manifestissima experientiaprehendimus. Vnde
de autem illa veluti maculatio cœli contingat,
ego aliud cogitare non possum, quam vt densio
ra cœli luce accepta galaxiam efficiunt, ita con-
trariora magisq; diaphana, quia nihil lucis red-
dunt, atriora apparere. Quacunq; autem ea ex
causa sint, certe esse & cum stellis ipsis immobili-
ter ferri attentissima sæpè obseruatione perspe-
ximus. Cœlestes ergo orbis, & terram perfecte
omni ex parte concludere, & perpetuo in seiplos
reuolui non oportet amplius controuertere.

*Quod sacra quoque litera terram in medio mundi
esse attestentur. CAP. III.*

D I V I N Æ autem scripturæ nullo modo
contrarium est, sed omnino consentaneum
quod de situ terræ & cœli ambitu oculata fides te-
stat. Nam vt præteream quod orbis terrarum
sæpe appellatur, quod quicquid est corporum
cœli ambitu contineri significant sacra litera,
illud certe Ecclesiastæ satis perspicuum est, Ori-
tur, inquit sol & occidit & ad locum suum reuer-
titur, ibiq; renascens gyrat per meridiem & fle-
ctitur ad aquilonem, lustrans vniuersa in circui-
tu pergit spiritus & in circulos suos reuertitur.
Vbi Gregorij siue Nazianzeni siue Neocæsariensis
paraphrasis habet; Sol tota terra decursa ad
eundem rursus terminum, punctumq; circunuo-
luntur, quod fieri sane non posset, si terra cœlo
aliqua parte esset exclusa. Itaq; D. Hieronymus

Hest. 13.

in Epistolam ad Ephesios scribens. Quoniam a
 plerisque, inquit, iuxta Ecclesiasten cœlum affir- *Hier. lib. 2.*
 matur rotundum, & in sphaeræ modum volui, *in epist. ad*
 nulla autem rotundita. latitudinem & longitu- *Eph. c. 3.*
 dinem habet, altitudinem quoq; & profundum
 sed ex omnibus partibus cœqualis est, &c. Vult
 igitur Hieronymus plerosq; sacros interpretes
 mundum, vt est, rotundum potius iuxta scriptu-
 ram existimasse, quam id scripturæ esse contra-
 rium. Nam Basilius & huius fere interpretes Am- *Basi. ho. 1.*
 brosius in Hexameron libris quanquam hærent *Hexa. pro-*
 aliquantum, in mundi tamen rotunditatem ipsi *pe finem.*
 quoque propendent, nisi quod Aristotelis quin-
 tam illam substantiam cœlo attributam Ambro- *Amb. lib. 1.*
 sius in seclatur. De terræ autem situ, & firmitudi- *Hexa. c. 6.*
 ne mirabile est quã elegãter, quã iucunde scrip-
 turæ loquãtur, vt ineffabilẽ conditoris potẽtiã
 atq; sapientiã nostræ & admirationi & voluptati
 excellenter exponant. Iam enim columnasse ter- *Psal. 74.*
 ræ confirmasse Dominus narrat, vt tantæ mo-
 lis pondus diuinæ potẽtiæ manibus susten-
 tari intelligatur, quemadmodum commodè ex-
 ponit Ambrosius. Nam & cœlo & terræ scriptu- *lib. 1. Hex-*
 ra columnas quasdam supponit, non illas Athlan- *c. 6.*
 ticas poetarum, sed has verbi Dei omnia sua vir- *Iob 9. &*
 tute portantis. Iam vero vt terrã elemento aquæ *26,*
 hætere, & plurima ex parte ab illo contineri, sa- *Heb. 1.*
 pentissimè insinuet. Firmavit, inquit, terram su- *Psal. 135.*
 per aquas & rursus orbem terrarum super ma- *Psal. 23;*
 ria fundauit. Ac licet B Augustinus ne ex sacris *August. in*
 literis certum dogma reputetur terram aquis im- *Psal. 235:*

8 DE NATURA NOVI ORBIS

mixtam in medio mundo pendere, illud super
 aquas aliter conetur exponere, tamé planissimus
 sensus est, quem sonat Psalmus vt nulla alia terræ
 fundamenta cogitentur quam aqua ipsa, fluens
 alioqui & facile cedens, quæ per sapientiam sum-
 mi opificis tam vastam terræ machinam immobi-
 liter continet. Super aquas autem & maria ter-
 ra fundata describitur, cum re vera potius sit sub
 ter aquis, quod more cogitationis nostræ, id
 quod ex altera parte terræ à nobis habitata res-
 pondet, non nisi subtus terram esse videatur, at-
 que ita aquas & mare immensum terræ oppo-
 sita veluti infra iacere omnino imaginamur, cum
 tamen ipsum infra vbiq; nihil sit aliud quam or-
 bis medium. Ita ergo loquitur scriptura, vt nos
 vulgo cogitare solemus. Quod si vltra quæras,
 cui nam fundamento innitatur tam vasta & ter-
 ræ, & aquarum moles, vt cum maiori admira-
 tione copiosius satisfaciat, alio loco scriptura res-
 pondet, Extendit aquilonem super vacuum & ap-
 pendit terram super nihilum. Eleganter profus,
 suspensa enim videtur in nihilo, cum terra aquæ
 commixta in medio aere stare perhibetur, vt
 re vera stat. Quod mentis humanæ miraculum ip-
 se Dominus apud eundem Iob auget interrogâs.
 Quis posuit mensuras terræ si nosti? aut super
 quo bases illius solidatæ sunt? Denique vt huius
 totius opificij ratio patefieret, eximius diuino-
 rum operum contemplator & cantor David in
 eo Psalmo, quem de his ipsis pulcherrime ceci-
 nit, sic habet. Qui fundasti terram super stabili-
 tatem

Iob. 28.

Iob. 38.

Psal. 103.

tatem suam, non inclinabitur in seculum seculi. Hæc, inquit, causa est, cum terra tam grauis in medio aere locata sit, neq; tamen vel corruat vel nutet, quod fundamenta certe habeat firma naturalis stabilitatis suæ, quam illi sapientissimus conditor attribuit, vt in se ipsa consisteret, neq; alio indigeret firmamento. In quo humana cogitatio multum fallitur ex humanis operibus diuina metiens. Nihil ergo verèdum est, ne quamuis in medio suspensa videatur, huc illucve ruat. Non enim inclinabitur, inquit, in seculum seculi. Merito prorsus post insignem tantorum operum commemorationem, diuinam magnificentiam celebrat carmine Dauid. Latabitur, inquit Dominus in operibus suis & quam magnificata sunt opera tua Domine, omnia in sapientia fecisti. Et quidem quoties peregrinatione varia, vel immensa illa Oceani spatia, vel hanc adeò vastã atque dissimilem terrarum machinam intueri contigit, non potui, non magnam ex eo spectaculo iucundis imo voluptatem capere, vt præ diuinæ sapientiæ & amplitudinis argumentis humana omnia quamuis regia, quamuis exquisita vilescerent. Sæpè dicere venit in mentem; Delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo. Ac re veranescio, quid habent intus latentis & arcane elegantie, artis diuinæ opera, vt læpius spectata nouam semper voluptatè pariant. Contra humana omnia quouis artificio composita, facile spectandi assiduitate vilescunt, & fastidio sunt. Hortos amcenis-

*Psal. 103.
Ibidem.*

Psal. 91.

10 DE NATVRA NOVI ORBIS
mos, templa augustissima, arces superbe constru-
ctas, statuas ingeniosissime effictas, vbi bis aut
ter contemplatus sum, vix possum oculos præ-
terea tenere, veluti fastidium respuentes: idem
mare quoties intueor, aut præcellam aliquam ac
prominentem rupem, aut campos naturali co-
pia floribusque virentes, aut fluuij rapidum & in-
exorabilem vorticem cum saxis perpetuo con-
certantem, atque frementem, cæteraq; naturæ
spectacula, noua semper reperio, nouamq; sine
fastidio voluptatem capio; vt occultæ profecto
cuiusdam sapientiæ atque inexhaustæ splendi-
dum quoddam conuiuium esse videatur.

*Responso ad ea que contra cæli rotunditatem ex sac-
ris literis asseruntur. CAP. IIII.*

SED redeo ad mundi faciem, quem non esse
omni ex parte rotundum, neq; in se ipsum cõ-
uerti nescio ex quibus sanctarum scripturarum
verbis suspicari nonnu^m potuerint. Nam quod
Paulus tabernaculum vocat cælum, quod fixit
Deus, & non homo, quid eo pertineat, non vi-
deo. Neque enim quia tabernaculum fixum à
Deo audimus, more tentorij vna tantum ex par-
te atq; in ea immotum, terram operire putare
debemus. Sed cum veteris tabernaculi similitu-
dinem Apostolus pertractaret, noui testamenti
tabernaculum cælum esse docuit, in quod sum-
mus sacerdos Iesus Christus in suo sanguine se-
mel introierit, quod tantum veteri præstat, quan-
tum

Heb. 8.

rum inter huius autorem Deum, & illius hominem interest. Quanquam ne illud quidem tabernaculum sine Dei sapientia, quæ Beseleelum illum impleuit, peractum est. Neque vero similia aut parabolas, aut allegorias necesse est omni ex latere quadrare, vt Beatus Chrysolostomus vere & erudite admonet. Quod præterea B. Augustinus ex quorundam sententia profert contra cœli rotunditatem testimonium. Qui extendit cœlum sicut pellem, vnde non sphericum sed planum superne volunt significari, facile ab eodem sancto Doctore refellitur, quod ijs verbis, non tã cœli figura, quam facilitas fabricandî indicata sit, vt tam facile Deo fuerit immensum illud cœlum efficere, quam facile nō dis pellem complicatam extendere, vel certe insinuata est diuinæ habitationis maiestas quædam, vt quod nobis tabernaculum è pellibus esse solet, hoc Deo sit cœlum, vique adeo pulchrum atque durabile, quod quidam poeta eleganter simul & breuiter dixit. Nitidi tentoria cœli. Illud etiam. Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, si Anthropomorphitæ essemus, non leuem quæstionem afferret, quomodo cū omnia Deus impleat, terram habeat pro scabello pedum, si in medio mundi sita est, oporteret enim contrarios sibi esse Dei pedes, & caput non vnum, sed plurima cogitare, quæ quoniam ad nugas potius & risum pertinēt, quam ad seriam disputationē, satis sit in scripturis non occidentem literā quærendam esse, sed spiritum.

*Exod. 36.**Chrysol. in c.
20. Matth.**Psal. 103.
Aug. 2. de
Gen. c. 9.**Esai. 66.**2. Cor. 3.*

QVALIS autem facies sit cœli huius Australis, multi quærunt in Europa, quod apud veteres Astrologos nihil legere possint, qui & si esse certò deprehēderūt, cuiusmodi tamen esset, assequi minime potuerunt. Quanquam & sydus Canopum ingens & clarum illi celebrant apud nos, & si qui peritiores huc navigarunt, magna quędam de hoc cœlo scribere solent, quod astris splendeat crebris & grandibus. Soleat enim remota facile amplificari. Ego verò & maiora & nitidiora circum Polum alterū spectari opinor, neq; septentrionibus atq; Vergilijs nostra hæc præferenda existimo. Illa tamen est præclarissima species in hoc cœlo, quam Cruciferum appellamus, hoc est sydus quatuor clarioribus stellis ex æquo fere distantibus Crucis formam pulcherrime effingens. Hunc Polum esse Antarticum imperiti reputare solent, quod videant Nauceros ad illum rationem navigationis expendere, sicut ultra æquinoctialem ad Polum Arcticum faciunt. Sed hoc propterea fit, quod nulla stella fixa Polus hic Antarticus demonstretur, atque ita coguntur naturæ proximam quærere, quam Cruciferi pedem vocant, quæ tamen à verò Polo, ut à viris peritis accepimus, gradu trigésimo distat. Itaq; difficilior est mensuræ in hoc Hemisphærio ratio, quod stella illa dirigere cursum nequeat, nisi cum supernè recta iacet, quod semel in nocte contingit, & vario anni tempore variū situm habet, & quod est molestus, multam anni

Plinius.

lib. 6. c. 22.

partem

partem nocte tota nō pertingit ad verticē. Quā obre peritiores nauū gubernatores ex meridiano sole iuxta Astrolabicū instrumentū, vt nauticē dicamus, punctum notant: cuius artis peritia Lusitani sine vlla dubitatione ceteros mortales longe superāt, quod & ingenio peracuti sint, & nauigationib⁹ supra omnes lōgissimis ac difficilimissis assuefacti sunt: alia etiā quādam sidera præclara & pulchra, quæ Elicę & Cynosuræ poetarū quodāmodo respondere videantur. Lactæ quoq; viæ excursus lōge splendidissimus, atq; ijs quas supradixi maculis quadā ex parte distinct⁹. Cætera alij accuratius aut obseruabunt, aut tradent. Nobis sufficient hæc pauca de multis.

Quod mundus ad vtrumq; Polum terras. aequè ac maria obtineat. CAP. VI.

BE N E habet, quod ostensum est cælum nō Europæ solum, & Asiæ, atq; Africę diuinitus esse concessum, sed nos quoq; vt omnia tegere. Quod plane aduersus eos qui Hispaniā hic suspirant, & patriā semper habent in ore nosq; illius charitate parū tangi, vel mirantur, vel indignantur, opportune vsurpare solemus. Propterea nos de reditu in Europam nihil cogitare, quod æquè propinquū Americæ cælū atq; Europæ esse videamus. At quāuis cælum vndiq; orbem claudat, non continuo terram etiam vndique extare consequitur. Nam cum ex duobus elementis terra & aqua vnus efficiatur globus, quod & veterum doctissimi censuerunt, & apertis demon-

stratio -

Et de Hierosolymis & de Britannia equaliter patet aula calceis. Hiero. ad Pauli-

Plut. lib. 3.
de placitis
philos. c. 9.
10. & 11.
Augu. lib.
16. de Ci-
uit. c. 9.

strationibus constat, intelligi sanè potest ad Po-
lum Antarcticum mare quaqua versum esse dif-
fufum, neq; vsquam terræ locum reliquiffe, quæ-
admodum B. Augustinus contra Antipodum af-
fertores argumentatur. Non attendunt, inquit,
etiam si figura conglobata & rotunda mundus
esse credatur, siue aliqua ratione monstratur, nõ
tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab
aquarum congerie nuda sit terra. Recte profus
non enim illud necessario ex mundi rotundita-
te consequitur. Sed tamen neq; contrarium de-
monstratur ratione, & hoc iam tandem experien-
tia ipsa patefecit. Et si enim multò maximam
eius globi partem aquæ obtinent, tamen ita ter-
ræ vicissim cedunt, vt non tota huius congeries
hinc, tota illarum inde se teneat, sed mutuis ex-
cursionibus sese per omnia complectantur. Qua
in re mirabilis conditoris ars obseruantibus ap-
parere solet. Sacris quidem literis tradentibus
didicimus aquas initio congregatas esse in locũ
vnum, & terram protinus apparuisse: eadem ta-
men æquè nos docent congregationes aquarum
vocata esse maria, quæ sine dubio plura sunt.
Neq; mediterranea solum maria multa sunt, vt
Euxinum, Caspium, Erythræum, Persicum, Hes-
perium, & reliqua tot pene nominibus distincta
quot spatijs. Verum etiam Oceanus ipse in diui-
na scriptura Abyssi vocabulo appellari solitus,
quannis re vera vnus sit, multiplex tamen est, vt
in hac America. Alter est Oceanus Borealis, alter
Australis, alius etiã in Oriente est Indicus alius
Synen-

1. Gen.

Synensis. Illud autem ego in ijs, quæ hæcenus partim navigatione, partim aliorum narratione habeo explorata, notare potui, quod vix vsquam terra distat à mari amplius quam viginti quatuor millia stadiorum, idest, leucas Hispanicæ mille, sed vbi vis maxima Oceani spatia eam mensuram haud quaquam superant. Non equidem nego latius longe Oceanum navigari, cum pto be sciam Lusitanicam classem quadruplo plus itineris maritimi solere conficere, quin potius Oceanum ipsum in orbem cingi posse, nostra ætas ipsis rebus agnouit. Sed illud affirmo hæcenus re- cta linea continentem à continente aut insulis, tetram denique à terra qua parte sese proxime respiciunt aut nusquam, aut vix amplius quam ijs spatijs distare esse compertum. Nam ab extrema Europa, & Africa Insulæ fortunatæ cæteræ- que innumeræ illo situ protensæ tercentum leucis propemodum absunt: ab ijs ad Occidentalem Indiam venientibus, post nongentas plus minus occurrunt Insulæ illæ, quas Dominicam, & Virgines, & Beatam cæterasq; vocamus, hæ longo ordine excurrunt vsq; ad eas, quas Barlouenti nautæ appellant. Ab his continens biscentum, aut paulò amplius abest. Vbi Floridæ regna vsq; ad Patagoniam regiones infinitis spatijs visuntur. Hoc autem altero Oceano Australi à freto Magallanico vsq; ad Promontorium Mendocinum eodem modo terra longissimè tenditur, sed nusquam latior quam hoc ipso Peruano loco in quo nunc agimus, cui ex altera parte respondet

regio

regio Brasiliæ quater & vicies mille stadijs à nobis disita. At in hoc Oceano Australi Sur vulgo appellato quamvis Occidentem versus nullus certus finis habeatur: tamen nō ita pridem Insulæ quædam & multæ & magnæ quas Salomonis vocant, noua nauigatione explorata sunt, octingentas leucas ab America remotæ. Et quoniam totius orbis obseruatione compertum est. Insulas tum frequentes, tum magnas nusquam solere occurrere, quin continens in præpino sit, & multis alijs & mihi ipsi persuasum profusum est, ab illis Insulis Salomonijs non procul abesse terram continentem latissimam, quæ huic Americæ ex Occidentali parte respondeat, & ad Magallanicum fortassis fretum conuertatur. Nā & nouam Guinæam terram esse continentem tradunt, quam peritiores quidam Insulis illis asserunt. Itaq; magnam orbis partem restare adhuc nobis incognitam ratio ipsa persuadet. Iam vero hoc ipso mari Australi ad Synarum celeberrimam latissimamq; regionem nauigant nostri, neque maiora eius nauigationis spacia referunt, quam quæ ab Europa ad Indiam Occidentalem emensi sumus. Vtriusq; autem Oceani continuatio, Borealis inquam illius & huius Australis, inter quos intercepta est America nostra, ad Polum quidem Antarcticum certo explorata est quinquagesimo gradu elata, vbi fretum insigne Magallanicum redditur. Sed vtrum ad Polum quoque Arcticum similiter vterque Oceanus committatur atq; concurrat, multi quærunt, & quod

quod equidem sciam, inuenit hactenus nemo. Tantum indicia quædam & coniecturas probabiles afferunt supra Floridam esse alterum quoque fretum Magallanico simile. Nobis quæ hactenus certa fide comperta sunt, satis esse debet, ut orbis terrarum portionem, vniuersa Europa atque Asia, & Africa, non minorem ex altera hac parte iacere intelligamus, atq; vtrumq; mundi Polum æquè sibi & terras & maria vindicare, quod antiquis aut negare, aut dubitare impune licuit. Quanquam huius quoque rei accuratior tractationem rudes nos & vix mediocriter imbuti peritioribus certe relinquimus.

Lactantij opinio negantis esse Antipodas confutatur.

C A P. VII.

SED vtrum ab hominibus incoleretur ea quoque orbis pars quæ spectat Antarcticum, magna olim quæstio fuit. Lactantius quidem Firmianus, & Aurelius Augustinus Antipodum assertores irrident. Sed quamuis fabulam æquè vterque arbitretur, tamen ut ingenijs plurimū absunt inter se, ita rationibus prorsus dissimilibus inducuntur. Lactantium triuialis quædam opinio fefellit, qui irridens philosophos cælum quaqua versum deuexum, terramque in medio sicut pilam conclusam asserentes, ita scribit. Qui esse contrarios vestigijs nostris Antipodas putant, num aliquid loquantur? aut est quisquam tam ineptus, qui credat esse homines, quorum

B

vestigia

*Lact. lib. 7.
diui. inst. c.
23.
Augus. lib.
16. de Ci-
uit. c. 9.*

vestigia sunt superiora, quam capita, aut ibi, quæ
 aptid nos iacent, inuersa pendere? fruges & arbo
 res deorsum versus crescere? pluuias, & niues, &
 grandinem sursum versus cadere in terram. Et
 post nonnulla, sic pendulos istos Antipodas cœ
 li rotunditas adinuenit. Quid dicam de ijs nes
 cio, qui cum semel aberrauerint constantet in
 stultitia perseuerant, & vanis vana defendunt.
 Nos vero qui contrariam Asiæ incolimus orbis
 partem, quia Anticthoni sumus, neque pendere
 nos cernimus, neque vestigia nobis esse superio
 ra, quam capita. Neque fruges nostras & arbo
 res aliorum crescere, neque niues, aut imbres ali
 ter cadere quam in Europa videmus. Omnino
 est admirabile dictu, rationem humanam, & ve
 rum sine imaginatione percipere non posse, & ta
 men si imaginationi obsequatur, non errare non
 posse. Cœlum rotundum, vt est, & terram in me
 dio positam nisi imaginemur, non possumus in
 telligere. At eandem imaginationem si mens se
 quatur ac non potius castiget, & corrigat, omni
 no fallimur, & aberramus à vero. Ita in nobis es
 se cœleste quoddam lumen, quo ipsas etiam re
 rum formas ad intelligendum oblatas, diiudice
 mus, & probemus, atque improbemus, apertissi
 mo vsu deprehendimus. Quare & animum om
 ni corporea natura superiorem, & aeternum veri
 tatis vigorem in summa hominis sede præsi
 dentem, qui immortale lumen suum ex illo primo,
 & summo lumine accensum contestetur, qui
 ignorat, aut dubitat, is profecto se se etiam esse
 homi.

hominem ignorat, aut dubitat. Itaq; forma omnis sensu percepta, visq; ipsa imaginandi si de cœli rotunditate interrogetur, nihil aliud dictura est, quam quod docuit Lactantius. Si cœlū rotundum sit, solem, & astra cadere ad occasum, surgere ad meridiē, terram esse suspensam in aere, homines, qui ex altera parte incolunt, vestigia superiora ferre quam capita, niuem & imbres illic non cadere deorsum, sed infernè ascendere, & cetera portentosa etiam dictu ridicula. At si suprema rationis vis consulatur, nugas has omnes facile irridebit, atque imaginatione tanquam anum delirantem respuet. Tum illa sua seueritate in corrupta respondebit, eos decipi, qui per inde mundum fabricantur, vt domum quandam, cuius fundamento nil nisi terra, tecto non nisi cœlum superius sit. Quin potius vt in animantibus quamuis alijs aliter situm sit caput, alijs quidem supernè, vt hominibus, alijs obuersum vt quadrupedibus, alijs medium, vt polypo, & araneo, in omnibus tamen caput esse supremum, ita etiam cœlum vbicumq; sit, supernum esse, terram semper infernam. Nam quia imaginatio nostra addicta est loco, & tempori, tempus autem & locum non percipit vniuersè, sed definitè, iccirco cum ad ea assurgit, quæ tempus excedunt, aut locum sibi notum, protinus corrui, & nisi ratione erigatur, ne momento quidem stare potest. Itaque ante mundum conditum tempus quarit, & illi quoque fabricando locum parat, neque aliter

fieri posse satis videt, cum ratio tamen neque ante motum fuisse tempus, neque vniuerso ipso locum vllum priorem fuisse perspicue ostendat. Hanc igitur ex vana imaginatione conceptam contra terræ situm argumentationem philosophus, & dilucidè refellit, & breuiter eundem esse in mundo locum & medium, & infimum vere omnino pronuntians.

*Arist. 1. de
caelo.*

*Quæ ratio impulerit B. Augustinum, vt negaret esse
Antipodas. CAP. VIII.*

DI V V M vero Augustinum acerrimo ingenio virum longe alia ratio, vt de medio auferret Antipodas, cōpulit. Nam illam de incessu contrario ipse dissoluit in libro Categoriarum. Veteres inquit, vnde quaque versum asserentes terram esse subter, cœlum super. Nam & Antipodes nostri qui nobis dicuntur figere aduersa vestigia, cœlum super se habent. Hoc igitur cum philosophice prorsus intellexerit Augustinus, quid quæso potuit hominem vsque adeo doctū in eam opinionem perducere? Nempe ex media Theologia sumpto argumento, quod omnes homines ex vno Adæ semine propagatos diuinæ litteræ tradunt, vt autem infinito Oceano traiecto homines ad obuersas terræ partes commearent, nulla ratio pati posse videbatur. Ac nisi vsus ipse rerum oculata fide secus esse ostendisset, profecto hodie quoque inuicta ratio illa perstaret. Quam cum nullo modo esse veram, liquido con-

*Augus. lib.
Categor. c.
10. in. 1. to.*

Act. 17.

stet

*tergo non est addubitan-
dum Augus. ex nomine Orbis mundani, &
p. thesaur. Africa, et n. alia forma Antipod.*

stet, quomodo tamen soluenda sit, id est, quemadmodum genus Indorum potuerit ad hanc Americam penetrare, operis & difficultatis plurimum habet. In cuius explicatione diutius nobis erit in consequenti disputatione laborandum. Nunc ipsum Beatum Patrem audiamus in libris de Ciuitate Dei differentem. Quod vero & Antipodas esse fabulantur, id est, à contraria parte terre, ubi sol oritur quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc vlla historię cognitione didicisse se affirmant, sed quasi ratiocinando coniectant, eo quod intra conuexa cœli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat & infimum, & medium, & post pauca. Nullo modo scriptura sacra mentitur, quæ narratis præteritis fidem facit, eo quod eius prædicta complentur. Nimisque absurdum est vt dicatur, aliquos homines ex hac in illam partem Oceani immensitate traiecta navigare & peruenire potuisse, vt etiam illic ex vno illo primo homine genus institueretur humanum. Tota ergo Augustii difficultas Oceani immensitas fuit. In qua etiam sententia fuit grauissimus autor Gregorius Nazianzenus pro certo confirmans vltra Gades mare esse hominibus impermeabile. Nam in quadam epistola. Porro, inquit vltra Gades mare hominibus non esse permeabile Pindaro docenti assentior. Et in funebri oratione Basilij, Neque vltra Gades transmeare cuiquam concessum est. Quod quanquam prouerbij loco ex Pindaro

Lib. 16. c. 9.

Greg. Nazian. epist. 71. ad Posthumanū.

sumptū est. (Quod ultra Gades est, ait ille, æquē sapientibus & stultis inaccessum est,) tamen ipsa proberbij origo satis ea de re veterum constantem sententiam indicat. Itaque Poetarum, Historicorum, & Topographicorū literis Gades Hispanicæ, orbis terrarum fines celebratur, illic Herculeas columnas erigunt, illos & Romani Imperij, & vniuersi orbis limites statuunt. Neq; profanæ solum, sed sacræ etiam literæ ad eum modum sæpè loquuntur. Accommodant enim se illę vulgaris sententiæ, vbi scribunt. Exisse edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & de Alexandro Macedone tradunt peruenisse ad terræ fines, & terram vniuersam celsisse illius imperio, sicut alias Euangelium in vniuerso mundo fructificasse, & creuisse, vñtato enim more vniuersus orbis accipitur, portio illius maxima ad illa vsque tempora cognita. Nam neque Oceanum illum Indicum, neque hunc alterum Atlanticum humanis viribus aut industria trajici posse vna omnium sententia fuit. Itaque Plinius tanquam de re certa ait, Sic maria circumfusa vndique diuiduo globo partem orbis auferunt nobis, neq; inde huc, neque hinc illo per uio tractu, id quod Cicero, Macrobius, Mela, cæteriq; plerique scripserunt.

Luc. 2.

1. Mach. 1.

Colof. 1.

Plin. lib. 2.

6. 67.

Aristotelis sententia de habitatione alterius orbis, & qua in re aberrauerit. CAP. IX.

FVIT quoque altera causa, cur veterum opinionione ad hunc alterum orbem mortalibus non

non pateret accessus, quod præter Oceani vastitatem. cœlum ipsum obstaret solaris Zonæ implacabili æstu, quo ab eo itinere, vel mari, vel terra conficiendo audacissimum quemq; compesceret. Namque ij, etiam, qui terram, ut est, fecere rotundam, & ad utrumque Polum habitabilem esse censuere, negarunt tamen incoli posse ab hominibus mediam hanc eandemque maximam & longissimam Zonam duobus solstitialibus circulis comprehensam, propter æstiuos perpetuosque ardores ex Solis propinquitate eam omnem regionem adurentes, & pabuli aquarumque impotentia efficietes. Huius sententiæ autor est Aristoteles, magnus ille quidem naturæ explorator, sed in hac re longè aberrans à vero.

Quid autem philosophatus recte sit de situ orbis, quid secus, breuiter expediam. Is de Austro disputans an ab ipso meridie exoriatur, an potius ab ultimo vertice Poli Antartici, ad hunc modum scribit. Ratio docet terræ, quæ habitatur latitudinem quidem determinatam esse, eam tamen continenti orbe coniungi non posse propter temperationem. Non enim ardore nimio, & frigore premitur in longitudinem suam, sed in latitudinem, ita ut sicubi maris vastitas minime prohiberet, tota quam longa est pedibus peragraripotest. Huc usque prorsus bene. Non enim potest negari quin terra in longitudinem hoc est ab ortu ad occasum magis habitationi hominum accommodata sit quam in latitudinem id est, à Septentrione in meridie, non solum ob rationē

*Aristot. 2.
Meteo. c. 5.*

ab Aristotele allatam de temperatione, quæ per longitudinem eadem perpetuo est, cum æque absit à solis æstu, & septentrionis rigore, verum etiam propter noctium dierumque spatia alterna, cum versus latitudinem in perpetuas vmbrae & semestrem noctem incidere necesse sit. Pergit autem aduersus Geographos sui temporis id monstrare Aristoteles. Hoc ipsum, inquit, in nauigationibus itineribusque pedibus conficiendis animaduerti licet. Longitudinis enim & latitudinis magna est distinctio. Nã quod à columnis Herculis vsq; ad Indiã pertinet eo q; ab Æthiopia vsque ad Maotin, & ad extrema Scythiæ loca maius est, quam quinque ad tria sint, si quis nauigationum atq; itinerum rationem habeat, quantum earum rerum certa explorataque cognitio hauriri potest, Atqui vsque ad incultas terræ partes eam, quæ habitatur in latitudinem cognitam habemus. Hic Aristoteli venia danda est, qui ex suæ ætatis historia nihil vltra citeriorem Æthiopiam, Africae atque Arabiae subiectã exploratum habuerit, vltimã Æthiopiam ignorarit, cū necdum immensa illa pretiosi loãnis regio cognita haberetur, multoque minus quicquid Equatorem, quicquid Tropicum Capricornij excedit vsque ad bonæ spei promontoriũ Lusitanica nauigatione notissimum, Quo ex loco si vsque ad vltimam Scythiam atque Tartariam latitudo capiatur, non dubium est quin æquatura sit totam à columnis Herculis vsque ad Indiã longitudinem. Sed & Nili fontes, &

infini-

infinita propemodum interioris Æthiopiæ spacia ignoravit antiquitas. Ob hanc rem Lucanus Cæsarem ab ea inquisitione coercet. Quæ tibi, inquit, noscendi Nilum Romane cupido? & Nilum ipsum alias alloquens idem poeta. Et te terrarum nescit cui debeat orbis: scripturæ autem nostræ, idest, sacra autoritas eam quoque terram habitari facile continet. Neque enim in Sophonia legeremus. Ultra flumina Æthiopiæ filij dispersorum meorum deferret munus mihi, cum de illarum gentium vocatione vaticinaretur, sed ut dixi, veniam oportet dare philosopho suis historicis & topographis fidem habenti. Illud quod sequitur, expendamus. Altera, inquit, pars hoc est Septentrionalis, ultra inculta est, quod frigore rigeat, altera, idest, ultra solstitium, quod vritur calore. Quæ autem ultra Indiam, columnasque Herculis sitæ sunt, eæ propter mare coniungi minime ita videntur, ut tota sit continens terra, quæ habitatur. Hoc verum est prorsus & indubitatum. Adiungit vero. Quoniam necesse est aliquem locum eandem habere rationem ad alterum verticem, quam is, quem nos incolimus ad eum, qui supra nos est, habet, non est id quidem dubium quin eadem ratione cætera alia, tum veterum situs respondeat. Et interpositis quibusdam de Austro & Aquilone. Necesse est profecto Austrum esse ventum eum, qui fiat à loco qui calore vritur. Is autem locus quod solem proximum habet, aquis & pabulis caret. Hæc Aristoteles, nec potuit fortassis certius aliquid

*Lucan. 10.
Pharsal.*

Sopho. 3.

26 DE NATVRA NOVI ORBIS
assequi humana suspicio. Qua etiam ex re (vt hoc
religiose dicam) soleo saepe perpendere, quam in
rebus diuinis infirma sit philosophia sapientium
huius sæculi, quando in ipsa terrena, & infima ma-
teria, vbi sibi videtur maximè sapere, vsque adeo
desipit. Habitationem terræ ad hunc alterum Po-
lum Austrinum, vt vocat Plinius, collocatæ se-
cundum longitudinem ab Occidente in Orien-
tem esse maximam, secundum latitudinem vero
à vertice Australi vsque ad æquinoctialem, aut
nullam, aut perexiguam Aristoteles vult. Sed
aded falsum est, vt totius noui orbis tota prope-
modum habitatio sit secundum latitudinem, id-
est, à Polo in Polum: ab Oriente autem in Occi-
sum breuis admodum mensura sit, tantumque
latitudo noui orbis longitudinem superat, quan-
tum denariusternarium, & eo amplius. Iam ve-
ro quod mediam regionem, quam torridam Zo-
nam vulgo appellamus, asserit prorsus inhabita-
bilem, quod calore exuratur propter solis vicini-
tatem, quodque pabulis, & aqua careat, omnino
est secus. Nam & noui huius orbis longe maxi-
ma pars ac frequentissime habitata, intra vtrum-
que Tropicum continetur, eadem, & pabulis, &
aqua supra omnes orbis terrarum regiones abun-
dat, atque plurima ex parte temperatissima est,
vt hic etiam Deus stultam huius mundi sapien-
tiam fecisse videatur. Est ergo habitabilis habita-
turq; copiose quicquid reclamet antiquitas, Zo-
na torrida. Porro regio illa inter hanc torridam,
& illam Polarem posita, quamuis situ ipso cōmo-
dissima

diffima fit habitationi humana, tamé raro admodum habitatur, quod hæctenus sola regio Chyléſis occurrat, quæ non fit Oceano intercepta. Multi tamé quorû me etiã in numero eſſe profiteor, terrã huic Chyléſi oppoſitã ultra Tropicû Capricornij porrigi opinãtur, ſed eãdẽ nobis nondũ eſſe exploratã. Neq; dubiũ eſt, quin ea regio, vt optimũ, & tẽperatiſſimũ ſitũ tenes, me ſiũ inter torridã, & Polarẽ, ita etiã omnibus rebꝝ præſtet, vt parte Europæ optimæ parti æqua ratione reſpõdẽs. Et hoc ſatis cõſentaneũ Ariſtoteles ſuſpicatus eſt. Sed tamé vt dixi, & illa quãtũ hæctenus cõpertũ eſt, breuiſſima eſt, & ipſa torrida longe maxima.

Quod eadem Plinij & complurium veterum ſententia fuerit. C A P. X.

Ariſtoteliſ ſententiã ſecutus eſt Plinius. Lux inquit, media terrarum, qua ſolis orbita eſt, exuſta flãm̃is, & circumſata cominus vapore torretur. Circa quã duæ tantũ inter exuſtã & rigẽtes tẽperantur, hæc; ipſæ inter ſe nõ peruiæ propter incendiũ ſideris. Hæc eadẽ fuit vulgaris ſentẽtia veterum, quã etiam Poeta ſuo carmine celebrat.

*Quinq; tenent cœlum Zona, quarum vna coruſco
ſemper ſole rumbens, & torrida ſemper ab igne.*

*Verg. in
Georgic.
Et. 7. Anci.*

Idemq; alias, Et ſi quẽ extenta plagarum. Quatuor in medio dirimit plaga ſolis iniqui. Et alius poeta apertius.

Totidẽmq; plaga tellure premuntur.

*Ouidius. 1.
Meta.*

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis eſtu.

Ea vero veterũ ſententia, perſpicua atq; inuicta, vt ipſis videbatur, ratione nitebatur. Nam vt quæq;

quæque regio ad meridiem propius accedit, ita solis ardoribus magis expositâ animaduenterant, idq; adeo verum est, vt in eadem Italiae prouincia Apuliam Liguria, & in nostra Hispania Bæticam Cantabria vsque adeo feruentiorem notare liceat, vt per gradus vixdum octo grande frigoris & æstus discrimen sit. Hinc iam consequi videbatur, vt eadē ratione seruata ea regio, quæ solis radijs subiecta esset, intolerabili prorsus perpetuoq; ardore vrgeretur. Præterea inter ipsum anni decursum hyemis, veris, æstatis, autumnis, vicissitudines nō alia ex re fieri videbant, quam ex solaris globi accessionibus. Et cum æstiuos calores longe adhuc à solstitiali circulo positi vix se ferre posse cernerent, iam suo iure colligebant, si tam propinquum haberent solem, vt directo illius radijs ferirentur, idque per totum propemodum annum, futurum esse omnino, vt summis perpetuisque ardoribus absumeretur genus omne mortalium. Hæc antiquorum, quod regio media inculta esset, ratio fuit. Quam, nisi nos secus vsus ipse docuisset, non physicam, sed mathematicam demonstrationem, hodie quoque reputarem, adeo ad ipsas etiam naturæ leges peruidendas humana ingenia imbecilla sunt, verum illa duo naturæ miracula immensi, inquam Oceani certa traiectione, & torridæ Zonæ suauissima habitatio, nostræ ætatis felicitate patuerunt. Et quoniam de Torridæ habitatione & natura fuse dicendum est libro sequenti, Oceanum per nauigandi ratio, quæ ad institutum ma-

gnopere

gnopere confert, hoc ipso explicanda est, si prius, quæ de genere Indorum veteres, recentisque scriptores tradidisse videtur, persecuti fuerimus.

Notitiam alterius orbis apud veteres inueniri.

C A P. X I.

I G I T V R. hominum genus ultra Cancræ circulum habitare veteres aut omnino negarunt, ut Lactantius & Augustinus, aut certe si qui essent, intra mediæ regionis terminos non posse consistere affirmarunt, ut Aristoteles & Plinius, & utroque antiquior Parmenides, utrumque autem secus esse satis constat. Sed utrum ante nostram ætatem eius rei notitia extiterit, accurate permulti quærunt. Apparet enim monstri simile, & alterum orbem esse tantum, quantum huc cernimus, & antiquos tot sæcula latuisse. Itaque nonnulli tanquam eam gloriam nostro & sæculo & generi inuideant, conantur huius quoque orbis notitiam antiquitati tribuere. Atque esse certe nonnulla eius vestigia negare non possumus. Scribit Hieronymus in epistolam ad Ephesios. Quærimus quoque quid sit. In quibus aliquando ambulastis secundum sæculum mundi huius. Utrum nam & aliud sæculum sit, quod non pertineat ad mundum istum, sed ad mundos alios, de quibus & Clemens in epistola sua scribit. Oceanus & mundi qui trans ipsi sunt. Quænam hæc fuerit Clementis epistola ignoro: sed illud scripsisse Clementem Hieronymo fidem non

*Plut. lib. 3.
de placitis
philo. c. 11.*

*Hiero. in. c.
2. epist. ad
Ephes.*

*Clemens Ro
manus epist.
ad Corinth.*

nō habere nō possum. Perspicuè vero Oceano tra-
 iecto alterū esse mundū imo etiā mūdōs Clemēs
 docet, atq; ita re vera est, lōgissime enim vterq;
 nōus orbis, id est, America, ab India Oriētali di-
 stat. Caius quoq; Plinius accuratissimus rerū mi-
 rabiliū indagator memoriā prodidit, Hannoē
 ducē Carthaginēsem à Gadibus ad finē vsq; Ara-
 bix circumiectū, eāq; nauigationē literis cōmen-
 dasse. Quod si verū est, quicquid hodie Lusitani
 immēla sua nauigatione bis æquinoctiali supera-
 ta Oceani conficiunt, Hanno ille emensus sit ne-
 cesse est. Eandem nauigationem contrario ordi-
 ne cōfectam ab Eudaxo quodam quem, cum La-
 tyrum Regem fugeret, Arabico sinu egressum
 Gades vsque peruectum idque sua ætate, Corne-
 lius Nepos autor est. Tradunt etiam autores nō
 ignobiles nauem Carthaginensium vi ventorū
 per Oceanum abreptam in nouam quandam re-
 gionem incurrisse, moxq; ad suos reuersam cog-
 noscendæ eius regionis studiū Carthaginensibus
 excitasse, verū maiorū decreto eā inuestigatio-
 nem esse cohibitam, ne nouarū rerum occasione
 Carthaginis gloria, & celebritas fuscaretur. Qui-
 bus ex rebus intelligere possumus nonnullā noui
 orbis apud veteres notitiā extitisse, tametsi de
 Occidentali hac India, deq; hac America vix ali-
 quid monumentis antiquorū consignatū inueni-
 re liceat. Nam de Orientali India etiam citeriori
 quæ antiquis erat vltior, eo quod ex altera par-
 te orbem peragrarent, non rara neq; obscura mē-
 tio est. Nam de Aurea Chersoneso de Cori pro-
 monto-

*Plinius lib.
2.c. 67.*

Idē, ibidē.

montorio, de celebrata illa Taprobane, quæ alijs hodie vocabulis frequentantur, quis ignorat veterû scriptorû literas? Quid de vtrâq; Æthiopia, de Brachmanibus, de gēte Synarû? Nōne & multa & p̄spicua horû cōmemoratio extat in libris antiquorû? Porro Occidētalis navigationis, quātum etiā fama assequi Plini⁹ potuit, tātū ad fortunatas Insulas cursum protēdit, earūq; p̄cipuā à multitudine canū Canariā vocatā refert. Inde pelag⁹ illud amplissimū, quod merito Magnū nautæ appellāt, vix vllis certis vestigijs antiquitatis notatū reperim⁹. Sed nōnullos maxime illud Senecæ carmē mouere solet, cū in suis Anap̄sticis noui orbis res p̄dicere videatur. Ita em̄ illius Medea habet;

Venient annis secula feris.

Quibus Oceanus vincula rerum,

Laxet & ingens pateat tellus.

Typhisq; nouos detegat orbes,

Nec sit terris, vltima Thule.

Seneca in

Medea a-

ctu. 2. in st-

ne.

Ita esse factū negare nō possum⁹. Nā seros annos mille & quadrigētos à Tragico plusquā bis mille à Medea merito accipim⁹. Oceanū quoq; rerū laxasse vincula, cū alios terrarū terminos ostēdit & patuisse ingētē tellurē, tota certe Asia atq; Europa maiorē, deniq; nouos esse detectos orbes, oēs cernimus, vt Chor⁹ ille p̄dixit. Sed vtrū diuinit Seneca, an fortuito ac temere cecinerit, quærī potest. Mihi vero diuinasse videtur, sed eo genere diuinationis, quod prudētes viri familiare habēt. Videbat namque iam illo sæculo navigationibus mare inusitatis sollicitari, terram esse alteram

Antich-

Antichthonam ex philosophia didicerat. Potuit iure & merito hominum industriam, & audaciam eo aliquando progressuram existimare, ut magno Oceano enavigato novos terrarum orbis aperiret, cum præsertim ea ætate naufragia illa, quæ Plinius narrat, longissimi Oceani nota essent. Nam post veterum quietem collaudatâ, adiungit de audaciâ suorum temporum. Nunc iam celsit Põtus, & omnes patitur leges, & mox. Quælibet altum cymba pererrat. Terminus omnis notus, & vrbes muros, terra posuere novos. Nil qua fuerat sede reliquit peruius orbis. Indus gelidum potat araxem, Albim, Persæ, Rhenumque bibunt. Huius itaque audaciæ hominum quasi incrementa extrema connectit, venient annis sæcula seris, & cætera, quæ recitata sunt.

Platonis sententia de India Occidentali.

C A P. XII.

*Plato in
Timæo.*

PLATO vero in Timæo expressius hunc nouum orbem Occidentalem, & propius attingisse videri potest. Tunc, inquit, pelagus illud navigabile erat (loquitur autê de Oceano Athiatico) insulam enim ante ostium habebat, quod vos columnas Herculis appellatis. At insula illa & Lybia, & Asia simul maior erat, ex qua ascensus ad alias insulas tunc proficiscentibus contigebat, ex Insulis autem in omnem ex aduerso continentem circum verum illum Pontum sitâ. Hæc apud Platonem Critias. Qui vero Platonê, & hi-

& historiam tradere, & vera narrare sibi persuadent, ij hæc ita exponunt, vt insula quidem illa, Atlantis dicta, tota Asia & Africa maior plurimam Oceani Atlantici partem, quem modo Hispani traiciunt, occuparit: insulas autem ad quas ex Atlantide ascensus contingebat, esse eas, quas nostri nauæ appellant Barlouenti, Cubam, Hispanicam, S. Ioannis Boriquen, Iamaicam & reliquas eo ordine positas. Ex his vero ad continentem adiri, hoc est, ad terram firmam à nostris dictam termino hoc Peruenſe regnum & totam Americam. Verum autem Pótum circum quaerita posita sit Continens, interpretantur hoc mare Australe vulgo Sur appellatum, ideo vero a Platone verum Pótum nominatum, quod præ vastitate illius Mediterraneum omne atque Atlanticum ipsum tanquam ficta & ludæica maria vocari possint. Acute quidem atque concinne ex-
Zarate in sua historia.
 cogitata hæc à viris ingeniosis & antiquitatis studiosis. Vtrum autem æquè verè ac certè, alio loco inquiremas.

Quod quidam Ophir in sacris literis esse nostrum Perum opinati sint. CAP. XIII.

IN sacris quoque literis, huius Occidentalis Indiæ mentionem fieri sub Ophir nomine quidam volunt. Rupertus quidem Stephanus, vel potius Franciscus Vatablus vir Hebraicè doctissimus, vt ego à præceptore discipulo illius accepi in scholijs ad caput nonū libri tertij Re-

C gum.

In Biblijs
Roberti Ste
phani.

In appara-
tu Bibliæ
Regiæ in
Phaleg. c.
9. & in Bi
blijs Rober
ti Stephani
2. Paral. c.
9.

gum, Ophir, vnde Salomon asportasse dicitur
quadringenta viginti, siue quinquaginta auri
talenta scribit esse Insulam Hispaniolam à Chri
stophoro Columbo inuentam, vnde aurum op
timum, & probatissimum ex monte Cibaico no
stri eruūt. Neq; defuere viri perdocti qui Ophir
in sacris literis tantopere celebratam existima
runt esse hoc ipsum nostrum Peru, quod vocabu
lum ipsum etiam Hebraicè extet, sicque appella
tū hoc regnum credant, cum Paralipomenō scri
beretur historia. Per Metathesim vero Ophire si
ue opire sit dictum Piru. Adduci etiam in eā sen
tentiam videntur, quod scriptura commemoret
aurum optimum & ligna thyina pulcherrima &
pretiosissima, & gemmas ex Ophir afferri. Qui
bus omnibus regio Peru abundare autoribus his
videtur. Quæ sententia mihi probari nullo mo
do potest. Nam auri copiam in hac America
esse scio, sed non adeo celebrem, vt Orientali In
diæ præferatur. Gēmas vero pretiosissimas, quas
scriptura refert, & ligna illa Thyina qualia nun
quam visa sunt in Hierusalem, adhuc requiro: ac
smaragdos quidem præcipui viroris, ligna quo
que & odorata & fortia satis inuenio, sed singu
lare præterea nihil. Nec mihi vero simile est, vt
relicta Orientali India ditissima, ad hanc extre
mā Occidentalem Salomon Classē mitteret, ne
que si ita frequenter misisset, nulla futura fuisset
tantæ rei vestigia. Etymologiæ autem illa co
gnatio ex Ophir in Peru deducta non admo
dum mihi persuadet. Etenim nomen ipsum Pe
ru in

tu in his regionibus neque antiquum est, neque generale, sed quemadmodum in his ferè noui Orbis expeditionibus contigit, vt regio de nomine ignota, primo quoque vocabulo appellaretur, atq; id esset sæpe fortuitum, ita quoq; in hoc Peruano Regno factum est. Ex fluuio quodam, in quem nostrates inciderunt, eo nomine dicto, quemadmodum antiquiores nobis tradidere, tota hæc regio Peru deinceps vocata est, vsq; adeoque id verum est, vt indigenarū vocabulum ipsum Peru hodie quoq; ignorent. Neq; ab alijs quã ab Hispanis, si qui illorum ita nominant, nominare didicerunt. Cognatio quoq; & similitudo nominum leuem sanè coniecturam plerumque affert: nisi velimus Romanos in his regionibus quoq; versatos asserere, quod Titum & Paulum inter præclara Ingarum principū nomina frequenter audiamus. Me vero si quis interroget, quam regionē aut prouinciam arbitrer esse Ophir, quo classis Salomonis Tyrijs & Sidonijs nautis instructa vehebatur auri exportandi gratia, & quocum eadem ex causa Classis Iosaphat Regis pergeret, in Afiogaber naufragium perpessa est, equidem Flauio Iosepho potius assentior Indiæ Orientalis sedem asserenti, ab Ophir filio Iectā cuius in Genesi mentio est collocatam, eandemque primi auri ditissimam. Ex quo in sacris literis Aurum Ophir, siue Opham, siue etiam obritzū quasi Ophirizū celebratur, quod cū apud Hebræos teste Hieronymo auri septē vel genera vel vocabula sint, Ophir principē locū teneat, sicut

3. Reg. 9.

3. Reg. 22.

Ioseph. lib.

8. ant. iu-

dic. vbi &

terrā au-

rā vocari

Ophir.

Gene. 10.

Montanus

in alt. ha.

Hieron. ad

principia.

n. 3. tomo.

36 DE NATURA NOVI ORBIS
apud nos Valdiviæ aut Carabaïæ autum celebratur. Cur autem in Oriëntali potius India quã in hac Occidentali Ophir fuisse existimem, illud caput est, quod ad nostrũ Peru non nisi infinito circuitu tota India Orientali & Sinarum regione enavigata Salomonis classis peruenire poterat. Neque sit mihi verisimile per tot spatiorum millia Sidonios nauigasse auti quærendi causa, ad eam præsertim terram, cuius nullam habere notitiam per continentem potuerint. Nam nostræ nauigationis artem, & methodum veteribus fuisse ignotam argumentis haud quaquam leuibus postea ostendemus.

*Quid nam Tharsis & Ophir in sacris literis
significant. CAP. XIII.*

QVOD si suspicionibus & coniecturis tantum cõcedi debet, ego sanè Ophir & Tharsis in diuinis literis sæpius non certum aliquem definitumque locum sonare suspicor, sed generale potius esse vocabulum, idemque efficere apud Hebræos quod apud nos vulgo Indiarum vocem. Nihil enim aliud vulgari tritoque vsu Indiarum nomine accipiunt nostrates, quam remotam procul regionem, eamque opulentam, & à consuetudine nostrarum rerum mirifice differentem. Ita Indiam æquè vocant nostri Hispani & Americam, & M. vicum, & Sinas, & Malacam, & Brasiliam regiones certè & situ & forma latissime dissidentes. Quanquam negare nõ
possimus

possumus inde ductum nomen Indorum & deriuatum ad hunc nouum orbem, quod India ipsa verè Indica, opinione antiquorum, omnium terrarum haberetur extrema. Itaque idem Indos intelligunt homines, quod fines orbis terrarum. Ad hunc plane modum Tharsis apud Hebræos videtur mihi non certum aliquem locum designare frequentius, sed communiter regiones omnes remotas, eisdemque opinione hominum mirabiles & opulentas. Nam quod Iosephus & alij nonnulli pro eodem Tharsis & Tarsum Ciliciæ urbem sumunt, non est satis probabile, ut etiam Hieronymus docet. Non solum quod scriptio in aspiratione per Θ & T profus discrepat, sed quod pleraque etiam in sacris literis dicta de Tharsis in Tarsum nullo modo congruere queat. Quanquam sancta scriptura nonnunquam Tharsis in Cilicia collocari iulnuat, ita enim de Holopherne scribitur in libro Iudith. Cumque pertrāsisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes, Ange, id est, Taurum, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum & obtinuit omnem munitionē, effregit autem civitatem nominatissimam Melichi, prædauitque omnes filios Tharsis & filios Ismael, qui erant contra faciem deserti & ad Austrum terræ Cellon, & transiit Euphratem & cætera. Verum ut dixerat, ut Tarso conueniant, quæ de Tharsis legimus aliàs. Imo vero Theodoretus & quidam alij, versionem septuaginta interpretum alicubi appa-

Hieron. ad Marcellã in 3. tomo.

Iudit. 2.

Theodoret. in 1. Iona Arias mon tanus ibid. & in Alpha beto appa-

ratus.

Carthaginem dictam volunt. Aiunt enim eo cursum intendisse Ionam, cum scribitur fugere voluisse à facie dñi in Tharsis. Quod præterea certa Indiæ regio Tharsis vocetur in sacris literis, quod D. Hieronymus vult, non equidem repugno. At vnam eandemq; definitò regionem semper significare, id certè nego. Etenim reges Tharsis, quos munera Christo oblaturos Psalmus canit, Magos fuisse ab Oriente veniètes, eosdemq; Sabæos, & Ephæos & Madianitas satis sacra scriptura docet, quos & Aethiopes, & Arabas, & Persas viri docti fuisse tradunt, sed Tharsis vocabulum homonymum esse ac plura variaque significare in sacris literis Hieronymo assentior, itaq; interdum Chrysolitus aut Hyacinthus est, interdum Indiæ regio quædam, quin etiam mare ipsum quia cæruleum est, & illorum lapidum colores radijs percussum imitatur. Sed bene idem Beatus Pater in Esaiam scribens negat Tharsis, quo Ionas peteret, esse aliquam Indiæ regionè. Neque enim, inquit ille, Ionas de Ioppe nauigàs ad Indiã poterat peruenire, ad quam illo mari non potest nauigari. Nam maris mediterranei, non rubri, vnde in Indiã nauigari potest, olim Ioppe nunc Iapha portus est. Longe ergo alia fuit Classis Salomonix nauigatio siue in Ophir siue in Tharsis per mare rubrum. Namq; à Sion gaber, vbi Regis Iosaphat naues contractæ sunt, portum esse constat vrbis Idumææ ad sinum Elamiticũ positæ prope fretum ipsum, vbi Erithræũ mare magno Oceano committitur. Salomoni au-

tem &

*Hieron. ad
Marcell. 7.
Psal. 72.
Esai. 60.*

*Hiero. lib.
1. in Esai.
6. 2.*

3. Reg. 22.

tem & aurum, & argentum, & ebur & simias & pauos de Indica illa regione trienniali nauigatione, quæ non poterat, non esse longissima, afferri solita legimus cum & metallis pretiosis, & Elephantis, & cæteris delitijs India abundet, quæ admodum Plinius locuples autor est, & nostri tēporis certa fama. At qui ex nostra America ebur nullum exportari potuit, cum Elephantos prorsus ignoret, aurum alioqui & argentum & simios elegantissimos abunde præbere posset. Sed ut dixi hæc mea sententia est, Tharsis nomine aut imensum mare aut regiones semotissimas & valde peregrinas accipi solere. Quamobrem quæ de Tharsis dicta sunt, ea prophético spiritu ad nouum orbem interdum accommodari posse non dubito.

Quid de hoc nouo orbe Abdias vaticinatus sit iuxta quosdam. CAP. XV.

Quidam etiam nouum hunc orbem Christo expugnandum idque Hispanica vi longe ante in sacris & arcanis literis prophetatum vident. Nam extremum Abdias Vaticinium ita interpretantur. Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel omnia Chananæorum vsque ad Sareptam, & transmigratio Hierusalem quæ in Bosphoro est possidebit ciuitates Aultri, & ascendent Saluatores in montem Sion iudicare montem Esau, & erit Domino regnū. Sic nos legimus iuxta vulgatam. Illi vero ex Hebræo, ut

Guido Boderianus in epistola Philippum Catholicū Regem in. 5. to. sac. Bib. Et Zumarraga in Hispanica historia.

dicunt, hoc modo : Et transmigratio exercitus huius filiorum Israel qui Chananæi sunt vsque Sarphat, (ideſt, Galliam) & transmigratio Hieruſalem, quæ eſt in Sepharad (hoc eſt, Hispania) hæreditate poſsidebit ciuitates Auſtri, & aſcendent ſalutem procurantes in montem Sion ad iudicandum montem Eſau, & erit Domino regnum. Sed cur Sepharad, quod Hieronymus verit Bosphorum, ſeptuaginta verò Euphrata deſignet Hispaniam, nullum ex antiquis proferunt teſtimonium, nullam certam rationem, ſicut etiam Sarphat, vbi vtraq; editio habet Sareptã, Galliam Guido patriæ fauens interpretatur. Nos vero qui de linguarum peritiã certare non poſſimus, illud iure requirimus, quid nam cogat ciuitates Auſtri ſiue Nageb, vt habent ſeptuaginta noui orbis gentes accipere? Quid etiam transmigrationem Hieruſalem in Sepharad gentem Hispanicam intelligere? Niſi Hieruſalem ſpiritualẽ cogitemus, hoc eſt, Eccleſiã, vt per transmigrationem Hieruſalem, quæ eſt in Sepharad Spiritus ſanctus ſignificet Eccleſiæ ſanctæ filios, qui verſantur in finibus terræ aut portibus, id enim Sepharad Syriace notat, atq; in Hispanias ſatis congruit, vbi & fines orbis terrarum à veteribus poſiti ſunt, & mari cinctam regionem fere omnem Hispanicam conſtat. Auſtrum vero ſiue Nageb hunc orbem accipi poſſe inde fortaiſis ostendent, quod totus pene hic mundus inuentus ſub meridie iaceat, & plurima ex parte Auſtralem polum ſpectet. Nam quod ſequitur. Et aſcendent

ascendent salutem procurantes in montem Sion ad iudicandum montem Esau, non difficile est exponere, quod ad Ecclesiæ sanctæ doctrinam arcemque confugiant, qui errores profanos gentium (hoc enim Esau notat) euertere cupiant. Ac tunc erit non tam Hispanis, aut Europæis quam Christo domino Regnum. Ad hunc sane modum, qui Abdiæ vaticinium accipere velit, non valde improbandus est. Nam spiritū omnia nosse certum est, & tantæ huius rei hoc est noui orbis inuenti & Christo subacti satis probabile est in diuinis eloquijs nōnulla extare vestigia, Esaias ait, Væ alis nauium trans Æthiopiā. Trans Æthiopiā profecto nullas alias alas, id est, celerissimas naues intellexisse videri potest, nisi Classem Oceani Atlantici, qui Æthiopia vltior est, regionem Iudæam incolentibus. Et quamuis nauibus tam superbis propheta ominetur in fausta, tamen fructum etiam domino inde accessurum alius propheta prænuntiat, Vltima flumina Æthiopiæ, inquit, inde supplices mei filij dispersorum meorum deferent munus mihi. Quod rursus ad Insulas longe & Tharsis ituros esse, qui saluati fuerint de Israel & congregaturos Domino varias gentes Esaias inquit, vbi & Græciam, & Italiam, & Hispaniam, & Africam, & alias plurimas nationes numerat, quid vetat, quo minus ad harum etiam gentium vocationem deriuemus? Nam & Tharsis, & Insulæ longe positæ, & fines terrarum hæc extrema orbis insinuant. Iam vero quod Saluator tanto pondere verborum prædi-

*Esai. 18.**iuxta septuag. interpretes.**Soph. 3.**Esai. 66.**iuxta. 70.*

xit, Prædicabitur Euangelium in vniuerso orbè,
& tunc veniet consummatio, re vera quandiu fi-
nis mundi moratur, gentes restare adhuc, quibus
Christus non sit annuntiatus, perspicuè demon-
strat. Itaq; & veteribus plurima orbis pars resta-
bat incognita, & nobis non minima hodie quo-
que restat.

Matt. 24.

*Quomodo primi homines ad Indos venire potuerint: &
quod non venerint certa navigatione.*

CAP. XVI.

IA M vero illis satisfaciendum est, qui negant
esse Antipodas, aut hanc quam nos modo in-
colimus regionem posse habitari. D. Augustinū
vehementer deterruit Oceani immensitas, vt ge-
nus hominum ad hunc alterum orbem trajcere
potuisse existimaretur. Nos vero qui & homines
olim hic habitasse scimus, & diuinis literis contra
dicere nullo modo possumus ex vno factum esse
omne hominum genus, huc ex Asia, aut Europa
venisse homines affirmare certo possumus, sed
quomodo, aut qua via quoue duce gens Indorū
innumerabilis huc penetrarit, meritō sane hodie
quoq; & admiramur & quærimus. Nam neq; al-
teram Noe arcam huc appulisse cogitare possu-
mus, neq; Angelum quempiā, vt olim Abacuch
Prophetam ex Palæstina in Babylonem, suspen-
sos per aera transuexisse Indicæ gentis progeni-
tores. Non enim quid Deus potuerit, quæritur,
sed quid humanarum rerum ratio atq; ordo pa-
tiatur. Merito igitur vtrumque inter admirabilia
Dei opera atq; occulta consilia referri debet, &
quod

Ab. 17.

Dan. 14.

quod tā vasta pelagi ac terrarū spatia genus mortaliū penetrarit, & quod longè lateq; diffusum tā diu nostros latuerit. Quæso enim te, quo consilio, qua ratione, qua vi tantum pelagus gens Indorum pernaugauit? quo autore ad infinitè disitas regiones peruasit? Equidem diu de hac causa & cogitauit ipse mecum, & ex alijs quæsiui, neq; certum argumentum rei tantæ inuenire potui. Dicā tamen, quod occurrit, & quoniam testes non habeo idoneos, sequar certe rationis ductū quāuis tenuiter deprehensum, vsq; dum illius vestigia ex oculis euanescent. Vno igitur ex tribus modo genus Indorū ad hanc Americā uenisse manifestū est, aut enim terrestri itinere, aut maritimo uentū est, ac maritimum quidē vel fortuito peragi potuit, vel certo cōsilio & ratione, hoc est, aut vi tempestatis & Oceani præter spem ad hunc alterum orbē applicuerunt primi habitatores, aut studio noua quærendi navigationem huc direxerunt. Aliū præter hostres modos inuenire non possum, si quid res humanæ habeant, cogitemus, neq; prodigiosa quædam atq; Poetica commiscamur. Neque enim vel Ganimedis aquilā, vel Persei equum alatum, neq; Syrenas & Nicolaos genere Indorum accersere oportet. Excusamus ergo si placet atq; libremus eorū quos dixi singulos modos, quod & utiliter & incunde fieri potest. Ergo illa uidetur planissima & expeditissima uia, ut quemadmodum nunc nostræ Hispanienses naues, cursus astrorum cœlique conuersionem notantibus magistris, uim uentorum

aqua-

aquarumque scientibus ad Indos certum iter intendunt, ita olim antiquitas horum omnium perita has sedes inuestigauerit, inuentaſque tenuerit. Quid enim ſola noſtra ætas, ſoli noſtri homines Oceanicæ nauigationis induſtriam ſunt conſecuti? An non ſicut non ita pridem Claiſis noſtra Aluaro Mendanio duce ex hoc Limano portu ſoluens, & per immenſum Oceanum, Occidentem verſus delata, ſtudio nouam mundi plagam huic Americæ occidentiæ oppoſitam perueſtigandi, poſt timeſtre tandem tempus Inſulas illas, & multas & maximas inuenit, quas Salomonias vocare libuit, eaſque aut magnæ nouæ Guinææ, aut alicui ingenti continenti hæerere conſtans fama eſt, idque vt liquido exploretur hoc tempore ſecundam Regiſ ſenatus autoritate expeditionem parari, eodem duce, & præfecto cernimus: ſic etiam potuit quondam antiquitas, vt terram Antichthonam quæreret, quam certa ratione eſſe conſtabat, naualem quampiam profectionem inſtruere. inſtructam hucuſque dirigere? Profecto nihil vetat, quo minus ita olim eſſe factum putemus, vt fieri modo cernimus. Adde quod hiſtoria ſacra atteſtatur à Tyrijs & Sydonijs Salomonè accepſiſſe viros nauticos & gnaros maris, eundem triennem nauigationem exercuiſſe. Quorum ſum vero vel nautarum peritia celebretur, vel tam diuturna nauigatio referatur, niſi magnum Oceanum Claiſis Salomonica traiectione fuerit?

2. PATA. 8.

3. Reg. 9.

3. Reg. 10.

Multi ergo ita opinantur, putantque. B. Auguſtini immerito Oceani immenſitate deterriti,

cum

cum potuerit ex triennali illa navigatione Oceanum tandem, quātus est, permeari, facile deprehendere. Ego vero secus sentio, neque adducor, ut Indorum primos autores certo cursu, fixoque consilio existimem in hunc alterum orbem comisse, neque vero peritiam nauticam nostrae aetatis, qua vna incredibili, & celeritate, & certitudine Oceanum vnde vis quouis enauigant nostri, veteribus concedere possum, cum rei maxima, & praeclearissima ne tenuia quidem vestigia in antiquitate reperiat. Etenim vsum magnetis sine maritimae acus, ut vocant nautae, neque apud priscos inuenio, neque illis perspectum fuisse arbitror, quo vno navigationis praetidio sublato certa Oceani magni traiectione prorsus est impossibilis. Norunt vel imperiti quid dicam. Tam enim fieri nequit, ut nauta dempto Magnetis usu in medio Oceano deprehensus, quo dirigat pro-ram nouerit, quam ut oculis captus quid in morte prociuisposito emineat, quid iaceat digito ostendat. Admirabile profecto est eam magnetis vim & veteres tam diu ignorasse, & nostris demum innotuisse. Veteres sane ignorasse manifesto argumento est, quod Plinius curiosus naturalium rerum enarrator, cum satis multa de Magnete commemoret, hoc vnum maximum & praeclearissimum ingenium attritu suo ferrum ad Septentrionem conuertendi nullo modo attingit, quemadmodum neque Aristoteles, neque Theophrastus, neque naturalis quispiam historicus aut philosophus. Sed ne Augustinus quidem, cum in li-

Plini. libr.
36. c. 16.
& lib. 34.
c. 14. &
lib. 37. c. 4.
Augus. lib.
21. c. 4. vbi
multa de
magnete.
Lucretius.
lib. 6.

bris

bris de Ciuitate Dei multa & magna ille quidē referat. Sed quę infimè iacent præ hoc vno naturæ miraculo. Accedit ad hæc, quod naualium rerum inuentores ille ipse historicus naturalis celebrans, cum cætera nautica exponat, magnetem penitus tacet, tantum siderum obseruationem in nauigando Phœnicibus acceptam refert. Ac re vera quicquid antiqui peritiæ maritimæ consequerentur, ex siderum obseruatione, ex terrarum promontorijs, litorumq; differentijs constabat. In medio mari deprehensi, vbi cælum vndiq;, & vndique pontus, non aliam dirigendi proram rationem nouerat, quam ex sideribus, Sole, Luna, si hæc omnia nubilo tempore obducerentur, ex vti qualitate, ex itineris peracti coniecturis, denique ex ingenij dexteritate & destinatione, sicut etiam apud nos Indi nauigant plurima maris spatia ea industria conficientes. Quid quod Taprobanes Insulæ, quæ in Samatram hoc tempore appellari putant, nautas nouam in nauigando industriam sequi Plinius scribit. Septentrio, inquit, nõ cernitur, sed volucres secum vehunt emittentes sapius, meatumq; earum terras petentium comitantur. Quod si Magnetis vis illis innotuisset, nihil animum volatu ad terræ situm, cognoscendum opus esset. Deniq; vel illud solum abunde indicat nautis veteribus eam magnetis vim penitus fuisse ignotã, quod nautici instrumenti quod patrio vocabulo dicimus, [*Aguja de marear,*] neque apud Latinos, neq; apud Græcos, neq; vero apud Hebræos nomen extet, quod si esset nota, minime

Plin. lib. 7.
6.56.

Plin. lib. 6.
6.22.

minime nomine res tam præclara caruisset. Itaq; navigationis Magistri, sicut modo solū supra puppim sedent, assidue spectantes nauticū instrumentum, vt tenenti clauū vlam edicant, ita olim etiā sedebant ad proram, vt obiectas terræ marisq; notas circunspicerent, quamobrem apud Græcos Proretæ appellantur.

De magnetis admirabili efficacia & usu ad nauigandum veteribus ignoto. CAP. XVII.

ERgo Magneti accepta referenda est Indica nauigatio tam certa, tam breuis, vt complures hodie homines viderimus, qui Vlyssipone Goam, Hispali, Mexicum aut Panamã, & in hoc ipso Australi Oceano ad Sinas vsq; & fretū Magallanicum nauigent, idq; facile & crebro. Nam qui quindecies & octies supra decies Oceanum emensū nauigatione sint, ipsi vidimus, nonnulli supra vicies iisse ac rediisse memorantur, cū tamē in magno Oceano nulla impressa vestigia vię extarent, nulli viatores occurrerēt, qui de via docerēt. Nauis enim, vt sapiens ait, pertransit fluctuātē aquā, neq; eius cū præterierit, vestigiū inuenire est, nec semitā carinę eius in fluctibus. Attamē magnetis viribus fit, vt Oceanus orbisque vniuersus mortalibus peruius sit, cui à sempiterno & sapientissimo Conditore vis ea attributa est, vt ex solo attritu illius ferrum qua parte attactum est perpetuo quodam aspectu motuque constanti Septentrionē indicet vbiq; locorū. Causas huius tãti prodigij alij rimētur & quærāt, & Sympathiam nescio quam conentur inducere: ego summi

mi Opificis potentiam, prouidentiamque quoties ad hæc intueor, & vehementer admiror & iucundissimè celebroy. Hic enim verissime Deum cum Salomone alloqui opportunum est. Tua Pater prouidentia lignum gubernat, quoniam dedisti in mari viam, & inter feros fluctus semitam firmissimam, ostendens quoniam potens es ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat mare. Sed, vt non essent vacua sapientiæ tuæ opera, propter hoc & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt. Et illud quoque ex Psalmista. Qui descendunt mare in nauibus facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera Domini, mirabilia eius in profundo. Neque minimum est inter Dei opera mirabilia, quod exigui lapilli vis in immensa abyssu dominetur, cogatque pelagi infinita spatia ductui suo promptissimè cedere. Hoc quia sæpè fit & facillime fit, neq; homines iam mirantur, neq; vero curant, ipsaq; liberalitas apud imprudentes quo effusior est, minoris ducitur. At nos decet & sapientiam Dei venerari, & pro ingenti beneficio gratias agere. Cû enim gentes Indorum tot sæculis antea ignotas adiri, atq; frequentari à nostris, vt ipsæ quoq; salutem, quæ est in Christo Iesu adipiscerentur, diuino consilio decretum esset, prospectum etiam diuinitus est, vt tam longi & inusitati itineris dux certus hominibus præberetur. Itaq; Magnetem ducem & magistrum accepimus. Quo autem tempore primum eius nauticus vsus innotuerit, per

crebueritque scire vix possumus. Equidem non
 fuisse antiquum coniecturis idoneis tenco, non
 solum ex ijs quę superiore capite retuli, sed quod
 in Horoscopis quoque veterum nullam magne
 tis mentionem lego, cuius tamen est præcipua in
 mobilibus horologijs ratio. Scribunt illustres hi
 storici Lusitani à Gama primo Orientalis Indiæ
 inuestigatore inuentos esse barbaros nautas ci-
 tra Promontoriũ bonæ spei, qui Magnetis vsum
 edocti maria illa circumquaque percurrerent.
 Sed vnde ijs notitia ea parata, non tradunt. **Quin**
 etiam nonnulli eorum. scriptores veteribus igno-
 tam ré eam ex nostra opinione confirmant. Ad-
 dam aliud eiusdem Magnetis maius meæ sententi-
 æ miraculum, quod incredibile haberetur nisi
 & à peritissimis accepissemus, & explorata expe-
 rientia confirmassemus. Spectat sane Acus ma-
 ritima, hoc est, ferri illa acies magnete attacta,
 semperque atque vbique gætiam Arcticum po-
 lum, verum non vbique æquè directo. Sunt cli-
 mata quædam, vbi recta respicit Septétrionem,
 vltra vero & citra in latus aut sinistrum tâtis per
 vergit, eoque amplius, quo magis ab illo suo cli-
 mate recedit. Hoc nautæ nostri suis vocabulis
 dicere solent, Nordestear, & Noruëstear, quæ
 sunt contraria, illud enim est ad Orientem tan-
 tis per inclinare, hoc ad Occidentem. **Quam** pla-
 ne declinationem tenere probe tanti refert, vt si
 gubernator eius rei imperitus sit, exitum nauig-
 ationis longe diuersum, quam intendit, habi-
 turus sit. Esse autem in vniuerso orbe quatuor

*Li. 1. de Ita
 lia illustr.
 reg. 13.
 Plin. lib. 2.
 cap. 72. &
 76 & li. 7.
 c. vltimo.
 Oforius de
 reb⁹ gestis
 Emmanue
 lis.*

50 DE NATVRA NOVI ORBIS
tantummodo ea climata, vbi acus rectà fer-
tur in Polum, narrabat mihi vir quidam Lusita-
nus eiusce artis peritissimus, ac regiones, &
nomina proferebat, quæ non satis teneo memo-
riter. Vnum horum notissimum esse clima, vbi
insula, quam appellant del cuerno, sita est. In-
de enim ad Septentrionem ascendentibus occa-
sum versus incipit declinare, descendentibus ad
æquinoctialem contra, ortum versus. Sed quan-
tum & quousq; peritiores norunt. Hic ego di-
uinorum operum censores appellare cuperé, qui
tantum ingenio suo tribuunt, vt nihil se nescire
patiantur, quas causas reddaturi sint, cur perexi-
guū ferrum ex cuiusdā lapidis cōfricatione tan-
tam facultatem concipiat, vt Septentrioné vbi-
que quærat & notet, vt mundi regiones & cli-
mata tam accuratè calleat, vt vbi sistendum, vbi
destrorsum nō nihil inclinandum, vbi leuorsum,
quouis Philosopho & Cosmographo certius cō-
stantiusq; norit. Quod si horum quæ quotidie
cernimus, rationem excogitare non possumus, &
essent prorsus incredibilia nisi vsus ipse faceret
fidem, quid est, cur cœlestia & super mundana
ad disputationis nostræ calculos reuocare veli-
mus. Quin potius, vt præclare Gregorius Theo-
logus disserit, Fidei cōcedat ratio, quæ suis etiam
terminis angusta imbecillisque est. Verum hacte-
nus paulisper ad philosophandum diuertisse sit
satis: ad institutum reuertamur, Magnetisque
vsus nauticum antiquis ignotum probabiliter
demonstratum teneamus, ex quo fit consequens,

vt navigatio Oceani non fuerit olim ad hunc no-
uum orbem certo consilio & ratione suscepta.

*Responsio ad eos, qui volunt olim nauigatum Oceanum,
vt hoc tempore nauigatur.*

CAP. XVIII.

NA M quod de Salomonis classe obijcieba-
mus, parum me mouet, neq; enim sacrae li-
teræ docent integrum triennium in ea nauigatio-
ne expleti solitum, sed semel per tres annos hoc
est quouis triennio classem mitti solitam. Quod
si etiam triennalem eam nauigatione fuisse po-
namus, potuit certe, quod est magis consentaneū
existimare, ad Indiam Orientalem secundum va-
rios portus & regiones terrarum nauigare, sicut
modo totus hic Oceanus Austrinus à Chyle vsq;
ad Nouam Hispaniam ferè nauigatur, quod ge-
nus nauigationis, vt certius est, quoniam terram
ferè in prospectu habet, ita lōge prolixius, quod
cogatur multo circuitu ferri, & moras sæpe trahe-
re in portibus. Equidē nauigationem altissimo
Oceano cōmissam, neq; apud veteres lego, neq;
ab illis aliter Oceanum nauigatum puto, quam
à nostris hodie Mediterraneum. Quo circa do-
cti viri sentiunt veteres sine remis nusquam na-
uigare solitos, quod oras ferè terrarum legerent:
id quod diuina scriptura insinuat in longa illa
à Iona nauigatione suscepta. Vbi ad ter-
ram nauaras tempestate compulsos

remigasse narrat.

Pro-

52 DE NATVRA NOVI ORBIS
*Probabile esse primos huius orbis habitatores tempe-
state præter votum ad has regiones eiectos.*

C A P. X I X.

CVM ex professo instituta navigatione hãc
Indiam Occidentalem à primis indigena-
rum parentibus occupatam esse, haud quaquam
verisimile ostensum sit, sequitur, vt si mari ven-
tum est huc, fortuito ac præter opinionem ho-
minum peruentum sit, id non esse incredibile,
quantacumque Oceani immensitas sese obiece-
rit, non parum multa persuadent. Nam vt nihil
aliud, certè qua tempestatis vi & contentione
ventorum prima huius noui orbis litora nauta
ille prospexit, quicumque is fuit, (nam nomen
tanta rei autoris fama non prodit, vt Deo soli
ascribatur, vt decet) à quo primum moriente ve-
luti testamento hospes Christophorus Colonus
tanta notitia remuneratus est: eadem plane vel
non valde dissimili hominum aliquot greges per
infinitum Oceanum ex Europa aut Africa abri-
pi potuerunt, & ad regiones tunc ignotas etiam
inuiti cõpelli. Quis enim nesciat plurimas noui
orbis regiones magis ventorum iniuria, quam
hominum diligentia patefactas. Sed ne tanta
Oceani permeatio nostrarum nauium & homi-
num magnitudini solummodo tribuatur, ex Pli-
nio veteribus non inferiora contigisse facile in-
telligi potest. Is ita scribit, In sinu Arabico res
gerente. C. Cæsare Augusti filio signa nauium
ex Hispaniensibus naufragijs feruntur agnita, &
post

*Plin. lib. 2.
c. 67.*

post nonnulla, Nepos de Septentrionali circuitu tradit. Q. Metello Celeri. C. Afranij in Consulatu Collegæ, sed tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij gratia nauigantes in Germaniam essent tempestatibus abrepti. Profecto si vera Plinius narrat non amplius modo à Lusitanis per nauigatur, quam illo utroque naufragio & Indorum vsque ad Germaniam, & Hispaniensium vsque ad sinum Arabicum percursum est. Idem in alio libro scribit, Annij Plocanij, qui maris rubri vestigal à fisco redemerat libertus circa Arabiam nauigans Aquilonibus raptus præter Carthaniam decimo quinto die Hippuros portum Taprobanes inuectus est & cætera. Referunt quoque nauem Africanã ex Mauritanico Oceano aquilone raptam olim vsque ad noui orbis conspectum peruenisse. Quantum enim sequantur in Oceano venti, quamque pertinaces sint, ut plurimis diebus ne minimum quidem de vi remittant, omnes nouimus. Ego certe intra decimum quintum diem noui orbis Insulas primas aspexi, aspecturus sine dubitatione longe citius, si plena vela Euro aquilonibus panderentur. Adeo perpetuo & animoso flatu vsi sumus. Valde igitur mihi probabile apparet olim homines Oceanum nauigantes præter sententiam vi ventorum ex illo ad hunc orbem esse compulsos. Atque celebris fama est in hac Perueni regione. Vbi nunc Manta & Portus vetus oppidum per exiguum ab Hispanis ædificatum est, reperiri

*Plin. lib. 6.**ca. 22.*

ossa hominum gigantæa tantæ magnitudinis, vt duplo aut certe semiduplo corpora proceriora te stentur, quã sint communia hæc Indorum. Illos aut gigantes olim mari ad hæc litora esse delatos, ibi cum indigenis bella gessisse, & quædam extruxisse immania opera, cuius generis profundus puteus lapidibus immensis ædificatus hodie visitur, vt ferût. Tãdê homines illos sæuos & potentosos, quod nefaria & impurissima libidine abuterëtur cœlitus esse consumptos. Ad insulas quoq; pcul admodû positas, pluteis corijsq; inflatis pro nauigijs vectos veteres indigenas ijsse ac redijsse, qui Ica, & qui Aricam incolût pro certo narrare feruntur. Itaq; ante Hispanos huc appulsos Oceanû hûc Australê nauigatû quædã indicia produnt. Quamobrê existimare facile possumus, naufragio aliquo aut Oceani iniuria & Aquilonum contentione olim hunc orbem esse inhabitatum sicut nunc tandem proditus est. Nã & illud mirabile est, in maximis clarissimiq; naturæ muneribus, quod casu atque fortuito reperta sint, non industria hominû conquistata. Plerasq; herbarum vires hominû vitæ salutare & lapidû, & stirpium vitum & fossiliû, quæ vocât, mineralia gëmas quoq; & auri venas, proprietates quoque magnetis, succin, adamantis, & cæterorû talit, casus potius ostendit mortalibus, quã vlla ars aut industria, vt in ijs non hominum ingenium, sed Dei prouidentia commendetur. Quæ enim fortuito apud nos fieri videntur, ea consilio diuino prorsus eueniunt.

Longe probabilius esse primos huius noui orbis habitatores terrestri itinere huc peruenisse. CAP. XX.

Igitur vi tempestatis eiectos primos homines has regiones incolere cepisse probabile est. Verū illud me non bene habet ita opinatē, quod ut demus viros & feminas, vnde propagaretur gen^o hominū, mari delatos, belluas profecto atq; animantia multa & magna & noua, quæ nutrit hic orbis, nō video quēadmodū nauī imponere atq; huc deferre possimus. Quod si propter scripturā rū sanctarū seruā dā fidē oēs huius orbis accolæ ex altero huc venisse cōfiteri cogimur, ne homines vllos ex alio quā ex primo Adamo propagatos faciamus, profecto eadē diuina autoritate tradente belluas oēs atq; animantia terrena in magno mūdi cataclysmo per vnā sancti Noe arcā cōseruata, cætera omnia sine vlla exceptione interijisse, oportebit nos iam etiā quærere horū animalū ex illis montis Ararat reliquijs, vbi arca cōquieuit, propagationē. Itaq; sicut hominibus, ita bestijs debemus ex veteri orbe in nouū hunc viā quærere. D. quidē August. in hāc quæstionē incidēs, quomodo quædā Insulæ lupos habeāt & pãtheras ceterasq; feras quę nō pertinet ad procuratōnē studiūq; hominū (nā de elephātis, equis, bobus, canib^o reliquisq; vitæ humanæ utilib^o facile est intelligere industria hominū nauib^o esse delatas, uti hodie quoq; fieri cernim^o lōgissīma nauigatione ab Oriēte in Europā, atq; ab Europa in hāc Americā) illas igit^o bestias quę nulliv^o sūt, ac poti^o pernitiē afferūt, quales lupi sunt, quomodo

*August. lib.
16. de Civ.*

6.7.

Insulę habeāt, si vniuersum orbē inundauit, atq; deleuit diluuium, quærens vir ille doctissimus ex ijs angustijs ita conatur euadere, vt eas feras vel natando peruenisse ad insulas, vel studio venationis ab hominibus esse delatas, vel diuina procuratione ex ipsa terra esse generatas, vt olim initio cum dixit Deus. Producat terra animam viuentem in genere suo iumenta, & reptilia, & bestias terræ secundum species suas. At certe ita soluendo magis nodus noster implicari videtur. Nam vt hoc vltimum primū refellamus, non habet hoc natura rerum, non ordo diuinæ administrationis, vt perfecta animalia, vt leones, tygrides, lupi sine coitu producantur ex terra, vt solēt mures, ranæ, vespæ, cæteraque imperfecta. Deinde quorsum scriptura tam enucleate diceret. Ex omnibus animantibus tolles, sed & de volatibus cœli septena & septena, masculum & fœminam, vt saluetur semen super terram, si finito diluuiō animantia mundus ex terræ noua origine esset habiturus? Redibit quoque illa dubitatio, cur non omnes terræ & insulæ omnia animantia habeant? siquidem non naturalis propagatio, sed Dei effusa liberalitas in procreando spectanda sit. Studio autem venationis aliqua eiusmodi genera esse delata, non est incredibile. Nam & leones & vrsos & nonnulla id genus magnificentæ ostentandæ causa in regijs caueis nutriri cernimus sæpe ex longinquis maxime regionibus transfucta. Sed de lupis, de vulpibus, & similibus, quæ nihil habent egregium nisi

Genes. 4.

Genes. 7.

nisi nocere pecoribus, durissimum est venationis studio transuectas esse credere. In nouum vero hunc orbem quistandem sibi persuadeat infinita nauigatione ab hominibus curatum esse, vt America haberet vulpes (præfertim quas Añas vocant genus omnium quæ noui animantium foetidissimum) vt haberent tygrides, vt leones? Reuera nimium est, vt homines in tam prolixo naufragio seruari potuerint, ne dum de euehendis ac nutriendis lupis, & vulpibus cogitarēt. Restat ergo vt hæ bestię natando peruenerint. Ac planè de nonnullis insulis, quæ vel ab alijs Insulis vel à continente non longissime absunt, vt credibile sit, facit oculata experientia, qua scimus integros dies & noctes eiusmodi feras aliqua necessitate perurgente natate, atq; enatate postremò. Verum Oceanus hic noster tales natatores rideret, cum volucres quoque deficient alæ in immensa abyfso. Nam ad mille & quingenta stadia volare certum est, cum in profundissimo Oceano ad hanc Indiam nauigantes turtures ex Africæ litibus in puppi sedentes sæpe notauerimus. Sed volando aut natando superari Oceanus totus certe nequit. Quid ergo faciendum? quam viam aperiramus ad hanc nostram Americam volucris & feris? Non leuis mihi hinc coniecturâ fit, vt hunc nouum orbem non esse penitus, ab illo altero diuisum arbitrer, quin potius aliqua in parte vel hære, vel certe non longe disiungi iamdiu opinor. Neq; vero hætenus certo documento patuit contrarium. Nam ad Polum Ar-

eticum non est omnis longitudo satis explorata, multiq; putant supra Fligidam latissimam esse terram Septentrionalem, quæ ad Germanicum aut Scythicum mare pertingat. Quidam etiam nauem ea regione delatam testem proferunt, aiuntque Bacallaos vsque ad Europæ extrema porrigi. Ultra promontorium quoque Mendocinum non est satis cognita terræ amplitudo, sed esse oppido ingentem omnes referunt. Iam vero ex nostro Australi vertice quousque procurrat continens ultra Patagones posita, nemo hactenus explorauit. Terminum nullum oculis occurrisse Caruajalis Episcopi Placentini nauis retulit, quæ supra Magallanicum fretum aliquot millia per- nauigauit. Nihil ergo neque rationis, neque experientia, huic meæ suspicioni de totius terræ continuatione, vel saltem vicinitate hactenus cō- tradicit. Quod si ita est, vt esse sane apparet, facile promptumque est existimare genus hominum ex veteri orbe ad hunc nouum paulatim terrestri itinere defluxisse, ac sedes subinde & nouas quæ- rendo, & inuentas mutando pro varia regionum commoditate tot populos & nationes effecisse.

Quomodo bestia & pecudes ad hunc nouum orbem ex altero peruenierint. C A P. XXI.

Iuuant vero non mediocriter eam sententiam Argumenta quæ occurrūt rationē habitationis Indorū peruestigātibus. Nā sicubi Insula occur- rit à cōtinēte atq; alijs circū Insulis valde remota, qualis est Bermuda, eā omnino hominū carere cō- mercio reperim⁹. Quod nauigationes nō institue-

rentur

rentur nisi ad propinqua litora, & ad terræ ferè
 conspectū exigenterentur. Neq; verò maiora navi-
 gia in vlla noui orbis parte inuenta sunt. Sed aut
 Canoas, aut piraguas, aut ballas, idest, lintres, sca-
 phas, & cymbas Indinauigationi assumebant.
 Quare neq; facile neq; tuto se poterāt immenso
 pelago dare. Deinde vt nauis firma suppeteret, ta-
 mē Magnetis vsu & Astrolabij & quadrātis peri-
 tia destituebātur. Si terræ aspectu per duo de vi-
 ginti dies carerēt, nō poterant nō toto cœlo erra-
 re. Itaq; Insulas refertas hominibus inuenimus,
 ac mare frequētissime nauigatū: sed vt dixi nauig-
 gatio fuit Indorū qualis & pusillis nauigijs & si-
 ne Magnetis adiuuētō peragi potuit. Etenim cū
 primū Perueses Indi Tūbē accolæ, nostras naues
 Hispaniēses velis expāsis intuiti sunt, rei nouitate
 territi, quod tā magnā molē nanē esse nullo mo-
 do cogitarent, ferūtur statuisse inter se, scopulos
 esse aut rupes in mari euectas, quodq; mouerentur
 neq; mergerentur, attonitos diu stupuisse, donec
 viros quosdā barbatos per nauim discurretes no-
 tarunt, eosq; esse aliquos cœlestes Deos arbitrati
 sunt. A deo maiorū nauium vsus Indis inauditus
 erat. Maximè vero facit fidē, qđ belluæ illæ, quas
 minimè est pbabile homines nauib⁹ impositas ad-
 uexisse, reperitūtur qđ ē p totā cōtinētē, in Insulis
 verò à cōtinēte quadridui itinere disitis nequa
 quā reperiūtur. Id ego, qđ magnū huic opinioni d
 cōtinuatione vtriusq; orbis argumētū putarē, dili-
 gēter inquisiui. Sūt in hac nra America eiusmodi
 ferē nō pauce: sūt leones, tametsi, & magnitudine
 & au-

& audacia & colore ipso haud ita fuluo Africanis illis longe inferiores: sunt tygres sæuissimæ ac plurimæ, sed in genus Indorū, quod mirū est, prorsus truces: Hispanis nō ita infensæ: sunt vrsi rariores, sunt Apri, vulpes quoq; innumerabiles. Hęc genera & his similia si apud Cubam Insulā, aut Hispanicam, aut Iamaicam, aut Margaritam, aut Dominicam quæras, ne vnum quidem inuenias. Adde quod vttilium quoq; animantium gregibus olim vacuæ erant, nunc post Hispanos habitatores, bouum, equorum, canum, suum innumerales greges alunt, vsq; adeo vt vaccarum armenta nullos certos dominos habeant, sed more venationis ab indigenis capiuntur sine discrimine, tantum vt corijs detractis & siccatis mercatorem faciant. Canum vero breuissimo tempore ea infinitudo percrebuit, vt acerbius ab ijs, quam à lupis pecora omnia vastentur, eaq; insulæ calamitas maxima sit. Neq; solum quadrupedibus vacuæ: ipsas volucres raras habent, & psittacos quidem multos, quos esse volatus pernicissimi & gregatim volitare constat, tum alios quosdam passeris raros vt dixi: perdices vero quales in hoc Peru, nullas vidisse me memini, multoque minus proprios huius regionis Guanacos, aut Vicuñas, genus syluestrium caprarum velocissimū, in quarum ventre lapides illi Beezartici, qui in magno pretio plerisque sunt, inclusi inueniuntur tantæ magnitudinis, vt interdum ouum gallinaceum dimidio superent. Sed neque pecudes illas mirabiles habent, quas Indi llama, nostri Indicas

Oues

Oves vocant: quæ præter lanam & carnes, quas vestiendo, & alendo generi Indorum præbent, sunt etiam iumenta vehendis oneribus commodissima. Nam dimidium oneris muli cuiusvis portat, sunt autem minimi sumptus, quippe quibus neque ferro ad calces, neque clivella ad dorsum, neque vero ordeo ad pabulum opus sit: sed hæc omnia illis natura sine sumptu tribuerit, ut omnibus modis usus essent generi Indorum pauperi. His igitur omnibus cæterisque, quæ longum esset enumerare, continens abundat, Insulæ certe carent, nisi à nostris aliquid horum inuectum sit. Tygrides in nonnullis sanè insulis se vidisse quidam noster frater maximis naufragijs actus referebat: sed interrogatus quantum eæ Insulæ à continente abessent, respondit non amplius quàm sex aut octo ad summæ Hispanicæ leucas, quod planè spatium conficere posse tygrides natando perspicuum est. Ex his igitur alijsq; argumentis intelligi potest gens Indorum terrestri maxime itinere, aut navigatione vicissim nõ difficili aut longa, ad hunc alterum orbem permeasse, quod reliquo orbi continens ut terra hæc, hoc est aut aliquibus locis hærens, aut certe non valde disiuncta.

Quod non venerit genus Indorum per Atlantidem, ut quidam opinantur. CAP. XXII.

NON desunt autem qui iuxta Platonis sententiam iam supra memoratam putent has gentes

Plato in Critia & in Timæo.

gētes venisse ex Europa, aut Africa per Atlantidē illā tantoperē decantatā, deinde in alias atq; alias insulas vsq; ad magnā continentem, in qua nunc sumus. Nam horū omnium Critias in Timeo mentionem facit. Si enim Atlantis illa tota Asia, & Libya simul maior erat, vt ille vult non esse dubium, quin totum pene Atlanticum Oceanum vsq; ad Insulas noui orbis occuparit. Ingenti autem diluuiō Atlantidem subuersam olim pelagus illud ceno & scopulis in nauigabile reliquit, tale enim fuisse sua ætate Plato refert. Mox vero tempore procedente illius magnæ Insulæ ruinaspēnitus confēdisse, ac nauigabilem pontum præbuisse. Hæc homines ingeniosi serio differūt, quæ vel mediocriter animaduersa nugæ meræ deprehenduntur, vt magis Ouidianas transformationes quam Philosophicam aliquam narrationem habere videantur, Ac plerique sane Platonis interpretes omnia illa à Critia narrata tam inusitata tam mirabilia de Atlantidis illius origine, magnitudine, fœlicitate, de quæ bello ab Atlanticis cum Europæis gesto, cæteraq; omnia veram esse historiam volunt, quod Critias præfatus sit in Timeo, sermonem futurum esse mirabilem, sed omnino verū. Contra alij Platoniorum rem fabulæ potius quam historiæ similem considerantes, allegoricè ea omnia à summo Philosopho dici volunt, in quibus est Proclus, & Porphyrius, & Origenes, ita enim horū nonnulli Platoni suo dediti sunt, vt Moyse aut Esdræ literas tractare videantur, atq; vbi verba à vero discrepāt, pro-

tinus aliquem diuinum atque mysticū sensum necessario intelligendū esse cōtendunt. Mihi vero Plato, vtcūque ille diuinus appelletur, non tanti est, neq; valde difficile est credere totā de Atlantide narrationē pro vera historia posse tradi, & esse tamē posse merā nihilominus fabulam, cum præsertim à Critia puero inter cantilenas eā narrationem auditā fateatur. Sed vtcumq; ille scripserit siue historicè, siue allegoricè, re vera quæ de Insula illa Atlantide tū in Timæo inchoat, tū in Critia late persequitur, non nisi pueris & anibus narrari serio possunt. Quomodo enim nō fabulosum est Neptunū Clitus amore captū quinques gemellos ex ipsa suscepisse, collem vero in quinq; orbis diuisisse tres maris, duos terræ quasi torno descriptos? Quid templum illud stadij longitudine trium iugerum amplitudine, cuius omnes partes externæ argento, summæ autem auro essent oppletæ, intrinsecus autē fornix eburnea, tota auro & argento, & aurichalco variegata? Postremo quid exitus ille in Timæo, vna die, inquit ac nocte, graui incumbente diluuiō, & apud nos totum militare genus aceruatim terra absorbuit, & Atlantis Insula similiter in mari subuersa euauit. Sic planè Insulam totam scenicam, & fabulosam, quæ vniuersam Asiā, simul & Africā amplitudine superabat, vna nocte oportuit euanescere. Ruinas autem illius sub vndis ab ijs tantummodo cerni, qui eo accedere nullo modo possunt. Adiungit enim scite. Qua propter etiā nunc innavigabile
& in-

& intentatum manet, illud pelagus luto paula-
rim impediēte, quod insula summersa inuexit.
At ego libenter quærerem, quod nam pelagus
tantam terræ molem Asia, & Africa maiorem, &
quæ vsque ad nouum hunc orbem pertingeret,
absorbere potuerit, ita vt nulla extent vestigia, vt
ne bolidis quidem iactu nauæ in infinitum ho-
die fu- dum inueniant aliquem? Sed impruden-
ter ea pergo refellere, quæ aut ridiculè scripta
sunt, aut certe ne nihil Platonis grauitatem ve-
reamur, per picturam & parabolam ad ciuitatis,
& felicitatem & exitium ostendendum philoso-
phicè introducta sunt. Nam quod validum argu-
mentum quidam putant fuisse Atlantidem Insu-
lam, quod mare illud hodie quoque Atlanticum
nominetur, puerile est. Etenim & montem Atlā-
tem in extrema Mauritania esse scimus, ex quo
Atlanticum Oceanum dictum Plinius vult, &
idem auctor est è regione montis sitam esse Atlā-
tidem insulam, sed paruam & ignobilem.

Plin. lib. 6.
c. 5. & lib.
6. c. 31.

*Quod falso multi Indos ex Iudeorum genere descende-
re affirmant. CAP. XXIII.*

ALIA ergo via Indis nostris, quam illa Atlā-
tidis ad nouum orbem quærenda est. Hanc
nonnulli apud Esdras esse suspicantur. In cuius
libro quarto ita scriptum legimus. Et quoniam
vidisti eum colligentem ad se aliam multitudi-
nem pacificam, hæ sunt decem tribus, quæ cap-
tiuæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee Regis
quem

Esdr. c. 13

quem captiuum duxit Salmanassar rex Assyriorum, & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam, Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc, vt derelinquerent multitudinem gentium, & proficiscerentur in vltiorem regionem, vbi nunquam habitauit genus humanum, vel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. Per introitus autem angustos fluminis Euphratem introierunt. Fecit enim eis tunc altissimus signa, & statuit venas fluminis, vsque quo transirent. Per eam enim regionem erat via multi itineris anni vnus & dimidij, nam regio illa vocatur Arsareth. Tunc inhabitauerunt ibi vsque in nouissimo tempore, & nunc iterum cum cœperint venire, iterum altissimus statuit venas fluminis, vt possint transire, propter hæc vidisti multitudinẽ cum pace. Hanc ergo Esdræ scripturam conantur Indis accomodare, eos diuinitus esse deuctos, vbi nunquã habitauit genus humanum, regionemque, quam incolunt, adco esse remotam, vt habeat iter anni vnus & dimidij, naturaliter quoque gẽtem esse pacificam. Quod vero ex Iudæorum progente sit genus Indorum, vulgo illud certum indicium putant, quod meticulosi, quod fracti, quod mire supersticiosi, quod acuti mendacesque sint. Deinde vestes ipsas habitumque Indorum manifestè Iudaica vestimenta referre, tunica enim simplici & palliolo quadrato vtuntur, pedes autem nudos gestant, aut soleis tantummodo superne comprehensiscalciant. Porro hunc fuisse habi-

Iudic. 14.

tum Hebræorum tum historijs prodi, tum vetustissimis picturis, vbi ad hanc maxime speciem vestiti exprimentur. Atq; hæc duo vestis genera quibus solis Indi vtuntur. Sampsonem olim de poposcisse, tunicam & syndonem, id est, vt vulgus nostrum appellat [*camifeta y manta.*] Verum hæc vniuersa suspicionis sunt leuissimæ, habentq; contra se quam pro se & plura & maiora. Hebræos literis vsos nouimus: in natione Indorum nullæ literæ: illi opibus studebant, apud hos mirus omnium contemptus: Hebræi si circuncisos se non viderent, Hebræos esse aut haberi posse negabant, apud nostros Indos præputia prorsus integra, neq; vt Æthiopes, aut Orientales eiusmodi superstitione vnquam nouerunt. Quale vero est, vt cum Hebræi tantopere & genus & antiquitatem iactarent suam, & in cæteris orbis terrarum partibus hodie quoq; studiose conseruēt, in solo nouo orbe, illis & genus, & ceremoniæ, & Messias, & Iudaismus denique omnis exciderit: Quod vero meticulosi sint, & superstitiosi & acuti & fallaces, primū neq; omnes barbari sunt eiusmodi, sed plurimæ gētes ipsorū ab ijs maxime abhorrent, sunt enim nationes Indorum audacissimæ, sunt inertissimæ, superstitioni vero omnis gentilitas semper dedita fuit. Vestium autem apparatus ideo talis quia simplicissimus est, nulla ferè arte aut industria constans, neq; magis Hebræis quōdam, quam cæteris mortalium vtitatus. Deinde historia ex Esdra sumpta, si quid curæ Apocrypha merentur, potius oppugnat, quam adiuuat

adiuuat causam susceptā. Ideo enim multitudi-
nē gentiū fugisse dācem illæ tribus dicuntur, vt
ceremonias suas excolerent: hi vero idololatriæ
omni dediti sunt. Euphratis aut̄ aperta ostia vide-
rint quomodo ad hunc nouum orbē perducere
queant, & an iterum eodem regredi Indos oporteat,
vt ibidē extat. Pacificā autem multitudinē
cur vocet, quæ immortalibus inter se bellis dissi-
dijsq; semper efferbuit. Itaq; non magis Apocry-
phi Esdræ Euphrates, quam fabulosa Platonis
Atlantis ad nouum hunc orbem genus mortali-
um potest perducere.

Cur prima origo Indorum certo sciri non possit.

CAP. XXIII.

AT facilius est aliena improbare de origine
Indorum, quam certi aliquid de suo afferre.
Nam cum apud Indos nullæ literæ in vsu sint,
nulla certa monumenta maiorum: apud nostros
vero scriptores vix huius orbis vestigia extent,
adeo vt quidam non solū homines, sed etiam ter-
ram hanc & cælum ipsum hoc de natura rerū ab-
stulerint, certa & explorata de origine prima In-
dorū, & prima habitatione huius orbis qui se pro-
fiteatur allaturū, magnæ is demū temeritatis no-
tetur necesse est. Cōmuniter autem & probabili-
ter ex ijs quæ supra disputata sunt, colligere pos-
sumus, ad hunc nouum orbem paulatim tempo-
re procedente cōmeasse genus hominum, terra-
rū magis cōtinuatione adiuuante, & nauigatio-
ne succedente gradatim, quam vno aliquo aut

apparatu classico, aut magno naufragio. Quamquam & vtrumuis horum partim contigisse non est absurdum. Cum enim sint infinitæ regiones, innumerabiles gentes, alias aliter inuentas & occupatas esse, recte existimare possumus. Sed vt dixi vicinitas aut continuatio regionum orbis terrarum, certissima ratio est originis atque habitationis Indorum. Qua etiam ex re magis adducor, vt putem hunc nouum orbem occidentale non multis ab hinc annorum millibus habitatum, magisque ab hominibus syluestribus & palatibus, quam ab aliqua republica obitum, cū errore potius aut patriæ angustijs nouas sedes paulatim habitare cœpissent, atque his assueti nihil nisi naturalis lucis ductum, eumque obscuratum, ac patriæ fortassis gentilitiæ aliquas consuetudines retinerent. Neque incredibile est etiam si ex culta & bene morata republica profecti essent aliquando, tamen ipsa diuturnitate & desuetudine humana, pene omnia obliuione delesse, cum tales esse in ipsa Hispania & Italia hominū greges præter os & figuram hominis habentes præterea nihil, notius sit, quam vt testibus egeat. Ita effectum est, vt immensus quidam barbarismus euaderet.

Quid de origine sua Indi tradant.

CAP. XXV.

QUID autem de primis exordijs gentis suæ, ipsi Indi referant, non est alicuius pretij nosse

nosse, cum somnia potius sua, quam historiam aliquam narrare videantur. Ac magni quidem diluuij plurima in his regionibus mentio est & fama celebris. Sed vtrum commune illud totius orbis, quod diuinæ literæ prædicant, an propriū aliquod harum regionum & gētium haberi debeat, non satis constat. Certè ingentis cuiusdam exundationis non obscura monumenta à peritis notantur. Ego magis in eorum sententiam eo, qui antiquissimi illius Noetici apud hos barbaros nulla vestigia esse confirmant, peculiare aliquod diluuium, quale Plato narrat, & Poetæ Deucalionæum fabulantur, fuisse non dubitant. Igitur illo magno diluuiio haustos esse omnes mortales isti consentiunt. Quidam ex magno lacu Inticaca emeruisse Viracocham quēdam, eundem Tiaguanacum, vbi antiquorum & admirabilem ædificiorum ruinæ visuntur, sedem habuisse, inde ad Cuzquensem regionem venisse & propagasse genus humanum. Namque in eodem lacu insulam ostendunt, vbi solem conditū esse nugantur, eamque ob causam plurimo olim sanguine non ouium modo, sed etiam hominum litatum esse perspicuum est. Alij ex specu quadam per fenestram sex aut nescio quot homines prodixisse à sole videlicet factos, eosque generi mortalium propagando operam dedisse, quæ etiam ex re locum nomen acceptum retinere, hodieque Pacaritambo vocari. Itaque Tambos antiquissimos esse hominum vulgaris sententia est. Ex ijs Mangocapa ille, quem primum suæ gē-

tis autorē gens Ingarū agnoscit, ab hoc duā fami-
 liæ celebres Hanan Cuzquensium, & Brincuz-
 quensium, Feruntur Reges Ingæ, cum cæteras
 huius orbis gentes debellarent, eā belli causam
 potissimā prætexere soliti, quòd oporteret om-
 nes mortales ipsis iundi, à quorum genere & pa-
 tria omnes propagati essent, & quibus etiam ve-
 ra religio diuinitus innotuisset. Quid opus est cæ-
 tera hic repetere, quæ veritatis inania, vanitatis
 plenissima sunt. Illud viri eruditi scriptis manda-
 runt, omnem istorū memoriā ad quadringentos
 maxime annos porrigi, vltra id ætatis nihil aliud
 quam densas tenebras ignorationis occurrere.
 Neq; mirandum est sanè, cū literarū imperitia ve-
 niam historiæ promereatur, pro quibus exacta il-
 la Quipocamaiorū supputatio admirationi ma-
 gis esse debet, quod ad id vsq; ætatis tenax sit. Mi-
 hi diu inquirenti, an apud hosce barbaros noti-
 tia aliqua extaret, vnde huc cōmigrarent primi
 autores ipsorum, adeo nihil occurrit è re, vt po-
 tius se se in hoc orbe natos & conditos ferè opi-
 nentur, nisi Fide Catholica reuocentur, ex vno
 genus mortalium omne fluxisse. Tenent vero cō-
 iecturis non mediocribus nobiles autores, quam
 diutissime hisce barbaris nullos fuisse Reges,
 nullam certam constitutam Rempubicam, sed
 promiscuè turmatim habitasse, vt modo Floridi,
 vt Brasilienses vt Chiriguani, vt pleræq; gentes
 Indorū, qui nullos habent certos Reges sed pro
 vt Belli pacisue fortuna tulerit, subito ac temere
 duces creant, atq; eos mores probant, quos libi-
 do fu-

do furorq; persuaserit. Tempore vero procedente homines viribus & industria præstantes per tyrannidè cœpisse dominari, vt olim Nemrot, paulatimq; crescentes eam constituisse Remp. quam apud Peruenſes, & Mexicanos nostri inuenerūt, barbaram quoq; ipsam, sed à cætera barbarie Indorum plurimum abhorrentè. Quare genus hoc hominum syluestre ex barbaris, profugisq; hominibus maximè propagatum ratio ipsa persuadet.

D E N A T V R A N O V I O R B I S ,

L I B E R S E C V N D V S .

De æquinoctialis natura differendum esse.

C A P . I .

 VONIAM maxima noui orbis pars sub media cœli regione posita est, quã veteres, torridam atq; inhabitabilem opinati sunt, non mediocriter refert ad naturam moresque Indicæ gentis cognoscendos, de naturali quoque eius regionis constitutione differere. Neque enim est eorum contemnenda sententia, qui rerum Indicarũ peritiã ex æquinoctialis maximè asserūt cognitione p̄dere. Nã quicquid in hoc nouo orbe ab altero diuersum est, æquinoctialis maxime ratione fit. Omnis vero regio duob⁹ solstitialib⁹ circulis

72 DE NATVRA NOVI ORBIS
comprehensa ad mediam lineam, in qua sol vbi-
que gentium pares noctibus dies facit, tanquam
ad normam suam redigenda explorandaque est,
cuius sanè est tam mirabilis & inopinata varie-
tas, vt merito ingenia excitet ad causas ex vera
potius & comperta ratione, quam ex doctrina
veteris Philosophiæ perquirendas.

*Cur veteres philosophi regionem torridam esse inhabi-
tabilem pro certo duxerint.* CAP. II.

IGITVR vt à primordijs disputatio duca-
tur, terram incalescere solis accessu, recessu fri-
gescere cum inter omnes constat, tum vero hye-
mis atque æstatis, noctis ac diei variatione abū-
demonstratur. Quo magis etiam sol appropin-
quat, quò directius quoque radijs terram ferit,
eo vehementius vrere, in ipso die meridies, in an-
no æstas perspicuum faciunt. Hinc fieri conse-
quens necessario videtur, vt quanto regio quæ-
nis à solis conuersionibus remotior est, tanto
quoque frigidior sit. Itaque quæ ad Septentrio-
nes iacent, terras esse rigidissimas experimur.
Tum ordine eodem, quæ Zodiaco viciniore
sunt, calidiores. Ita Æthiopia Arabiam atq; Afri-
cam, Africa Baticam, Batica Castellam & Ara-
goniam, atque hæ Cantabriam & Galliam calo-
ris copia certa prorsus ratione superant. Qua
etiam ratione seruata, ceteræ regiones, quæ solis
conuersionibus expositæ semper sunt, atq; illius
radijs rectius petuntur, reliquas superare æstus
feruore

feruore necessaria consecutione videntur. Ad-
dunt nonnulli ad solis radios etiam motionem
cœli intra Tropicos velocissimam, quæ prope
Polostardissima sit. Quamobrem & radijs sola-
ribus propinquissimis ac directissimis, & cœli
conuersione concitatissima regionem omnem
Zadiaco suppositam perpetuo ac vehementer
exuri. Hoc de calore & frigore & sensus, & ratio
videntur consentienter docere. De siccitate ve-
ro & humore quid? Eadem prorsus. Nam siccita-
tatem solis accessus videtur inducere, humorem
recessus. Itaq; tempora ipsa cognata & amica es-
se videntur, humida frigidis, calida siccis. Nox vt
frigidior die, ita etiam humidior: dies & calidior,
& siccior, hyems cum plurimum sol abest, & fri-
gidissima & pluuiosissima, æstas, cum ille propius
adest, vt calida ita sicca vehementer. Etenim ig-
nis, quo magis quippiam coquit, eo fortius & ca-
lescit simul & siccatur. Huc ergo respiciens Aristo-
teles, ceteriq; Philosophi, caloris & siccitatis ex-
cessum regioni mediæ attribuerunt, eamq; ardē-
tem atq; aridam supra modum literis tradiderūt,
& quod inde necessario fit, aquis & pabulis de-
stitutam, atq; adeo humanæ habitationi prorsus
incommodam.

*Quod regio Torrida humidissima sit contra veterum
opinionem. C A P. III.*

CVM autem omnia, quæ sumpta sunt, vera
ac certa ac perspicua esse videantur, illud
E 5 tamen

74 DE NATVRA NOVI ORBIS
tamen quod inde conficitur, falsum est. Etenim
mediam regionem habitamus, & habitamus sanè
per commode. Sed quia ex veris falsum effici ne-
quit, retrocedendum est nobis, & vestigijs repe-
titis, vbi nam à vero deflectat oratio, diligenter
intuendum. Quo circa primum quid veritas ex-
perientia ipsa illustrata habeat, ostendemus: de-
inde tamen arduū illud sit & perobscurum, cau-
sas quoque ex vera Philosophia conabimur red-
dere. Siccitatem ergo (hoc erat enim vltimum ex
sumptis) eo maiorem effici cœlitus, quo terris sol
propinquior est, videbatur certum, & est profe-
cto per falsum. Nunquam enim copiosiores im-
bres in Zona torrida, quam eo anni tēpore, quo
sol vicinior est. Atq; est hoc sane mirabile, sed si-
ne exceptione verissimum, in vniuersa regione
Tropicis clausa eam anni partem esse serenissi-
mam, cum sol maxime inde abest, contra nullam
anni partem plus & niuorum & imbrium, &
niuium (vbi illę sunt) effundere, quam vbi sol pro-
pinquissimus est. Hoc ijs, qui nouum orbem nō
adierunt, incredibile fortassis appareat: ijs quoq;
qui adsunt, sed non attendunt, nouum accidet,
sed vtriq; experimento notissimo facile cedit.
Ab hac Perueni prouincia, quę Antarcticum
Polum spectat, tunc remotissimus sol est, cū Eu-
ropę propinquissimus, hoc est, Maio, Iunio, Iu-
lio, Augusto, in quibus, Tropico Cancrī vicinus
est, at per eosdem menses, mira cœli serenitas
apud nos, nulli imbres, nullę niues, fluuij omnes
peruenies, multi etiam exarescunt. Mox vero
proce-

procedente anno, & sole huc ad Capricornij circulum comitante, incipiunt niues & pluuia, & fluuiorum magna accessiones, id est, ab ineunte Octobri vsque ad Decembrem. Tum vero copiosissimi imbres, & niuium copia, & fluuiorum furores, cum superne ac directo sol capita nostra ferit rediens ex Capricornio, cum sunt etiam aestus grauissimi nempe à Ianuario vsque ad medium Martium. Hoc nemo est qui perpetuum huic regioni ignoret. In ijs vero partibus, quæ vltra Aequinoctialem Polum Arcticum spectant contrarium omnino euenit, sed ratione prorsus eadem. Nam siue Panamam & eam omnem tractum consideres, siue nouam Hispaniam, siue Insulas illas Cubam, Hispanicam, Iamaicam, Sancti Ioannis, liquido inuenies, ab ineunte Nouembri vsque ad Aprilem sereniore, & clementiore cælo uti, quod sol ad hunc Tropicum veniens ab ijs locis maxime se disiungat: contra terribiles nimbos, & imbres vberimos ibi fieri ab ineunte Iunio vsque ad totum Septembrem, quod solis radij per id temporis minus oblique & magis propinque feriant ea climata. Hoc idem obseruare licet in India Orientali, quantum ex literis inde allatis ego intelligere potui. Itaque quamuis peculiari aliqua ex causâ alicubi secus fortasse contingat, tamen pro generali lege tenendum est id quod dixi. In media regione hoc est, torrida Zona siccitatem esse maiorem sole recedente, eodem appropinquante humoris copiam

76 DE NATVRA NOVI ORBIS
copiam gigni, idque adeo vt pro ratione acces-
sus ac recessus illius, vnaquæq; regio aut arescat,
aut imbris abundet.

*Quod extra Tropicos humoris copia solis recessu maxi-
mè fiat, contra quàm in regione Torrida.*

C A P. IIII.

EXtra Tropicos vero secus accidit, nam im-
bres, & frigora, æstus & siccitas coniuncta
sunt. De Europa manifestum est, & de toto illo
mundo. In hoc vero nouo non secus habet res.
Chilensis tota prouincia testis est, quæ quoniã
vltra Solstitium Capricornij posita fere gradi-
bus cum Hispania paribus alta est, easdem etiam
leges hyemis & æstatis patitur, hoc vno dempto,
quod æstium & hyemale tempus contrarium
habet, quippe cum Polum contrarium spectet.
Itaq; copiosissimæ pluuiæ in illa prouincia sole
quam plurimum recedente, simul cum frigore
hyemem efficiunt, ex Aprili ineunte vsq; ad Sep-
tembrem, æstus autem & siccitas pariter sole il-
luc commeante redit. Prorsus vt in Europa. Qua
ex re fit, vt frugibus ingenijsque hominum Euro-
pæ regio illa Chilensis cæteris si milior sit. Idem
accidere tradunt in terræ portione, quæ vltra in-
timam Æthiopiam vsque ad celeberrimum Bo-
næ Spei promontorium in formam cuspidis ten-
ditur. Atque hanc esse verissimam Nili redun-
dantis intempestiuè causam, de quo tam multa
inquisita, tã pauca à priscis inuenta sunt. Etenim

ea re-

ea regio à mense Aprili, sole Arietem deferente, incipit, vt par est, hyemalibus imbribus fluere, qui partem ex niualibus partim ex pluuialibus aquis paludes illas implentes, ex quibus verissima Geographia Nili fontes deriuat, alueū ipsum paulatim turgefaciūt, & longissimo tractu post menses aliquot Ægyptum æstiuo maxime tempore vt pote ad alterum Tropicum positam inopinatis fluminis incrementis fœcundant. Similes Nilo excursio annua est ingentis fluuij in America Paraguai dicti, cuius ex montanis imbribus tanta copia confluit, vt amplissimos cāpos inundet, cogatq; homines terrestri habitatione deserta in linitibus per id temporis degere.

Quod intra Tropicos imbres æstiuī sint, & de ratione hyemis & æstatis. CAP. V.

ITaque in duabus regionibus temperatis, vt calore & siccitate, hyems frigore & humore consentiunt. At intra Zonam torridam vtraque illa dissident. Nam æstū potius imbres, frigus (sic enim caloris moderationem voco) serenitas comitatur. Qua ex re fit, vt cum in Europa hyemale tempus pluuijs simul & frigore definiatur, æstiuum contra calore & siccitate nostri homines in hac regione disiuncta illa videntes, hyemem magis ex pluuijs, vt ex serenitate nuncupent, in quo re vera falluntur. Nam vt dicunt esse in Montanis Peruensibus ab Aprili vsque ad Septembrem, quòd eo tempore aquæ non redundent,

dent, sed sit aeris mira serenitas, hyemem vero definiunt à Septembri vsq; ad Aprilem, quod ex eam imbres cadant. Quare apud nos & apud Hispanos eodem tempore hyemem atque æstatem agi confirmant, atque adeo cum sol propinquissimus directo capita ferit, tunc maximam hyemem esse putant, quòd imbres vberissimi sint. Hoc vero ridiculum est, atque vulgare. Ut enim dies, & nox accessu, & recessu solis secundum conuersionem primi mobilis definitur, ita etiam hyems, & æstas definiri necessario debet accessu, & recessu secundum conuersionem annuam solis ipsius propriam. Tunc igitur re vera hyems est, cum maxime distat sol, æstas vero, cum maxime appropinquat. Calor autem, & frigus necessario solis accessum, & recessum consequuntur, humor vero, & siccitas non necessario. Ex quibus liquido fit contra vulgarem sententiam, hyemem apud nos Americanos esse serenam, æstatem contra pluuiosam, & non quod vulgus putat, hyemem quidem calidiorem, ver aut esse frigidius. Pari quoque errore hyemem Montanam à Maritima in hac prouincia Perueni disiungunt. Aiunt in hac inferiori ac maritima ora hyemem esse cum est in montana ver, nempe per Aprilem, Maium, Iunium, Iulium, & Augustum, propterea quod montana omnis illa regio per eos menses serenis solibus illustratur, quo tēpore hæc maritima plaga magis perpetuisq; nebulis offuscatur. At qui hyems, & ver ex solis propinquitate & distantia definien-

definienda sunt, quæ cum eodem tempore in tota hac prouincia fiant, non est cur alibi hyemem alibi ver esse arbitrentur. Sed de vocabulis certandum non est. Appellent, vt libet: æstiuæ & hyemalia tempora serenitate potius quàm calore definiant, dum modo de rei veritate, quod diximus, constet.

Quod torrida aquis pabulisque abundet quicquid Aristoteles contradicat. CAP. VI.

A Bundat ergo torrida regio humore, idque adeo vt largitate prærennitateque; aquarum ceteras omnes facile vincat, excepto si qua in parte sabulo arenisque; oneratur, aut solo nimium deserto vritur, quod in alijs quoque mundi plagis frequens est. Cælestium quidem aquarum copiam satis ostendimus, imbres, niues, pruinas, quibus maxime hæc Peruana prouincia frequentatur. De terrenis quales sunt putei, fontes, fluuij, torrentes, lacus, paludes, nihil hæcenus dixi. Verum cum infernæ aquæ supernis æqua ferè ratione respondeant, facile est id quoque; intelligere. Est autem ea aquarum scaturientium multitudo, vt nusquam terrarum neque; plures, neque; latiores fluuij, nusquam tanta palustrium locorum molestia. Plurima huius Americæ eademque; latissima loca præ nimia aquarum copia habitari nequeunt. Nam & flumina æstiuis imbribus in immensum excurrunt, atque; omnia euertunt, & limosæ paludes infinitis spatijs firma vestigia excludunt. Quamobrem immensum illius, curus
supra

80 DE NATVRA NOVI ORBIS
supra meminimus, Paraguay accolæ, cum iam
fluuij annua increméta præsentiant, longe late-
que vagantem scaphis anteuertunt, ibi larem si-
bi constituunt, & se suaq; per trimestre ferè tem-
pus in tribus natando conseruant. Fluuius ad cõ-
suetum alueum reuocato, & ipsi loca pristina se-
mificca repetunt. Huius fluminis ea maiestas est,
vt Nilus, & Ganges, & Euphrates simul coniun-
cti longè inferiores sint. Quid flumen illud Mag-
dalenæ, iure Magnum vocatum, inter S. Marthæ
& Carthaginis portum in mare prorumpens? cu-
ius nos cum nauigaremus plus stadijs centum vi-
ginti alto euecti, fluuiialium aquarum ab Ocea-
no nondum victarum discrimen per stadia am-
plius quam sexaginta cum summa admiratione
notauimus. At cum de fluuijs mentio est, iure
suo cæteros omnes silere, & cedere cogit ingens
ille Amazonum, ab alijs Maranonus dictus, ab
alijs Orellana ab Orellana & Marañon Hispanis
hominibus inuentus, & nauigatus quem nescio
melius ne fluuium an mare nominem. Fuit qui-
dem ille & ex Peruensium montium imbribus,
fluminibusque ad se vndique confluentibus per
effusissimos Paytiti, & Terræ aureæ atque Ama-
zonum campos in Oceanum tandem è regione
fere Margaritæ & Trinitatis illabitur: sed tam la-
te, præsertim festinans ad exitum spatiatur, vt in
medio plurimas maximasque insulas relinquat,
& quod incredibile apparet, in medio alueo oca-
li quocumque coniecti nihil aliud nisi flumen &
cælum vident. Etiam montes excelsi ripæ impo-
siti

siti latere dicuntur, cuius ob admirabilem longitudinem, atq; amplitudinē, vt prorsus fluminum omnium Dominus haberi possit, hoc accipimus ex quodam nostræ Societatis fratre, qui olim grauibus illis naufragijs & tumultibus Petri Orsuæ, & peruersi Didaci Agirrij interfuit puer, & diuina clementia ereptus est, nobisque seruatus. Tales igitur fluuios habet torrida atque arida Zona, quā inopem aquarum & pabulorum Aristoteles atque omnis putauit antiquitas. Et quoniam ad iudicium aquarum Maranonij mentionem feci, iuuat de lacu Intiticaca, falso vulgo Titicaca dicto, aliquid etiam promerere, qui in suprema prouincia Peruana Collao medius iacet. In hunc flumina plus decem eaque satis ampla confluunt, exitum habet vnum, eumque non valde latum, sed vt opinio est, profundissimum, quē neque ponte iungere profunditas & latitudo sinunt, neque tuto scaphis traieci rapidi infernē vortices patiuntur. Traiecitur tamen, miro ingenio & Indorum proprio: ponte prorsus iunceo ipsi aquæ commisso, nullis fulcris nixo, sed in modum suberis ponte supernatante, ac præ leuitate materiæ nunquam merso, est vero traiectio facillima & tutissima. Occupat lacus ipse circuitum bis mille quadringenta stadia: longus est fere nongenta, latus vbi maxime ducenta & viginti. Insulas habet olim habitatas & fertiles, nūc desertas, producit vberime iunci genus, quod Indigenæ Totoram vocant, cuius plurimus ipsis vsus est. Nam & cibus est suis, tumentis, ipsisque

que hominibus periuicundus, & domus, & focus
 & vestis, & nauigium, & omnia penè vitæ huma-
 næ subsidia vna Totora Vris præstat, hoc enim ac-
 colarū est nomen. Ij adeo se ab hominum cætero-
 rum consortio & opinione alienarunt, vt interro-
 gati aliquando, qui sint, serio responderint, se nō
 homines esse, sed Vros, quod genus ab humano
 diuersum esse sentirent. Vrorum reperti sunt po-
 puli integri in medio lacu habitantium scaphis
 quibusdam iunceis, quibus inequitant, simul con-
 nexis, & ex vna aliqua rape aut stipite religatis.
 Vnde interdum soluentes totus populus subito
 patriam mutat. Itaq; aliquando conquistus po-
 pulus Vrorum hesternis sedibus commutatis ac
 ne vestigio quidem relicto, facile vestigantium
 studium curamque irrisit. Ex hoc lacu post leu-
 cas quinquaginta alius longe minor efficitur. Pa-
 ria dictus, sed ipse quoq; tantus vt insulas plures
 reddat, huius vltra meatum nemo nouit. In ma-
 re Australe influere per occultos terræ cana-
 les multi iactant, atque argumento proferunt,
 fluuium quendam magnum in mare pene su-
 bito irrumpentem, cuius fons nullus appareat,
 ego magis lacus aquas solis radijs exhalaripu-
 to. Verum huc esse digressum sit satis, cum
 abunde his documentis constare possit, falso re-
 gionem hanc mediam de aquarum penu-
 ria damnatam, cum & è celo & è
 terra præ cæteris hume-
 ctetur.

Redditur causa, cur intra Tropicos solis presentia humorem efficiat, extra Tropicos siccitatem.

CAP. VII.

CAusa autem, cur æquinoctialis contra veterum sententiam humidissima sit, diu mihi atq; acriter cogitanti, nulla alia certior occurrit, nisi quod vis ipsa solis maxima, & amplissimè circumfuso Oceano plurimam vaporum copiam exugat, eandemq; citissime liquefactam vertat in pluuias. Nam quòd præpotentis ardoris causa imbres proueniant in regione torrida, multa, & perspicua documenta sunt. In primis est illud, quod satis supra commemoravi, quòd eo anni tēpore, quo sol superne maxime ac directissime incumbit, imbres fiant: cum vero longius recesserit fieri desinant. Solis igitur vis valida pluuias ciet. Deinde obseruatum est in hac America, ab ipso meridie, cum radij solis potentissimi sunt, imbres solere cadere, mane vero toto nihil ferè nobis ab imbribus timemus. Quamobrem iter cùm facimus, diuersorio egredi maturè festinamus, & ad medium diē tuti iter carpinus. Hoc norunt Peruenenses omnes. Quid quod viri sapientes deprehendisse se perhibent in his regionibus post summa lunæ incrementa pluerè maximè solere? quod nos quoq; etiā experti sumus. Itaq; & annus, & mensis, & dies hoc idem attestari videntur, intra Tropicos summa caloris vi imbres generari. Pro streto in artificijs quoque, vbi ex herbis aquæ in medicinæ vsu stillantur, idem accidere

cernimus, ignis namque vehemens & exaltans plurimam humoris eiusmodi copiam sursum effert, eandemque calore ipso circumclusam exundantem in aquam vertit. Idem vbi argenti viui admirabili potentia aurum aut argentum purissimum redditur. Nam si debilis ignis sit, nihil fere exudat, si validus, plurimum eliquatur, & in fumum quidem materia illa primum resoluitur, deinde in priorem argenti viui liquorem vertitur, ac superne defluit. Igitur vis ipsa ignei caloris, cum materiam est nacta idoneam, simul rapit sursum, simul vbi quippiam obstat, ne extractum vaporem absumat, statim liquat in pluuiam. Iam vero quod in regione torrida sol caloris copia generet pluuias, quas extra regionem torridam solis potius absentia & caloris inopia facit, & si videtur prima fronte contrarium sed re vera non est. Plurimi naturales effectus à causis contrarijs proficiuntur modo diuerso. Humentem vestem equè exiccat, & ventus frigidus & calidus ignis, lateres & frigore concresecunt & sole. Somnum mediocris exercitatio prouocat. Si vel nulla, sit vel proflus immoderata dissoluit. Ignis si nulla materia adijciatur extinguitur, si nimia, etiam extinguitur: si moderata alitur & augetur. Quæ oculis admouemus, vel nimis propinqua, vel nimis remota non cernimus, mediocria interualla visum reddunt. Solis radius debilis nebulas non ciet ex fluctijs, si maximus sit etiam factas dissoluit. Itaq; mediocris & attollit, & seruat, quare nec nocte neq; meridie nebulæ surgūt, sed

sed plerunq; sole aliquanto largius incumbente. Ad hunc sanè modum plurima exempla natura offert, vt intelligamus aliquid fieri, vel non fieri causis sæpe contrarijs. Quominus mirari debemus, si pluias solis magnas absentia faciat, & nimis quoque propinqua præsentia: easdem moderata potius dissipet. Sed auiditas discendi pulsat adhuc, quid sit, quod extra torridam solis maxima absentia afferat pluias, intra Torridam eiusdem cõtra propinquitas maxima. Quantum equidem assequor, illud est in causa, quod per hyemem in regionibus extra Tropicos positis non habet eas vires solis calor, vt leuatos è terra vapores absorbere possit, ita necessario in aërea regione coeunt magna copia, & frigore ipso cõcrescunt, densatiquè paulatim vertuntur in pluias. Nam & sol longe abest, & dies breuiores sunt, noctes productiores. Sole vero appropinquante tanta est caloris copia, vt simul attollat, & dissipet, & resoluat humores, cum præsertim ad solis propinquitatem accedat dierum longitudo. At vero intra Tropicos, hoc est, in Torrida Zona solis quidem absentia tanta est, vt præsentiam aliarum regionum æquet. Vnde etiam tunc eadem ratione siccitas accidit. Maxime vero ac directissime incumbente sole, ideo non magna siccitas, vt videbatur consequens, sed magni & fere repentini imbres fiunt, quia immoderata illa sua vi subito copiam plurimam humoris è terra & Oceano trahit, quæ cum nō dispergitur dissipaturque vento, facillime coalescit, ac veluti

immaturas pluias facit. Nam vis magna caloris humoris copiam subito attrahere potest, eadem cum multa est, subito resolueri non potest. Itaque fit vt attracta præ multitudine ipsa concresecat in pluuiam. Quod sane subdito exemplo intelligi potest. Etenim cum suillæ, aut vitulinæ, aut alioqui pingues carnes subiecto igne torrentur: si ignis quidem exiguus sit, stillant, eo quod calor humorem attrahere potest, sed absumere nõ potest præ inopia. Quod si ignis contra maximus & propinquissimus sit stillant nihilominus, sed ratione contraria, quia vis ipsa immodica caloris tantã subito humoris copiam excitat, vt simul liquata prorumpat. At vero si ignis moderatus subijciatur, & interuallo idoneo distet, videmus sanè elixari carnes, & vix quicquam defluere humoris. Quare coquorum ars præcipit ignem, neque nimium, neq; perexiguum sed mediocrem supponi, eumq; maximè vno tenore perseuerantem, ita enim & humor paulatim extrahitur, & absimitur. In cereis quoq; lucernis idem est cernere. Si enim flamma maxima sit, ceram prorsus liquefacit, quia excitare liquorem potest, absumere non potest. Flamma vero pro ratione materix attemperata, nihil ceræ defluit, quia quantum liquatur ardore, tantundem absumi potest.

Patet igitur, cur in æquinoctiali caloris nimia vis humorem faciat, quem aliàs caloris potius inopia facere solet.

Quatenus, quæ de Torrida dicta sunt, accipienda sint.

CAP. VIII.

Quemadmodum autem in plerisque physicis causis non exigitur perpetuus, & mathematicus ille tenor, sed quæ frequens est, legem doctrinæ ponit, ita cum inter Tropicos regionem esse humidiorum dicimus, & tunc præcipue fieri imbres, cum sol maximè propinquat, intelligendum est plurima ex parte, & quod obseruari certius potest. Neque protinus negare debemus, quod natura voluit exceptum, partes quasdam esse vehementer aridas in regione media. Nam & in Æthiopia esse accepimus, & in hac Peruana prouincia iam pridem intuemur, vbi vniuersa maritima ora Australis pluuiarum beneficio prorsus destituta est, atque exceptis nonnullis vallibus, quæ fluuiorum ex montanis aquis manantium irriguo gaudent, cætera immensos arenarum cumulos, & sterile solum occupant, vbi fontes perrari exiguique sunt, putei aut nulli, aut altissimi. Cur autem nunquam hic pluuiæ fiant, quod multi iure mirantur, dicam postea, quoad liceat. Illud modo teneamus naturalium legum exceptiones non nunquam necessario induci. Quo etiam exemplo alicubi accidere fortassis poterit, vt intra Tropicos sole potius distâte pluuiæ fieri soleant, aut etiâ propinquante nullæ fiant. Quod sane si perpetuum est, terræ ipsius atque subiectæ materiæ qualitati peculiari ascribendum est: sin autem interdum sic, interdum secus eueniat, facile

est intelligere naturales causas alijs contra obiectis sæpe impediri. Quamuis enim sol pluuias cieat, ventustamen potest obsistere, quod crebro videmus, & copiosiores etiam præter moré potest ventus inducere. Sunt variæ & origines ventorum & vires, quæ sæpe annum & statum ordinem interturbant. Quod cum vbique terrarum certum sit, incertos inde fieri anni cursus propter variantem sæpe signiferi stellarumq; errantium situm atque conspectum, nemo iure cui pare nos poterit, si in nostris de æquinoctiali habitudine obseruationibus, similem quoque rationem excusamus. Illud certe quod dixi, multo frequentissimum est atque certissimum, intra Tropicos, & regionem esse humidiorē & humoris tunc maximam copiam esse, cum sol vicinissimus est.

Quod Torrida regio non sit vehementer calida sed mediocriter calida. CAP. IX.

DE siccitate & humore regionis mediæ diximus hæctenus. De calore & frigore dicendum deinceps est. Siccam & calidam definitam esse ab antiquis initio huius disputationis commemorauimus, atque vtrumque extremo quodâ gradu. Est vero æquinoctialis humida quidem & calida, calorem autem maxima ex parte habet attemperatum, quod incredibile haberetur nisi essemus experti. Equidem ex philosophica illa ratione, cum ad Indos trajicerem, mihi persuadebam

suadebam futurum, vt cum ad lineam æquinoctialem peruenissem, vehemētissimum estum ferre non possem, adeo id secus euenit, vt eo ipso tempore, ita frigerem, vt solis radios apricandi causa quærerem, atq; hoc cum sol mediam ipsam lineam teneret, id est, in Ariete versaretur mense Martio. Hic ego fateor totam Aristotelis Philosophiam, Meteorologicam vehementer irrisi, cū & loco & tempore sententia illius ardentissimo, mirificè me sociosque omnes algere sentire. Res ita habet prorsus Nulla est mundi regio temperatior, nulla suauior atque clementior æquinoctiali. Habet tamen ipsa etiam differentias suas, neque vbiq; eae est tenoris eiusdem. Alicubi regio hæc media mirè tēperata est, vt apud nos: alicubi mire frigida, vt apud Potosienses, alicubi etiam vehementer feruida, vt apud Æthiopes, & Brasilienses, & Maluchianos. Quæ sane obseruatio cogit nos aliam præter solares radios caloris & frigoris causam quærere, cum perspicuum sit eodem anni tempore, iisdem longitudinis gradibus loca alia exuri, alia mediocriter incallescere, alia vix dum frigus exuere. Plato quidem Atlantidem illam suam tantopere à Critia decantatam ultra Tropicum porrectam refert, quippe quam certo anni tempore sub sole esse scribat. Illam tamen, & felicem, & temperatam, & omnium rerū feracem prædicat. Plinius quoque Taprobanem sub æquinoctiali positam, vt est vere, commemorat, quam tamen non diuitera solum, & opulentam, verum etiam hominibus animantibusque

90 DE NATURA NOVI ORBIS
refertam scribit. Ex quibus apparet, tametsi vul-
gari illa opinione, de intolerando torridæ Zonæ
æstu veteres tenerentur, tamen aut à se ipsis ali-
quando dissensisse, aut habitationi hominum eā
regionem non esse incommodam potuisse facile
deprehendere. Ea res clarissimo Cosmographo
Ptolomæo, atq; insigni Philosopho, & Medico
egregio Auicenzæ aliquo certè modo venit in mē-
tem, qui sub Aequatore habitationem esse placi-
dissimam tradiderunt.

*Regionis Torridæ æstum temperari tum multitudine im-
brium, tum æstiuorum dierum breuitate.*

C A P. X.

RE Mita habere nemo iam dubitat post no-
uum orbem inuentum : sed natura com-
paratum est, vt quanto quippiam incredibi-
lius ac præter hominum opinionem experien-
tia patefacit, tanto causas perquirendi arden-
tior cupiditas excitetur. Itaque scire auemus,
cur, quæ solem propius incumbentem regio
patitur, ea non solum sæpe temperata, verum
interdum etiam frigida sit. Communiter Zonæ
torridæ habitudo causas habet duas, ob quas æstus
illius vehementissimus mitigatur. Prior est illa,
quam diximus quod eadem pluuioſa admodum
sit, imber autem omnis refrigerat, quippe cum
aquæ natura frigida sit, quæ quamuis accedente
extrinsecus vi ignea incaleſcat, tamen eadem re-
mittit sine dubio immensum illum ardorem,
qui

qui ex puris radijs solaribus efficeretur. Documento est regio omnis arida, vt Arabia interior, quæ eadem ardentissimo sole torretur quòd nullis imbris vis illa ignea remittatur. Et nubes ergo vrentis solis furorem intercipiunt, & ex illis instillati imbres aërem ipsum terramque simul madefaciunt atque refrigerant. Quantū-uis enim calidi fluant, bibuntur tamen, & sitim ardoremque restinguunt, quod nostri homines experiri per sæpe sunt in graui aquæ penuria. Itaque & ratio, & experientia sibi satis congruunt, vt sereni caloris efficax pluuia sit. Et quoniam torridam ostendimus omnium esse pluuiosissimam, sit profecto, vt inde non leuem temperandi caloris causam opinemur. Iam alteram rationem subiicio, atque eam eiusmodi, vt cum ad hanc, quam modo tractamus questionem tum ad alias complures nobis non mediocriter vsui futura sit. Breuissime ergo, vt dicam, æquinoctialis soles patitur ardentiores quidem, sed tamen omnino breuiiores. Ex quo fit, vt cum diurni caloris spætia minora sint, non ita vehementer inflament. Verum explicanda, & latius producenda sententia est. Tradunt sphæræ tractatores prorsus verè, quando est obliquior Zodiaci ascensus, tanto dies noctesque magis inæquales exire: contra, sphæræ rectæ tempora esse æqualia. Itaque tota Tropici clausa regio minoris diei ac noctis dissimilitudines patitur, tantoque id certius, quanto æquatori vicinior

vicinior est. Hoc nos hęc abunde experimur. Nā
 Quitenses lineę proximi nullum dierum noctiū-
 que toto anno discrimen agnoscunt. Limen ses-
 duodecimo pene gradu positi notant quidem
 dies longiores per Decembrem, atq; Ianuarium,
 sed vnius horę vix spatio excessus omnis absol-
 vitur. Porro Cuzquenses multoque magis Poto-
 sienses perspicuē hęc malium, & æstiuorum die-
 rum longitudinem breuitatemque discernunt:
 Qui vero extra Tropicos positi sunt, & maius &
 manifestius interuallum dierum notant, & quo
 plus à meridionali ad cœli cardines absunt, eo
 productioribus per æstatem diebus fruuntur.
 Quamobrem Germania & Anglia longiores dies
 quam Italia, & Hispania æstiuos habent. Hęc
 cum & radimenta spherę tradant & res ipsa ob-
 seruantem facilius deprehensa cōfirmet, iam il-
 lud æquē perspicuum addendum est, plurimum
 ad effecta omnia naturalia pollere causę efficiē-
 tis perseverantiam. Cum ergo regio æquinoc-
 tialis æstiuos dies habeat breuiores quacumq; alia,
 cumq; nox ipsa suapte natura, & humida, & fri-
 gida sit, eademque diei æqualis, si quæratur ex
 ine, cur sub torrida Zona non tanti æstus fiant,
 quantos Bætica, exempli gratia, per Sextilem, &
 Quintilem tolerat, equidem breuiter & probabi-
 liter responsurus sum, quod Bætica soles habeat
 eo tempore longiores, noctes breuiores: nostra
 autem Peruenfis regio contra ipsa æstate media,
 & dies Bæticis breuiores, & noctes noctibus lon-
 giores, vsque adeo vt maxima dies vix tredecim
 horas

horas plenas habeat apud nos, apud illos etiam integras quindecim. Et si ergo ad æstum, nos solis vicinitate præstamus, tamen nos illis solis diurnitate longe superant. Ac certe mediocriis alius ignis amplius vrit, si longo tempore perseveret, quam alius maior breuius admotus, præsertim si frigida, & contraria vi diutius interpoletur. Has igitur duas observationes verissimas si quis æqua lance compenset, hoc est regionis torridæ pluuiositatem, & æstiuorum dierum breuitatem, fortassis existimabit, rectitudini, & propinquitati solarium radiorum in ratione caloris ciendi, sed andiq; non magnopere cedere.

Aliis quoq; esse peculiare causas temperanda torrida, atque in ijs Oceani propinquitatem.

C A P. XI.

Quoniam verò ea, quæ dixi ad regionem mediam temperatam communia sunt, neq; tamen omnis ea plaga solstitialibus circulis comprehensa æquè temperata est, sed quibusdam in locis vehementissimè exæstuat, quibusdam etiã friget, & quod initari possis, idem prorsus clima alibi calidū, alibi frigidū, alibi temperatū est, idque vno, eodemque tempore, omnino compellimur præter allatas communiter alias quasdam peculiare causas querere, cur Zona torrida tot vicissitudines capiat. Occurrunt autem accuratius cogitanti tres notæ, & quarta quædam alia ignota, Notæ numero Oceanum, terræ situm, vè
torum

torum vim, præter has latere suspicor occultam aliquam terræ subiectæ qualitatem & cœli superne dominantis efficaciam. Nam qui contemplatus fuerit sub torrida Zona non solum Manomotapam, & pretiosi Ioannis regna sole exuri, & attri coloris esse indigenas omnes, verum etiam in Insulis vndique mari circumlitis idem profus accidere, qualis est insula Sancti Thomæ in media linea, & Insulæ Cabo verde : contra sub eadem linea & insulas, & continentem huius regni Peruenfis à Granatensi, & Popaiana prouincia vsque ad hanc Limensem adeò esse temperatas, vt interdum frigidiores sint, homines autem profus albi nascantur : tum vero Brasiliensem omnem prouinciam Oceano Boreali expositam esse calidissimam, hanc nostram Peruensem eodem penitus climate Oceano australi incumbentem esse temperatissimam, atq; huius generis mirabiles differentias mille perspexerit, non poterit is profecto generalibus illis documentis esse contentus, sed ultra inuestiget, necesse est, vt sibi in tanta diuersitate satisfaciatur. Maris igitur natura quamuis salia sit, eadem tamen frigida est, neque altius causam petere oportet, quam ex ipsius aquæ natiua qualitate, quæ sine dubio frigida est. Radij quoque solares ex aëre quòd & fluit & facilior est, minus vehementer quam ex terræ materia reperiuntur, quod ad æstus vel contentioneis, vel remissionem plurimum refert. Accedit ad hoc quod Oceani immensa altitudo prohibet aquam feruore solis affici

affici, vt fluuiales aquæ ferè solent. Atq; omnino sicut nitro quod falsum est, aqua frigescit, ita marinam aquam refrigerandi vim continere experimur. Quamobrem solent etiam delicati, vini aut aquæ potabilis scyphos marinæ aquæ frigefaciendos committere. Quibus ex omnibus perspicuum sit Oceani ad sedandum æstum refrigerandumq; vim esse per magnam. Itaq; magis in terra quam in mari æstiuamus, si cætera paria sint, & regiones omnes maritimæ Mediterraneis temperatiores suauioresq; habentur. Quoniam autem maxima noui orbis portio quamuis sub torrida Zona iaceat, tamen vel Oceano propinqua est, vel etiam alluitur, aquarum beneficio temperari non absurde existimari potest.

Terras quo altiores, eo frigidiores esse, & qua sit huius causa. C A P. XII.

AT in ipsa etiam terra, vel æquè mari propinqua, vel æquè etiam remota, non est eadem mensura caloris, sed prorsus dispar. Cù ergo ita accidere arbitremur, nisi quod diuersum situm tenet, & aut depressior est & calori excipiēdo aptior, aut elatior & frigoribus potius patet. Quis enim ignorat montium culmina vallibus concauis esse frigidiora; non ob id solū, quòd radij solares cōcauis locis amplius repercussi maius incēdiū ciant. Verū etiā quod ipsa aëris regio sine dubio eo frigidior sit quo altius à terra tollitur. Hoc ita esse ostēdunt campestria prouinciæ
Colla

Colla, & Popaianensia, quæ sunt sane per frigidam, & tamen & montibus vridiq; cinguntur, & latissimum solem excipiunt. Cur ergo campestria maritima in hac Peruenfi regione calidiora sint, contra campestria illa montana adeo frigida, si quisquam causam exquirat, prorsus nescio quam aliam inuenturus sit, nisi quod montana illa valde edita sunt, hæc infimè depressa. Aerem autem in media sua regione esse gelidissimum tum quæ eo pertingunt celsissima montium culmina ostendunt, quæ perpetuis niuibus, & gelu rigent, tum vero ratio ipsa naturalis quod per antiparitalim ex regionis igneæ motione & calore ad medium frigus omne diffugiat. Ita fere à Philosophis infima, & suprema portio aeris calidior, media frigidior diffiniri solet. Quæ si vera sunt, vt esse sane videntur, habemus adiuuentum non exiguum ad temperandam regionem torridam, montana illa atque edita terræ fastigia, quæ in his locis frequentissima sunt, quæ sanè, & natura sua frigida sunt, & reliqua circumuicina magnopere frigefaciunt. Hic niues perpetuæ, aqua gelu maximo concretæ, pruina crebræ, algoris denique tanta vis, vt ex niuali illo hinc core campos latè cernamus exustos, herbamque omnem decoctam, ipsi homines atque equi præ frigore sæpe corruant. Atque hoc, vt dixi, in media torrida regione accidit, & accidit maximè sole propinquissime incedente. Cur autem frigidiora sint montana campestribus dixi atque iterum repeto, quod aëris regio media ad quam potissi-

potissimum pertinent, frigidissima sit. Cur illa sic habeat, dixi supremum aeris orbem igneae exhalationi vicinum, ut Aristoteles vult, quicquid est frigoris à se depellere, atque ad medium per Antiparistasim ferri. Hic si pergat aliquis quærere, cum aer calidus atque humidus sit suapte natura, unde nam frigus illud ipsius media regio concipit? nusquam enim apparet, nisi & aer calidus & igni proximus, itaque infimam aëris regionem aquæ & terræ contiguam, magis frigidâ esse oportebat. Equidem non mediocriter hærete me fateor, parumque abest, ut in eorum sententiam eam, qui Aristotelis istas symbolas ac disymbolas qualitates contemnunt, magisque arte depictas quam vili experientia allatas aiunt. Itaque aërem frigidum natura sua contendunt, idque multis, & magnis experimentis probant. Nam ut alia prætermittam, certè in æstatis maxima visolemus aërem stabello ciere, atque ita refrigeramur. Nulli ergo elemento qualitatem calidam nativam esse volunt præter ignem, cuius commixtione plena sunt omnia, ut ait magnus Dionysius. Sed siue hoc ita sit siue non sit, (neque enim facile nisi in re certa Aristotelicæ autoritati resisto) illud omnes consentiunt, & est experimento ipso abunde compertum, aëris regionem hac ima celsiorem esse perfrigidâ, unde & niues & grandines, & pruinas, & cætera omnia magni frigoris argumenta depromimus. Igitur cum longè maxima Torridæ portio inde Oceano ingenti, hinc præcelsis montibus cincta sit, satis

Aristo. lib. Meteorol. ca. 4.

Dionys. ca. 15. de cœles. Hierar.

98 DE NATURA NOVI ORBIS
æ duæ causæ ad solis ardorem temperandum for-
tasse videri queant.

*Ventorum maxime beneficio regionem Torridam tem-
perari. CAP. XIII.*

Verum Torridæ regionis temperatio præci-
puo ac propemodum singulari autem lenissi-
mæ beneficio accepta referenda est, ita summus
Conditor huic tam magnæ orbis portioni cõsu-
luit, vt vbi esset solis omnia subiecta vastantis po-
tentissimus ardor, ibi plerunq; spirarent venti
frigidiores, quorum suauitate grauior æstus iniu-
ria depelleretur. Videri certe poterat aliquid ij
dixisse, qui paradysum Ede sub æquinoctiali col-
locarunt, nisi eos causa defecisset, qui propterea
hanc regionem temperatissimam esse voluerit,
quod dierum, & noctium æqualitas minime pate-
retur calorem esse immoderatum. At probabilius
alij contradixerunt, poëtaq; in primis,

*Verg. in
Geor.*

Quod Zona corusco

Semper sole rubet, & torrida semper ab igne.

Neq; enim noctis tanta frigiditas est, vt immesos
diei æstus vsque adeo moderaretur. Igitur auræ
perpetuo spirantis proprio ac peculiari benefi-
cio fit, vt Zona veteribus torrida nobis ver quo-
dammodo perpetuum sit. Hoc ita habere, cer-
tissima documenta demonstrant. Namque in
eodem climate videmus vrbes ac regiones alias
alijs calidiores, quod minore venti refrigeran-
tis copia potiantur, quædam etiam, vbi ventus
fiat

flat nullus, aut terrenus certe est, & æstuosus, vulturno Hispanico similis, vsque adeo exuri scimus, vt accensas fornaces putes. Tales in magna Aethiopia, in Brasilia, in Paytiti, & Paraguaij campis esse notissimum est. Neque terræ solum, sed maria ipsa idem discrimen subeunt. Sunt maria æstu grauiâ, quale Mozambiquense perhibent, quale Ormuzianum, apud Orientales, Panamaense, & Brasiliense, apud Occidentales, quibus sane respondent eodem situ maria alia mire temperata, vt hoc nostram Peruenſe, in quo nos algere, cum primum nauigaremus, meminimus, idque eo tempore, quo sol rectissime incumbibat, idest, prope æquinoctialem mense Martio. Nihil hic aliud cogitare possumus, vbi & cœlum & pontus eodem modo respondent, nisi venti spirantis naturam, quæ vel refrigerat, vel inflamat. Atque vna hac de venti ratione demonstratione comprehensa multa soluuntur, quæ in hisce regionibus solent non immerito mirabilia censerî. Cur cum sol ardentissimus sit apud nos ac longe immitius feriat, quam canicularis Hispaniæ, idem tamen leuissimo umbraculo pellitur, adeo vt sub storia aut stramento tutiores simus quàm in nostra Hispania sub testudine lateritia? Cur apud nos noctes æstiuæ nequaquam calidæ sunt? Cur in ipsis montium iugis inter medios niuû aggeres sæpe intolerabiles æstus patiamur? Cur in prouincia Collao sub umbra etiam debili frigus sit, in sole statim proximo intolerabilis

ardor? Cur hæc Peruenſis regio maritima, cum ſit tota arenola & fabulo plena, eadem mire temperata ſit? Cur Potoſienſis & Plateniſis vrbes cū interuallo perbreui diſtent, atq; vtraq; môtana ſit & in eodẽ climate poſita, vſq; aded frigore & calore pugnent, vt Platēſis ſuauiſſima ac tēperatiſſima frugiq; admodū, Potoſienſis cōtra proruſ ſqualida, præfrigida, frugum omnium ſterilis ſit. Ergo has omnes varietates venti maximè natura facit. Nam vbi auræ lenioris copia ſubtrahitur. Solis ardor eſt tātus, vt inter medias niues vrat, vbi redditur, facile omnis æſtus excedit, vbi autem familiaris eſt & veluti inquilinus ventus hic frigidus, non ſinit vſto modo terrenos halitus velut ex materia combuſta cogi, quæ vna cauſa in Europa facit noctes æſtias ipſis diebus per grauiores, quod ſolis vi terra exuſta ſtatus reddat craſſos & fumidos ac tanquam ex fornace prodeuntes. Hic vero illa aura refrigerans, cū primum ſolis radios quauis vmbra vitamus, reddit diem ſuauem. At in Europa ſanè ſuauiſſimū tempus per æſtatem eſt matutinum, grauiſſimū pomeridianum: in regione hac contra fere euenit. Nam quia marinus ventus non niſi ſole iam incādeſcente ſpirare ſolet, præcipuus æſtus ſummo mane ſentitur vſque ad horam nonam aut decimam: exinde mari aspirante dies reliquus ſuauiſſime tranſigitur. Quod in Inſulis Barlouenti cum verſaremur, ſatis obſeruabamus, cum interdum matutino tempore ſudarem, meridiano refrigeraremur, quo tempore familiaris illis regi-

gioni-

gionibus Euro a quilo à nostris Btilla dictus, copiosius spirare incipit.

Sub regione media suavissime vitam degi.

C A P. XIII.

HOC igitur argumento qui sub Æquinoctiali Paradisum collocant, si adducerentur, credibile aliquid afferrent, non quod in hac media regione hortus ille voluptatis iaceat, neque enim id pro certo nisi temere affirmare possumus, sed regio hæc, ubi temperies est maxima, tanquam voluptatis hortus atque altera temperito haberi possit. Nihil est enim humanæ vitæ molestius aëris cœlique inclementia, nihil illius benignitate iucundius. Ex omnibus elementis nullum neque sæpius neque interius accipimus aere, hic & continens est humani corporis, & viscera ipsa atque intimum cor quouis momento inuadit, & pro sui qualitate afficit. Si corruptus sit, facillime perimit; si salubris, confirmat: denique hic vnus vita mortalium. Itaque quantacumque copia sit rerum omnium, ubi cœlum est insalubre atque insuaue, humana vita misera & afflicta sit, necesse est. Contra cœli clementia aërisq; suauitas omnium rerum inopè abunde locupletat & beat. Mihi in hanc tanquam veris perpetui benignitatem intuēti, cum neque hyems premat frigore, neque æstas caloribus coquat, adeo vt paruo cespice iniuriæ omnes satis propullentur, vestiumque vicissitudine vix opus

*Viu. li. 13.
de Ciuit.
cap. 21.*

102 DE NATURA NOVI ORBIS
sit profectò sæpe venit in mentem, si homines
cupiditatis prauatumq; opinionum vinculis ex-
pedirentur, facile hic iucundam ac beatam vitam
fuisse victuros. Nam quod poetæ de Elysijs, quod
de Tempe, quod Plato de sua illa Atlantide, vel
fingit, vel narrat, id certe in his regionibus reper-
turi fuissent, si ingenua libertate dominari po-
tius, quàm seruire pecuniæ decreuissent.

De varietate ventorum & causis. CAP. XV.

Vnde in vento ea tanta vis sit ad refrigeran-
dum, vt solis vehementissimis flammis non
cedat, sæpe adeo sit superior, vt in media regione
Torrida Scythicum frigus efficiat, alij naturæ va-
lentiores indagatores facilius fortassis inuenient.
Ego in hac admirabili ventorum & origine & ef-
ficacia illud cogitare sæpè soleo. Qui profert vé-
tos de thesauris suis. Et illud, Vocē eius audis, &
nescis vnde venit, aut quo vadit, ita profusus est, vt
veritas dixit, effecta sentimus, primordia, finesq;
nescimus. Et quanquam apud Aeolum sub specu
ventos cohiberi non opinamur: tamen in præpo-
tenti illa efficientia, qua naturam à se conditam
latè moderatur & regit, non dubitamus veluti
quosdam thesauros delitescere, origineſque ven-
torum, vnde varietate mirabili prodeunt, alij fri-
gidi, alij calidi, alij nimboſi, sereni alij, salubres,
& morbidi, steriles & fœcundi. Quidam etiã qui
busdam regionibus dominantur, neq; riuale pa-
tiuntur, quidam & contrarios ferunt, & cedunt,
aut vincunt vicissim, interdū quod hic sæpe vi-
dimus

*Psal. 134.
Ioan. 3.*

dimus, regiones ita partiuntur, vt alius internā, supernam alius simul perflect, neq; inter se se cōcurrant. Ac multa quidem cum alijs, tum maxime Aristoteles cōmentatur de natura viribusq; ventorum, sed nescio, an quę occulta sint, dicēdo obscuriora fecerint. Ego vero libenter quarā ex illis, Cur in tota hac maritimā ora per longissima spatia vnus tantum ventus aspiret? Cur idem Auster qui apud nos suauissimus est, trāsita æqui noctiali prorsus grauis & caliginosus sit? Cur Aquilo nubes congreget, & in pluias exprimat in his locis, idemq; veterinosus habeatur, qui alias semper & frigidus & nubium dissipator est. Cur Insule, quas Barlouenti appellāt, perpetuis Aquilonibus refrigerentur, & tamen pluias habent copiosas, & vix vllus illic Austro aut Africo aditus pateat? Cur Brasiliensis regio ante promontorium. S. Augustini perpetuos terrenos ventos obtineat, hæc nostra Peruenis sub eodem climate perpetuos contrā marinos? Hæc atq; huius generis multa difficile est etiā viris valde rerum physicarum peritis ad perfectum pro dignitate differere. Ne nihil tamen studijs hominum demus, illud est promptum cernere ex locis editis atq; sublimibus, vt inote niualibus ac pruinosis & à sole minus affectis, vëtos gigni frigidos & subriles: cōtrā è vallibus & terrētibus, locisq; palustribus crassos, & inflāmatos, si abūdet calor. Ad hoc accedit non minus certum, è mari flatum spirare solere suauiorē & salubriorem; è terra asperiorē minusque salubrē, quod marini vapores sine dubio sub

104 DE NATURA NOVI ORBIS
riliiores minusque concreti sint, ipsaque falsedo
non permittat tantum sterilitatis dominari, ut
sterilescat, itaque & suauiore & fœcundiore
& omnino salubriorem esse auram è mari spiran-
tem perspicuum est. Cum ergo Torrida hæc re-
gto montibus altissimis plena sit, cum Oceano
quoque maxima ex parte ambiatur, consequens
est ventos gigni, & frigidos, & subtiles, & ani-
mantium generationi profus idoneos. Vnde
fœcundissima in his esse regionibus animalia
constat, quod calida & humida sit, & aura qua-
dam fœcunda foueatur. Neque enim sine causa
poëtæ Venerem Aphroditin ex marina spuma
ortam fabulantur.

*In Torrida Zona quosdam esse ventos perpetuos
Oceano. CAP. XVI.*

ILLA quoque nauticæ obseruationis narra-
tio mirabilis est, quod in tota regione solis iti-
neribus subiecta quæ duobus Tropicis hinc in-
de concluditur, compertum est longo vsu ven-
tose eos dominari, qui à Septentrione & ortu ma-
ximè perflant, ab Occidete & Meridie rari sunt,
aut propemodum nulli. Quæ sane obseruatio
ventorum diuersæ nauigationis ab Europa ad
Indos & ab Indis in Europam causa est. Neque
enim sicut Thebis Athenas, & Athenis Thebas
eadem est via, sic ab Hispania ad Indos, & ab In-
dis ad Hispaniam. Sed aduentatio quidem pro-
cliuis atque vt poetice ludam, Facilis descensus
ad

ad Indos. Sed reuocare gradum, veteremq; euadere ad orbem. Non facilis labor est. Veniunt quidem Hispanienses claſſes longe facilius & citius, & tutius quã redeunt, quod vento ſecũdo, perpetuis ferẽ Euro Aquilonibus delabantur, quo eodem vento obſiſtente reditum inueniunt difficilem. Quamobrẽ remeandi in Europã illa eſt certa ratio, vt ad gradus altioris cœli enaigent, vbi cũ iam extra Tropicos euaserint, Auſtrũ offendãt copioſum, & reuerſioni opportunũ, quo plenis velis feruntur ad ſuos. Itaq; ab Hiſpali aut Gadi bus ſoluentibus occurrit primũ pelagus illud procelloſum, variſq; ventis agitatum, quod equarũ vocant, vſq; ad Inſulas fortunatas. Inde vaſtiſſimo Oceano ſe ſe cõmittunt perpetuis fere Septẽtrionibus vſq; ad noui huius orbis conſpectum delati. At in Hiſpaniã reuertentes ex noſtra Cartagine ad Inſulã Cubẽ notiſſimũ portũ Habaſnam contendunt, vnde vtraq; claſſis & Mexicana, & Peruenſis cõiuncta, paulatim regione Torrida enauigata extra Tropicos ad Floridẽ ferẽ cõſpectum Auſtrũ puppi captant, eumq; naſti perualidum, immenſum pelagus & Bermudã infortunia præteruecti ad Terceras Inſulas adlabuntur, atq; inde ad ſacrum D. Vincentij Promontorium patriã optatũ conſpectum tenent. Ad hunc etiã modũ in hoc altero immenſo Oceano cũ ad Salomonias Inſulas ex noſtra America iter ſit haud difficile, reditus tamen non eſt facilis, ſed aut vltra æquir octialem & Cancrum quærẽdus eſt Zephyrus, & in nouã Hiſpaniã litora pro-

cūbendū, aut cōtra superato Capricornio ad Chilenſis regni regionē cōmeandū. Eadem proſus eſt obſeruatio nauigationis ad Sinas atq; ad Inſulas Philippinas Sinis propinquas, ad aquas ex Mexicanis portibus neq; diuturna, neq; periculofa nauigatio narratur. At ex ijs Inſulis reditus prolixior propter circuitum atq; periculofior propter ventorū vicifſitudines. Itaq; magna Oceani ſpatia contēplanti certum & velut lege fixū occurrit, intra Tropicōs Septentrionē & ortū dominiari, excluſis ferè Auſtro & occaſu. Quod tamē quemadmodū cætera phyſica penè omnia, nō ita accipiendū eſt, tanquā ij venti nuſquā Torridam occupent. Neq; enim vſq; adeo exulare ſunt iuſſi. Quin potius regiones videas nonnullas, quibus familiaris perpetuoſq; auſter ſit. Sicut in hac vniuerſa Auſtralis Oceani regione maritima cōtingit, vbi neſcio qua lege mirabili, nullus ferè toto anno niſi ab Auſtrino Polo ventus flat, cū ſimus tamē in ipſa Torrida atq; Æquinoctiali hinc, inde Capricornij circulo circudemur. Sed has generalis illius regulæ veluti exceptiones facit diuerſa natura litorum, promontoriorum, terrarū, cæterarumq; varietatum, vnde ventorum & origo & vis leges maxime accipit. Nos quod commune eſt regioni Torridæ, & in alto Oceano plurimum obſeruatum, id de ventorum natura tradidimus. Atq; haſtenus de mediæ huius regionis primis qualitatibus, de frigore, de calore, de humore & ſiccitate Torridæ, necnon de temperatione dictum ſit.

C A P I T A

PRIMI LIBRI.

Oelum noui orbis quosdam de rerum natura abstulisse. Cap. I.

Cæleste corpus omni ex parte esse rotundum, & in seipsum volui. Cap. II.

Quod sacra quoq; litera terram in medio mundi esse attestentur. Cap. III.

Responsio ad ea, quæ contra cæli rotunditatem ex sacris literis afferuntur. Cap. IIII.

De facie cæli Antartici. Cap. V.

Quod mundus ad vtrumq; Polum terras æque ac maria obtineat. Cap. VI.

Lactantij opinio negantis esse Antipodes confutatur. Cap. VII.

Que ratio impulerit B. Augustinum, ut negaret Antipodas. Cap. VIII.

Aristotelis sententia de habitatione alterius orbis, & qua in re aberrauerit. Cap. IX.

Quod eadem Plinij & Complurium veterum sententia fuerit. Cap. X.

Notitiam alterius orbis apud veteres inueniri. Cap. XI.

Platonis sententia de India Occidentali. Cap. XII.

Quod quidam Ophir in sacris literis esse nostrum Peru opinati sint. Cap. XIII.

Quid

Quid nam Tharsis & Ophir in sacris literis significet.
Cap. XIII.

Quid de hoc nouo orbe Abdias vaticinatus sit iuxta
quosdam. Cap. XV.

Quomodo primi homines ad Indos venire potuerint:
& quod non venerint certa navigatione.
Cap. XVI.

De Magnetis admirabili efficacia & vsu ad nauigan-
dum veteribus ignoto. Cap. XVII.

Responsio ad eos, qui volunt olim nauigatum Ocea-
num, vt hoc tempore nauigatur. Cap. XVIII.

Probabile esse primos huius orbis habitatores tempe-
state prater votum ad has regiones eieetos.
Cap. XIX.

Longe probabilius esse primos huius noui orbis ~~habi-~~
tatores terrestri itinere huc peruenisse.
Cap. XX.

Quomodo bestiae & pecudes ad hunc nouum orbem ex
altero peruenierint. Cap. XXI.

Quod non venerit genus Indorum per Atlansidem, vt
quidam opinantur. Cap. XXII.

Quod falso multi Indos ex Iudaeorum genere descen-
dere affirmant. Cap. XXIII.

Cur prima origo Indorum sciri non possit.
Cap. XXIV.

Quid de origine sua Indi tradant. Cap. XXV.

C A P I T A S E C V N D I L I B R I.

- D**E æquinoctialis natura differendum esse. Cap. I.
 Cur veteres Philosophi regionem Torridam esse
 inhabitabilem pro certo duxerint. Cap. II
 Quod regio torrida humidissima sit contra veterum
 opinionem. Cap. III.
 Quod extra Tropicos humoris copia solis recessu maxi-
 me fiat, contra quàm in regione Torrida. Cap. IIII.
 Quod intra Tropicos imbres æstivi sint & de ratione
 hyemis & æstatis. Cap. V.
 Quod Torrida aquis, pabulisq; abundet, quicquid Ari-
 stoteles contradicat. Cap. VI.
 Revertitur causa, cur intra Tropicos solis præsentia in-
 morem efficiat, extra Tropicos siccitatem.
 Cap. VII.
 Quatenus, quæ de Torrida dicta sunt, accipienda sint.
 Cap. VIII.
 Quod Torrida regio non sit vehementer calida sed me-
 diocriter calida. Cap. IX.
 Regionis Torridæ æstivum temperari tum multitudinis
 imbrium, tum æstivorum dierum brevitate.
 Cap. X.
 Aliæ quoque esse peculiare causas temperandæ Torri-
 dæ, atque in ijs Oceani propinquitatem.
 Cap. XI.
 Terras quæ altiores, eò frigidiores esse, & quæ sit
 huius causa. Cap. XII.

Ventorum maxime beneficio regionem Torridam temperari. Cap. XIII.

Sub regione media suavissime vitam degi. Cap. XIII.

De varietate ventorum & causis. Cap. XV.

In Torrida Zona quosdam esse ventos perpetuos Oceano. Cap. XVI.

PRO.

DE
PROCVRANDA
SALVTE
INDORVM,

LIBRI SEX.

SALMANTICÆ.

Apud Guillelmum Foquel.

M. D. LXXXVIII.

P R O O E M I V M.

DE procuranda salute Indorum, recte atque aptè dicere, perdifficile est Primum quòd barbarorum gentes innumerabiles sint, vt cœlo, locis, habitu, ita ingenio, moribus institutis latissimè dissidentes : quibus omnibus Euangelio conciliandis, instituendis, regēditque aliquid commune præcipere, atque in tanto hominum rerumque discrimine, accommodatè ac certò quid expediat definire, magnæ cuiusdam facultatis est, quam profectò nos minimè consecuti sumus. Deinde res Indicæ vix firmè stabilesque consistunt, & novam quotidie sui que dissimilem habitum præferunt, vt improbandum modo sit quod nō ita pridem valde probabatur, & rebus mutatis vtilia ante cōsilia etiam perniciofa fiant. Quamobrem vt firma ac perpetua præcepta ea de re tradantur, vix fieri profectò potest. Vt enim alia pueritiæ alia iuuentuti vestis concinnāda est, neque potest eadem omnis ætatis esse mensura, ita Rēp. Indicam institutis, religione, hominum genere varias veluti ætates subinde com-

cōmutante, nō est mirandū, si doctrinæ at-
 rifices alias atq; alias docendi rationes ad-
 hibeāt. Ita quāuis priores scriptores pieta-
 te & sapiētia præstiterint, tamen eorū vel
 disputationes, vel commētarios, quōs de
 rebus Indicis ediderunt, nostra iam ætas
 non magni facit, quod non magnopere
 rebus præsentibus accommodentur. Ex
 quo fit, vt eos quoque, qui pro hoc statu
 rerum apte congruenterque disseruerint,
 eodem loco futuros non longa ab hinc
 ætate, profecto diuinare possimus. Ac nos
 certè rerum Indicarum imperitis, falsa for-
 tassis & inter se se pugnantia scribere sæpe
 videbimur, quod de Indorum natura, mo-
 ribus, fidei Christianæ progressu, variè va-
 rijs in locis loquamur: cōtra periti rerum
 minus amplè & pro dignitate eadem illa
 dicta censebūt, atque plura ipsi & aptiora
 se afferre posse confident. Mihi verò quid
 vel docti desiderent, vel indocti reprehē-
 dant, non admodum curæ est. Illud pru-
 dētissimus quisque facile intelligit, eadem
 de re non eodem modo omni ex parte di-
 cendum esse, si veritati ac non libidini ob-
 sequendum est. Neque fallit is, qui in ar-
 gumento multiplici pro rebus diuer-

diuersa pronūtiat. Idem profus homo sui
sæpe dissimilis est, eadem vrbs, & domus
eadem varijs locis & laudari & vituperari
non falsò potest. Licuit certè Apostolo

1. Cor. 2. Paulo in eadem epistola Corinthios sum-
mis ornare laudibus, spirituales, sapientes,
quibus nihil deesset in omni gratia & do-
no dicere: eosdem ita deprimere, vt carna-

1. Cor. 3. 5. les esse inflatos, spiritualib⁹ rebus ineptos
exprobraret. Neq; sibi contrarius est, aut
sui immemor: sed quæ per partes inerant,

Chryf. ho.

2. in 1. Co

1. int.

Isai. 1.

potuit salua veritate, vt Chrysostomus cõ-
mentatur, vniuersis ascribere, Israelem, &

Iudam ijdem Prophetæ sæpe vituperant,
femen nequam, filios sceleratos, populum
Gomorrhæ, & id genus infinita conuitia
iactantes: quem tamen vel eadem interdū

Isai. 6. 51.

pagina summis laudibus euehunt, populū
iustum, filios Dei, hæreditatē dilectā, gen-
tem sanctā atque alia multa honoris cau-
sa appellantes. Imo verò eadem periodo

Rom. 11.

Paulus, secundum Euangelium quidem, in-
quit, inimici propter vos, secundum electio-
nē autē charissimi propter patres. Quo ma-
gis nobis salua veritate licere putandū est
gētes Indorū, quarū est rāta diuersitas, mo-
do Euāgelio aptissimas p̄dicare, vt verè sunt

maximæ

maxima ex parte, modo valde alienas accu-
 fare, quòd hominū scelere, & peruersa edu-
 catione cōtingit. Vulgaris error est res In-
 dicas tanquā rus aliquod aut oppidū angu-
 stè definiēriū, & sicut vno verbo dicūtur,
 ita vnius esse naturæ rationisque putan-
 riū. Sed qui hęc nostra legerit, inueniet p-
 fectō nos nullo partium studio ductos &
 proba, & praua depromere, & iucūda & tri-
 stia æquè afferre. Nihil enim teste Dño Ie-
 su aliud opramus, atque agimus, quā vt pro
 cōperta nobis rerum fide, quicquid est, vt
 est, alijs tradamus, quippe qui sciamus Deū
 nequaquā nostro egere mēdacio. Neque *Rom. 3.*
 vero gētes has vana aut falsa concepta opi-
 nione rectè adiri & quæri ad salutem. Sed
 tum demum vnicuique constare animū,
 cum quale & quam magnum opus Domi-
 ni aggrediatur, non inani rumore ductus,
 sed firmo diuinæ vocationis consilio ni-
 tens, secum prudenter expenderit.

Quāuis autē Indorum nationes innume-
 rabiles sint, quarum singulis sui certi ritus
 & mores sunt, quas alio atque alio modo
 instituere oporteat, tamen cum id ego præ-
 stare non possem, cui plurimæ gentes ig-
 notæ sunt, & vt maximè essent cognite, im-

mensum opus existeret sigillatim de omnibus disputare, operæ prætiū duxi, vt barbaris omnibus accommodatius scriberē, Peruensium maximè habere rationē. Idq; feci duabus ex causis, vna quòd hæ prouincia mihi notiores essent, vt aliquid certius afferrem: altera quòd hoc Indorum genus veluti medium mihi inter cætera semper est visum, ex quo facilius veluti extrema iudicari queant. Etsi enim Indi vocantur barbari omnes, quos nostra ætate Hispani & Lusitani suis classibus longissimo Oceano traiecto inuenierunt, non solum ab Euangelica luce alieni, sed ab humanis quoque institutis abhorrentes, tamen nō omnes eiusdem ordinis sunt, sed Indus Indo, vt Comicè dicam, multum interest, barbarus barbaro longe præstat. Barbaros autem probati autores eos esse definiunt, qui à recta ratione & hominum cōmuni consuetudine abhorrent. Vnde barbarica stoliditas, barbarica feritas, barbaricæ quoque opes & opera apud nobiliores scriptores celebrari solent, quæ & ab vsu hominum cæterorum valde recedūt, & sapientiæ certæque rationis vix quicquam habent. Hos autem omnes noui orbis

*D. Tho. in
ep. ad Rom.
c. 1. lect. 5.
& 1. Cor.
14. lect. 2.*

bis barbaros, inde Indos appellatos existi-
 mo, quòd apud veteres remotissima re-
 gio, quæ fines orbis terrarum claudere pu-
 taretur India esset, quò Alexandrum Ma-
 cedonem & Traianum Cæsarem pene- *I. Mac. I.*
 trasse, & sacri & profani scriptores tanquã
 terminos terræ adierint, cum magna lau-
 de commemorant. Ex quorum imita-
 tione nostri nomen ad nouas à se inuen-
 tas gentes deriuasse mihi videntur. Quan-
 quam initio non Indi, sed Insulani aut An-
 tiliani, Occidentales barbari dicebantur.
 Cum igitur horum prouinciæ, nationes,
 genera plurima sint, tamen mihi diu rem
 diligenter peruestiganti tres veluti classes
 esse barbarorum videntur, quæ magnope-
 re inter se discrepent, ad quas ferè natio-
 nes hæ Indicæ redigi possint.

Prima classis eorum est, qui à recta ra-
 tione, & consuetudine generis humani
 non ita multum recedunt. Hi sunt potissi-
 mum, quibus & respublica constans, & le-
 ges publicæ, & ciuitates munitæ, & magi-
 stratus insignis, & cætera, atque opulenta
 commercia sunt, & quod omnium caput
 est, literarum celebris vsus. Nusquã enim
 literarum, & librorum monumenta extant,

quin eæ gentes humaniores, & maximè
 politicæ sint. In hoc genere primi viden-
 tur esse Sinenses, quorum ego caracte-
 res vidi Syriacis persimiles, qui librorum
 copia, academiarum splendore, legum,
 & Magistratum autoritate, publicorum
 operum magnificentia plurimum flo-
 rere dicuntur. Secundum hos sunt Iap-
 ponenses, tum pleræque Indiæ Orien-
 talis prouinciæ, ad quas Asiatica, atque
 Europæa instituta olim peruenisse ego
 non dubito. Hæ gentes, quamuis bar-
 baræ re vera sint, & à recta & naturali le-
 ge plerisque in rebus discrepent; tamen ad
 salutem Euangelij non aliter ferè vocan-
 dæ sunt, quam olim ab Apostolis Græci, &
 Romani, cæterique Asiæ, atq; Europæ po-
 puli. Nam & potentia præstant & nonnul-
 la humana sapientia, atq; à sua ipsi ratione
 potissimum, Deo intus agente, vincendi
 sunt, & Euangelio subigendi, quos si per
 vim & potentiam Christo subijcere per-
 gas, nihil aliud agas, quam vt à lege Chri-
 stiana alienissimos reddas. In secunda ego
 classe eos barbaros numero, qui quam-
 uis neque literarum vsum norint, neque
 leges scriptas, neque philosophica, aut ci-
 uilia

uilia studia habent; tamen Magistratus suos certos, habent Rempublicam, habent frequentes, & certas sedes, ubi politiam suam seruant, habent militiae & duces & ordinem, & religionis suae celebritatem quandam. Denique ratione quadam humana reguntur. In hoc genere erant Mexicani, & Peruenfes nostri, quorum imperia & Respubl. & leges, & instituta merito admirari quiuisset. Et quod incredibile pene uideatur, literarum inopiam, tanta ingenij dexteritate supplere, ut & historias & uitas, & leges, & quod est amplius, temporum cursus, & rationes numerorum ita teneant quibusdam à se excogitatis signis, & monumentis, quos ipsi *Quipos* uocant, ut nostri cum literis suis plerumque eorum peritiae cedant. Nescio equidem an certiores Arithmeticos, cum quiduis est numerandum; aut partiendum, literae nostrae faciant, quam hos signa illa sua. Memoriam uero omnino est admirabile quam fidelem etiam rerum minutissimarum per *Quipos* suos diutissime cōseruent. Multum tamen etiam hi & à recta ratione

& à consuetudine generis humani absunt. Hæc autem classis latè patet, & primum imperia continet, quale Itigarum fuit, deinde regna minora & principatus, quales Cacicui plerique habêt, tum Magistratus publicos ab ipsa Republic. creatos, quales Araucani, Tucapelenses, cæterique Chilenfes ferè sunt. His omnibus illud commune est, vt oppidatim viuant, ac non palantes mōre ferarum, vt certum iudicem præfectumque habeant, & iura sua cuique seruentur. Sed quia morum & rituum & legum monstra rot tantaque apud hosce sunt, & tanta in subditos seruiendi licentia, vt nisi potentia superiore & auctoritate regantur, vix aut Euangelij lucem aut homine ingenuo vitam dignam accepturi videantur, aut si semel acceperint, non facile in ea perseueraturi intelligantur, meritò his præfici, qui inter tales ad vitam Christianam transferint, Christianos Principes & Magistratus, cū res ipsa deponcit, tū Ecclesiæ auctoritas præcipit: sed ira tamen vt facultatibus fortunisq; suis & legibus non naturæ aut Euangelio contrarijs vri liberè permittendi sint. Iam verò tertia atque extrema classis barbarorum, quot hominum

num nationes, quot huius noui orbis regiones teneat, dici non potest. In hac sunt homines syluestres, feris similes, vix quicquam humani sensus habentes, sine lege, sine rege, sine fœdere, sine certo Magistratu, & Republica, sedes identidem commutantes, aut ita fixas habentes, vt magis ferarum specus, aut pecudū caulas imitentur. Huc in primis pertinent, quicunque à nostris Carybes dicuntur, nihil aliud quā sanguinolentiam exercentes, in hospites omnes sæui, qui humana carne vescuntur, nulla veste, vix ipsa virilia tegentes. Hoc barbarorum genus Aristoteles attigit, cū ferarum more capi & per vim domari posse scripsit, quorum in nouo orbe sunt infiniti greges. Tales Chunchos, Chiriguanas, Moxos, Iscaycingas nobis vicinos nouimus, tales plerosq; Brasilienses, tales Florida propemodum vniuersæ populos narrant. Pertinent etiā ad hanc classē ij barbari, qui etsi atroces non sunt, neque tygrides aut pantheræ, tamen à pecudibus parū distāt, nudi & ipsi, timidi, fædissimæ Veneri aut etiam Adonidi, vulgò dediti. Quales esse ferunt, quos nostri Moscas vocant, in nouo regno, quale Carthaginis omnisque

*Arist. 1. &
5. Polit.*

eius oræ promiscuū vulgus, & qui per mag-
nos Paraguay fluuij maximi campos inco-
lunt, tum etiam plurimæ gentes, quæ infi-
nitum vtriusq; Oceani medium tenēt, nō-
dum nobis satis exploratæ sed fama certæ.
In Orientali quoque India insulares per-
multi eius generis esse videntur, vt Malu-
quiani. Huc etiam spectat aliud barbarorū
genus mansuetum, sed sensu val de exiguo,
qui non nihil superiores excellere vidētur,
quādā Reip. imaginem præ se ferentes, sed
nugarum per similes & leges, & cultus ge-
rentes: cuiusmodi esse feruntur, qui apud
Insulas Salomonias dictas innumerabiles
habitant, & maximæ continentī hærere di-
cuntur. Hos omnes homines, aut vix ho-
mines, humana docere oportet, vt homi-
nes esse discant, tum puerorum more insti-
tuere, & si quidem blanditijs sponte ad me-
liora ducantur, bene: sin minus deserendi
non sunt, sed si aduersus salutem suam pro-
teruiant, & in Magistros medicosq; suos
insaniāt, per potētīā & honestā vim quādā
ne Euāgeliū impediāt, coercēdi sunt, & in
officio cōtinēdi, quos de syluis trāsterri ad
vrbes, & humanā vitā, & quodāmodo inui-
tos ad Regnū introire cōpellerē expediet.

Neque

Neq; enim de omnibus Indcrū gentibus eodem modo pronūtiare oportet, nisi gra uiter errare malimus. Neq; vero aut cupi- diratē & tyrannidem magistrā adhibere Euangelij, aut quod equè noxium est, otio- sam, imperitorum quorundam philoso- phiam certæ & exploratæ rerum ipsarum fidei & experientæ anteferre. Mihi cum in has vastissimi orbis terrarum gentes tot sæculis ante ignotas oculos conuerto, ni- hil aliud magis dicere libet, quàm illud. Se- cundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum. Verè enim altissimi & nobis penitus inscrutabilis consilij fuit, vt tot gentes multiplicarentur, quibus ef- fet tandiu salutis ignota via. Quas tamen nostro saeculo, quod alijs generationibus nō est agritū ad Euāgelium vocare digna tur Dñs, & concorporales facere, & cōpar- ticipes mysterij Christi: idq; eo ordine & modo, ita aliud agentibus nostris homini- bus, vt altitudinem diuini cōsilij humana mēs penitus reformidet. Horū igitur om- niū salutē procurādā & sentim^o & dicimus Christo duce: ac pro nostra inopia aliquid afferre tētam^o: quo ministri Euāgelij iuua- ri queant. Et res quidē ipsa difficilis, noua varia

Psal. 111.

Ephes. 3.

Matt. 23. varia existit: vires autem nostræ perquam
 exiguæ. Qui autē docere dilucide potest,
 & quæ docuerit, animo persuadere, ille cer
 tē est, qui vnus est Magister omnium, idem
Sap. 7. sapientiæ dux, & sapientium emendator,
 in cuius manu sumus & nos & sermones
 nostri, ipsi honor & gloria & nunc
 & in diem æternitatis.

Amen.

D E

115

DE PROCVRANDA
INDORVM
SALVTE,

LIBER PRIMVS.

Quod non sit desperanda salus Indorum.

CAP. I.

ALVTEM barbarorum, Fideiq; propagationē, qui longè positi sunt, ac rem voto suo metiuntur, facilem ac speciosam prouinciam arbitrantur, & cum innumerabiles populos hoc altero orbe diffusos breui tempore ad Christi nomen transisse audiunt, vberem copiosamq; messem non multo negotio ex hoc agro sibi persuadēt. Ita sæpe accidit, vt qui ad opus accedunt, tunc de manipulis & horreis cogitent, cum de aratro & semente deberent. Cōtrā qui periculo facto propius rem viderunt, atq; tractarunt, tot talesque difficultates offendunt, vt plerique labore victi penè desperatione frangātur: & sudores quidem magnos & diurnos, frugem verò vel nullam, vel perexiguam esse contendunt. Mihi verò si quid melius & vtilius sapere donatum sit, vtraq; sententia corrigenda, ac moderanda videtur. Nam quemadmodum præclara omnia nequaquam cuius peruia esse solent, ita profecto quæ necessa
ria

ria homini Deus esse statuit, in ijs qui diffidit, sum-
mæ providentiæ facit iniuriã. Neq; enim genus
aliquod hominũ exclusum est in Euãgelij, fideiq;
cõmunicatione, vbi à Christo Dño Apostoli au-

Marc. 16.

Luc. 24.

Act. 1.

Matt. 28.

diũt, Euntes in mundũ vniuersum prædicate Euã-
geliũ omni creaturæ. Et rursus, Prædicari in no-
mine eius pœnitentiã in omnes gentes incipienti-
bus ab Hierosolyma. Et apertius, Eritis mihi te-
stes in Hierusalem & in omni Iudæa, & Samaria
& vsq; ad vltimum terræ. Et alibi, Docete omnes
gentes. Quis igitur tam illustris præcepti toties
commendati autoritatem contemnat? Aut quam
hominum nationem adeò feram & ab omni hu-
mano sensu remotam beneficio Prædicationis,
Fidei, Pœnitentiæ ac diuinæ doctrinæ destitutam
putet, cum audiat Dominum de vniuerso mun-

2. Theff. 3.

do obeundo, de omnibus docendis discipulos cõ-
stantem? Quod si non omnium esse Fidem Pau-
lus docet, tamen id non conditioni hominum aut
natalibustribuit, sed peruersitati & importunæ
cuidam obcæcationi. Certè enim vt non solum
prædicationem Euangelij in toto orbe cogitare-
mus, verũ etiã insignem vbiq; fructificationem,
Ioãnes in Apocalypsi in turba illa magna & bea-
ta Agnũ sequente, omnẽ populũ, omnem tribũ,
oẽm linguã, quæ sub cœlo est, cõmemorat. Quis
potius si attentiũs diuinas scripturas legamus, ap-
parebit fortassis nõ sine magna ratione, ac diuino
quodã mysterio extremũ & abiectissimũ genus
hominũ, vel præcipue ad sortẽ Euangelij vocari.

Apoc. 7.

Psal. 67.

Æthiopia, inquit, præueniet manũ eius Deo. Quæ

verè

verò gens despiciatior his, qui vel ipso tetrore & putore horrore pene habentur? De his Sophonias quoq; Propheta: Attenuabit omnes Deo terra, & adorabūt eū viri de loco suo, omnes insulæ gentiū. Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis, illo nimirè gladio, quē Dñs venit mittere in terrā, quod est verbū Dei, pertingēs vsq; ad diuisionē animæ & spiritus. In eodē quoq; Propheta legimus. Quia tunc reddā populis labiū electū, vt inuocēt omnes in nomine Dñi, & seruiāt ei humero vno, vltra flumina Æthiopiæ inde supplices mei filij disperforū meorū deferent munus mihi. Quos nam dispersos suos Deus noster intelligat, nisi quos alibi vocat filios excursorū? quod cælesti virtute excusi, vt electæ sagittæ, ac toto orbe dispersi populos innumerabiles salutariter feriat, & vincētos, ac supplices Deo suo spolijs gloriosi post se agāt. Vltra flumina verò Æthiopiæ si quis gētes positas quærat, inueniet sanè priscis scriptorib⁹ ignotos Nili fontes Christianorū hominū peregrinatione superatos. Neq; verò illud improbabile est plerūq; Insularū nomine in diuinis literis terras has omnes magno Oceano circūfusas designari, tametsi continentes plurima ex parte forsassis, quod ea antiquorū sentētia fuerit, vltra Æthiæ, Europæq; atq; Æthiæ sibi nota litora, vel nullā habitari regionē, vel eā, si qua esset insulam esse tantummodo. Nam & à Pindaro poëta decantatum est vltra Gades mare esse hominibus impermeabile, quod prouerbij loco nō semel sanctus Nazianzenus celebrat. Itaq; cū vel Sophonias

Soph. 2.

Matt. 10.

Heb. 4.

Soph. 3.

Psal. 126.

Teq. videt

primi, quæ

vnt tamen

hi quoq; se

res, Æthio

pūq; feris

alieno gur

gite capos.

Et te terra

rum nescit

cui debeat

orbis. Lu-

can. 10.

Phars. de

Nilo.

Inoratione

funebri Ba

sili, & ad

Post hancie

nū epif. 71.

Esai. 66.

phonias omnes Insulas gentiū adoraturas dicit, vel Esaias ad Insulas longe ituros, qui saluati fuerint, vltra Africam, & Lidiam, & Italiam, & Græciam, & annūciaturos Dei gloriam gentibus, de quæ ijs omnibus adducturos fratres suos donum Domino: siue etiam cum hortatur ad decantandam Domino laudem eos, qui in extremis terræ habitāt insularum incolas & maris: non absurdè profectò totius huius extremi orbi: homines, ad Christi nomen & gloriam agnoscendam conuocandos, conducēdosq; significare intelliguntur. Cur enim contemptos, ac sempiternę oblivioni datos homines arbitremur apud pium Conditorē, & benignissimum Redemptorem? Nūquid non vnus est pater omnium? An alio sanguine Græci & Romani, alio barbari & Indi redempti sunt? Ipsos certè Iesu Christi Apostolos scimus ad remotissimas, ac ferocissimas nationes penetrasse, neq; earum belluinis moribus deterritos, neq; sensu stuporem pertecos & prædicasse Euāgelium & baptizasse, & minus inde Dño iuxta prophetiū vaticiniū obtulisse. Agnoscebāt se debitores crediti talenti Græcis pariter ac Barbaris, sapientibus atq; insipientibus. Intelligebāt in Christo Iesu non esse Iudæum, & Græcum, barbarum & Scytham, sed nouam creaturam, quæ secundū agnitionem Dei renouatur in imaginem eius, qui creauit illā. Etenim quos pater familias licet debiles, licet claudos, licet pannosos & horridos ad præclaras cœlestis conuiuij epulæ pro sua magnificentia inuitari iubet; cuius obsecro temeritatis

tatis

Esai. 42.

D. Hier. in Epistol. ad Ephes. c. 2. Clemēs in Episto. sua dicit, Post Oceanum mūdi sunt alij. Loqui ibi, vt videtur, de gentibus noui orbis. Mal. 2.

*Rom. 1.**Colof 3.**Luc. 14.*

tatis, cuius impudentię erit, hos vt serui conuuias dedignentur, auersentur, fastidiant? Nisi putamus melius esse perspectam ministris vel conuiuarum rationem, vel conuiuij dignitatem, quam ipsi omnium cōditori & largitori? In illo certē linteo quod Petro esurienti cœlitus oblatum est, omne genus nō solum volucrum & animantium, verum etiam serpentium ac reptilium expositum, ac præparatum diuina nos docuit historia, vt etiam sordidos, & abiectos atque vt ita dicam humi repentes à Domino sanctificatos intelligamus. Quod autem Deus sanctificauit, nobis vt immundum fastidire, ac repellere minime licet. Quamobrem desinamus vel tarditatem vel duritiam Indorum tantis diuinæ charitatis promissis opponere, & eam qui promisit fidelem existimantes, à communi omnium salute nullum genus inortalium putemus exceptum.

Act. 11.

Cur videatur multis difficilis & parum utilis prædicatio apud Indos. CAP. II.

CVM has atque his similes diuinæ scripturæ voces attendimus, satis elucet, quemadmodum Pater misericordiarum neminem velit perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti; omnes omnino saluos fieri, omnes ad sui nominis agnitionem venire: atque ita generaliter cogitantibus erigitur spes non mediocriter, studiumque illud accenditur ad salutem animarum quærendam, cum ipse dixerit suis, Ego posui vos, vt ca-

2. Pet. 3.
1. Tim. 2.
Ioan. 15.
tis

tis & fructum plurimum afferatis. Sed cum veni-
tur ad rem, adeò contraria humanæ imbecillita-
ti apparent facta promissis, ita omnes aditus mi-
seris hominibus interclusi ad salutem, vt calore
illo refrigerante, sæpe diuinam potius cogite-
mus seueritatem, quæ non amat multitudinem
filiorum infidelium, & inutilium. Ac præterita
quidem infidelitatis iustum supplicium infideli-
tem esse, vt qui Deum in natura docentem con-
tempserunt, in Euangelio prædicantem, auribus
aggrauatis quodammodo non sinantur audire.
Vt enim arcani cuiusdam ac diuini iudicij fut-
tam innumerabiles populos tot annorum milli-
bus Dei notitia caruisse, ita quoq; eidem tribu-
endum esse, quòd notitia quædam tenuis offera-
tur, vel ita offeratur, vt facilè repudietur, vel ita
demum recipiatur oblata, vt mox perniciosius
deseratur. Quis enim cognouit sensum Domini?
Verè iudicia illius abyssus multa. Itaq; videtur
experientia ipsa docere infinitam hanc Indorum
barbariem, suis ita exigentibus malis cum à luce
Euangelica per mille quadringentos annos aber-
rassè; tum verò diuina ultione acrius perurgente,
postquam vt Psalmus habet, coruscauerunt omni
terræ fulgurationes eius, atq; his locis illuxit ve-
ritatis radius, occæcatas esse mentes infidelium,
ne fulgeat illis lumen Euangelij pacis. Nā quòd
quidam Apostolicam tubam etiam his regioni-
bus olim insonuisse arbitrantur, huc vocantes
Propheta testimonium à Paulo pronuntiatum:
In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fi-
nes

Eccles. 15.

Psal. 40.

Psal. 76.

Psal. 18.

Rom. 10.

nes orbis terræ verba eorum, non mihi videntur tantam rem satis conficere, cum etiam Augustinus sua ætate in Africæ quibusdam partibus ignotum adhuc fuisse Christi nomen affirmet, quone Romani quidem imperij fama peruaferat. Me verò vt illud secus intelligendum putem, mouet maior autoritas Christi Domini, qui perspicue docuit tunc venturam esse mundi consummationem, cum Euangelium fuerit toto orbe vulgatum. Quamobrem illud, vt pleraque alia, ita de Apostolis accipiendum est, vt Apostolici viri simul cogitentur: quorum sonus in omnem quidem terram exit, sed gradatim, suisque temporibus secundum æterni consilij decretum. Familiare est prophetis oraculis, vt tempora etiam seiunctissima, vno velut aspectu subiiciant oculis, deq; ijs vniuersis pronuntient, quæ per partes implenda sunt. Quam regulam plerumque necessariam esse sacris scripturis intelligedis, non ambiget vel tenuiter in ijs exercitatus. Iam verò quod vestigia nonnulla re-
 perta sunt, antiquam, vt apparet, Fidem notantia apud quosdã, vt crucis erecta signa, & alia quædam, non satis apertum documentum est. Extat sanè in superioribus huius prouinciæ regionibus hodie quoq; fama percelebris Indorum vetusta traditione vulgata & conseruata, venisse olim virum quædam insignem nostris similem, quem suo vocabulo Tichiuiracocha ipsi appellant, qui multa vtiliter docuerit, sed nihil sermone proficiens, signis ac virtutibus clarus etiam martyrio

Epis. 80. ad Hefychiũ .

Matt. 24.

Augu. epis. 80. C. 78.

132 DE PROCVRANDA INDORVM
coronatus sit. Huius effigiem multum ab Indorvm habitu abhorrentem, sanctorum porro nostrorum non absimilem quidam se vidisse confirmant. Sed vt vera hæc sint (cur enim negemus esse potuisse?) quid faciemus infinitis alijs gentibus, quarum etiam facies adhuc ignota est, quas tamen esse certissima ratione deprehensum est? Illud magis persuasum habeo & magnam orbis partem adhuc restare intactã, quod tum Nauticæ tum Cosmographiæ peritissimi affirmant, & eam quam modo tenemus, vsque ad nostra tempora Christianis hominibus incognitam perstitisse. Igitur, vt redeam ad institutum, apparet quibusdam hos populos, has gentes, hæc infinitam barbariem, vt olim destituti sunt Lucæ Euangelica, ita nunc quoque postquam copia illius facta est, ad percipiendam doctrinam salutarem, necessaria intelligentia & capacitate destitui. Vtrumque enim æquè inscrutabilis iudicij esse, quod vt penetrare non possumus, ita neque accusare debemus. Re vera, quod in libro Sapientiæ de antiquo Chianæorum populo legitur, id aptissime in Indos quosdam conuenire facile annuerit, qui eorum ingeniam moreque perspexerit. Non ignorans, inquit, quoniam nequã est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum. Semen enim erat ab initio maledictum. Sunt ergo quidam ingenua ac velut hæreditaria malitia imbuti, quorum adeo pertinax & peruerso hærens cogitatio est, vt penè

penè auelli nō possit. Si mutare potest Æthiops
 pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos po- *Hiere. 13.*
 teritis benefacere, cū didiceritis malè. Tam
 profunde humana mens nequitiae gurgite ab-
 sorberi solet interdum, vt pene miraculo tribui
 debeat, si quis eam inde possit eruere. Ne verò
 conditorem suum audeat vile figmentum accu-
 sare, diuinus sermo continuo prauertit dicens,
 Quis enim tibi dicet, quid fecisti? aut quis stabit *Sap. 12.*
 contra iudicium tuum? aut quis in cōspectu tuo
 veniet vindex iniquorum hominum? aut qui sti-
 bi imputabit, si perierint nationes, quas tu feci-
 sti? Hac ergo prima, ac præcipua causa se offert,
 cur multo labore in his regionibus parum emo-
 lumentum sperandum sit, quod semen maledictum
 ac diuinis auxilijs propemodum destitutum in
 perditionem destinatum sit. Sed vt altiora con-
 silia inuestigare desinamus, certe doctrina Chri-
 sti sublimis est, vita Euangelij plusquam huma-
 na. Homines integros atque ingenuos postulat
 fidei verbum, per legem, inquit, perfectæ liber- *Iacob. 2.*
 tatis incipientes iudicari. At natio Indorum (etsi
 alij alijs præstant,) vniuersa ramen est ab omni
 ingenuitate alienissima, tota sordida, tota serui-
 lis. Ingenio vt plurimū obtuso, iudicio per quàm
 imbecilli, inconstans prorsus & lubrica. Mori-
 bus infidi, ingrati, metu solum cedere & vi, ho-
 noris vix sensum habere, pudoris propemodum
 nullum. Hos dicas pinxisse Chryseostomum, cum *Homi. 4. in*
 genus seruorum quodam loco exponit. Vbique *epist. ad*
 terrarum, istud pro comperto habetur, seruorum *Titum.*

genus impudens ferme esse, formatuq; difficile, lasciuum, lubricum, parumq; idoneum ad virtutis doctrinam capeffendam & cætera. Neq; seruuile tantum ingenium est, verum etiam quodam modo brutum: vt facilius putes feras cicurare, quam istorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem, adeò ad percipiendum rudes, ad cedendum sunt duri & peruicaces. Deniq; vt irrationalia pecora naturaliter in captione & prædam apta in corruptione perpetua degunt, neq; matrimonij leges, neque naturæ reueriti: libidine pro ratione vtütur. Quid ergo perginus margaritas mittere ante porcos, & canibus sanctum dare, qui facile reuertuntur ad vomitum, & cœnivolubra delicias ducunt? An infantium insensatorum more viuentes, parentes animarum in auxiliatarum, comestores viscerum humanorum ratione ac lege regendos credimus, ac non potius loris & ferro subigendos? Iam vero quoniã Fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei, lingua opus est ad Evangelizandú. Hic qui negotium barbaros imbuendi assumunt, difficultates patiuntur eas, vt malint pene cum saxis, & marmoribus agere, quàm de rebus in se quidem arduis & sublimibus, & elingues dicere, & à surdis audiri. Ferunt olim septuaginta duabus linguis confusum esse genus mortalium: at hi septingentis, & eo amplius inter se discrepât, vt vix vallis habitetur paulo latior, quæ non sua materna lingua gaudeat. Et si enim in vniuerso Ingarum imperio, quod ab æquinoctiali

Quito

2. Pet. 2.

Matt. 7.

2. Pet. 2.

Sap. 12.

Rom. 10.

Quito vsque ad longissimam Chilæ prouinciam per gradus fere quadraginta distenditur, lingua generalis à Rege Guainacapa introducta viget, tamen & Indorum gentes innumerabiles sunt his terminis exclusæ, & eæ ipsæ non ita illa familiariter vtuntur, vt apud vulgus promiscuum in vsu sit. Accedit quod mysterijs Fidei præcipuis vocabula sæpe desunt, vt indicæ linguæ periti tradunt. Per interpretem verò rem tantam agere, & cuiusque plebeij ac vulgaris hominis fidei, & sermoni committere documenta salutis, tametsi necessitate impellente factitatur, tamen res ipsa docuit, quam non solum incommodum sit; sed etiam perniciosum interdum, dum alia pro alijs interpretatur, aut quia non assequitur, aut etiam quia sequi docentem piget. Quid igitur faciet, qui linguarum donum non habet, neque interpretationem sermonam, qui cum barbaris cogitur, & ipse barbarus esse, vt cum loqui nesciat, tacere non possit? Linguæ difficultates, locorum non minores fortassis excipiunt. Nam, vt omittam nauigationem longissimam, molestijs periculisque plenissimam, ipsæ halitationes Indorum ferè inaccessæ spem salutis videntur excludere. Videas plerosque ferarum instar non vrbes, & oppida, sed rupes, atque antra incolere, neque gregatim vitam degere, sed sparsim, sæpè incertis vagari sedibus. Itinera ceruis aut ibicibus tantum peruia. Domus nullæ, non tectum, non paries fundamento surgens. Caulas pecorum,

genus impudens ferme esse, formatuq; difficile, lasciuum, lubricum, parumq; idoneum ad virtutis doctrinam capessendam & cætera. Neq; seruuile tantum ingenium est; verum etiam quodam modo brutum: vt facilius putes feras cicurare, quam istorum vel frænare temeritatem, vel excitare torporem, aded ad percipiendum rudes, ad cedendum sunt duri & peruicaces. Deniq; vt irrationalia pecora naturaliter in captionẽ & prædam apta in corruptione perpetua degunt, neq; matrimonij leges, neque naturæ reueriti: libidine pro ratione vtitur. Quid ergo pergitur margaritas mittere ante porcos, & canibus sanctum dare, qui facile reuertuntur ad vomitum, & cæni uolutabra delicias ducunt? An infantium insensatorum more uiuentes, parentes animarum in auxiliatarum, comestores viscerum humanorum ratione ac lege regendos credimus, ac non potius loris & ferro subigendos? Iam uero quoniã Fides ex auditu est, auditus autem per uerbum Dei, lingua opus est ad Euangelizandũ. Hic qui negotium barbaros imbuendi assumunt, difficultates patiuntur eas, vt maline pene cum faxis, & marmoribus agere, quã de rebus in se quidem arduis & sublimibus, & elingues dicere, & à surdis audiri. Ferunt olim septuaginta duabus linguis confusum esse genus mortalium: at hi septingentis, & eo amplius inter se discrepãt, vt uix uallis habitetur paulo latior, quæ non sua materna lingua gaudeat. Et si enim in uniuerso Ingarum imperio, quod ab æquinoctiali

Quito

2. Pet. 2.

Matt. 7.

2. Pet. 2.

Sap. 12.

Rom. 10.

Quito vsque ad longissimam Chilæ prouinciã per gradus fere quadraginta distenditur, lingua generalis à Rege Guainacapa introducta viget, tamen & Indorum gentes innumerabiles sunt his terminis exclusæ, & eæ ipsæ non ita illa familiariter videntur, vt apud vulgus promiscuum in vsu sit. Accedit quod mysterijs Fidei præcipuis vocabula sæpe defunt, vt indicæ linguæ periti tradunt. Per interpretem verò rem tantam agere, & cuiusque plebeij ac vulgaris hominis fidei, & sermoni committere documenta salutis, tametsi necessitate impellente factitatur, tamen res ipsa docuit, quàm non solum incommodum sit; sed etiam perniciosum interdum, cum alia pro alijs interpretatur, aut quia non assequitur, aut etiam quia sequi docentem piget. Quid igitur faciet, qui linguarum donum non habet, neque interpretationem sermonum, qui cum barbaris cogitur, & ipse barbarus esse, vt cum loqui nesciat, tacere non possit? Linguæ difficultates, locorum non minores fortassis excipiunt. Nam, vt omittam navigationem longissimam, molestijs periculisque plenissimam, ipsæ habitationes Indorum ferè inaccessæ spem salutis videntur excludere. Videas plerosque ferarum iustar non vrbes, & oppida, sed rupes, atque antra incolere, neque gregatim vitam degere, sed sparsim, sæpè incertus vagari sedibus. Itinera ceruis aut ibicibus tantum peruia. Domus nullæ, non tectum, non paries fundamento surgens. Caulas pecorum,

136 DE PROCVRANDA INDORVM
aut biuaria dicas potius, quam hominum cœtus,
Hos quæso quis adeat? quis conueniat? quis cõ-
uocet? quis doceat, & cohortetur? Cùm dormien-
te loquitur, qui narrat stulto sapientiam, ait sa-
piens, Cùm sint igitur inter domesticos fidei,
quibus doctrinæ panis erogari fructuose possit,
cur filijs tollendus est, & canibus dandus, vel po-
tius projiciendus? Quid consilij est, incertis
certa postponere, & labores subire maximos vti-
litate nulla vel perexigua? Atque ad hunc sanè
modum qui negotium salutis Indicæ vel diffi-
cile reputant, vel etiam exosum habent, senten-
tiæ suæ causas, si serio interrogentur, videntur
mihi non improbabiles redditori.

*Quod difficultas prædicationis non debeat terrere
Christi seruos: & qua ratione sunt animandi.*

C A P. III.

VALET sane commemoratio difficultatũ,
quæ in disseminando verbo Dei occurrũt,
si prudenter adhibeatur, non parum, vt quorun-
dam iuuenilis quidam ardor temperetur, ac re-
frænatur audacia, quam rectissime Aristoteles
dixit pericula vt ignota citius aggredi, ita tenta-
ta celerius fugere. Fortes enim milites postulant
bella Domini exercituum, non audaces & teme-
rarios, qui more Ephraim inter suos ociose in-
tendentes, ac mittentes arcum, in die prælij con-
uersi sunt. Est verò prudentis & fortis viri, peri-
cula, difficultates omnes, rerumque incertos exi-
tus

Ecli. 22.

Mat. 15.

4. li. Aethi.

Psal. 77.

tus secum ante meditari, non vt magnitudine laboris territus, spem abiciat victoriæ, sed quò & paratior, instructiorq; accedat ad rem, & dubiam sortem, si secus cedat, minus iniquè ferat. Ita certè videmus Mosè suas metientem vires detrectasse cum Pharaone congressum, Hieremiam prophetandi prouinciam deprecari esse, Saul cum adhuc Dei spiritu regetur, ob regnum delatum latitasse: quostamen omnes cæterosq; homines Dei & si rei magnitudo probè perspecta terrebat, tamen Dei omnipotentis amplius creauit, & confirmauit autoritas. Illud enim verissimè à quodam nostro fratre diu multumq; in hoc negotio Indorum exercitato dictum etiam ipse experiri iam mihi videor, Inter omnes virtutes ad functionem eam necessarias caput esse humilitatem. Hæc neq; magna sapit, neq; sibi pollicetur illustria, neq; labore vnquam frangitur, neq; verò fructus etiam tennes dedignatur: sed quiduis per eam efficiat Dominus, id gratum pro magno habet. Verè humilibus dat gratiã Deus, Iacob. 4.
 atq; his ministris, fortia sæculi & præclara cõfundit. 1. Pet. 5.
 Ac mihi quidem humilitatis maximè inopia in causa esse videtur, penuriam vt fructuū videamus, & cum multum fortassis seminauerimus, metamus perperum, quia iuxta Prophetæ sermonem, Vnusquisq; in domum nostram feruamus, & domum Domini non curamus, id est auidius nostram quàm Dei gloriam querimus. Sed venio ad rem. Indorum veram conuersionem ad Fidem perdifficilem esse dicunt. Est

138 DE PROCURANDA INDORVM
fanè. At illud non oscitanter cogitare oportet, semper Fidei prædicationem fuisse difficillimam, & fructificationem Euangelij laboriosiore longe existimatione nostra. Ut enim omittam dicere, quanta præcesserint, quanta consecuta sunt, quæ semen Dei ne susciperetur, vigerent, ne susceptum maturefceret, impedirent, profectò generalis ratio doctrinæ Christianæ satis per se ipsam verticem formidabilem monstrat. Etenim ratio e omni superiora docet, nec probat: mores ab omni cupiditate, & gloria alienos instituit, vitijs omnibus funditus euersis, quibus est humana natura plenissima, & diuturna cõsuetudine offirmitissima. Præmia pollicetur, quæ non videntur, ea, quæ videntur, contemnere iubet: sensum hominis ad ea transfert, quæ sentiri nequeunt: vitam non humanam homines agere vult. Quis igitur facile ac suaue putet, belluas in Angelos transformare, idque voluntate ipsorum adnitente, quibus visibilia affertur? Verè opus hoc non hominis, nõ alterius cuiusquam, quam Dei vnus. Ipse sibi proprium vult. Hoc est opus Dei, inquit, vt credatis in eũ. Et, Nemo venit ad me, nisi quem Pater traxerit. Et, Dei donum est, non ex vobis, ne quis glorietur. Quòd si in ipsum Fidei nostræ autorem, & consummatorem Iesum, oculos conuertamus, est omnino aliquid, quod nos magno opere consolari, & erudire possit, vt obstruatur omne os, & subditus fiat Deo omnis spiritus. Quis enim æternæ sapientiæ celsitudinem

*Lege Chry.
homil. 7. in
1. Epist. ad
Corin.*

*Ioan. 6.
Ephes. 2.*

dinem cogitans, miraculorum potentiam, benignitatis viscera, cum ad homines docendos, & alliciendos se inclinaret, non pro certo sibi persuaderet, vel vna illius concione mortales omnes fuisse flectendos, vt tantum Prædicatorem in numerabili multitudine certatim orbis vniuersus sequeretur. At vide, quàm res euenerit secus. Diu Euangelizauit, summo conatu, magna diligentia, adhibitis signis ingentibus, quæ nemo aliàs fecit, vita innocentissima, conuersatione sua uisissima, auctoritate diuina, quid egit? quid consecutus est? Si consilia æterna suspicias, plusquam intelligi possit. At si hominum gratitudinem & obsequium consideres, horror est dicere. In exiguo populo, eoque per plus mille annos instructo legis, & Prophetarum oraculis, vix paucos discipulos habuit, eosque neque præcipuos, neque constantes: plurimos aduersarios, innumerabiles obtretractores, qui de malis verterentur in pessimos. Et indignetur homuncio non sibi latas segetes surgere ad primum seminis iactum? frustratum se conqueratur, si ad prædicationem suam non cernat hominum millia datis manibus sterni? Ioannes Baptista ipsa hominum qui Christum sequerentur, paucitate commotus, dixit ad suos. *Qui de cælo venit super omnes est: & quod vidit & audiuit, hoc testatur, & testimonium eius nemo accipit. Nam pro doctoris dignitate, tam exiguus discipulorum numerus quasi nemo Ianni merito videbatur.* *Ioan. 7.*

Audia-

Esa. 49.

Audiamus verò ipsum ducem & Apostolū confessionis nostræ piè cum patre suo æterno exostulantem. Et ego dixi, In vacuum laboravi, sine causa & vanè fortitudinè meam consumpsi. Nōne labores tot & tantos prædicandi, pernoctandi, vicos & castella circumeundi, clamandi, nauigandi, curandi ægrotos, diuina & mirabilia patrādi, vacuos & infructuosos penè dicas, si paucitatem Christi discipulorum spectes, cateruas inimicorum, & peruicaciam? Nonne frustra tantum robur, frustra illam fortitudinem consumptam putes, si morientem videas, confixum in domo eorum, qui diligebant eum: à suis partim desertum, partim proditum, ab alienis insatiabili crudelitate vexatum, cæsum, in crucem actum? Sed quam rationem init sapiens Magister? quomodo se confirmat, & consolatur? Ergo, inquit, iudicium meū cum Domino, & opus meum cum Deo meo. 'd est, non amplius homines curo, non respicio ad relatam ab hominibus gratiam: sed Deum meū attendo, illius iudicij æquitatem scio: opus meū illi impendo; spem meam apud illum colloco, illius gratia cuncta libens & facio, & suū eo, dispēdia pro compendijs ducens: Hic animus erat, hæc mens saluatoris nostri Dei. Huc deberemus aduertere animum, quicumq; opus Domini facimus, & operarij inconfusibiles haberi cupimus. Non nostrum, sed Dei negotium agimus, curam ipsi omnē latè ac promptè laborantes, atq; rei exitum relinquamus. Qui hac humilitate verissimā, hac sincerissimā charitate opus Dei tractat,

etū

Esa. 49.

etsi videtur interdum sine fructu laborare, tamé
 audit statim diuinum responsum. Et nunc dicit
 Dominus formans me ex vtero seruum sibi, vt *Ibidem.*
 reducam Iacob ad eum, & Israël non congrega-
 bitur, & glorificatus est in oculis Dñi, & Deus
 meus factus est fortitudo mea, Et dixit, Parum
 est, vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob,
 & fœces Israël conuertendas: ecce dedi te in lu-
 cem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extremum
 terræ. Satis planè Christi Domini proposito
 exéplo tam perspicuo & illustri, quicquid est
 molestiæ leuari, quicquid querelæ deponi queat,
 si cordis aliquid ac frontis supersit homini. Neq; *Ioan. 13.*
 enim discipulus supra Magistrum est, neq; seruus
 maior Domino suo.

De Eadem re. C A P. IIII.

Sufficiebat quidem Christi seruatoris exem-
 plum: sed redarguenda est adhuc nostra de-
 sideria, & compungenda per cætera exempla Patrû.
 Apostolorum sane trophæa cernimus, & totius
 orbis victores signa crucis vltra Romanias aquil-
 las extulisse miramur, magnæ fœlicitatis cursum
 ducimus, & si daretur, tantam gloriam iuuaret
 imitari. Sed cohibeamus tantisper animum, &
 illorum sudores, pericula, certamina, temporis
 difficultates, hostiû magnitudinem cogitemus:
 intelligemus profecto longe carius illis stetisse *2. Cor. 10.*
 victoriam, quâ quisouâ facile credat. Arma, in-
 quit, militiæ nostræ non carnalia sunt, sed poten-
 tia

tia Deo ad destructionem munitio-
 rum, & omnem altitudinem extol-
 lentem se aduersus scientiam Dei. Quid igitur? Comme-
 morat se alibi ab Hierosolymis vsque ad Illvricú
 propagasse Euangelium Christi, & longè latè
 per circumpositas regiones, quas, si quis confide-
 ret immenta terrarum spatia, mirabitur potuisse
 vnus hominis peregrinatione cognosci nedum
 doctrina Apostolica impleri: quo etiam in loco
 in Hispaniam profectioem suam prædicat, eam-
 que prædictionem post priorem eius catenâ Ro-
 mæ re ipsa completam, non desunt, qui affirmét,
 in quibus esse videntur Hieronymus & Chryso-
 stomus. Sed quibus periculis & ærumnis tanta
 peregerit, nemo melius possit narrare, quam ip-
 se in posteriore ad Corinthios Epistola. Pelagus
 illud laborum, ac tempestatem si quis intuetur,
 videt omnino nullo modo nisi per crucem
 crucis prædicatores vicisse, eorum quoque
 æmulatores non aliter esse victuros. Verum
 cum Crux non dissimilis sit, nescio tamen
 quomodo difficultates patimur nunc omni-
 no contrarias, vt si quis attentius consideret,
 diuini consilij altitudinem admiretur. No-
 bis nihil est perinde graue, ac nimius stupor
 & insipientia barbarorum: contra Apосто-
 los nihil ita exercuit, atque inflata illa præ-
 potensque sapientia, tum Iudæorum, tum
 Græcorum, tum maximè Romanorum: vt se
 veluti ridiculos exhibere viderentur synago-
 gis, Academijs, Curia. Nos prædicamus, inquit,
 Chri-

Rom. 15.

Hier. in. c.

5. Amos.

Chryso. ho.

10. in. 2. ad

Timot. &

de Laudib⁹

Pauli ho. 7

1. Cor. 11.

& 12.

Christum crucifixum, Iudæis quidem scanda- *1. Cor. 1.*
 lum, gentibus autem stultitiam: ita ut in magna
 laude sua Paulus ponat, Non enim erubef- *Rom. 1.*
 co Euangelium, & ad Timotheum scribat, *2. Tim. 2.*
 Noli erubescere testimonium Christi. Illos
 urgebat potestas sæculi, cum imminerent im-
 perij falces. Nos potestates quidem ac Ma-
 gistratus Gentilium parum timemus, cum sit
 summa penes Christianos: sed ab eadem po-
 testate non parum sustinemus nonnunquam
 molestiæ, & incommodi, cum cernamus
 non raro euerti prauis exemplis auaritiæque
 quorundam, quicquid ab alijs ædificatur
 ad fidem. Illi ingenia hominum nacti sunt
 elata, & peruiacacia, ipsaque sæculi pruden-
 tia simplicitatem Fidei inflexibiliter respuen-
 tia: Nobis mobilitas contra imbecillitasque
 naturalis Indocum ingenij molestiæ pluri-
 mum affert: ut illos quidem saxi manda-
 re Euangelica semina diceres, nos arenæ.
 Maiores nostros labor indefessus, inopia, ig-
 nomina, cruciatu necisque quotidianum
 quodammodo discrimen: nos tædium, ser-
 monis inopia, ipsa hominum ignobilitas,
 solitudo quædam, ac desperatio maximè
 oppugnant. Itaque Fidei prædicatio sic-
 uti res est magna, ac maior omni existima-
 tione hominum, ita nunquam sine ingen- *Isai. 53.*
 ti labore & constantia peragi potuit. Quis
 credidit auditui nostro, & brachium Do-
 mini, cui reuelaram est? Sed in Deo
 ponenda

*Psal. 67.**Psal. 125.**Matth. 10.**Phil. 2.**Colof. 1.**Eccles. 7.**1. Cor. 3.*

ponenda spes, qui dat verbum. Euangelizantibus virtute multa; vt quamuis euntes fleant mittentes semina sua, venientes certè gaudeant portantes manipulos suos, ipse dicit, Ecce ego mitto vos, ipse est, qui operatur Fidem, & dat incrementum, vt Euangelium crescat, & fructificet in vniuerso mundo. Verum nos tyrones terrent militiæ labores & frangūt. Et dicimus, Quid putas quia præterita tempora meliora fuerunt? multa sine dubio cogitatio. Nam si in illa superiora incidissemus, tantam asperitatem, nequaquam ferre possemus. Sed quia præterita sunt, felicia, & suauia putantur. Si igitur antiquorum temporum allicit nos, atque tenet mirabilis in Christianitate proventus, & nostræ nos egestatis tædet, cogitemus labores illorum nostris sine vlla comparatione fuisse maiores, & Dei sapientiæ ac bonitati gratias agamus. quæ pro magnitudine operis idoneos operarios parat. At sunt multi, qui tametsi illa magna atque Apostolica abesse æquo animo patiuntur; tamen pro modulo etiam diligentia molestiaque suæ non respondere fructus vehementer dolent. Quæ in re vt id quam maximè verum sit, quod existimant, illa certè est firmissima consolatio Apostoli monentis. Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores. Dei ædificatio estis, Dei agricultura estis. Non igitur tam expendet fructus, Vineæ procurator in mercede reddenda, quàm operam: & gratior erit fortassis Patrifamilias labor sterilis, sed fidelis, quàm facili-

lis & fecundus. Quamobrē etiam ipsos magnos
 fidei præcones videmus fructus exiguitate sæpe
 probatos. Nam vt omittam Ezechielem, cui Do- *Ezec. 3.*
 minus testimonium fert: Si ad populos multos
 profundi sermonis & ignotę linguę mittereris,
 quorum non possis audire sermones, ipsi audi-
 rent te: Domus autem Israel nolunt audire te: vt
 præteream Hieremiam cōtemptum & ludibrio *Hier. 28.*
 habitum præ Hanania alijsque falsis prophetis,
 Amos quoque aduersus Amasiã, cæterosq; pro- *Amos 7.*
 phetas: illi ipsi apostoli sæpe magno labore nil
 nisi iniurias consecuti sunt. Paulus per biēnium
 Cæsareæ teneatur vinctus, & cum pene quotidie *Act. 24.*
 disputaret ad Felicem, nihil egit. Ioānes propter *Apoc. 1.*
 testimonium Christi relegatum se videt: Inco-
 bum illius fratrem vetus narrat historia in His-
 panijs præter homines septem aut nouem ad fi-
 dem conciliasse neminem tam longa peregrina-
 tione ab usque Hierosolymis suscepta, tam diu-
 turna prædicatione. Verē enim Dominus dixit:
 Non est discipulus supra Magistrum: si sermo- *Ioan. 15.*
 nem meum seruauerunt, & vestrum seruabunt.
 Quoties vero ille exclamauit, Cui comparabi- *Mat. 11.*
 mus generationem hanc? cantauimus, inquit, vo-
 bis, & non saltastis, lamentauimus, & non plan-
 xistis. Quanquam nescio quid iustę querelę ha-
 beat, si vel paucissimas animas, vel vnã potius
 totus noster labor & industria lucretur, pro qua
 Dominus glorię, si sola fuisset, easdem passiones
 subire minime recusasset, vt sanctus Chrystosto-
 mus quodam loco præclare docet. Cuius au-
 reum

In. 2. ca. ad Gal. in illa verba, Dilexit me & tradidit se metipsum propter me. Rom. 3. in 1. epist. ad Corint. reum os audire libet tantisper de hac ipsa re, quæ agimus. Nihil est quod animæ possit æquiparari, ne vniversus quidem mundus. Itaq; & si immensas pecunias pauperibus eroges, plus tamen effeceris, si vnã converteris animam. Et post pauca. Quod si hodie nemini persuaseris, persuadebis post tridie, & si nunquam persuaseris, mercedem tamen integram habes. Et si non omnibus, paucis tamen ex multis persuadere poteris. Nam neq; Apostoli vniverso orbi persuaserunt, licet cum omnibus disputarint, & mercedem in omnibus assecuti sint. Si quidem Deus non secundum bonorum operum euētum, sed iuxta factorum propositum coronas elargiti solet, etiã si duos obolos conferas, & quod vidua fecit, idem in docentibus operabitur. Noli igitur, cum orbem terrarum saluum facere non possis, etiam parua contemneris: neque maiorum desiderio à paruis te abstrahas. Si centum nequis, decem curam suscipias: si decem non possis, noli quinq; despiceris: si quinque vires tuas excedunt, vnum ne contemnas. Quod si ne hoc quoque possis, noli desperare, noli labori cedere. Nam si parua non contempserimus, assequemur & magna. Quæ beati Patris exhortatio ad recreandos confirmandosque animos Christi operatorum, vel sola est satis, modo se rationi quibus obsequentem præbeat Deniq; vt communibus non vtamur, habet sanè Indoræ causa propria ac peculiaria emolumenta, eademque magni apud Christum pretij. Primum humilitatis, quod labor omnis istis impensus tanto se-

curior, quanto ab omni humana gloria remotior. Deinde charitatis Christi fidelissimum testimonium, cum extremæ indigentæ, & periculo tot millium animarum pereuntium vita ipsa cõsecratur. Præterea constantiæ, & patientiæ quodnam possit inueniri certius vel argumentum, vel periculum hoc ipso, quod plerisque maxime gravat, tædio pro Christi gloria deuorato, vt cum multum labores, parum promouere videaris? Pene dixerim esse in hoc vno Apostolicæ gloriæ æmulam laudem. Postremo illud mihi verissimè persuasum habeo fructus esse pro labore, & merito longè maximos, vehementerque eos decipi, vel desidia, vel ambitione corruptos, qui suas operas in hac Christi vineæ parum fructuose locatas conqueruntur. Quod, vt habet, monstrare erit sui temporis & loci. Illud modo maneat, etiã si penuria quàm maxima existeret, in negotio animarum, tamen Christi Iesu fidelibus operarijs non minus, vel gnauiter, vel alacriter desudandum esse, vbi & illius charitati amplius obsequantur, & de propria mercede nihil deperit.

Quod gentes Indorum quantumuis barbare, auxilio tamen gratia ad salutem destituta non sint.

C A P. V.

I A M verò respondendum est prioribus illustrationibus, quibus Indorum causa, & salus oppugnabatur, & respondendū est Deo adiunãte

448 DE PROCURANDA INDORVM
sobrie & vere. Quatuor igitur præcipue obiecta
sunt: Diuinæ gratiæ subtractio: Naturæ morum-
que absurditas: difficultas sermonis: locorum
atque habitationis incommoda. Principio mul-
tos esse homines suis tenebris relictos occulto
Dei veroque iudicio, negare non possumus, ne-
que homines modo, sed & familias & vrbes, &
Ephes. 2. integras sæpe prouincias & gentes. Qui & olim
fuere, & nunc vsque sunt sine Christo, alienati à
conuersatione Israel, & hospites testamētorum,
promissionis spem non habentes, denique sine
Deo in hoc mundo. Cur autem tam diuina
gratia atque electio præterierit, tot animarū
millibus interim pereuntibus, humana ratione
altius arcanum est, quod temerare velle impieta-
tis sit. Hoc loco Paulus Apostolus cursum cohi-
bet, & inquisitionem suam ad inscrutabilis sa-
Rom. 11. pientiæ excelsa suspendit. Cū enim narrasset
gentes Israele obcæcato vocatas ad Euāgelium,
in fine autem etiam ipsum saluum futurum, cū
intrauerit plenitudo gentium, perpendens, quæ
profunditas se se obijceret peruestiganti ultra,
cur Deus incredulitatem Israel diuitias gentium
esse voluerit, & cur eo vsque salutem earum di-
stulerit, eaque oblata repullam tulerit Israel,
quasi vtrumque populum diuina gratia capere
nequiret, hæc & similia ex sua narratione con-
sequi cernens, sistit gradum, & exclamatione illa
mirabili manule hominem in ignorantia suæ tu-
to herere, quam per obstructissimæ quæstionis
abrupta præcipitem dari: nihil omittens, vt
egregie

egregie dixit Ambrosius siue quisquis is autor *Libr. 1. de*
 fuit de vocatione gentium (nam stylus magis re- *voc. gent.*
 ferre videtur Prosperum Aquitanicum) de ijs *cap. 5.*
 quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de
 ijs, quæ nõ licet sciri. Multa enim sunt, inquit, in
 dispensatione operum diuinorum, quorum cau-
 sis latentibus soli monstrantur effectus, vt cum
 pateat, quod geritur, non pateat, cur geratur, ne-
 gotio in medium deducto, & in occultum ratio-
 ne subducta: vt in eadem re & de inscrutabili-
 bus præsumptio comprimat, & de manifestis
 falsitas refutetur. Idemque rursus libro sequen-
 te. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum *Libr. 2. de*
 faciet, cur adhuc sol iustitiæ quibusdam genti *voc. gent.*
 bus non oriatur, & à tenebrosis cordibus etiam *cap. 1.*
 nunc radios suos veritas reuelanda contineat? Sa-
 tius ergo esset in re tanta, tamque abstrusa infir-
 mitatem nostræ scientiæ conñteri, tuto negotiũ
 integrum Dei æquo veroque iudicio commit-
 tentes, quam dum nitimur, quæ sunt ab oculis
 nostris abscondita videre contra præceptum, for *Eccli. 3.*
 tassis immensæ lucis fulgore cæcari. Sed quia cre-
 berrima est quæstio inter infideles, & quæ acrius
 animos pullare solet & pungere, addendum est
 aliquid, quod etsi elatam mentem non satis pre-
 mat; tamen obedientem atque subiectam non
 parum consoletur. Id vero nemo melius expli-
 cet, quam beatus Augustinus, qui in hanc quæ-
 stionem diu ac sæpe à se versatam incidens in
 epistola ad Opratum Episcopum ita scribit, Cur *Epist. 157.*
 autem creentur etiam illi, quos creator præsciuit

Rom. 9.

ad damnationem, nō ad gratiam pertinere, beatus Apostolus tanto succinctiore breuitate, quanto maiore auctoritate commemorat. Deum enim dixit volentem ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulisse in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem, & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Et mox, Merito autem videretur iniustum quòd fiunt vasa iræ ad perditionem, si non esset ipsa vniuersa in Adam massa damnata. Quòd ergo fiunt nascendo vasa iræ, pertinet ad debitam pœnam: quòd autem fiunt renascendo vasa misericordiæ, pertinet ad indebitam gratiam. Ostendit ergo Deus iram suam, id est iustam fixamq; vindictam, quæ de stirpe inobedienciæ ducitur propago peccati atque supplicij, ostendit & potentiam suam, qua bene vtitur etiam malis, multa illis naturalia, & temporalia bona largiens, eorumq; malitiam ad exercendos, & comparatione admonendos bonos accommodans, vt in eis discant agere gratias Deo, quòd ab eis non suis meritis, qui in eadem massa pares fuerant, sed illius miseratione discreti sunt. Et infra. Notas etiam fecit diuitias misericordiæ suæ in vasa misericordiæ, ita enim quid præstetur sibi discit, gratis iustificatus, dum non suo merito, sed gloria largissimæ Dei misericordiæ discernitur à damnato, cum quo eadem iustitia fuerat & ipse damnandus. Tam multos autem nasci voluit, quos ad suam gratiam non pertinere præsciuit, vt multitudinem incomparabili plures sint illis, quos in
sui

sui regni gloriam filios promissionis prædestina-
 re dignatus est; vt etiam ipsa reiectorum multi-
 tudine ostenderetur, quàm nullius momenti sit
 apud Deum iustum quantalibet numerositas iu-
 stissimè damnatorum. Atq; vt hinc etiam intel-
 ligant, qui ex ipsa damnatione redimuntur, hoc
 fuisse debitum massæ illi vniuersæ, quod tam
 magnæ eius parti redditam cernerent. Hæc Au-
 gustinus, quibus generaliter quantum sacræ li-
 teræ insinuant, rationes attingit, cur tam innu-
 merabilis hominum ac populorum multitudo
 suo dimittatur arbitrio, id est perire sinatur. Ve-
 rùm cur illum, vel illum populum ante vocauerit
 ad salutem, illum autem, & illum tandiu in
 sua cæcitate reliquerit, quis audeat inquirere? cū
 legamus Apostolos aliquando parantes profes-
 sionem in Asiam, vt Euangelizarent, prohibi-
 tos esse à Spiritu sancto: & rursus in Bythiniam
 nauigantes non esse permisos à Spiritu Iesu.
 Qui ergo nemini gratiam debet, ille, quem oportet,
 vocare, & quo tempore, & per quem sapien-
 tia sempiterna disponit. Et quanquam hæc, quæ
 de sententiâ Sancti Augustini, imo Apostoli
 Pauli disputata sunt, verissima sint: sed il-
 lud tamen nihilominus intelligendum est, nul-
 lum vnquam hominum genus, ita à suo ef-
 se autore desertum, quin pro suo modo Dei te-
 stimonium, auxiliumq; sufficiens haberet: ita vt
 sint inexcusabiles diuinæ legis in suis cordibus
 scriptæ corruptores, ingrati beneficijs cœlestibus
 patientiæ, & bonitatis tantæ contemptores.

*Act. 16.**Ibidem.**Rom. 2.*

Act. 14.

Quamuis enim, vt Paulus & Barnabas Lystris egregie prædicarunt, Deus in præteritis generationibus dimiserit omnes gētes ingredi vias suas, id quod huc vsque etiam in non exigua orbis portione accidere videmus: tamen non sine testimonio reliquit semetipsum, benefaciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implēs cibo, & lætitia corda hominum, vt ipsius naturæ admoniti operibus ex his, quæ videntur bona possent intelligere eum, qui est, & agnoscerent quis esset artifex, speciei enim generator hæc omnia constituit, à magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Huius sapientis sententiam secutus Ambrosius libr. 2. de Vocatione gentium, Adhibita semper est, inquit, vniuersis hominibus quædam supernæ mensura doctrinæ, quæ etsi parciore oc cultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium. Non quomodo sine Christi fide salutem cuiquam, quod absit, permittat Ambrosius: sed quod gratia in naturæ doctrina luceat, & sequentem, ad spiritum fidei & charitatis inducat. At dicet aliquis hoc loco, Quomodo credent, si non audiunt? quomodo verò audient sine prædicante? Prædicabit sane Philippus Eunuchis, & Petrus ad Centuriorem mittetur, modo illi præsent, quod per se possunt. Neque enim qui per naturam inuitat, deerit per gratiam, si liberum non relictetur arbitrium. Quamobrem idem autor in eodem opere. Quod si forte etiam

*Sap. 13.**2. de voc.
gent. c. 5.**Rom. 10.**Act. 8.**Act. 10.**2. de voc.
gen. c. 6.*

nunc

nunc in extremis mundi partibus sunt aliquę nationes, quibus nondum gratia saluatoris illoxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo Euāgelium quod nondum viderant, audiant, atq; suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxilij, quę desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quamvis tam acerbo vulnere humana natura sauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obumbrationem cordis lux vera discussserit. Quibus profecto verbis vniuersam Indorum causam præclare actam esse ab Ambrosio nemo non videat. Interim verò flagitia & crimina omnia istorum, quamvis veniam, neque mereatur, neq; impetrent apud summum Iudicem Deum, leuius tamen omnino puniuntur. De his quippe scriptum est, sed partibus iudicans dabas locum penitentię, non ignorans quia nequam est natio illorum, & rursus, Veniã dabas peccatis eorum, virtus enim tua iustitię initium est, & ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis. Deniq; vt quicumq; sine lege peccauerunt, sine lege iudicabuntur, ita & qui sine Euangelio peccauerunt, sine Euangelio iudicabuntur. Hęc eo commemorata sunt, vt querela multorum aduersus Deum compescatur, firmissimèq; teneamus iudicia Dei omnia in tot & tantorum perditione populorum iustificata esse in semet-

Sap. 12.

Rom. 2.

ipsum.

K 5

Quod

Quod Indor Deus iam vocet ad Euangelium.

C A P. VI.

Verum quod ad institutum nostrum attinet, quanquam sunt, vt dixi, non solum homines, sed populi & gentes longo tempore permixta infidelitati suæ; tamē nullum est hominum genus adeò ineptum, adeò brutum, & saxeum, quin ad Euāgelij doctrinam idoneum sit. Omni enim creaturæ, quæ sub cælo est, prædicari Euangelij præceptum est: & in semine Abrahamæ omnes gentes benedicentur: & vniuersæ familiæ terræ venient coram Domino, vt adorent. Esse quidem alijs alias nationes hominum aptiores felicioresque Euangelicæ frugi, vt agros fertiliores, negare planè non possumus: sed qui omnes vocat, neminem fastidiendum docet. Sunt hebetes, sunt lubrici, sint sanè. Sed cui minus donatum est, minus requiretur ab eo. Non inuoluat seruus piger talentum vnum: & vno negotiari potest. Erant in arca Noë tritèga siue tabulata infima, & media, & suprema, omne genus animantium eo iubetur induci, vt cæteris pereuntibus, ipsa seruentur. Non excluditur coruus præ aquila, non lepusculus præ leone. Petrus quoque occidere iubetur audacter, & manducare de omnibus non solum volucribus, sed etiam reptilibus, & nihil immundum, & alienum censere, quod à Domino sanctificatum sit. Habet cælestis ciuitas mansiones plurimas non minus genere, & gradu, quam ipsa numerositate mirabiles. Neque

*Mat. 16.**Gen. 22.**Psal. 21.**Gen. 6.**Act. 10.**Iohn. 14.*

que aurum solum, & gemmæ, sed pili quoq; caprarum tabernaculo Dei oblatis recipiuntur. Denique qui abiectos istos ac miseros Evangelio ineptos putant, & patriæ cœlestis beneficio excludunt, qui contemnunt, atque pessundant, audiant tandem Dominum, & suum, & ipsorum pariter, seuerè admonentem. Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis: dico enim vobis quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est. Opinor non indignos humano suffragio, & patrocinio, quibus famulatus exhibetur Angelicus. Omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Nullum ergo etiam abiectum, & belluinum genus hominum à salute Evangelica alienum censendum est, cum Deus neminè vocet, cui non ad id consequendum quò vocat, intelligentiam, & gratiam idoneam conferat. Etsi enim vocantur multi, eliguntur pauci, tamen nemo vocatus negligitur, nisi qui vocantem, cum liceret, audire contempsit. Notum à sæculo est Domino opus suum: nostrum est, quoniam ad omnes ire iussi sumus, neminem præterire, omnes vocare, omnes allicere, omnes convenire. Quinam ex quibusue assumendi sint, ille novit, cui est æqualiter cura de omnibus, & tamen non omnes prædestinavit ad vitam. Sed ex omni genere, & natione assumi, & ostensum iam est, & præclaro Esaïæ testimonio tandem confirmandum, In fine Prophetiæ illius Dominus loquitur: *Esa. 66.*

Et

Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui saluati fuerint ad gentes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam, in Italiam, & Græciam, ad Insulas longè, ad eos, qui non audierunt, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis ad montem meum in Hierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filij Israël munus in vase mundo in domum Domini. Et assumam ex eis Sacerdotes & Leuitas, dicit Dominus Hoc tanto circuitu verborum satis Spiritus sanctus ostendit, quàm esset Dei consilium immobile, nullum esse genus hominum tam remotum, ad quod Euangelij gratia non perueniret, & de quo pretiosa Deo munera non referret. Signum enim salutare Crucis ponit in frontibus suorum, quod sub Thau olim viderat Ezechiel, & sic armatos mittit ad gentes in mare, siue vt Septuaginta legunt & in Hebræo est, in Tharsis, quo nomine Indiæ remotissima loca significari in scriptura Hieronymus hîc refert, & Theodoretus in Ionam, aut immensum mare, vt alij malunt, id est Oceanum. Postquã autẽ Asiam, Africam, Europamq; percurrerint, & ad Insulas vsq; vltimas se protulerint, vt nõ sit loquela & sermo gentium adeo barbararũ, vbi non audiantur, & resonent verba eorum, tũc munus Domino egregium afferent, id est fratres suos, magnum & gloriosum prædæ apparatus agentes in equis, in curribus,

Exec. 9.

*Hierony. in
vlt. c. Theo
doretus in
1. c. Iona.*

Psal. 18.

ribus, in quadrigis, in mulis, & carrugis, quod
 quid est aliud quam pro diuersitate venientium
 ad Fidem diuersa esse aptata vehicula? Alij equis
 vehi possunt, vt pote celeri & pernici ingenio,
 alij quadrigis gloriosi & curribus præpotentes.
 Sed qui tardiores fuerint & ignobiliores, habe-
 bunt etiam ipsi sua vehicula. Si quis minus sunt
 apti, at mulis insidere poterunt: si quadrigæ non
 erunt, at non deerunt vel carrucæ, quibus impo-
 nantur. Vt non solū Græci & sapientes; verum
 etiam barbari & rudes in domum Domini, quæ
 est in Hierusalem, id est in Ecclesiam Christi cō-
 gregentur. Atque vt intelligant omnes, etiam in
 istis beneplacitum esse Deo nostro, eliget de ijs
 ipsis Sacerdotes sibi & Leuitas. Distribuet, in-
 quam, spiritum suum, & charismata non solum
 Apostolis, & Israël, verum etiam gentibus, vt
 cum Petrus, qui est cœli ianitor, viderit Dei do-
 num diffusum in eas pariter, nō prohibeat aquā,
 quæ introitus est Ecclesiæ: fratres quoque si for-
 tē elatius disceptent, ipso exemplo ac testimonio
 diuino edocti conticescant. Nihil enim magis cō-
 firmat animos fidelium Christi prædicatorum,
 quam testimonium Spiritus sancti per dona sua,
 & charismata, quæ partitur, vt vult. Et quidē do-
 na spiritus, signa & miracula, quæ in Fidei prædi-
 catione innotuerunt, his etiam temporibus, quā
 do charitas vsq; adeo refrixit, enumerare longū
 esset tum in Orientali illa India tū in hac Occidē-
 tali. Res Iaponensium notæ iam sunt. Synarum
 regio ingens diu tentata, iam vtrimq; aperta na-
 uiga-

Act. 10.

Act. 11.

158 DE PROCVRANDA INDORVM
uigatione Lusitanorū, & nostrorū ex noua Hispa
nia. De Mexicanis multa narrantur. De Insulari-
bus ipse quoq; aliquā ex parte nonnulla conspe-
xi. Historiæ inuenti noui orbis loquūtur multa,
& miranda, & vera, quorum hodie quoq; testes
satis Fide dignos habemus. Duo, quę recētia sunt
exēpli gratia nō morabor apponere. Fœmina in
sua infidelitatis errore obstinata, & superstitioni
cuidā veneficę addictissima, quæ cæteris omnib⁹
in illa familia baptizatis sola repugnauerat: mor-
bo iā vltimo laborās misit ad sacerdotē, vt ad se fe-
stinaret, nō enim se posse exire de vita, nisi aqua
prius salutarī perfunderetur. Semel atq; iterū ac-
ceritus tandē venit, inuenit annum in extremis
agentē, & baptismū magno affectu poscentē: ro-
gat, cur tādiu distulerit: respōdet illa, sibi nihil mi-
nus fuisse semper in animo, quā fieri Christianā,
oderat enim, vel ipsum nomē, sed tamē morti iam
propinquāti astitisse sibi iuuenē candidū, qui an-
teactā vitā acriter reprehēderit, & Christi religio-
nē quātocyus suscipere persuaderet: contra verō
tetrū quendā Æthiopē altera ex parte patriā su-
perstitionē diu inculcasse: & cū anxia diu hære-
ret, tandē vicisse iuuenē Christi: statim tantū sibi
baptismi desiderū accensum, vt nihil aliud lamē-
taretur, q̄ se à prima ætate nō fuisse Christianam.
Quid multa? In interrogata de fide pro more, & pœ-
nitentiā ante actæ vitæ magno dolore significās,
baptizatur, & baptizata protinus animā efflat, ip-
so sacerdote cū cæteris, qui aderāt, admirāte vehe-
menter, cuius ego factū narratione cognoui, qui
etiam

etiam legitimo testimonio probatū ad Episcopū suū trāsmittēdū curauit. Fuit vir quoq; apud nos qui hodie etiā viuit, coniugatus in valle Humai vocata, olim baptizatus, & testimoniū habēs bonum in simplicitate sua, & sobrietate. Hic graui- ter ægrotans, cū mortuus omnino crederetur ab vxore, quæ sola cadauer viri seruabat opertum, expectans ad sepulturam alicuius adiutoriū (erāt enim soli in loco satis remoto) triduum integrum iacuit, vt putabatur, exanimis, panno coopertus: cum repēte mouere se cœpit, & vxorem admirā- tem ac pauentem vocans, vera esse dixit, quæ a Pa- tribus dicerentur de vita futura. Nā & se perdu- ctum à quodam multa ac stupenda vidisse. Cum res sacerdoti innotuisset, qui hominis ruditatem optimè nosset, & miraretur tanta de rebus spiri- tualibus, & occultis ex ordine referentem, iam morbo leuatum ad Archiepiscopum examinan- dum transmisit: cuius consilio, & à nostris fratri- bus, & à multis alijs diligenter interrogatus, aper- tē, & responsionum ordine, & sensu, & ipsa vul- tus constantia, & lacrymis ac profundo quodam affectu declarauit illa omnia non aliter sibi po- tuisse innotescere quàm facta super eū manu Dñi per mirabilē extasim. Id quod vitæ demū innocē- tia satis postea cōfirmauit: atq; hodie quoq; Do- minicus (hoc hominis nomen est) dicitur multa narrare de sæculo futuro ijs, quos audituros vtili- ter iudicat. Ferè eiusdē exēpli est cū illo Curma *Aug. de cu*
 curiali, de quo Augustinus scribit in lib. de Cura *ra pro mor*
 pro mortuis agenda, & cum illo altero Steelfio, *tuis. c. 12.*
 de

*Bed. lib.
Angli. hi-
sto.*

de quo narrat in historia Anglica Beda. Non du-
bium est quin Deus charam habeat salutem In-
dorum, atque ex his numerosissimis populis mul-
tos in regnum Christi adoptarit, perducendos
ad patriam eo ordine, & modo & tempore, quod
ipse constituit. Firmum enim fundamentum
Dei stat habens signaculum hoc, Cognouit Do-
minus, qui sunt eius.

2. Tim. 2.

*Quomodo Indorum ingenia tractanda sunt, vt Christo
lucrifiant. CAP. VII.*

*Rom. 12.
2. Cor. 5.*

SED ingenium barbarorum, moresque bel-
luini nobis stomachum mouent. Primum
quidem debemus non esse nobismetipsis sapien-
tes, sed humilibus, vt monet Apostolus, consen-
tientes. Deinde repetendum est sedulo Christum
pro omnibus esse mortuum, vt qui viuunt non si-
bi viuât, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, sed quia
non hoc, vt par est, æstimamus, iccirco charitas
Christi non vrget nos. Quod si pro barbaro, &
Scytha mortuus est Christus, profecto à salute nõ
alienatur homines, si dici potest, etiam irrationa-
les, quod oportet etiam, atque etiam aduertere,
& animo altius insculpere. Non enim exiget am-
plius à quoquam Deus, quã illius natura Deo ad-
iuuante præstare queat. Barbaros præ Græcis at-
que Indos nonnullos præ nostris si quis dispi-
ciat, nihil aliud ferè censeat, quam præ homini-
bus rationalibus irrationalia iumeta. At vtrisque
Dei bonitas locum parat, vtraque ad domum suã

Col. 3.

con-

congregat. Seminabo, ait in Hieremia, domum
 Iuda, & domum Israel semitie hominum, & semi- *Hier. 21.*
 ne iumentorum. Vna est Ecclesia, quæ nõ solum
 propagatur humano semine, sed etiam belluino.
 Cuius magnificentiæ amplitudinem admiratus
 propheta exclamat, Quemadmodum multipli- *Psal. 35.*
 casti misericordiam tuam Deus? Quid ita? Dixe-
 rat nempe, Homines & iumenta saluabis Domi- *Ambros. in*
 ne. Quæ verba edisserens sanctus Ambrosius, *Psal. 35.*
 Quid est homines & iumenta? Rationabiles uti-
 que & irrationabiles. Rationabilibus iustitia; ir-
 rationabilibus misericordia. Alij reguntur, alij
 nutriuntur. Quam interpretãdi rationem vt per
 iumenta diuinæ literæ intelligant homines iu-
 mentis similes sensu, etiam Hieronymus sequi- *Hieron. in*
 tur, atque alij patres, vt Gregorius in illa verbã, *Hier. c. 31.*
 Animalia tua habitabunt in ea. Reuera in Eccle- *& Ion. c. 3*
 sia Christi etiam iumenta saluantur, quia Dei *Greg. li. 11*
 misericordia multiplicata est. Vides hominem, *mot. c. 2.*
 exigui sensus, ingenio tardum, iudicij inopem, *Psal. 67.*
 ne contempnas, ne regno cœlorum ineptum pu-
 tes. At non percipit quæ Dei sunt, & stultitia est
 illi quicquid spiritualiter dicitur, nec potest in- *1. Cor. 2.*
 telligere. Adhuc noli repellere, & istum potest
 ac vult saluare, qui neminem vult perire. Myste- *1. Pet. 3.*
 ria fidei pronuntiat, neque intelligit, imo vix etiã
 pronuntiat: sæpe dicendo, sæpe inculcando nihil
 penè imbuitur, semper hebes, & truncus perin-
 de atque iumentum canere doceas. Rursus aiõ-
 ne desperes irrationalis est, iumentum denique
 Ethiops aut Indus. Audi Ambrosium istos esse

regendos verbi capistro ad Fidem. Neq; enim si satis ratione non potest capere, quæ docetur, non etiam poterit quantum sufficit Fide apprehendere, vt saluus fiat. Alioqui si non potest credere, vt illum oportet, quomodo qui non crediderit, condemnabitur? Nisi prædicatione Euangelij contendas datanari posse, saluum esse non posse. Quod impium nefas auertat Deus à Christiano. Certissimè igitur retinendum est nullam barbariem, sensu carere ad Fidem necessario. Indi porro, omnibus consentientibus, non vsq; adeò ingenij ac sensus inopes sunt: quin potius, si velint animum appellere, acuti satis. At moribus, inquis, Indus est inuerecundis, ventri, & veneri, sine relictatione obsequens superstitionis mirè obseruator, & tenax. Et isti etiam salus est, si regatur. Chamo, & fræno constringe maxillas, onera congruenter, adhibe si opus sit, stimulum. Quod si calcitrarit, non li iratus gladium adigere, sed punge moderatè, & cohibe paulatim, donec se assuescat præbere obedientem. Nempe si equus tuus impingat calces, siue equitem dorso, seu frænum depulit ore, non statim ferro enecas, aut domo abijcis, propterea quod rem tuam, ac pretium pecuniæ tuæ non vis tibi perire. Quod si homo doctrinam statim nõ accipiat, neque se docenti bene accommodet, statim fastidiendus, aut exterminandus erit? neque Christi pretiũ, & sanguis cogitabitur? Seruile plañe naturã esse barbarorũ experientia magna ex parte docuit. Ac ferè nisi metus, & vis aliqua afferatur, more puerorum, obedire contemnunt.

Quid

Marc. 16.

Psal. 31.

Quid igitur? liberali tantum, & virili ingenio salus speranda est? An etiam puero pædagogus in Christo adhibendus est? Est planè, est disciplina quædam cautior, & vigilantior exercenda, & virga interdum vtendum sed in Christo, compellendi sunt intrare ad cœnam, sed in Domino. *Luc. 14.*
 Non enim quæ ipsorum sunt, sed ipsi quærendi. *Prou. 29.*
 Scriptum est, virga, atque correptio tribuit sapientiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam. Et rursus, seruus verbis non potest erudiri, quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit. Et alibi, Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus seruo, operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quæret libertatem, id est, cum adhuc premitur opere, cogitat desideriam, quid erit, si se solutum, & vacantem viderit. Fugam sanè cogitabit, atq; idè adiungitur, iugum, & lorum cutuant collum durum, & seruum inclinant operationes assiduæ. Et mox, *Ibidem.*
 Mitte illum in operationem, ne vacet: multam enim malitiam docuit otiositas. Ac licet præcepta hæc de moribus data à sapientibus de administrando & regèdo conuenienter vniuerso mancipiorum genere perspicuè loquantur, & verè: quod experientia quotidiana satis indicat in his regionibus, vbi nulla domestica obsequia, nulla externa opera nisi à seruis Æthiopibus sunt, quorum re vera mores disciplinam seueriorem, & assiduos labores exigunt: tamen de his etiam accipienda sunt, qui, & si conditione

serui non sunt, ingenuos tamen mores non præse ferunt. Etenim iisdem testimonijs seueritatem rigidiorē aduersus contumaces homines adhibendam, si olim secus sensisset, tamen aperta experientia rei se commotum Augustinus profiteretur scribens contra Donatistas & Circumcelliones genus hominum improbissimum ac scæuisimum. Illud autem ab eodem glorioso patre sæpe vsurpatum, magnopere ad rem pertinere arbitror: quemadmodum olim sub veteri testamento fuisse multos, qui ad gratiam noui testamenti pertinerent, id est, qui non spiritu seruitutis in timore, sed spiritu dilectionis, vt Dei filij ducerentur: ita nunc quoque sub Euangelio in Ecclesia plurimos esse, quibus veteris testamenti status & institutio quodammodo congruat, homines magna ex parte animales, spiritû vix habentes. Qui tamen à salutis via non protinus excluduntur, sed pro suo modo cōuenientes instituendi sunt. Docuit verò nos cœlestis sapientia antiquum illum populum ceruicosum duabus maxime rebus frænatum, labore, & metu: quod vtrunque seruorum est proprium. Laborem quidem & inexhaustam quandam occupationem videre licet in multitudine sacrificiorû, lotionum, vnctionum, rituum, obseruantiarum, ceremoniarumque omnium, ita his vt detinerentur, vt vix idola sua & commenta cogitare sinerentur. Metum verò quæ legis pagina non incuteret? vt terrore suppliciorum, & ipso sapius iam facto periculo ad præcepta salutis appellerent

*Episto. 50.
ad Bonifa.*

rent animum, & contentione deposita, Ducibus suis discerent obedire. Tale sanè erat eorum ingenium, vt meliora ac celsiora nõ caperet. Quãobrem per Ezechielem Dominus ipse testatur, *Ezech. 20.* Eo quòd iudicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbatha mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum. Ergo, inquit, & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia, in quibus non viuent. Itaque Hebræi atque carnalis populi more maximè regendas esse nationes barbaras has, præsertim Æthiopum & Indorum Occidentalium gentes, vt & per occupationum assiduorum salutare onus ab otio, & libidine reuocentur, & per timoris incussi frænum in officio contineantur, cum antiquæ artis exempla, tum verò peritissimi cuiusque recès & quotidiana experientia copiosissime, ac manifestissime declarauit. Hoc enim est lorum & *Eccli. 33.* iugum, quod sapiens commendat: hæc virga & onus. Hoc modo ad salutem vel inuiti compelluntur intrare. Quæ non eo commemorata sunt omnia, quo vim & sæuitiam à Christi visceribus alienissimam in Indorum nationes villo modo probem, aut tanquam in seruos dominandum putem, sed vt ostendã etiam illiberali & difficili ingenio non esse salutem desperandam, si & patienter feratur, & sapienter regatur. *1. Cor. 13.* Caritas omnia suffert, omnia sustinet, omnia sperat; patiens est, benigna est. Seueritas ergo quæcunque exercenda est, à charitate aliena esse non debet. Charitatis porro nihil est ita proprium, quam vt

166 DE PROCVRANDA INDORVM
non querat, quæ sua sunt. Hanc si & animo inti-
mè seruet, & re ipsa declaret, qui infirmorum, &
insipientium morbis curandis austeriorem se se
interdum exhibet medicum, non est timendum;
ne hominum animos subditorum, ita offendat,
vt vel à se, vel ab Euangelica simplicitate alie-
net. Facile enim recuperat charitas, quos discipli-
na commouerit. Imo verò per vtilè timoris vim
ad libertatem filiorum paulatim homines diuini-
tus inducuntur.

*Barbarorum ineptitudinem non tam à natura, quàm
ab educatione, & consuetudine proficisci.*

C A P. VIII.

ADam vero id, quod plurimum interesse ar-
bitror, omnino ad istam ineptitudinem ani-
mi morumque Indicorum feritatem non ita fa-
cere nataliù, stirpisue, aut aëris natiui causas, quæ
admodum diuturnam educationem, & consuetu-
dinem bestiarum vitæ non valde dissimilè. Equi-
dem & olim ita mihi persuaseram, & rebus ipsis ita
modo confirmatus ab ea sententia auelli minime
possum. Ac generaliter sanè si quis contemple-
tur, in humano ingenio longè plus efficit educa-
tio, quàm natiuitas. Et si enim vim habet non par-
uam genus, & patria, cum Apostolus Paulus Epi-
menidi Poëtæ subscribat de Cretenfibus, Creten-
ses semper mendaces, malæ bestia, ventres pigri,
tanquam ad morum peruersitatem patria multù
contulerit, notumque illud sit alterius Poëtæ,

Tit. 1.

Horatius.

Bæo

Exotum in crasso iurares aëres natum:

Tamē infinitis partibus superat vitę institutio, & exēpla ab ipsa infantia per sensus inculpta rudi adhuc, & tenero animo. Sūt hęc viuz formę mentis humanę, quib^o imbuta ad appetendū, ad agēdū, fugiendumve propria ac familiari propēsiōne fertur, quemadmodum natura quęuis iuxta formā sibi inuitam operatur. Quapropter illud Philosophi probant omnes, non afferre dolorē consueta, sed voluptatē: & consuetudinis viam, alterā esse naturā, & illud nostri sapientis, Adolescens iuxta viā suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Ac re vera nulla est tā barbaranatio, nulla tam stupida, quę si ab ineunte ætate accuratē, & generosē educetur, non deponat barbariē, induat humanitatem, & morum elegantiam. Videmus, vel in ipsa nostra Hispania homines in pagis quibusdam natos, si apud suos perseuerent, ineptos haberi, ac ridiculos: eosdem traductos in scholas, aut Curiam, aut celebres vrbes mirę solertię, ingenio præstare, nemini cedere. Ipsos Æthiopum liberos, quibus nihil apparet absurdus, in palatio enutritos, adēd prōptos ingenio, & ad quiduis paratos videas, vt si colorem detrahas, nostros putes. Plurimū potest consuetudo in omni genere morū in vtrāq; partem, & boni, & mali. Quāobrē D. Chrysoft. vbi mores perditos seruorū exposuit, parūq; idoneos dixit ad virtutis doctrinā capellendam, sapientissimē adiunxit:

*Aristot. 2°
Ethic.*

Prou. 22.

*Hom. 4. in
epist. ad Titum.*

Non id quidem naturę causā, absit: verū propter conuersationis vitęq; negligentiam, solent enim

168 DE PROCURANDA INDORVM
huiusmodi in ijs, quæ mores tangunt, negligi à
Dominis. Nihil enim ferme aliud curant ij, in
quorum potestate sunt, quàm ministerium suū.
Quod si mores illorum componere aliquando
studeant, & hoc sui gratia tantum faciūt, ne istis
negotia exhibeant, molestique sint. Quæ B. Pa-
tris sententia nostrorum hominum vaticinatio
mihi videtur. Accusant naturam, moresque bar-
barorum, ipsi nihil adhibent curæ, nisi vt seruis
vtantur ad suas priuatas commoditates. Qua igi-
tur ratione homines pecudum instar enutritos
ad fidei doctrinam ineptos esse causaris? Si ipse
ita esses informatus, inter istos & te quid quæso
discriminis interesset: Audi eundem patrem in
causa adhuc seruorum immorantem, Cum igi-
tur sic negligantur, inquit, neminemq; habeant,
cui componendi illos, ac formandi studium sit,
merito ad ipsa nequitie prærupta ac præcipitia
deuoluuntur. Si enim vbi Pater instat, & Mater,
& Pedagogus, & Nutritius, & Magister, & æqua-
les, ipsaque libertatis opinio, & alia plurima, per
difficile quispiam malorum contubernia confor-
tiaque deuitat, quid putas his omnibus destitu-
tos, qui quotidie scelestis commiscuntur homi-
nibus, & cum quibus volunt licenter cōgredian-
tur, cum sit nemo, qui ipsorum conuersationem
amicitiasque disquirat? quid arbitraris eiusce-
modi homines fore? Nonne ad supremos scele-
rum vettices euasuros? Idcirco difficile est pro-
fecto seruum fieri bonum. Hactenus ille. Non
ergo naturam barbarorum deinceps accusemus,
sed

*In eadem
Homil.*

sed socordiam potius nostram, & negligentiam. *Legē Chry. epist. 1. ad Corin. ho. 7*
 Perdifficile negotium est dediscere natales, & cō
 suetudinem inueteratam, atq; inde ad mores, &
 inuitatos, & sensui ac libidini penitus iniucun-
 dos transformari. In omni antiquitate fuit non
 mediocris labor Evangelij Magistrorum in transf-
 erenda ad Fidei regulas, & conuersationem vete-
 ri hominum consuetudine. Testis est historia vni-
 uersa. Multa Iudæis legi assuetis Apostolica Ec-
 clesia condonauit, vsque dum prorsus exuti Mo-
 sem, Christum induerent. Multa de Æthnicismo
 tolerauit antiquitas: in ipsis primæuis Christianis
 magna alioqui miracula edentibus vix victima-
 rum cruor elui poterat, vt oportuerit Apostolum
 sæpius ea de re monere Corinthios. Scribit Gre- *Greg. li. 9. Regi c. 17.*
 gorius Papa ad Augustinum Anglorum primum
 Episcopum mores gentilicos, & patrios paulatim
 debere emendari, & patienter toleranda esse, quæ
 non possunt, ita facile corrigi. Lectio omnium
 pene nationaliu cōciliorum indicat peculiarem
 sanctorum Patrum curam in relegandis paulatim
 ritibus quibusdam maiorum. In Africa multa vs- *Aug. epist. 64.*
 que ad sua tempora Augustinus perdurasse testa-
 tur. Ne igitur desperemus, aut tumultuemur, si de
 pristina barbarie, & superstitione, & animali vita
 in baptizatis Indorum populis multum adhuc
 permanere videamus, cum præsertim, & ipsorum
 ingenia rudiora sint, & nostra diligētia nullo mo-
 do cum veterum labore comparanda. Mores sen-
 sim mutantur in melius. Fides Christi magnam
 totius humani sensus, & affectus habet abnegatio-
 nem.

170 DE PROCURANDA INDORVM
nem. Pro lucro non mediocri computandum
est, quicquid ex tam horrida, tamque inculta
barbarie humanitatis, aut etiam Christiani-
tatis eluceat. Exemplo ac solatio sit Domi-
nus omnium, qui populi ceruicosissimi mo-
res adeo ingratos, & insuaves sustinuit per
annos quadraginta imo plusquam quadringen-
tos: quem tamen, & delere facile poterat, &
magnis potius beneficijs inuitabat: vt homi-
nis improbitatem Dei patientia benignitasque
superaret.

*Quod lingua difficultas non deterrere debeat ab
Euangelij propagatione.*

CAP. IX.

Sermonis autem, & locorum difficultates non
Sexiguæ illæ quidem sunt: sed vt charitatē exer-
ceant hominis Dei, non vt extinguant. Apostolis
quidem datum scimus donum esse linguarū, pro-
pterea quod pauci Christi Præcones toto orbe sa-
lutis nuntiam breui insonare debebāt. Quamob-
rem Paulus gratias agit Deo, quod omnium lin-
gua loqueretur. Quādiu verò generale illud mu-
nus spiritus in Ecclesia perduravit, neq; apud ve-
teres compertum lego, neq; ego facile dixerim.
Illud pro comperto habemus prædicationem
Euangelij posterioribus sæculis processisse, cum
linguarum dona cessassent, sed charitas omnium
donorū manū studiosè ageret, vt quod deerat
in dono, aueretur ad meritum, Profecto enim
post-

posteriores hac in re, & si secus alijs fortasse videbitur, non ita infœliciores fuere maioribus. Etenim vt Christus ad Thomam dixit, Fidem ex oculis, & tactu colligentem, Beati qui non viderunt, & crediderunt : ita etiam dicere quispiam queat, beatos eos, qui non acceperunt sermonem, & tamen prædicauerunt. Hic enim vtrumque mercedis est loco, & pugnare, & ipsa sibi arma expensis proprijs parare : & prædicare inquam, & sermonem necessarium prædicationi discere. Vt ergo in prima rerum conditione, ita naturas instituit summus opifex, vt vnumquodque perfectum ederetur iuxta genus suum, nullo terræ labore, nullo cœli circuitu : at mox iussit semen proferte, vnde terra laborata genus vnumquodq; repararet : ita sanè oportuit in re generatione mundi per verbum idem omnipotens primas stirpes diuinitus perfectas surgere, deinceps harum seminibus accedente humani studij labore genus Euangelicum propagari, cum iam, & numero multi essent, & temporum non premerentur angustijs. Beati quidem oculi, qui viderunt Dominum : sed beati quoque qui non viderunt, & crediderunt. Fœlices quibus Spiritus sanctus dedit donum linguarum, interpretationem sermonum : at non infœlices, qui per charitatem spiritus de suo ponunt in opere Domini, quod non acceperunt. Quanquam, & hoc ipsum posuisse, accepisse est. Iam illud multum mouere nos debet, quòd videmus ad gentes profundi

IOAN. 20.

LUC. 10.

IOAN. 20.

di

172 DE PROCURANDA INDORVM
 di sermonis, & ignotæ linguæ homines penetra-
 re lucrispe, nec deterreri barbarie immensa, sed
 vniuersa mercinum gratia lustrare, non Æthiopū
 innumerabiles linguas, non Synarum, non Tar-
 tarorum, non Brasiliensium, non extremi Oceani
 litora recusare, & quicquid inter Mendocinum
 promontorium, & fretum Magallanicum situm
 est infinitis terræ, ac maris spatijs, idque vtroque
 ex latere, & Boreali, & Australi, magno studio
 obire: denique, & si quem tellus extrema refuso
 summoet Oceano, vel si quem extenta plaga-
 rum Quatuor in medio dirimit plaga solis ini-
 qui, hunc perscrutantur, huius linguæ vel balbu-
 tiètes se accōmodant, vt aurum, argentum, ligna
 pretiosa, mercesque exquisitas ad suos euehant,
 quæstum vndiq; augeant: tam longam, & perica-
 losam peregrinationem auidissimè suscipiunt, vt
 profecto admirabile sit omnes pene port⁹ vtrius-
 que Oceani, omnes sinus orbis terrarū stationi-
 bus nauium Hispaniensium teneri, omnes Indo-
 rum satrapas cum nostris mercatoribus, & nautis
 commercium habere. At qui pretiosissimas met-
 ces quarimus animas Dei imagine insignes, qui
 lucra non incerta, aut breuia; sed æterna in cœlis
 speramus, linguæ difficultatem, locorum asperita-
 tē causamur: vt appareat verè prudentiores es-
 se filios huius sæculi in generatione sua filijs Iu-
 cis. Et sermonis quidem difficultas in hoc spatio-
 so regno Piru magna ex parte leuata est, cum ge-
 neralis illa Ingarum lingua, quam Quicham vo-
 cant, vbique in vsu sit, & ea ipsa non ardua scitu,
 præser-

Verg. 7.
 Aeneid.

Luc. 16.

præsertim ad artem iam redacta diligentia, & studio viri de Indorū natione optimè meriti. Quod si in superioribus prouincijs ea potissimum viget, quæ appellatur Aimara, neque ipsa est valde difficilis, neque multum ab illa altera abhorrens. In Mexicano Regno aiunt esse linguam quoque generalem, vt facilius sit communicatio inter se tam multorum populorum, & gentium. Quod si Christianus Princeps id effecisset in Christi gratiâ, quod barbarus Guainacapa imperio suo effecit, vt vna lingua omnes vterentur, aut vna certe vbiq; haberetur, profecto maximam prædicationi Euangelij commoditatem fuisset allaturus. Verum vbi id fieri minus potest, superest, vt charitas ardēs in Christū, industria, & labore perficiat, quod deest naturæ. Qua in re P. Francisci Xauieri admirabile extat exemplum, qui in perdiscenda Malanarica lingua tantū operæ, & sudoris posuit, tantumdemq; in Iapponensi, atq; alijs longè inter se diuersis, vt si Apostolico dono linguarū præditus esset, non posset maiore gloria Christi nomen in tanto terrarum orbe vulgare. Certè enim Charitas omnia potest, & cum linguæ cessarint, vna charitas pro omnibus est. 1. Cor. 13.

De habitatione inter Indos. CAP. X.

INter obiectiones supra propositas postrema petebatur ex incommoda habitatione barbarorum. Huic modo respondendum est hoc excepto quòd quæstio illa grauis, Vtrum expediat sedem

174 DE PROCURANDA INDORVM
 sedem figere inter Indos, quòd vulgò docti mas
 tenere dicunt, an potius discurrendo inter eos
 verbum salutis disseminare, quòd proprium est
 missionum, in suò locum reseruanda est, vbi Deo
 propitio accuratè tractabitur, & quid habeat cò
 modi, vel incommodi res vtraq; explicabitur, tū
 verò quibus incommodis melius ac facilius oc
 curri queat. Illud tantum nunc agitur, vt neque
 asperitates locorum, neq; impedimenta itinerū,
 neq; verò habitationis ipsius Indicæ ratio prepo
 stera Christi seruum ab instituto retardēt. Et qui
 dem labores ærumnæq; iter mariterraque facien
 tium, & nauis, & graues sunt. Verum quis aliter
 sibi persuaferit, nisi demens sit, cum patria, atque
 amicis, & charis omnibus relictis velut alter
 Abraham peregrinatur, & exit nesciens, quo eati
 Ego, inquit, ero merces tua magna nimis. Hoc
 Apostolicum opus, hæc gloria propria. Et ta
 men qui misit suos sine pera, & sacco, & ar
 gento, quarit ab ipsis, Numquid aliquid de
 fuit vobis? Nusquam diuina prouidentia, neq;
 certius, neque dulcius sui experimentum præ
 bet, quàm cum illius ope fretus incertas sedes,
 & humana præsidia incerta constituit experi
 ri. Paulus Apostolus clamat, sint mores sine auari
 tia, contenti præsentibus. Ipse enim dixit, Non
 te deseram, neque derelinquam, ita vt fidenter
 dicamus, Dñs mihi adiutor, non timebo quid
 faciat mihi homo. Iam vero quod de habitatio
 ne rara, & incommoda barbarorum multi cau
 santur, Primum sunt planè frequentissimæ pro
 uin-

Gen. 12.

Heb. 11.

Gen. 15.

Matt. 10.

Luce. 22.

Heb. 13.

Deut. 31.

Ios. 1.

Psal. 55.

Eccl. 117.

uincia Indorū, & populi numerosissimi, vbi cō-
 modē & fructuose Christi doctrina tradi possit.
 Id quoq; quod diu efflagitatum, & non ita dudū
 institutum est de reductione Indorum ad certos
 populos, vt non sparsim more ferarum, sed com-
 munitè oppida inhabitent, dici non potest quā-
 tā sit vtilitatis futurum ad omnem vitæ bar-
 barorum informationem. Deinde sicut salua-
 tor suos admonuit, si non receperint vos in
 hac ciuitate, fugite in aliam; Amen dico vobis
 non consummabitis omnes ciuitates Israēl, do-
 nec veniat regnum Dei: ita nobis quoque di-
 ctum arbitremur, vt dispersos fratres nostros
 quæramus: quodd si alicunde, aut locorum iniu-
 ria, aut sermonis incommoditate depellimur, aut
 ipsa rerum necessitate vrgemur, transeamus ad
 alios. Neque enim timendum est, ne aut electos,
 Dei sermo prætereat, aut vbi laboret vtiliter,
 Christi operarius non inueniat. Dabit Domi-
 nus, dabit verbum Euangelizantibus virtu-
 te multa, qui diuina autoritate promisit, Ego
 posui vos, vt eatis, & fructum plurimum af-
 feratis.

Matt. 10.

Psal. 67.

Ioan. 15.

*Quod Euangelij ministri curare debeant, ne impe-
 dimentum Euangelio ponant.*

CAP. XI.

Q Vi verò Euangelizandi munus suscipiunt,
 curare magnopere debent, ne Euange-
 lio ipsi impedimento sint. Accidit enim
 sæpe-

sæpenumero, vt Indorum desidiã ac vecordiã
ij, maximè accusent, qui ministerium suum mini
mè implent: qui si diligentius se ipsos excuterēt,
synceriusq; iudicarent, profecto inuenirent ipsis
potius, quam Indistribuum esse, quòd inter
dum minus fœliciter res Christiana processerit.

Phil. 1.

Quidam, inquit Paulus, non syncere Christum
annuntiant, quidam autem ex bona voluntate.

Matt. 23.

Quin etiam addit, omnes quæ sua sunt quærere,
non quæ Iesu Christi. Quominus mirandum est
si de nobis etiam tale aliquid dici queat. Vtinãq;
illud ad nos minimè pertineat, Væ vobis qui cir
cuitis mare, & aridam, vt faciatis vnum profely
tum, & cum factus fuerit, facitis illum filium ge
gennæ duplo, quam estis vos.

*Lib. de Fide
& per. cap.
26.*

Quod vehemener
Augustinus execratur in libro de Fide, & operi
bus, Nec sic, inquit, faciamus Christianos, quo
modo Iudæi profelytos, quibus Dominus ait, Væ
vobis & cætera. Sæpè enim quos pastores cura,
beneficentia, fide sentire oportuit, hos potius sæ
uos lupos miseri greges experiuntur. Comminati
tur certè diuinæ literæ nobis, Qui violenter, ait

Mich. 3.

Michæas, tollitis pelles eorum desuper eis, & car
nem desuper ossibus eorum. Atq; alius quoque
Propheta, Odio habuerunt corripientem iu por
ta, & loquentem recta siue perfectè abominati
sunt. Itcirco pro eo quod diripiebatis pauperē,
& prædam electam tollebatis ab eo, domos qua
dro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis,
vineas plantabitis amâtiſſimas, & non bibetis vi
num earum. Quòd profectò vaticinium vereor

Amos. 5.

ne Indicæ opes nimium experiantur, cum instar
 somnij nimium properatæ fortunæ, & orientur,
 & occidant, & quæ de meretricibus congregata
 sunt, ita Deo comminante, vsque ad meretricis
 mercedem reuertantur. Festinata quippe substā- *Mich. 1.*
 tia miuetur, deficientesque sicut fumus defi- *Prou. 13.*
 cient, quoniam non prosperabitur possessio sce- *Psal. 36.*
 lerata. Igitur temporales Domini Indorum, ne *Eccli. 5.*
 cupiditate & violentia salutem eorum impediāt,
 timendum est. De nobis autem, id est, de mini-
 stris Ecclesiasticis fortassis non sit minor quere-
 la, atque vtinam minime ad nos pertineant illa
 prophetica, Principes eius in medio eius, quasi lu- *Ezec. 22.*
 pi rapientes prædam ad effundendum sangui-
 nem, & ad perdendas animas, & auare sectanda
 lucra. Prophetæ autem eius linebant eos absque
 temperamento, videntes vana, diuinantes eis
 mendacium: populi terræ calumniabantur ca-
 lumniam, & rapiebant violenter egenum, & pau-
 perem affligebant, & aduenam opprimebant ca-
 lumnia absque iudicio. Sine temperamento hi
 liniūt, qui peruersis ausis colorem vndecumque
 quærunt, etiamsi nulla vera ratione subsistat. Sed
 illud & formidandum & dolendum, quod adiun-
 git sermo diuinus. Et quæsiui de eis virum, qui
 interponeret sapem, & staret oppositus contra
 me pro terra, ne dissiparem eam, & non inueni:
 & effudi super eos indignationem meā. In igne
 enim iræ meæ consumpsi eos, viam eorum in ca-
 put eorum reddidi, ait Dominus Deus. Nec dis-
 similis Michæas est, Principes eius in muneribus *Mich. 3.*

178 DE PROCURANDA INDORVM
iudicabāt, & sacerdotes eius in mercedem doce-
bant, & super Dominum requiescebant dicētes,
Numquid non Dominus in medio nostram? Nō
venient super nos mala. Propter hoc causa vestri
Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi acer-
uus lapidum erit, & mens templi in excelsu syhua-
rum. Sophonias quoq; inelamat, ac post multa
concludit, Desolatae sunt ciuitates eorum non re-
manente viro, neq; vllō habitatore. Quae proli-
xè recitata sunt prophetica oracula, quod similia
quadam ex parte hisce quoq; temporibus acci-
disse cernamus. Noui equidem permultos esse &
Ecclesiastici, & saecularis ordinis viros, qui piè ac
religiose neophytorum causam agant, atq; ita cō-
modorum suorum rationem habeant, vt salutem
fortunasque Indorum non negligant. Verum
apud alios res ita habet, vt expressit sermo pro-
pheticus. Neque id mirari homines debent, cum
his certe in locis auaritia maximè vigeat, vbi il-
lius plurima materia est, auri, atq; argenti copia
plurima. Quae enim alia est remotissimas regio-
nes penetrandi causa? Cur immensos Oceani cir-
cuitus, & labores homines subeunt? Nempè vt
modestissime dicam, proprijs fortunis consulere
se arbitrantur, cum aut suam, aut suorum inopiā
argento ex India collecto se depulsuros confi-
dunt. Neq; id ego reprehendo modo, sed illud
ago, vt non omnem in Indos culpam reijciamus
si prouentus Euangelici in hoc agro non ita lati
atque vberes extiterint. Existunt profecto qua-
les volumus, si nos ij operarij simus, quos ager
domi-

Sophon. 3.

dominicus postulat, si Christum non nostra quæramus. Nā quæ fidei propagatio, quæ morū institutio sperāda sit, si iuxta prophetā sacerdotes nō solū mercede doceamus, sed mercedē etiā potissimū requiramus? Re vera verendū est, ne vānale putēt barbari esse Euāgeliū, vñalia sacramenta, neq; animas nobis curæ esse sed nummū. At dignus est operarius mercede sua. Dignus planē. Sed māducandū est, vt Euangelizes, non Euangelizādū, vt māduces. An verò Euāgelizādū, vt diceris? vt cōgeras? vt opibus p'uis reuertaris in patriā? Iam verò quam sanctè, quam integrè, quam innocenter viuamus omnes qui Christi sanctissimam legem barbaris promulgamus, nos nos ipsos interrogemus. Certè barbari fidem nostram de moribus iudicāt. Procliuius quippe est, quod videas, credere quàm quod audias. Rarò persuadet factis sermo contrarius. Illud autem magnopere prouidendum est ijs qui inter fidei tyrones versantur, ne priuato suo malo publicam Christianæ familiæ existimationem lædāt, atque corrumpant, neve dum ex quibusdam ceteros cōiectant, omnes criminentur. Vitium enim, vt scitè dixit Gregorius Theologus similem causam agens, ad omnes facilè manat, atq; ob multorum vel etiam quorūdam culpam, vniuersus ordo in inuidiā crimēq; vertitur. Quōd q; omnium miserimum est hæc criminatio non in nobis consistit ac defigitur, verū vltèrius se porrigit, ac magnum & venerandū religionis nostræ myteriū in inuidiā trahit. Hoc illud est, quod Deus vehementer

*Mich. 3.**In oratione de Pace.*

3.

Esa. 52.

Ezech. 36.

Rom. 2.

queritur, Pröpter vos iugiter nomen meü blasphematur inter gentes. Desinamus igitur tantopere barbarorum infidelitatem, & morum perversitatem accusare, & nostram aliquando agnoscamus ignaviam, qui non dignè Euangelio Christi conuerserunt, plusquè operæ in colligendo argento ponamus, quam in acquirendo populo Dei.

De Castitate & Abdicatione necessaria ad Euangelizandum. CAP. XII.

TRIA vero sunt, quæ fidei prædicationi & cultui, vehementissimè officunt, avaritia, impudicitia, violentia: quemadmodum numero totidem Euangelium maxime promouent, Vita continentia, Abdicatio omnium, Mansuetudo. Quæ, si quis velit parumper aduertere, Apostolis & à Domino comm. ndata, cum prædicando Euangelio instituerentur, & ab ipsis diligenter seruata comperiet. Atque impudicitia quidem labes manifeste contemptum parit. Nihil enim perinde homini philosopho ita ignominie ac dedecori est, ac more pecudis libidini prosterni. Et quidem in omni doctorum aut magistratuum gradu ita res habet: at in Euangelico viro, qui vitam totam supra humanam ac penitus cælestem instituit, id dedecoris dici non potest, quantum offendat oculos, quam reddat abiectum, & aspernabilem. Quam ob causam vt ego sanè opinor, etsi sunt alia grauiora crimina, nulla tamen
ab an.

ab anti. quis patribus grauius animaduersa in ho-
mine Ecclesiastico, vt qui priscos canones lege-
rit, merito miretur ob semel admissum stuprum,
irrecuperabiliter de omni sacerdotali gradu &
ministerio Ecclesiastico depelli conuictum. Id-
circo Apostolus Paulus & toties & tãtopere Di-
scipulos Timotheum & Titum, in quibus Eccle-
siaz magistròs informat, castitatis cuiusdam per-
fectæ admonet. In omni castitate, inquit, & rur-
sus, Te ipsum castum custodi. Et alibi, Te ipsum
præbe exemplum bonorum operum, in doctrina
in integritate, in grauitate. Vt enim nihil contē-
ptum ita ingenerat præceptoris vt turpitudò
ita, & sordes, ita nihil est quod magis admirabi-
lem reddat, atque perfecta quædam & omni etiã
suspicione libera pudicitia. Admirantur, inquit,
non concurrentibus vobis in eandem luxuriæ
confusionem. Virtutis cuiusdam cœlestis id esse
homines opinãtur, quod nostri barbari, vbi for-
te intuentur, adeo suspiciunt, vt vix credant. Cũ
quadam in vrbe in foro clericum cõcionantem,
inter cæteros audisset Curaca quispiam Indorũ,
& sermonis ardorem ac vim admiratus esset, cõ-
uersus ad Hispanos, quæsiuit, Quænam ratio ho-
minis, & quod institutum esset? Cum respondis-
set quispiam, Hominem esse sanctum, qui salu-
tem ipsorum tantummodo quæreret. Perrexit
vltra quærere, vtrum delicijs, opibusue vacaret,
cum esset respõsum minime isthæc ab illo quæ-
ri, subdidit barbarus. Cur ergo non alio vitur
habitu ac veste, vt, genus vitæ declaret. Vide ob-

1. Tim. 5.

Ibidem.

Tit. 2.

1. Pet. 4.

secro quam apud illū laborarit ordo Ecclesiasticus, Atq; vtinam solus esset. Quemadmodum vero impadicitæ fœditas despiciabilem reddit prædicatorem, ita auaritiæ sordes faciunt odiosum.

Atq; haud scio an quicquam aliud magis audiētium animos à verbo Dei auertat, & alienet, dū pietatem quæslum putant, & sicut scriptum est, vitæ conuersationem compositam esse ad lucrū.

Quam professionis Euangelicæ pestem Christus Dominus à prædicaturis discipulis diligentissimè amolitur. Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniam in Zonis vestris, non peram in via, neq; duas tunicas, neq; calciamenta, neq; virgā, dignus est operarius cibo suo. Gratis accepistis, gratis date. Quam expresse, quam diligenter, quā etiam minutim inculcatū? Cibum solum Euangelistæ suo Dominus permittit, & quidem vt prædicationis nō sit causā, sed fructus.

Querite primum Regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiiciētur vobis. Sed ne ipsum quidem cibū Paulus excellentissimus Prædicator admittit, sed laborat manibus suis, ne quæ grauet, vt sine sumptu ponat Euangelium, & gloriæ ducit quod nemini onerosus sit, cū possit oneri esse, vt Christi Apostolus. Animaduertebat optimus Architectus & sapiens fabricā Euangelij magnopere quauis cōmodi specie etiā iusti, etiā necessarii, vel impediri, vel certè retardari, ob eā rem eligebat potius mori, quā vt gloriam hanc suam, id est fructū Euangelij copiosum perderet. Quamobrē

præ omnib⁹ Apostolis nō solū amplius laborauit, sed

1. Tim. 6.
Sap. 15.

Matth. 10.

Luc. 9.

Matt. 6.

1. Thes. 2.

1. Cor. 9.

2. Cor. 11.

1. Cor. 9.

1. Cor. 15.

sed

sed multò etiam vberius fructificauit. Ingenerat re vera expoliatio hæc Euangelica animis hominum admirabilem quãdam vim amoris, vt quem tuis cõmodis insudantem videas, oblitum sui, re propriam negligentem, hunc totis visceribus cõplectaris, tanquam syncerè & paternè tua curantem. Quare cupiditatem omnem, & turpe lucrù principes Apostolorum Petrus & Paulus, in Ecclesiæ ministris sepe & grauissime detestantur, si qua ergo plaga dolenda est in hæc causã, auaritia est. Quid enim non agat mali auri facta fames?

1. Pet. 5.
Tit. 1.

Quantum officiat Fidei violentia. CAP. XIII.

Sed præter hæc incõmoda, ipsa Fidei primordia ex multa nocendi licentia non mediocre damnum accepere. Atque vt stirps primis initijs nata peruerse, & inflexe non facile mox vitium deponit, cum creuerit, sed aut perfringi, aut natiuo suo errori permitti debet, ita prorsus cum Indorum natio bellici apparatus potius autoritate, quã germana prædicatione magna ex parte initio Christũ acceperit, dubitare nõ possum, quin animo conceptũ metũ, & seruilẽ cõditionẽ nõ in genuẽ in Filios Dei translata per regenerationẽ, adhuc retineat, ac rebus ipsis, vbi sibi impune licere putat, ostendat. Nihil enim ita fidei susceptioni aduersatur, atque vis omnis, & violentia. Non enim est fides nisi volentium, vt prouerbij loco sit illud Augustini, cætera posse hominem etiam nolentem, credere non nisi volentem. Quamobrem mäsuetudo, & suauitas vel

Aug. tract.
16. in Ioan.

- Tit. 3.* præcipuè commendatur Euangelicis viris. Om-
nem, inquit, ostendentes mansuetudinem ad om-
2. Tim. 2. nes homines. Et alibi, Cum modestia corripien-
tem eos, qui resistunt veritati, nequando Deus
Iacob. 1. det illis pœnitentiam, & resipiscant. Et Iacobus
Apostolus monet, in mansuetudine suscipere in-
situm verbum, quod potest saluare animas no-
stras. Quoniam ergo voluntarium est ac liberum
Iac. 2. cuique obedire Euangelio credendo, neque fi-
des per vim extorta aliorum potest esse, quâ da-
monum, suauiter ac beneuole ducendus est, non
protrudendus auditor. Hinc diuinus præceptor
Mat. 10. missurus suos ad Euangelizandû exorditur, Ecce
ego mitto vos sicut agnos in medio luporum.
Ac vide Domini magnificentiam, ab agnis lupi
superati sunt, ac deposita feritate in eundem se-
grem adiunxerunt. Quando obsecro ferocia
potentium minis cederet? Quando orbis doma-
retur vi? Tacendo, tolerando, benemerendo de
inimicis, vicerunt Christi milites, non cædendo,
non terrendo, non minitendo. Quod si non re-
ceperint Euangelium, quid præcipis Domine?
Iubebunt ne ignem de cælo descendere? ruinae
Luc. 9. tradent ciuitatem? Nescitis, inquit, cuius spiritus
estis. Filius hominis non venit perdere, sed salua-
re. Quid ergo? si non receperint vos in ista ciui-
tate, ite in aliam. Quam benigne? quam dolci-
ter? Itaque qui sponte Euangelio cedunt, verè
cedunt, fidem corde concipiunt, & ore confiten-
tur, & fixi manent, & toti Dei sunt, non partim
in Deo, partim in Baal claudicantes, specie & voce
Chri-

Christiani, animo, & re infideles. Id enim confes-
quatur necesse est, vbi contra naturam suam, cō-
tra Domini voluntatem, Fides extorquetur in-
uitis.

*Qualis in religione Christiana magna ex parte sit na-
tio Indorum. CAP. XIII.*

AC mihi quidem videtur res Indorum persi-
milis antiquæ Samaritanorum historiæ, quã
in. 4. lib. Regnorum legimus, vbi terrore ac me-
tu ferarum incursantium perculsi habitatores pe-
tierunt Dei sacerdotē, qui Dei legem doceret. 4. Reg. 17.
Cum venisset igitur, ait, vnus de sacerdotibus his
qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit
in Bethel, & docebat eos, quomodo colerent Do-
minum. Et mox post enumeratas superstitionis
varias illorum adiungit. Et cū Dominum co-
lerent, Dijs quoque suis seruibant, iuxta consue-
tudinem gentium, de quibus translati fuerant
Samariam, vsque in præsentem diem morem se-
quuntur antiquum. Non timent Dominum, ne-
que custodiunt ceremonias eius, atq; iudicia &
legem, & mandatum & cætera. Postremo conclu-
dit, Fuerunt igitur gentes istæ timentes Domi-
num, sed nihilominus, & idolis suis seruientes.
Nam & filij eorum, & nepotes sicut fecerunt pa-
tres sui, ita faciunt vsque in præsentem diem. Nō
puto totum nostrorum Indorum habitum, & re-
ligiositatem describi potuisse, vel plenius, vel ele-
gantius. Et Christum colunt, & dijs suis seruiunt:

186 DE PROCURANDA INDORVM
& timent Dñm, & non timent: vtrumq; enim cõ
firmat scriptura diuina. Timent ore tenus, timent
dum instat Iudex, aut presbyter, timent denique
simulatoriam Christianitatis speciẽ præferentes:
non timent animo, non colunt serio, neq; corde
credunt ad iustitiam. Quid plura? Filij, & nepo-
tes eorum, sicut fecerunt patres sui, sic faciunt vs-
que in præsentem diem.

*Nihilominus vera Fidei, ac salutis apud Indos spem esse
magnam, alienumque esse à Dei spiritu contra
sentire. CAP. XV.*

EN nostrorũ temporũ Samaria: vbi Christus
4. Reg. 17. habitat cũ Socot Benot Babylonio, cũ Ner-
gel Cuthæo, cũ Asima, cũ Nebahaz, & Thartac,
& Adramelech, & Anamelech, & quibuscunque
alijs portentis Deorũ. Vbi non tã colitur cũ alijs,
quã iniuriã suã, & contumeliã ferre quodãmodo
cogitur, Dæmonibus consociatus, & eorũ hono-
res consortio suo cumulans. Sed non sunt ideo Sa-
maritani nostri auersandi, non statim desperandi.
Et Samarix quoq; recordabitur Dominus: &
erit, cum accipiat verbum Dei, & Simone reli-
cto Philippum audiat, Petrum ac Ioannem
Aet 8, prædicatores mereatur. Erit cum dicat, Et nos
Ioan. 4. credimus, quia hic est vere Saluator mundi.
Ibidem. Omnino Samaritanis quoque sui ipsius copiam
facit Christus, & ostendit suis regiones iam
albas ad messem, & laborem foelicem pronun-
tiat, & fructum copiosum pollicetur in vitam
æternam.

æternam. Cur ergo spem abijciemus? cur Iudæo-
 rû supercilio Samaritanos procul abire iubebi-
 mus? ac non magis Dominum illiusq; Apostolos *Colof. 1.*
 imitantes Euangelium proferemus? & quod in
 todo mundo fructificat, & crescit, & hic in terra
 arida, & inuia aliquando tandem fructificaturû
 credemus? Nam quæ erat sitiens, erit in fontes *Es. 4. 35.*
 aquarum, quia scissæ sunt in deserto rupes, & in
 flumina eruperunt. Veniet, veniet prorsus tem-
 pus suum Samariæ: & qui prius in mandatis ac-
 ceperant, In viam gentium ne abieritis, & in ciui *Matt. 10.*
 tates Samaritanorum ne intraueritis, audient po-
 stea Dominum præcipientem, Accipietis virtu- *Act. 1.*
 tem Spiritus sancti superuenientis in vos: & cri-
 tis mihi testes non solum in Iudæa, sed in omni
 etiam Samaria, & vsq; ad vltimum terræ. Ac mi-
 hi sanè persuasum est, neq; inde possum reuoca-
 re sententiam, & si aliquanto serius, & laborio-
 sus, & parcius fortasse pro initijs, tamen aliquan-
 do Spiritus sancti benignitate, Indorum gentes
 fore, vt in Euangelij gratia multû locupletentur,
 & vberes corâ Domino Sabaoth fructus ferant.
 Neq; verò alias ego difficultates perpendo aut ti-
 meo, quâ operatiõnû fidelium, & prudentium in Chri-
 sto magnâ inopiã cû magna profecto copia mer-
 cenariõrû, & eorû qui sua querunt, non quæ Iesu
 Christi. Igitur si Dñs veros operarios miserit in *2. Tim. 1.*
 mellem suam, operarios inquã inconfusibiles, re *Phil. 2.*
 ctè tractantes verbum veritatis, quos hæc natio
 hominû, nõ sua querere, sed se perspiciat, qui libè
 ter filijs thesaurizèt, insuper & seipsos impèdere
 pro

2. *Cov.* 12. pro animarum salute promptissimi sint, quibus adeo chari sint filij spirituales, vt non solum Euāgelium Christi, sed ipsa quoque viscera tradere ament, qui probati à Deo ita loquantur, vt non quærant hominibus placere, sed Deo, qui probat corda, quorum sermo non sit in specie adulationis, neq; in occasione auaritiæ, denique qui non suam sed Dei gloriam syncerissimè quærant: tunc planè manipuli pleni in area Christi colliguntur, tunc consumpta sterilitate, latissimæ segetes surgent, & congregabuntur in vitam æternam. Patientia interim opus est, & fideli ad Deum oratione, vt mittat operarios suos. Neq; leuiter hæc & temerè pronuntiata quisquam putet: ipsa rei experientia locuples testis est. Sunt homines Dei, rari illi quidem, sed sunt certè, qui exemplo sue comprobauerunt Indorum perniciem non ex ipsis esse, qui nacti fideles, strenuos, ac prudentes sacerdotes ac duces, sentiunt planè doctrinæ diuinæ vim, & vita ipsa respondent, paulatim quidem vt solent omnia, sed tamen accipiunt semè, & vltro fructificant primum quidem herbam, id est externum religionis cultum, deinde spicam intelligentiæ, & affectus qualiscumq;, postremo plenum frumentum in spica, hoc est Fidem iam plenè per dilectionem operantem dignè Deo. Neque enim summa incrementa exigenda sunt vno statim die. Quod si quæ à Catholico Rege, & illius senatu (pro magno Christianæ religionis ardore, & studio salutis Indorum, edicta manarunt, rei fortunisque istorum bene ac sapienter prospice

MATC. 4.

prospicientia tam diligenter ac fideliter executioni committantur, quàm sunt necessariò procurata, non solum facilis, & iucunda; verum etiam fructuosa admodum futura esset breui Indicæ salutis administratio. Et tamen utcumque res hactenus se habuerit, non tam malè habet, quin multa Indorum millia Christo lucrifiant: atque vbi quidam Helix ac nimij zelatores omnes Indorum gentes post Baal suum abire conqueruntur, omnes, retinere Guacas suas, & suo Zupai seruire clamant, ibi reliquit sibi Dominus plusquam septem millia, qui non curuant genu ante Baal, ibi & Abdias interdum est, etiam Prophetiæ dono cumulatus. Nouit Dominus qui sunt eius, omnes gentes seruient ei. Quæ cum ita sint, non est Christiani pectoris, sed à Christi spiritu alienissimi, homines inde auocare, & à negotio gerendo dehortari: cum difficultates omnes quætacumque sint, Dei præcepto, & gratia superiores esse non possint, fructusque animarum, ut paracisimè succedat in tam infinita multitudine non possit non esse copiosus, & merces apud Deum multò maxima.

3. Reg. 19.

Rom. 11.

2. Tim. 2.

Psal. 58.

Quod etiam in presentia labore ministrorum fructus animarum sit longè maior. CAP. XVI.

AC fructum Euangelicæ prædicationis nos quidem animarum multitudine metimur sicut scriptum est, In vnum colligam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ouili, quasi

Mich. 2.

- quasi pecus in medio caularū, tumultuabuntur à multitudine hominum. Ipse tamen Dominus dicit multos esse vocatos, paucos verò electos,
- Matt. 21.* multos ad Euangelium, & nuptias inuitatos, paucos dignosse conuiuio præbuisse. Quod sapiēter reputans Paulus sibi quoq; ipsi timet, & non cōtentus tam raræ vocatiōis suæ gratia, corpus ad huc castigat, & domat, ne prædicans alijs reprobis ipse efficiatur, neq; nos hoc consilij vllō modo ignorare patitur. Vt cū antiquos patres tot actantis beneficijs cumulatōs videamus, & baptismo figuratiuo lotos, & mensa Domini spirituali communicatos, & tamen ex tot millibus hominum vix vnum, aut alterum bene placuisse corā Domino, quibus iratus iurauit, si introibūt in requiē meam: nos quoq; timeamus, neq; nobis ipsis de accepta iam gratia placeamus, & dū ad correctionē nostram scripta illa omnia intelligimus, qui nobis videmur stare in gratia ista Euangelij, omnibus modis caueamus, ne inde excidamus. Nam & semē recipi, & exoriri parū prodest, quādo vel solis iniuria, vel spinarū improbitate corrūpitur. Pauci sunt re vera, qui saluantur: neq; semper multiplicata gente, magnificatur statim læticia. Sed & si fuerit multitudo filiorum Israël, vt arena maris, reliquię saluæ fient. Totæ enim electorum ciuitas magna quidem ipsa per se, sed cū numerositate filiorum sæculi huius comparata, exigua est: vt verissimè à sanctis Prophetis, reliquię saluæ esse dicantur, veluti ex magno aliquo acervo, aut copioso conuiuio. Hæc eò pertinet

*Matt. 13.**Luc. 13.**Esai. 9.**Isai. 10.**Ose. 1.**Rom. 9.*

tinent omni, vt inanis quorundam opinio refel-
 latur, qui iustitiam Dei ignorantes, & suam vo-
 lentes statuerere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Hi
 tum demum messem vberem, & fructum copio-
 sum sibi cogitant, cum ad votum succedunt om-
 nia, atq; hominum myriades lucro suo vix suffice-
 re putant: quorum, vt est laudanda voluntas, ita
 corrigenda sententia: ne si gloriam Apostolicam
 æmulentur, & primitias Euangelij, quicquid in-
 ferius est, aut minus amplum, sterilitatem, & in-
 opiã arbitrentur. Contentus certè esse debet ope-
 rarius, si in vineæ labore & fructu, Domini atque
 hæredis voluntati satisfactû sit. Sed vt lucra Euã-
 gelica ipsa multitudine metiamur, equidè non in-
 telligo, cur labore, & opera ministrorum non lō-
 ge maior apparent fructus salutis Indorû. Nã vt
 ea afferã, quæ omnes norunt, quæq; ipsi causã In-
 dorû infestissimi confitentur, profecto, & renas-
 centiû, & in Christo morientiû turba non potest
 non esse plurima. Quot enim infantium millia quo-
 tidie de interitu æterno eripiuntur salutari lau-
 cro? qui empti statim de terra teneri Christi san-
 guinis fœtus Deo immaculati offeruntur. Etsi
 enim frequens est vbiq; infantulos recentes ab
 vtero extingui, ob quam causam Aristoteles scri-
 bit gentiû fuisse consuetudinẽ, nõ ante nomẽ im-
 ponere quã octauus dies veluti iã victurû puerû
 renuntiaret, quòd primo dierum septenario vix
 vitæ nomine dignus haberi possit, propter na-
 turæ inconstantiam: tamen, vt quorun-
 dam opinio fert, nescio quo cæli ærisve
 occul-

*In lib. de
 hist. Anim.*

192 DE PROCVRANDA INDORVM
occulto tactu in tota prope regione duobus cir-
culis Tropicis comprehensa, multò frequentis-
simum est, recens ortos pueros ante paucos dies
interire, vt vix ausim dicere, vtra portio sit ma-
ior abeuntium, an permanentium. Quos omnes
cum sibi Christus amator paruulorum sacro sui
sanguinis fonte purgatos lucrifaciat, quis non vel
integrum hoc vniuersi laboris Indici opere pre-
tium ducat? Ipsos grandiores intueamur. Illud fir-
mum est diuinæ legis oraculum, in vltimo agone
vitæ, de tota causa pronuntiari: vt quem moisi iu-
ustificatum inueniat, huic non admodum obsit vi-
tæ superioris iniquitas. Atque de Indorum gen-
te hæc plurimorum sententia est, eorumque ma-
ximè, qui diutius cum ijs versantur, vrgente me-
tu mortis, plerosque sacerdotem protinus sibi vo-
care, Patrem adesse obnixe petere, peccata sua
dolenter, & seridè confiteri, magna Fidei, & pœni-
tentiæ indicia præbere, idque cum liceret illis, vel
sine teste res suas agere, & pro arbitrato compo-
nere. Quem eorum animum cum à nonnullis au-
dissem, & aliqua ex parte ipse quoq; expertus es-
sem, quæ sibi tamen diligentius ex alijs, quos ex-
perientiores iudicabam, & minus causæ Indorum
affectos: & quamuis non pauci essent præcipue
inter Satrâpas, & Curacas ac vetustiores Indo-
rum, qui etiam tunc infidelitatis suæ signa pro-
ferrent, tamen plerosque, vt dixi, ita se compara-
re omnium testimonio comprobauit. Quæ vna
res magnam profecto salutis Indorum spem fa-
cit: propterea quod certum esse videtur internæ

Fidei

fidei & religionis indicium, eo tempore pœnitentiam Ecclesiasticam exoptare, quo maximè veritatis & sensus intimi ratio haberi solet, vtpote nulla iam fictionis aut metus causa restante. Quo circa narrabat Episcopus Popaianensis, cùm ipse iam olim in partibus Mexicanis simul cum alijs sui ordinis viris versaretur (erat enim Augustinianæ familiæ) vehemèter admirati se solitum illorum Indorum fidem, qui iam extremo morbo laborantes & morti propinqui à suis se portari præciperent ita vt erant decumbentes lectulis aut quas Hamacas vocant, longo itinere sex aut septem interdum etiã pluribus milliarijs confectis vsque ad sacerdotem aut monachum, vt fieret sibi copia confitendi peccata, adeo vt in ipsa via iacentes horum non pauci patris præsentiam præstolantes occurrerent, interdum in ipso itinere extinguerentur. Ac reuera credendum est horum non mediocrem turbam pro sua pietate ac fide, salutari pœnitentia remissionem consequi apud benignum Deum, atque ad vitam migrare perpetuam. Primùm quodd quibus minus naturalis talenti donatum est, ab ijs iuxta saluatoris sententiam, minus requirendum sit, exiguo quippe cõceditur misericordia. Deinde istorum crimina vt plurimum, non eius generis sunt, vt inexorabilem sibi reddant Deum, atque in ipso interitu vetera vlciscentem, cuiusmodi scripturæ prædicant maximè peccata in spiritum sanctum, ex certa malitia perpetrata. Peccant enim plerique vel ignorantia vel carnis infirmitate incitati,

Luc. 12

Sap. 6.

Prou. 1.

Hier. 7.

Esai. 65.

N quibus

194 DE PROCURANDA INDORVM
quibus ū ebrietates, & ſcortationum flagitia adi-
mas, vix quicquam reliquum ſit. Poſtremò, neq;
reſtitutionibus rei alienæ, neq; iniurijs, aut ini-
micitijs impediuntur, neq; obſtinatione quadam
ſcelera perpetrandi, cum vix auaritiæ, aut violen-
tiæ apud eos ſenſu ſit. Quibus omnibus rebus
meritò adducimur, vt de iſtorum extrema ſalute
non parum ſperemus, eius præfertim intuentes
clementiam, qui pauperis, atq; inopis oblatione
licet exiguam non contemnit. Mihi verò perſua-
deo, vt de iſtorum miſerorum confeſſione, & pœ-
nitentia melius ſentiam, quam de multorum ſa-
culi huius potentium ac ſapientium in extremo
vitæ ſpiritu ingenti apparatu, & pompa, etiam ſi
ſacerdotum longo ordine cingantur, & de male
partis diuitijs magna legata Eccleſijs relinquunt.
Solus ille, qui nouit omnes, ſcit vnde plures ſalui
ſiant. Sepe quod altum eſt hominibus, abomina-
tio eſt ante Deum. Nemo igitur iudicet alienum
ſeruum, neque ſtulta, & ignobilia mundi contem-
nat. Itaq; vbi operariorum non cernimus vſque
adeo magnos ſudores pro Chriſto, non poſſumus
terræ ſterilitatem accuſare, ſiquidem in tanta de-
ſidia miniſtrorum hos certè fructus videmus, vi-
ſuri ſine vlla dubitatione longe cumulatiores, ſi
modo dignitati Euangelij reſponderit dignitas
miniſtrorum. Neque verò pro paruo ducendum
eſt, quòd expulſo Diabolo Chriſtus regnat, ac
pro nefarijs, & imparis idolorum cultibus Eccle-
ſiaſtica ſacramenta celebrantur; quòd veneficio-
rum, flagitiorum, parricidiorū quotidie decreſcat
furor,

LUC. 12.

furor, neq; audeat scelus impune grassari. Tremat
 Satanas se pulsum, & quantis potest viribus, agit,
 vt liceat redire ad pristinam domum iuxta Evan- *Matt. 12.*
 gelium. Iccirco vacuam Christi ministris optat,
 & dolens se spoliari antiquissima hæreditate, in
 omne se latus vertit, cui nomina mille, mille no-
 cendi artes, vt seruis Christi persuadeat vanos, &
 inutiles suos esse labores, vt torpore ac despera-
 tione superati relinquunt dissipatas Christi oves,
 ab immanissimo lupo protinus trucidandas. Sed
 stat Dominus pro populo suo, & clamat, Qui nõ *Matt. 12.*
 colligit mecum, dispergit, & qui non est mecum,
 contrà me est. Adhuc monet, adhuc hortatur le-
 nare oculos, & videre regiones albas ad messem: *Ioan. 4.*
 vt qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

*Patientia, & labore effici, vt copiosi fructus ex hoc agro
 Dominico colligantur. CAP. XVII.*

Illa verò Dñi sententia comprobantis in hoc *Ioan. 4.*
 esse verbū verum, quia alius est, qui seminat, &
 alius est, qui metit, satis nos confirmare, & conso-
 lari deberet si pro diligentia seminandi salutis
 verbum, non apparet illico fidei, & charitatis fru-
 ctus assurgere. Fieri enim potest, vt sementis ia-
 ciendæ præsens tempus sit, futurum aliquādo cet-
 tē messis colligēdę. Apostoli in Prophetarū labo-
 res introisse dicuntur, neq; tamen, vel hi, vel illi
 sibi fructificauerunt sed Deo, qui nouit opportuna
 tempora iuxta sapientis sententiam vnicuique *Ecol. 3.*
 negotio. Hominis autem afflictio multa est

propterea quod futura scire non potest. Sed cæ-
 men & qui arat, in spe debet arare fructus perci-
 piendi, & huic suę spei, etiam si dilata affligat, de-
 bet nihilominus patientiam & longanimitatem
 adhibere. Ecce agricola, ait Iacobus apostolus,
 expectat pretiosum fructum terrę, patienter fe-
 rens. donec accipiat temporaneum & serotinũ,
 patientes igitur estote & vos, & confirmate cor-
 da vestra. Abraham longanimiter ferens adeptus
 est repromissionem. Ac ferè omnis historia, om-
 nis sermo diuinus eo maxime tendit, vt per pa-
 tientiam scripturarum spem & consolationem
 habeant, qui laborant quidem, sed laborum suõ-
 rum emolumenta non vident. Nihil magnum
 nihil gloria dignum sine patientia vnquam per-
 actum est. Ipsos Romanos rerum dominos pa-
 tientia maxime & tolerantia, orbis potitos, non
 solum profanę, verum etiam sacre literę com-
 mendarunt. Neque tam fuit admirabilis poten-
 tia in prospera, quam in aduersa fortuna con-
 stantia. Non videmus nos modo nascētis Eccle-
 się difficultates à Christianis orti, inter solos
 Christianos educati. Certè fides vbi nunc fir-
 miores altioresque radices egit, ibi initia habuit
 longe difficillima. Non igitur sementis Euange-
 licę fruges ex præsentibus tantummodo metien-
 dę sunt. In lege sanè scriptum legimus: Quando
 ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea li-
 gna pomifera, auferetis præputia eorum, poma,
 quę germinant, immunda erunt vobis, nec ede-
 tis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eo-
 rum

1. Cor. 9.

Prou. 13.

Iac. 5.

Heb. 6.

Rom. 15.

1. Mach. 8.

Leuit. 19.

rum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, cōgregantes poma, quæ proferunt. Fortassis in terram nuper ingressi ex plantatis lignis nondum poma matura atque esui apta decerpimus: fortassis fides Indorum nondum fructus satis fame prædicatorum dignos edidit: adhuc præputia auferenda sunt: adhuc multus pristinæ infidelitatis gustus est. Sed quid agimus? ita ne semper futurū est? Imo vero posteriorum saltem generatione quis dabit fructus diuino conspectu dignos, omni vetustatis sapore abolito, exorituros? Erunt nati parentibus feliciores, quod experientia satis docet, erunt fidei magis idonei paterna sua superstitione minus imbuti, religioni diligentius innutriti. Neq; video cur quisquam cōtra nobis ominetur infausta. Natio nulla est hominum obsequētior, nulla subiectior. Ingenio nequaquam duro & obtuso, imitandi quicquid viderint, mirè cupidi. In quibus potentiā & regendi autoritatē conspiciunt, nimium venerabundi, dicto citius obsecundātes. His moribus Indos esse præditos, quicumque vel exiliter expertus est, non ignorat. Si ergo magistros nacti sint strenuos, Christi charitate feruentes, qui bono exemplo, ac sana doctrina greges sibi commissos solícite pascant, quid non sperandum est, diuina in primis, quæ non deest suis, gratia aspirante? Sed quoniam omnia hic aspera, omnia aduersa narrantur vel certe existimantur à multis, ostendam labore & patientiâ cuncta superari, & de desperatis atq; arumnosis

initijs in latissimos exitus solere conuerti. Osten-
 dam verò non tã rationibus, quã exemplo Patrũ,
 quod efficacius persuadet. Ac placet paulò fusius
 referre, quę de sancto Malachia Episcopo coarta
 neo suo B. Bernardus scribat, cum primum crea-
 tus est Pastor Conneteth, quæ ciuitas est in Hi-
 berna. Cùm cœpisset, inquit, pro officio suo age-
 re, tunc intellexit homo Dei, non ad homines se,
 sed ad bestias destinatum. Nusquam tales exper-
 tus erat in quantacumq; barbarie, nusquam repe-
 rerat sic proteruos ad mores, sic ferales ad ritus,
 sic ad Fidem impios, ad leges barbaros, ceruico-
 sos ad disciplinam, spurcos ad vitam. Christiani
 nomine, re pagani, non decimas dare, non primi-
 tias, non legitima inire coniugia, non facere con-
 fessiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui da-
 ret, penitus inueniri. Ministri altaris pauci admo-
 dum erant, sed quid opus plurium, vbi ipsa pau-
 citas inter laicos propemodum otiosa vacaret?
 Non erat quod de suis fructificarent officijs in
 populo nequam. Neq; enim in Ecclesijs, aut præ-
 dicantis vox, aut cantantis audiebatur. Hoc statu
 his moribus nemo opinor causæ Indicæ tam ini-
 quus sit, qui nõ fœliciosem, vel potius minus in-
 fœlicem prouinciã istam nostram agnoscat. Sed
 pergãmus audire, quod optimi Christi ministri in
 tã perdito populo officium fuerit. Quid faceret,
 inquit, athleta Domini? aut cedendum turpiter,
 aut periculose certandũ. Sed qui se pastorem, non
 mercenarium agnoscebat, elegit stare quam fu-
 gere, paratus & animam dare pro ouibus, si opôr-
 teret.

*In vita Ma-
 lachia. c. 6.*

teret. Et quanquam omnes lupi, oues nullæ, stetit intrepidus in medio luporum, omnimodis argumentosus, quomodo faceret oues de lupis, Monere cõmuniter, secretò arguere, flere per singulos, nunc asperè, nunc leniter conuenire, prout cuiq; expedire videbat. In quibus minus hæc profecissent, cor contritum, & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas peruigiles duxit, extendens manus in oratione? Et cùm venire ad Ecclesiam nollent, per vicos, & plateas occurrebat inuitis, & circumiens ciuitatem quærebat anhelus, quæ Christo acquireret. Sed horũ conatuũ exitum forsitan quis expectet? Vbi ergo Bernardus iniurias, & difficultates pro Christo multas à B. Malachia tolleratas narrauit, adiũgit, Perseuerauit pulsans, & secundum promissionem tã de aliquando pulsanti apertũ est. Cessit duritia, quieuit barbaries, & domus exasperans paulatim leniti cepit, paulatim correctionẽ admittere, recipere disciplinã. Fiũt de medio barbaricæ leges, Romanae introducuntur, recipiuntur vbiq; Ecclesiasticæ cõsuetudines, cõtrariæ reijciuntur, reedificantur Basilicæ, ordinatur Clerus in illis, sacramentorũ ritè solèniã celebrãtur. Cõfessiones fiunt, ad Ecclesiã conueniunt plebes, concubinitus honestat celebritas nuptiarũ. Postremò sicut tata in melius omnia, vt hodie illi gèti cõueniat, quod Dominus per Prophetam dicit, Qui ante *Ose. 2.* non populus meus, nunc populus meus. Hactenus Bernardus de S. Malachia, quæ tam fufè recitata sunt, vt in causa simili imo longe deteriore

*Matt. 7.**Luc. 11.*

200 DE PROCURANDA INDORVM
industriam atque operam boni militis Christi
discamus, & fidei ac perseverantiæ certissimos
atque vberimos fructus contemplemur, ne no-
stra dissimulata inertia inculti ac syluosi soli ite-
rili natura culpetur. Alterum quoq; exemplum
eodem pertinens quamuis alia ratione ex histo-
ria Bedę probata afferamus. In lib. 2. Anglicarum
rerum refert Mellitum olim à magno Gregorio
cum Augustino missum, propter saeuientis regis
iniurias & plebis exiguum numerum pulsam
propria sede Cantuam venisse, vt cum Lauren-
tio & Iusto coëpiscopis suis tractaret, quid facte
opus esset. Decretumque communi consilio sa-
tius esse, vt omnes in patriam redeuntes libera
ibi mente Domino deseruirent, quam inter re-
belles fidei barbaros sine fructu reliderēt. Itaque
Mellitus & Iustus in partes Galliæ recessere. Cū
verò Laurentius eos iam secuturus, ac Britannia
relicturus esset, iussit ipsa sibi nocte in Ecclesia
B. Apostolorum Petri & Pauli stratum parari: in
quo cū post multas preces, & lachrymas ad Deū
pro statu Ecclesiæ fusas, obdormisset, apparuit
ei beatissimus apostolorum princeps, & multo
illum tempore secretæ noctis flagellis arctiori-
bus cædens, sciscitabatur Apostolica districtio-
ne, quare gregem, quem sibi ipse crediderat, re-
linqueret? An mei, inquit, oblitus es exempli, qui
pro paruulis Christi, quos mihi in iudicium suæ
dilectionis commendauerat, vincula, verbera,
carceres, afflictiones, ipsam postremo mortem
& mortem crucis ab infidelibus etiam inimicis
Christi

Lib. 2. c. 5,
c. 6.

Christi ipse cum Christo coronandus pertulit
 His B. Petri flagellis simul, & exhortationibus
 animatus, atq; eruditus Laurentius, manere decer-
 nit, socios ex Gallia reuocat, Regem sibi hacten-
 us infestum adit, ostēsis vulneribus flectit, Deo
 lucratur, gentis totius salutem ad finem vsque
 multa cum alacritate procurat, & perseverantiæ
 tandem meritis impetrat. Sola nimirum est, quæ
 coronatur perseverantia. Quibus profecto docu-
 mentis satis Christi milites admonentur certare
 vsque ad mortem, & in rebus aduersis diuino au-
 xilio freti, constanter sperare victoriam. Nostrum
 est pugnare pro viribus, Dei autem, qui bella cō-
 terit, vincere. Dei agricultura est, Dei ædificatio
 est: & neq; qui plantat est aliquid, neque qui rig-
 gat, sed qui incrementum dat Deus, vnusquisque
 verò secundum laborem suum, mercedem acci-
 piet.

1. Cor. 3.

*Quod non solum futuri fructus spes sit; sed presentis
 etiam satis magni certa documenta teneantur.*

CAP. XVIII.

ATque hæc ferè ita à me disputata sunt, tan-
 quam de Indorum gente ad Euangelij ve-
 ritatem perducēda, tenuiter, & angustè ipse quo-
 que sentirem, neq; præclari alicuius fructus ex
 his laboribus colligendi spem vllam certam tene-
 rem. Quod quanquam his gentibus, quibus val-
 de me fauere profiteor, non solum parum hone-
 stum; verum etiam, vt quidam nostri rectè admo-
 nent,

nent, proflus iniquum, & iniurioſum eſt, at tamen
 libenter facio, quod malim in cauſa Indorum af-
 ferenda moſteſtus deſenſor, quam nimius lauda-
 tor exiſtimari. Vt enim omnes nationes hæ, quæ
 magno Oceano ambiuntur, ita eſſent barbaræ,
 abſurdæ, inhumanæ, ingratae, leues, obtuſæ,
 Euangelio denique, & omni ſpiritali nego-
 tio ineptæ, quemadmodum plerique merce-
 nariorum calumniantur, tamen ipſa illorum
 teſtificatione effectum eſt certè hætenus, vt
 tot gentium ſalutem nullo modo deſperare de-
 beamus, neque verò ſalua rerum fide poſſimus.
 Itaque quamuis verum eſſet, quod ſumunt ſa-
 lutis Indicæ oppugnatores, tamen quod maxi-
 mè volunt, minimè efficiunt. Ego verò ſi planè
 quod ſentio dicturus ſum, immeritè proflus in
 cauſa Euangelij harum gentium ingenium natu-
 ramq; accuſari nullo modo dubito, atque equi-
 dem certus ſum, ſi Euangelij introitus in has re-
 giones is extiſſet, quem Euangelij conditor
 maximè docuit, non alios illius progreſſus fu-
 turos fuiſſe, quam quos in prima, & Apoſtoli-
 ca Eccleſia legimus. Nam ſi poſt talem noſtro-
 rum hominum corruptionem, Chriſtum tamen
 colunt, & ſi quando magiſtrum præfectumve
 paulo moſteſtiorum naſti ſunt, mirifice, & auſ-
 cultant, & colunt, & ſeiſpſos quauis cera molli-
 res præbent, & quicquid præclari, atque hone-
 ſti vident, imitari contendunt, quid Deus bone,
 futurum fuiſſe arbitramur, ſi ex ipſis prædica-
 tionis exordijs ſpecioſos Euangelizantium
 pacem

pacem pedes conspexissent, si se solos Christo, non sua queri, & verbis, & rebus ipsis didicissent? Nostræ certè minimæ societatis Patres qui in his Peruensibus regionibus annos iam octo versantur, & harum gentium mores experti sunt, tam missiones diuturnas multasque obeundo, tum eorum Parochias propriè suscipiendo, tum verò sine Parochi munere continenter cum his agendo, omnibus præsus modis se se fractus opinione maiores inuenisse tam serio testificantur, vt Deum inuocent in animam suam, si non ita res se se habent. Quidam etiam in primis inter nostros graues, & maturi viri se nusquam, neque faciliores, neque meliores Euangelij segetes vidisse, scriptis literis confirmarunt, qui tamen, cum ex Hispania aduentarent, vulgari, id est contraria opinione tenebantur, quam facto abunde satis periculo penitus exuerunt. Nam & ingeniosos esse hos Indos, & dociles, & mansuetos, & bonorum sacerdotum amatores, & obedientes, & fastus, opumque contemptores, & quod multi minus credunt, si semel serio, atque ex animo, religionem virtutemque susceperint, in sententia constantes. Quod ego vt sentiam, non difficile adducor, cum videamus Ingarum fidei deditos, aut Guacarum superstitione astrictos, pro occultanda sibi commissa idolorum vanitate, aut gaza recondita, libentissimè passim occumbere, citiusque fortunas vitamque ipsam suam, quam paternæ superstitionis arcana prodere.

Quis

Quis enim nescit Indos flagris sæpe concisos, sæpe
 flammas exustos, neque verbum tamen in his
 cruciatibus contra suam sententiam protulisset.
 Cur ergo Diabolum Christo fortiozem in se tuè
 do putemus? Aut ad falsa, & pernicioza, quàm ad
 vera, & salutaria conseruanda constantiores futu-
 ras esse gentes à Deo, & conditas, & redemptas?
 Da mihi certe apud Indos Apostolicos viros, red-
 dam ipse vicissim ex Indis Apostolicos fructus.
 Ad nostros, quod nescio quam vitæ honestioris
 ipseciem, & cupiditatis abiectionem forcè conspe-
 xerint, ita Indi accurrunt, vt passim confessionis
 faciendæ causa remotissimi etiam veniant, trigin-
 ta, aut octoginta leucas emensi: conciones sacras
 ita frequentasse vidimus, vt insatiabili Dei verbi
 fame ferri viderentur, vnam ex alia vsque ad qua-
 tuor, & quinque eodem die adeuntes, idque om-
 nibus diebus Dominicis, & festis: pœnitentiæ sa-
 cramentum perpetua quadam frequentia ita, &
 peti, & reddi, qui cerneret, iubilæum, aut magna
 hebdomadæ tempus omnino crederet. Dari sibi
 graues pœnitentias postulant, & si minus pro vo-
 tis graues imponuntur, ipsi arripiunt, lachrymis
 & acerbo dolore se cõficietes. Inuitant alij alios
 ad pœnitentiam tanto ardore, vt nostri non pos-
 se omnibus satisfacere, & illorum precibus im-
 portunis se opprimi conquerantur. In melioris
 vitæ proposito ita constantes, vt nonnullas fœ-
 minas, qui sexus fragilior est, constet, neq; preci-
 bus, neq; minis, neq; verò stricto cominus mu-
 trons, & iugulo opposito peruinci potuisse, vt
 veteribus

veteribus amatoribus obsequerentur, sua omnia libenter dant: Christi corpus avidissime esuriunt, & quibus conceditur, mundissime accipiunt, & religiose conseruant, neque vltra se semel communicatos locum crimini dare posse testantur. Quod secus cum esset aliquando factum, tanta indignatione aduersus se ipsum Indura commotum scimus, vt à se strangulando tanquam impio, & sacrilego Domini corporis proditore vix manus temperare potuerit. Quosdam ea deuotione diuinitus impleri constat, vt de rebus diuinis sapienter prorsus, & excelsè sentiant, & nonnunquam dono cœlesti futura prævideant. Immodica hæc, & per exaggerationem dicta plerique existimabunt, aut etiam velut ficta ridebunt. Verum ego certa, & exploratoloquor. Ac quicquid ij, qui videntur sibi soli esse Christiani, contra disceptent, in nationes quoque gratia Dei diffusa est, & nihil Deus discernit inter istos, & nos, fide purificans corda eorum. Et quidam sane rebus ipsis iam victi fatentur se nihil vnquam tale, aut vidisse, aut de Indorum gente sperasse, atque ita. & admirantur, & Deo optimo Patri orphanorum gratias agunt: nonnulli etiam nostros sequi, & se socios adiungere in hac Euangelij felicitàte contendunt: plurimi contra oppugnare pergunt, quos oportebat de fratrum salute lacerari, & coadiutoribus suis beneuolè gratulari. Quod verò à nostris hactenus effectum est, tantum est quantum operarius quiuis Euangelij

206 DE PROCVRANDA INDORVM
non infidelis, & imperitus efficere possit. Et
ij ipsi ex nostris hanc operam nauantes salu-
ti Indorum pauci admodum numero sunt,
præ innumerabili Indorum multitudine. Qui-
bus ex rebus facile profecto intelligi potest,
quam sint futuri præclari, atque vberes fru-
ctus, si plurimi huic agro excolendo opera-
rij ijs viribus, & industria, qua decet, à Do-
mino messis mittantur. Quamuis autem, mul-
tas Indorum nationes Euangelio ita esse ap-
tas existimemus, vt nunc scribimus, ac Pe-
ruenses profecto tales experti simus, tamen
in reliquo etiam opere modum tenebimus,
neque ita ample de rebus Indorum dicemus,
ne alias Indorum nationes, quas minus esse
idoneas non ignoramus, præterisse videamur.
Nam etsi nostros Indos, quos nouimus, præci-
pue spectamus, cuperemus tamen si fieri pos-
set, omnium salutiprodesse, quod scribitur. Nam
ex ijs quoque, quos in extrema classe posuimus,
barbaris, scimus Euangelij gratiam copiosos, &
illustres manipulos ferre. Brasilienses profecto
constat, nulli barbarorum nationi ingenij ferita-
te, & morum absurditate cedere, quos tamen so-
cietatis Iesu maximè opera, ita esse domitos,
& humanis diuinisque legibus assuefactos,
nostrorum literis accipimus, vt & homines,
& Christiani boni simul esse didicerint. Ha-
bet etiam nunc Fides gentium primitias suas.
Habet Euangelium inter nationes fructus
omni opinione maiores. Illud solummodo
orandum

orandum est, vt Christus Dominus dignos nos reddat noui testamenti ministros. Nam ad hæc quis tam idoneus? Atque hætenus prædicationem Euangelij apud barbaras, & si magna ex parte difficilem, tamen, & necessariam, & fructu plenam ostendimus. Iam quibus modis agredienda sit, sequenti disputatione explicandum est.

DE

DE PROCURANDA INDORVM SALVTE,

LIBER SECVNDVS.

*Difficile esse rationem tradere predicandi barbaris
Euangelium. CAP. I.*

VÆ duæ res maximè inter se dissi-
dere videntur, annuntiatio Euange-
licæ Pacis, & intentatio bellici gla-
dij, eas nescio quomodo nostra hæc
tempora non solum coniunxerunt, verum vt ne-
cessariò cohærentes certa lege sanxerunt. Et re-
vera complurium barbarorum hunc nouum or-
bem incolentium ingenium eiusmodi est, vt nisi
more ferarum, aliqua ratione cogantur, vix vlla
spes sit, aut prorsus nulla, fore aliquando, vt hu-
manitatem libertatemque filiorum Dei induant.
Porro altera ex parte Fides ipsa veluti reclamæ
se Dei esse donum, non opus hominum, & suap-
te natura ita liberam, vt qui coactam velit, nul-
lam potius efficiat. Itaque hæc sibi adeò repug-
nantia conciliare, & certam aliquam inire ratio-
nem, vt intelligentiæ vera luce consistant, & stu-
diosæ charitatis industria cohæreant, maius om-
nino opus est, quàm vt nostra diligentia, aut in-
genio perfici possit. Sed, qui simul nuptias præ-
claras

Ephes. 2.

Luc. 14.

claras in Euāgelio ac verè regias apparuit, simul
 conuiuas non nisi laceros & pānosos ac barbaros
 prorsus offendit, docebit pro sua diuina sapiētia
 seruos suos, qua ratione neq; ad epulas admittāt
 indignos, neq; quantumuis tamen illiberales &
 sordidos tanta Domini liberalitate frustrentur,
 etiam si honesta quædam vis, ac voluntaria, vt
 ita dicam, compulsio afferenda sit. Huius tam
 difficilis negotij in cōuersione Barbarorum dux
 & magistra charitas est, quæ omnia sustinet, omnia
 sperat, quæ non agit perperam, neque infla-
 tur, neque cogitat malum, & vt semel omnia di-
 cam, non quærit quæ sua sunt. Charitas non est
 venenum singulare cupiditas est, pessima adei
 propagandæ ac nutriendæ nouerca, patrona mē-
 daci, temeritatis magistra, comes violentiæ: quæ
 mammonæ seruos specie pietatis interduta in-
 duit, sed virtutem eius funditus abnega-
 euertit. Funditus igitur extirpanda est, si
 Christi per ostium cupimus introire quæ plu-
 rimos, nam qui contra fecerim. Religionis Chri-
 stianæ amplificandæ prætextu Christi non
 infestissimos se hostes præbebunt, eruntque de
 eorum numero, de quibus perspicuè propheta
 prædixit, Et eos qui transibant simpliciter, con-
 uertitis in bellum, causam paulo superius attu-
 lerat, Quoniam contra Deum est manus eorum.
 Et concupierunt agros, & violenter tulerunt &
 rapuerunt domos, & calumniabantur virum &
 domum eius, virum & hæreditatem eius. Hos
 alius quoq; propheta mihi compellare videtur,

1. Cor. 13.

Mich. 2.

Habac. 2.

cum ita vehementer inuehitur: Væ qui congregat auaritiã malam domui suæ, vt sit in excelsu nidus eius, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti confusionem domui tuę, concidisti populos multos, & peccauit anima tua. Quia lapis de pariete clamabit, & lignum, quod inter iuncturas ædificiorum est, respondebit, & reliqua; quę sequuntur. vaticinium sanè in multis istarum melius oculi cernunt, quam legunt in Prophetę codice. Auaritia quidem manifesta est omnibus, & auaritię causa nidus excelsus ambitionis: vnde magnus error consequitur hominum, sibi vt putant consulentium, cum potius, & sibi, & suis ruinam parent. Mirabile dictu est, quam cito multorum opes effugerint, atq; euauerint, vt ad nepotes ex tanta re vix aliquid peruenerit, occulto Dei consilio, sed manifesto adeò effectu, vt eas omnes copias præstigias putare homines possint. Viderint ergo hi, an ad ipsos pertineat, quod propheta loquitur, concidisse populos multos ac domui suę confusionẽ potius cogitasse, quam splendore & gloriã. Sed de his alio loco dicendum est. Illud modò teneamus, quod est omnium maximum, & præcipuum fundamentum, In hac disputatione de ratione prædicandæ Barbaris Euangelium, Cupiditatem nullo modo esse audiendam, cuius suffragio periclitetur Fides necesse est: Charitatem verò prudentem pro Magistra semper habendam, quę cum modestè salutem proximorum quærat, inter difficiles causas viam inuenit, & omnibus rationibus agit, vt consequatur quod cupit,

eupit, & quamuis impedimenta interdum multa
 patiatur, fœlices tamen Deo bene iuuante exitus
 sortiri solet.

*Propter infidelitatem etiam pertinacem non licere bar-
 baros debellare. CAP. II.*

EXistit verò hoc loco quæstio à multis qui-
 dem copiose grauiterque tractata, sed neces-
 sariò nobis quoq; repetenda, An charitatis Chri-
 stianæ sit barbaros bello domare, vt debellati Fi-
 dei prædicationem recipiant. Illud autem pri-
 mum sit in causâ barbarorum, Non esse facienda
 mala, vt veniât bona, quod sentire blasphemie ge-
 nus interpretatur Apostolus. *Rom. 3.* Bella ergo si ini-
 qua sunt, suscipienda non sunt, etiam si certam sa-
 lutem, vel dimidio orbis allatura videantur.
 Quamobrem si nullam aliam patere viam præ-
 dicationi inter Indos constaret, quam belli
 expeditione non iusta, clausam potiùs illis Euan-
 gelij ianuam oporteret existimare, quam vt le-
 ge Dei perfracta ad eiusdem legis obseruandæ
 prædicationem irrumperetur. Si enim ea propo-
 sita quæstione, vbi quisquam baptizandus in po-
 testate sit impiorum, atque infidelium con-
 stitutus, ad quem perueniri non possit, vt la-
 uacro regenerationis abluatur, nisi deceptis
 mentiendo custodibus, Augustinus Theologiæ *Augus. lib.*
 decus ita respondendum existimat, vt clausum *contra Mē*
 omnino reputandum sit, vbi ad subueniendum *daciū. c. 20*
 animæ æternæ saluti solum per mendaciū aditus
 patet,

patet, quis non videat, quanto facilius responderet, si ostium fidei ferro iniusto aperiendum sit, clausum potius existimare oportere? Sed quoniã documentum hoc omni dubitatione vacat, quæ sunt consequentia videamus. **Quæritur**, An iusti belli causa in barbaros sit infidelitas ipsa, quod Euangelium repudient. Sed breuiter & absolute, iusta causa non est infidelitas, quæ solum Deũ habet iudicem, & ultorem. **Qui incredulus est**, inquit, ita Dei manet super eum. Et, **Qui nõ credit iam iudicatus est**. Et, **Qui non crediderit condemnabitur**. Hoc ad illos sanè. Ad nos verò quid? Si non receperint vos, exeuntes excutite puluerem pedum vestrorum in illos. Non dixit, **fringite gladios vestros in illos, iacula euibrate**. **Quomodo verò iacula aut gladium intentare præciperet**, qui etiam virgam & baculum de manu abstulerat? qui non solum intermes ad prædicandum mittit, verum etiam seminudos, discalciatos sine pera, sine argento. Neque enim ait, **Ecce ego mitto vos lupos inter oves**, sed oves potius inter lupos. **Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, annuntiantium bona**. At, quam terribiles pedes minantium gladium, effundentium sanguinem. Et si armandi sunt milites Christi, qui bella Domini exercituum præliantur, sed longe alijs armis, quæ Paulus magnus dux ostendit, **State succintri lumbos metis vestræ in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis, & reliqua, quæ enumerat**. Dicit aliquis, **Quid si**
verba

*Ioan. 3.**Ioan. 5.**Mar. 16.**Mat. 10.**Rom. 10.**Eesai. 52.**Nahu. 1.**Ephes. 6.*

verba non profunt, & profunt verbera? si pacem oblatam fastidiant, bellum intentatum timent? An non satius erit vel per vim saluos facere, quã per nimiam indulgentiam perire permittere? Rectè ista quidem, si in subditos proferantur. Infideles vero quod nobis ius subiecerit, quære: & inuenies Paulum, qui de data sibi à Christo potestate gloriatur, se inde colligentem, Quid mihi de ijs, qui foris sunt, iudicare? Nonne eos, qui foris sunt, Dominus iudicabit? Legamus sanctorum patrum commentarios, certam sententiam Apostoli consentienter docentium, Ecclesiæ ius & fas non esse in infideles, sed in eos tantum, qui per ianuam baptismi ingressi sunt in ouile Christi. Quamobrem Augustinus in quodam sermone alloquens quosdam Christianos, qui ethnicorum se sacrificijs contaminauerant: De ijs, inquit, qui foris sunt, nos non iudicamus, illis blandiendum est, vt credant, in vobis putredo hæc ressecanda est. Et mox, Non tollo, inquit, idola illorum, quia non habeo in illos potestatem, habebo autem cum fuerint facti Christiani. Diuinè quoque Bernardus Eugenium admonet libro de consideratione secundo, Vicario Christi non dominatum in orbem, sed apostolatam conuenire. Nam principes gentium dominantur eorum: at non ita erit inter vos. Neque ante paratum se Paulus dicit vlcisci inobediētiam suorum, quam illorum prior fuerit completa obedientia, id est, vt alibi Augustinus interpretatur, non ante in quenquam agere lege fas est Ecclesiastico viro,

2. Cor. 10.

et 13.

1. Cor. 5.

August. 10
tom. ser. 6.Bern. 2. li.
de consid.2. Cor. 10.
Aug. epist.
50. ad Bonifacium.

O ;

quam

quã per Fidei obedientiam se ipse Ecclesiã spõte submittat. Siue ergo infideles sint, & Christũ ignorent, siue annuntiatũ etiã reijciant, nobis in illos belli decernendi ius nullũ est, nulla honesta causa. Quã sententiã satis autoritate sua confirmavit D. Thomas, cũ perspicuè docuit, ad Ecclesiã non pertinere infidelitatẽ in illis punire, qui nunquã Fidem receperunt. Et quoniã magna copia est eorũ, qui ista accuratè exposuerunt, illud solũ admonendũ arbitror, veniam ijs, dare oportere, si qui sint, qui zelo fortassis potius, quã sciẽtia ducti, dũ summi Pontificis nunquam satis commendatã autoritatem amplificare pergunt, etiam extra septa Ecclesiã gladium illius, & leges proferri volunt, quod tam est absurdum, vt à nemine melius confutetur, quàm ab ipsis summis Pontificibus, & Ecclesiã Catholicã perpetuo sensu, atque usu, quã nunquam in Paganos, aut Iudæos, quod Christi Fidem respuerint, animaduertit, neq; religionis diuersitatem causam belli iustam interpretata est. Quando namq; vel minimũ iurisdictionis actũ Ecclesia exercuit in infideles per mille quingentos annos? quando legẽ tulit? quando bonis spoliavit? quando deniq; sibi subijci nolentes coëgit, vel etiam attentauit? Nisi fortè temporalem dominatum gentium iure obtinentes, etiã temporales leges in sibi subiectos infideles, Christiani Principes tulerint. Quod quia sine controversia omnes sentiunt, qui modo aliquid sentiunt, non est, quòd morosa disputatione reuocetur in dubium.

Tho. 2. 2.
q. 12. ar. 2.

Cõc. Trid.
sès. 14. c. 2.

Quod

*Quod quibusdam visum sit, propter crimina naturæ cō-
traria, licere nostris barbaros debellare.*

CAP. III.

QVoniam verò infidelitatis etiam pertinacis, & positivæ, ut loquuntur Theologi, crimē sibi, viuorum, & mortuorum Iudici, puniendum, Christus referuari voluit, neq; vlla Ecclesiastica lege in rebelles animaderti fas est, illud diligentius discutiendum est, quod potest serio in quæstionē vocari, An seposita causa Fidei, ob id possint Barbari debellari, quòd crimina multa eadē-que atrocita perpetrant contra ius naturæ. Itaq; vtrum possint necne cogi, ut ab idololatria abstineant, à nefarijs sacris, & collocationibus, quas cū ipso Diabolo per quàm frequentes habent, à concubitu masculorum, ab incestuosa pollutione sororū ac matrū, & reliquis id genus flagitijs? Nam facinora longum esset commemorare, quomodo alij alios in dicta causa enecent, computationes ac temulentias suas cruore misceāt, humanis multo carnibus pro summis delicijs vescantur, alij pueros innoxios simulacris mactent, alij suorū inferias aliorum sanguine peragant, pleriq; potentiā ad nihil aliud, quā ad nocēdū, & sæuiendū, sibi dācā arbitretur, perinde, atq; immanes fera, quæ naturaliter gradu inferiores ac viribus imbecilles pecudes, prædæ suæ vendicāt: ut idē sit apud istos dominari, & prædari: nihil aliud subditum esse, quam potentioris libidini obnoxium esse. Quanta sit, & quam late patens hæc feritas barbarorū

in hoc vastissimo orbe, qui ritus portentosi, quæ legum ac dominorum tyrannis, referre exacte, iusti voluminis opus esset. Historiæ Indicæ quâquam multa narrant; exigua tamē est portio præ illis, quæ res ipsa habet. verum quod ad rem pertinet, certum est mores Indorum plurimorum esse ferinos, vt quod fabulæ canunt de quibusdam facie quidem homines esse, corpore vero aut pisces, aut sues, aut lupos, id verum esse nostri barbari suis moribus probent. Fremit ergo nostrorum hominum turba ac tumultuatur, cū ista audiunt, aut etiā intuentur: horum se scelerum ultores æquissimos, milites putant: quicquid contra nefarios naturæ violatores ferro, cæde, incendijs sauerint, gloriæ ducunt, ac tum demum excursions suas in barbaros laude ac præmio, & apud Deum, & apud homines dignissimas iactant. Neque vero huic vulgari opinioni patroni defuere. Nam vt omittam eorum sententiam, qui penes Ecclesiam & Ecclesiæ caput Rom. Pont. ius esse ad hæc Ethnicorum crimina plectenda statuerunt, qui non tam nostra quam Apostolica voce iam dudum explosi sunt, cum de incestuoso flagitio Corinthij illius (quod contra naturæ leges pugnare quis nesciat?) suos, id est, Christianos acriter obiurgans, eorum qui foris sunt nempe Paganorum similia crimina ad se nihil pertinere testatus est. Illi porro probabilius aliquid afferre sibi videntur, qui huiusmodi ius ad vindicanda naturæ contraria scelera, non Ecclesiasticum, sed naturale esse volunt penes opti-

imum

num quemque principem, qui possit ac debeat in Remp. perditis legibus ac moribus institutam, si verbo audiens non fuerit, ferro decetnere, & belli iure subiectis iustas leges imponere. Quod si ab ijs quæras, cum multi principes, sapientes, & probi, vel sint, vel sibi esse videantur, cui potissimum hoc opus delegandum sit, respondent, in hac re vt in cæteris natura communibus, primo occupanti locum cedere. Ipso ergo iure naturæ barbaros istos posse ab Hispanis debellari, quibus per Rom. Pont. prouincia hæc demandata sit, quiq; victricia signa primi vltra Herculis columnas extulerint, & ad immensa terrarum spatia omni antiquitati hæctenus ignota prouexerint. Neque mirum esse si fortunis suis exciderint Indi, cum potuerint propter sua mala merita etiam vita spoliari iustissimè. Et quoniam quibusdam dicere aliquid videntur, & magnopere cum populari sententia istorum consentit oratio, quæ pro causa argumenta afferant, recitemus necesse est. Aristotelis, inquit, sententia est, qui in libris Politicis ita scripsit: Quod potest mente prospicere, natura imperat, & dominatur: quod autem potest corpore hoc facere, paret natura, & seruit. Et mox, Barbari quod natura dominetur, non habent: quamobrem aiunt Poëtæ Græcos barbaris dominari oportere, quod idem natura sit barbarus, & seruus. Cum ergo barbari isti nostri supra modum barbari ac ferini reperti sint, neque mentem habeant ad se, & sua regenda idoneam, natura ipsa comparatum est, vt illis subsint

*Primum.
Aristo. 1.
Pol. c. 1.*

acpareant, qui dominari rectè possunt, atq; eos secūdū naturæ leges cōueniēter regere. Quod si repugnēt, debellari posse iustè idem autor affir-

1. Poli. 5.

mat. Bellica inquit, vi vti oportet cōtrā bestias, & cōtrā eos homines, qui ad parēdū nati sūt, nec volūt parere: quia natura id bellū iustum existat. Ali-

Lib. 7. Pol.

c. 14.

bello in barbaros amplius explicat ita scribens. Neq; exercitatio rerū bellicarū ob id est meditāda, vt in seruitutē adigant immerētes. Sed primū ne ipsi alijs seruire cōpellātur. Deinde vt imperiū quērāt gratia vtilitatis subiectorū, nō ante omnia dominationē. Tertiō vt eis dominētur, qui seruire sunt digni. Hæc ille. Atq; huc pertinere videtur aliqua ex parte Romanorū historia, qui quoddæqui, & boni obseruātes forent, omniū potiti existimātur, diuino ita decernēte cōsilio, quorū imperiū à sanctis Patribus laudatū legimus, & quod est amplius in ipsis diuinis libris. At infinitis partibus præstāt Christiani barbaris, quam olim Romanicæteris. Secundū sit, Filij Israël ob idolatriā atq; alia scelera debellarunt Amorrhæos, & reliquas gētes, quarū scriptura meminit, vt libri Iosue, & sapiētix copiosè docēt. Cur ergo nō liceat

Augu. 5. de

Ciu. c. 12.

S Thom. de

Reg. Prin.

c. 4. 5. 6.

1. Mac. 8.

Secūdum.

Cypria lib.

de Exhort.

ad Marty.

c. 5. 25. q.

1. c. Si au-

dierit.

Tertium.

Christianis veri Dei cultoribus iniurias illius vicisci, & ad verum vnus Creatoris cultum idololatrias reuocate? Quam rationem Cypriani confirmat autoritas, si ante aduentum Christi, inquit ille, circa Deum colendū, & idola spernenda, hæc præcepta seruata sunt, quāto magis post aduentū Christi & cætera? Præterea, si in lege naturæ viu-

rent

rent homines, quando nulla erāt regna diuisa, nō dū Resp. collocata, liceret sapienti, & probō viro improbum à malefactis cōpescere, vel verbo, vel vi, liceret de pertinace pœnas sumere, nisi velim² naturam ad eō sui oblitam, vt nullum constituerit naturaliter suarū legū iudiciū, nulli potentiā ad dominādū detulerit. Igitur ad eūdē modū Reip. bene institutę barbaros, & illeges fas erit ad ratio nisi iura compellere. Alio qui immanissīma scelera naturaliter, & multa, & inemēdata, imō ne emēdabilia quidē permanēāt necesse est, quo nihil vi detur abiurdus. Adde quōd si pueri, vel homines stupidi & semi amētes Rēp. aliquā gubernarent idō; cū insigni detrimēto subditorū, liceret profecto vicinis Principibus lege charitatis, & iure naturę, si nō possēt aliter perditā illorū administrationē emēdare, armis & vi, magistratus, & populū cogere, vt aut sibi Principē crearēt idoneū, aut si ne aliquid effici possit, Reip. ipsius administratiōne salcipere per seip̄os, multū licet reclamātibus illis. Atqui natio Indorū minus habet, vel æquitatis, vel prudētię, & iudici, quā pueri, & semi insani. Quid ergo culpatur si vel ab iniuris pro ipsorū salute, & pace eripitur principatus? Postremo innocentē ab iniuria, & cæde defendere quivis potest, atq; si opus sit, aggressorē mulctare fortunis, & vita ipsa. Manifestū vero est inter istos innumerabiles innocentium cædes perpetrari, cum & obuios quosque capiunt, & trucidant, & in suos quoq; immaniter sæuiunt, pueros, fœminas, & miserabile genus neci dātes, adeo vt cruore humano mace-

*Quartum.**Quintum.*

220 DE PROCURANDA INDORVM
macelli cuiusdam infar permulta loca redun-
re comperta sunt, quorum testis locuples esse po-
test Mexicana prouincia. Quamobrem non lice-
re solum, sed etiam quàm maxime expedire bar-
baros ita insanientes bello domare, rationi con-
sentaneum apparet. Hæc potissimum sunt, quæ
pro causa belli Indici afferri à nonnullis solent.

Confutatio superioris sententia. CAP. IIII.

Verum si partium studijs sepositis, quæ tan-
quam nebulæ quædam crassæ veritatis lu-
men abscondere solent, lex ipsa æterna consula-
tur, non dubium est, quin purissimis radijs om-
nem hanc caliginem, quæ nobis offunditur, de-
pulsura sit, dilucide ostendens, eque iè esse iniquū,
si vel non iusta fiant, vel quæ iusta sunt, non iustè
fiant. Iustè quod iustum est exequeris, ait diuinus
legislator: quam rem præclare explicat Diony-
sius magnus, & diuinæ, & humanæ sapientiæ pon-
derator. Infideles sane, idololatrias, masculorum
concubitores, incestuosos, sine fœdere, sine misè-
ricordia, parentibus non obedientes, ingratos,
scelestos, & quibusuis alijs nominibus verè nota-
tos coerceri, mulctari fortunis, atque ipso capite
plecti, iustitia, & æquitate plenum est, quis hoc
neget? Verum à quo, & qua autoritate, id verò
quæritur. Neque enim quia tu peccasti, id circo
mihi statim de te pœnas sumere fas est, nisi &
ius ego in te habeam, & causam tuam legitime
transigam. Neque verò si Resp. aliqua peccet
leges

*Deut. 16.
Diony. epi.
§. ad De-
mophilum.
Ram. 2.*

leges condendo flagitiosas, & turpes, aut si moribus perditis princeps ac Magistratus labefactantur, continuo ius erit Reipub. vicinæ, aut principi leges ferre meliores, inuitos compellere, vt recipiant, & seruent, non obsequentes ferro aggredi, repugnantes bonis, & vita exuere. Etenim si tantum licentiæ Reip. in Remp. tribuas, nihil aliud agas, quam vt breui vniuersum terrarum orbem perturbes, & discordia, ac cædibus impleas. Melius, melius omnino diuina, incommutabilis, atq; æterna lex sanxit, nullius vnquam emendanda scientia, aut temeritate violanda, vt id iuris principi in principem, Reip. in Remp. sit, quod attinet ad leges ferendas, & scelera profliganda, quod est ciui in ciuem, priuato viro in priuatũ. Vbi illud solum interesse volunt clarissima ingenia, quæ totam hanc rem copiosissimè, & dilucidissime prosecuta sunt, vt non modo fas sit Reip. se defendere contra aggredientis iniurias, quod etiam priuato licet, vt vim repellat vi, verum etiam iam acceptas propria autoritate vindicare queat, quod priuato nequaquam licet, id ita docente ratione clarissima, quod ciuis ac priuatus habeat apud quem exposculet, vbi repetat, à quo iniuriæ recompensationem merito expectet, publicum Magistratum: at Resp. contra Remp. alteram nullum habet, quod adeat, commune tribunal; ac nisi ipsa propria autoritate vlciscatur iniurias, futurum sit, vt rebus omnibus læsa reparari nullo modo queat. Quæ cum ita se habere tum in ipsa naturæ luce veluti in aperta lege notassent,

sent, tum perpetuo ab ipso mundi exordio decur-
 su ab omnibus mortalibus seruata, quotquot iu-
 stitiæ qualemcunq̃ue prætextum bello gerendo
 præferrent, animaduertent, sapientes omnes &
 nostri, & externi eam solam causam bello aggre-
 diendo æquam, & iustam statuerunt, ad resarcien-
 da dāna, & iniurias vindicādas, vel suas, vel suo-
 rum, id est ciuium, aut sociorum, aut eorū etiam,
 qui iniquè læsi ipsorum opē implorassent. Præ-
 ter hanc causam acceptæ iniuriæ, aut violati iu-
 ris gentium, nullam nostri maiores iustam agno-
 uerunt, neq̃; gloriæ quærendæ, neq̃; cumulanda-
 rum opura, neq̃; amplificandi dominatus, neque
 verò religionis, propagandæ. Quotquot verò nõ
 læsi arma sumplerunt, eos prædones potius, quā
 milites vocitandos censuerunt. D. quidem Augu-
 stinus suo ipse ingenio, acerrimus quæstionum
 obscurarum indagator, in hac verò etiam Mani-
 chæorum calumnijs, & Ethnicorum contra Fi-
 dem Christianam opprobrijs excitatus, sæpe ac
 diligenter totum hoc de bello gerendo negotiū
 tractans, illud vbiq̃; constituit, causam iustā bel-
 li solam esse iniuriæ depellendæ necessitatem. Ita
 quodam loco, bella, inquit, iusta defini solent,
 quæ vlciscuntur iniurias. Ambrosius quoq̃; cum
 de fortitudine in lib. Offic. disputaret, ita scribit,
 Non se ipsam committit sibi, alioqui fortitudo
 sine iustitia iniquitatis materia est, quo enim va-
 lidior est, eo prætor est, vt inferiore opprimat,
 cum in ipsis rebus bellicis, iusta bella an iniusta
 sint, spectandum putetur. Nunquam David nisi
 lacelsi-

Aug. lib. 6.

Quæst. in

Iosue. c. 10.

Amb. lib. 1.

off. c. 25.

lancesitus bellū intulit. Vides quale bellū Ambrosius iustū definiat. Illud planè quo exēplo David non nisi lancesitus princeps arma induit. Hos Isidorus secutus bellū iustū definit, quod ex edito geritur de rebus repetēdis, aut propulsandorū hominū causa. Deniq; bellū gerere necessitatis est. Quod etiam Tullius vidit, cū in tertio de Rep. libro vt idem Augustinus refert (nā ad nos non peruenit opus illud preclarum) definiuit nullum ab optima ciuitate bellum suscipi solere, nisi aut pro fide, aut pro salute. Fidem intelligens initum cum socijs fœdus, salutem ipsum Reip. cōtra oppugnantes statum. Et planè quotquot in diuinis literis à sanctis viris bella suscepta referuntur, qui ob id laudantur, quòd fuerint fortes in bello, quòd castra verterint exterorum, à primo illo quod magnus Patriarcha Abraham pro fratris salute gessit vsq; ad extrema Machabæorum gesta pro patria, lege, & libertate, semper mentio est acceptæ prius iniuriæ, vt magis non recusata cū esset opus, quam quæ sita cum non esset, appareat, excepto quòd diuina autoritate quædā interdū peracta sunt, quæ nō humanis auspicijs sed cœlesti p̄cepto ascribēda sunt. Sed vt vetera omit tam, Ecclesiæ catholicæ, quæ firmamētū est veritatis, sensum atq; vsum tenem⁹ apertè, quæ per mille quadringētos annos nūq; ã in barbaros, aut paganos nihil nos aliàs ledētes, arma, vel ipsa sūpsit, vel suis cōsuluit, cū essent potētissimi ac religiosissimi Principes, atq; cōstaret externos omnifœlere obitricos. Scit em̄ fidelis populus Dei Ch̄m

inter-

Isidor. lib.
18. etym.
6. Gratia
Caus. 23.
q. 1. 2. & 3
Augus. ad
Bonifaciū.
Augus. lib.
22. de Ciu.
6. 6.

Heb. 11.
Gen. 14.

Luc. 12.

interpellatum à quodam, respondisse, O homo quis me constituit iudicem inter vos? Si legati nationis Indorum rebus suis componendis vltro accerferent nostros, haberet fortassis aliquid rationis eiusmodi introducta potestas leges ferendi, emendandi, puniendi. At nunc molestissimè ferunt causæ suæ non vocatos iudices, vltro neos disceptatores, qui non solum leges, & ius dicant inuitis, verum iam olim admiffa ferociter vindicent. An sapimus nos plus quam maiores nostri? An Fidei zelo vehementius ardemus? Omnino

Greg. lib.
11. Regist.
ca. 15. dist.
45. ca. qui
sincera, idè
li. 3. epist. 45

verum est, quod sanctissimus Gregorius de hac re scripsit, Qui Fidem asperitatibus propagare volunt, suas magis quam Dei causas probantur attendere. Interim quis illud non videat, quam implacabile isto modo Christiani nominis odiù apud barbaros excitetur? quam graue, & immedicabile scandalum? Tota ista res vergit in obstinatam quandam inuidiam, & odium Fidei, & certam perniciem hominum. Neque verò scandalum istud separabile est vllò modo ab hac cau-

Matth. 16.

sa, aut in ijs numerandum, quæ non data, sed accepta dicuntur. Christus quod non debet tributum soluit, ne scandalizet; nos nullo modo debitas terras, si spoliemus, vexemus, prædemur, nullum ne iustum timebimus scandalum? Res ipsa satis clamat per se. Neque enim ea exempla hætenus vidimus, quæ licentiæ, & furori militari fræna laxanda persuadeant. Et quod caput est, Catholicorum nostrorum Principum leges longe aliter faciendum esse edicunt, quibus obedire

pat esse

pat est. Quãobré præclarissima & sui ordinis & nostri temporis lumina, quæ in causam Indorũ propriè inciderunt, eiusmodi belli suscipiendi consilium, idq; iuris grauißimè cum disputationibus suis, tum etiam scriptis de industria libris improbarunt. Quorum sentètia iam dudũ apud omnes obtinuit, Salmantino & Complutensi illustribus gymnasijs damnãtib; vt audio, atq; explodentibus scriptum cuiusdam libri contra causam Indorum, atque ipso Catholici Regis senatu longe aliam rationem in expeditionibus Indicis præcipiente, cuius æquitatem opportunè exponemus, si prius obiectionibus supra propositis responderimus.

Cait. 2. 2.
q. 66. ar. 8
Victoria
Rel. de Indis. & De bello. nu.
23. 24. &
40.
Soto in. 4.
d. 5. q. 1. ar.
tic. 10. &
li. 4. de iusf.
Et iur. q. 2.
ar. 2.

Responsio ad obiectiones pro expugnatione Barbarorũ.

CAP. V.

Anton. Cor
duba Minõ
rita. 1. pa.
questiona-
ry. q. 57.
Covar. 2.
p. relec. Re
gul. Pecca.
§. 10.
Ad primã
obiect.

AC primum quid sibi voluerit Philosophus barbaros natura seruos asserens, non est obscuro cernere, si paulò altius illius disputatio repetatur. Sentit & quidem sapienter, in Rep. bene constituta, natura ipsa docente, alios debere dominari, alios parere, sapientes & vitos imperare, imperitos & fœminas obedire, quod profecto verissimum est. Hinc colligit Græcos natura comparatos esse ad imperandum, quod essent sapientiores, barbaros vt pote rudes & imperitos ad seruiendum. Quid obsecro verius quàm senes & maturos præesse natura, adolescentes obtemperare, fœminas virorum, pueros maiorum arbitrio

bitrio naturaliter regi? Iam qui velit colligere ex his, à barbaris imperium quod iam habent, eripere licere, eadem ratione conficiet, à fœmina, aut adolescente, vbi regnat, posse per vim extorqueri dominatum, itemq; à rege imperito regnum, & à præfule indocto pontificatum: quod omnibus, & diuinis, & humanis legibus, quàm repugnet, nemo nou videat. Aliud est enim quid faciendū sit ex ratione ac secundum naturam: aliud, quid si fiat, infectum fieri nequeat. Iure ergo sapientiores, & elegantiores regnant: sed re ipsa imperitus, & barbarus si regnet, non ius sed iniuria est, de regno hunc pellere. Alioqui rapinæ, & cædi res mortaliū omnes expositas esse oportebit. Quod ex eodem Philosopho adiunctum est de iusto bello in barbaros, qui seruire recusant, obscurius profecto est, & quod suspicionem non exiguam parit, illa non tã ex philosophica ratione quã ex populari quadã opinione profecta esse. Intelligi tamen potest, si in hac quoq; re Aristotelis autoritas magnopere cõseruãda est, in eos barbaros seruire nolentes bellū iustū decernere, qui Remp. nullã habent propriã, neq; Magistratus, neq; leges, sed ritu ferarū incertis, & sedibus, & legibus vagantur: quales & fuisse olim, & esse hodie quã plurimos notissimū est. Bellum autem in hos non omnis illa cædis, & seruitutis licentia cogitari debet, sed moderata quædã vis, quatenus humanè, & nõ bestialiter profus viuere persuadeantur. Quod si Alexandri, vt quidam ferūt, potentia delectatus, signa Macedonica in orbem vniuersum proferri voluit,

voluit, nobis nō admodū curandū est, quid ille adulatoriē magis quam Philolophicē scripserit. Quāquā nō diuersa à nostris sapiēs, in Rhetorica ad Alexandrū, suscipiendū bellū esse constituit in eos qui Remp. & eius siue amicos, siue socios iniuria violare molūtur. De Romanis parum ad rem pertinent, quæ afferuntur. Etsi enim laudari solēt, neq; fortassis immeritō quod legibus & quioribus subditos gubernarint, fœdera, & societates fidelissimē custodierint; tamē multa vsurpasse tyrānicē ne ipsi quidē dicitur, ita nō nemo dixit,

Non ius arma dedit; potius ius arma dedere,

à S. Augustino illorū imperia vocantur honorifica latrocinia. Neque tamen, si me non fallit memoria, eorū historici celebriores bella gesta narrare solent, nisi quæ aut pro salute, aut pro Fide, vt eorum dixit egregius autor, suscepta videri velint. Nā quod de expugnatis Chanançis per Israelitas assertur, multo robustius nostrā cōfirmat sententiā. Nā cū sanctarū scripturarum tractatores in eā quætionē incidunt, diligenter causas iniūti belli exponunt, & vnā quidem potissimā Augustinus reddit, illud genus belli iustum asserens; quod Deus imperat, qui nouit, quid cuiq; fieri debeat, in quo bello dux ipse, aut populus non tā autor, quā minister iudicandus est. Vt ergo præcipiti Deo necē filij innocentis, religiose paruit Abrahā, vt pote vitæ omnium Domino, ita quoq; vel Iosue filius Naue, vel quicumq; alius sententiam Dei in populos reos exequi debuit, & iudicium ac dominatori omnium manū administras præbere:

*Aristot. in
Rhet. ad
Alex. c. vlt.*

August.

*Ad secundā
obiect.*

*August. lib.
6. Quæst. 4.
10. in Io-
sue.*

neque tamen ob id liceat vel patri in filium vel principi in externum populum quantumuis impium, gladium stringere. Adde quod ijdem sacri scriptores humanas rationes adiungunt, quibus ex iure gentium bella Hebræorum contra Amorrhæos & cæteros Palæstinos non inique gesta declarent. Eas modo persequi longum esset, & instituto non necessarium. Illud modo agimus, ut fiat perspicuum sanctos Patres nullo modo existimasse vel idololatriam, vel quæuis alia contra naturam piacula causam idoneam extitisse, ut de loco suo pellerentur illæ gentes, vastarenturq; ab Hebræis, siquidem tam solícite causas alias exquirunt. Et reuera eadem sunt vel minus graua nostrorum barbarorum crimina, quam quæ illorum scriptura commemorat. Ita enim de his loquitur liber sapientiæ. Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quia odibilia tibi opera faciebant, per medicamina & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hominum & deuoratores sanguinis à medio sacramento tuo, & autores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti per manus patrum nostrorum, & reliqua. Non opinor horribiliora obijci Indis, ijs quoque, quos Caribes vocant, qui sunt omnium truculentissimi. Ob id apte paulo inferius diuinam autoritatem existio illarum gentium interponens, subdit per interrogationem. Quis enim imputabit tibi, si perierint nationes quas tu fecisti? Non enim alius

August. li.
44. quest.
q. 4. super
Num. c. 20
Et ser. 105.
de tēpore.
Cassianus
collat. 5.
cap. 24.

Cap. 12.
sap.

3ap. 12.

est Deus quam tu, cui cura est de omnibus, ut ostēdas, quia non iniuste iudicas iudiciū. Hoc est, non inuadis aliena, neq; vsurpas iniquè iudiciū, si gentes impias cogis commeritas pœnas suorum scelerū dare. Cypriani verò ineptè profertur autoritas, cuius longe alius sensus est. *Cypria. c. 5 de Exhor. ad Mar.* Scipiens enim illo opere causam Martyrij agere, idolorum cultum vult adeo Christiano viro excrandum, ut quiduis potius perpetiatur, quā id impietatis admittat. Quod ut confirmet, admonet, quā fuerit quondā infestus Deus idololatrię ut ob id cæde grassari in exteros suis iusserit, quāto ergo tempore gratiæ reuelatæ amplius amare debet fidelis ob fugiendū idolorū cultum sanguinem quoque proprium fundere? Ita enim concludit, si ante Christi aduentum circa Deū colēdum & idola spernenda hæc præcepta seruata sunt, quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt, cum ille veniens non verbis tantum nos hortatus sic, sed & factis, post omnes iniurias & contumelias passus quoq; & crucifixus, ut nos pati & mori exemplo suo doceret. Hæc Cyprianus. At verò quod de lege naturæ afferebatur, militat potius pro causa idolorum. Neque enim iure Naturæ priuatus de priuato pœnas sumere posset, neq; vim aliquam coercendi haberet, cum sint omnes homines natura pares. Quoniam vero mores institui recte non poterant, neque Societas in officio contineri, placuit omnibus publicam potestatem creare, in quā ius suū quisque transferret, quæ proinde & leges conde-

re, & supplicio afficere peccantes autoritate totius multitudinis in se transfusa posset. Quod si Magistratus, aut Resp. barbarorum suo mone-ri non facit satis, habet iudicem Deū, non Rép. aut principem aliquem externum. Alioquicum gravissima peccent interdum Principes, aut Ma-gistratus nostri, licebit, vel Gallo, vel Italo, vel Anglo, Hispaniensis Reip. peccata castigare, & ius dicere, vt vicissim inter se Principes hac au-toritate fungantur. Hoc neque ineptius, neque rebus humanis exitialius dici quicquam po-est. Neque vero vbi subditorum consensit vo-luntas, præfidentium stoliditas, atque insipientia potest per vim compesci. Itaq; si Principes bar-barorum iniquè ac tyrannice tractarent suos, pos-sent innocentes per vim (si secus non esset locus) ab illorum scelere, & iniuria eripi. Sin autem cor-ruptio morum ea est, quam ipsi quoque subditi libenter sequuntur, non possunt ab extraneis cõ-PELLI ad virtutem. Neque est eadem ratio in pue-riis, & amentibus Reimp. administrantibus. Natu-rale est enim, vt pueri non dominantur in viros, cum puer etiam si sit omnium hæres, nihil à ser-uo differat teste Paulo, ac multo minus infans in mentis compotes iuris aliquid esse potest, què admodum, neque belluæ in hominem. At bar-bari isti, & imperantes, & seruiences æquè vellsa-pientes, vel insipientes sunt. Quare si ligna syl-uestria, vt est in antiqua parabola, Rhamnum si-bi prætermissa oliua, ficu, & vite, Regem creant, quid mirum si illius incendio concrementur?

Hoc

Ad quartã obiect.

Gal. 4.

Iudic. 9.

Hoc enim in summa interest, quod barbarus non natura, sed studio, & moribus talis est, puer, & amens non studio, sed natura. Quamobrem quæ barbari peccant, non est cuiusvis animaduertere,

*De bello propter defensionem innocentium,
qui à barbaris trucidantur.*

CAP. VI.

IN fine huius de bello disputationis non præteribo sententiam illustrium Theologorum, qui defensionem innocentium, iustum titulum bello indico posse prætendi significant. Aiunt, si mores sint aded tyrannici legesq;, vt innocentes passim trucidentur, quod Carybes faciunt, vt eis vescantur, dijsq; suis immolent, tunc sanè tēporis licere nostris, & cuius Principi eiusmodi infelices homines à cæde tyrannica eripere, ac si opus sit, ferro decernere, & barbaros ab ea immanitate reuocare. Cuius documentum manifestam esse rationem quod fas sit homini priuato innocentem de alterius nece, etiam cum inuasoris cæde, si opus sit, eripere, multò ergo melius id Reip. licebit in Remp. alteram. Vnicuiq; enim mandasse Deum de proximo suo. Et rursum, Erue eos, qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Addunt præterea non obstare rationi iam dictæ, si ipsi, qui occiduntur, sponte patiantur, & seipos offerant neci, imò etiam à nostris liberari inde quàm maximè reuuant.

*Ad quintã
obiect.*

*Ecol. 17.
Prou. 24.*

genuant. Neque enim esse dominos vitæ suæ,
 & planè quæuis libens patris irati mucroni, filius
 supponeret iugulū, liceret, nihilomin⁹ vel inuitū
 à cæde eripere. Hæc illi differunt: quibus equi-
 dem nullo modo contradixero, cum sciam pro
 fide iustè suscipi bellum, fidem vero seruandam
 ei qui læsus à potentiore, ad nostra auxilia confu-
 git. Innocētis verò defensionem à morte præser-
 tim, etiam si ipse taceat, natura ipsa clamante, cui
 uis valenti opem ferre, commēdatam esse etiam
 atque etiam omnes quantum puto consentient.
 Itaq; efficitur, iusti belli causam contra barbaros
 homicidas, defensionem innocētium esse. Verū
 hæc quamuis disputata subtiliter, si tamen con-
 ferantur ad rem parum accōmodata inueniun-
 tur. Cū enim defensio ista cum minimo læda-
 tis damno adhibenda est, vnde neque dominio
 spoliari barbari possunt aut vita, si possunt terro-
 re aut subiectione aliqua contineri: tum verè
 nullius est rationis eos velle defendere, quorum
 grauiorem perpetres cædem. Constat verò co-
 piosissime, bello Indico plures infinitis partibus
 absumi quam vlla barbarorū tyrannide. Quare
 si moraliter loquendum est, vix poterit, vel po-
 tius nunquam omnino poterit suscepti belli ad
 uersus Indos causa iusta in defensione innocen-
 tium collocari. Etenim quod & supra admo-
 nui & sæpe repetendum est, vastationis Cha-
 nanorum & terræ Palæstinæ occupatę neque
 hanc commemorant sancti Patres causam, cum
 profecto sacrę literę manifestè doceant natio-

nes illas omni scelere contaminatas, neque etiam à plurimo innocentium sanguine temperasse. In libro Sapientiae legimus ad hunc modum: Aut enim filios suos sacrificantes, aut *Sap. 14* obscura sacrificia facientes, aut insaniam plenas vigiliis habentes, neque; vitam, neque; nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat, & omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum, & fictio, corruptio, & infidelitas, turbatio, & perurium, tumultus bonorum, Dei immemoratio, animarum coinquinatio, natiuitatis immutatio, inordinatio mœchiae, & impudicitiae. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium, & finis. Atque hæc quidem sunt illa operantium, quæ Dei populum didicisse ex earum consortio Propheta dolenter meminit. Commixti, inquit, sunt inter gentes, & didicerunt opera *Psal. 105.* eorum, & serui erunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum. Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmonijs, & effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan. Quæ eò fufius commemorata sunt, quò minus nostrorum barbarorum mores fœdos, & sanguinarios miremur, cum sciamus familiaritate id fuisse perpetuò nefariæ idolorum culturae, quæ, vt sapiens dixit, omnium malorum causa est, & initium, & finis. Ita demum intelligemus eas omnes, quæ à nonnullis aduersus Indos cause prætexuntur, non defuisse antiquis iustis sub lege

234 DE PROCURANDA INDORVM
aut etiam sub Euangelio agentibus, contra sui tē-
poris infideles, & barbaras nationes: sed nequa-
quam tamen eas satis esse existimasse, vt bello in-
festandas arbitrarentur.

*Quod omnia iam dicta de bello aduersus Indos non so-
lum diuina: sed etiam regia lege firmentur.*

CAP. VII.

HAud parum perfectum est, quòd omnes bel-
li causas aduersus barbaros, quæ nostrum ad
illos ingressum antecedunt, remouimus, vt vulga-
ri errore profligato putantium beneficij loco po-
nendum esse, quod barbaris pro agris, & liberta-
te prærepta, Fidem Iesu Christi, & vitam homi-
nibus dignam reddamus, quorundam etiam plus
iâpetere volentium, quàm par sit, sententia perspi-
cùè refellatur, qui nostris ad illorum scelera, vel
compescenda, vel etiam plectenda ius faciunt:
quod summæ potius iniuriæ tribuendum esse
abunde, vt opinor, apparuit. Hinc iâ consequēs
esse videbatur, vt exponeremus, quid illis facien-
dum sit, qui eiusmodi expeditiones in Indos se-
cuti, fortunis potiti, & opera ac seruitute misē-
rorū iure belli abusi sunt, quorū superstites sunt
hodie quoq; non pauci. An potuerint excusari
ignorantia? an sint restitutioni obnoxij omnibus
modis tum ipsi, tum res ipsorū, ad quoscunq; tan-
dem deuolutæ sint? Et quid remedij tandē in tan-
ta perturbatione afferri queat. Sed de ijs quæquæ
est difficilis, & periculosa censura, tamē alio loco
si Deus

si Deus annuerit, dicetur opportunè. Nunc vni-
 uerse, ius, & iniuriam indicendi belli tractamus:
 atq; illud tanquam totius ætæ causæ firmamen-
 tum adijcimus, quòd cum in omnibus regnis In-
 diarum tam multa prælia commissa sint, & tot na-
 tiones subactæ; nullam tamen genus Indorum
 seruituti subiecit regia lex, quin potius Indos om-
 nes, & liberos esse, & suis rebus liberè vti decla-
 rauit, grauissimis pœnis propositis, ijs, qui veluti
 iure belli captos, sibi manciparent. Imo verò in
 omnibus expeditionibus quæ sunt, faciendæ ve-
 lunt, siue ad novas gentes quærendas, siue ad
 iam quæritas peruestigandas, inuiolabili lege
 sancitum est, vt neque nostri milites aggre-
 diantur non lacessiti ad vexandos, cædendosve
 barbaros, neq; illos vndecumq; captos seruire co-
 gant. Qua vna lege plenissime demonstratur, nul-
 lum belli ius nostris ex quantavis Indorum bar-
 barie, & inhumanitate concedi. Superest vt quo-
 niã, & diuinis, & humanis legibus bello lacessen-
 di Indos omnis causâ sublata est, hac exclusa via
 prædicandi Euangelium ijs, quos armorum vis
 subegisset, persequamur, an alius aliquis aditus pa-
 teat ad annuntiandum gentibus Christum.

*Veterem & Apostolicam Euangelizandi rationem non
 posse exactè seruari inter barbaros.*

C A P. VIII.

Tribus igitur modis, quantum mihi diligen-
 ter cogitanti occurrit, ad prædicationem
 Fidei

Fidei apud barbaros insisti potest: quorum nos tum æquitatem, tum prudentiam expendere necesse est. Primus est, ut more, & instituto Apostolico, gratia Dei freti eant prædicatores ad gentes, & prædicent Euangelium, omni militari remoto apparatu. Alter, ut gentes nouæ nõ adæantur, sed quæ iam fuerint principibus Christianis subiectæ siue per ius, siue per iniuriam, ijs demû operam suam impendant verbi Dei ministri. Tertius, ut adæant quidem, & prædicent Christum, vbi nominatus non est, sed tamen humanis præsidijs, & copijs adiuti, quibus seruentur illæsi. Habent autem hæ singulæ viæ, proprias & commoditates, & difficultates suas, neque parum diuinæ lucis expetendum est, ut intelligatur, primûm, an quæuis istarum probanda, improbandaue sit, tum quæ debeat cæteris anteponi, si omnes se qui non vacet, postremo quid in vnaquaq; prouidendum sit Christi seruo. Prima igitur illa non dubium est, quin sit non solum officij, & æquitatis plena, verum etiam omni laude superior, in ipso duce, & Apostolo conuersionis nostræ Iesu Christo primûm dedicata, deinde in sanctis eius Apostolis illustrata, qui patientia sua, & eximia paupertate potentiam mundi vicerunt, de quibus Eliahs præcinit. Conculcabit ciuitatem sublimẽ pedes pauperis, gressus egenorum. In quo genere Euangelizandi prorsus Euangelico (neq; enim dici aliquid maius potest) primum consolationis est plurimum, ipsis Dei ministris, quod vitam cœlestem inſtituant, ab omni cupiditatis, & violentiæ specie remo-

remotam, ideoq; iucundam, & liberam. Ipse enim dixit, Nō te deseram, neq; derelinquam. Et, cum *Hob. 13.*
 nisi vos sine sacculo, & sine pera, numquid ali- *Luc. 22.*
 quid defuit vobis? Testis huius rei locuples est M. Franciscus noster, qui tanquam de alio lo-
 quatur, tantum diuinæ voluptatis, & consolatio-
 nis flumen in illa sua verè beata peregrinatione
 in animum influere solere affirmat, vt cogeretur
 à Deo petere, vt aut imbecillitati suæ parceret,
 aut si ita decreuisset, iuberet se vitam commata-
 re, quòd tantam vim cœlestis dulcedinis ferre nō
 posset. Id fortasse minus facile credent homines:
 sed experti sciunt, quid accipiant, & nemo scit, *Apoc. 2.*
 nisi qui accipit. Deinde fructus ipse Euangelij
 merito speratur vberior, vbi verbis facta non dis-
 sident, sed exemplo suo, mansuetudine, pauper-
 tate, benignitate, Christi prædicator vehemen- *Rom. 15.*
 tius pulsat animos, quam aures quibusuis voci-
 bus. Nihil Paulus audebat loqui eorum, quæ per
 illum non efficeret Christus. Admirabilis est vi-
 ta Euangelica, & oculos ad se omnium animosq;
 ipsa nouitate conuertens; cumq; intelligunt ho-
 mines non sua, sed se quæri, tunc nescio quomo-
 do, & se & sua libente impertiunt. Postremo
 quicquid molestiæ accidit, quicquid difficulta-
 tis & periculi, mors deniq; ipsa & quouis crucia-
 tus, si tandem designetur in Christi militem, vi-
 detur ad illius gloriam cumulandam pertinere,
 neq; tam in fugam vertere, quam palmam offer-
 re, & certaminum omnium fructum pretiosissi-
 mum Triumphum Crucis. Quæ cum ita se
 habeant

238. DE PROCURANDA INDORVM
habeant, plerique eorum, qui ad munus dilatan-
di Euangelij excitantur, eam sortem fœlicio-
rem putant, vbi potest, vt dixi, Euangelium Euange-
licè prædicari. Atq; in ea re non dubium est, quin
præclarè cum nostris magna ex parte in India
Orientali actum sit, in qua vere more Apostoli-
co licuit inter tot gentes Christum annuntiare
Indis, Persis, Arabibus, Æthiopibus, Malauari-
bus, Iapponensibus, Sinensibus, & infinitis alijs.
Quam tamen Euangelizandi rationem si in ple-
risque huius Occidentalis orbis gentibus ad
amussim tenere quis pergat, nihil aliud quam
amentia extremæ damnandus sit, neq; immeri-
tò. Experientia ipsa omni exceptione superior te-
stis rem abunde monstrauit. Nam vt de alijs ta-
ceã, sola terra illa Florida semel, atq; iterũ, & ter-
tiò pacificè ad se venientes prædicatores, inaudi-
tos indicta causâ trucidauit, quod & Dominica-
ni probarunt, & nostri plus satis experti sunt.
Itaque institutum illud Apostolicum vbi tene-
ri commodè potest, nihil prius, neque melius.
Vbi autem non potest, vt ferè in omni bar-
baries habet, non est prudentia, specie ius-
titia sanctioris committere, vt salutem ipse
abijcias, & alienam nihilo amplius compares.
Mihi verò attentius intuenti in hoc instituti
genus, duæ occurrere causæ solent, ob quas
Apostolica illa Regula, & forma inter has na-
tiones teneri exactè non posse videatur. Vna
est satis nota, quòd hæ gentes sicut bestiarum
moribus vtuntur, ita humanitatis parũ permittat,
sine

sine fœdere, sine misericordia, prout quiduis col-
 libitum est, ita temerè agentes. In hospites, & ex-
 ternos nullum gentium ius obseruantes cum ne
 inter se quidem naturæ leges sciant. Quamobrè
 qui horum se rationi, & arbitrio commisserit, po-
 terit is cum apris & crocodilis amicitiam inire.
 Neque vero ab istis Martyrium expectandum
 est, quæ fortassis spes tantum discrimen leuaret,
 non enim pro Fide, pro Christo, pro Religione
 moriendum est: sed vt vel suauiores epulas de te
 præbeas, quod Brasiliensibus, & toti Septentrio-
 nali oræ huius orbis vulgare est, vel spoliū præ-
 beas barbaris elegans, vel deniq; quia vi sus es nū-
 quam, & quid in te sibi liceat, experiri iuuat. Apo-
 stoli prædicabant Christum Iudæis quidem scan-
 dalum, gentibus autem stultitiam, alijs sapientiam,
 alijs signa quærentibus: sed vtriq; tamen prædicabant
 agebant: oderant verò illos propter non sapientiam
 sti, atq; ita beatos potius faciebat persecutio, per
 quam etiam miro modo Dei gratia amplius dila-
 tabatur. At barbari, excepto hoc quod homines
 simus, nihil cogitant, imo illud quoq; diu addu-
 bitasse non pauci comperti sunt. Altera causa in
 nobis est, cur Apostolica prædicatio institui om-
 nino Apostolicè nō possit, quod miraculorū nul-
 la facultas sit, quæ Apostoli plurima perpetrabāt:
 quorū splendore & potentia freti, autoritatē dicē-
 di apud quosuis quicquid placebat, facile vēdica-
 bant. Habebantur homines Dij similes, atque
 ita cætera eorum paupertas abiectio, ignobilitas,
 ineruditio secularis, ornamento potius erant, quæ

1. Cor. 2.

Act. 10. &
14. & 28.

contemptui & fastidio, diuinam eorum vim admirantibus, & prudenter iam inde colligentibus gentibus, quam essent homines affectibus superiores, & toti pene cœlestes. Quod de Sergio Paulo Proconsule viro prudente diuinæ literæ commendandum memoriæ putarunt. At nostri, nunc temporis, cum talium operū maiestate se se barbaris admirandos, & timendos non præbeant, nihil restat, nisi vt reliqua vitæ inopia & impotentia penitus contemnatur, neque à generoso & excelso animo sed à misera & aduersa fortuna profecta intelligatur, atque adeò cum sordidi illiberalesque isti maxima ex parte sint, omnium rerum penuria nostros consequatur necesse est. Et si enim ob cibum Euangelizare non expedit sed sine cibo tamen Euangelizari non potest. His accedit, quod perspecta nostrorum hominum auaritia & ferocia ita hæ nationes perculsæ sunt, vt sibi consulendum putent, nostris vbi-cumque conceditur, sine vilo discrimine interemptis. Non solum ergo signorum vis nostris temporibus deest, verum pro ijs etiam scelera vbi que feruent. Quo grauissimo incommodo interclusa ferè videtur via ad primam illam penitus Apostolicam Euangelizandi rationem: vt maiores societatis nostræ sapienter edixerint, specie Euangelicæ perfectionis non esse temere arbitrio barbarorum, prædicatores Euangelij committendos. Quandiu enim porcorum, & canum socordiam, atque impudentiam agnoscimus, nobis quoque à Christo Domino præceptis existit.

Act. 13.

Matth. 7.

existimare debemus, ne pretiosas margaritas frustra mittamus ante eos, qui & eas conculcent pedibus suis, & conuersi dirumpant nos.

Cur miracula in conuersione gentium non fiant, nunc, vt olim, à Christi predicatoribus,

CAP. IX.

MULTOS verò inter hæc illud quærere & admirari non temere solere animaduerti, quid sit, quod nostra ætate in prædicatione Euangelij, apud nouas gentes miraculorum illa vis non cernatur, quam Christus suis promissit, quæque ad confirmandâ superhumana dogmata singulariter efficax est. Nã & nationes innumerabiles sunt, quarum salutem Deo esse charam dubitare non possumus: & hæc, si quæ vt quæ aliarum externis signis & operibus prodigiosis fidem commodare plusquam dici queat, facile solent. Argumento est mirabilis illa, & inaudita nostrorum hominum peregrinatio in terra Florida, vbi ex immenso naufragio quatuor illi homines tantum superstites Cabeça de vaca, Dorantes, Castillo, & quidam alius, diuinitus gratia cusationum donati & opera apostolica perpetrantes, homines alioqui militares & profani, inter immanissimos barbaros per totum decennium non solum illæsi seruari sunt, verum infinitas populorum cateruas post se agentes, itinera ad id temporis inaudita confecere ab Oceano Arctico usque ad Antarcticum mare penetrantes. *Qua in*

Marc. 16.

Barbari act. 28. prius Paulum homicidam, mox Deum dicebant, quod nihil lesus esset à vipera.

Q pere-

peregrinatione, quemadmodum eorum fide digni commentarij habent, propter sanitatum operationes vitæq; innocentiam tantum admirationis, & gloriæ apud barbaros sunt consecuti, vt propemodum adorarentur pro dijs, & quicquid imperarent, non aliter quam de cælo profectam acciperetur. Quæ res abundè monstrauit, vt eorum etiam quidam literis prodidit, quam esset facilis, ac certa via ad conuersionem gentium harum, vitæ innocentia, præsertim signorum splendore decorata. Quid ergo? Cur putamus Excelsi dexteram se continere, neq; quod facillime potest, gratia miraculorum tot populos ad Fidem trahere? Iuat interdum illa Prophetica oratione exclamare ad Dominum, Miserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum, & immitte timorem tuum super gentes, quæ non exquisierunt te, vt cognoscant, quia non est Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam super gentes alienas, vt videant potentiam tuam. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscant te, sicut & nos cognouimus, quoniam non est Deus præter te Domine. Innoua signa, & immuta mirabilia, glorifica manum, & brachium dextrum, & reliqua. Atque hæc sanè oratio huic tempori, & negotio non aliena videtur. Verùm cur tanta signorum parcitas sit, cum videatur tam esse effusa necessitas, merito cruciat animum. Etsi enim Apostolica tempora vberiore
Spiri-

Eccles. 36.

Spiritus sancti dono ditata sunt, & spiritus primitias habuerunt; tamē nō statim cū sēculo illo primo euanuit potestas signorū. Ecclesiasticæ historiæ narrant tēpore Cōstātini Magni totā Iberiā prouinciā, quæ est Armeniæ proxima, Christianæ mulieris captiuae opera, & signis, ad Christū esse cōuersam. Legimus in historijs Anglorum quot & quā magna per Augustinum, & Iustum, & Mellitum, cæterosque monachos miracula Christi ediderit, & magni Gregorij in hac causā testimonium tenemus, quod gentium saluti Deus tanta indulgeret. Cur ergo nostra tempora deserta sunt, quibus tanta orbis portio innotuit, ut cum ea Anglia vniuersa si conferatur, vix domus exigua ad ingentem urbem futura sit? Multos ergo, ut dixi, ad hunc modum secum cogitantes, pia hæc neq; indocta quæstio tenet. Mihi verò illud Augustini opportunè occurrit, qui cū commemorasset paulò ante, diuinam vocationē interdū signis externis, aliquando interno potius impulsu fieri, mox adiungit, Hæc autem vocatio quæ siue in singulis hominibus, siue in populis, atq; in ipso genere humano per tēporū opportunitates operatur altæ & profundæ ordinationis est. Quis enim cognouit sensum Domini, aut cum quo inijt consiliū? Populum Israël sibi charum, initio de seruitute Ægypti Pharaone toties profligato ingentibus prodigijs eripuit: eundem populum longè post de Babylonica captiuitate patriæ restituit non ita magnis operibus perpetratis: illic quidē per Moysen, & Aarō, hic per

Aug. li. 83.
q. 9. 68.

Esai. 40.

Exod. 14.

Zorobabel & Iesum: neque tamen minus se mirabilem prædicari vult secundo isto reditu quam primo illo ingressu in terram promissionis. Proinde Hieremias loquitur, Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltra, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti, sed viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris ad quas eiecerat eos. Cui rei non dissimile mihi videtur, quòd Ecclesiam suam olim in ipsis Euangelij cunabulis, multorum signorum & variorum charismatum copia congregauerit, eandem modo de gentibus non minus mirabiliter mirabilium pacitate colligit, diuersa tempora secundum altissimas sapientiæ suæ leges diuersis rationibus administrans. Attamen in re obscura, quantum sapere datur, non nihil etiam rationis inuenire potest humana cogitatio, modo sobriè quærat, in charitate prius radicata & fundata, vt possit comprehendere. Ac mihi quidem aliquoties ista animo repetenti tam perspicuæ diuersitatis in potestate signorum, illa occurrere causa solet, quod præcis temporibus omnino necessaria fuerint, nostris non item. Etenim fides mysteriorum sublimium omnem humanam rationem superantium astruenda tunc erat apud homines maxime ratione sua cuncta metientes, & ad solitos calculos reuocantes, Græcos inquam atque Romanos ceterosque illa maxime ætate sapiëntia huius sæculi florescentes. His quomodo per homines paucos, ignobiles, imperitos persuaderi posset, doctrina

Agg. 1.

c. 2.

Zach 1.

3. Esdr. 5.

Hier. 16.

Ephes. 3.

Strina omnibus humani ingenij viribus validis-
 sine oblitens, quam proinde stultitiam Dei apo- *1. Cor. 1.*
 stolus vocat, nisi diuina quædam, atque inelu-
 etabilis euicisset autoritas, contestante Deo si- *Heb. 2.*
 gnis, & prodigijs, & varijs charismatibus? Quod *1. Cor. 2.*
 etiam Paulus apostolus sæpe commendat. Sermo
 meus, inquit, & prædicatio mea non in persua-
 sibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in osten-
 sione spiritus & virtutis, vt fides vestra non sit in
 sapientia hominum, sed in virtute Dei, & alio in
 loco, Qui prædestinatus est filius Dei in virtute *Rom. 1.*
 secundum spiritum sanctificationis ex resurre-
 ctione mortuorum Iesu Christi Domini nostri,
 per quem accepimus gratiam & apostolatum ad
 obediendum fidei in omnibus gentibus. Ita reli-
 gio Christiana, vbi humana præsidia prorsus
 aberant, diuinus est fundata miraculis. At nostro-
 rum temporum lóge alia ratio est. Nam & ij, qui-
 bus fides annuntiatur, omnibus rebus inferiores
 sunt, ratione, cultu, autoritate: & ij, qui annun-
 tiant antiquitate religionis suæ, multitudine suo-
 rum, ingenio, elegantia, cæterisque copijs ad per-
 suadendum superiores sunt, & abundant. Neque
 barbarorum ingenia ea sunt, quæ fidei difficul-
 tatibus terreantur, cum à maioribus suis obser-
 uent ipsi longe incredibiliora. Ac reuera si Chri-
 stus annuntietur, vt opus est, obsequentes & ad-
 credendum faciles sese exhibent. Denique quid
 magnorum signorum confirmatione opus est,
 vbi potius desideratur acurior intelligentia, quæ
 altitudinem doctrinæ nostræ aliqua curiositate
 disqui-

disquireret? Vnum illud his gentibus huic nouo
 orbi potentissimum, & ad Fidem efficacissimum
 ac pene singulare miraculum necessarium est,
 mores cum Fide congruentes. Hoc & abũde suf-
 ficat, & omnibus concessum est, modo velint. In
 hoc argumento explicando de signorum rarita-
 te, mirifice versatur S. Ioannes Chrysostomus in
 epistola priori ad Corinthios tractã illa verba
 Apostoli, vt Fides vestra non sit in sapientia ho-
 minũ, sed in virtute Dei. Ac primũ quidem mon-
 strat signa Euangelicæ prædicationis initio patra-
 ta Fidẽ non illi solum sæculo, sed & futuris pepe-
 risse. Si enim illa tunc peracta credũtur, certũ est,
 doctrinã, cui cõfirmadæ adhibebantur, diuinitus,
 esse profectã & inspiratã, sin aut historix, ac ve-
 ritati signorũ minus gẽtilis credat, at longẽ omni-
 bus signis maius est, homines paucos, ignobiles, il-
 literatos, omnib⁹ mortalib⁹ exosos toti orbi per-
 suasisse Religionẽ adeo intellectu arduã, & omni-
 bus affectibus oppositam, qua neque ratione fir-
 marent, neq; potentia defenderent, neq; visibili
 aliquo præmio persuaderent. Non ergo Fides iã
 satis fundata miraculis, nouis indiget confirmari,
 quin potius vtilius esse asserit signis nunc carere,
 quoniam maioris meriti sit. Postremo id, quod de
 vitæ integritate ad fidem conciliandã Euangelio
 admonuit, adeo confirmat, vt dicat, Quod etsi in
 præsentia signa viderentur, quis tamen persuade-
 ret; quis externorum aures nobis accommodaret,
 cum tantopere increbrescat malitia? Etenim pro-
 bata Christianorum vita maiorem apud multos
 autori-

1. Cor. 2.

Chrys. ho.
 6. in. 1. ad
 Corint.

auctoritatem sibi vendicabit, quàm signa. Si qui-
 dem hæc apud impudentes, & malos homines ma-
 lam concitant opinionem. Vita autem pura, etiã
 ipsum Diaboli: os maiorem in modum obstruere
 poterit. Hæc ille. Quibus ego addiderim inter
 Apostolica signa ad subiugandum orbem in ob-
 sequium Christi hoc maximum extitisse. Signa,
 inquit Paulus, Apostolatus nostri facta sunt su- 2. Cor. 12.
 per vos: in omni patientia, in signis, & prodigijs,
 & virtutibus. Vide obsecro te quid loquatur, vbi
 inter signa Apostolatus primum locum tribuit
 Patientiæ, secundum miraculis, & prodigijs. Atq;
 ad Thessalonicenses, Ipsi scitis fratres introitum 1. Theff. 2.
 nostrum ad vos, quia non inanis fuit, sed ante
 passi, & contumelijs affecti, & cætera, vbi qualis
 fuerit vita, qui mores, quam ab avaritia, ab adula-
 tione, à fastu omni remoti, id verò pro certo, &
 insuperabili veritatis annuntiatae testimonio
 profert. Sit vita pura, & innocens, in Christi
 predicatore: & hæc signorum omnium vim ob-
 tinebit.

*Quod etiam exiguo merito Predicatorum, signorum
 parcitas aliqua ex parte attribuenda sit.*

CAP. X.

Quod si quis præter allatam rationem, am-
 plius adhuc requiras, accipiat etiam alterã.
 Miracula quidem etiam per homines à charitate
 Dei alienos effici posse, notior res est, quã vt lōga
Q. 4 proba-

1. Cor. 13. probatione indigeat Habes Paulum dicentem, si
 habuero omnem fidem, ita vt montes transferā,
 charitatem autem non habuero, nihil sum. Ha-
 bes ipsam Dominum perspicuè docentem, Mul-
 ti dicent mihi in illa die, Nonne in nomine tuo
 prophetauimus, & virtutes multas fecimus? qui-
 bus ipse respondebit, Amen dico vobis, nescio
 vos: Discedite à me operarij iniquitatis. Quo in
 loco Basilus Magnus, & autor de Ecclesiasticis
 dogmatibus serio monent vitæ potius fidèdum
 esse quàm signis, quod his interdum etiam pec-
 catores abundant. Nam & ille in Euangelio dæ-
 mones expellebat, qui Christum non sequeba-
 tur. Hæc quanquam ita se habent, tamen non
 dubium est, quin frequentissimum sit, & veluti
 lege fixum, vt quo quis fide & sanctitate magis
 eminuerit, eo aptius instrumentum sit, per quod
 Spiritus sanctus tam præclara opera perpetret.
 Vix enim inter multos vnus occurreret, qui vera
 signorum gloria claruerit, qui non idem egregia
 fide opus Domini operatus sit. Cum enim apo-
 stoli etiam semicinctia ac sudaria magna in op-
 pressis peragerent, scæux cuiusdam filij viribus
 maiora conantes, etiamsi Christum inuocarent,
 & Paulum commemorarent, tamen iuste audie-
 runt sibi à malignis spiritibus responderi, Iesum
 nouimus, & Paulum scimus: vos verò qui estis?
 Quo facto nos admonitos scriptura voluit, etiã
 Christi nomen ad profligandos hostes ex corpo-
 ribus humanis satis potens esset, sed tamen ma-
 iorum meritis impediri sæpe rem tantam. Quid
 ergo

ergo

ergo mirum, si rara illa, & admiranda est imonia
 auferant, si signa nostra, vt est in Psalmo, non
 videamus, neque sit propheta in terra, vbi Fides *Psal. 73.*
 exigua est, vbi charitas refrigescit, rarusque om-
 nino est, qui patrem animi cum corpore curam
 gerat, & celebretur ille pro sancto, qui paulo stu-
 diosius pueriles carnis illecebras, & sæculi vani-
 tates ab se abdicarit: Equidem non dubito si illa
 priorum prisca fides, si pietas, spiritusque feruor
 ille rediret, quin prisca etiam opera spectaturi es-
 semus. Conuertamus oculos in nostri sæculi ho-
 minem B. Magistrum Franciscum, virum Aposto-
 licæ vitæ, cuius tot, & tam magna signa referun-
 tur per plurimos, eosque idoneos testes, vt vix de
 alio exceptis Apostolis plura, aut maiora legan-
 tur. Quid M. Gaspar, alijque socij non pauci in
 India Orientali, quantam diuinæ magnificentiæ
 laudem nouis conuertendis populis operibus ad-
 mirabilibus pepererunt: Quod in alijs sacrorum
 Ordinum viris perspectum etiam est, & in nostra
 quoque Occidentali India non omnino inusita-
 tum. Verè humilibus dat gratiam Deus. Atq; vt *Iac. 4.*
 eos canales infundendo liquori sapiens artifex *1. Pet. 5.*
 eligit, qui neque comminuti, neque vitiati ali-
 qua ex parte sint, ne humorem infusum, vel non
 transmittant quo oportet, vel propria affectione
 corrumpant: ita profecto Spiritus sanctus ad suã
 potentiam, & gloriam declarandam, eius purita-
 tis viros, atque humilitatis asseruit, qui nihil sibi
 sumentes, totum Deo cuius est omne donū. per-
 fectum, & saluti proximorum syncerè refundāt.

LUC. 16.

Quod quia magnum, & rarum est, ita scilicet, Deo esse fidelem, vt neq; in magno, neq; in paruo Dei gloriam sibi quis suffurctur, iccirco rara etiam sunt talia dona. Si enim in iniquo mammona infideles estis, ait veritas, quod vestrum est, quis credet vobis? Hoc profundè significas, quod qui etiam de puerilibus, & sæcularibus superbimus, de opibus, de genere, de elegancia, quod vocat iniquum mammona, & alienum, quia verè, neq; nostrum est, neq; iusto dignum, quomodo non magis intumescemus, si spiritus dona illa magna, & præclara nostræ fidei committantur? Atq; has ego duas præcipuas esse causas reputare soleo in raritate signorum: & alteram diuinæ esse iustitiæ, alteram sapientiæ, quibus suprema illa, & inexhausta potentia quodæmodo cohibetur, atq; libratur, ne se secundum diuitias suas effundat. In omnibus verò bonitatem superexcedentem considerare licet, quæ etiam hoc ipsum quod minus præstare, atque indulgere videtur, ad hominum certam salutem accomodat, atq; conuertit. Ipsi gloria in sæcula, Amen.

De Prædicatione inter eos qui Fidem iam receperunt.

CAP. XI.

Igitur morè illū Apostolicū Euangelizādi vbi nominatus Christus non est, vt omnium beatissimum, vbiq; licet, retinendū esse, vbi id vero minus conceditur propter maliciā, vel regionum, vel hominum, saltē suspirādum, & quoad eius fieri potest, imitandum, satis, vt reor, monstratum

rum est. Sequitur vt de eo prædicandi genere differamus, in quo auditores iam vtrumque Christianos offendimus, & legibus nostris subiectos: Id quod est modo vfitatius, propterea quod non tam nouis regionibus inuestigandis, quam olim repertis excolendis, magis inuigilare hominum studia cœpere. Qua in re duo præcipienda videntur. Vnum, vt Principum ciuili iurisdictioni minime resistatur. Alterum vt in Ecclesiastica cura religioſe, & magno animo perseueretur. Nihil perinde instructioni, & saluti Indorum nocere compertum est, atq; peruersam quãdam, & malignam potestatum temporalis, & spiritualis concertationem, aut imminutionem, aut quoquomodo offensionem. Atq; vt de cæteris modo magistratibus sæcularibus taceamus, certè grauitè errat quidam specie fortasse pietatis, ius regiũ, & administrationem vocantes in dubium, quærentes interdum, quo titulo, & iure Hispani dominentur Indis? Num hæreditario iure ad nos deuoluti sint, an bello iusto subiecti? Quæ sanè disputatio eò pertinet, vt administrationis Indicæ, vel tollatur, vel certè debilitetur autoritas, quo semel si gradus fiat, quãta sit futura perniciēs, quæ perturbatorerũ omnium cõsequatur, dici vix potest. Neq; verò id ego modò suscipiã, vt bella, bellorũq; gestorũ rationes defendam, atque omnes illos superiorum temporum turbines. Illud religioſe & vtiliter moneo non oportere in hac causa amplius disceptare, sed veluti præscriptum iam sit, optima fide agere debere Christi seruum.

Neque

Neque alia subtilior petenda est causa euietio,
 quam quod, vt demus quam maximè peccatum
 esse in v'surpatione dominatus Indici, tamen neq;
 restitui iam potest (cui enim, aut quibus modis?)
 neque si maximè posset, Fidei Christianæ semel
 susceptæ euidēs iniuria, & periculum, id illo mo-
 do pateretur. Nam etsi infideles ad fidem prohi-
 tendam cogi violenter ab alienis præsertim prin-
 cipibus, disciplina Christiana grauissimè detesta-
 tur, & prohibet: eadem tamē ipsa religionem se-
 mel, siue iure, siue iniuria susceptam, nullo modo
 deserendam esse, & desertores coercendos esse te-
 uere decernit. Qua de re extant Patrum antiqua
 decreta in Concilio Toletano, Oportet, inquit,
 vt fidem etiam, quam vi, vel necessitate suscepe-
 runt, tenere cogantur, ne nomen Domini blas-
 phemetur, & Fides, quam susceperunt, contem-
 ptilis habeatur. Plus enim habet iuris, vt Augu-
 stinus censet, quod in eis Dominicus character
 agnoscitur. Adde, quod subditorum non est ita
 examinare, sed honorem potius omnem defer-
 re principibus. Certè Cæsarium dominatus in or-
 bem inuectus, si quis exactius discutiatur, maxima
 ex parte tyrannicus fuit, neq; tamen Paulus, &
 Petrus eorum potentia resistendum docuerunt,
 quin potius honorē, obediētiam ac tributa red-
 denda diligenter præcipiunt, idque non solum
 propter iram, sed etiam propter conscientiam.
 Ac licet alijs gentibus iure aliquo imperarent
 Romani, at in Iudeos iniuriōse profecto irue-
 rant: tamen Christus Dominus, neque cerisum,
 neque

*Conc. Tol.
 4. c. 55. d.
 25. De lu-
 de.
 Epif. 50. ad
 Bonif. 2.*

*Rom. 13.
 Tit. 3.
 1. Pet. 2.
 Matt. 22.*

neque tributa reprehendit, sed soluit ipse quoq; *Matt. 17.*
 libertate sua non utens, cum esset filius summi
 Regis. Et cum multa in Herode Ioannes Bapti- *Luc. 3.*
 sta acriter obiurgaret, potentiam tamen nunquã
 iniecit, imo verò milites stipendia Romanã,
 qualis est in Actis Apostolorum, ille Centurio, *Act. 10.*
 rectè mereri sinit. Veniq; & magnarum opum
 & Regnorum maximè iura, cum sæpe per iniu-
 riam introducta sint, tamen videmus in sacris li-
 tteris principibus sua imperia contare, & subdi-
 tos obedientiam doceri. Igitur siue iniuria vsur-
 patus sit dominatus Indicus, siue quod magis
 existimandum, & prædicandum est, quantum at-
 tinet ad Regum administrationem, iure & ordi-
 ne, nequaquam expedit Indorum administratio-
 nem, quæ illis utilissima est ad salutem æternam,
 Christianis principibus derogare. Hoc sibi cum
 persuaserit Evangelicus operarius, poterit sine
 ulla offensione, & scrupulo in hanc latissimam
 segetem faciem mittere: & tam de salute Indo-
 rum, quàm illos administrantium in Christo co-
 gitare, atq; operam suam omnem impendere si-
 deliter, ingressurus sine dubio vastissimam quã-
 dam sylvan, multis quidem asperitatibus horri-
 bilem, sed tamen fertilitati Evangelicæ commo-
 dissimam, modo zelus Dei vigeat, & tolerantia
 non desit cum fiducia coniuncta. Et quoniam,
 quod ad caput alterum attinet de Ecclesiastica,
 & religiosa disciplina conservanda tam in nostra
 tes, quàm in ipsos Indos, ubi iam Fides Christi
 suscepta est, prolixiore in orationem desiderat,

254 DE PROCVRANDA INDORVM
tractāda res est vberius cōsequentibus libris. Mo
do illud maneat, vt in militari disciplina res ha
bet, non rectē prouinciam aliquam expugnari, &
in ditionem redigi, nisi deducta colonia, & præs
idio imposito, gradus figatur, inā profectō in ho
rū infidelium conuersione, nihil sperandum esse
lucris, nisi obfirmato animo, ijs corripicndis, in
struendis, atq; ad perfectū vsq; promouendis cō
silia, curæ, conatusq; omnes admoueantur. Neq;
enim repente quicquam legitima incrementa
suscipit.

*De expeditionibus necessarijs ad prædicandum barbaris
Euangelium. CAP. XII.*

Quoniam constat antiquo, & Apostolico mo
re non posse plerosque infideles obiri, &
debellari barbaros prius, vt mox domiti religio
nem Christianā recipiant, multis, & magna rati
onibus peruersam esse monstrauimus, non exi
guæ occurrere videntur angustia, quonam mo
do, & via verbū Dei ad nouas nationes perueni
re queat. Sed quia omnibus gentibus prædicari
Euangelium oportet secundum Saluatoris præ
ceptum, & prædictionem, & nulla est hominum
portio, quam incurabilem reliquerit summus cō
ditor, colligitur, nouo aliquo Euangelizandi ge
nere vtendum esse, nouo quoq; hominū generi
accommodato. Vt enim barbari, veluti mixta hu
mana & ferina natura constant, vt moribus non
tam homines, quam hominum monstravideatur,
sic

sic quæ cum illis instituenda est consuetudo, partim humana & liberalis, partim subhorrida, & ferrox sit, necesse est, vsq; dum natiua illa sua feritate deposita, paulatim mansuescere incipiât, & ad disciplinam humanitatemq; traduci. Non igitur negligenda est accuratior de expeditionibus tractatio, quibus, vel incognitæ nationes explorantur, vel iam exploratæ adeuntur, idque sæpius navigatione proluxa, interdum terrestri itinere. Quo in vtroq; genere in hoc Occidentali orbe, atq; Oceano Antartico nouæ quotidie gentes, & huc vsq; inauditæ occurrūt, quarum salus nullo modo contemni potest. Simul ergo proficisci oportet viros militares, necessaria humanæ vitæ præsidia in tam longa, tamq; periculosa peregrinatione ferentes, simul vitæ æternæ præcones, castris Christi militantes, vt diabolica tyrânide captas animas Deo expugnent. Id ita coniuncto officio oportere fieri, non solū ratio docuit, verum ipsa iam longo vsu comparata experientia. Quare si qua spes est salutis barbarorū, in his certè expeditionibus posita est. De quibus primū quod ad militiæ leges spectat secūdū omniū supremam Dei legē, dicendū erit: deinde quod ad prædicationē cōuersionēq; gētiū pertinere arbitrabitur. 1. Cor. 15.

Prius enim quod animale est, deinde quod spirituale. Tria igitur quæri posse vidētur, Primū quo iure, quave ratione nouę expeditiones in barbarorū terras suscipiātur: tū quid in ijs fas sit agere nostris: postremo quib⁹ iniurijs læsisi Christiani possint sibi barbaros subijcere, vel bello vel vi.

REgna igitur Barbarorum quo iure Christia-
ni adierint, adireve possint, si quis ex me
quærat, facile responsurus sum, non alio opus es-
se quam ipso communi naturæ, quod homines
sint. Peregrinari cuius quocumque fas est: nefas
verò hospitem pacatum, neque lædentem, neq;
suspectum communi solo excludere. Quamobrem
leges illæ Chinesium, quæ capitris supplicium
in hospites iniussu Regis venientes statuunt, ini-
quæ profectò sunt, & ab omni humanitate alie-
næ. Nam ut nihil aliud, certè innatus amor nona
discendi, atq; experiendi, ius cuique facit, ut re-
motissima quæq; si libeat, oculis, atque animo
lustret, quod ad rerum humanarum, atq; etiam
physicarum prudentiam non parum conferre cõ-
suet Poëta, qui sagacissimi viri laudes exordiens;
Qui mores hominum, inquit, multorum vidit,
& vrbes. Itaque hostibus tanquam pœna dignis
aditum ad nos præcludimus, cæteris nõ item, nisi
meritò in suspicionem veniant. Jam verò mercat
uræ artis hoc proprium est, ut quæ apud suos
abundant, deferant ad externos, & quibus vicif-
sim illi circumfluunt, reportent suis. Ita enim cõ-
munis nostri generis autor mortales omnes inter
se sociandos, & quadam communione in officio
retinendos existimavit, si sibi essent, vicifsim op-
portuni, & commodi. Atq; ut in hominum inge-
nijs alios alia curare cernimus, ut hic calceos
paret,

Homerus
initio Odif
scæ, ut ver-
tit Hora-
tius.

paret, ille contra domum ædificet, ita ipsas orbis terrarum regiones suo quoque quoddam fœdere coniunxit, dum rerum aliarum alijs atque alijs fecerit, nec felicitatis humanæ esse censuit, quod ille cecinit,

Omnis feret omnia tellus. Vergil.

Auri atque argenti haud scio an ditior vlla regio possit concurrere hoc ipso Piru; aliarum pene omnium rerum olim summo opere indigent. Aliubi metalla, alibi gemmæ abundant, alibi ligna, pipet, herbæ medicinales, lana, serica, artificia, & id genus sexcenta. Qui ergo commoditates suas, nauigantes aut peregrinantes apud exteros quarunt, illis vicissim vtilis futuri, operæ pretium facere quis non videat? At in istis, dicit aliquis, cupiditas potius regnat, & immoderata rapacitas, sicut & in illis alijs perniciose sepe curiositas aut ostentatio potius, quam vtile aliquid discendi communicandiue studium. Neque humanitatis est officium, sed auaritiæ sitis, quæ feruntur. Quis hoc neget? At modo non quid vitiositas hominum habeat, sed quid ipsa communis vtilitas concedat, expendimus. Licet ergo, licet sine vlla dubitatione barbarorum fines penetrare, idque si tenuant nulla vel accepta vel merito expectata iniuria, iniqui sunt. Verum his sepositis rationibus, quas habet ipsa natura communes, est omnino singularis quædam causa Christianis, & ab ipso omnium conditore ius conditum; ut quæ a Deo didicerunt, doceant ipsi ceteros mortales, quorum salutem optare & quaerere debent. Qui

R ergo

Marc. 16.

ergo dixit, ite in mundam vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ; is certè aditum liberum quocumq; terrarum aperuit, quem qui nobis præcludere velint, & summi Dei præcones ac legatos inauditos à se relegant, non solum contra salutem suam facere putandi sunt, verum etià in signem Christianæ Reip. contumeliam irrogare. Quod si barbari prædicatione Euangelica cõmonendi excitandiq; sunt, neq; id fieri vnus, & alterius sacerdotis peregrinatione permittit, vel ipsorum ingenium ferox, vel regionum immensa distantia, necessario præsidio destituta, perspicuũ est complurium hominum cõtu, & rerum opportunarum apparatu opus esse: quæ sanè duo in Expeditionis ratione continentur. Nouas ergo siue Expeditiones, siue profectiõnes, siue alio melius vocabulo appelles, ad Indorũ terras, conuictumque explorandum, esse equitatis, & officij plenas, si genus ipsũ per se spectetur, satis ex his persuasum puto. Aristoteles quidem in Politicis suis, Peregrinis non admodum fauere videtur. Seditiõnes, inquit, concitat peregrinitas, donec in eãdem simul conspirationem deuenerit. Quapropter quicumq; adhuc Inquilinos susceperunt, vel aduenas, omnes ferè seditionibus iactati sunt, cuius documenti exempla plurima accumulatur. Ceterum & si rectè ac perfectè institutis ciuitatibus peregrinorum turba merito suspecta esse debeat, ac proinde purgatio aliqua iusta sit, tamen barbarorum alia longè ratio est, qui vel ob hoc ipsum externis indigent, vt eorum Respub. rectè consti-

Aristot. 5.
Pol. 6. 3.

constituatur, imò verò vt possint eo nomine dignam habere Remp. quippe cum ferarum magis ritu vitam agant, quos ad societatem legesque naturæ accommodatas attrahere, & reluctantes quoddammodo compellere, seclusa tamen seruitute, & cæde, potius officio assignandum est. Quæ vsq; adeo certum habuit Philosophus, vt barbaros homines parere nolentes, bello etiam domare, iustum natura decernat, quod nos ita temperamus, vt capi quidem, aut cædi, aut profligari barbaros nequaquam sinamus, propterea quòd naturalem seruitutem nullam agnoscimus, sed tamen melioribus, & sapientioribus pro sua salute docendos ac regendos, non illeberaliter committamus.

*Aristot. 1.
Pol. c. 5.*

Quid in terris barbarorum, Christianis liceat.

CAP. XIII.

VNDE fit consequens ea omnia, quæ huic fini honestè præscripto necessaria sunt, ipsa lege naturæ, & Christi, nostris apud illos licere, imò verò etiam expedire, modò id quod vbiq; quidem, sed in hac maximè causa seruandum est, modus adhibeatur, Vt ne quid nimis. Quoniam ergo natura barbarorum est maximè inconstans, atque insida, opus est, vt qui apud illos versantur, securitati suæ consulant, & neque nocere cupiant, neque tamen se frustra lædi permittant. Quare quæ

defensionis sunt propria & tutela, ea nemo culpate debet, si Christiani fatagant. In quo genere sunt portus naualibus stationibus occupati, arces erectæ, ac munitæ, præsidia militaria cætera, quo confugere violati queant, & barbaros quantum satis erit, terrore ipso, in officio continere. Hoc à Lusitanis factitatum in plerisque Orientis maritimis urbibus, non sine egregia ipsorum gloria, & magna Christianæ Reip. commoditate, nemo est, qui non laudet. Quod si morosior quisquam id interpretatur iniuriam, propterea quod in suo regno munitiones, & præsidia extrui ab externis, quiis nostrorum principum grauius indignaretur, & quantis posset viribus obstitere, intelligatis oportet, barbarorum ingenium eiusmodi esse, vt nullam patiatur iniuriam, si contra ipsorum iniurias se quisquam munit, quod in nostris humanè & pro dignitate se se gerentibus secus habet: qui enim inter suos non nisi armatus incederet, iniurius esset, idem si inter externos, & merito suspectos armatur, cautus & prouidus potius dicetur. Adde quod ipsorum barbarorum interest, vt nostri cum illis consuetudinem habeant, quam fieri possit, tutissimam, & diuturnam, vt religionis veræ, ac salutis suæ, documenta percipiant. Atque hæc quidem militaris apparatus, & disciplina causa est, quam dixi. Iam quod ad commutationes rerum pertinet, & mercimonia, nihil est quod hoc loco peculiariter percipiendum sit, præterquam vt pretia rerum iudicio boni viri atque prudentis constituentur.

uantur. Quam in re non mediocré habet quæstionem, vtrum quanti barbari merce: nostras æstimant, tanti transigi possint. Nam bracteolas, & calculos, & gladiolos, & sistras, & vitrea, & id genus nugas ac scrupea, tanto in pretio apud istos haberi compertum est, vt auri, aut argenti non parvam vim, interdum eximios etiã smaragdos cum his commutare perlibenter ament. Verum ista discutere enucleate, non huius negotij est. Illud exploratum teneamus, omne genus mercimonij cum istis exercere licere, pretium vero neque lege, neque certa ratione constare, sed iudicio sapientis, qui perspiciat quantum abundet ijs, quæ ipsi reddunt, & quanti faciant, vel ad vitæ præsidia, vel ad ornatum quendam ipsis charum ea, quæ accipiant à nostris, & quanta horum copia inopiaue sit: vt omnibus probe perspectis atque libratis quæ rerum æstimatio iusta credenda sit, statuere possit. De agris vero colendis, & fructibus faciendis, dummodo fundi ijs necessarij aut culti nõ occupentur, non dubium est quin beneficij etiam loco ponendum sit, si defectos & infœcundos agros nostri exerceant, & sementem faciant, atque Europæ frugibus assuefaciant. Idem in gregibus alendis iudicium est, vbi pasoua vberissima nullis vlibus vacant, quod plerique barbarorum armenti, ac pecoris negligentes sint, venationibus delectentur. Denique quicquid vtilitatis nostris ex illorum solo accedere potest, sine vlllo eorum detrimento, imo cū non exiguo emolumento, id iure naturæ con-

262 DE PROVVRANDA INDORVM
cessum esse dabitare non possumus. Quamob-
rem quod ad auri & argenti fodinas exercendas
spectat, quod præcipue nostrates curant, pro con-
cesso reputandum est, quicquid barbari pro ne-
glecto habent. Ita metalla fodienda suscipere, aut
auri grana ex fluuioꝝ obicibus cogere, aut
argenti fundendi industriam sequi, aut gemmas
ex fundo expiscari, aut pretiosos vñones eruere,
aut quicquid denique rarum est, & Indigenis,
vel ignotum, vel despectum, non est contra æqui-
tatem, si harum rerum studiosi sua diligentia &
industria persequantur. Sed obseruandum ta-
men, vt neque iam ab incolis occupata, & ha-
bita in pretio, iniuriose dolo, aut vi præripiantur,
neque ipsimet nostris ad nostras non ipsorum
commoditates seruire cogantur: quod vtrumque
periculi plenum est.

Quando liceat barbaris infidelibus bellum inferre.

CAP. XV.

Quod si barbari, vt sæpe solêt, nullis iniurijs
læsi, sed humanè ac beneficè affecti, no-
stros lædere pergant, aut fide violata cædem me-
ditentur, præsidia aggrediantur euertere, agros
populentur, fruges corrumpant, naues iniecto
igne cremare studeant, dolo alimenta surripiant,
aut denegent, cæterasque iniurias adoriantur, nõ
solum nostris se defendere, ac tueri licebit, ve-
rum etiam damna illata reparare, & acceptam
contumeliam vicisci, ac si res exigat, serio agere,
& bello

& bello profequi rem. Nam belli eam iustam definiuimus causam, vbi iniuria laceffitus princeps arma induit. Verum illud summopere aduertendum, non eodem modo barbarorum iniurias ac ceterorum hominum persequi oportere. Cum enim sint imbecilli, ac puerili ingenio ludi, magis puerorum ac foeminarum, vel potius pecudum more tractandi sunt, vt non tam eos serio vlenci velis, quam necessario castigare, & terrete, neque tam gladius in istos acuendus est, quam intentandum flagellum, vt vel ita multati discant timere & parere. Non enim ad illa sua statim veniendum est, ad ades incendio confluentes, viros ferro trucidandos, seruitutem perpetuam, & reliquas bellorum calamitates. Sed quatenus progrediendum sit, & vbi sistendum, Ducis Christiani charitas cum salutaris prudentia coniuncta, & melius dictabit, & plenius, modo meminerit se Christi religionem profiteri, & verbo & exemplo debere, vt non tam suas cutet, vel in commoditates, vel iniurias, quam vt pretiosa animarum lucra Domino acquirat.

De officio predicatoris Evangelici erga socios itineris.

CAP. XVI.

HIS ita explicatis, iam quod sit Evangelici predicatoris officium in nouarum uocatione gentium, intuenendum est. Atq; illud imprimis precipiendum, ne quonia nouo modo & immutata

ratione Christum barbaris annuntiaturus sit, se-
 ptus militari præsidio & multiplici apparatu, id-
 circo se Apostolico officio minus fungi arbitretur,
 animumque demittat, quasi Evangelium non euangelicè
 annuntiet. Oportet Dei seruum divinæ per omnia vol-
 untati promptissime subdi, ac se æterna illius sapientia regi, generose per-
 mittere. Non omnium eadem tempora, sed cun-
 cta fecit Deus bona in tempore suo. Nouo gene-
 ri hominum, nouam Evangelizandi rationem non ingr-
 atè suscipiet, quisquis non suam, sed Dei gloriam
 meditatatur. Sæpe aurea illa & depi-
 cta ante oculos antiquitatis laus, si ad nos refe-
 ratur, nihil aliud, quam ymbra quandam & fa-
 ctum & nominis appetentiam immoderatam sa-
 pit. Etenim quid magis Apostolicum quam ubi-
 que, & in omnibus institutum esse, vt sciat Dei
 seruus, in quibus est, sufficiens esse, & abundare
 & penuriam pati. Aliquando Christi discipuli
 sine sacculo, sine duplici tunica Evangelizant,
 aliquando vero etiam penulam postulant, & so-
 licite præmitti iubentur, vt nequid illis desit.
 Quod si militum & secularium profana turba
 mouet Christi seruum, meminere Paulum apud
 Iulium nauigantem cum cohorte Italica eaque
 superstitionis Gentilicæ, eundem doctore Gen-
 tium recolat Romam caput mundi primum ad
 se ingredientem spectasse vinctum; & militari
 custodia circumdatum. Quis vero ita crederet?
 Maximi prædicatoris in maximam urbem in-
 gressum quam alienum, quam incommodum

putes,

Eccle. 3.

Phil. 4.

Mat. 10.

2. Tim. 4.

Tit. 3.

Act. 27.

Act. 28.

putes, si humanas rationes consulas? at si diuinas,
 Que circa me sunt, inquit, magis ad profectum
 venerunt Euangelij. Verbum enim Dei non est
 ligatum. Quamobrem gloriose prorsus nos hor-
 tatur strenuus militiae cœlestis dux, Vt in om-
 nibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, non
 solum in vigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scien-
 tia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu san-
 cto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, quæ
 postea commemorat, verum etiam in ijs, quæ
 prius admonenda putauit, in multa patientia, in
 tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in
 plagis, in carceribus, in seditionibus, in labori-
 bus. Deniq; In virtute Dei, per arma iustitiæ à
 dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilita-
 tem, per infamiam, & bonam famam, vt seducto-
 res, & veraces, sicut ignoti & cogniti, quasi mor-
 rientes, & ecce viuimus, vt castigati, & non mor-
 tificati, quasi tristes, semper autem gaudentes, si-
 cut egentes, multos autem locupletantes, tanquã
 nihil habentes, & omnia possidentes. His cœle-
 stis tubæ votibus generose animatus Christi
 miles, cum ad rem induxerit animum, & se totũ
 diuino arbitrio permiserit, iam quid sibi præstan-
 dam sit erga cæteros, animaduertat oportet. At-
 que hic aduersus socios itineris, vel maritimi, vel
 terrestres, partes suas diligenter intelligat, vt eos
 quantum fieri possit, in disciplina Christiana cõ-
 seruet, primum beneuolentia in omnes, omnibus
 omnia factus, vt omnes Christo lucrificat, affa-
 bilis, suavis, sermonem habens semper in gratia

Phil. 1.

2. Tim. 2.

2. Cor. 6.

1. Cor. 9.

Col. 4.

- Ephes. 5.* sale conditum, vt sciat quomodo vniciuique eum
Rom. 15. oporteat respondere, ac nihilominus tempus redimat, vt sibi interdum vacet & Deo. Infirmi-
Gal. 6. tates aliorum portare, & non sibi placere, & præ-
occupatum in aliquo delicto si spiritualis est, in
Col. 1. spiritu lenitatis instruere, omnem hominem iux-
ta Apostolum, corripere, & docere, & conari, vt
exhibeat perfectum in Christo Iesu. Hoc vt effi-
Hier. 23. ciat, frequenter Verbum Dei proponet in spiri-
tu, & virtute conterens petras. Neque valde lo-
cis aut temporibus impeditur, sciens Paulum in
Act. 21. litore orasse, & prædicasse in plateis, in tentorijs,
in nauigio, omnem locum. Dei verbo non in-
commodum iudicabit. Ad pœnitentiam maxi-
mè hortabitur omnes, confessiones indefessè ex-
cipiet, & scelerum, neq; multitudine, neq; mag-
nitudine perterrebitur, sciens Christi sanguinem
propitiationem esse pro peccatis totius mundi.
1. Ioan. 2. In summa duo magnopere providere debet, vnũ,
vt saluti suorum consulat verbo, & re, quantum
licebit: alterum idq; præcipuè, vt infidelium ac
neophytorum illis curam serio ac sæpe commen-
det: ne nostrorum, vel iniurijs læsi, vel malefa-
ctis offensi Christianæ religionis nomen blas-
phement. Quid illis fas sit, quid nefas, tum quid
deceat, & expediat, secundum ea, quæ supra sunt
disputata, docebit, atq; eos quàmuis in militari
classe, tamen Apostolorum quodammodo offi-
cio satisfacere debere admonebit. Deniq; fati-
get Christi seruis omnibus modis, vt Christiani
Christo, si non militent, vt par est, ne saltem bellũ
impla-

implacabile indicant, facti laqueus (vt scriptum *Osee. 5.*
est) speculationi, & rete expansum in Thabor.

*Qualem se prestare debeat Christi seruus in conuersio-
ne infidelium. CAP. XVII.*

Cum nostris cura erit, quam diximus. Cum infi-
delibus vero ad Christum conuertedis, cuius
rei causa omnis iste labor susceptus est, omnes cha-
ritatis vires exeret operarius Domini, memor se
opus Domini operari, repetes vero animo & al-
tius expendens, Neminē venire ad Christum nisi
quē Pater traxerit, Fidemq; Dei donū esse, & cor *IOAN. 6.*
da hominū in manu Domini, vt quo voluerit ver- *Ephes. 2.*
tat, Voluntatemq; à Domino preparari, & multa *PROU. 21.*
talia quibus Spiritus sanctus certissimos nos esse
voluit, nullius esse industriæ, nullius diligentiae
nostrae vocationem gentium ad Euangelium, sed
solius misericordis, & praeuenientis Dei; ad oratio-
nes, & preces assiduas, atq; feruentes totum se cō-
ferat, spem omnem in cœlesti gratiā collocans, &
diuinæ misericordiae fores diutissimē pulsans. Et
quamuis in omni negotio orationis præiudicio fi-
dendum sit, at in hac vna re nihil oratione magis
necessarium, nihil omnino potentius: hæc vna
impetrat gratiam, cui acceptam oportet refer-
re Fidem. Apostoli quidem cum cetera bene-
ficentiae officia ab se ablegassent, Nos, in *Act. 6.*
quint, Orationi, & ministerio Verbi instan-
tes erimus, adeo inter se duo illa coherere intel-
ligebant. Nunquam Petrus, & Ioannes, nunquā
Paulus

Paulus ante precem ad Deum fusam, de Christo
 ad populum verba fecerunt. Et recte Dionysius
 monet ante omnem actum, Theologiæ præfer-
 tim, orationē præire oportere: Augustinus que-
 que cum Ecclesiasticum Oratorem informât,
 initio sermonis se, & sua omnia, & fructum atq;
 exitum orationis Deo committere ingenuè ad-
 monet, In cuius manus sumus, & nos, & sermo-
 nes nostri. Ipse mediator Dei, & hominum Chri-
 stus Iesus non ante ad prædicandum Apostolos
 mittit, quam in oratione per vigiliam pernoctarit.
 Neque enim tam sermonis, & diligentiae suæ fru-
 ctum, quam orationum expectare debet fidelis
 Dei minister. Neque suis tantum sacrificijs, & præ-
 cibus quamvis assiduis, quamvis ferventibus, con-
 tentus esse debet, sed aliorum etiam Christi
 servorum auxilia studiosissimè efflagitare, ut ex
 multarum personarum facierum gratia agantur pro
 eo, & consensus fratrum super omni re, quam pe-
 tierint, in nomine Christi, obtinent apud Patrem
 misericordiarum. Paulus tantorum apud Deum
 meritorum vir per omnes epistolas pro se orati
 obnixè contendit, ut sermo Dei currat, & clarifi-
 cetur, ut liberetur ab importunis, & malis homi-
 nibus, ut detur illi fiducia in apertione oris sui,
 ut loquatur Dei verbū ita, ut oportet eum loqui.
 Atq; hæc, & alia huius generis cogitans Christi
 servus, maximam atque optimam ministerij sui
 spem, in efficacibus & frequentibus, & suis &
 suorum orationibus collocabit. Deinde exemplo
 suo, ac vitæ integritati, & innocentie secundas
 partes

*Dionys. de**Div. nom.**6. 3.**Aug. 4. lib.**de Doctrin.**Chri. c. 15.**Sap. 7.**Luc. 6.**2. Cor. 1.**Matt. 18.**2. Thes. 3.**Ephes. 6.**Col. 4.*

partes attribuet, patiens, benignus, humilis, beneficus, continens, mansuetus, super omnia verò Christi, & fratrum charitate ardens. Sermones nostros minus fortasse barbari intelligent: at virtutis officia, vbiq; & clarè loquuntur, & perfecte intelliguntur, & potentissimè persuadent. Sed in hoc genere peculiariter fides, ac sincera benevolentia in barbaros ac veluti paterna quædam providentia exhibenda est. Nihil æquè animorum fidem conciliat ac beneficentia: vt de eo factis optimè mereri studeas, quem dictis tuis audientem velis. Quamobrem prædicatos Apostolos iubet Christus infirmos curare, leprosos mundare, demones eijcere, gratis accepta gratis dare, quod expeditissima ad conciliandos Euangelio homines via sit benignitatis ac beneficentiæ. Sentiât infideles, sentiânt catechumeni, sentiânt neophiti Patrem, & aduocatum: pro ijs sæpe interpellat apud Ducem, & magistratum, hos à militum iniurijs tueatur, horum egestati consulat, vel propria mendicitate. Si quid acerbius designandum erit in aliquem, huius ipse administer non sit. Thesaurizet potius filiis parens, ac non solum sua, sed & se libenter impendat, & super impendat pro animabus eorum, licet plus diligens minus ipse diligatur. Neq; datum requirat, sed fructum. Dicit non potest, quana sit ad persuadendum efficax charitas, & viscera digna Apostolo. Vbi tamen (ne & hoc prætereamus) sic dilectionem impendere norit, vt se se tamen non improvidè committat alienis: ne, quod quibusdam contigit nostris,

Luc. 9.

2. Cor. 12.

Phil. 4.

270 DE PROCURANDA INDORVM
nostris, dum plus equo indulget infidis, temerita-
tis suæ pœnas luat. Nihil mutabilius barbarorum
ingenio. Paulo Apostolo naufraganti exhibent
non modicam humanitatem pyra accensa, eun-
dem à vipera appetitum, homicidam reputant,
mox nihil à bestia læsum, pronuntiant Deum.
Huiusmodi barbarorum ingenium est. Qui heri
habebaris pro amico summo, hodie indicta causa
interire iuberis, quem paulo ante homicidam &
extremo supplicio dignum ducebant, mox, si ita
res tulerit, adorabunt pro Deo. Itaque prudens
ac fidelis Dei seruus, & illis consulat quantū po-
terit, & sui nihilominus non erit negligens. Iam
tertias partes in ministro Euangelij, Verbū Dei
sibi vendicabit, qua vna in re vehementer, & in
desesse laborandum erit. Primum, vt sermonis
aliqua copia sit, vel per interpretem scdm̄ vci
per seipsum, si consequi potuerit. Quocirca non
multa neque ardua, sed pauca eademque sapius
repetendo elementa sermonum Dei tanquam
pueros edocebit: & M. Francisci industriam se-
quens, sermone vernaculo atque ipsis familia-
ri mysteria fidei præcipua & vitæ Christianæ
regulas repetet: illorum fabulas ac nugas faci-
le confutabit: exemplis vtetur atque similibus,
quam fieri possit, ipsis accommodatis: interro-
gationibus vrgebit non insuauiter. Si depre-
hendat in quopiam ingenij aliquid atque iudi-
cij, disputationes non admodum philosophi-
cas sed populares potius instituet. Signa ad-
hibebit externa, & ceremonias cultumque om-
nem

nam ecclesiasticum plurimi faciet, vt vel hoc modo homines sensu obtusos commodius instruat. Iam concionibus publicis statis temporibus ager, iam priuatis colloquijs. Demulcere verbis, inuitare præmijs, minis terrere, persuadere exemplis; sed in Christi virtute, non in hominum sapientia. Deus, pater misericordiarum aderit seruo suo in omnibus, vt verbum Euangelij recipiatur, non vt verbum hominum, sed *1. Thes. 2.* sicut est vere, vt verbum Dei. Sed quoniam cum de ordine, & modo catechizandi agetur, latius ista explicabuntur, satis sit vel exiliter adumbrasse Euangelici prædicatoris officium.

De tribus impedimentis, qua conuersioni gentium maxime obstant. CAP. XVIII.

VERVM in conuersione gentium ad fidem, hostis nostri generis Diabolus, cum acerbissima torqueatur inuidia, quibus potest viribus atque artibus agit, ne opus Domini prospere retur. Itaque innumera impedimenta molitur, vt fructum sementis diuinæ de cordibus audientium rapiat. Ad hæc paratum atque constantem oportet militem Christi stare, ne asperitatibus offensus, ab incepto pedem referre incipiat, tum vero vt contrarijs vndique perspectis, remedia adhibere opportuna conetur. Ostium fortasse erit apertum & euident, sed *1. Cor. 16.* tamen aduersarij multi. Et quanquam sunt impe-

impedimenta verbi Dei plurima, tria tamen præcipua sunt: quorum vnum à nostris, alterum ab externis, tertium ab ipsismet, quibus Fides annūtiatur, proficiscitur. E nostris quidem, solent plurimum Indorum veram conuersionem retardare pessimi exempli mores. Vnus autem ædificās, & alter destruens, quid proficit eis nisi labor? Nul lam re vera ego grauiorem difficultatem sentio in hac causa: propterea quod cum barbari religionis nostræ ignari sint, omnes nos similes ac veluti vnus coloris reputant. Ita crimen huius atq; illius, in omnium redundat infamiā, & quod est grauius ipsum Christianum nomen apud infideles in odium venit. Huic malo quid potest affetti remedij, nisi vt nostrorum hominum licentia, quibus modis possit, frænctur, neq; vsque ad miseram infidelium animas scuire sinatur? Deinde illud multum à B. Augustino commendatum in catechizandis rudibus documentum accuratè seruetur, vt admoneantur ij, qui Fidem suscipere parant, ne religionem nostram ex nostris hominibus metiantur, sed ex ipsius potius æquitate, & sanctitate. In nostris si quem viderint modestum & probum, eum secundum legem, & Fidē se se gerere, quos vero arrogantes, auaros, obscenos, immittes notarint, hos nobis quoq; odio esse persuadeāt, ac iuxta legem nostram multo grauiissimas suorum scelerum pœnas daturos. In omni genere hominum bonos esse & malos: neque Christum cogere quemquam vi, sed in futuro iusta vel præmia, vel supplicia cuique pro meritis refer-

Eccel. 34.

*De catechi.
rudibus. c.
25.*

referuare. Ad hæc quantum licebit, vt à talium
 consuetudine & familiaritate abstineant, curan-
 dum, & boni viri frequentius barbaris obijciend-
 di, & mutuo connectendi. Ad quæ omnia præsi-
 dis, siue ducis voluntas religiose ac beneuolenter
 affecta, multum momenti afferet, vt cõhibeat
 atque castiget nimiam suorum insolentiam. Ve-
 rum à suis quoque fidei candidati molestiam pa-
 tiuntur non mediocrem, tum à Dominis, & pro-
 ceribus, qui suos ad alienas leges transire graui-
 ter ferunt, tum maxime à veneficis & præstigia-
 toribus, & idololatriæ magistris, qui avaritia &
 ambitione corrupti lucti & gloriæ iacturam fa-
 cere se vident Christianæ religionis augmento:
 Hi vt quondam Iamnes & Mambre Moyfi, Ely- 2. Timo. 3.
 mas Paulo & Barnabæ, obstinate resistunt veri-
 tati. Quemadmodum in India Brachmanes, in Act. 13.
 Iapponia Bonzos, apud Noui regni incolas Pia-
 ches, in nostro Piru Humos cernimus. Et quidẽ
 Dominorum ac Principum suauiter, ac diligen-
 ter tentanda voluntas est, & expugnada in Chri-
 sto, & suorum obsequia, iuxta nostram legem prõ-
 ptiora futura, & gloriæ plurimũ accessurum, cũ
 his etiam crebrius & liberalius agendum. Mul-
 tum quippe in vtramque partem horum studia
 promouent. Qua in re grauius à nostris pecca-
 tum esse in Atabalipe Ingarũ principis nece, ipsi
 quoque eius successores conquerebantur, quod
 affirmarent, si regis volũtas delinita obtineretur,
 breui admodum futurum, vt vniuersum Ingarũ
 imperium fidem libentissime acciperet. Miro

enim modo barbari omnes Regibus suis ac ductibus addicti sunt. Aduersus Magos acrius pugnant dū erit: eorum fuci ac fraudes detegendæ, & traducenda insipientia, & ridenda deliramenta, & confutandæ versutiæ. Quod si resipiscere nullo modo velint, & facultas non desit, à cæteris separandi, & grauitè interdum mulctandi, modo plebem reliquam maior turbatio non sequatur. Sed his ambobus maius ac difficilius Fidei impedimentum ex ipsa inueterata consuetudine proficiscitur. Vbiq; sanè consuetudo magnas vires habet, sed in barbaris longe maximas, quippe vbi rationis est minimum, ibi consuetudo radices profundissimas agit. In omni natura motio eo diuturnior ac vehementior, quo magis est ad vnum determinata. Ita lapidem sursum ferri, impossibile: deinde bruta animantia dedocere, difficile: mox hominem parum mente vigentem à consuetis retrahere, graue. Proinde in hac vna palestra omnes suos sudores, operas, conatus exercebit eo piose Christi discipulus. Proderit autem quā plurimum, ritus, & signa, & omnem externum cultum diligenter curare. His quippe, & delectantur, & detinentur homines animales, donec paulatim aboleatur memoria, & gustus præteritorum. Quæ causa fuit Moyfi, vt populum Aegyptijs ritibus assuetum, multitudine sacrificiorum, & ceremoniarum distineret. Neque enim prius

1. Cor. 15. quod spirituale est, sed quod animale. Postea superstitionis antiquæ monumenta, cautè, & gradatim extinguenda curabit, vt idola sua Guacas, adora-

adorationesque omnes penitus dediscant, ac pro ijs pias alias, atque Christianas frequentent. Deinde teneriores animos puerorum nondum illa superstitione imbutos Christiana consuetudo, & disciplina suauiter occupet, & paternas nugas ridere, ac contemnere iubeat, quod M. Franciscus sapienter faciebat. Præmijs, & laudibus paruulos inuitet, atq; animet, maiores puerorum exemplo pudefaciat, & terreat. Postremo quod omnium est, & præcipuè considerandum, & diligentissimè obseruandum, non facile credet verbis, & quibusuis significationibus Barbarorum, etiam si Fidem tenere, & baptismum appetere se proclament. Cum enim sint leues corde, facile credunt, non Fidem concipientes ex Deo, facile quoq; id retractant inconstantes, & leues. Diu & multum tenendi, vt quid profiteantur, intelligant, vt veterem consuetudinem idolorum deponant, vt mores alios induant. Denique consuetudinis peruersæ venenum alterius consuetudinis antidoto curandum est, vt verè Christum induant, ac non partim in Christo, partim in Baal claudicantes, sibi grauiorem acquirant damnationem, & sancto nomini grauem faciant iniuriam. Non multitudine, sed veritate, animarum lucra computanda sunt. Ita & religio Christiana pluris fiet, & qui illi dant nomina, gloriæ atque honoriferunt.

Epilogus dictorum. CAP. XIX.

QVONIAM verò de vniuersa catechizandi ratione vberius in quarto libro dicitur, nihil præterea addendum arbitror, nisi vt summam eorum omnium, quæ disserui, ad hoc vnum conferam, vt per iniutiam fides nullo modo propaganda exiltimetur, tum verò vt nouo generi hominum nouam Euangelizandi rationem non fastidiat Christi seruus: & quantum per rerum & temporum opportunitates licebit institutum vetus atque Apostolicum conseruet: vbi minus, id exactè fieri patitur conditio hominum, intelligat, neque de merito, neque de laude, neque vero de fructu aliquid sibi perire, si fideliter Dei gloriam quæretis atque animarum salutem, labores suos, & curas omnes in Euangelij dilatandi studio ad finem vsque consumat.

FINIS SECVNDI LIBRI.

277

DE PROCVRANDA
INDORVM
SALVTE,

LIBER TERTIVS.

*Non esse quæstiones omnes tractandas, ac deinceps de
ciuili administratione differendum.*

CAP. I.

Cio equidè, in ijs, quæ de iure belli,
deq; promulgandi barbaris Euange-
lij ratione hæcenus disputata sunt,
multa posse quæri, multa tractari,
quæ à me parùm explicata, vel etiã prætermiffa vi-
deantur. Neque verò dubito quin studiosi ac li-
terati nonnulli diligentiore, atq; vberiore ha-
rum rerum, quæ sunt per se quidem grauiffimæ,
& præmunt quotidie vehementer animos reli-
giosos, tractationem desideraturi fiant, quibus in
re tanta communiter hæc, atq; vniuerfè dicta nõ
faciunt fatis, fed priuatas, ac familiares quæftio-
nes fuas minutè ac figillatim folui mallent. Qui-
bus profectò ita obfequi cupimus, vt quamuis pe- *Ariſto. 1.*
culiaries de moribus sermones eſſe vtiliores per *Ethic.*
videamus, tamen inſtuti noſtri rationem de tota
cauſa Indorum ſuſceptam, varijs, implicatiſque
quæſtionibus obſcurandam, ac veluti extenuan-
dam non arbitremur. Etenim neque doctrinæ,
S 3 neque

neq; experientia nostræ tantum tribuimus, vt explorare liquidò omnia, ac certo definire possimus, quæ præclarissimis etiam ingenijs negotiû facessunt: neq; si id mediocriter præstare possemus, ad propositum nobis finem accommodatû esset, quibus illud maximè animo est, ea afferre quæ & intelligantur ab omnibus, & quâ tum fieri poterit, nemini non probentur. Nam in tanta sylua eaq; ita spinosa, ac densa, illud potius optandum esse videtur, vt via aliqua ad barbarorum salutem certa, ac tuta muniatur: omnes verò latebras exquirendi, omnia abstrusa lustrandi, omnia deniq; impedita, atq; implicata perpurgandi onus tantum nemo nobis æquus imponet. Quamobrem & in ijs, quæ de rebus Indicis administrandis dicta sunt hæctenus, & in ijs, quæ deinceps plura dicentur, præcipuas quidem res, ac veluti capita, quantum Christi Iesu dono licet, explicare, & confirmare satis putamus: tenuiora verò cætera, atq; illarum veluti radicû, vel fibras, vel germina, valde illa quidem alioqui necessaria, persequi hoc loco minimè suscipimus. Igitur Euangelij ad barbaros profectio, & ingressu superioribus libris declarato, quid illis præstandum sit, qui diuinitus tacti verbo veritatis manus dant, & in ouile Christi intrare volunt, deinceps pertractandum restat. Hi verò tanquam in Christo geniti infantes multa cura, diligentiaque egent, ac quemadmodum Regij pueri tum paedagogo regendi traduntur, tum magistro erudiendi, ita hi, & ciuilium magistratuum admi-

nistræ

nistratione solerti regendi sunt, ut in officio disciplinaque teneantur, & præceptorum spiritualium, id est sacerdotum doctrina accurate imbuendi. Itaque de cura, & Politica, & Ecclesiastica saluti Indorum necessaria differendum est. Cùm verò id quod animale est, præite Apostolus definierit, tum verò sequi quod spirituale est, hanc partem civilis administrationis si ante persequamur, ex ordine certè faciemus; Qua verò ratione barbari omnes, qui Christi nomen profitentur, ad Principum Christianorum curam, ditionemque pertineant, ante exponendum est, quam de ijs agatur, quæ vel Indorum populis illi præstare debent, vel ab ipsis vicissim percipere possunt.

Barbaros Eidem suscipientes ad curam, ditionemque Principum Christianorum pertinere.

CAP. II.

PRINCIPIO nemo est, qui neget, modo catholicè sapiat, Evangelij promulgationem per totum terrarum orbem ad Romani summiq; Pontificis auctoritatem pertinere. Is enim propriè est, cui in Petro ouile dominicum commissum est, cui grex omnis Christi traditus est, cuius proinde interest non solum oues iam congregatas pascere, verum etiam dispersas, ac dissipatas, quim potius nondum oues quærere, ut oues fiant, atque ut intra septa

Ioan. 21.

IOAN. 10.

Euangelij cum reliquo grege pascantur, euocare: de quibus sanè Christus dixit, Alias se oues habere, quas oporteret adduci, vt fieret vnum ouile & vnus pastor. Hanc suam curam, & agnouerunt, & præstiterunt Romani Pontifices. Nam & Petrus Apostolus in Ægyptum Marcum misit, & Clemens Dionysium Areopagitam in Galliam, & Gregorius Augustinū sociosq; eius in Angliā, Gregorius item secundus Bonifaciū in Germaniam, Hispaniam quoque, & Africam per sacerdotes à Romana sede destinatos Christum recepisse historię veteres tradunt, atque eiusmodi Euangelicis expeditionibus ad expugnandum Christoq; subijciendum terrarum orbem factis per summos Reip. Christianæ imperatores, idest Apostolicę sedis antistites, plena est omnis antiquitatis historia. Et nomen ipsum Apostolicum valde consentit. Neq; enim ob id solū Apostolicam Romanam sedem vocari puto, quod Apostolorum fuerit, nā fuit & Ephesina, & Hierosolymitana, & aliæ non parua. Verum etiam quia Apostolorum munus pro Christo legatione fungendi, & vsque ad terminos terræ, illius Fidem immobili firmitate testificandi propriè ac præcipuè in Romano Pontifice perseuerat. Hoc cum ita sit, quis dubitat, quin sanctissimi Patres, cum ipsis per se orbem obire non liceat, eam curam alijs demandare & possint, & debeant: neque vt eant solum, sed vt destinent ipsi ac mittan, quos idoneos iudicarint. Id ergo negotij in noui orbis gentibus adeundis, & infinitis, & dif-

difficilimis Romani Pontifices Catholicis Hispaniarum Regibus detulere, vt tanquam proprium, ac peculiare munus agnoscerent, & curarent. Cum enim classibus vsque adeo crebris, & magnis, apparatu quoq; & sumptu ingenti opus sit propter immensam Oceani nauigationem, & terrarum regiones plerumque incommodas, & egentes, non potuit vlllo modo nisi Regiæ potentia restantia committi. Cur verò Hispaniæ Regibus potius aut solis, si modo absit inuidia, non est ab æquitate alienum, cum & illorum auspicijs, atque ope primum inuenta, vtraque India sit, & nauigationi Oceani opportunissima Hispania sit. Denique primi illi eam prouinciam, & petiuerunt, & studiosè curarunt. Neq; est cur de summorum Pont. voluntate conqueratur quispiam, si onus, vt re vera est, idq; grauissimè pre-mens, cogitetur. Eiusmodi prædicationem consequitur, vt qui ex infidelibus barbaris Christianam Religionem profiteri velint, ad eorum Principum Christianorum, tutelamq; pertineant. Id cum literæ Alexandri Sexti copiose doceant, quarum concessionem ad hunc modum rectè viri doctissimi intelligunt, non est, cur in hac causa diutius hæreamus. Neque enim posset aliter Fides in tot populis recens, & tenera permanere ac crescere, nisi Christianorum Principum patrocinio, fide, potentia aduersus inimicorum Christi defenderetur iniurias. Barbari natura efferati & insolentes, fœdera, atq; amicitias parum curare soliti, rationem facile contemnentes, quoniam

modo frænari, tenerique possint, nisi nostrorum vim pertimescant? Qua ratione Christi character impressus in nouis Euangelij tyronibus non summo opprobrio sit, si semel baptizati Indi suorum scelere, & parricidio Fidem statim sint prodituri? Denique in tam remota orbis regione, & à cætera Christianitate seiuncta, in medio nationis prauæ & peruersæ, quid spei superesse potest, homines vt infirmi, iudicij inopes, moribus perditis, natura instabiles perseuerent, nisi nostrorum regum sinu foueantur, atq; vlnis infantium more gestentur? Cuius rei cum aliæ pleræq; nationes, tum maximè Æthiopicæ, Angolæ, & Manicongi testimonium abundè dant, in quibus lauacrû Christi susceptum maiorum perfidia & temeritate ignominiose scædatum est, cursus Euangelij abruptus, salutis hominum aditus omnis occlusus; qui si vim nostrorum sentirent, non in religionem Iesu Christi tam perniciosè scæuirent. Rectissime omnino sentiunt summi Theologi esse penes Ecclesiam integram, absolutamque potestatem Fidem ab hostium iniurijs, & contumelijs tuendi, eaq; nisi grauiora exinde mala consequantur, aduersus consilia & vim pessimorum esse vtendum. Itaq; si expedire censeat, potest sine ulla dubitatione Ecclesia infideles Reges, aut Dominos de Fidelium dominatu, & ditione deijcere, eamq; ad Fidei defensionem committere Christianis. Ac ne noui aliquid afferre videamur, præter concordem, vt disi, sententiam, vetus sanè est Apostoli Pauli præceptum, in causa matrimonij

Th. 2. 2. q.
10. ar. 8. ibi
dem Caiet.
Dur. 2. d.
44. q. 3. ar.
2. Vict. Re-
lect. de In-
dis. Sotus.
4. dist. 5. q.
viii. ar. 10.

1. Cor. 7.

si infi-

si infidelis coniux fidei, fraudi & impedimento esse cœperit, liberum esse fidelem ab eiusmodi seruitute. Et certè constat arctius ac magis naturale vinculum esse coniugij, quam cuiusvis subiectionis, & seruitutis. Itaq; si periculo Fidei etiam dissoluto coniugali vinculo pro data sibi à Domino potestate, occurrendum putat Ecclesia, quid mirū est, si in eadem Fidei causa subditum, seruū uè fidelem ab infidelis Domini seruitute liberet? Adde quod idē gentium Doctor causas, disceptationesq; Fidelium non vult ad ethnicos magistratus deferri, sed ipsos sibi legere, qui ius dicant, propterea quod Fidei iniuriam ab impijs pertimescebat. Quin etiam re ipsa Iudæos omnes ac Saracenos hominum Christianorum seruitijs iā pridem spoliavit Ecclesia, cū primum ex infidelibus seruis fieri illi Christiani liberi velint. Quade re etiam legem Iustinianus Imperator tulit, ut siue Paganorum, siue Hæreticorum serui, siue Iudæorum, ad Christianam religionem transire velint, dominorum potestati eripiantur, nullo etiam dato pretio. Quominus mirandum est, si tyrannide in recens effectos Christianos infidèles Domini abutentes, omni in illos ditione ac iure Ecclesiæ autoritate interposita, excidere possint. Quod si Euāgelio prædicando, & propagādo nullo modo obsistāt, neq; suis impedimēto sint, quominus Christo, qui vel dare volūt, fidē dent, vel quā semel dederūt, inuiolatā seruēt, etiā si ipsi alioqui in erroris sui cœcitate persistēt, non iccirco suorum

Inno. 3. cā.
Quanto. &
c. Gaude-
mus. de Di-
uortijs.
Cōc. Tol. 4.
ca. 61. &
62. Refert.
28. q. 1. c.
Iudæi. & c.
Sape malo-
rum.
1. Cor. 6.
Gelas. d. 54
c. Genera-
lis. D. Gre.
eadem. d. c.
Fraterni-
tatē. ex li.
5. Regist.
c. 131.
Et titul. de
Iudæis, &
Saracenis.
c. 1. & seq.
& fin. Cōc.
Matifcon.
1. cap. 16.
apud Gra.
d. 54. c. Mā
cipia.

L. Deo nobis. S. His ita dispositis. C. de Episcopis.

284 DE PROVRAANDA INDORVM
 fuorum gubernatione spoliandi sunt; sed est nihilominus summus veluti Imperator ab Ecclesia cōstitutus Christianus Princeps, vt causam Fidei, ac Fidelium prouidentiam, quotiescunq; res postulet, diligenter agat. Quoniam verò rarissimū est ac penē impossibile, vt barbari Domini in suo regno autam religionem contemni, euerctique, ac leges plerasq; mutari non agrè ferant, & quibus possint modis nouam religionem auertant, dæmonibus præsertim furentibus, ac multum apud suos ea de re tumultuantibus, commune ac veluti canonicum debet haberi, vt hoc tempore Indorum populi, quicumque Christum sequi destinarunt, sub nostrorum regum cura, atq; administratione sint. Ea tamen moderatione se nostri gerant oportet, si Christianam Remp. saluam esse volunt, & religionis dignitatē pro virili sua parte tueri, vt neque ferro, nisi extremum discrimen urgeat, agatur in barbaros, neque de commoditatibus ac dominatu suo pellantur, nisi quatenus iniuriæ Fidei, & suis perniciosi deprehendantur, neq; grauius quicquam designetur, quo Christi Euangelium lædi, perturbatiuè possit. Denique vt agnoscat religiosus Princeps potestatem sibi à Christo ad ædificationem, non item ad destructionem datam. Et quamuis Christiani principes Domini sint, parentes se tamen præbeant, neque tam quæ Indorum sunt sibi, quàm Indos ipsos omnium Domino quætere videantur.

2. Cor. 13.

*Non oportere falsos titulos comminisci dominationis
Indorum. CAP. III.*

HOC igitur ius administrationis, ac subiectionis Indorum ex propria ac certa Ecclesie commissione generale est, & commune tum ijs, qui hactenus explorati sunt, tum ijs, qui procedente tempore occurrent. Quod quidem nisi aliunde perturbetur iniuria, æquum ac salutare esse constat. Alios vero titulos, quos afferre quidam nituntur, Regiæ potentia, vt mihi quidem videntur, assertores non necessarij, ne assentatores dicam, qui nimirum ex tyrannide Ingarum in hoc regno, atq; vsurpato per vim imperio, itemque ex polycratia gentium plurimarum legitimo Rege carentium (has Hispani Behetrias vocant) contendunt Christiano Principi regnandi ius facere, equidem neque satis intelligere, neq; certè probare possum. Etenim si à prædone alterius rem deprædari, & tibi vèdicare non potes, quæro quid æquitatis, quid rationis habeat, quòd à tyrannis (vs ita esse faciamus) Indorum dominationem eripias, tibiq; ipse adscribas? An iccirco iustior Sylla, quòd Remp. Marij seruituti eruerit, addidit suæ? An verò alienum scelus, nostro ius facit? Hoc vero perridiculum est, & Æsopica fabellæ perlimile. Adde quod istorum imperia, per vim licet vsurpata, tamen annos iam sexcentos confirmata sunt: quam ætatem si in alijs plerisq; imperijs neges præscriptioni esse satis, profecto res humana omnes misceantur, necesse est. Quod enim
regnum

regnum est, quod non violentia magna ex parte initio quæsitum sit: vt non ineptè apud veteres, & Reges, & Tyranni eodem nomine censeantur. In Poly cratijs vero, aut communitatibus, præter ciuium ipsorum consensum, imo contra omnem omnium sententiam, externum principè inducere, si tyrannide vacat, nescio planè quis vnquæ tyrannus haberi debeat. Neq; vero abnuo multis Indiarû locis ex bello iusto ac legitimo, quod propter iniurias hominum, aut fidei offensas existere forsan potuit, ius peculiare Christiano Principi dominandi fieri, nam eiusmodi Lusitanicæ Historiæ nonnulla referre videntur. Verùm cû de communi, ac certo titulo disputatur, Ecclesiæ autoritatem, Fidei periculum, ipsorum barbarorum salutem, Remp. Indicanam administrandi, & æquisimum ius præbere Principibus Christianis, & illud per se abundare, certò nobis persuadet cum ratione valde experientia ipsa consentiens. Quamobrem siue alij tituli etiam sint, siue non sint, constat ad Regum catholicorum curam maximè pertinere salutem Indorum, cui procurandæ, & religionis præceptores, & disciplinæ ciuilibus administratos lectissimos mittât, oportet, vt Deo atq; Ecclesiæ iniuncto sibi munere perfungentes, vt & ipsos decet & causa tanta exigit, satisfaciât.

Quales administratores res Indicæ postulent.

C A P. IIII.

IGitur quam refert vniversitatis Indorum præfectos, ac magistratus optimos apud Christianos

stano nancisci, quantumue ponderis in
 utramque partem vel salutis, vel exitij ciuilis
 administratio habeat, quouis etiam tacente, res
 per se ipsa declarat. Nam cum in omni Repub.
 Magistratus perinde sit, atque pædagogus qui-
 dam, vt est ab Ambrosio præclare dictum, atque
 iusti & æqui custos immortalis, facile quouis in-
 telliget, ita ad Ecclesiasticam, ac spirituales in-
 stitucionem comparatam esse ciuilem & huma-
 nam, quemadmodum ad Christi Euangelicam
 legē, naturalis iuris disciplina necessaria est, qui-
 pe nisi hæc fuerit obseruata, vt ait beatus ille, illa
 custodiri non possit. Quamobrem Paulus docet
 non esse potestatem nisi à Deo, easque quotquot
 sunt, à Deo ordinatas esse administras boni, mali
 vtrices. Quibus consentaneum est illud Petri
 qui & Regibus, & Regum ducibus obediendum
 monet, quod bonis laudi, improbis terrori eorū
 officium sit. Ergo si sunt hæc capita populorum,
 si pastores, si duces, gubernatores, aurigæ, tum
 etiam lumina, specula, leges viuæ, & quibuscū-
 que alijs nominibus tum diuinæ tum philoso-
 phicæ literæ ornandos ducunt, quis satis dicere
 queat, quantum in horum integritate, & fide præ-
 sedij ac salutis Reip. situm sit? Qualis enim re-
 ctor est ciuitatis, tales inhabitantes in ea, & secun-
 dum iudicem populi, sic & ministri eius. Quem
 totum locum ab omnibus penè Reip. legumq;
 tractatoribus externis copiose grauitèrque ver-
 fatum, à nostris Ecclesiasticis, sacris, & exem-
 plis, & documentis disertissimè illustratum,
 quanquam

*In Epist. ad
 Rom. c. 1.*

Ibidem.

Rom. 13.

1. Pet. 2.

Amos. 6.

Hiere. 23.

1. Reg. 9.

Ezech. 27.

Arist.

Ecc. 10.

Orat. 26.

quanquam diutius proferre non opusest, tamē iuuat insignem Basilij ea de re accumulare sententiam. Necesse est, inquit, huiuscemodi viris mandare magistratus, ac eos aliorum constituere duces, qui cæteros omnes prudentia, constantia, ac vitæ sanctimonia longè antecant, vt virtutes, quibus præditi sunt, communes fiant eorum omnium, qui eos imitantur. Nam ad mores eorū, qui gubernacula tenent, componere se totos ij, qui patent, solent, ita vt quales duces fuerint, tales esse necesse sit eos omnes, qui sequuntur, & quales fuerint in Republica principes, tales vt plurimum existere solent reliqui ciues. Atq; hæc quidem Magistratum, atque potentiam optimo atq; aptissimo cuique demandandi cura in omni Repub. in omni Principe debet esse vel maxima: at in noui huius orbis administratione, in barbarorum nationibus, & subigendis & continendis in Fide, quisquis rerum Indicarum vel tenuiter experiens sit, nullo modo dubitabit eam, neque primam, neque maximam esse debere, sed omnino ac penitus singularem. Etenim à præfectis, à ducibus, à iudicibus, à Regiæ deniq; maiestatis administris, perinde, atque à fonte fluuium, ad res omnes Indicas, vel perniciem, vel salutem, vel si quid aliud tertium est, deriuari, ac permanere perspicuum est. Neque dici potest, eo fonte vitiato, quam latè lues influat, quamq; omne remedium respuat. Ac ne cui forte videar in suscepta causa amplificanda studio magis, quam ratione duci, afferam non nisi certa, & explorata argu-
 menta,

menta, quæ utinam quantum habeant ponderis & ipse exponere possim, & ij, quorum interest, velint attendere. Primum in alijs Rebusq. ac civitatibus ex multa antiquitate fundatis, & constitutis, habent moderatores adiumenta plurima eademque maxima, quibus etiam volentes non sinuntur errare. Sunt leges publicæ vtilis, est patriæ consuetudo, sunt exempla maiorum, est denique quidam rerum veluti cursus ipsa antiquitate firmatus, quò in otio & negotio facile ac tranquille civitatis status per se pene consistit, vel certe si deflectat paululum, modica rectoris motione dirigitur, sicut in tranquillo ac tuto mari clauum tenenti vsu venit. At in Indicana gubernatione, cum præsertim nova regna adven-tur, atque habitantur à nostris, omnino est secus. Omnia nova, nullæ consuetudines certæ, leges iuræque omnia, naturali excepto, nihil prope-modum firma, autoritas exempla; superiorum temporum vel nulla, vel non imitanda, euentus quotidie inopinati, repentinæ plerumque ac periculosa mutationes, municipalia iura tum ignorata, tum non satis firma ad iudicandum, Hispanienses, Romanæque leges magna ex parte cum barbarorum diu retentis moribus repugnantes, status ipse Reipub. adeo inconstans & varius sui-que dissimilis, ut quæ heri commodissima rectissimaque habebantur, hodie rebus commutatis iniquissima, ac perniciosissima existant. Hic quis non videat qualem moderatorem eiusmodi Res-pub. efflagitet, quàm sapientem, quàm cordatum,

T quàm

290 DE PROCURANDA INDORVM
quàm prouidum, quàm integrum, atq; constan-
tem, quippe cuius consilio, & prudentiæ commis-
sa sint omnia, in quo præsidia omnia belli pacif-
que constituta, collocataq; sint? Si enim primos
ciuitatum conditores optimos, ac sapientissimos
esse antiquitas voluit ad prima fundamenta iaci-
da, profecto perspicuum est, non nisi præstantif-
simos, lectissimosque viros orbis indagatores, ac
nouarum gentium duces esse debere. Hæc planè,
vel vna ratio ad obtinendam causam satis erat.
Adiungam tamen alteram non minus efficacem,
atq; robustam. Nam cum remotissimæ regiones
hæ sint, caputq; huius vniuersæ Reip. siue Regiæ,
siue Pontificiam maiestatem spectes, longissimè
dissitum, licentiæ, ac libidini Præfectorum cam-
pus latè patens ostenditur, vt quicquid collibeat,
licere sibi etiam opinentur. Quod eni. a longe di-
stat, quasi nihil ad se pertineat, facile temeritas hu-
mana contemnit. Hinc seditiosa consilia, tumul-
tus etiam, atq; adeò totius Reip. perturbatio: re-
mediū verò oppido serū, atq; incertū. Quarū re-
rū testis locuples est hoc ipsum regnum Peru to-
ties intestinis armis concussum, atq; instar pro-
cellosi maris contrarijs ventis agitatum. Itaque
vt Medici pulmonum, si ægrotare cœperint, cu-
randorum perdifficilem esse rationem docent,
quòd ad traducendum eo vsq; medicamentum
longa, & valde clausa via sit per stomachum, vt
pharmaci vis valde iam debilitata perueniat, aut
ne perueniat quidem, ita planè longuinquitas
supremæ Potentiæ, atq; autoritatis, huius Reip.
ægritu:

egritudini leuandæ remedia opportuna vix plerumque sperare permittit. Quamobrem quicquid in rebus Indicis à Præfectis peccabitur, propemodum dixerim sine emendatione peccabitur. Quod equidem perspexisse Romanos mihi persuadeo, cum ad remotissimas quasque provincias non nisi lectissimos, atq; integerrimos viros mittendos censerent, aliquando quoq; si res postulare videretur, ipsi Consules Reip. lumina non cunctanter proficiscerentur, quippe qui egregiè nossent, quos animos faceret temeritatis dilata vindicta, utq; soleat à reliquo grege seiunctus vel ipse bos efferari. Postremo si hæc tanta non essent, illud non paruum existimari potest, quod vel leuia peccata gubernatorum, & procerum in rebus Indorum ingentia crimina haberi debent, propterea quod teneros adhuc illorum animos vehementer lauciant, & à Christiana religione perniciosissimè auocât. Etenim & publicorum Magistratuû culpæ abscondi nõ possunt, quia ut Tragicus dixit,

Pellucet omne Regia vitium domus:

*Seneca in
Thyeste.*

& infirmi adhuc, & rudes Indorû sensus nullo modo de Christiana gète, deq; Christo ipso aliter iudicare norunt quàm ex his, quæ perspiciunt in nostris sublimibus præsertim, atq; autoritate eminentibus. Quæ res quanti fiat apud æquissimum hominû cõditorè, atq; parètè, inde facile intelliges, quod cû lachrymis ac dolori intimo sancti Regis David flagitiû admissum condonasset libenter, illud tamen seuerissimè vindicauit, & questus est.

2. Reg. 12.

quod inimicos Domini nomen blasphemare fecisset, cum inter se reputarent, Deum eius regis amicum habitum, qui tanta perpetrasset, quod ad diuinæ existimationis contumeliam quadam pertinere videbatur. Propheta sanè Ezechiel, eti de suo Israele narrare videtur, verius tamen de nostri æui hominibus vaticinari credendus est, cum illa, diuini doloris & querimonix plena pronuntiat, Et ingressi sunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum, cum diceretur de eis, Populus Dei iste est, & de terra eius egressi sunt. Quas sanè ironicas voces fastidij, & despicientix testes, cum inter se gentes de nobis sapissimè vsurpant, tum verò cū acrius obiurgantur etiam in os nobis iactare non verentur, eadem quippe ipsi agimus, quæ in illis maxime reprehendimus. Si quis igitur animaduertat rerum Indicarum varium, ac mutabilem statum, tum supremæ potestatis tam longe positam sedem, mox animorum in fide recentium teneritudinem fateatur necesse est, ad nullam aliam prouinciam regendam, ad nulla negotia gerenda ampliolem desiderari sapientiam, integritatem, pietatem, vt mihi quidem sæpenumero occurrat, quod à Probo dictum sanctus Pauli-

Ezech. 36.

nus narrat Ambrosio cum res Mediolanenses id temporis difficiles & prætumentes iret administraturus, Nō tam se iudicem quam Episcopum, vt putaret benignitate, zelo, paterna cura erga omnes. Qua de re Valentiniani illius maioris nō erat parua gloriatio, quod eos ipse iudices daret,

*Rom. 2.**In vita Ambrosij.*

quos

quos Ecclesia sibi legeret sacerdotes. Atque utinam nunc, vel Ambrosios, vel Nectarios, vel si qua sunt prefectorum celebriora nomina haberemus: profecto noui orbis administratio tales se maxime decere ipsis rebus ostenderet, quibus, quod Leo magnus Theodosio Augusto gratulabatur, non solum regius animus, sed etiam sacerdotalis inesset. *Epist. 7.*

*Quam ob causam difficile inueniantur idonei rebus
Indicis prefecti. CAP. V.*

HOS igitur duces, hos magistratus res Indicæ postulant, neque vlla argumenta, quam vrgent illa quidem satis, tanti facienda sunt, quanti ipsa longi temporis experientia. Quam causam cum diserte ageret vir quidam clarissimus, & inter regios ministros princeps, colligebat nusquam fidem, prudentiam, animi magnitudinem magis requiri, tum vero adiungebat aptissimè. Et cum tales ministros efflagitent res, qui homines ad hæc venimus? ut potius exonerandæ Hispaniæ causa quam huius reipublicæ capessendæ missi esse videamur. Quotum enim quemque inuenies, cui si in Hispania magistratu potiri, si præfectura licuisset, Oceanum traecturus fuisset, atque hæc in extremo orbe quaesiturus? Ita melioribus rebus exclusi ad hæc uoluti extrema conuertimur. Mihi vero hæc prudentissimi viri oratio, non tam esse iniuriosa videtur in multos, quos prouinciæ hæc, & habuerunt,

& habent præstantissimos, Christianæque ac sapientis administrationis laude florentes, quam commonere potius, & conqueri Indicarum rerum natura ipsa comparatam difficultatem. Et enim cum penetrandi ad Indos plerisque, ut modeste dicamus, familiaris rei angustia in causa sint, ac relictam patriam, liberos, charos omnes, labores quoque immensos, & pericula navigationum, itinerum, noui cœli, ea vna cogitatione compensent, quod aliquando tandem ex India redituri sint diuites, ac beati, ut quod reliquum est ætatis, in otio splendide agant, suos etiam fortunis iuuent (quis enim si cogitationes, consiliaque sua inspiciat, ita se animatum neget?) quis obsecro non videt cupiditati, atque auaritiæ ianuam esse patefactam amplissimam? ut cumulanda pecuniæ cura sit prima, cætera omnia huic vni posthabeat; quippe cuius causa se tanta suscepisse, tanta perpersum esse secum reputat, de decorique sibi, & ignominia vertendum, si ex India non optime nummatus reuertatur ad suos? Sic vsus, atque hominum existimatio habet. Hac lege quis iam magistratus, vel supremus, vel infimus non cupit familiaris rei suæ commoda augere? quod non potest non vehementer nocere Reipublicæ. Aristoteles quidem magnopere interesse Reip. censet, ne egentes ad magistratum vocentur, quod pauperes in magistratu vanales fieri ob egestatem asserat. Moyse quoque de creandis iudicibus Iethro socer sapienter consilium

2. Pol. c. 7.

Et. li. 3. c. 8

dedit

dedit, quod ille libenter accepit. Prouide, inquit, de omni plebe viros sapientes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam. Et quatuor Indicis magistratibus stipendia ampla constituta sint, quibus viri boni contenti sunt, sæpe tamen sitis illa opulentè in patriam reuertendi iusto nescit expleri, vt hîc quoque verum sit illud Salomonis, Rex iustus exigit terram, vir auarus destruet eam. Atque inde quoque rebus Indicis altera non leuior ærumna proficiscitur, quòd cum gubernatores omnes, ac iudices Hispaniam cogitent, studia sua omnia, & curas illic collocent, Indicum solum veluti alienum, atque extraneum habent, ita parum curant, quod nihil amant, quod quantum statui, atque incrementis Reipubl. obsistat, dici non potest. Inter laudes eorum, qui ciuitatem aliquam administrant, & necessarias dotes, illam primam Philosophus numerat, vt statum præsentem Reipubl. ament. At Rempub. hanc ita plerique ab animo suo alienant, vt exilij loco habere videantur: aut certè præclare cum rebus Indicis agatur, si quemadmodum milites præfecti vbi castra ponunt, in id temporis, quod eo in loco se acturos intelligunt, comiteat, cæteraque opportuna curant: inde abeuntes dissipata omnia, atque exusta relinquunt, ita nostri homines ad id saltem ætatis, quod hîc exacturi sunt, vt cum que res Indicas constare velint. Hæ sunt administrationis

Exod. 18.

Prou. 29.

s. Pol. c. 9.

Indicæ graues difficultates. Ad quas accedit quoque alia longè quidem maior, verum non ita communis, sed propria eorum, qui nouas Indorum terras adeunt, sedibus ibi collocandis intenti, quòd cum ad barbaros eant, non nisi armorum præsijs fulti rebus se incertis committant, vbi vel se tueri oportebit, vel ferro etiam aperire viam: Itaque totus iste primus ingressus militaris est. Quamobrem ei demandari prouincia solet, qui peritia militari excellit, neque ad copias ductandas tam Ducis probitas, quam militaris peritia spectari solet. Hic quid occurrat incommodi, facile cuius cogitare potest. Cum enim primus ingressus fidei, prima exordia Euan gelij, prima Christi annuntiatio pro ductu ac voluntate hominis, vt parcissimè dicam, militaris transigenda sit, illius sententia in omnibus princeps sit, cumq; dux ipse profanus sit, manus vero satellitù temeraria, qualem expectare debemus administrationem, quam rebus Christianis prouidentiam? Quamobrem illud etiam atque etiam Catholici principes, horumque proteges, aut cuiuscùque demum intersit, cogitare deberent, cum ad eiusmodi expeditiones bellicas duces præfectosque legunt, vt pij, Christiani integri, Deù timentes, salutemque hominum plurimi facientes quærantur, denique ij, qui se Episcoporum imo vero Apostolorum munus sustinere perspiciant. Quanquam enim ad arma tractanda non tam viri probitas, quam militaris peritia, vt Aristoteles voluit, spectanda sit, tamen, vbi de fide

initijs

inijt agitur, de salute tot barbarorum, denique
 de ipſo Chriſti honore, atq; exiſtimatione, inſini-
 tis partibus pluris faciendæ eſt vitæ integritas,
 atque conſtantia. Neque enim tam dilatandæ
 Reip. cauſa reſgeritur, quam Fidei amplifican-
 dæ. Huic verò duci & moderatori probo etiam
 adiungere oportebit cohortem non hominum
 perditorum, ac proſtigatorum, ſed ſi non opti-
 mam ac religioſam, tamen non peſſimam, & in-
 famem. Quod ſi quis nimia iſta cenſebit, ridens
 fortaiſis in cogendis militaribus copijs eiſmodi
 deſpectanda probitate præcepta, iſ ſic habeat, lon-
 gè magis eſſe riſu dignum, ad Euangelij primũ
 introitum eos reputari commodiores, qui ad no-
 cendum procliuiiores ſint. At neq; vir ea probi-
 tate ac modeſtia facilè reperietur, inquit, neq;
 delectus ille hominum ad expeditiones bellicas
 villo modo haberi poteſt. Primũ ſi fieri nequeat,
 expeditiones ne fiant. Neq; enim amat Chriſtus
 annuntiarum cum inſigni Chriſtiane religionis de-
 decore. Deinde non vſque adeo dura reſ eſt, mo-
 do voluntas ne deſit, vt præfectus quiſpiam que-
 ratur non ſolum militari laude clarus, verũ Chri-
 ſtiana pietate commendatus: vt que ad illius co-
 mitatum ſi non deligantur pij homines, tamen
 non admittantur nefarij. Si enim homines infa-
 mes, & ſordidos Imperatoribus militare Roma-
 ne leges non iniuria vetuerunt, quid eſt cur Chri-
 ſto in primo illius ad inſideles ingreſſu perditifſi-
 mus quiſq; nomen dare ſit permittendus? Quam-
 obrem cum in omni Magiſtratu Indico; tũ verò

298 DE PROCVRANDA INDORVM
maximè in primà ad barbaros profectio viros
idoneos sapientia, & pietate præstantes, præfice-
re oportet, magna adhibita diligentia, vt tales
omnino quærantur, inuentique præmijs, atque
honoribus ad rem pro dignitate gerendam per-
moueantur. Quanquam magna apud Deum glo-
ria copiosaque pro meritis rei tantæ remunera-
tione nihil potest amplius, ac præstantius co-
gitari. Assiduæ autem nostrum omnium ad Do-
minum preces, esse deberent, si modo tot homi-
num millia amamus, aut aliquid facimus, vt ne-
que det reges in ira sua, neque propter peccata
populi regnare faciat hypocritas, sed mittat po-
tius pastores iuxta cor suum.

Osee. 13.

Iob. 34.

Hier. 3.

*Non esse iniquum tributa Indos pendere administra-
ribus suis. C A P. VI.*

QUONIAM administrationem nouam
Christianitatis penes nostros principes esse
iam diximus, & his ex Dei, Ecclesiazque præ-
cepto incumbere, vt saluti Indorum ministros
idoneos tum ad spiritualia, tum ad ciuilia præ-
beant, exinde dicendum est, vtum ad horum ip-
sorum necessarios vsus, possit ab Indis exigi ali-
quid, quidve illud sit: mox, quid vicissim In-
dis rependi debeat. Tributa ergo necessa-
ria ad spiritualem, politicamque gubernatio-
nem certa ratione moderata, ac definita non
iniquè Indorum gens pendere existimanda est.
Nam vt omittam Philosophorum Respubl.
suas

firas constituentium, de publicis tributis sententiam, qui semper moderatoribus publicis, negotijsque communibus de publico, & communi censu tribuendum docent, certe in diuinis noui testamenti literis, vsque adeo expressa res est, vt nihil amplius. Paulus sanè Apostolus hunc totum locum scribens ad Romanos excellenter illustrat. *Necessitate subditi estote, inquit, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam. Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui honorem, honorem.* Quo loco non oscitanter notari debet, quos alloquatur Paulus, & de quibus. Scribebat sanè ad Romanos iam Christianos subditos verò Cæsaribus, qui in liberam ciuitatem per vim irruperant ad potentiam. Et tamen his necessario parendum monet, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam, id est, non timore hominum solum, sed etiam Dei ita urgente. Deinde tributorum pensiones præcipiens, atque commendans, causam reddit æquissimam, quod publici magistratus ministri Dei sint in commune bonū seruientes, ac proinde eos, ali atq; honorari à subditis iustam sit. Qua ex re colligit reddendum esse quicquid debetur, siue tributum sit, siue vectigal, siue quiduis aliud. Quæ in hoc loco commendatur Chrysostomus, placet etiam ascribere. In

Rom. 13.

Homil. 23.

peffura

300 DE PROCURANDA INDORVM
 pessum ibunt, ita vt neque vrbes, neque agri, ne-
 que domus, neque forum, aut aliquid aliud con-
 sultere queat, sed omnia simul subuertantur, po-
 tentioribus imbecilliores impunè deuorantibus.
 Propterea ab antiquis temporibus communi om-
 nium sententia principes à nobis sustentari de-
 bere visum est, ob id quod sua ipsorum negligentes,
 communes res curant. Et mox, Quòd si Paulus
 tunc cum gentiles adhuc essent Principes, ista
 præcepit, multò magis oportet ea fidelibus
 exhibere. Eam Apostoli sui doctrinam Christus
 Dominus non solum præcepto ante constituit,
 verum etiam exemplo commendauit suo. Nam
 de Cæsari reddendo censu rogatus, Cæsari, quæ
 Cæsaris sunt, reddenda esse respondit, magisterio
 obedientiæ, vt ait sanctus Ambrosius, & nos in-
 hæremus, dum soluimus, quæ sunt Cæsaris, Cæsa-
 ri, & quæ sunt Dei Deo, tributum Cæsaris est, nõ
 negamus. Ipse verò recens natus Saluator in Be-
 thleem etiam professus est, ac descriptus, & Au-
 gusto, Cæsari Iudæam tunc cum cætero orbe ob-
 tinenti censum persoluit, quemadmodum vult
 D. Nazianzenus. Quam rem cum & diuinorum
 librorum autoritas, & ratio ipsa satis muniat, at-
 que confirmet, neq; nostrorum Theologorum
 eorũ quoq; qui causæ Indicæ studiosiores sunt,
 aliquanta ab ijs tributa exigi posse quisquam
 neget, nihil est cur in loco plano, &
 expedito amplius immo-
 remur.

*Matt. 22.
 In oratione
 contra Au-
 xentium.*

Luc. 2.

*In oratione
 siue episto-
 la ad Iulia-
 num.*

*Et August.
 de cat. rud.
 c. 21.*

Improbantur tria genera tributa taxandi.

CAP. VII.

T Ametsi ab Indis tributa exigere nostris lice
re manifestum sit, at quanta illa tamen, &
qualia quauè ratione, & sorte, & quousque, id sa
nè perobscurum est, & ad explicandum impensè
difficile. Neque enim statim immodicas exactio
nes probaturi sumus, neq; auaritiæ, ac rapacita
ti inultorum conniuere debemus, quæ vna res
totius regni euersio sit, atq; Indici fundi, vt co
micè dicam, calamitas. Nã quod hos capere oportet,
illa intercipit. Ac sit licet maior res facultate
nostra certum aliquid in re vsque adeò incerta
& dubia definire: tamen operæ pretium facturus
sum, vt mihi videor, si diligentius rationes
aliquas tributa taxandi excussero. Primum igitur
documentum sit, Indis multæ nomine tributa
imponi minimè posse. Nam vbi iustè aliqua ciuitas,
aut gës debellata est, solet, idq; merito, pecuniaria
redditio pro victoris arbitrio imperari, vt temeritatis
suaræ pœnas luat. Hanc vel potissimã tributorum
originem extitisse, Gregorius Theologus vult, ita scribens,
Ex peccato penuria nata est, perniciofa cupiditatis mater, quæ bella pe
perit, à quibus orta sunt tributa, quibus in diuina
condénatione nihil grauius est, & acerbius. Hæc
Gregorius, Ad hunc modum profligato ac vincto
Ioachaz Rege Iuda à Pharaone, centum talentis
argenti & talento auri terrã esse mulctatã
diuinæ

Orat. ad Iulianum.

4. Reg. 23.

2. Reg. 8.

1. Par. 18.

Iosue. 16.

et. 17.

3. Reg. 9.

diuinæ literæ tradunt. Hoc genus tributorum tñ profanis, tum sacris literis frequentissimum est. Sic Moab à Dauide percussum sub tributo seruisse, itemque Syrum Damascenum, sic Chananzum tributarium factum Ephraim autore Iosue, nec non reliquas illas nationes Iebusæorum, Amorrhæorum, atq; aliorum Salomonis opera perpetuo tributo soluendo addictas esse populo Israel sacra historia commemorat. Quod sane nullo modo iniuriosum esse, non solum sanctorum virorũ exempla demonstrant, sed etiam aperta ratio, quæ iure belli victos victoribus subdit, neq; fortunis solum, sed libertate quoq; vitaq; ipsa reddit obnoxios. At Indorum populi, vt supra satis disputatum est, à Christianis debellari non possunt, ac proinde neq; libertate, neque argenti pensione mulctari. Quid enim nostros læserunt, quorũ ne nomẽ quidem audierant? Dei verò offensas, naturæq; iniurias vlcisci, nostra nihil interesse, opinor alias satis esse mōstratum. Itaq; grauiter profecto peccarent, qui eo iure debellatos barbaros instar Amorrhæorum, & Chananzorum, vel potius, vt præsentia loquamur, Maurorũ, atq; Turcarum, seruitute, atq; multa pensione onerarent, existimantes etiam beneficium se collocare, quod non capite plecterent. Neq; enim tam stolidi rationi si ab imperitia, & insolentia militari proficisci potest. Quod si id genus quippiam hæctenus perpetratum est, consulant certè conscientijs suis, qui ita se compararunt. Atq; hoc sanè documentum certissimũ est: sequens verò multò certius, Nefas esse

esse

esse in exigendo censu rationem habere Euangelij illis cōmunicati, quasi retributio expectetur, ut pro Fide, & Baptismo, Christi q; notitia imperita vicissim repetatur argētum. Hæc tota sordidissima cogitatio hominum tum imprudentium tum improborū Euangelium veluti licitantium (nam & hoc à quibusdam iactari aliquando solitum audio) nihil profectò à Simone illo abest, nisi quod ille nefarius pecuniã potius dare pro gratia, isti gratiã pro pecunia cupiunt commutare. Nullo ergo modo ferendum est, ut in designando tributo, quid per Christianismū sint consecuti barbari, cogitetur. Quæ enim gratis accepimus gratis quoq; dare iubemur. Tertium documentum esto, Barbaros causa soli, terræve ab ipsis cultæ, & habitatæ nihil debere Principibus Christianis. Quod ut intelligatur, meminisse oportet tūc demum ratione soli pensionem persolui Principibus, aut Reip. b homine priuato, cum Principis autoritate, & iure conceditur. De quo genere tributorū Ambrosius videtur loqui in sua illa cōtra Artianos defensione mirabili. Si tributū, inquit, Imperator petit, non negamus. Agri Ecclesiæ solunt tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum, & cætera quæ persequitur. Hoc igitur ita habet, cū ager regio iure possidetur. Quare videmus tū subditos à Dominis, tum externos à ciuibus agro sea pactione accipere, ut certos semper cæsus inde persoluant. Isto sanè exemplo sanctus Ioseph vniuersam Ægypti terram subdidit Pharaoni, quinta portione

Act. 8.

Matth. 10.

De hoc tributi genere loquitur

Zacharias

Papa in epi.

ad Bonifa-

ciū. De scela-

ris Chri-

stianorum

Ec. Extat

lib. 5. epist.

11. quas 1.

Si tributū.

24. q. 8. c.

sancitum.

Gen. 47.

portione frumētaria Regijs vsibus perpetuo ad-
 dicta, quod quibus agros ipsos tribuisset, recte &
 iure posset cum his de reddenda ea semper por-
 tione pacisci. At hæc ratio in tributis Indorum
 iniri nequaquam potest. Neq; enim solum no-
 strum ipsi occuparunt, sed nos illorum, neq; ad
 nos ipsi, sed ad illos nos certè peruasimus. Itaque
 barbarorum terra subditur quidem Christianis
 principibus, cum primum populi ipsi subduntur,
 sed nihil, illius ratione barbari debent, quam à
 nobis mutuati nō sunt, sed nobiscum potius cō-
 municarunt. Plurimum verò interest, vtrum ho-
 mines ratione loci subdantur, an potius hominū
 causa locus ipse. Hic enim res nullo modo addi-
 cuntur, sed integrum ius penes dominos manet.
 Quamobrem Indis (huc enim nostra iam dudum
 tendit oratio) pro modo ac magnitudine posses-
 sionum, agrorum, gregum, pascuorum, tributa
 etiam exaggerare, & cumulare, vt pro tanto tan-
 tum certa ratione persoluant, iniquissimum es-
 set, si quidem rebus nihil per se debentibus cen-
 sus imponeretur. Quod sane, neq; factitatum ha-
 ctenus esse scio, sed est fortasse improborū cupi-
 ditate tentatum. Neque tamen illud modo dis-
 puto, An Rex, quemadmodum Ingarum impe-
 rio successit apud nos, & Moteçumæ apud Me-
 xicanos, ita quoq; in omnia illorum iura conces-
 serit, vt agros, greges, pascua, mineralia, cæteraq;
 principum, suo ipse iure adeat. Nam si recte &
 ordine ab illis ista obtinebantur, & legitimè ac
 iuste nostri illis successisse censentur, rectè quoq;
 ista

ista omnia retineri consequens est. Vtrum vero aut illud ita habeat aut illud, examinare ac diiudicare nostrum non est. Habent Catholici reges consilia, senatusque suos, habent conscientie magistratos. Subditis, dum iniuria non est evidens, pro iure suorum principum sentiendum pronuntiandumque est, vt Apostoli Petri preceptum: *1. Pet. 2.* integrè conseruetur, regem honorificare. Illud hoc loco solum agimus, quod & fatentur omnes & est per se satis certum, etiam si barbari conuertantur ad Christum, non tamen rerum suatum iure excidere, neque verò nostris, quamuis subdantur ad fidei susceptæ tutelam, vel seruitute vel fortunis suis obnoxios esse, id quod Paulus quoque Pont. max. apertè decreuit.

Vulgaris ratio tributa imperandi expenditur.

C A P. VIII.

Plerisque autem illa ratio tributa imperandi videtur æquissima, vt perspiciatur primum, quibus rebus vnaquæque provincia abundet, vt. tum frugibus, veste, gregibus, mineralibus, argento: tum verò numero Indorum oppidatim tributimque inito, ea summa quotannis impere-
tur, quæ possit commodè conferri, ita vt singuli certa portione tantum attribuunt, quantum vel ex hisce rebus, vel ex operis suis locandis sustentata familiola, præbere queant. Quæ sanè consuetudo obtinuit, vt viritim tributa pendantur. Exant regia edicta grauius cautentia, ne ab Indis ea
V exigantur.

306 DE PROCURANDA INDORVM
exigantur, quæ & ad se sustentandos, atq; ab ægra
valetudine, si acciderit, recreandos, & ad liberos
educandos, ac matrimonio collocandos necessa-
ria habent. Quam Christiano pectore dignam le-
gem laudare par est. Qua in re totam quoq; illâ
prouincias lustrandi diligentiam, prouentus, ac
commoditates perspiciendi, tum vt ea iniungan-
tur, quæ commodissimè possunt præbere Indi,
vt nihil supra vires, nihil nimis graue sustineant,
cæterasq; instructiones eodem pertinentes, com-
probare profectò decet: quin ne illud quidem
improbandum est, vt singuli, qui modo vel ætatis
imbecillitate, vel corporis affecta valetudine, vel
officio publico non impediuntur, aliquid in com-
mune conferat, vnde tributi pètio fiat. Bene hæc
sanè omnia. At quod viros in primis doctos non
bene habet, quo etiam me moueri vehementer
fateor, illud est, quòd solum cogitatur, quid Indi
soluere possint, quid verò soluere debeant, non
item. Quæ sanè consideratio, vt non exigantur,
quæ non possunt reddere, necessaria est: sed nul-
lo modo sufficiens, nisi præterea addatur, vt ne-
quæ ipsi ab Indis capiamus, quæ nostra non
sunt, iustitiæ sempiterna lex docet, ad exigen-
dum ab aliquo quippiam, tametsi necesse, sit vt
possit ille præbere, tamen nullo modo id satis
esse, nisi & possit soluere, & insuper debeat. Nam
siue non possit soluere, siue non debeat, æquè
est iniqua exactio. Et si enim supra satis mōstra-
tum est Indos nostris aliquid debere reddere,
quorum in administratione sunt, non tamen
conti-

continuò efficitur, vt quantum possint, tantum debeant, etiam si rem temperes verbo leniore, vt tantum tribuant, quantum commodè queant. Itaque ratio hæc peruulgata ad tributa barbaris imperanda, qua solum spectatur, quid quantumue vnusquisq; soluere queat, licet plerisque vt dixi, sancta ac legitima appareat, tamen penitus inspecta, non satis idonea, imo ve. ò exitiosa deprehendatur necesse est. Quæro enim, cur Hispanis, & Gallis cæterisque per Europam, si ista conditio offeratur, vt singuli tantum pendant, quantum possunt commodè, iniquissima, & iniuriosissima sit, Indis verò iusta & æqua? An istos sua imperitia, imbecillitas, tenuitas fecit obnoxios? Deinde quid hoc à seruorum conditione abest, à quibus iustè exigitur quicquid reddere possunt, quia quicquid seruus acquirit, Domino acquirit? Præterea si bello iusto domiti, multæ nomine tributa pendere cogerentur, quid posset grauius imponi, quam id vnusquisque vt det, quod potest? Nam quod non potest, ne tyrannus quidem exigendum putat.

An propter reuocandos ab otio barbaros, tributa grauiora imperanda sint. CAP. IX.

AT dicunt qui res Indorū, atq; ingenia maximè callent, hoc magnopere barbaris expedire, vt tributis grauentur, propterea quòd natio hominum ignaua, & otiosa, nisi cogatur laborare, & industriam, atque operam in quæritando censu ponere, locors more pecudis vitam

308 DE PROGVRANDA INDORVM
vitam transigit, turpiter belluinis rebus vacat:
quippe qui neque rem familiarem augent, neque
sibi consulunt in posterum, sed hodierno tantum
cibo contenti, genio indulgent. Ad hanc quidem
ratiocinationem, quæ peritissimo cuique maxi-
mè familiaris esse solet, nos sanè ita respõdemus,
vt barbaros laborare, negotiari, occupatione &
cura distineri, per quam ipsis salutare esse fateamur,
imo verò illorum Reipub. vtcumque con-
stituenda necessarium omnino. Qua de re Inga-
rum proceres ingenio sine dubio peracri, iudi-
cioque præstantes, in eo vel maximè rectam isto-
rum ac dururnam administrationem esse cen-
suerunt, vt quam maximè exercerentur, mini-
mèque vacare sinerentur. Itaque vbi necessaria
aut vtilia deerant, etiam rebus superuacaneis di-
stinebantur, vt qui eorum disciplinam cognoue-
rit, merito miretur, quod veteres narrant, etiam
vermiculorum colligendorum certam mensu-
ram quibusdam imperatam, alios saxis vltro ci-
troque voluendis serio occupatos. Neque verò
causa aut obscura est, aut longè posita, cur Indos
negotio vrgeri maxime expediat. Etenim barba-
ri omnes ingenio sunt seruii, seruis verò nullum
otium esse debere, etiam in prouerbum abiisse
Aristoteles dicit, quòd otium petulantes faciat,
id quod noster sapiens præclare monuit, Mitte,
inquit, seruum in operationem, ne vacet, mul-
tam enim malitiam docuit otiositas. Igitur exer-
ceri Indi debent, non negamus, sed libentissime
amplectimur. At cui exerceri, cui negotiari,
cuius

7. Pol. 6. 15
Eccle. 33.

cuius inferuire cōmodis debeant, hoc verò quaeritur. Cum enim illud à tyrannico dominatu regalis absit, quod hic in subditis moderandis non suam, sed ipsorum magis vtilitatem spectet, profectò non est obscurum sincere cernētibus, operas atque negotia Indorum in ipsorummet emolumenta debere conuerti. Non enim instar apiarum id tantum mellis in aluearibus relinquendum est, quantum apibus alendis sufficit, ne intereant, reliquum omne auferendum : neque vt greges detondendi sunt, quibus vellera ita desecamus, vt radices solum denuo procreāda lanæ saluas esse sinamus. Excepto igitur eo, quod & spiritalibus & ciuilibus præpositis necessarium esse prudens charitas sanxerit, quicquid vltra salutis Indorum prætextu nobis vsurpamus, pro rapina ducendum est. Atque equidem vereor, ne vbi se quidam Catones Mutiosue profitentur, moresq; barbarorum censura sua seuera notare atque emendare pergunt, Pharaones potius existant, depositaque censoria larua, qua tam rigide increpant, Vacatis otio alteros se Nabuchodonosores exhibeant, omnia expilantes, & miseros duram seruitutem seruire cogentes. Desinant ergo iam tandem homines auari, & inhumani salutem se Indorum iactare, fortunisque consulere. Agnoscant potius, ac fateantur priuatis se commodis seruire, nulla publicæ disciplinæ cura teneri, nullo gentium harum adiunandarum desiderio tangi. Omnino fucus ipse se prodit, neque sustinet diu cupiditas prouidentia sibi falso no-

Exod. 5.

Hiere. 52.

men impositum. Quod si duri esse pergamus in
 miseros, neq; nostrę cupiditatis ardorem eorum
 lachrymę extinguant, profectò timendum est, ne
 multus ac creber clamor Indorũ cęlos omnespe
 netrans ad ipsum æquissimi iudicis tribunal irrũ
 pat. Regnũ, ait Spiritus sanctus, trãsfertur de gęte
 in gentę propter iniurias, & contumelias, & ini
 iustitias, & diuersos dolos. Avaro quoq; dicit ni
 hil esse scelestius. Et qui calumniatur pauperem,
 vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditori, & ege
 bit. Et in sancto Iob terribilius. Hęc est pars ho
 minis impij apud Deum, & hęreditas violento
 rum, quam ab omnipotente suscipient. Si multi
 plicati fuerint filij eius, in gladio erũt, & nepotes
 eius non saturabuntur pane: Qui reliqui fuerint
 ex eo sepelientur in interitu, & viduę illius nen
 plorabunt Si comportauerit quasi terram argen
 tum, & sicut lutum pręparauerit vestimenta, prę
 parabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argen
 tum innocens diuidet, ædificauit sicut tinea do
 mum suã, & sicut crustos fecit vmbra culũ. Diues
 cũ dormierit, nihil secum auferet, aperiet oculos
 suos, & nihil inueniet, apprehendet eum quasi
 aqua inopia, nocte opprimit eum tempestas.
 Quas sane diuinę seueritatis minas in pauperum
 oppressores, violentosque alieni sudoris exacto
 res, videant qui volunt, an de nonnullis huius
 sæculi hominibus res ipsa copiose declarauerit.
 Filios cęcos, nepotes auita hęreditate delectos,
 vix pane saturatos, posteritatem omnem extin
 ctam, viduas etiam vitorum obitu latus, & voti

Eccl. 10.

Prov. 22.

Iob. 27.

compotes, argentum terræ propemodum coar-
 quatum ad pauperes deuolutum, sacras do-
 mos pretiosis illorum spolijs, & veste coorna-
 tas, ac reliqua, quæ de violentorum vltione di-
 uina Iob loquitur, promptum est cernere in
 plerisq; nostræ ætatis hominibus, quæ quicum-
 que meminerit, fateatur necesse est, etiam no-
 stræ Reipub. & gentis referre plurimum, vt mo-
 dusteneatur diuinæ autoritatis lege præscriptus:
 quem si exactiones excesserint, non solum non
 erunt adiumento, verum etiam Deo iustissi-
 mē vindicante, certi exitij, & ruinæ causa ple-
 nissimæ. Extat sanè epistola grauissima Grego-
 rij magni ad Constantiam Augustam, in qua
 multa seuerè locutus adiungit, Idcirco for- *lib. 4. Regi.*
 tasse tantę expensæ in hac terra minus ad vti- *epist. 33.*
 litatem proficiunt, quia cum peccati aliqua
 admixtione colliguntur. Præcipiant ergo sere-
 nissimū Domini mihi cum peccato colligi. Nam
 scio quia & si parum Reipub. attribuitur vtili-
 tatibus, ex eo multum Respub. adiuuatur. Qua
 sapientissimi Patris sanctissima sententia cau-
 sæ totius Indicanæ nullum proferri potuit, vel
 plenius, vel certius oraçulem.

Quis modus in tributis taxandis tenendus.

CAP. X.

SI quærat ex me, Ad quã igitur Regulã ref-
 picere dabet, qui tributa neophytis barbaris ex

1.2.9.96.

2.4.Sylu.

Gabella.3.

9.2.

Sotus lib.1

de Iust.9.6

4.4.Caiet.

verb.lex.

in summa.

bono & æquo taxare cupiunt, ego certe nullam noui aliam præter eam, quam D. Thomas affert de lege humana eleganter differens, quamque Theologi reliqui summopere probant. Vt in lege ferenda onerosa præsertim, finis ipse penitus inspiciatur, atque pensionis tantum imponatur, quantum fini proposito congruit, tum verò in distribuendis eiusmodi oneribus proportionis æqualitas conseruetur. Hinc quoties excesserit, pro iniqua legem computari oportere. Hæc illu-
 strium Theologorum, rationi prorsus consentanea, de tributorum impositione sententia est. Duo ergo accurate providenda sunt ei, qui in lege de tributis ferenda nolit errare: Vnum ex parte Indorum, vt non grauentur nimium, sed ea exigantur, quæ possint opportune præbere & commode: alterum ex parte nostrorum, vt quod ab Indis accipitur, pro officio ijs ac necessaria prouidentia impertienda æquum, congruensque sit. Huc enim Theologi, & Theologorum decus Thomæ respiciunt, cum dicunt tributa ratione finis necessaria licere imponere, ea verò eouisque debere progredi, quousque finis ipse efflagitat. Itaque quod supra iam dixi, repetendum est diligenter, vehementer eos errare, qui Indorum gentes perinde atque prædia quædam, aut greges reputant, vnde quicquid emungi potest, dummodo ne intereat funditus, sed futuris vsibus referuetur, siue ager sit siue pecus, id totum honesto ac liberali lucro assignant. Sed labuntur profecto grauissime, quicumque ita se comparant.

Neque

Neque enim Indos tuos numerare potes, & quasi de tuo inde quiduis accipere. Quin potius si quid accipis, ob id accipis, vt tu vicissim aliquid aliud rependas, quod si nō dederis ipse, quicquid abstuleris, iniquum est, & iniuriosum. Vt Medicus ab ægroto, Aduocatus à cliente iustè pretium capit, pro impensa opera, & officio: ita Patronus ab Indo si quid accipit, pro officio accipit. Itaq; quemadmodum militibus Reip. causam suscipiētib; de publico, & annona, & stipendijs præbentur, quæ sanè à cæteris pro collato in se beneficio Reip. tuendæ iure exiguntur, neq; tamen militiæ prætextu quantumuis extorquere, & corradere fas est, sed hæcenus tantum, quatenus militi, præsidijque comparandis, ac tenendis opus est: ita prorsus quæ Christiani à barbaris tributa capiūt, eo vsq; solum progredi oportet, quousque fini proposito necessarium est. Est vero ille finis ratione præscriptus, vt ministri salutis, & administrationi Indorum necessarij nō desint, honorenturque congruenter. Hi verò in duplici genere sunt. Primi ac præcipui numerantur Pastores animarum, Ministri salutis æternæ, quos eorum largitionibus, & prouentibus ali, quos ipsi diuino verbi, & sacramenti pane nutriunt, non tam dispositionis humanæ, etiam diuini esse iuris notissimum est. Id omni lege definiti Paulus gentium doctor disertè ostendit. Nam de lege gentium hoc argumentum versans, *Quis militat, inquit, suis stipendijs vnquam? quis plantat vineas, & de fructu eius non edit? quis paicit gregem, &*

1. Cor. 9.

de lacte eius non manducat? Ne vero secundum leges humanas tantum agere videatur, producit statim diuinam veteris testamenti. Numquid secundum hominem hæc dico? An & lex hæc non

Deut. 25.

dicit? Scriptum est enim in lege Moyfi, Non alligabis os boui trituranti. Si nos spiritualia vobis seminauimus, magnum est, si carnalia vestra

Deut. 18.

metamus? Nescitis quoniam qui in sacratio operantur, quæ de sacratio sunt edunt, & qui altari deseruiunt, cum altari participant? Atque hæc quidem iuxta legem veterem, quid verò noua, & Euangelica? Nequaquam ab his discrepantem monstrat, Ita & Dominus ordinauit ijs,

Luc. 10.

qui Euangelium annuntiant, de Euangelio & viuere. Dixerat quippe Dominus, Dignus est operarius mercede sua. Nihil ergo opus est testi-

Matt. 10.

monijs alijs, quæ sunt plurima, eademque grauissima. Vnus Paulus, vel potius Spiritus sanctus in eo loquens nobis abundet. Verùm præter sacerdotes Domini non est dubium, quin politice, atq; humanæ administrationi Reip. barbarorū, per quam necessarij sunt sæculares præpositi. Hi verò distributi videtur apud nos in duas species.

Nam & iudices Magistratusq; sunt, de quibus dictum est supra, & si quid restat, dicetur post: & sunt propriè susceptores Indorum, siue Patroni (ita enim appellare malo, quos vulgus nostrum suo sermone Encomenderos vocat) quibus pro eura, ac providentia, quam gerere debent hominum suæ fidei, ac tutelæ commissorum, licet sanè tributa quædam vicissim capere. Quo in loco

accura-

accuratè intuendum est Regiam maiestatem ius illud omne, quod habet ad exigenda tributa à populis neophytorù sibi ab Ecclesia in fidem datis, in eiusmodi Patronos transfundere, eosq; penes collocare, certis quibusdam pactionibus interpositis, de quibus mox opportunè dicemus. His ergo, si eos se se exhibeant, quos fide iurata profiterentur, tributa rectè solui non est, cur reuocetur in dubiù, cum manifestù sit licere Principi alijs attribuere, quæ percepturus ipse esset. Qua de re & nostrorum Theologorum, iurisq; prudentium cõcors sententia est, & accedit B. Gregorij nullo modo cõtènenda autoritas, qui ad nobiles quosdam viros Sardiniaë scribès, eosq;, & quid debeant præstare subditis sibi commissis & quidè infidelibus adhuc, & quid eam ob rem percipere ab illis possint, commode admonet. Ad hoc quippe, inquit, illi vobis commissi sunt, quatenus & ipsi vestra vtilitati valeant ad terrena deseruire, & per vestram prouidentiam, eorum animabus ea, quæ sunt æterna, prospicere. Vnde apparet rectè posse nobilium hominum, ac bene de Re p. meritorum fidei curæq; committi, vt saluti barbarorum consulant, eaq; ex causa ab his sua ipsi emolumenta percipiant. Quoniam verò cum est conuentio aliqua, vt ob hoc illud detur, certa quædam ratio ac proportio seruetur necesse est, ne aut hinc excedat, aut inde deficiat, omnino perspiciendum est ad quæ & qualia Patroni Indorum obligentur, vt inde verissimè cognoscamus quâdo & quousq; iustù sit talib' tributa persolui. Sed ante
 consi-

lib. 3. Re-
 gist. eps. 23.

316 DE PROVANDA INDORVM
considerandum erit, An ne expedierit Indorum
populos in Fide rudes eiusmodi patronis com-
mittere, quibusuè ex causis id excogitatum, effe-
ctumque sit.

Causa, ob quas Hispanis Indi commendati sint.

CAP. XI.

Causas igitur cogitanti mihi, cur in hoc nouo
Corbe Indi Hispanis hominibus commenda-
ti sunt, vnde & vulgare illorum vocabulum tra-
xit originem, tres præcipuæ veniunt in mentem.
Prima, quod cum suis expensis, & laboribus in
nouas regiones penetrarent summis, & difficul-
tatibus, & periculis se se obijcientes, excogita-
tum, atq; inuentum est, quod mercedis loco tri-
bueretur à Principe ipsis ita flagitantibus, vt ex
Indorum populis suo patrocinio commissis emo-
lumenta annuâ perpetuò reportarent. Quemad-
modum Imperatores Romani emeritis militibus
agrum aliquem impertiebantur, vnde sustentan-
da reliquæ vitæ certi prouentus relinquerentur.
Nostrorum autem hominum prima cum Rege
pactio fuit, vt Indorum à se expugnatorum ad-
ministratio tum sibi, tum primo successori, aut
heredi firma rataque esset: exinde Regi liceret,
cuicumq; placuisset, adscribere. Itaq; pro militiæ
stipendio, pro victoriæ præmio Indi Hispanis da-
ti sunt. Altera quoque fuit causa, eaque maioris
momenti: quod nouus orbis Regi vsq; adeo lon-
gèposito subactus, in illius ditione retineri nullo
modo

modo poterat, nisi à quibus erat quæsitus, ab iisdem custodiretur, vt licentiam barbarorum frangerent, & à finitimis tuerentur, & nostris demum legibus assuefacerent. Neque enim minus est, vt quidam poëta dixit, quam quætere, parta tueri, imo verò vt Nazianzenus probè asserit, longe maius ac difficilius. Vt ergo in peregrina terra homines alioqui patriæ amantissimi tenerentur, fierentque nouæ Reip. cultores, atque amplificatores studiosi, fixas ibi sedes collocantes, attributa sunt certa oppida Indorum, quorum, & dominatu & commodis potirentur. Perinde atq; vmbra quædam Hispaniæ procerum representata sit, cum subditis, siue, vt nostri vocant, basallis imperitent. Tertia eademque maxima, ac reliquarum fundamentum causa extitit, vt noui Fidei tyrones, teneræque stirpes patrocinio curaque veterum protegerentur, instituerentur, religionis disciplina regerentur. *Seneca*que salutis viam, vt omnino munirent, atque infirmos in Fide, vt monet Paulus, assumerent. Arbitror me omnes institutionis huius causas esse complexum. Iam sequitur, vt de vnaquaque quid habeat æquitatis, quid difficultatis, quid officij, disseramus. Ac prima illa de remunerandis laboribus sumptibusque militarium hominum, ex necessitate quadam potius quam ex voluntate, aut religione profecta fuisse videtur. Neque enim poterat Princeps, aut per quam agrè poterat, tantos tot hominum sudores, imo verò etiam cruores dixerim, premio pari afficere, nisi in nouo orbe illorum virtute

Ouidius.
Inuestiua
prima contra
Julian.

Rom. 14.

parto.

parto, potètiã quãstunq; partiretur. Nam neque isti alioqui contenti essent, & cæteris similia audèdi, aggredièdiq; cupiditas omnis extingueretur. In Lusitanica India, quod Regum Lusitanorũ auspicijs, & auro parta sit, potuit penes Regem totus ille dominatus sine iusta suorum querela retineri. Nostrorum verò hominum, quoniã suapte ductu & re, tanta peregerunt, longè aliã ratio est. Itaq; necessitatis, vt dixi, cuiusdam fuit, vt suo quodam iure, vt olim Israëliticæ tribus distributore Iosue, terram fortirentur, permanente tamen, quod minimè obscurum est, supremo omniura per. es Regem imperio. Quamobrem fatendum est, hac nostris mercede proposita, distribuèdi leges quoddãmodo, & fuisse, & esse seruandas. Vt planè, nisi alioqui quippiam impediãt, de hac Rep. benemeritis, ipsiusmet emolumenta reddantur, & pro ratione meritorum maior minore portio vnicuiq; designetur. Neq; enim inanis proctus, & superuacanea vox est hominum, suo sudore, & sanguine partis nouos, & nihil in Rep. gerentes præelati frui vehementer expoſtulantium, idque non leuis iniuriæ loco exprobrantium. Etenim cum cætera non desunt, debet profectò laborum, meritorumque ratio haberi; id quod & Regia statuta præscribunt, & gubernatores à se obseruari contendunt, verè an falsò, non statuo, satis proposito est, omnium vna consensus. Sed ecce ingens malum vnde minus timebatur, exortum, ex aequitate iniquitas, ex commoditate damnum, ex iure

confli.

Ios. 13. &
deinceps.

conflatur iniuria. Quis enim cum sibi Indos pro mercede propositos, ac redditos intuetur, non statim labores, expensas, pericula, quibus defunctus est, cogitat, parumque esse quicquid capiat, & sentit, & iactat? Itaque proventus commodaque sua, quæ ex Indorum, vel opera, vel tributis percipit, non pro futuro in illos officio, & à se impendenda opera, sed pro iam exhaustis laboribus metienda putat. Cui malo quid remedij possit afferri, non satis video. Verum illud serio moneo, atque contestor, quamuis æquum sit in eiusmodi commendationibus Indorum, rerum antea præclare gestarum rationem habere, minimè tamen tributa operaque istorum amplius augeri posse, quam conferendi in illos beneficij ratio postulet. Quemadmodum & præfecturæ in Rep. & sacerdotia in Ecclesia benemeritis quidem conferenda sunt, & dignioribus, oppido ampliora, at census, vel publicus, vel Ecclesiasticus pro futuro labore, atque officio datur. Itaque huic percipiendo veteres labores prætexere minimè licet. Sed si profecto desis officio, atque imposito munere non perfungaris, quantumcunque olim emeritus sis, proventus tuto nõ percipis. Secunda vero causa cõseruandæ, ac tuendæ Reip. huius, nõ dubiũ est, quin æquitatis vtilitatisque plurimũ habeat, quin potius in eo salus Regni tũ tẽporalis tũ spiritualis sita sit, si nõ desint his veluti deductis colonijs coloni sui. Nam id quoque Romanæ Reip. sapientissimæ moris fuisse cõstat, vt novos colonos, quo firmaret, defenderetque, coloniã suã,

domi-

320 DE PROCVRANDA INDORVM
domicilio donatos varijs priuilegijs, commodita-
tibusque prosequeretur. Regis, regniue interest
maximè, vt sint qui tâquam proprium domiciliũ
tueantur, & quoad licet, amplificent. Quamob-
rem propria quadam nuncupatione, eaque apud
nos honorifica, hi propriè vicini, ciuesue nominã-
tur. Itaque & vxorati esse iubentur, & certam vr-
bem incolere, vnde nisi annuente prorege, abesse
nusquam liceat: si abfuerit, absentis expèlis alius
sufficitur, quod si diutius moras traxerit, ab In-
dorum moderatione remouetur, aliusque succe-
dit perinde, atq; demortuo. Quin etiam Princi-
pis hi omnes feudatarij habentur, fidem suam sa-
cro iureiurando Reip. Regisque iussis astringen-
tes. Itaque bella si qua exoriantur in proouincia,
proprijs sumptibus adire, & belligerari cogun-
tur, quod nuper in bello Ingarum Cuzquenses,
& in Chiriguanensium, Charquenses, Pacenses-
que fecerunt: proinde equos, arma cæteraque
in repentinum quemque tumultum parata ha-
bere, in otio, & negotio Reip. adesse promptissi-
mè. Quæ quidem omnia, & prudenter, & salu-
tariter instituta sunt, neque parum conscientias
eiusmodi hominum leuant, qui pro imposito sibi
onere honorem quoque, hoc est, prouentus refe-
rant. Neque enim, quod multi falso opinantur,
sola est causa redditus Indicos percipiendi, pro-
pria ac peculiaris Indorum salutis adhibita cura,
licet ea præcipua sit, verùm aliæ quoque causæ
sunt, sunt alia etiã publicæ vtilitatis officia, qui-
bus cum addicuntur nobiles homines, iure
remunc-

remunerandi sunt. Eas ob res quod regem ex Indis capere oportebat, id in eiusmodi feudatarios omne transmittit. Tertia quoque ac potissima causa supra allata de cura, prouidentiaque Neophytorum, si nuda ipsa per se spectetur, speciosa plane, & honesta, atque officij plena videatur. Quid enim magis salutare dici potest, quam ut noui Christiani veterum diligentia commendentur? quod etiam in prima uet. Ecclesia in more De Eccles. fuisse Dionysius Areopagita satis indicat, cum Hier. c. 2. fidei candidati probatae uitae susceptoribus tradentur, pie ac salubriter imbuendi, atque officiose adiuuandi. Hec ut dixi, perpulchra, perque honesta causa est, si nuda ipsa cernatur. At ubi a cogitatione venimus ad rem, Iesu bone, que per turbatio, quanta foeditas. Verum vitio hominum, non causa hoc fit. Neque vero prauorum peruersitas bonis detrudere debet, sed Dei optimi, & benignissimi ope fiet, ut Patroni officium non deserant, sed nomini suo ipsi respondeant. Nostrum iam est quae sint horum partes in Indos a se susceptos exponere.

Quod doctrinam fidei, & moribus sufficientem Patroni Indis susceptis praebere teneantur.

C A P. XII.

Primum ac maximum onus sustinent, Indos iam Christianos effectos in fidei, morumque doctrina, caeterisque ad salutem opportunis, quantum opus est, adiuuandi. Re enim vera Patroni,

Pædagogi, Nutricijque in Christo teneris adhuc & paruulis dati sunt. Hoc omnes sine exceptione consentiunt, & docti, & indocti, & experti & imperiti. Hac lege, hac conditione Indi nostris à Principe commendantur, recepto vſitatoq; more se se penes ipsos conscientiam suam exonerare testante. Quod sanè onus ipsi, qui sustinent, raro intelligunt. Ex hoc primo præcipuoq; documento efficitur in primis, vt quicumq; iniuncto sibi muneri non faciunt satis, non solum graue crimè admittant maledictionis æternæ rei, quòd opus Domini fraudulenter faciunt, verum restitutioni etiam obnoxij sint, quòd minimè officio functi, ob quod tributa instituta sunt, nihilominus illa perceperint. Neq; enim charitati tantum Christianæ infensi sunt, sed etiã publicam iustitiam ledunt. Efficitur deinde, vt si negligentes admodù segnesq; se præstitierint tales Patroni, neq; emendare & resarcire iacturã pergãt, possint omnino, imo vero debeant ab Indorù cõmendatione remoueri, alijs eorum loco suffectis. Quæ ne duriora quispiam arbitretur, aut quoniam consuetudo contra obtinuit, tanquam noua respuat, extat hodie quoq; Regij decreti publicã fide exemplum, quod ipse quoq; legi, vtrumq; illud, & de restitutione faciendã, & de remouendis negligentibus Indorù patronis, seuerè grauiterq; statuentis, seruatiq; omnino in posterù præcipientis. Ego verò adijciã id quoq; quod perparù aduerti video, cū sit vel maximù, quòd in Indorù cõmendationibus longè plus spectare oporteat, vtrum is, cuius

Hier. 48.

fidei

fidei commendantur, eâ existimatione sit, vt im-
 posito muneri non defuturus merito credatur,
 quâ meritorû rerûq; gestarû quantus splendor ex-
 titerit. Atq; omnibus modis affirmo id, quod vel
 tenuiter doctus facile cōcedet, Patroni, indignus
 si sit, conscientiâ quidē nō esse tutā, at multo mi-
 nus Principis eam curā cōmittentis indigno. In-
 dignū autē eū dico, quē viri boni, ac sapientes ne
 quaquā idoneū reputāt eiusmodi negotio procu-
 rando, nimirū qui præ vitæ impuritate, præ inue-
 terata auaritia, præ socordia ingenita miseros su-
 ceptos vexādo, expoliādo, diuina omnia, ac salu-
 taria pro nihilo ducēdo, pessundaturus apparet.
 Profecto mirari libet, quodd cū in triēnali, aut etiā
 annuo Prætorē creādo, vitæ integritas accuratē
 quærat, in perpetuo Indorū Domino, cuius sit
 vel leue peccatū perniciosius futurū, vix morū ra-
 tio habeatur: sola vel ipsius, vel maiorū merita at-
 tēdantur, tanquā pecunię dandę nō animarū ne-
 gotiū tractaretur. Quæret ex me aliquis, quā nam
 institutionē, quā doctrinæ rationē sufficere intel-
 liget Patronus, vt cōsciētix satisfaciatur suæ? Respō-
 debo breuiter ac vere, nūc tēporis magna ex par-
 te ea cura, & molestia liberatos esse patronos: si-
 quidē Episcopi sibi sumpserūt, neq; iniuria, vt sa-
 cerdotes ipsi designēt, ac destinēt: quib? Patroni
 stipēdiū à maiorib? præscriptū optima fide persol-
 uāt. Quod si hos, vel remissos, & negligētes nota-
 rint, vel im pbs, & impuros, vel cupidos, ac rapa-
 ces, deniq; gregē Dñi ledi grauiter insolēti pasto-
 rū animaduertent, p fide, quā suis debēt oportet

X 2

ad

C. cum ex iniuncto. de Heret. docet id Innocent. 3. Ezech. 3. 1. Pet. 5. ad Episcopos deferant, & quātum in ipsis situm erit, ardentē agant, vt susceptis suis quam optime consultum sit. Id cum sedulo praeſtiterint, si tamen nihil profecerint, fidem suam hac in parte liberarunt: nec quæretur de manibus illorum sanguis effusus, cuius antistites Principi pactorum, cum apparuerit, rationem reddent. Quot verò sacerdotes in Indorū oppidis habere oporteat, breuiter quidem dici potest, quot erunt necessarij fidei institutioni, sacramentorum administrationi, cæterorumque ecclesiasticorum functioni. Prouincialium vero synodorum, vbi de paræcijs agitur, canonibus definitum est, quot numero Indorum vnus sacerdos sufficere existimandus sit. Sequatur patronus Episcopi sui iudicium, si synodi decreta seruari vsquequaque non possunt. Quicquid verò parochio tribuendum erat, si abesse contingat, siue negligentia patroni id fiat, siue periuria ministrorum, siue Episcopi desidia, nihil interest: prorsus tantundem debet Indis restituere ad minimum vsque obolum. Neque potest illa summa cuiusuis iudicio in alios vsus conuerti, aut quouis pretextu alio deflecti. Qua de re frustra sanè nonnulli dubitarunt. Nam præter edicta regia id diserte cauentia, ratio est aperta, quod pecunia illa ab Indis tanquam ex conditione persoluitur ad ministros Ecclesiasticos sibi necessarios sustentandos: hi cum defuerint, quacunque ex causa defuerint, debet profectò horum stipèdium ad largitores redire ex integro. Quemadmodum cum

pro negotio tuo curando homini pecuniam offers, si nihil ille curauerit, siue culpate id, siue imculpate, certe pecuniam tuam iure repetes, neque te inuito ea pecunia auerti in alias causas potest. Igitur hæc certa, & sunt, & habentur. Illud non item, vtrum qui negligentia sua, crassaque culpa Indos sibi commissos, sine sacerdote, sine legitima doctrina tenuit, teneatur restituere tributa omnia per id temporis percepta, an vero satis sit, tantum reddere, quantum paracho dandum erat. Qua de re alios audire mallet, quam ipse dicere. Verum non teneri omnia tributa restituere, magis mihi persuadeo, propterea quod tametsi doctrina Indorum, prouentuum annuorum colligendorum præcipua causa sit, non tamen sola, vt supra explicatum est. Sed sunt alia quoque patronorum onera reipub. vtilia, quibus cum defuerint, non iniuste tributis aliqua ex parte fruuntur. Iam si quis vrgeat, quantum ergo, & quousque restituendum est? Nihil equidem certius afferre possum, quam vt visitorum, ac iudicum regionum sententijs acquiescat, qui cum non soleant præter doctrinæ defectus, & damna alioqui Indis data, aliud præterea iubere restitui, idque mos habeat doctorum ac proborum hominum, aliquid insuper imperare, quamdiu res amplius explorata non est, minimè oportet. Quod si Indorum tam populosa ac frequens turba sit, vt sunt pleraque in prouincijs superioribus, manifestum vt sit vnum sacerdotem tot hominum curæ & doctrinæ nullo modo esse satis:

neq; tamē antistes admonitus plures mittat, vel quia nō habet in promptu, vel quia fortasse dissimulat, ita vt Patronus non sit in culpa, quæritur merito, an oporteat reddere Indis id, quod alteri sacerdoti, si adesset, erat attribuendum. Hic quoq; varia res est. Sed cum iuxta retentū morem, vel iuxta synodale decretum obseruatum, plures essent sacerdotes adhibendi, non dubito, quin redditurus sit Indis Patronus, quicquid de duorum stipendio, vel plurium subtractum sit, siue vitio id suo acciderit, siue secus. Nam vt dixi, pactiois ea lex est. Vbi verò neq; consuetudo, neq; synodi decretum, neq; præsulis vrget præceptum, etiam si plures ministros populi numerositas postulet, potest Episcopi sui iudicium sequi, si vnam satis esse ille responderit. Deniq; vsque dum ille statuatur pluribus esse opus, potest dato sibi ministro esse contentus. Namq; vt prius admonui hac parte sollicitudo præcipua ad Episcopos recidit, qui de Indorū rebus edocti Patronos molestia antiqua idoneos ministros quæritādi liberarunt. Hæc de præcipua Cura Patronorū hoc est de spiritali ministerio erga iam Christianos Indos, attigisse sit satis,

Quid erga nondum baptizatos Indos Patronis liceat.

C A P. XIII.

ANteq; vero quam ad politica officia progrediar, diluenda est dubitatio de cæteris infidelibus Indis, qui forte cum Christianis eadem

con-

cōiuncti sunt, quorum tanta est copia in prouin-
 cijs nonnullis, vt intra annum, aut non multo am-
 plius in vna ad decem, & septem millia maioris
 ætatis baptizati referantur. Albi verò commen-
 dati Indi omnes, vel pene omnes idololatræ ad-
 huc sunt, vt in Prouincia sanctæ Crucis. Mag-
 na ergo mihi quæstio esse videtur, An à talibus
 tributa quoque Christiani exigere queant, pro-
 pterea quòd nondum sunt Ecclesiæ subiecti, ex
 cuius commissione ius omne nostris in bar-
 baros esse diximus. Deinde quam nam ob rem
 pensiones eas nostri dignè percipiunt, siqui-
 dem nulla ijs sacramenta, nulla diuinà offi-
 cia communicant? Cæterum consuetudo nihil vi-
 detur inter fideles, infidelesq; Indos discernere,
 quoad tributa reddenda. Omnes ijsdem astringit
 legibus. Id igitur an liceat, & si olim dubita-
 bam, imo verò improbabam, tamè re magis ani-
 maduersa, non adeo mihi persuadeo iniquum.
 Etenim Principi subditi hi quoque sunt, post-
 ea quam terra hæc in illius ditionem venit, si-
 quidem istis non minus ius dicit, quam cæteris:
 ac proinde quemadmodum olim Paganis Chri-
 stiani tributa pendebant, cum illi rerù potirètur,
 ita nunc temporis Christianis Pagani non iniu-
 ria persoluant. Neq; enim modo de iure domi-
 natus Indici disceptatur, sed pro confesso su-
 mimus imperium hoc illi stare, qui imperat.
 Accedit ad hoc, quòd infideles Indi nullo
 modo Christi baptismum auersantur, quin
 & cupiunt, & petunt: verum plerique in numero

328 DE PROCURANDA INDORVM
catechumenorum siue ipforum vitio, siue no-
strorum negligentia tenentur. Cum ergo in ca-
techismi cura, hi quoque cum cæteris commu-
nicent, non immeritò cum cæteris quoque mi-
nistris necessaria tribuunt. Siquidem Apostoli
Pauli præceptum est, Communicet autem is, qui
catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus
bonis, Minimè verò ferendum esset, vt Christia-
ni Christianis, paganis pagani imperarent, cum-
que vnum eundemque populum hi, & illi con-
stituunt, non posset non exitiosissimum esse di-
scrimen eiusmodi. Quam ob rem præterquam
quòd his quoque ius dicere, atque hos tueri perin-
de ac cæteros principis interest, proprie ac pecu-
liariter patronorum, parochorumque partes sunt,
cum istis quoque de salute æterna serid agere,
ad Euangelij gratiam vocare sedulo, de fide in-
struere, instructos moribus informare, volentes
& dignos vltro admittere ad Ecclesiæ gremium,
si grauiori periculo vrgeantur, salutari lauacro
succurrere, vt sanctorum Patrum decreta habent.

D^o consec. Denique nihil prætermittere, quod ad illos Chri-
d. 4 cap. Si sto lucrifaciendos pertineat, quod non charita-
qui. & seq. tis tantum, sed officij sui propriam obligationem
agnoscant necesse est. Quod vsque adeo D. Gre-
Lib. 3. epis. gorius sentit, vt ad Ianuarium Episcopum scri-
26. bat his verbis. Rusticos, quos habet Ecclesia tua
nunc vsque in infidelitate remanere negligentia
fraternitatis vestræ permittit. Et quid vos admo-
neoque, vt extraneos ad Deum adducatis, qui ve-
stros ab infidelitate corrigere negligitis? Vnde
necesse

necesse est vos per omnia in eorum conuerfio-
 nem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sar-
 dinia Infula Paganum rusticum inuenire potue-
 ro, in eundem Episcopum fortiter vindicabo. Iam
 verò si rusticus tantæ fuerit perfidiæ, & obstina-
 tionis inuentus, vt ad Deum venire minimè con-
 sentiat, tanto pensionis onere grauandus est, vt
 ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitu-
 dinem festinare. Ex qua sanè tanti Patris autori-
 tate, & diligentiam discimus conuerfioni infide-
 lium adhibendam, & modum, si se duriores præ-
 buerint rusticitate magis animi, quam electione
 rationis, cuiusmodi barbari penè omnes sunt, iu-
 dicij vix sententiam sequentes, sed impetu, aut
 consuetudine impulsî, vt hi certè seueritate qua-
 dam salutari compellantur intrare. Pensionibus
 vero grauandos cœset beatus Pater, quas sine in-
 iuria potestas imponat. Nam si iniquæ essent,
 nullo modo exaggerandas ille censeret. Atque
 hæc quidem ad se dicta sacerdotes accipere de-
 bent. Patroni verò illa, quæ ad nobiles Sardinia
 idem Pontifex scribit in hunc modum, Cognoui
 penè omnes vos rusticos in vestris possessioni-
 bus idololatriæ deditos habere, & valde de hac
 re contristatus sum, & post pauca, Vnde magni-
 fici filij exhortor, vt omni cura, omnique sollici-
 tudine animarum vestrarum zelum habere de-
 beatis, & quas rationes omnipotenti Deo de sub-
 iectis vestris reddituri estis, aspiciate. Ad hoc quip-
 pe illi vobis commissi sunt, quatenus, & ipsi ve-
 stræ utilitati valeant ad terrena deseruire, & vos

23. q. 6. Iam
 verò.

lib. 3. Re-
 gist. ep. 23.

per vestram prouidentiam eorum animabus ea, quae sunt aeterna, prospicere. Si igitur impendant illi quod debent, vos eis cur non soluitis quod debetis: id est, ut assidue illos magnitudo vestra comoneat, ab idololatriae errore compescat, quatenus eis ad Fidem ductis omnipotentem Dominum erga se placibilem faciat. Haec Gregorius: quibus & quid liceat accipere, & quid deceat reddere infidelibus Indis sibi commissis, Patroni satis, quantum arbitror, edocentur. Illud obiter aduertendum, quamuis non liceat per vim ad baptismum Christianamque professionem compellere barbaros subditos, licere tamen imo expedire ab idolis collendis etiam inuitos reuocare, hoc est illorum simulacra, & fana demoliri, superstitiones diabolicas extrudere, quae non solum Evangelij gratiam impediunt, verum etiam naturae legem infestant, quam ut seruent, compelli infideles subditi sine ulla dubitatione possunt, id quod abude declarant leges Constantini, Valentiniani, Theodosij, ceterorumque Principum Christianorum, quas mirifice sancti Patres collaudarunt: neque laudatores modo, sed impulsores auctoresque se praestiterunt. Et re vera quauis officij minus exhibeatur infidelibus Indis, tamen non videtur satis consuli salutis eorum, si tributorum minus pendant, quam Christiani, vel hac enim de causa a baptismo percipiendo deterrebuntur, si grauiora tunc sibi tributa imminere cognouerint, quae potius imminui sanctus Gregorius vult, ut leuem Christi sarcinam, & iugum suauelibentius subeant.

*Cō. Eliber. can. 41. iu-
bentur*

*Christiani
infidelium
seruorum ido-
la cōminue-
re, idē insti-
nuat Aug.
ser. de Pue-
ro Centu-
rionis.*

*De Paganis
& tēplis eo-
rum. l. 1. & l.*

*Nemo. Ni-
ceph. lib.*

*7. cap. 46.
lege Amb.*

*li. 5. ep. 30.
cōtra rela-*

tionē Sym-

machi. Au-

gu. lib. 1. cō-

*tra epi. Par-
mē. 6. 7. &
epi. 48. &
50.*

De temporali providentia Patronorum in suos.

CAP. XIII.

EAdem quoque Indorum commendatione diligenter præscribitur Patronis, vt non solum in Fidei, ac salutis æternæ eruditione populi sibi commissi curam gerant, verum temporali præsidio in vitæ huius ærūnis quotiescūq; ope eorū indigeant, benigne adsint, intelligātq; se Neophytis datos esse parentū loco. Horū igitur rem politicam iuuare debent, & ab iniurijs, vel hominum, vel temporū pro sua virili tueri. Itaq; vt Hispaniæ proceres sui municipij hominibus defensionē, ac providentiam proprio iure debent, quo nomine ab illis tributa percipiūt, sic in his locis populis indorū sibi attributis Patroni singularis cuiusdā in otio æquē, ac negotio patrocinijs tenentur obnoxij, aut si id maius, quæadmodū familiæ suæ pater ipse familias consulere debet. Serio ergo illud sibi dictū cogitent de cliētibus suis, *Esai. 1.*
Difficite benefacere, quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā. Abdiā 3. Reg. 18.
in alēdis famelicis, & è periculo eripiendis infantibus repræsentēt: aut egregiū bonorū sibi diuinitus affluentium distributorem sanctum Iob imitentur, qui sua illa fortunata tempora memoria repetens, ait, Si negaui quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci, si comedi bucellam meam solus, & non comedit pupillus ex ea, si despexi pereuntem, eo quòd non habue-

332 DE PROCURANDA INDORVM
habuerit indumentum, & absq; operimento pau-
perem. Hac beneficentia & fide si susceptis suis
nostri consulere, verè & nomini, & officio re-
sponderent suo, esset que non voce tantum, sed
re ipsa horum institutio nouis Euangelij cultoribus
conseruandis, & promouendis quam maxi-
mè accommodata.

*Quam circumspectè onerosa leges fortunis Indorum in-
dicende. CAP. XV.*

E Numeravi hætenus omnes, vt reor, Patro-
norum fructiones, institutionisq; huius cau-
sas, quas intuentes ijs, quas cernimus, legibus
Principes hanc Indorum Remp. condiderunt. In
alijs orbis regionibus, apud Orientales præfer-
tim alias esse rationes neophytorum instituen-
dorum non ignoro: neq; verò disputo, an nostra
hæc longè illis inferiora sint, minusque ad sa-
lutem, quam quærimus, accommodata. Fuisset
fortassis alia Reip. forma commodior, & ad Iesu
Christi notitiam consequendam nouis gentibus
multò iucundior. Quãquam vt dixi supra, quæ
nostris barbaris incommoda acciderunt, homi-
num magis nequitia, quam administrationis vi-
tio referenda sunt. Quamuis enim rectè & sapi-
ter constituta Resp. quamuis æquis legibus tem-
perata, facile improborum temeritate violatur,
cum sit nihil, quod non humana peruersitas, si
relinquatur sibi, cõuertat in peius. Viderint alij,
quid cui præferendū sit: Nos ea omni collatione
præ-

prætermiffa, præfentia, & nobis nota tractamus, illud fuperiorib⁹ adijciêtes, caufas eas, quas retu-
 li, noftris vt Indi cõmiffi fint, oportere omnibus
 vtriuſque fori, externi inquam, atq; interni iudi-
 cibus eſſe notiffimas. Quibus ex omnibus rectè
 fapienterq; animaduerti poterunt profecto le-
 giſſatores ſtatuerè, quid tributi gens quæq; In-
 dorum Patronis ſuis ſoluere debeat. Idque vt ſi-
 ne vitio, & errore decernant, perſpicient primum
 quantum, & quibus è rebus prouentuum com-
 modè omnino poſſit afferre, tum verò cum ra-
 tione metientur, imposito oneri, ac functioni ex-
 oluendæ ſuæ, quantum Patronis aſſignare par-
 erit, idq; ex æquitate, & prudentia moderabun-
 tur, vt non aliorum remiſſio & indulgentia, alio-
 rum, vt Apoſtolus ait, ſit tribulatio. Et facultatem
 ergo Indorum, & præpoſitorum operam, atque
 obligationes intuebitur ſapiens Reip. modera-
 tor, vt tributa taxet, atq; conſtituat. Quam ſanè
 & facultatum, & gubernationis rationem ſimul
 ineundam in cenſu imponendo, & vel augendo,
 vel relaxando Ariſtoteles quoque ad Reip. con-
 ſeruandam incolumitatem valde commendat.
 Si quidem excedat, inquit (populus populique
 gubernandi difficultas, vt ego interpretor) augea-
 tur cenſus ſecundum multiplicationem: ſi verò
 deficiat, relaxetur, ac minor fiat cenſus taxatio.
 Quo ſanè ſpectaſſe videntur nonnulli governa-
 tores noſtri iam verò vltèrius progredi, & quã-
 tum ex vnoquoque viritim exigi oporteat, &
 vtrum homines tantum cenſeri debeant, an etiam
 fortuna-

2. Coy. 8.

5. Pol. c. 8.

fortune, vt ditiores plus tribuāt, & quousq; nostrę considerationis fines egreditur, legū prudentiæ potius id vniuersum relinquendum. Nobis, quæ causa sit iusta tributorū Indicorū, & ad quā regulā debeant temperari, exposuisse satis est. Illud tantum modo admonendum arbitror, tam graue esse hanc imponendi tributa prouinciam, vt nisi multa accurataq; consultatione virorum prudentium, & rerum peritorum, atq; quod caput est, ab omni cupiditatis specie alienorū res primū agitur, agitataq; manifeste constet, quicquā decernere, ac lege sancire valde temerariū sit. Si enim ad priuatas de fundo, de domo, de legato controuersias finiendas, solent homines non cōtenti vulgaribus, Regios etiam senatus adire, & è sapientissimorum iudicū suffragijs sententiam postulare, quātò obsecro amplius, ac maius est, cū de totius gentis perpetuo censu agitur, vbi vel leuissima iusti, & æqui ignoratio damnū affert fortunis innumerabilium hominū sempiternū? Quamobrē seuerissimè simul atq; sanctissimè Romani Pōtiffices inter atrocissimos casus sedi Apostolicæ reueruatos illum semper numerandum putarunt, eū domini Christiani populorum sibi subditorum ceruices, vel nouis pensionum oneribus premūt, vel auctioribus cumulant. Quæ vel vnica res negotij magnitudinem copiose perspicueq; declarat. Neq; enim esse potest Proregis, Præsidiue, leue, aut venia dignū erratū, vbi vel studio partiū, vel rei cognoscendæ negligentia, vel proprii sensus fiducia, in tanto negotio labitur.

Quid

In. 4. casu
 bullæ Cœne
 Dñi. 1568.
 Sylu. Excō.
 7. §. 54. Ga
 bella. 3. §.
 7. Nana. c.
 27. nu. 58.

Quid in confessionibus Patronorum audiendis sacerdoti prouidendum. CAP. XVI.

AT vero de Principum legibus magistratuum, que sententijs censere non interest ceterorum, quibus potius præceptum est, ne contra iudices iudicent, & vt pareant siue Regi quasi præcellenti, siue ducib⁹ ab eo missis. Certè Christus Dominus, neq; Cæsaris censum, neq; sacerdotû didracma reprehendendû, imminuendûve putauit: sed tû hoc soluit, tû illû reddendû docuit. Neque illius Apostolus tributorum vestigaliumve examen, sed redditionem integram imperauit. Quare vbi non est manifesta tributi impositi iniquitas, & Præpositus tuta conscientia petit, & subditus non tuta subtrahit. Itaque Sacerdotes dum vel Patronorum res concionibus versant, vel horum confessiones audiunt, non debent nimij esse censores, ne nihil agendo pacata perturbent, & sine vilo fructu quietam pectora extiment: neque verò decet, quæ publica lege firmata sunt, priuata autoritate velle conuellere. Hoc vt dixi, vbi lex non apertè esset iniqua. In quo fortassis quidam zelo non secundum scientiam vtentes, dum nimium emungunt, iuxta vetus prouerbum eliciunt sanguinem. Habet hic locum illud antiqui sapientis, vt ne quid nimis. Quin potius sic à sacerdotibus Christi eiusmodi homines excipiendi sunt, quemadmodum manipulares olim à Ioanne Baptista, quibus de sua salute quærentibus breuiter cû magna moderatione

Ecccl. 8.

1. Pet. 2.

Matt. 22.

Matt. 17.

Rom. 13.

Didracmû

Cæsari sol.

ui vult Hie

ron in Mat

thæum. At

Ambros. li.

1. epi 1. &

Hilari⁹, &

Chryso. &

Theoph. in

Matth. Sa-

cerdotibus

solui cen-

sent.

Prou. 30.

21. 123

respon^o

Luc. 3.

respondit, Neminem concutiatis, neq; calumniā faciatis, & contenti estote stipendijs vestris. Sed notanda sunt tamen conscientijs istorum tractandis præcepta nonnulla, in quibus quantum ad rem de qua nunc agimus pertinet, frequentiores esse iniuriæ solent. Primum quamuis in taxationibus tributorum publica lege conscriptis, auctoritati Principis acquiescere possit Patronus, nisi aperta fraus, aut iniuria, aut vis intercedat, neque de hac re nimium hæere, aut sollicitari debeat sacerdos, cui eiusmodi cura minimè incumbit, scire tamen, & hunc & illum oportet, si Indus aliqua ex causa peculiari non sit nisi magno suo detrimento soluendo, non posse tributum ab eo tuto exigi. Exemplis res fiet perspicua. Fortè accidit, vt anni inclementia agricola fruges, vel vitiatas, vel perexiguas collegerit: accidit, vt ægrotaret, vt vel tugurium ignis depastus sit, vel ouiculæ scabiè interierint. Hæc si Patronus rigidè tributū exigat, & infelicem Indum, cuius tenuissima, & in diem tantum res est, conijciat in vincula; aut maiè mulctatum dimittat, magnam facere iniuriam putandus est. Nam etiã si ex mutuo, aut permutatione ista ille deberet, tamen cum tanto suo damno soluere nemo æquus cogeret, cū Propheta seuerè increpet eiusmodi rigidos exactores, dicens, Percutitis pugno impiè, & omnes debitores vestros repetitis. Præterea verò, vt est supra definitum, tributum nullo modo debet nisi ex ijs, quæ habet, commode ve habere potest, congruenti sibi familiæq; sustentatione seruata. Quæ
si calu

In Cōc. T^h
707. 6. 49.

Isai. 38.

si casu aliquo subtrahantur, neque premi molestè debet, neque in sequentes annos presentis exactione onerari. In quare nonnulli nostri liberales se haberi volunt, quod ea remittant, quæ recuperare non possunt. Alij inhumana atrocique contentione seruitutis genus edicunt, vt tamdiu laborare cogantur, quoad ipsorum arbitrio sit satisfactum. Illi quidem non admodum admirandi, cum id faciant, quod necesse est, fiat: hi verò profus etiam detestandi, quod ius suum iniuriam aliorum putent. Atque hoc est, quod olim sanctus Papa Gregorius valde cum Augusta exposulat Corsicæ exactiones tam durè fieri, vt filios suos, Insulares vendere cogentur, vt tributa persoluerent. Ipse verò Dominus israelis improbitatem execratur, pro eo quod vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamento. Qui conterunt, inquit, super puluerem terre capita pauperum, & viam humilium declinant. Talia à nostris agitata cum Indis non ignorant regionis Americæ experti. Id ergo totum iniquum est, & extremæ rapinæ non absimile. Qui potius quoties graui egestate & damno propter avaritiam, aut caritatem, aut morbum quemuis grauantem, aut rei familiaris infortunia Indos premi patronus videt, debet omnino non illa charitatis tantum lege communi, sed propria susceptionis suæ ratione, subuenire, ac de suo tribuere. Hoc igitur ita habet. Alterum verò documentum est, permutationes patroni facere ne sinantur, à quibus lege prohibentur. Solent pro veste, exempli cau-

li. 4. epi. 33

Amos. 2.

338 DE PROCURANDA INDORVM
sa, argentum, pro frumento ve stem, pro radicibus
aliud aliquid, sæpe etiam ipsorum operas quære-
re, quod totum per iniquum experientia mōstra-
uit, lex interdixit. Et si enim pretium æquale vi-
dentur & petere, & capere, tamen reuera & sibi
vttiliora, & Indis grauiora moluntur. Hic ergo
etiam vigilet Sacerdos Domini. Tertium idemq;
valde ad rem pertinens sit, tum in exigendis tri-
butis, tum in persoluendis operis seruitijsque In-
dorum oportere fraudes, atq; imposturas vitare
eorum, qui inter Indos ipsos excellunt, cæterisq;
præsuat, quos Curacas seu Caziques nomina-
mus. Horum quippe fraude, & violentia miseri
plerumque suo sudore frustrantur, sæpè multo
plura conferre coguntur, quam lex ratio ve præci-
piat; cum sit subditorum tanta imbecillitas, tan-
ta plebis inualidæ trepidatio, vt ne mutire quidè
audeant contra suos illos satrapas, sed viui ac vi-
dentes pereant potius, quam illorum imperijs mi-
nimum obloquantur. Hanc tam præpotentem
tamq; diu expertam tyrannidem nostri suscepto-
res compescere certè deberent, atque eripere in-
opem de manu fortiorum, secus res habet: vtriq;
compositò fabulam agunt, istis illi sponte conui-
uent, illos isti patienter ferunt: vt simile quippià
patemiæ lupi, atq; vulpis agi videatur. Quod ma-
lum quam latè pateat, nemo non sentit qui res In-
dicas vel summis digitis attigit. Remedium verò
quale sperare liceat, ignoro, cum inde perniciēs
proficiat, vt vnde salus maximè petebatur. Sed
publica lege, vt eiusmodi sceleri, & delo occur-
ratur,

ratur, caneri iam dicitur, hæcenus certè cautum esse videmus nihil. Vt cumque id habeat, peruestiget spiritualis medicus, an hoc quoque loco, vt solet virus insideat, aperiatque diligenter, ac ferro resecet, nec parcat igni, si opus sit, quippe cum in lethali profundoque vlcere, seueriora medicamenta tutiora sint. Ac nescio an hoc loco de magistratibus, sacerdotibusque vsurpem illud sancti Leonis, inferiorum ordinum culpas ad nullos magis esse referendas, quam ad desides negligentisque rectores, qui multam sæpè nutriunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulant adhibere medicinam.

*Epi. 86. ad
Nicetã. dis.
86. inferiorum.*

De seruitio personali Indorum.

CAP. XVII.

SEQUITUR, vt de seruitio personali Indorum differamus, seruitium personale solemus intelligere quicquid utilitatis ex ipso hominum labore, operaque percipitur. Quo in loco, quoniam impeditior, asperiorque est, & si quis alius maximè necessarius, consistere aliquantulum oportebit. Atque in primis Indos non esse seruitute mulctatos, sed liberos prorsus, & sui iuris ex ijs, quæ in libro secundo disputata sunt, sumimus. Etenim, & publicæ leges, ita statuunt, & consuetudo diuturna, & ratio constans, ac certa, quod qui nulla iniuria læssunt

non possint reddi belli iure captiui. Nempe sermo nobis est nō de generali quadam subiectio-

Lib. 1. Pol. ne, quam Aristoteles non admodum proprie vo-

Li. 2. ep. 7. cat seruitutem naturalē, quamq; D. Ambrosius

non natura introductam neque venditione com-

Gen. 9. paratam, sed insipientiæ redditam dicit, ad Noē

in Cham filium irreligiosum, maledictionem al-

ludens: sed loquimur de civili legitima ac pro-

pria seruitute, quæ iure gentium victos victori-

bus subdit, quomodo solent definire philosophi

seruum, quicquid est, domini esse. Liberi ergo

isto modo Indi cū sint, operas illorum ac labo-

res sua mercede frustrari iniquissimum est. Nam

siue agrum tuum excolat, siue gregē pascat, siue

domum ædificet, siue pabulum ac ligna compor-

ter, siue onustus eat, siue literas cursor deferat,

siue domi tui desidens ostia obseruet, denique

quicquid operis agat, cuiusque vsui sit, dignus

est operarius mercede sua, quam qui negat, san-

guinis reus arguitur. Sic enim monet Spiritus

sanctus in sapiente, Qui aufert in sudore panem,

quasi qui occidit proximum suum, qui effundit

sanguinem, & fraudem facit mercenario, fratres

sunt. Et in lege Domini diserte positum, Nō mo-

rabitur opus mercenarij tui vsq; mane. Per Ma-

lachiam quoque se Dominus minatur testem ve-

locem in eos, qui calumniantur mercedem mer-

cenariorum suorum. Neque mitiora Iacobus

Apostolus, Ecce, inquit, merces operariorum ve-

strorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ

fraudata est à vobis, clamat; & clamor eorum in

auris

auris

Eccli. 34

Leuit. 19.

Malac. 3.

Iaco. 5.

aures Domini sabbaoth introiuit. Terribilis sanè clamor, qui pro subducta mercede aures Dei aduersus potentes, & diuites interpellat. Quod si in alieno iumento onerando, vel æquo ferèdo pretium domino iustè rependitur, cur non iniquum valde existimetur hominis liberi corpus oneri la borine addicere, neque quicquam tamen soluere pro opera collocata? Illud quoque vigilanter audiendum, quod sermo diuinus non eos culpatur, qui mercedem penitus abnuunt, immane enim id atque inusitatum relinquendum putauit, sed eos nominatim perstringit, qui vel morantur vel imminuunt, vel quouis modo defraudant pretiũ sudoris alieni. Ne mihi igitur obsoletum à te cibum porrectum commemorares, ne vestem annuã, ne agelli porciunculam illius visibus relictam referas. Adest iustus arbiter Deus, qui se etiam testem pro paupere & quidem velocem pollicetur. Quæres, quæ nam æstimatio iusta sit, vt scripulus omnisti tibi eximatur. Si lege præscriptum est pretium, vt in rebus plerisque est, ne alium quæras interpretè, quicquid de legitimo detrahis, rapina est. Si nulla lex est, communis æstimatio bonorum atque prudentium ponet modum, aut etiam vtriusque locantis inquam & conducentis mutua pactio, dummodo dolus omnis, & vis absit. Quo toto genere multum ac sæpe peccant, & patroni Indorum, & prætores, & ipsi passim parochi, dum subditis pro rerum occasionibus multa imperant, nulla aut pauca persoluunt; qui neque à culpa eximi neque à satisfactione

342 DE PROCVRANDA INDORVM
excusati villo modo possunt. Neq; verò obsequē-
di facilitas, & prompta opera Indorum prætendi
debet, cum genus hominum timidum ob id tam
officiosum, atq; obsequens se se præbeat, quod ti-
meat sibi, atq; consulat, dumq; pœna liberetur,
pretium non audet repetere, id enim seruilis in-
genij est. Alioqui cum se possunt subducere ex
oculis, neque plagas timēt, egregiè fugitant ope-
ramque detrectant. Igitur cuius operæ cuius la-
bori Indorum mercedem suam esse reddendam
perspicuū est. Sed quoniam lege interdum præ-
scriptum est, vt certus Indorum numerus Patro-
no detur ad hoc illudvè negotium, vt ad pascēda
pecora, aut agrum excolendum, sementemvè fa-
ciendam, quod olim vsitatus erat, & nunc & tē-
poris in nonnullis locis fit, quærunt multi, an id
iniquum quoq; sit, quod videatur seruitium per-
sonale introduci contra modo definitā quæstio-
nem. Verum id sanè iniquum non est per se, cum
tributi loco accipitur. Nam quam essent aliàs pē-
sionem reddituri, vel argenti, vel vestis, vel cate-
rorum, tantumdem si remittatur Indis, pro ope-
ræ mercede redditum intelligitur. Vbi peruersi-
tas illa cauenda est, ne eiusmodi onera inæquali-
ter Indos premant, sed per sortes, vicesq; suas, tum
vt huic detrahatur de illius tributo, quod ipse ser-
uit, ac non huius sudoribus alius lucrum fa-
ciat. Itemque illud providendum, ne ob eas ser-
uendi vices sibi rebusque suis, in necessarijs de-
sint. Quæ quidem omnia dictare facile est, persi-
cere verò, aut infecta emendare per quam
diffi-

difficile. Libero homini mercedem reddi oportere pro opera ostensum est: vtrum varò liberam quoque esse oporteat illius operam, ac nullo modo cogi, à multis merito quæritur. Mouet enim non parum hinc, quod liber homo si cogitur, liber non est, atque adde qui ad opus inuitum trahit, non leuem facere videtur iniuriam, seruire enim est pati vim. Inde verò non parum quoq; vrget, quòd si barbarorum ingenio, & voluntati indulgendum est, nihil operis vnquam fiet, nihil negotij conficietur, quippe qui otio desideant, ac sibi etiam ipsis vix necessaria laborent; alios verò nisi vi aut metu perculsi, nihili faciant, Atq; hoc loco non disputamus de ea coactione, quæ afferatur cum ipsorum interest, vt cum sibi oppidum ædesve ædificare iubentur, aut templa extruere, aut fundos colere, cæteraque rei, vel publicæ, vel familiaris officia, est enim in aperto res, cum etiã ingenui omnes ad ista compellantur, cum militiæ pacifve negotia ita fieri exigunt. Magistratus cum ista & indicit, & vrget pro officij sui munere facere non dubitatur. At Respublic. hæc Indicana cum partim Europæis, partim Indicis hominibus constet coagmentataque sit, cumque sint multa, quæ nullo modo Hispani in his locis per se faciant, propterea quòd vel laboriosa, vel fordida ducunt, & vt quam maximè velint, non possunt tamen tanta perficere, quale est, humum effodere, rudera egerere, lateres cogere, onera baiulare, iumenta agere,

944 DE PROCURANDA INDORVM
ceteraq; seruilia, quæ si defint, breui omnis ciuitas deleatur, necesse est: ad talia igitur si spõte sua barbari minime ducantur, an liceat fasque sit per vim, metumue compellere, id prorsus in quæstionem vertitur. De qua re sunt, qui Indis vsq; adeo patrocinantur, serid vt affirmant grauem ferre iniuriam, cum ad ista coguntur; Hispanosque vel sibi seruire, vt in Hispania fit, vel si ingenui omnes esse pergunt, eos neque vesci, neque bibere iubent, si quidem qui non laborat, ne manducare quidem eum Apostolus vult. At si dura ista omnia videntur, deserant, inquit, deserant quam cupiditate non utilitate terram occuparunt, & ad patrias angustias reuertantur. Quorum et si dictu apparet liberalis, atque honesta sententia, tamen factu tam est & difficilis, & absurda, vt nihil praterea. Nã vt demus ex Hispanis non paucos posse seruilia ista tractare, propterea quod natalis, educatioque non admodum abhorrent, & lucris spes potest fortassis excitare: tamẽ quota ista portio est hominum præ multitudine necessaria? Iubere autem vel ista cessare, vel nostrates ad suaremeare, quis non videt, quam sit fidei & religionis lumen extinguere? Quamobrem non est improbandum, quod ciuitates omnes institutum tenent, & seruant, vt Indorum ad ista necessaria multitudo deputetur, parereque, si nolit, cogatur, dummodo & conueniens, vt dixi supra, merces labori retribuetur, & cum minimo salutis fortunarumque suarum incommodo ab Indis ista exigantur, tum etiam inter ipsos iusta oneris

oneris vicissitudo seruetur, ne aliorum remissio,
 aliorum sit tribulatio, sed ex æqualitate, vt dixit
 Apostolus. Si tria hæc custodiantur, nihil hîc
 inesse iniuriæ, nihil querelæ, primum proborum
 ac sapientium hominum cōsensus persuadet: qui
 & nunc, & ex ipso initio ita Remp. hanc admini-
 strādā intellexerunt. Deinde ipsorum barba-
 rorum consuetudo per antiqua ab ipsis Ingarum
 Regum exordijs ante Christianum nomen audi-
 tum multis sæculis conseruata. Postremo ius na-
 turæ hoc habet, vt ad totius corporis, familiæ, ci-
 uitatisve cōseruationem necessariæ partes labo-
 rare iubeantur. Neque enim oculus calcare ter-
 ram iubendus est, vel culinariam paterfamilias
 exercere. Vniuersa porrò Indorum, atq; Hispa-
 norū multitudo vna eademq; Resp. habenda iā
 est, non duæ quædam inter se disiunctæ, siquidē,
 & Rege, & lege vtuntur ijsdem vtriq;, & vtrāq;
 tribunal, & ius non aliud, atque aliud, sed idem
 certe. Quare quæ ab Indis nostris hominibus
 operæ impenduntur, non exteris & alienis collo-
 cari putandę sunt, quod fortassis fallit nonnullos,
 sed suis potius ciuibus: quoniam & si testa ferro
 male cohæret iuxta Propheticum vaticinium, ta-
 men eisdem statuæ huius pedes ambo compo-
 nūt. Itaq; mirandū nō est, si testa ferro prematur
 interdum, illud potius optandum, ne penitus cō-
 minuatur, ac dissipetur. Deniq; Aristoteles mag-
 nus ciuitatis instructor, toto suo primo Polytico,
 aut nihil agit, aut hoc certè obtinet, vt secundum
 naturam in Repub. quidam seruiant, qui labori

346 DE PROCURANDA INDORVM
idonei sunt, quidam imperēt, qui ratione potius
præstāt, dummodo alijs alij adiumento sūt, ocu-
losq; alter ad videndum, pedes alter ad ambulā-
dum mutuet. Quæ si vera sunt, manifestū est nō
esse ab æquitate alienum, quōd publica diuerso-
ria per vices suas, quas mitas ipsi dicunt, Indi &
incolere, & viatoribus necessaria præbere pretio
dato iubentur, quod ex veteri Ingarum discipli-
na nostri accepere, vt alia pleraque plena prudē-
tiæ. Neque verò improbandum, quod mercena-
rij conducticij certo die, & loco adesse Magistra-
tum decreto solent, quodq; publicis operibus,
vt pontibus reficiendis, vijs expediendis, alijsque
id genus distinentur. Neque illud vituperandum
quōd peculiare ob causas ad domestica ministe-
ria quibusdam locis attribuuntur, vt in xenodo-
chijs, in religiosis domibus, tum etiam publicorū
nobiliumve hominum, aut contra grauitate affe-
ctorum, & indigentium seruitijs suo ordine, & ra-
tione assignantur. Abusio tamen illa amputanda
est, & pro iniqua ducenda, cum in eiusmodi mi-
nistris (sic enim vocitant) siue mercenarios iustum
pretium imminutum est, vel maiora, quam vires
ferant, imperantur, vel diutius retinentur quam
pro ratione præscripta, quæ iniuriosa sunt om-
nia, & ex improbitate hominum potius quam
ex vllō vero iure profecta. Neque bona vnquam
fide ista vsurpata sunt, sed magna, vel tempo-
ris, vel hominum corruptione. At personalia
seruitia quæ diximus, publica autoritate in-
ducta sunt. Priuata verò, an fas sit aliquando
bar.

barbaros nolentes ad opera opportuna cōpelle-
 re, non tam dubitare videntur multi, quam ip-
 so suo facto dubitandum afferunt. Deprehē-
 sus, vt tritissimo vtar exemplo, in media via His-
 panus, cibi indiget sibi, pabuli iumento, aut etiā
 sarcinulis vectandis iumentis quoque. Orat In-
 dum vt sibi subueniat, explicat causam, pre-
 tium offert, nihil ille mouetur, neque prece, neq;
 pretio, neq; verò flocci facit, vtrum viam ille cō-
 ficiat necne, imo ne si intereat quidem. Hic fa-
 cti nulla esse solet quæstio. Nam dicto citius In-
 dus capillistrahitur, calcibus tunditur: sedulo sta-
 tim, atque copiose cuncta administrat, adeo vt
 plerique iactent nostratium, persuasum Indis esse
 à suo Zupaio, idest diabolo, nihil vt Christianis
 sponte impertiant, sed per vim omnino, & iniu-
 riam. Quæ quanquam militum licentiæ, & rapi-
 næ fabula opportunè inducta est, tamen res ipsa
 non admodum abhorre videtur à vero. Etenim
 qui barbarorum confessiones pro veteri super-
 stitione idolorum sacrifici hodie quoque au-
 diunt, feruntur grauissimas pœnas ei iniunge-
 re, qui se se aliquid Christiano profuisse confes-
 sus sit. Neque mirum est eo vsque progredi ho-
 stis antiqui in Christianos odium, in suos quibus
 potest modis trāsufum. Sed redeo ad rem. Cum
 eiusmodi angustia incidunt aut ijs similes, quod
 in his regionibus percrebrum est, quid Deū timē
 mētiviro agēdū sit, dicā, vt sentio. Primū si potest
 pactione transigi, id multo prius accipi. Vbi
 nō potest, si cōmodè cōueniri potest, ut patet in ali-

aliquis, qui publica autoritate cogat, adeundus est. Hic quoq; si desit, vt deest per sepe, ac negotij grauitas vrget, nihil aliud præcipi potest, neque breuius, neq; planius, quam vt leges necessitatis obserues, quæ tibi necessaria sunt quærens cum quam minimo proximi detrimento. Honestæ certè aliqua vis, atq; compulsio afferri potest, & terroris quædam significatio, tanquam puero alicui iusta, & commoda contemnti. Quæ in re multum plerumq; iusti, & æqui limites transliuntur. Quorsum enim verbera, si verba sunt satis? quorsum plagæ, si vel metus incussus hominem subigit? Iam verò an onera baiulanda Indis imponere crimen sit, multi quærunt. Nam prima illa tempestate Hispanorum has regiones peragrantium, magnam esse hominum factam iacturam propter eius generis duras molestias non dubium est. Quamobrem & olim sæpe, & nuper demum lege lata Indi onusti iter carpere prohibentur. Tamen consuetudo omnium propemodum secus habet, tum harum regionum incredibilis incommoditas, & penuria id veluti suo iure deposcit. Sanè Indos onerari onustosque incedere per se quidem, neq; iniquum est, neque perniciosum, cum ab antiquissimis annis, ita assuefacti sint, fueritque solenne toto tempore Ingarum imo verò hodie quoq; se suis sarcinulis ipsi onerent, quæ sæpe non leuius pondus habent, quam quod à nostris imponitur. Neq; habet ea res plus miraculi, aut violentiæ, quam quod in Europa baiuli onera etiam grandia dato pretio quous

vnde

Vnde vis, portant. Quamobrem si & onus moderatum est, & via non longior æquo, & pretium non iusto minus, nihil res ipsa peruersi habet. Vtrum verò expediat necne Reip. ista vel prohibere, vel sinere, non nostri arbitrij est decernere. Lex verò quatenus obliget consuetudine cōtra obtinente, nihil habet hie propriæ difficultatis, sed commune est cum alijs plerisque. Certè vt est culpanda, vel detestanda potius veteranorum quorundam immanitas fœdissimè barbarorum ceruicibus abutentium, ita etiam quorundam delicata nimis hoc tēpore trepidatio est improbanda, qui non vident, non solum cōsuetum vnicuiq; non esse molestum, verum etiam iucundū, putantq; omnium sensus, & animos ex suis esse metiendos. Integrum æstiuum diem metendis frugibus insudabit rusticanus, aut aratro ducendo, qui si quartam horæ partem vtrumq; genu humi figere iubeatur, necem sibi præfagiet certam. Est suus vnicuique iucundus labor. Itaque gentes Indorum apud nos baiulandis oneribus perassuetæ, si æquo plus non vrgeantur, neq; iniuriæ, neque incommodi quicquam subeunt, cetera, vt dixi, moderata sint, pōdere, labore, pretio.

De metallorum operatione.

CAP. XVIII.

AT illud durissimum videtur imperium, cum metallis effodiendis mancipātur, quod vsq; adeo arūnosum & graue à prisca est iudicatum,

350 DE PROCURANDA INDORVM
vt quemadmodum nunc ad trémes damnantur
propter insolentia crimina homines facinorosi,
ita olim ad fodienda metalla damnarentur, quod
capitali supplicio proximum erat. Ad id ergo ho-
mines liberos nihil mali commeritos adigere, in-
humanum, atq; iniquum valde videtur. Deinde
compertum est eo in labore multos absumi, vel
fatigatione fractos, vel discrimine extinctos. Hor-
ror est dicere, quæ mineralium intra ipsa abditif-
simæ telluris viscera delitescētium facies sit, quæ
vorago, vt verè tartarus ipse patere videatur, ne-
que ineptè Poëtæ olim gazas apud Plutoné re-
conditas fabulatisint. Chrysofostomus sui tempo-
ris laborem hominum in extrahendo metallo mi-
ratur, narratque eloquenter, verum illa omnia
præ nostris fumus, & umbra sunt. Perpetua atq;
horrenda nox, aër crassus & subterraneus, descen-
sus prolixus & perdifficilis, cum durissima rupe
sæua contentio, statio periculosa, si vestigium nu-
tet, actum est, humeris vectatio permolesta, per
gradus obliquos, & male hærentes ascensio, cetera-
raq; etiam cogitatu graua. Ad hæc cum argenti
venæ in præruptis plerūq;, & inaccessis rupibus
sitæ sint, terraq; inhabitabili, vt curentur, à patria
extorres veniunt, solum aëremque mutantes, fa-
cillimè valetudine afficiuntur. Quid verò vbi ar-
genti viui effodiendi labor est, cuius vel tenuissi-
mus halitus, cum igne circūclusum exhalatur,
præsentem necem affert? Quid de gemmis expli-
candis dicam? In oppido Rio de la hacha, vo-
cato cum essem, comperi duram Indorum ser-
uitutem

uitutem extrahendis conchilijs, summo mane in
 ratem imponebantur, in pelagus descendebāt
 magnæ sæpe profunditatis, vbi integrū penè ho-
 ræ dimidium halitu compresso vrinatorum mo-
 re, conchilia, ostreaq; conquirerent immenso la-
 bore, summo periculo, cibis semper parcissimus;
 commercium omne interdictū: custodia omni-
 bus nocturna communis: vitę ratio molesta, ac
 liberis hominibus prorsus aduersa. Hæc diu
 actitata, serò tandem animaduersione digna emē
 data sunt, sed sunt tandem Rege catholico id se-
 mel, ac bis, ac tertio inquirente, & agente. Itaq;
 Indi omnes liberi declarati sunt, & ab eo labore
 cessare iussi: quicūq; superstites tā diuturno labo-
 ri reperti sunt. Ad eundē ergo modum, & metal-
 lorū effodiendorū non admodū dissimiles ærum-
 næ sisti debere nō paucis videntur. Habent enim
 cū iniuriam contra libertatem Indorum, quod
 seruire cogantur alieno lucro cum tanto suo in-
 commodo patria sæpe liberisque desertis: tum
 vero exitiale periculum, cū cæli mutatione, la-
 boris molestia, rei ipsius discrimine impendere
 videatur interitus. At si metalla curari desierint, si
 argentū è venis nō eruatur subuersis à radicibus
 mōtib⁹, vt est apud S. Iob, si aurū ex fluuiorū obi- *Iob. 28.*
 eibus nō cogatur, mineraliaq; cętera negligātur,
 aētū est, Indorū negotiū & Resp. interijt. Neque
 alios fructus Hispani tāto Oceani circuitu qua-
 rūt, neq; alia ex causa, vel mercatores negotiātur,
 vel iudices præsident, vel ipsi quoq; sacerdotes
 plerūq; Euāgelizāt. Argentum aurumq; si desit
 &

352 DE PROCVRANDA INBORVM
& se subducatur ex oculis, omnis frequentia, omnis
concomitatio, omnis civilis & sacerdotalis concur-
sus breui euanescent. Insulæ Hispanica & Cuba, &
sancti Ioannis, olim quidē frequentissimæ dū auri
materia circumfluerent, nūc penē deserte & hor-
ridæ, postquam indigenarum penuria pretiosissi-
ma metalla, quæ illic abundant, elaborari non
possunt. In omni hoc nouo orbe eas prouincias
doctrina maximè florere cernimus, quas opibus
quoque præstare constat; vt ad hoc commune
emporium omnes vndique confluere videantur.
Equidem nescio vtrum potius faciam, querarne
nostrorum temporum calamitatem, & charitatē
refrigescentem, fidemq; raro in quoquam inuē-
tam iuxta Domini verbum, tot animarum millia
vt Christo lucrifiant, non satis merces videri dig-
nas, quæ nostrorum animos excitent, auri argen-
tique cupiditatem longè plus valere apud nos, vt
ista si desint, animarum salus pro nihilo fiat? An
verò Dei bonitatem, summamque prouidentiam
admirer, qui pro nostrorum hominum ingenio,
vt gentes adeo remotas, & barbaras Euangelio
adiungeret, aurum argentumque his terris tam
copiosè donauit, hisque veluti illexit nostrorum
cupiditatem, vt si charitas non inuitaret anima-
rum, auri saltem cupiditas inesceret? Et quemad-
modum olim incredulitas Israël salus fuit gen-
tium, ita nunc Christianorum auaritia Indorum
vocatio facta est. Quid enim? siue per veritatem
siue per occasionem Christus annuntietur? sed
in hoc gaudeo, sed & gaudebo, ait magnus Apo-
stolus.

Luc. 18.

Rom. 11.

Phil. 1.

stolus

stolus. Occasiones namque benefaciendi etiam Deus captat. Prima Euangelij diffusio ex trepidatione, & fuga discipulorum ob Hierosolymitanam tempestatem nata est; Apostolis solis vel penè solis Hierosolymis persistentibus. Populus Israeliticus ob iram Dei sibi commeritam inter gentes dissipatus est, quibus magna ex parte saluti fuit. Itaque & populo suo iram, & alieno misericordiam eodem facto Deus impendit. Merito Paulus compellat, cum ad ista venit, altitudinem diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei. Itaque quis non diuini consilij arcanum suspiciat, atque admiretur, qui aurum argentumque omnium mortalium perniciem salutem voluerit esse Indorum? Quamobrem quæ sine Dei offensa, & fratrum iniuria adhiberi consilia possunt, vt ista neque intercidant, neque imminuantur, ea à sapiente & religioso Reipub. administratore negligenda non sunt. Et quoniam graui inaturaque Theologorum, iurisque prudentium cõsultatione non ita pridem totum hoc de mineralibus per Indos elaborandis negotium tractatum est, extantque leges prouinciales scriptæ, quo ordine, quaque moderatone metalla eruantur, vt saluti commodique Indorum prospectum sit, nõ mihi videor tantorum virorum sententiam improbare, multoque minus leges alias debere præscribere, quibus tam aspera Indorum conditio temperetur. Tantum capita repetenda sunt, breuiterque ponenda, quibus eius rei facultas constringatur. Primũ igitur doctrinæ spiritualis ministri

*Act. 8.**Deut. 28.**Hiere. 9.**Tob. 13.**Rom. 11.*

354 DE PROCVRANDA INDORVM
in his, qui metalla operantur, ne desint, vt sint
qui missas celebrent, qui in fidei rudimentis eru-
diant, qui morituros confessione excipiant, cęte-
raq; necessaria administrent. Deinde vt valetu-
dini consulatur, ne aut contrario valde cęlo vten-
tes traducantur, aut è longo valde tractu euo-
centur, aut laboribus immodicis opprimantur.
Mox, vt fortunis quoque suis non pessimè cõsuli
sentiant, sed pretio iusto tam molestus eorum la-
bor compensetur, sinanturq; lucella sua interim
quætere. Adhæc vt & valentibus opportuna ali-
menta suppeditentur, & ægrotantibus solatia
necessaria non desint. Ad vltimum vt labor ipse
distribuat commode per vices suas, ne diutius
contra voluntatem suam à patria abesse cogan-
tur, neue vna prouincia semper oneretur, alia
semper in otio degat. Quas condiciones si, vt par-
est, legitime seruauerint nostri, quemadmodum
a viris sapientibus enucleatè propositæ sunt, vi-
dentur tolerâdi, ne commercio finito, cura quo-
que Euangelij concidat: at si negligantur hæc, &
acerbius cum Indis tanquam cum mancipijs
agatur, viderint ipsi, quas Patri pauperum & iu-
dici orphanorum rationes reddituri sint.

Psal. 67.

*Quibus modis salus Indorum per sæcula
res ministros procurari possit.*

C A P. X I X.

Quoniam humanam ac ciuilem administra-
tionem Indorum hoc libro explicandam
sulce-

suscepimus, & quibus ex causis & qualibus
 conditionibus tum Patroni tum Magistratus
 obstringantur, ut cunque licuit, exposuimus, su-
 perest, ut dicamus quæ maximè ad eum finem
 facere videbuntur. Neque nunc tamen expe-
 ctandum est, ut de optima Republ. disseramus,
 legumue ferendarum rationem, ceteraque re-
 strictis artis persequamur, quæ neque facultatis
 sunt nostræ, neque si maximè forent, ad præ-
 sens institutum pertinerent. Tantum quæ pro-
 posito negotio, id est, ut Euangelicam salutem
 barbari consequantur, propius inseruiunt, ea
 attingenda sunt. Quorum caput est omnium,
 quod quidam rerum Indicarum egregius æsti-
 mator dixit, in barbaris prius esse curandum,
 ut homines esse discant, deinde ut Christia-
 ni, quod tanti ponderis est, ut inde vel sa-
 lus certa, vel certa perniciēs expectanda sit.
 Etenim feritatem inter nationes barbaras
 plurimum reperiri Aristoteles recte mo-
 nuit, quam non minus rectè definiuit, vi-
 tium esse adeo exuberans, ut hominem fe-
 ram potius efficiat. Tales vero habitus, et-
 si ille regionum extremo vel æstui vel fri-
 gori non falso alicubi ascripsit, tamen &
 frequentius, & certius est consuetudine ma-
 ximè fieri, quod & alias docuit, & satis nos
 admonet huius Indici cæli mira temperies.
 Hos igitur syluestres, ferinosque homines
 ad humanitatem traducere, urbanisque in-
 stitutis accommodare prima debet esse cura

7. Eth. 6. 17

2. Mag. ma

ral. 6. 5.

Sect. 16.

Probl. 1.

7. Eth. 6. 9.

356 DE PROCVRANDA INDORVM
 moderatoris. Frustra diuina & cœlestia docebis,
 quem ne humana quidē capere, aut curare per-
 spicias. Prodest in ea re plurimum nostrorum ho-
 minum consuetudo, prodest cultus omnis exter-
 nus, atque obseruantia maiorum, presunt con-
 uentus certis, & diebus, & locis, pœnæq; & con-
 tameliæ irrogatæ negligentia; honor, & præ-
 mia rectè factis proposita: ex ipsis, qui elegan-
 tiores sunt, ceterorum magistros, censoresq; con-
 stituere. Ordo verò quidam tum oppidorum, tū
 domiciliorum, vt non veluti cuniculi fortuitas
 sedes eligant, tum verò vt in conspectu, eorum
 omnis actio sit, neque latebras petere sinantur.
 Ad hæc permixta illa ac sine vilo delectu spur-
 ca habitatio, vbi simul & maritus, & vxor, & li-
 lius, & filia, & frater, & hospes, & canis ipse atq;
 suis cubat, accuratè auertenda est, quantum lice-
 bit, quæ causa est nullius pudoris, nullius pater-
 næ reuerentiæ, generis quoque, imo & sexus cō-
 tempti equinæ cuiusdā libidinis in obuia quæ-
 que sine vilo pudore grassantis. Quæ tamē neq;
 breui omnia exigenda sunt, neque desperāda vel
 ferè. Videmus certè non parum esse perfectum,
 vbi nonnulla cura moderatoris effulset, quæ si
 cōfirmata, vigilansque fuerit, non dubium, quin
 alium hominum statum efficiat. Vnus M. Fran-
 ciscus Xabier, isque nulla civili potestate muni-
 tus, Insulam Mori fertur ex immanissima feritate
 admiram mansuetudinem traduxisse, neq; adeo
 longo tempore. Quæ verò antiquorum inuete-
 rata consuetudine occalluisse videntur, vt in
 meliorem

*Lib. 4. de vi-
 ta Ignatij.*

melto rem formã transferri nequeant, maioribus
sua amantibus, peregrina penitus respicientibus,
ea minorum, id est, puerilis, iuuenilisque ætatis
accurata institutione emendanda sunt. Cui vni
rei omni studio incumbere oportet rectores, si
modo res Indorum aliqua ex parte curant. Iuuen-
tutis, quæ ieceris fundamenta, eam tu perpetuo
structuram reliquæ ætatis existima. Quam obrem
non est quorundam contemnenda sententia, qui
scholas, Ecclesiæ rudimenta, domicilia quoq; &
tempore procedente collegia mobilium maxime
Indorũ Hispanos viros maxime integros, & pro-
batos curare debere censent, vbi à suorum con-
suetudine, quoad liceat, remoti mores nostros,
sermonemque perdiscant, qui possint mox suis
esse idonei præceptores. Quæ sanè sententia
quamquam difficultates non paucas habet, ta-
men, vt minus prospere cedat, non poterit profe-
cto non & plures, & maiores utilitates afferre.
Iam illud maximi faciendum est, vt ab Indorum
populis desidia, atq; otium diligentius ampute-
tur, cui & naturaliter dediti sunt, & vita sensuq;
omni torpescunt, vitijs quoque imputis non pa-
rum capti. De qua re quoniã quæ satis esse puto,
supra insinuata sunt, faciemus ad reliqua gradũ.

De ebrietatis malo barbaris familiari.

C A P. X X.

INter omnes verò barbarorum morbos, qui-
bus lenandis atque tollendis inuigilare debet

Christiani rectoris prouidentia, nullus aut communior, aut perniciosior, aut etiam ad curandum difficilior ebriositate. Qui res noui orbis optimè callent, negant posse promoueri quicquam in religione, ac ne in qualicumque quidem institutione politica, nisi malum hoc latissimè fauiens ab Indorum sinibus exterminetur. Ac profecto mirabile est in tot tam vasti orbis nationibus repertis, cum nullus vini vsus, nulla penitus noticia extiterit, temulentia tamen vsque adeo vitium omnibus esse commune, vt pro raro miraculo sit, si qui sobrietatem non odio, & ignominia prosequantur, id quod de Tucumanis, & quibusdam alijs sanè paucis accepimus, nescio an falso. Quanquam vnum illud ebrietatis malum incredibile est dictu, quot artibus, quam varijs, quam exquisitis procuraretur. Ex oryza Aethiopas, & Sinas expresso quodam ac de cocto humore ebriosas sibi temperare potiones vulgare est. Nostri indigenæ plerique ex fruge sua præmanas fermentum aquæ immergunt atq; excoquunt, alij putrefacta potius vtuntur, vnde Sora ab ipsis dicta efficitur, quouis salerno potentior. Quidam ex ramulis quibusdam arborum decerptis sua vina cõficiunt. Alibi ex palmulis expressus liquor ebrietatis mire efficax, quem & veteribus in vsu fuisse scribit Chrysostrous. Insulani nonnulli serui saccareum succum quilibet usdam medicamentis ita inficiunt, vt vehementissima potio euadat, quam illi Guarapum nominant. Verum quid attinet innumerabiles temulentia

species

species referre, vt quod in vna vite natura latere voluit, id peruersa ars ad tā multa trāstulerit? Sed neq; nouum hoc est, neq; nostrorum barbarorū *Lib. 14. c. 21.* propriū Scribit Plinius grauis autor fuisse Occidentis populis suā ebrietatē fruge madida, Pluribusq; modis, inquit, per Gallia, Hispaniasq; nominib⁹ alijs sed ratione eadē. Hispaniē iā & vetustatē ferre ea genera docuerunt (id est, instar vini diu in cellarijs asseruari) Ægyptus quoq; sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mūdi cessat ebrietas. Hæc Plinius. Quo minus nostris barbaris irascendū est, quod vitis inopiā fruge cōpensant, suaq; inde vina cōficiunt, cū & veterum ista fuerint, & hodie quoque non dissimilia Cātabri in Hispania ex pomis facitent, & Belgæ ex hordeo exprimant. Quæ omnia potionum genera Sicera nomine apud Hebræos comprehendit Hieronymus docet. Cum verò cibus vtatur Indi ferē vilissimis, & parcissimis, atq; ingluuiem maxima ex parte ignorent, perpotādi tamē nullus est finis, nullus omnino modus. Ac mihi tā prodigiōsę bibacitatis causam aliquādo requirēti ea occurrit in primis, quā Plinius eodē loco insinuauit. Nāq; & hæc necessitas vitiū comitatur, vt bibēdi cōsuetudo augeat auiditatē, scitūq; est, Scytharū legati Quāto plus biberint, tanto plus sitire Parthos. Perinde est enim vinolentiā bibendo velle sedare, atq; ignē materia apposita pergere extinguere. Nā quod naturę appetitioni datur, moderatum est; at vitiosa, & præter naturā libido nullo expletur, vt præclare Aristoteles de

In epist. ad Gal. 6. 5.

*Hom. 29.
in Genes.*

Eesai. 5.

pecuniæ auiditate dixit. Id etiam Chrysoftomus bene admonuit ebrietati vacantes nunquam satiari, sed quantum ingurgitant, tantum siti flagrare, ita vt inflammatio quædã eis sit vini vsus. Æstuât enim vino ebrii, vt nos legimus in Esaiâ, siue vinum comburit eos, vt alij significantius legunt. Mihi verò præterea non solum delectatio ipsa potãdi ab ebrijs quæri videtur, sed illa quoque longè iucundissima esse, quæ est summa infelicitas, mentis emotio. Sensus illam caliginem, & noctem offusam cerebro, dulcem sibi reuera esse ipsi barbari iactant, & rebus ipsis copiose probant, cum potionibus interdum vtantur perquam acerbis, interdum ne potionem quidem vllam adhibeant, sed succo pigmentisue naribus resumptis, in quo nulla esse potest saporis voluptas, ebrietatem accersant. Nam in quadam insula cum navigationis commoditatem expectarem, didici ex Tabaco contuso (genus id herbe est ad permouendum cerebrum mire efficax) seruos Æthyopicos naribus exorbere vim solitos, grauemque sibi ac diurnam inde temulentiam excitantes, pro magnis delicijs ducere, vt vix minis plagisq; ab ea consuetudine auelli possent. Verum præcipua causa tam effusarum compotationũ, tamq; ardentis studij, Diaboli proflus ars est, qui nescio quibus præstigijs insanos homines noctes diesque bibendo consumere p. o summa felicitate, pro maxima religione persuadit. De his planè loquitur sapiens cum idololatrarum mores explicat, Tot & tam magna mala pacem

pacem appellant. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut infantiæ plenas vigiliis habentes, neq; vitam, neque nuptias mundas iam cõstituunt, & cætera. Qui symposia barbarorum, & bibendi canendiq; vicissitudines, turbulentaque illas pernoctationes cõspexerit, non potuisse melius significari dicet, quã per vigiliis infantiæ plenas. Eam quoque antiquorum fuisse superstitionem, vt Deos suos effusa perpotandi licentia celebrarent, nocturnasque cantiones, ac saltationes libidinis furorisque plenas multo mero dedicarent, Philonis libri attestantur, Græcis pariter, atque Barbaris mira contentione certantibus, vtris potius ebrietatis palma concederet. Hinc Pœanes, hinc Orgia, cæteraque impudentia omnis Deorum cultibus attributa. Quo etiam exemplo Balthasaris conuiuæ temulenti simul bibebãt vinum, simul Deos suos laudabant aureos, argenteos, æreos, ferreos, ligneos, atque lapideos, vt scriptura commemorat. Quare ebrietatis malum non simplex quoddam hominis vitium, sed vniuersæ Reip, pestem existimare debemus, quæ & numero, & diuturnitate vires sibi maximas compararit.

Sap. 14.

De vita contemplat.

Dan. 5.

Que mala ex ebrietate oriuntur.

CAP. XXI.

Satis quidem ad fugiendam, detestandamque ebrietatem esse debebat, quod inter ea opera ab Apostolo numeretur, quæ qui agunt, regnũ Gal. 5.

1. Cor. 8. Dei non possidebunt, qui etiam tanquam venenatam ebriosorū mensam vitandam docet. Quāquam ebrietatis verbo cum copiosam quandam saturitatem scriptura significat, non necesse est crimen accipere, quemadmodum adnotauit etiā Sanctus Chrysostomus, vt cum Ioseph cum fratribus inebriatum legimus, & apud Salomonem, Qui benedicit, impinguabitur, & inebrians, ipse quoq; inebriabitur, quod in bonum accipiendū esse, non est dubium. At vbi vera temulentia & ebrietas est, ibi crimen esse dubitare non licet Christiano. Satis ergo mala est ebrietas ipsa per se, quæ excludit à regno Dei. Sed sunt longè grauiora, quæ ad ea mala proficiscuntur.
- Chrysof. in
c. 5. Esai. Verè enim à Sanctis Patribus innumerabilium malorum fons perhibetur. Qua de re extat Magni Basilij elegans sanè, & copiosa oratio, cuius sententias excribere, vt sæpe solet, videtur Ambrosius in libro de ieiunio, & Helia. Tribus ergo, vt compendio dicam, nocet vehementer ebrietas, Corpori, Moribus, Fidei.
- Cōc. Turō.
c. 48. Aristoteles, & morbos, & causas persequitur in Problematis, Plinius in naturali historia. Ex nostris os aureum Ioannes ad suos Antiochenos, Non pauciores sed multo plures, & difficiliiores animi, & corporis morbos immoderata vini parit potatio, passionum bellum, absurdarum hyemem cogitationum menti introducens, & corporis vim molliorem, & solubiliorem efficiens. Non enim ita terre natura vexata aquarum superabundantia continuè dissoluitur, vt
- corpo

corporis vis mollescit, & diffluit, & exilis reddi-
 tur, vini potu continuo ingurgitata. Cui Ambro-
 sius concinit, Hinc phrenelis periculosa, hinc cal-
 culi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, & reli-
 qua. Neq; tacuit ista sapiens, Sed quàm sufficiens
 est, inquit, homini erudito vinum exiguum, & in
 dormiendo non laborabis ab illo, & non senties
 dolorē. Vigilia & cholera, & tortura viro infru-
 cito, somnus sanitatis in homine parco, &c. Quæ
 cum ita sint, verissima eorum mihi sententia vi-
 sa est, qui immaturos plurimorum obitus in hac
 regione nimie ebrietati tribuunt. Sunt etiam
 viri per graues, qui hanc inferiorem, ac ma-
 ritimam oram olim Indorum populis refer-
 tissimam, & numerosissimam, nunc adeo im-
 minutam, ob id inter alia sentiunt, & prædi-
 cant, quod post Hispanos ingressos effrænate
 suæ licetæ, & quidem exitiali maximè indul-
 geant, argumento esse, quod montanos, quia
 & parcius bibunt, & natura frigidiorē sunt, mul-
 titudine etiam auctos esse videamus. Id sanè
 magno Christianis opprobrio est Ingam Re-
 gem barbarum, & idolis deditum ab ebie-
 tate subditos sibi populos cohibuisse: no-
 stros vero, quos oportebat mores quoque per-
 ditos emendare, temulentie incrementa tanta
 fecisse. Omitto interim tumultus quotidianos,
 plagas, necesse ab eiusmodi comotationibus na-
 tas, quod & Indis, & seruis Ethiopibus familiare
 est. Vidi ipse ex taberna duos semicaptos vi-
 no egressos vix oboli causa, se mutuo vno eodēq;
 gladio

De Helia
& ieiunio

6. 10

Eccl. 31.

364 DE PROCVRANDA INDORVM
gladio confecisse, & quidem extracto bis è per-
cusso corpore præ alterum ferendi furore. Itaq;
momento temporis exanimis ambo corruerunt.
Neque enim frustra Salomon dicit, Cui vix, cuius
patri vix, cui rixæ, cui foueæ? cui sine causa vulne-
ra, cui suffosio oculorum? Nonne his, qui com-
morantur in vino, & student calicibus epotandis?
Adde quod sensum hominis ebrietas, etiam di-
gesta reddit stupidum, & mentis aciem grauius
obtundit, atq; hebetat, obliuionem rerum om-
nium affert, & vt Plinius dixit, mortem memo-
riæ. Quid verò attinet dicere oris illum foetore,
gestus improbitatem, incessus titubatione, quid-
uis loquendi temeritatem, importunas corporis
sordes, cæteramq; illuuiem, vt homo breui in bel-
luam transisse videatur. Quæ quamquam in om-
ni genere ebrietatis damna reperies, nusquam ta-
mè cumulatius, quam in istis barbarorum ingur-
gitationibus adeo portentosis, vt corpus instar
vtris, aut canalis potius perennis, potu fluat, quæ
sanè pestis valetudinis, vitæque humanæ tâta est,
vix si nulla Dei præcepta cogitarentur, nulla sce-
leribus intentata supplicia, tamen ob Reipub. in-
commoda diligentissime cuius legislatori, & ma-
gistratui cauenda, relegâdaque sit. Corpora igitur
infestat ebrietas, animos verò quid? Nempe
nulla est morum corruptela maior. Audi, si vacat,
Basilium in præclara de ista ipsa peste concione,
Ebrietas, inquit, Dæmon est voluntarius ex vo-
luptate animabus nostris inditus, ebrietas mas-
tiæ mater est, virtutis inimica, fortem vitum
reddit

Prou. 23.

*Hamil. in
Ebrietatē
& luxum.*

reddit ignauum, ex temperato facit lasciuum, iustitiam ignorat, prudentiam extinguit. Et post nonnulla, Quid opus est reliquam perturbationum cateruam enumerare, morum peruersitatē, promptitudinem illam ad iracundiam, ad querelas, celerem ac repentinam animi ad omnia mutationem, strepitum multum, ac tumultum, facilem ad dolos deductionem, ad omnes iræ motus inconsiderantiam? Voluptatis verò incontinentia omnis ex vini fonte originem, vimque habēs, præceps ad omnem impuritatem, atque intemperantiam ruit. Animalium omnium libidinum fœditatem superat, cum bruta naturæ leges in hoc genere noscant, atq; obseruent: ebrij tantum in mate fœminam, in fœmina marem quærunt, atq; optant. Hæc Basilius aliaq; complura, quæ non augendæ orationis studio, sed quotidianæ experientiæ obseruatione prolata sunt. Obsidet hoc monstrum, atq; infestat vniuersum terrarum orbem, verum nusquam grauitis sæuit, quam inter hosce barbaros, apud quos ea est rerum omnium perturbatio, vt extremæ obscænitates, & nefaria flagiria compotationis furore admissa in magna laude ponantur. Canitur more solenni, conueniunt sine vlllo discrimine omnis ætas, sexus, necessitudo: bibitur ad contentionem. dolia integra pene vno spiritu exhauriuntur: ducuntur choreæ per quam elegantes, saltitatur vsque dum Bacchus victos sternat: vigiliæ insania, atq; petulantia libidine plenæ exiguntur: quiduis licet in quemuis, inuiolata lege compotationis. Hic que dede-

dedecora humani generis pudet referre. Non parçitur virgini, non defertur vel matri, nihil inter coniuges interest, furit etiam libido in vi-

*In libr. Nũ
Philosophã
dũ sit inter
pocula.*

Gen. 19.

*Arist. in
Ethic.*

Lib. 22. cõ.

Faufum. c.

44.

*In libr. de
Abrahã.*

c. 6.

*Aristot. 4.
Ethic.*

ros, masculi in masculos turpitudinem operan-
tur. Perfas computationibus suis scorta tantum
adhibere solitos Phatarchus refert, vxores nullo
modo, quod dicerent, temulentiam fraena nesci-
re. Ipse Loth vnus in vniuersa Sodomia iustus
inuentus, ebrietate tamen victus sibi arum ince-
sta libidine non abstinuit, quid facient barbari
quid meræ pecudes? Equidem assentior Pitta-
co duplices pœnas in ebrietate peccantes decer-
nenti. Nam quamuis sciam Diuum Augusti-
num non inestum in Loth, sed ebrietatem cul-
pare, Ambrosium quoque mitius in ebriorum
crimina animaduertere, tamen Philosophi senten-
tię nemo repugnabit, qui per ignorantiam excu-
sari peccatum negat, cum ignorantia ipsa, & sci-
tur causa peccati, & nihilominus non cauetur, ne
dum cum vel ob hoc ipsum placet, vt peccetur li-
centius. Ita prorsus res habet, consulto barbari
temulentiam amant, tanquam libidinis omnis
magistræ. Sunt verò Bacchanalia hæc, aut Or-
gia, aut Cibellia, aut Lupercalia, aut quouis no-
mine appellari malis, non ai. ua vt apud veteres,
sed menstrua, vel quotidiana potuis. Nullus est
mensis, qui ea celebritate vacet, nullus cætus co-
gitur, nulla res seria initur, non nubicit filia, non
parit pecus, non foditur ager, non Deo sacrificat-
tur nisi ebrietate optima duce præeunte. Vna illa
publicas, priuatasq; res canat, & magnificentis,
& re-

& religionis argumētum. Misera profus stultorum hominum seruitus, qui cum ipsi natalibus parum à brutis absint, studio, atq; opera omni cōtendunt, vt brutis quoq; deteriores fiant. Mores quidem tales ebrietas efficit: Fidei verò ianuam intercludit, estq; religionis Christianæ inter Indos hostis sæuisima. Præclarè Beatus Ambrosius dixit, ebrietatem esse perfidiæ matrem, & continentiam Fidei, quod perspicuè docet sermo diuinus, Sedit, inquit, populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Quem ludum intelligat, quis ignorat? Vituli aurei adorationem explicant patres, & Paulus ipse, Neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis, sicut scriptum est, Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere. Certissimum est ebrietati esse sacrilegium plerumq; coniunctum. Non ante Balthazar sacra vasa poposcit, ac profanè abusus est, quam tumultu imperauit, tum Deos suos cuique laudandi certamen exortum est. Reuera vinum, & mulieres apostatate faciunt etiam sapientes. Incredibili versutia Diabolus in hoc orbe omnem suum cultum ebrietate condidit, omni vicissim ebrietati aliquid de suo cultu adhibendum docuit. Experientissimi morum Indicorum pro certo confirmant nullam esse paulo celebriorem comotationem, nullas vigilias statas, quin peculiari superstitionis, & sacrilegij genere imbuantur: Huiusq; sceleris obseruata est tanta calliditas, vt non aliter iam antiquum suum errorem

De Helia

Et ier. 8.

12.

Exod. 32.

1. Cor. 10.

Dan. 5.

Eccl. 31.

368 DE PROCVRANDA INBORVM
errorem & idololatriam tueantur, quam per oc-
casionem solennium comotationum, atq; can-
tionum. Huc maxime spectat omnis eorum Ta-
qui, sic enim vocant celebres cantilenas inter po-
tandum potissimum adhiberi solitas. Ipso sacri Pa-
rasceutes magno die, quo Domini Iesu-Christi
mortem Christiani pie colimus, Satanæ artificio
flagitiosissimi ludi ab ebris barbaris aguntur mò-
re solenni: quod tantum nostræ sanctæ Religio-
nis ludibrium etiam à baptizatis iam multis In-
dis, vt nobis viri fide digni narrarunt, occultè
quoad licet, frequentatur. Atque in hoc genere
sunt alia plurima veteranis magis comperta. Quà
obrem sanctissimè est in Prouinciali concilio in
hac vrbe celebrato decretum, vt eiusmodi com-
potationes tanquam idololatriæ fomenta sum-
ma diligentia excludantur, ac peritus extermi-
nentur: estque certa ac constans plurimorum
sententia frustra Indos Christianam Religionem
doceri, quandiu pestifera isthac consuetudo in-
erti nostrorum dissimulatione retinetur.

Quibus modis ab ebrietate Indi compesci queant.

CAP. XXII.

Verum huic tam pernicioso malo & si non
dubitant omnes pij, & prudentes occurre-
dum esse, tamen quomodo occurratur, non est
omnium vna sententia. Sunt, qui non aliter ebrie-
tatem tollendam putent, quam vsu omni sicera,
id est Indicæ potionis excluso. Id vt fiat gi-
mas

mas esse proponendas, & exigendas pœnas, si quis vel è fruge ea vina conficiat, vel confectis utatur. Nisi enim materia omnis subtrahatur, nullo modo tantū incendium extingui posse. Quorum vox nihil propemodum ab eorum sententia mihi abesse videtur, qui non ita pridem cum Romano Pontifice seriò agendum existimarūt, vt generali Ecclesiæ decreto vineæ omnes ab orbe Christiano extirparentur, relictis tantum in sacros vñs necessarijs, quòd per vini immoderatam vim incredibilia mala dicerent euenire, idq; in Septentrionalibus præsertim Europæ populis multis magnisq; documentis demonstrabant. Sed facile horum est explosa sententia. Neq; enim vt scitè dixit Chrysostomus, vino, sed vinolentiæ fræna adhibenda sunt. Eadem certè causa, & pecunias nullas esse iubebunt, vt avaritiæ occurrant, & pretiosos pannos, vt fastus retundatur, & fœminas ipsas sepelire oportebit, ne libidine concitentur viri, quin potius oculos eruet, & linguã adiment, ne tanta peccemus. Omnino nihil est adeo sanctum, adeo bene prouisum diuinitus, quo non in pernitiè suam abuti possit humana malitia. Et re vera sicut vinum decenter, & sobriè usurpatum, & valetudini, & robori, & letitiæ confert, quæ qui detrahit, iniuriam Dei prouidentia facit insignem, emendare volens quæ ille sapienter fecit, ita planè sicera Indica potiones utilitates habent non contempnas, quas qui prorsus adimit, non mediocriter miseros premit. Nam & robustam, & salubrem, & assuefactis non in-

*Chryf. ho.
31. in. 1. ad
Cor.*

iucundā esse ficerā (sic enim iā dudū voco istā vul-
garē Indorū potionē, siue Maicio, siue Cacao, siue
quouis alio genere cōstet) nullo modo negare pos-
sunt, quicūq; ista experti sunt, genus verō hominū
inops, & tenue nullas alias delicias agnoscēs, hoc
vno adiuuēto priuare velle, inhumanitatis est.
Ergo nō res in culpa est, sed modus querēdus est.
Atq; in primis quāuis ficerā omnis nō profusus in-
terdicenda videatur, tamē rectē admodū & sapiē-
ter Regio edicto cautū est, ne fucata illa, & pra-
potētes potiones oppidoq; dānosae conficiantur,
qualis ea est, quā nostri forā dicunt. Nam vbi nō
tam potum, quam ebrietatem quari constat, iure
optimo vitiosum potionis genus prohibetur.
Hoc ergo excepto, nō placet omnem potandi
iucunditatem barbaris adimere. Sed si rectē con-
cessa in ebrietatem cōuertant, iā seueriore phar-
maco putredo haec ressecanda est. D. quidem Au-
gustinus valde in Africanas suae aetatis compo-
sitiones stomachans, consilium dat Aurelio Car-
taginensi Episcopo, vt placidē, suauiterque ista
emendare conetur, Non ergo asperē, inquit,
quantum existimo, non duriter, non imperioso
modo ista tollūtur, magis docendo, quā iubēdo,
magis monendo, quā minando, sic enim agendū
est cū multitudine peccantiū, seueritas autē exer-
cēda est in peccata paucorū. Sic planē cū liberis,
atq; bene morigeratis hominibus decebat Dei si-
cerdotē ingenuē agere, & ratione magis, quā lege,
doctrina potius, quā potestate niti. Nā & nobiles
Lacedaemonij ebrietatis remediū esse dacebant.

Epist. 63.

Plutarch⁹
in vita De-
metrij.

ebrio-

ebriorum hominū spectaculū fœdissimū cōiuiis
 suis proponere, vt in se discerent ea cauere, quæ
 in alijs tantopere abominarentur. At nostrorum
 barbarorū ebrietas longè alia via exterminanda
 est, quorū alijs longè mores sunt, & ingeniū natu-
 ra ipsa seruire. Seruus verò, vt dixit sapiens, non
 potest verbis emendari, quod enim dicis, intelli- *Pro. 29.*
 git, sed obedire contēnit. Itaq; & si exēpla propo-
 nenda sunt, & si sacerdotales cōmonitiones, atq;
 cōminationes cessare non debent; tamen vt in ve-
 tustis vlceribus fit, asperiore medicamine sanies
 ista radēda est. Opus est potestate ciuili, opus est
 seria animaduersione in temulentos, ac nisi lege
 agatur, frustra surdis verba fient. Verū si putredō
 hæc resēcanda est, & tamen materia nō demitur,
 quidnā remedij esse potest? dicet quispiā. Audiui
 ex viro ornatissimo, eodēq; totius rei Indicæ pe-
 ritissimo plerisque videri difficilē, & permolestā
 eā cohibendū barbaros ab ebrietate prouinciā: si-
 bi verò per facilē, & iucūdā. Cū me tantæ rei pol-
 licitatione nō mediocriter erexisset, subiecit præ-
 ceptionē & mihi, & vt opinor, cuius prudētī val-
 de probatā. Vituperabat ille eos, qui bibendī con-
 suetudinē, aut ad certos calices desinirēt, aut pri-
 uatis mēsis magnopere interdicerēt. Censebatq;
 potius quandiu intra priuatos parietes priuatim
 ipsi biberēt, etiā si fortassis excederēt, vel dissimu-
 lādū esse, vel si proderēt, nō admodū rigide ex-
 cipiēdū. At cōpotationes publicas, statas, ac cele-
 bres, eas sūmis virib⁹ esse exturbādas, ac pfligādas
 idq; & expedire omnino, & factu nō esse difficile.

372 DE PROCURANDA INDORVM
Vtriusque suæ assertionis causas afferebat egregias. Nam priuatim vniuscuiusque perpotationem infestè persequi tum difficile est, quod latebras domesticas, atq; horas importunas, & inusitatas varietates peruestigare nemo possit: tum vero nimis hoc arctum, & asperum est, ac meritò verendum est, ne qui nimium emungit, eliciat etiam sanguinem. Quamobrem B. Augustinus quanquam ebrietati infestissimus, censebat tamen aliqua ex parte conuiuendum, sed feramus hæc, inquit, in luxu, & labe domestica, & eorum conuiuiorum, quæ priuatis parietibus continentur. Atq; hæc quidem antiquis eam & robustis Christianis condonabat, barbaris & à patria superstitione recentibus, quiq; iudicio parum aduersus consuetudinem obsistere queant, non minora certe condonaturus. Et si enim ebrietas per se quidem crimen est, tamen ob ea maximè vituperatur, quæ parit mala: quæ tamen in priuata mensa, neq; ita multa, neq; adeo immania sunt. Nam tota illa incestuosa libido, illa sexus sceleratissima permutatio, mox cædes, truculentia, & quod est omnium caput, scelerata idololatriæ observatio, in priuata mensa ignorantur, vbi præter coniuges, vix est alius: quæ certè omnia in celebribus, & publicis comotationibus effusissimè faciunt. Imo vero horum causa licentius patrâdoram instituta sunt solenni more cõuiuia, quibus non solum licere sibi quiduis omnes intelligunt, verum improbissima quæq; audere splendidum, & gloriosum putent. *Ista ergo publica tollere peni-*

PRON. 30.

Epist. 63.

ad Aurelium.

penitus oportere dicebat, tum ob innumera, & grauiſſima damna inde vt à primo fonte manantia, tum ob peſſimi exempli ſcandalū, quo Reſp. tota labefactatur. Neque verò id eſſe arduum, & difficile, non enim ita iſthac latere poſſe, vbi temulètia, & multitudine ipſa proditur, & temporum certa obſeruatione deprehenditur. Quæ non differentis verba ſunt tantū: ſed res ipſa docuit expertum. Conſtituebat vir ille ex ipſiſmet Indis iudices, atq; obſeruatōres, quibus negotiū dabat, vt toto p̄meridiano tempore conuentus omnes Indorū perueſtigarent, ſi quem temulentix operam dantem offenderēt, ad ſe ſe continuo deferrent, ſi vel negligenter indagarent, vel inuentum ſcelus diſſimularent, p̄nas minabatur acerbæ non temulentis, ſed obſeruatori, qui non quæſiſſet, aut indicafſet, negligentix, aut malitix conuictum obſeruatorē pro concione ſemel, atque iterum mulctari iubebat, tertio opus non erat, tanto omnibus terrore commotis, vt deinceps in detegendis ebrijs ſolertiſſimi eſſent. Iam verò cum obſeruatorum cuiuſquã induſtria delata eſſet ebrietas, eo conuolabat, recenti, ac flagranti delicto obnoxios capiebat: primum leuiore aliquo ſupplicio contentus, ſecundo, ac tertio augebat p̄nas, aliquot ex primoribus verberatis, aut etiam crine deconſis, quod Indis acerbiffimæ iniuriæ loco eſt. Aſfirmabat, cum Pratoris Cuzqueniſis munere fungeretur, quæ vrbs omnium caput, atque altera noſtris Indis Roma fuit; breuijſ artibus effeciſſe, vt ne veſtigiam quidē

374 DE PROCVRANDA INDORVM
ebrietatis relinqueretur, in remotissimas quoq;
prouincias temperantiæ exēpla à maioribus suis
transmissa Indi cæteri sequerentur. Sed negligē-
tia, & socordia successorum rem tãtam excidisse,
& ad pristina temulētia studia reditum esse. Idē,
cum Chuquisacæ essem, suscepit me hortante,
pessimum illū morem abolere. Petijt vicissim à
me, vt in concione ea de re verba facerem, rei;
fœditatem exprobrarem: ipse socium, quo utebar
linguæ Indicæ bene docto, cōuocata ad se Indo-
rum concione legem de publicis computationi-
bus abolendis promulgare, persuadereq; iubet:
obseruatores deinde creat, quibus oppidi regio-
nes distribuit, se se certiozem, nisi grauiter vapu-
lare malint, maturè facere imperat. Quid multa!
semel deprehenta temulentia, vix secunda ani-
maduersione opus fuit. Verum omnes isti cona-
tus, nisi magistratus omnes conspirent, facile cor-
ruunt. Re vera si qua decet constãtia, & zelo, præ-
fecti, atq; ij, penes quos summa est, negotiū per-
sequerentur, poterat breui pestis hæc procul ex-
terminari. Pleriq; rei difficultates causantur, so-
cordiã ignauiãq; suã cū accusate potius ac dolere
deberent. Quid verò ignauiã dico? De industria
perniciestãta cōceditur, imò verò appetitur pro-
pter priuatas nescio quas cōmoditates. Alij In-
dorū operas larga ebrietate cōcessã, sibi cōciliãt.
Alij non solū bibere sinunt, verū ipsi quoq; te-
mulentiã propinant. Cōplures officinam sicerae
spud se habent, publice q; coquunt, atq; diuen-
dūt, & apud se cōpotãdi cōmoditatem offerunt.
Neque

Neq; tā turpis, infamisq; quæstus pudet, neq; si-
 ceram qualemcūq; sed furiosam illā forā lege cō-
 tēpta vendunt, gladiū vltro porridentes infano.
 Atq; hec nostri Hispani factitant, lucrumq; eius-
 modi ex animarum interitu etiam elegantiores
 religiosioresq; captant. Quæ spes vltra restat in-
 fœlicium horum salutis, quando ab ijs venena
 porriguntur, à quibus erat antidotum expectan-
 dum? Vicinam terribilem irati Dei gemitum non
 audiamus, quem propheta quidam scribit, *Pro-* *Amos. 2.*
pinabatis, inquit, Nazareis vinū, & prophetis mā-
dabatis dicentes, Ne prophetetis. Ecce ego stri-
debo subter vos, sicut stridet plaustrum onustū
fœno. Omnino Christus Deus noster suorum sce-
lere, & parricidio premi videtur, sic enim peccan-
tes in fratres, in Christum peccamus. Paulus neq;
manducare carnes, neq; vinum bibere libenter *1. Cor. 8.*
suscipit, modo fratrum salutis consulat: nos vino *Rom. 14.*
etiā cōposito fratrum animas enecare pergimus, vt
lucrum vndecūq; radamus. Hæc tota populi Chri-
stiani ignominia, siue eo, quo diximus, modo, &
industria, siue alijs artibus quæ ab alijs piè & fru-
ctuose excogitatæ sunt, omnino releganda est per
publicæ potestatis ministros, & diligentissimè dā-
da est opera, vt publicæ saltē, atq; sacrilegæ bar-
barorum remulentiæ, terrore, minis, pœnæ acerbi-
tate modis omnibus propullentur. Sic enim sibi
persuadere debent, nihil neque religionis, neq;
disciplinæ in Indorum animos influere posse, nisi
omnium malorum fons ebrietas obstruatur.

AD has igitur disciplinae Indicæ seueriores leges exequendas, quoniam & necessaria omnino sunt, & nisi seridò in præuaricatores animaduertatur, superuacaneus erit labor omnis, neque sacerdotum est ita seuerè plectere, vt suo loco dicemus, videtur multis, mihiq; ipsi perutile esse præfectos, iudicesq; peculiare dare. Cum enim à curia frequentiaq; nostrorum Magistratum longius absint, pleraq; oppida, nisi suos ipsi Prætores habeant, quostimeant, quos obseruet, facile aut delicta latebunt, aut impunita relinquuntur, crescetq; impunitate ipsa quiduis perpetrandi temeritas. Nam neque sacerdotalis officij est ista vlcersi, cum præsertim erit aliquid atrocius vindicandum, neque Patronorum curæ tuto committi possunt, à quorū potentia, & iniurijs, vt defendantur, indigent sæpe publica auctoritate. Itaq; quod non ita pridem factitari ceptum est, vt certis Indorum prouincijs sui Prætores designentur, mihi non displicet, modò eo sint pietatis Christianæ studio præditi, ea animi moderatione, vt merito religionem omni officio adiuturi videantur. Quorum tamen tanta est paucitas, vt vix eluceat, vtrum melius sit nullos Indis esse rectores, an tales esse, quales permultos cernimus, de quibus dictū videri queat, Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra, hostes iusti, accipientes manus, & pauperes depri-

deprimentes in porta. Verum hominis ista sit culpa, non officij. Est enim per quam necessarium, primum ad legum custodiam, morumque correctionem, ubi vel bestiali flagitio præ temulentia peccatum est, vel frater à fratre violatus iniuria, vel ipse summus Deus sacrilega superstitione offensus. Deinde ut imbecillos à potentioribus tueantur, Satrapas, Curacasq; cohibeant, Patronos insolentius se se gerere ne sinant, iniusta, & dura seruitia non ferant. Mox ut disciplina civili humanoq; conuictui assuefaciant, ut perditorum Hispanorum Indos deprædantium fecem auertant. Postremò, ut quæ erunt publicæ utilitatis officia ab ijs curanda, ne prætermittantur. Atque eo munere fungentem remunerari par est, idque ipsorum Indorum censu persolui non est iniquum. At illud perspiciendum, an, quæ Patroni tributa pendantur, ad ista quoque sufficiant. Ob eam enim causam solui diximus, quod Rex tueri subditos, & iustitia regere debet. Viderint ergo qui nouis ad ista prætoriana officia pensionibus Indos grauandos putant, an satis in tuto Patronorum res sint, qui cum tanta emungant, parum ipsi, aut nihil ciuilibus administrationis clientibus præstant. Hunc de præfecturis Indicis locum antequam præteruehar, admonendi sunt præfecti, ipsi, ne tam se iudices, quam parentes exhibeant, neque prorsus solita in cæteros seueritate tractentur. Pueris se potius ludi magistros, quam præfectos iudices cogitent. Neq; iuris illa stricta nomina ubique seruanda, sed strepitu omni remoto, ex

378 DE PROCVRANDA INDORVM
æquo & bono plerumq; iudicandū, id quod etiā
salutariter edicunt Regiæ leges, quæ scripta, &
rescripta ferè adimunt, & pretium, si quo horum
opus sit, accipere vetant. Causas more patris fa-
miliæ componere, & pro arbitrato agere, sape
tutius, atq; commodius, nisi atrox aliquod faci-
nus accidat, quod rarum est, cum pleraq; nuga-
rum, & puerilium cōcertationum similia sint.
Qua in re illud viris grauibus vehementer dis-
plicere animaduerti, quod ab Indis testimonium
iureiurando exigitur, cum cōstet eos facillime pe-
ierare, vt pote qui, neq; ipsius iuramenti vim sen-
tiant, neq; veritatis studio tangantur, sed testimo-
nium eo modo dicant, quo credunt iudici gra-
tissimum fore, aut à primo quoq; suæ factionis
homine edocti sunt. Hos igitur iurare compelle-
re, & ipsis exitiosum est propter infinita, & quo-
tidiana periuria, & causæ ipsi valde incommodū,
cum firmitudo veritatis nulla speretur. Multorū
ergo sententia est in Concilio Prouinciali edici
oportere, ne ab Indis iurandi religio flagite-
tur, idq; lege lata caueri debere. Etenim si pueri
& infames à testimonio dicendo, à iuramento in-
terponendo iure arcentur propter iudicij infir-
mitatem, falsitatisque suspicionem, cur obsecro
Indi non longius amandandi sunt, quorum per-
specta est plusquam puerilis inconstantia, & veri-
omnino contemptus? Quod cum experti satis es-
sent Apostolici Inquisitores statuerunt, vt nobis
aliquando dixerunt, Indi cuiusuis testimonium
non esse pro integro accipiendum, imo ne iura-
mento

*In Cōc. Tu-
ron. ca. 34.
Summope-
re. idcautiū
est.*

mento quidem vt testem vrgendum, sed indicij loco habendum, si quid detulerint, perinde atq; à puero quopiam, aut homine semiinsano res diceretur, quod ad inuestigandum quidem moueat, sed ad credendum minimè persuadeat. Prouidenter sanè & magna æquitate decretum, vt omnia sacri illius tribunalis. Quod si pleraq; contro- uersias nisi iuramento interposito iuxta Paulum Apostolum non posse finiri contenderis, equi- dem causas ipsorum inter se ordinarias dixi supra *Heb. 6.* velut à ludi magistro potius quam à forensi præ- tore transigendas. Extraordinarium verò, & atrocius cum quippiam emerferit, lege decerni- tur, quo ordine agendum sit. Neque enim om- nem pedem idem coturnus decet, neque verò leges Romanæ, & sacræ in omni causa æquè te- stimonis omnium vel repudiant, vel admit- tunt.

Mores Indorum Christo non repugnantes permitten- dos esse, & de concordia Prætoris cum sacerdote.

CAP. XXIII.

Christianis moribus, disciplinaq; nostra sunt quidem barbari paulatim imbuendi, omnes verò sacri lege superstitionis, aut barbaricæ fe- ritatis ritus sensim amputandi: attamen si qua in re illorum mores à religione, & iustitia non discrepant, non existimo facile immutandos, sed patrias

patrias, ac gentilitias consuetudines ab æquo nõ abhorrentes retinendas esse, & secundum eas ius dicendum, quemadmodum Indici senatus Regia decreta continent. Qua in re valde peccatur à multis vel propter ignorantiam municipalium obseruationum, vel ob nimium, & præmaturum

*In Politica
ad Traia-
nam.*

communicandi nostra feruorem. Hic non morabor Plutarchi philosophi illustre præceptum de gubernanda Rep. apponere. Vertere se ad mores ciuium cognoscendos oportet, atq; eorum penitus exploranda, atq; tractanda ingenia. Etenim statim mores, & ingenia conari mutare populi, nouisq; ea legibus moderari extèplo velle, non modo non facile, verum ne tutum quidem omnino est, vt res quæ multo tempore, & ingentibus viribus indiget. Simile ducit ex vino perpulchrè, quod initio, bibentis arbitrio regitur, mox sensim calefaciēs hominem commutat, & vertit ad se. Quamobrem multa dissimulanda sunt, nõnulla etiam laudanda: quæ tenacius hærent, & perniciosius lædunt, ea dexteritate quadam in bona similia commutanda. Cuius rei autorem nunculentum Gregorium magnum profero, qui ro-

*Lib. 10. Re-
gis. ep. 71.*

gatus ab Augustino Anglorum Archiepiscopo in simili causa, ita scribit Mellito, Dicite Augustino Episcopo, quod diu mecum de causa Anglorum cogitans tractaui, videlicet quia fana idolorum destrui in eadem gente minimè debeat, sed ipsa, quæ in eis sunt idola, destruantur; vt tunc gens ipsa eadem fana sua non videt destrui, de corde errorè deponat, & Deum verum cognoscens,
& ado-

& adorans ad loca, quæ consuevit familiariter recurrat. Et qui boues solent multos in sacrificio dæmonum occidere, debet his etiam de hac re aliqua solénitas immutari, vt die dedicationis, vel natalitijs Martyrũ tabernacula sibi circa eadem Ecclesias, quæ ex fanis cõmutatæ sunt, de ramis arborũ faciant, & religiosis conuiujs solennitatẽ celebrẽt. Nec Diabolo iã animalia immolent, sed ad laudẽ Dei in esu suo animalia occidãt, & donatori omnium de satietate sua gratias agãt: vt dum eis aliqua exterius gaudia referuantur ad interiora gaudia consentire facilius valeant. Nam duris mētibus simul omnia abscindere impossibile esse non dubiũ est: quia is, qui locũ summũ ascendere nititur, gradibus vel passibus, non autẽ saltibus eleuatur. Cuius etiam documentum ex plũ profert: i Israelitico populo Egyptiorum sacrificijs assuefacto, quẽ Dominus ab idolorũ cultu reuocans, sacrificia vni Deo de pecudibus offerri imperauit. Quæ eo sunt fusius repetita, quo perspicua magis res fiat non solum præcepto Gregorij, verum etiam exemplo de bobus cõuiuio mandandis, quos idolis suis sacrificare consueuissent. Que planè modo conuiuia, & computationes aliquando publicæ permitti barbaris possunt, ita dumtaxat vt in foro, quemadmodũ Angarũ leges habebãt, edant & bibãt, vbi ebrietatis illa effusio non ita timenda est, cũ testes habeat: ac vindices oculos nostrorũ omnium. Deniq; quæ concedẽda, quæ toleranda, quæ cõtrã cõmutanda, aut nullo etiã modo ferenda sint, dictabit abundẽ charitas
Chri-

Christi cū prudentiæ moderatione cōiuncta. Superest tantū, vt ciuilē omnē potestātē admoneamus, vti in administranda Rep. Indorū cū Ecclesiastica germanē cōiūgatur, sitq; Prætor sacerdoti, quod Samuēli Dauid, quod Hieremiæ Iosias, quod Esaiæ Ezechias, quod Syluestro Constātinus, quod Theodosius Ambrosio. Facile quid vis perficietur, si gladius vterq; cōsenserit, ac vaginā eādē induerit. Cōtra, nihil ita perturbat, labefactat, euertitq; religionē, morūq; doctrinā, ac mutua inter sacrum, profanūq; cōtentio. Scriptū est,

Ecccl. 34.

1. Cor. 14.

1. Cor. 11.

Matt. 18.

1. Cor. 46.

Ephes. 4.

Phil. 2.

Vnus ædificans, & alter destruēs, quid proficit eis nisi labor? Et rursus, Nō est dissensio in Deo, sed pacis, Et alibi, Si quis videtur contentiosus esse, nō talē cōsuetudinē nō habemus, neq; Ecclesiæ Dei. Et vā certē est illi, qui vnum scandalizauerit ex his pusillis, qui credunt in Christū. Omnia ergo in charitate fiāt, omnia secundū ordinē, omnia in vinculo pacis. Nihil per contētionē, neq; perinanē gloriā. Nō quæ sua sunt, singuli considerātes, sed ea, quæ aliorū. Et si sunt igitur officia distincta, & neq; sacerdotem decet arma tractare, neq; iudicē sacrificia offerre, tamē idē animus, mēseadē, idē perducēdi omnes ad Christū studiū. Itaq; sibi mutuo adumento vt sint, omnibus modis curandū est: atque alter quidē in ijs, quæ ad Deū, alter in ijs, quæ ad homines magis occupatus vterque Dei oues pascāt, & salutem suorū querant, non quærentes quod sibi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant.

1. Cor. 10.

DE PROCVRANDA INDORVM SALVTE,

LIBER QVARTVS.

Excellentia Sacerdotalis officij.

CAP. I.

Vamquam omnis sermo diuinus sacerdotalis officij commendatione plenus est, tamen nusquam vel copiosius, vel breuius Euangelici doctoris magnitudinem edocemur, quam vbi ipsum sapientiæ fontem Dominum Iesum Christum audimus nouos suos discipulos alloquentem, atque in his numerosam horum posteritatem instituentem. Vos, inquit, sal terræ, vos estis lux mundi, *Matt. 5.* ita omnem ad virtutem capessendam, ac regnum cæleste obtinendum vim admirabili breuitate complexus. Quæ enim duo, bono expectando, ac persequendo necessaria sunt, & quorum vtrumuis si absit, difficultate vincamur, nempe vt bonum ipsum non lateat, cum verò vt delectet, quemadmodum Augustinus optimè vidit, quorum vtrūque Dei ipsius est proprium, qui & lux est vera illuminans omnem hominem, & omnem suauitatis fontem in se vno continet, ea in suos ministros deriuat, magnificèque cõmunicat: vt tum splen-

*De Nuptijs
& cõcupis.
Ioan. 1.*

384 DE PROCURANDA INDORVM
splendore doctrinæ illustrandas hominum mentes à se intelligant, tum vite, morumq; condimento auersa, ac veluti stomachantia mortalium studia non solum virtutis fastidio leuent, verù etiã propensius excitent. Itaq; quod veteri prouerbio tritum est, sole, & sale nihil esse vtilius hominibus, id in Evangelico sacerdotio veritatis suauitate percepta, atq; gustata, situm esse nemo non sentit. Quam sui muneris excellentiam tanti facit

Ephes. 3. Apostolus Paulus, vt datam sibi gratiam ad illuminandas gentes, & prædicandas inuestigabiles diuitias Christi, toto orbe sole clariorem ostendat, tenebras noctemq; omnem procul depellens, tum se formam, atq; exemplar publico spectaculo proponat, ita alios sui imitatores esse cupiens, vt ipse sit Dei. Salis nimirum copiose functus officio laboribus, sudoribusque consumptus, vt diuinum saporem alijs impertiat. Nisi enim liquecat, & à se deficiat quodammodo, cætera condire sal nequit. An vero quisquam aliud quam salnem cogitet, cum audit illa dicentem? Puto quòd

1. Cor. 11. Deus nos Apostolos nouissimos ostendit tanquam morti destinatos, quia spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo, nos infirmi, vos autem fortes, vos nobiles, nos autem ignobiles, vsq; in hanc horam, & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimus, persecutionem patimur, & sustinemus,

blas.

blasphemamur, & obsecramus, tanquam purga-
 menta huius mundi facti sumus, omnium perip-
 fema usque adhuc. An non hic liquefcit, & to-
 tus à se deficit Paulus, ut Iesu Christi gustu audi-
 tores lectatoresque suos imbuat? Quid illud? Erit *Phil. 2.*
 immolor supra sacrificium fidei vestrae, gaudeo
 & congratulor omnibus vobis, id ipsum autem
 & vos congratulamini mihi. An & illud non est
 mente propemodum excidentis, Cupiebam ego *Rom. 9.*
 ipse anathema esse pro fratribus meis? fratres in
 locum suum apud Christum subrogari pro cha-
 ritatis magnitudine exoptas, ut nobilissimi Græ-
 corum volunt. Ac certe quoad hanc lucernam in *Greg. Na-*
 candelabro Ecclesie illuxere, copiosa in domum *z. in Apo-*
 Domini confluentium turba introitum patefa- *logico.*
 ctum, expeditumque habuit, quoad hanc civi- *Chrys. in*
 tates munitæ à Domino in monte positæ stete- *li. de con-*
 runt, bellantium aduersus Christum machinæ, *pun. cordis*
 tormenta, usque omnis euauit, ac iuxta pro- *& Hom. 1.*
 phetam, nullo modo præualuit, sed refugium po- *de Iaudi-*
 tius præsidiumque hominibus imbecillis contra *bus Pauli*
 omnes hostiles iniurias conspicuum undique ac *& 2. & 6.*
 tutissimum reddiderunt, quoad denique, & in *Hiere. 1.*
 mordendi, amputandisque putoribus, & in con-
 diendis probari animi moribus salis naturam ex-
 hibuerunt, & sanati mortales, à morteque ipsa
 vindicati, & Christum tanta gratia sapiebant, ut
 pro eo extrema perpeti gloriæ ducerent summæ.
 Tum sanè illa Dominus de suo sacerdote liben- *Mal. 2.*
 ter commemorabat, Pactum meum, inquit, fuit
 cum eo vitæ & pacis, & dedi ei timorē, & ciuitatē

me, & à facie nominis mei pauebat, lex veritatis fuit in ore eius, & iniquitas non est inuenta in labijs eius. In pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate, labia enim sacerdotis, inquit, custodiunt scientiam, & legem requirent de ore eius, quia Angelus Domini exercituum est. Talis dum fuit sacerdos Domini, tanta sanè, ac talia præstitit, lux enim mundi, salteræ. At si sal euauerit, quid sequitur? in quo salietur? Ad nihil valet ultra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Si in alios is esse desinat, qui iubetur, cæteros quidem vtilitate sua priuat, cæterùm ita se ipse perdit, vt irrecuperabilis sit habenda quodammodo eius salus, & desperanda curatio. Neque in sterquilinum tantùm proijcitur, sed hominum quoq; hinc pedibus proculcatur. Quam apte propheticus ille sermo statim Euangelica ista subtexit, Vos autem, ait, recessistis de via, scandalizastis plurimos in lege, irritum fecistis pactum Leui, dicit Dominus exercituum. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege. In finitum esset cætera persequi, quæ contra hos suos Principes Tanaos, contra Pastores stultos, vel potius idola pastorum, contra se ipsos potius pascentes, contra vâsanos Prophetas, contra sacerdotes contemptores, atque arrogantes, contra stercus solennitatum, contra popularis plausus captatores, contra inexplebiles pecuniar' gurgites, cæterasque pestes Propheticus sermo

Matt. 5.

Mal. 2.

Esai. 19.

Zach. 11.

Ezech. 34.

Soph. 3.

Mal. 2.

Eccl. 3.

Hier. 5.

fermo declamat . Vix aliàs sancti Patres ple-
 nioribus velis feruntur in pelagus , quam cum Mich. 3.
 de sacerdotali contumelia oratio est . Gre-
 gorius certè vterque , & Romanus , & Nazian-
 zenus , tam disertè , & copiose , vt nihil supra .
 Huius Apologeticum , Pastoralem illius nemo
 est , qui sine summa trepidatione legere queat ,
 modo sensus aliquid habeat . Augustini iam Epist. 143.
 presbyteri plenos dolore gemitus ad Valerium
 Episcopum suum quis sine pudore vsurpati
 à se nominis sacerdos audiat ? Cunctationem
 recusationemque sacerdotij apud Ioannem
 Chrysostrum quis si virum inspiciat , non
 miretur ? si orationis vim totis quatuor li-
 bris attendat , non assentiatur ? Quid Hiero-
 nymi nimia pene modestia , atque humilitas
 Epiphaniij literis contestata , qui diu à tremen-
 do altaris mysterio celebrando abstinuit , id-
 que cum in monasterio versaretur , in quo
 multitudo fratrum nullum alium presbyterum
 haberet excepto Vincentio , qui eadem vere-
 cundia ne ipse quidem sacra faciebat ? Ve-
 rum nisi fallor hos omnes sicut antiquitatis
 autoritate , ita orationis sublimitate , & gran-
 diloquentia quadam superare videtur Dio-
 nysius magni Præceptoris magnus ipse dis-
 cipulus . Is in epistola quadam ad Demophi-
 lum indignos munere suo sacerdotes his ver-
 bis obiurgat , Si igitur quæ illuminat , sacerdo-
 tum est sancta distinctio , præcudubio il-
 le à sacerdotali ordine , & virtute omnino pro-
 lapsus

*In lib. de sa-
cerdotio.*

*In epist. ad
Ioannē Hie-
rosolym .*

*tractata ab
ipso Hiero-
nymo.*

*Epist. 8. ad
Demophilū
Monachū .*

lapsus est, qui illuminans non est, multo quæ sanè magis, qui neque illuminatus est. Atque vt mihi quidem viderur, audax nimium huiusmodi est, si sacerdotalia munia sibi assumit: neque metuit neque veretur ea, quæ sunt diuina præter meritum persequi, putatque ea latere Deum, quorû sibi ipse conscius sit, & se Deum fallere existimat quem falso nomine appellat patrem, audetque sceletas blasphemias suas (neque enim preces dixerim) sacris aris inferre, easque super signa illa diuina ad Christi similitudinem dicere. Non est iste sacerdos, non est, sed infestus, atrox, dolosus, illusor sui, & lupo in Dominicum gregem ouina pelle armatus. His plura aut maiora de Evangelici ministerij, & culmine, & præcipitio qui expectat, cuique ad resipiscendum non ista sufficiunt, infatuatum se iuxta Domini sententiam, & nullo vnquam sale saliri posse demonstrat.

Mat. 5.

Inter Indos maxime sacerdotes præstare oportere.

C A P. I I.

AT vulgaris est, inquit, isthæc sacerdotalis officij commemoratio, vetus ista querela est, quam declamas. Est ita sanè, non dissentior. Verùm nusquam æquè necessaria commonesactio, à nemine magis excellentia illa flagitanda, quam ab eo, qui animas verbo Dei lucrificandas Christo suscepit, & animas infidelium, idque apud Indos, hoc est, vbi adiumenta habiturus sit pauca, impedimenta quàm plurima. Vbi quæ
præ-

præclarius opus aggreditur, tanto in maiore pe-
 riculo versatur, ne dum querit alios, ipse pereat;
 imo verò ne & se, & alios perdat, quod vti-
 nam nò tam verè, & crebro vsurparet sermo diuinus.
 Laqueus ruinæ populi propheta. Vtinã vè illud *Ose. 9.*
 ex ore veritatis non audiremus, Væ vobis qui tu- *Mat. 23.*
 listis clauem scientiæ, ipsi non intratis, & intro-
 euntes non finitis intrare. Etenim vbinam gen- *Zach. 11.*
 tium illa verius Zacharias proferre possit igno-
 ro, De pecoribus occisionis, quæ qui possederat,
 occidebant, & non dolebant. Et vendebant ea
 dicentes, Benedictus Dominus, diuites facti su-
 mus, & pastores eorum non parcebant eis. Quis
 verò non sanctas istorum voces audit, cum Deo
 gratias agunt, quod de sacerdotio, & doctrinã
 Indorum ditati ad patriam argento onusti re-
 meant? Et dicentes, Benedictus Deus, diuites fa-
 cti sumus, non tamen parcunt gregi, vt ait sermo
 diuinus. Sed voment aliquando, quæ male glu-
 tierunt, & gement, qui nunc triumphant. Vox *Zach. 11.*
 vlulatus pastorum (ita enim sequitur) quia vasta
 ta est magnificentia eorum, vox rugitus leonum.
 Et ego non parcam, ait Dominus, super habitan-
 tes terram. Tota ergo desolatio terræ inde pro-
 fectò venit. Propter nefaria admissa Ophni & *1. Reg. 4.*
 Phinees, ipsi quidem intereunt, populus autem
 sanctus turpiter terga vertit, & quod est dolen-
 dum, arca Dei ab hostibus capitur, & ludibrio ha-
 betur. Querit Dominus virum, qui stet opposi- *Ezech. 22.*
 tus pro domo Israel, nescio an inueniat. Pastores;
 inquit, stulte egerunt, & Dominum non qua- *Hier. 10.*
 sierunt,

fierunt, propterea non intellexerūt, & omnis eorū grex dispersus est. Nulla ergo alia causa querenda est, cur Domini greges in his saltibus dispersi errent, quā verorum pastorum magna penuria in tanta mercenariorum minimè lupos arcuentium copia. Neq; frustra Paulus cū de prædicando Euangelio præcepta dat, Timotheum dilectum monet, foucitè cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, re

2. Tim. 2.

ctè tractantem verbum veritatis. Sunt enim operarij mali, sub/oli, qui non tam Christo seruiunt,

Phil. 3.

quam suo v. ntri. Hi multi & multiplices nomi-

2. Cor. 11.

quam suo v. ntri. Hi multi & multiplices nomi-

Rom. 16.

ne pastores, re vera versipelles lupi demoliti sunt

Hier. 12.

vineam Domini Sabbaoth, cauponantes verbū

2. Cor. 4.

Dei secundum Apostolum, qui magnitudinem

3. Cor. 2.

Euangelici prædicatoris admirans, & pondus

Apostolici officij expendens vehementer exclamat, Et ad hæc quis tã idoneus? Verè enim Apo-

stolicos homines postulat Apostolicum munus, Crucem Iesu Christi & verbis, & factis annun-

tiãdi, & in illius obsequium orbem vniuersum

redigendi. At nos aliter censere solemus, Et ad hæc quis non idoneus? Ad Indos docendos quis

non sufficit, etiam si literis vactus, etiam si moribus non ornatus? Quo minus mirandum est, si

vbi sementis faciendæ cura contemnitur, nullus

ibi, aut rarus fructus appareat. Mihi sanè iam dudum certa, & fixa sententia est, Indicæ Mæsis in-

opiam operariorum vitio, non telluris sterilitate contingere,

CAP. III.

NEquè eos audiendos puto, qui quam in se deberent agnoscere, ac dolere culpam, in Indos reijciunt, illorum ingenia nusquam non vituperantes, nosq; dum contra asserimus, rudes rerum, imperitos, tyrones, infantes clamant, qui inepta quadam pietatis specie facile decipiamur: se veteranos, expertos, scientes, facto periculo, certa, & explorata proferre. Qui mihi Sibæ il-

lius, quem Regum historia narrat, calliditatem imitari videntur, qui claudum Miphiboset herum suam, dum pro se non potest occurrere, & serui commenta diluere, accusans, prodicionem suam in illius criminationem vertit, atq; hoc actu eum de omni fundo depellere pergit. Sed Dominus erigit elisos, & soluit compeditos, & illuminat cæcos, pupillum & aduenam ipse suscipiet. Accusant igitur Indorum tarditatem ad capienda Fidei mysteria, obtusos esse, hebetes, truncos, qui nihil præter sua farras, cibosq; crassos cogitare queant, ad cœlestia, & spiritualia cognoscenda stupidi, brutique sint. Frustra in ijs edocendis tempus teri, denique post annos iam quadraginta ab Evangelij ingressu in tam immensa turba vix quemquam reperiri, qui symboli duo capita intelligat, quid Christus sit, quid vita æterna, quid Eucharistia, vel crasse agnoscat.

2. Reg. 16.

Psal. 148.

Pecudes potius habendos, quam homines. Verū qui ista iactant, respondeant mihi velim, qua diligentia, qua industria, qua constantia istos ipsi erudierint, aut ab alijs eruditos norint. Recitatur bis terque in hebdomada symbolum, idque Hispanico idiomate, cætera que orationes eodē modo; iubentur deinde Hispanica isthęc ediscere, ac memoriter recitare, quorum ne syllabam quidem intelligunt, & pronuntiant ridiculè. Vulgaris, ac tritus doctrinæ tradendæ iste est modus. Huc vsque Evangelici Catechistæ cura se porrigit. Vbi elegantius exquisitiusque res agitur, procedit eatenus, vt sermone Indico composita quedam in catechismi formulam pueri recitent, quæ ipse sacerdos ne attingit quidem, plerumque; quia haud intelligit, qui ppe cum præter paucas voculas ad seruitia imperanda, cibosue petendos, linguæ Indicę prorsus sit infans. Quod si peritus sit, quod rarum est, mysteria fidei, & regulas neque explanat, neque verò satis nouit, inepta quædam & friuola concionatur, vt mentam belli tempore dicas, si qua fortè attingit, ita alienè, ita parum auditorum sensibus accommodatè, vt nihilo magis intelligantur. Quis verò vnquam Catechista rationem auditorum exegit? Quis interrogando ex ignotis nota fecit? Quando Indus audiuit à sacerdote suo, Heustu fac memineras à me dictorum, pensum hoc in triduum tibi tribuitur, vt Christum, quem nos Christiani adoramus, quæque illic imagine expressum vides, & Deum esse scias regnantem in cœlo, ex omni æternitate, &

homi-

hominem factum in teris propter donandum nobis regnum cœlorum. Si rectè responderis, laude, & præmio afficeris, sin perperâ, publicè lues? Quid simile vnquam factitatum? Deniq; perinde Indis doctrina traditur, atq; cum à mendicis stipis colligendæ causa preces, aut versus aliqui cantillantur, qui illud tantum spectant, vt dicendo ipsi ad finem vsque perueniant carminis, vtrum verò auditores, vel attendant, vel delectentur, pecunia iam accepta, non admodum curant. Tota ergo catechizandi ratio vmbra est, & ludicræ similis. Ego verò si homines ingenio acerrimo, & discendi percupidi tales præceptores nacti essent, nihil aliud quàm vt duplo ignorantiores euaderent, doceri isto modo arbitrarer. Olim in symbolo addiscendo, & intelligendo mysterijsq; Fidei agnoscendis viri ingenio præstantes, & literatura celebres diu in catechumenorum ordine tenebantur, cum Ecclesiastica disciplina vigeret, neq; ante ad Fidei Sacramentum admittebantur, quam multas ab Episcopo de symbolo cõciones audissent, diu & multum cū catechista contulissent, post quas omnes curas, & meditationes, magnum erat, si recta sentirent, cõsentanea responderent, quòd religionis nostræ mysteria altissima, vt re vera sunt, ac difficillima intellectu haberentur: & nos valde supini, atque oscitantes grauitè Indos vituperamus, tardos, ac stupidos criminamur, quòd ea non teneant, quæ neque tradidimus ipsi, neque ab alijs illi accipere potuerunt, sublimia præsertim, et ab eorum sensu

394 DE PROCVRANDA INDORVM
& consuetudine longè remota? Alioquin si tanta istorù est hebetudo, tã obtusum ingeniũ, quid causã est, quod Fidẽ à nobis cũ non didicerint, didicerunt tamen aliatã multa, tã difficilia, ip̄s omnino antea inaudita, idq; tã probè, vt cum nostris certare queant? An non musicos modos, & numeros tũ voce, tum tibijs, & plectro passim per quã concinnè reddentes Indos audimus? quidã etiã cõponentes peritos cantus Magistros videmus? Annon Ecclesiastica officia peragere ritè sciunt? Scribendi, pingendi, & quiduis fingendi, & aliàs artifices quis ignorat? Quid quod lites ip̄s & intendere, & depellere mirè iam norũ, cũ heris vt suis sæpe cõtendere, interdum etiam superare videamus? Quaslo vnde artes istas hauserunt? à quibus didicerunt? An ad ista omnia ingeniosi & prõpti, ad sola salutis suæ necessaria documenta inepti, & tardi? An potius si quã in istis humanis magna etiã ex parte non necessarijs curam vigilantiamq; præstiterunt nostri, parem in doctrina Fidei tradenda præstitissent, non ita tardos discipulos offendiissent, non ita ignaros reliquissent? Equidem sic opinor, neque ab ea opinione auelli vnquam potero; quin pessimo præceptori, omnes esse auditores hebetes credam. Certè huius Regni Piru multo maximam partẽ diligenter iustitram, & vt de cæteris Indorum nationibus nihil modo pronuntiem, hos ingenij expertes nullo modo perspexi, quin magna ex parte subtiles, acutos, quiduis simulandi, ac dissimulandi non imperitos artifices.

Polus
Prol. in

*Contra eos, qui peruersitatem morum Indorum Fidei
non receptæ causam afferunt.*

CAP. IIII.

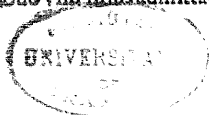
ID ita habere cum plerique fateantur, tamen
 Indorum accusatione non recedunt: sed
 alia ex parte eos adoriuntur, ut ignorantiam non
 suo, sed istorum vitio tribuendam probent. Aiunt
 acutos quidem esse neque ingentij expertes: ve-
 rum natura prauos, ad malum proclives, boni
 omnis hostes, sapientes, ut faciant malum, bonum *Hier. 4.*
 autem facere nescire: tanta peruersitate salutaria
 sibi fastidire, ut non solum ad intelligendum, &
 discendum nihil laborent, sed etiã statim respiciant,
 atq; auerſentur, ita nihil illis hæere memoriæ,
 nihil intelligentia percipi, propterea quod volun-
 tate ad Christiana omnia alienissima sunt. Ar-
 gumento esse manifesto, quod Christianorum
 consortia diligenter euitent, ad Ecclesias non
 nisi inuiti coeant, patres spirituales suos, si pau-
 lo accuratius eorum mores emendare pergant,
 conspiratione facta per falsas criminationes
 ab se depellant, nihil pium, & salutare nisi per
 vim agant, præſente tantum Sacerdote Chri-
 stianos se simulent: clanculum ubi datur fa-
 cultas, auitas superstitiones studiosissimè
 obeant. Denique ipsos cultiores, & ele-
 gantiores inter nostros nutritos, quos Ladi-
 nos appellare solemus, quos oportebat magis
 Christianis moribus pollere, decuplo cæteris
 esse

396 DE PROCVRANDA INDORVM
esse peiores, cuiusuis sceleris egregios fabricato-
res. Pueros, qui ad speciem pij, probique sint in-
ter nostros, vbi primum se ad suos receperint, ne
gustum quidem probitatis vliius præferre, sed ce-
teris grauiora audendi duces esse, & Magistros,
vt in istos omnes vetus condemnatio permane-
re videatur, Quoniam nequam est natio eorum,
& naturalis malitia ipsorum, & non potest mu-
tari cogitatio eorum in perpetuum. Atq; hæc sa-
nè differunt nõ ij solum, qui negligentia, ac som-
no suo præferre excusationem vndecumq; velle
videntur, verum etiam homines pij, religiosi, non
indiligentes, & qui pro longo rerum vñu eximie
ista callere existimantur. At nisi ego vehementer
fallor, horum quoq; oratio magna ex parte ab-
errat à vero. Non enim ideo Euangelium ab In-
dis receptum non est, quia illorum mores prauis
sunt, sed ideo potius moribus prauis sunt, quia
Euangelium non receperunt. Prudenter, & verè
quidam nostrum scripsit Pater non videti sibi
ad Indorum horum animos penetrasse Euan-
gelium, sed ad speciem tantum receptum: neq; enim
fieri posse, si in intimis sensibus radices egisset,
quin copiosos, manifestosque fructus cernere-
mus. Quid enim potentius verbo Dei? quid ad
immutandos homines efficacius. An est vlla tan-
ta peruersitas morum, quam non emendet spiri-
tus Christi? An est vlla tam effusa barbaries, tam
horribilis feritas, quam non domet, ac mansuefa-
ciat lex gratia, si penitus animo admittatur? Cer-
tè Dominus vocare venit peccatores non iustos
ad

Sap. 12.

Matt. 9.

ad pœnitentiam. Opinor Paulum ijs prædicasse, quibus dicebat, Et hæc quidem fuistis, sed abluti *1. Cor. 6.* estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri, obsecro, quænam intelligit, cum dicit, Hæc quidem fuistis? Non solum egistis, verum etiam consuetudine in illa veluti verâ eratis. Quæ illa? Relege superiora. Nolite errate, neque fornicarij, neque idolis seruietes, neque adulteri, neque molles, neque maculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. Et hæc, inquit, fuistis. Non video quæ his horribilia nostris barbaris obijci possint. Et ta- *Tit. 2.* men ex illis fœcibus, ex tanta sentina mundauit Dominus sibi populum acceptabilem, sectatorum bonorum operum. In ouili Dominico Leonem, & pardum, & vrsam simul cum oue, vitulo, & agno futuros, & omni feritate deposita eodem *Esai. 11.* pabulo pascendos diuinus Propheta describit. Quin etiam venenosas omnes bestias lului potius, quam horroni futuras, cum primum paruuli manum senserint. Et delectabitur infans ab vberre super foramine aspidis, & in cauerna reguli, qui ab lactatus fuerit, manum suam mittet, Non nocebunt, & non occident in vniuerso monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientes. Huic igitur salu- tari aquæ diuini sermonis, huic lauacro purissimo, & fœcundissimo nulla est tam pestilens pla- ga, quæ non cedat, modo vim illius admittat. Et qui

Ibidem.

qui stat in signum populorum, ipsam gentes deprecabuntur. Et mox post pauca, Et leuabit signum in nationes, & profugos Israël cōgregabit: tanta ferarum, & venenatorum commemoratione quid aliud significat Spiritus sanctus, quam nullius nationis, aut gentis quamuis noxios, quāuis malignos mores Euangelicæ gratiæ obsistere posse, sed cedere, eum primum illius Paruuli de radice Iesse signum acceperint, vimque perferant? Hoc tam illustre & Apostolicum, & Propheticum testimonium credo nemo contemnet. Sed cur in illius temporis gentibus ista locupletissimè impleta legamus, in nostri sæculi gentibus potius desideremus, quid putas causæ esse? Profectò si merita inspicias hominum, non erant illi meliores; si naturam, vtrique homines, vtrique eadem massa infecta propagati. At illi ingenio & quodam vigore naturæ longè superiores. Præsertim ita est. Verum quid hoc? An contemnemus Paulum contrā admonentem, Videte vocationem vestram fratres, quoniam non multi potentes, non multi nobiles, non multi sapientes secundū carnem, sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, vt ea, quæ sunt destrueret? Quam copiosè quam fortiter istos naturæ observatores, & venditores refellit diuinus. Apostolus, adeoque naturæ nostræ imbecillitatem, & abiectiōnem non repugnare gratiæ ostendit, vt etiam commo-

1. Cor. 1.

dio.

diorem affirmare videatur, propterea quod humilitatem plurimum iuvat, quæ ad gratiam consequendam, & prædicandam maximi fit. Hos ergo cū natura vsq; adeo humiles, vsq; adeo māsuetos, & patientes cernamus, qui possumus inde Euāgelij introitū excusare, vnde maximè inuitatur? Sed neq; isti vsq; adeo inepti sunt, neque ita stupidi, neq; verò ab æquo, & honesto tam auersif, quin, si suo quodā more ducantur, non facile consentiant, tamen cū antiquis illis ingenij cultu & doctrinæ exercitatione nullo modo sint comparandi. Cur ergo illorum tanta melsis, horum tam tenuis, & inops? Expende omnia subtiliter, & ad altiorem reuoca intelligentiam, inuenies potissimam causam in eo esse, quod diuinis, & occultis quidem, sed iustis consilijs, antiquis gentibus prædicatores fuerint prædicatione sua digni, cū nostris tam sint plerique indigni, vt longè plus euertant, ac dissipent, quam ædificent, atque plantent. Itaq; præcipua causa ad ministros parum idoneos redit. Quæ namq; est prædicatio nostra? quæ fiducia? Signa certè non edimus, vitæ sanctitate non eminemus, beneficentia non inuitamus, verbi ac spiritus efficacia nō persuademus, lachrymis, ac precib⁹ à Deo non impetramus, imo ne magnopere quidē curamus. Quæ ergo nostra querela est? quæ tanta Indorum accusatio? Pudere nos potius deberet vitæ nostræ, horrore esse tantus Dei contemptus, odio esse tam supina fratrum nostrorum pereuntium obliuio. Et cum ad Apostolicu n

hocce

400 DE PROCURANDA INDORVM
hocce munus gentibus Christum Euangelizan-
di deberemus esse lectissimi, sapientia, & sancti-
tate mirabiles, venimus sordidissimi quiq; & om-
nibus rebus extremi, vbi illud est, Parati omni-
poscenti vos ratione reddere de ea, quæ in vobis
est, spe? vbi & illud. Discite à me, quia mitis sum
& humilis corde? & Filius hominis nõ venit ani-
mas perdere, sed saluare? Atque illud fixum, ra-
tumq; maneat sine vlla dubitatione, quod Indi
non induerint Christum maxima ex parte mini-
strorum tum negligentia, tum improbitati esse
tribuendum.

1. Pet. 3.
Matt. 11.
Luc. 9.

Messem esse copiosam, modo operarij idonei non desint.
CAP. V.

Quamobrem recte prudenterq; scripsit Po-
lus rerum Indicarum & indagator curio-
sus, & æstimator prudens, tribus ex causis videri
sibi, tam multo tempore, tam modicum promo-
uisse Euangelium apud Indos. Primum quod
exempla praua nostrorum hominum fidem præ-
dicationi Euangelicæ derogarint. Deinde quod
in cognoscendis, extirpandisque erroribus, super-
stitiosisque opinionibus nullam prædicatores
operam collocarint. Postremo, quod vtilitatibus,
politicæq; administrationi Indorum vix serò cõ-
suli cœperit, quibus ex omnibus subtiliter ille
colligit, falso Indorum nationem, aut tarditatis;
aut pertinaciæ accusari, cum neque recte viuen-
do, neq; apte docendo à nostris sint cõuenientes
legi

legi Euangelicæ instituti. Neque dubitandum esse, si illa, vt patet, adhibeantur, quin futurus sit fructus longe copiosior opinione multorum. Nouimus ipsi qui pro vulgari existimatione de ingenio, saluteque Indorum desperatè sentirent, & ab ijs edocendis vehementer abhorrerent, qui mox obedientia perurgente animum appellentes ad rem, fideliterq; ministerio suo sancti, ante non longum tempus tanta de insperato fructu spe ac voluptate perfunderetur, vt nihil sibi acerbius cogitarent, quam vt ab Indorum doctrina auellerentur, qui nobis palam, serioque confirmant, se se facto periculo abunde didicisse non mediocres fructus sperari debere, modo sacerdotibus diligentia, & tolerantia operi suscepto non desint. Neque verò ita nihil est actum hætenus, neque labor omnis ante actus adeo cassus & irritus, quin si & temporatum multibus plena cogitentur, & curæ ministrorum, vt parcissimè dicā, sua magis, quam Christi quærentiū, non amplius effectum sit, quam esset meritò expectandum. Neque tam sunt Indi omnes infideles, neque vsque adeo à Christo alieni, & auersi, vt plerique iactant. Nouit Dominus qui sunt eius. Profectò Ianaconæ nostri, id est, Indi nobis familiares, si quemadmodum fidei nostræ assuescunt, ita etiam mores Christianos spectarent, non dubitandum esset, quin sicut fide & notitia religionis Christianæ cæteros Indos Atunkunas longe excellūt, sic etiam morum integritate superant. Sed quæ vident, discunt. Rectò credentes vident, credunt

& ipsi rectè, improbè agentes vident: discunt, & ipsi improbè agera. Ego certè opinor non solù ætate nostra, sed superioribus quoque patres nostros in gentes horridiores, & magis à vero auersas incidisse, fructificasse tamen copiose, quod diligentia, ardore, patientiaq; sua difficultates omnes euicerint. Legat qui volet antiquos Anglorum mores: duriores nostris Indis inueniet: at Augustinus, Laurentius, Iustus, Mellitus cæterique à Sancto Gregorio missi quanta effecerunt, quam gloriosa in Insulæ illius conuersione? Turingos, & Saxones, aliasq; nonnullas Germaniæ nationes vsq; adeo barbaras exiisse olim, vt nihil magis, sanctorù Pontificù Gregorij secundi, & tertij, itemq; Zachariæ responsa Apostolica fati indicant. Ab vno tamè Bonifacio à sede Apostolica prædicationis causa missio quãta multitudo sub lenè Christi iugù ceruices dedit? Ad cētū millia hominum non longo tempore idem Pontifex scribit sacro baptismate ablutos. Quid nostri Hispanienses Astures? quid Cantabri olim? An non per viros Dei māsuefacti, & feritate exuta, humanitati quoddammodo redditi sunt? Quid de Malachia, quem libro primo commemorauit? quid de cæteris dicam, qui non solum Græcis, & sapientibus, sed barbaris quoque & insipientibus Euangelium salutis æternæ impertiti sunt? Quod si magis recentia, & nostris proxima desiderantur, non obscuræ famæ est quicquid in Prouincia Veræ Pacis Dominicanæ familiæ patres egerunt, cum Indos filiorum loco haberent,

Beda in hysto. Anglo.

In tertio tomo Cōcilio rû prope inuitium.

Greg. tertius in epistola ad Bonifaciū.

D. Bernar. in vi. illius.

ab ipsis verè parentes agnoscerentur, illeque in primis Frater Ioannes, nisi fallor, nomine, vir Sanctus, & Prophetiæ spiritu clarus. Eodem modo, & Minoritæ, & Heremitæ, cæterique, vel monachi, vel clerici zelo Fidei, & salutis animarum succensu, non exiguam apud nos laudem, apud Christum etiam cumulatam præmium laboris sui consecuti sunt. Nostros verò quid attinet dicere in India Orientali, quorum sudores pro Christo fœlicissimi extiterunt? qui ad fines usque terræ bonum Christi odorem diffundentes, vel ipsa commemoratione rerum gestarum animos Dei amantes exhilarant, atque imitandi studio vehementer inflammant. Quorum Dux Sanctus Magister Xauier Apostolici temporis splendorem, & claritate signorum, & rerum magnitudine, & laborum tolerantia renouasse videri potest. Quid huius sectatores Magister Gaspar in India citeriori, Cosmas Torres in Iapponia, Ioannes Nobrega in nobis continenti Brasilia, reliquique patres spiritu feruentes, parati pro fratribus animas ponere, & se ipsos impendere, ac superimpendere Euangelio Christi? quod & fecere non pauci. Omnino si tales Indorum populis diuino dono Ministri contingerent, messes essent inuenturi latissimam. Verum Paulus, Apostolus illo iam tempore, quo primitiæ Spiritus sancti effusæ sunt, dolet, ac deplorat omnes quærere, quæ sua sunt, non quæ Iesu

Lib. 3. de vita Ignatij. cap.

Litteræ Patrum societatis ex India Orientali.

Rom. 12.

1. Ioan. 3.

2. Cor. 12.

Phil. 2.

404 DE PROCURANDA INDORVM
 Christi, & se vix vnum Timotheum vnanimem,
 & syncerum coadiutorem habere, quid nos di-
 cemus, qui in faeces mundi incidimus, quando &
 charitas multorum refrixit, & veniens Filius ho-
 minis vix fidem in terra inuenturus est? Attamé
 obsequendum est diuino præcepto, & assiduis, ar-
 dentibusque precibus rogandus est Dominus
 messis, vt mittat operarios in messem suam, qui
 non verbo, & lingua tantum diligant, sed opere,
 & veritate se ipsos idoneos noui testamenti mi-
 nistros præbeant. Atque id quidem, vt Pater mi-
 sericordiarum, & Deus totius consolationis In-
 dorum Ecclesiæ largiatur, plena fiducia speran-
 dum est, quia sine illo nihil possumus facere, qui
 quos vult, ponit, vt eant, & fructum plurimum
 permanentemque afferant. Sed quod nostra in-
 terest, quales esse oporteat tãti operis ministros,
 in quo rei bene gerendæ spes omnes sitas esse
 monstrauimus, ipso Deo nostro adiuuante, ac-
 curatè deinceps persequemur.

De peritia Indica lingua necessaria.

C A P. VI.

TRIA in omni Christi ministro, qui Indo-
 rum salutem sit curaturus, quærenda sunt,
 vita integra, doctrina idonea, copia sermonis:
 quorum si desit aliquid, & alijs profuturus non
 est, & periculum animæ suæ non leue ipse susti-
 neat. De his modo sigillatim pro re præsentî di-
 cendum est. Atq; vt ab extremo ordiar, loquedi
 facult.

facultatem ei, qui docēdi partes suscipiat, adesse oportere nemo dubitat. Quamobrem Apostolos suos non ante ad docendas gentes Christus misit, quam gentium linguis spiritus dono loquerentur. Fides enim, sine qua saluus esse nemo potest, ex auditu est, auditus autem per verbum Dei. Hic ergo sita est salus gentiū in verbo Dei: *Rom. 10.* quod tanē ad homines peruenire non potest, nisi vocibus hominum deferatur, quas qui non percipit, verbi Dei vim sentiet nunquam. Quia vna in re vel maximē sudare oportebit seruum Christi, si hominum amat salutem. Quanquam enim duri, ac permolesti labores sunt alienę linguę discendę, barbaricę præsertim, tamen & gloriosa victoria est, & dulcissimi fructus, & Dei charitatis illustre testimonium. Occurrere animo debet sanctus Ioseph, qui inter alias ærumnas suas non leuem illam expertus est, vt linguam, quam non nouerat, audiret. Idem procedente tempore in ea regione, cuius peregrinam linguam didicit, salutis princeps, & autor singularis, qui adeo familiarem sibi effecerat Ægyptium sermonem, vt paterni quasi esset oblitus, cum fratribus Hebraicę per interpretem colloqueretur. Igitur si quis salutis Inimicę studio inflammatus est, sibi is serio persuadeat, nihil præclarum sperare oportere, nisi sermonis colēdi prima, indefessaque cura sit. Si enim is, qui supplet idiotę locum ad tuam benedictionem, quam non intelligit, non potest dicere, Amen, quamuis enim tu bene gratias agas, *1. Cor. 14.* sed ille nihil edificatur, quoniam modo concio-

406 DE PROCURANDA INDORVM
nanti tibi quamuis mirabiliter quamuis diuinè
de Christo, populus ignotæ linguæ, & profundi
sermonis respondebit in corde suo Amen, hoc est,
animi præbebit assensum? Quomodo quamuistu
recte loquaris, ædificabitur ad Fidem & dilectio-
nem frater, cum voces tantum sparguntur in vē-
tam, ac more Babylonicæ confusionis qui sermo
nibus disident, nequaquam sensu animisque cō-
spirant? Mihi attente sæpe diuq; de salute Indo-
rum procuranda cogitanti nihil commodius, ni-
hil certius venire solet in mentem, quàm vt ho-
mines probati, atque integri, sermonis Indici cu-
ram susciperent, familiarissimam consuetudinem
haberent, copiamq; ad dicendum sibi pararent
cum arte tū exercitatione diuturna. Valde enim
mihi persuadeo ita futurum breui, vt Euange-
lium Christi ad animos istorum penetraret, &
vires suas expromeret, quod in hodiernum
diem plurima ex parte tantum auribus Indi-
cis insonuisse, non etiam intima cordis pene-
tralia pulsasse videtur. Neque enim alia via or-
bis terrarum reliquis ad gratiam Christi per-
uenit, quam verbi Dei forti instantique præ-
dicatione sicut in Actis Apostolorum sæpe legi-
mus, & Ecclesiasticæ omnes historiae tradunt.
Neque verò alius aditus, aut alia via nationi In-
dorum ad Christum aperienda est, quam assidue
efficacis ipsisque accommodatæ prædicationis
verbi Dei. Qui secus opinatur, etiam atque etiam
errat. Nam præter documenta diuina plurima ea-
demq; grauissima, attestatur nobis copiosissime
rei

rei experientia. Videmus Indos, si quem nacti fuerint linguæ suæ peritum concionantem, attentissime audire, magnopere delectari faciendia, impetu ipso dicentis rapi, atq; ore hiantes oculis immotis hæere suspensos. Quod ego in sociorum concionibus cum notarem, adeo capiebar noua Indorum attentione, & voluptate, vt præ gaudio penè gestirem, spe concepta salutis istorum pergradi, si modo aliquot nobis, vel Pauli, vel Apollines eloquentes adessent. Neq; illi sanè dissimulabāt, quomodo afficerentur, cum ad alios alij conuersi dicerent, Nunquam se Christi legem talem cogitasse, aut audisse, alij ab illo sibi patre cor ipsum scindi, dū verba de Deo faceret, affirmarēt. Quod si qui populi aliquid vel intelligentiæ, vel probitatis præferunt præ cæteris, inueniuntur sine vlla exceptione ij esse maximè, qui sacerdotes, aut habuerunt, aut habent veteranos sermonis sui peritos. Perditissimi verò omnium, qui nouos & imperitos ministros ab Hispania recentes sortiti sunt, quorum infantiam egregiè ridet, elinguesque contemnunt.

De Parochis Indici sermonis ignaris.

CAP. VII.

Qui tales igitur ad docendos Indos accedūt, non solum parum alijs profunt muti ipsi & elingues, sed sibi etiam officiant non mediocriter damnationis periculum subeuntes, quod id oneri sibi imponunt, quod portare non possunt,

possunt, quorum vel avaritia, vel arrogantia tanta sit, vt ultra quam possint, conentur facere, qui mercenarij cum sint non pastores, ostendunt abunde nihil ad se pertinere de ouibus, propter pugillum ordeï, & fragmen panis animas viuificantas, quæ non viuunt. Sunt huius generis hodie perquam multi, qui iniuncto muneri doctrine Indorum copiose se satisfacere existimant, Orationem dominicam, & Symbolum, ac salutationem Angelicam, tum præcepta Decalogi Hispanico idiomate identidem Indis recitantes, eorum infantes baptizantes, mortuos sepelientes, matrimonio iuuenes collocantes, & rem sacram festis diebus facientes. Hæc summa doctrinæ est, ita se parochi officio fungi satis superque opinantur, neque interim conscientia, quam vti nam cauteriatam non habeant, mordetur, quod disperse sint oues Domini, eo quod nō sit pastor, factæque sint in deuotionem omnium bestiarum agri, errentque in cunctis montibus, in omni colle excelso, neque sit, qui requirat quod periit, nec qui reducat abiectum. Nam quomodo verbo fidei reducent, qui linguam non habent quibus vocibus lupos arcebunt, ouesque nominatim vocabunt, qui nullo modo, quid loquantur, intelliguntur? Oues, inquit, vocem eius audiunt. At vocem audire non possunt, quam pastor proferre non nouit. Atque accipiat licet quibus, vt volet, quod dicam: rigidum & morosum appellet, nihil moror: ego eum sacerdotem, qui linguæ Indorum ignarus est non nisi cum

animæ

Hier. 48.

Ioan. 10.

Ezech. 13.

Ezech. 34.

Ioan. 10.

animæ suæ iactura Parochi officium suscipere posse iam pridem, & opinor, & assero, quod etiã manifesta ratione demonstro. Duo sunt de necessitate salutis, Fides, & Pœnitentia. Fidem docere ac prædicare non potest sermonis experts: Pœnitentiæ Sacramentum administrare non potest, qui neque quæ confitetur Indus, intelligit, neq; quæ præcipit ipse, intelligitur, Eum verò, qui neque instruere in Fide, neq; in Pœnitentia iuare potest sibi commissas oues, pastoris nomen sine grandi crimine vsurpare nemo rectè sibi persuaserit. Aiunt se per interpretem suos instruere, ac docere, quid credant, quid agant, quid fugiant. Atqui interprete vtuntur plerumque, vel infido, vel imperito, qui vix intelligat ipse, quæ audit, vix etiam exponere norit, quæ intelligit, vt pote Indus ipse quoque, vel ab Indis prognatus, qui neque res, neque sermones nostros satis plerumque callet. Vt omittam, quam ægrè, quamque frigidè per alienam linguam sensus transmissus veniat, atq; in ipsa via anfractibus debilitatus sæpe corruat, vigore omni, qui est veluti animus sermonis, extincto. Sed demus Indos doceri interprete vtcumq;. Nam integre perfecteque doceri non posse certum est. Quid de Pœnitentia facient? An adhibebunt interpretem confessioni hominis? Omnino medicina maximè necessaria careant necesse est miseri Indi, & cum fragiles sint ac sæpe labantur, præcipuaq; illorum spes in supremo spiritu posita sit, cum confessionem serio expetunt, salutis æternæ iacturam facient propter

sacerdotis imperitiam. Occurrent hinc quoque se nō vsque adeo omni Indici sermonis intelligentia destitui, quin vnum, & alterum verbum intelligant, vno vero audito crimine in mortis extremo periculo, vbi amplius fieri nequit, absolutio-

S. Leo epif. 91. ad Theodorum. De Pœn. d. 1. c. multiplex. 26. q. 6. His qui tēpore. Trid. Sess. 6. cap. 14. cā. 29. Sess. 14. cap. 2. can. 6. De Pœnitētijs. c. Omnis. Conci. Trid. Sess. 14. cap. 5. Sess. 14. c. 5. cā. 7.

nis sacramentum impendi debere morituris. Cui sane rationi de absoluteione eius temporis ego nullo modo dissentior, cum sit nostrorum Theologorum, ac veterum quoque Patrum certa sententia. At tamen qui factum eo in discrimine excusant, nullo modo similem licentiam, vbi nihil tale vrget, sacerdoti concedunt. Cum ergo omnes post baptismum lapsi ex diuino præcepto etiam citra mortis articulum ad confessionem teneantur, Ecclesiasticoverò quotannis, quomodo potest Parochus audire confessiones suorum, cum quibus locutionis commercium nullum habet? Quod si dicant id, quod mihi ex hisce quidam aliquando respondit, similia inquirenti ex eo, se confessiones suorum audire, cum nonnulla percipiant, atque id sibi satis esse, vt absoluant. Ego sanè contra affirmo, cum confessionis integritas ex iure diuino sit, eum non esse idoneum Pœnitentiæ ministrum, quem propter imperitiam dimidium, & eo amplius necessariò later, perinde enim est, ac si tantumdem non audiret, quam esse integram, & idoneam confessionem præter mortis periculum nemo vtcumque doctus existimat. Denique vbi Parochus non ea facultate pollet vt substantiam saltem, quæque iudicium illius requi-

requirunt, possit integre assequi, neque saluti Pœnitentis pro ratione personæ, & criminam necessaria documenta adhibere, nullo modo est ad audiendas confessiones reputandus idoneus. Qui verò Pœnitentia sacramentum communiter administrare non potest, hunc ego Parochi officio tuta conscientia fungi nego. Damnas igitur, dicet quispiam, omnes & Parochos, & Episcopos, & Patronos Indorum, qui illis nullo alio consulunt modo, quam horum sacerdotum præsidio, qui noui, rudesque Indici idiomatis ex Hispania aliunde uè aduentant? Ego verò non omnes vitupero, & damno. Fieri potest, ac fit non rarò, uti ministrorum ea penuria sit, ut si sacerdos ijs omnibus dotibus exornatus expectandus sit, longo tempore Indici sine villo Christianæ religionis officio futuri sint. Cum ergo alij peritiores, melioresque non suppetunt, licet sanè, imò vero expedit hos vocare, quicumque sunt, illisque iniungere, ut sacrificio, Baptismo, Matrimonio iuuent suos, Pœnitentia etiam animam iara agentes ut dixi, vitia publica amputent, exemplo ac beneficentia efficere adnitantur, quod minus sermone possunt. Sanè tunc temporis neque Præsul præcipiendo, neque Parochus parendo reus est, sed laude dignus vterque. Ut si scuta aurea in domo Regia affigi non possunt, ærea saltem suspensa cernantur. Porro interdum accidit, ut eiusmodi sacerdotes elingues quidem, sed manu alioqui prompti, plus in Indorum conuersione effecerint, quàm

alij

alij vsque ad loquacitatem diserti. Quod si non ea paucitas sit ministrorum, Episcopus tamen tuus te eam prouinciam subire iubeat, debes sermonis imperitiam omnem tuam opponere, teque ineptum excusare, sin adhuc pergat iussa urgere, tuto Prælato obedis, tuto oues, qua potes, facultate pascis. Debes tamē copiam interim sermonis parandæ non indiligentem operam dare. Viderit vero Episcopus, quam Pastori magno, qui eduxit oues in sanguine testamenti æterni, rationem redditurus sit, qui nisi maximè idoneos suis præficiat, sanguinis sine dubio apud æternum iudicem reus erit. At hi, qui iubente nemine, nemine vocante, ipsi se intrudunt, ipsi Indorem Parochias anhelant, lucro prorsus intenti, nihil aliud, quam quæstum existimantes pietatem, cum sint alioqui ineptissimi, muti, elingues, qua ratione, & lege excusentur, quod speculatores se constituerint, qui clamare non norunt, alij iudicent. Ego certè tantam temeritatem, tantum Dei animarumque contemptum excusare nec volo, nec possum, cum liceat videre paruulos deficere vulneratos in plateis ciuitatis, atque exhalare animas suas in sinu matrum suarum, cum planè quos matrum affectum, & curam præ se ferre oportebat, struthiones potius voraces, atque crudeles experiantur, atque ita fiat vt lactentium in Christo lingua palato adhæreat, quod doctrinæ vbera vel clausa, vel arida inueniant, & grandiusculi panem petât, cum sit tamen nemo, qui frangat.

Heb. 13.

1. Tim. 6.

Ezech. 3.

Thren. 2.

Thre. 4.

Ose. 9.

Quod

Quod quidam non rectè in scitia sermonis Indici consu-
lant. CAP. VIII.

ATque hæc de necessaria notitia sermonis ei-
qui animæ suæ interitum auertere cupit, di-
cta sunt: quæ tamen eam, quam optamus, & que-
rimus, idonei Dei ministri mensuram minimè im-
plent. Nisi ergo linguæ vulgaris egregiè periti
viri, doctrinæ atque instructioni tot populorum
operam dent, mea quidem sententia parum ad-
modum promouebit opus Domini. Vnus eius-
modi, cui Dominus linguam eruditam dederit, *Esai. 59.*
vt sciat lassum sustentare verbo, & infirmum in
fide assumere, centum istis triuialibus catechistis
anteponendus est, cum solus vnica cõcione plus *Rom. 14.*
efficiat, quàm illi multi toto sæculo. Atq; vtinam
tales dono verbi affluentes, si nõ quotquot opus
esset, at pro numero saltem prouinciarum habe-
remus, qui fiducia pleni loquerentur ad plebem
de Domino Iesu, non dubito, quin Apostolica
exempla redirent. Sed quoniam & linguarum do-
na cessarunt, & studio, atque diligentia rarus est,
qui eos in sermone progressus faciat, meritò à
multis quid huic malo remedij adhiberi queat,
disputari solet. Sunt qui Indos ad nostrum idio-
ma discendum seueris legibus cogendos censeât,
in alieno nimium liberales, de suo parci. Hi Pla-
tonicæ Reip. similes leges verbis, quod facile est,
nudis effingunt, quæ si conferantur ad rem, mera
fabula. Si enim pauci Hispani in aliena patria,
sermonem tamen suum non possunt dediscere, &
pere-

peregrino imbui, ingenio alioqui præstantes, & intelligēdi necessitate obstricti, quid cerebri est innumerabiles gentes patriū sermonē in ipsa patria obliuisci, externo solū vti, quē ratō ac valde illibenter audiūt? Intra parietes porrō domesticos familiaria cū tractant, materna lingua loquentes quis deprehēdet? quis deferet? quomodo Hispanicē loqui adiget? Alij magistrationi cōsentanea solent optare, vt si non peregrinā linguā discere & frequentare cogantur barbari, tamen eā quæ generalis dicitur, vt ignorare non sinantur, quod non vsq; adeo factu difficile existimant, cū potuerit Ingarū consultissima lege perfici, vt omnes amplissimi huius regni prouincię Cuzquensem illā, siue Quichuam scirent, adeo vt per tria mille milliaria, & eo amplius hodie quoq; in vsu sit. Potuerūt ergo, inquiūt, barbari reges propter conseruandā imperij sui concordia, & cōmunionem, quā voluerunt tot & tātis populis linguam dare, nō poterunt verō Christiani principes propter religionis vsq; adeo necessariā causam, efficere, vt eadē illa lingua ita percrebrescat, vt omnibus sui sit? Etsi enim primores Indorum illā ferē callent, vulgustamen mulierum, puerorum, eorumq;, quos ipsi Atunrunas vocitant, genus hominū agreste, vix quicquā satis illius norūt. Quæ ex re, & prædicando verbo Dei, & cōfessionibus audiendis impedimēta fiunt sanē grauiā, cū idiomatū tam multiplex sylvā sit, vt in his locis, quæ ipse emēsus sum, existimem piusquā triginta linguas numerari, easq; valde & inter se abhorrētes.

&

& ad discendum difficiles. Cui tam magno incommodo si quo pacto possit occurrere nostrorum moderatorum vigilantia, optime de Indicana salute meritos posteritas omnis laude celebraret. Sed dum hæc vel fieri nequeunt, vel certè non fiunt, missa Indorum informatione, nostrum ipsi non desinamus informare sermonem, quoniam charitatis lege, illos à nobis potius quæri, quam ab illis nos decet. Sunt igitur (in quorum numero aliquando fuisse confiteor) qui salutem Indorum educandos, præficiendosque ex Indigenis Hispanorum filijs magistros arbitrentur. Hanc esse compendiarium viam, propterea quod hi sermonis abundè gnari sunt, cui ab incunabilis assuefacti sunt, quo ad quiduis explicandum familiari uti queant: sensu verò & religione Christiani integri & solidi, cum ab Hispanis progenitoribus fidem Ecclesiasticamque consuetudinè hereditario fere iure retineant, idque pro summa gloria ducant. Ac planè quicumque ex his probatè diuque spectatæ virtutis reperti fuerint, doctrinæ quoque non expertes, in ministros sermonis assumi per commodum est, neque dubitandum quin horum studio & oratione, qui non solùm sermones, verum res etiam ipsorum & norunt, & amant, si fidelem ac diligentem operam nauerint, Indi multum adiuuandi, promouendi que sint. Quæ si honestas morum satis eluceat, & diuturnis documētis pateat, quiduis aliud Indorum salutem posthabèdum est. Neque valde scrupulose natales eorum repudiandi sunt, atque odio & iniuria (quod à multis non rectè fit)

prose-

- Act. 16.* prosequendi, qui patre Hispano, matre Inda pro-
 gnati sunt. Fieri enim potest, vt inter istos quoq;
 mixto genere, Timotheus quispiam sit patre gen-
 tili, matre Iudæa ortus, & tamen cum testimo-
 nium bonum habeat à fratribus, assumatur à Pau-
 lo, vtilisque Euangelico operi reperiatur, qui cæ-
 teros quoque meritis & laude præcellat. Quid
 vetat alterum quoque Hiram similibus natali-
 bus ortum à Salomone Rege euocari, & præcla-
 rissimis, difficilimisque templi operibus præfici,
 quod plenus sapientia, & consilio sit? Neq; enim
 personarum acceptor est Deus. At quamuis hæc
 ita habeant, tamen certissima magistra experien-
 tia copiose monstrat non posse nos, nec debere
 solitudinem omnem nostram studiumq; depo-
 nere Indigenarum præsidio fretos, neque verò
 oportere rem tantam apto sermoni hominum
 committere, quorum mores non æquè apti sint.
 Ferè enim Indorù ingenia, & mores redolent,
 quorù & lacte, & cõsuetudine educati sunt. Ma-
 gna prorsus est primæ consuetudinis vis, magna
 primi caloris impressio. Neq; frustratam religio-
 sè Abraham famulum adiurauit de non danda il-
 lio suo Isaac vxore Chananæ: neque muliebri-
 ter, ac non potius sapienter Sancta Rebecca He-
 thææ femine coniungi Iacob suum adeo exhor-
 ruit, vt vitam mallet amittere. Sunt proprii cu-
 iusq; regionis mores, quemadmodum & natiui
 fructus non iidem vbique, sed varij. Cretenles
 semper mendaces, malæ bestia, ventres pigri. Te-
 stimonium Poëtæ veteri fert Apostolus, quod
 vera

Tit. 1.

vera scripserit. Itaque solerter ingenia inspicienda sunt hominum, moresque diu probandi, ut patriæ minus temperatæ, & constantis, vel potius lasciuæ, & leuis opinionem quis eluat. Periculo certè compertum est ex iis plerisque plus obesse corruptis moribus, quam verbo sano proficere. Quamobrem ita istorum loquedi opportunitas contemnenda non est, ut tamen ingenio & moribus nisi plenissimè probatis, non tutò res tanta, tamque periculosa credatur.

*Quod oporteat ad Indos venientes predicatores
Indicum idioma diligenter discere.*

C A P. I X.

ITaque laborandum nobis est, & quod vnum restat ex omnibus, studio & tolerantia, sermonis facultas paranda. Id quamuis difficile, & negotiosum sit, non tamen fieri nequit. Videmus homines in Hispania natos, atque educatos, quosdam etiam de nostris Theologos non obscuri nominis, qui obedientia duce ad has regiones venerunt, charitate illustrium conatum autore impellente, tanta se discendo idiomati Indico cura dedidisse, ut non minus facunde & copiose Ingarum sermone concionentur, quam materno possent. Deus enim quorum incitat mentes, ut ait Leo Papa, adiuuat etiam actiones. Non nemo etiam haud quaquam vna lingua contentus plarium cognitionem adhibuit, quem nullo præceptore vsus intra tres, quatuorve menses in

D d lingua

Epist. 32.

418 DE PROGVRANDA INDORVM
lingua Aymarayca, quæ post Cuzquensẽm se-
cundum locum tenet, tam fœliciter concionan-
tem audiuius, vt ipsi Indi Collani magno-
pete admirarentur. Hunc ego tam gloriosum
laborem, & contentionem omni Theologici
studij laudi antepono. Ac re vera si quis serio
adiecerit animum, non ita magno ac diutur-
no sudore omnem eam difficultatem quanta-
cunque sit, superaturus est. Neque enim He-
braici Chaldaicique sermonis difficultatem In-
dicus æquat sexcentis partibus. Græci vero ac
Latini prolixitatem, & multiplicem scituque
arduam copiam, multo minus, quin longe sim-
plicior, inflexiones paucissimas habet, breui-
busque admodum documentis comprehendi po-
test. In quo si interpositiones postpositiones-
que, quibus maximè à Græco, & Latino, at-
que Hispanico abhorret, & cum Hebraicis af-
fixis plurimum conuenit, semel deuoraueris,
nihil ferè ardui reliquum fiat. Pronuntiatio-
nem verò barbaricam habet quidem plurima
ex parte, sed cum Hispanica omnium quod
ego sciam Idiomatum, maximè congruentem,
In prologo vt non immeritò Frater Dominus Episcopus
Gramma- scripserit, videri sibi Hispanorum nationi has
tica Indica gentes diuinitus præparatas. Iam verò in il-
la sua veluti inculta barbarie adeo pulchros
adeo elegantes idiotismos habet, formula-
que dicendi mirabili breuitate multa comple-
xas, vt delectet vehementer: quorum vnus
vocis vim si Latinus, Hispanusue exprimere ve-
lit,

lit, pluribus ipse vix possit. Sed spiritualium & philosophicarum rerum sicuti notitia plurimū carebant, utpote barbari, ita verborum Indicorum penuria maxima est. At vsus Hispanicæ voces Indicas fecit. Ut enim equum, bovem, vinum, triticum, oleum, multaque id genus quia non nouerant, ab Hispanis non solum res sed vocabula quoque acceperunt, pro quibus nos quoque alia Europæ vel animantium, vel frugum genera ignota mutuati sumus: ita equidem censuerim non magnopere laborandum, si Fides, si Crux, si Angelus, si virginitas, si coniugium, si pleraque alia non satis Indice ac propriè reddi possit. Licebit enim ex Hispanico mutuari, & propria facere, vsuque ipso linguam locupletare, quod & omnes fecere nationes, Hispanica maxime, ut aliena copia ipsa dicesceret, quod prudentissimus quisquis Simiyachac, id est, Indici sermonis Magister frequentare iam solet. Pronuntiandi vero difficultas ubi veluti infartis assutisque multis syllabis pleræque dictiones in longum crescunt, non potest non esse molesta paternæ præsertim suauitati assuetis, multoque illa altera grauior, intelligendi Indos stridentes sæpe ore potius, quam loquentes, sed deuoranda est tandem vsuque ipso atque exercitatione vincenda. Cætera quippe facilia valde. Est autè ad certa præcepta neque multa, neque difficilia redacta ars omnis Indicæ linguæ: qua in re primis scripto-ribus, etsi multa falso multa impropriè & absurda

410 DE PROCVRANDA INDORVM
preceperint , tamen gratiæ habendæ sunt ma-
ximæ, multum enim adiuuat ars, methodusque
tradendi prima rudimenta . Sunt etiam iam satis
multa scripta copiose & ornatè, quorum lectio-
ne proficere studiosus auditor queat, & emer-
gent quotidie plura & cultiora. In his & legen-
dis, & ediscendis memoriter, itemque frequenti
scriptiõne imitãdis multum crescet sermonis co-
gnitiõ. Quamobrem lectiõnes publicæ institutę
linguæ Indicæ perutiles sunt, ac nullo modo cõ-
temnendæ. Verum hæc omnia instar vmbra-
tilis pugnæ, & palęstra potius, quam acies. Ad rē ergo
veniendum est, & frequenti collocutione cum
Indis seriõ iam agendum, vbi audiendo ac lo-
quendo familiaris sermo fiat . Inde ad concio-
nes progrediendum, & pudore metuque depo-
sito, sape & audacter errandum, vt aliquan-
do non erretur . Initio quidem memoriter &
res & verba dicenda, mox etiam sequentur ver-
ba res ipsas . Ista quidem, dicit opinor aliquis
præcipere in promptu est, exequi verò per-
quam remotum, ita sane habet . Attamen &
labor omnia vincit, & labõrem facit iucundum
propensio animi . Mihi nulla in hac causã terri-
bilior difficultas occurrit, quam auersæ volun-
tates hominum . Adeo enim ista non amant,
adeo non curant, vt etiam contemnunt, ac lo-
co ignominie habeant cum Indis versari & lo-
qui Indicè. Christi vero amatores atq; animarũ
studiosos eo amplius incitare atq; accendere de-
bent, quod mundo ista fastidio sunt, Paulo

Apostolo nos prouocâte, Mihi mūdus crucifixus *Gal. 6.*
 est, & ego mundo. Dauide quoque exclamante, *2. Reg. 6.*
 Viuit Dominus, quia ludam, & vilior fiam. Om-
 nino nihil pretiosius hac Crucis Christi inuen-
 tione, & exaltatione & triumpho. Nouit ille qui
 accipit. Quamobrē si sacerdotes, ministriq; Eua-
 gelij multum apud Indos proficere cupiūt, illud
 modis omnibus curent, vt recentes ab Hispania
 antequam feruor ille, & sitis animatum intepes-
 cat, nulla alia re occupentur, ac distineantur, quā
 accuratissimo studio discendæ Indicæ linguæ, &
 post quam didicerint exercendæ. Hoc mihi fiet,
 vix aliquid fiet, quod experimento compertum
 habemus. Sapienter ergo & religiosē Dominica-
 næ familiæ patres in Guatimala prouincia, vt mi-
 hi fide dignus vir solebat narrare, inuiolabili sta-
 tuto venientibus ab Hispania totum primum an-
 num nihil aliud quam studium sermonis iniun-
 gunt. Anno integro exacto ad fructificandum
 mittunt, quod vtinam omnes sequeremur exem-
 plum, fieret paucis annis sine dubio plusquam ef- *Par. 4. Cōf.*
 fectum est plurimis. Neq; enim societatis nostræ *cap. 12. &*
 Beatus Fundator Ignatius Indicæ linguæ lectio- *Declar. lit.*
 nes publicas frustra præcepit, vbi vtilis videren- *B.*
 tur, neque vsquam necessarium magis, quod Re-
 gulæ habent, vt Regionis, in qua degūt, sermone
 loquantur omnes, sunt enim per quam necessa-
 ria omnia ista præsidia, vt facultas paretur verbi
 diuini gentibus annuntiandi. At si quis vel per
 occupatione: vrgentes, vel per minus scelicem
 ingenij sortem tanta consequi nequeat, non

422 DE PROCURANDA INDORVM
continuo debet sibi ab hoc Dei opere vacandum
existimare, silentioque vitam agere. Potest mul-
tis modis facultatis suæ exiguitatem adiunare.
Primū si doctus ipse cum sit & probatæ virtutis,
socio vtatur sermonis perito, quem ipse senten-
tiam seorsum doceat, & quid, quove modo di-
cendum sit, instruat, eumque vt Moyses Aaron
interpretem habeat, vt per illum potius ipse lo-
quatur. Non quidem, vt alter alterius verbis ver-
ba reddendo loquatur interpretis more (quod
frigidum est tametsi ne id quidem contemnen-
dum,) sed summam potius edoctus ante concio-
nem oratoris partes impleat, quod nos perutile
sumus experti, si socius contingat idoneus ac fi-
delis. Præterea non esset vtilitatis exigua, si ali-
quot ipse conciones & breuem aliquam catechis-
mi expositionē memoriter disceret, atq; ea iden-
tidem repeteret apud Indos. Neq; enim verendū
est, ne illos repetitione offendat, neq; tam isti in-
digent magnis, & exquisitis rationibus, quam
quibusdam facilioribus, accommodatis. iisque
sæpius repetitis. Nā & gloriosissimus Dei Præco
Franciscus eo modo instituisse fratres suos sim-
pliciores prædicatione perhibetur: & Magister
Franciscus noster apud Malauaricos eā industria
multum in conuersione gentium profecit. Ac
mihi cum missionem quandam obirem, ve-
nit in mentem id nobis non difficile, Indis ve-
rò valde commodum fuisse futurum, quod in
missionibus loca subinde commutentur, do-
ctrina verò eadem vbiq; repetenda sit, vt
paruulis

paruulis lac Euangelij præbeatur. / hac
 possent vitorum grauium, & eloquentium scri-
 ptæ orationes de rebus Christianæ religionis pu-
 blicè legi, & cum aliqua emp... pronuntiari,
 quibus Indorum populi non solum instrue-
 rentur, verum etiã excitarentur. Quæ sanè con-
 suetudo olim in Ecclesia diu retenta est, & à san-
 ctis Patribus magnopere commendata. Sunt ve-
 ro nostrorum scripta Indicè valde opportuna,
 quæ si relegantur, non dubites, quin auidè exci-
 pienda sint. Et spero equidem, modo ardor non
 desit spiritus Christum, & Christi paruulos
 complectentis, his alijsque rationibus, quas idem
 spiritus commode suggeret, magnos Fidei salu-
 tisque Indicæ prouentus aliquando affueuros.

De scientia sacerdoti necessaria.

CAP. X.

SEQUITUR scientia, quæ tam propria
 sacerdotis est, vt pectori insculptam Doctri-
 nam gestare lex iusserit, significans Dei seruum
 doctorem esse oportere cæterorum, quorum
 suscipit curam, ne, si sciētiam à se repulerit, repel-
 latur ipse vicissim à Domino, ne sacerdotio fun-
 gatur, atque ita pariter, & propheta, & populus
 corruat. In plebeio homine habet ignorantia
 suam fortassis excusationem, at in sacerdote vt
 Leo Papa scribit, vix ferèda est excusatio, quæ præ-
 tendat incitiam, imo verò, vt in alia epistola
 scribit

Exo. 18.

Os. 4.

Epist. 4. ad

Episcopos

Sicili.

- Epist. 22.* scribit, in ijs, qui præfunt, in scitia nec excusatio-
Dis. 38. si ne digna est nec venia. Quatenus autem peritum
in laicis. esse oporteat sacerdotem, satis Patrum Canones
Leo ep. 82. indicant. Si prædicandi quidem verbi Dei fun-
Tit. 1, gitur officio, cum sit hoc proprium Pastorum,
 atque Doctorum eum esse oportebit, quem Pau-
 las describit, Amplectentem sanè eum, qui secū-
 dum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens
 sit. exhortari in doctrina sana, & eos, qui contra-
 dicunt, arguere, qui hæc præstare non potest, te-
Iac. 3. merè Doctoris in Ecclesia vsurpat locum, maius
 sibi iuxta Iacobum Apostolum iudiciū sumens.
 Quod cum tantæ magnitudinis tanti etiam peri-
 culi sit, nemo satis præstare potest, nisi missus à
Rom. 10. Domino, Quomodo enim, inquit, prædicabunt
Ioan. 7. nisi mittantur? Et, qui loquitur à semetipso, glo-
Hier. 29. riam propriam quærit. Et, ipsi loquebantur in no-
 mine meo, cum ego non mandarem eis, & cæte-
 ra id genus multa, quæ terrori sunt, vt nisi aut ex
 officio incumbat, aut maiorum autoritate impo-
 natur, aut ipsa charitate aperte perurgente & ex-
 timulante, vitari non queat, nemo sui memor,
2. Cor. 5. onus magnis quoq; vitis formidabile subire au-
 deat. Sed vt dixi, charitas Christi vrget æstimantes
 hoc, quia Christus pro omnibus mortuus est,
 vt qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro
 ipsis mortuus est. In Indorum autem prædicatio-
 ne, & laboris est plurimum, & vanitatis perparū,
 vbi laudes, applaususq; populares non expectan-
 tur, vbi neq; gustus nimium delicatus exquisitis
 illecebris excitandus est, verum eius panis, qui
 nobis

nobis abundat, & præ copia penè vilescit, qualiscumque erogatio admirabiles esurientibus epulas præbet. Itaque quò alias magis periculosum, & anceps Magistri munus, eò inter barbaras gentes & fructuosius, & tutius, cum non hominum fauorem aucupetur, sed Dei pro paruulis suis gratam mercedem speret. Parochi verò Indorum, si quis munus obeat, catechismo Concilij Tridentini, quid sciendum sit, satis dicetur. Vt primum, symbolum, mysteriaque Fidei præcipua norit exponere pro captu audientium; mox præcepta diuina qui aut seruentur, aut violentur, tum quæ ad sacramentorum intelligentiam, vsunque pertineant. Ac modo probatæ ille vitæ laude floret, atq; locutionis Indicæ facultate non careret, cum viros haberet, quos tutò in grauioribus causis consuleret, non magnopere ego scholarum apparatus, reconditamq; illam doctrinam in eiusmodi Indorum Parocho desiderarem, quippe cuius munus magis prudentia quadam, atque ingenij, morumque Indicorum peritia constet, quàm subtiliori literatura. Vt enim Magistri nouitiorum in religiosis domibus eliguntur, virtute prudentiaque præstantes, ipsoq; vsu rerum spiritualium, propterea quod ea ars artium cum sit, non tam paginis euoluèdis, quam internis spiritus motionibus discernèdis paratur (tametsi cū fundamentum istud iacitur vitæ purioris ac sensus exercitati ad discretionem boni, & mali, sanctorum Patrum lectio vt Gregorij, Basilij, Bernardi, ac cæterorum, Diuinæq; scripturæ præsertim meditatio

plurimū adiuet:) ita planè in moderatione Indorum, qui nouitij quidam sunt religionis Christianæ, & quidem quibus omnia diuina, & Ecclesiastica valde noua, valde inusitata occurrant, exoptanda esset eximia quædam vitæ sanctitas in ministro Dei cum pari prudentiæ ac dexteritatis laude coniuncta: scientiæ verò is modus eaque mēsurā, quæ communiter opportuna est, vt sciat quæ forma catechismi seruanda, quis ordo sacramentorum tenendus, quantum sibi liceat in absolutione, quæ sint reseruata crimina, quæ priuilegia Neophitorum à summis Pontificibus data, ceteraque talia, quorum notitiā ex Concilio Pro-uinciali Limensi petere potest. Ritus verò Indorum, auitas consuetudines, & superstitiones, modumque cum his agendi, & versandi non nisi longo vsu rerum discere potest, hinc cum pendeat vtilis administratio sacerdotij Indorum, valde dolendum est, vsq; adeo rarum esse Parochum, qui triennium integrum exigat in sibi commissa Paræcia: sed statim eum tædeat suorum, aut libido ambitioq; aliorum huc illuc circumferat, vbique cursantes, nusquam consistentes, atq; ita fructus exiguos afferentes. Deberent illud meminisse, & Episcopi, & Parochi, Diligenter attende vultum pecoris tui, tuosque greges considera, non enim habebis iugiter potestatem, & corona tribuetur tibi, multoque magis illud boni pastoris de bono pastore documentum, Proprias oues vocat nomenim, & cum eas emisserit, ante eas vadit. In concilio quidem Limensi magno pondere verborum

PROV. 27.

IOAN. 10.

borum decretum est, Ne Parochi Indorum ante sexennium doctrinam, siue Paræciam mutare permitterentur, nisi ineuitabiles causæ acciderent. Nunc temporis prout libitum est, quia ampliores proventus alibi sperat, aut cum Patrone intercessit iurgij quippiam, aut vrbica frequentia magis iuuat, sine vlla cunctatione grex commissus deseritur, ignoto traditur: qui dum subinde pastores mutat, neminem agnoscens, à nemine agnitus nec numeratus facile dispergitur, & luporum insidijs occiditur. Ipsi Episcopi, quorum intererat suorum Parochorum leuitatem inconstantiamq; compescere, vel lenire, & mitigare fastidia, multo magis ad ista conuiuent, commutantes ipsi quauis de causa Præpositos. Hæc tanta clades est animarum, vt satis deplorari non possit. Nihil ergo sacerdos Christi præclari perficiet in salute Indorum sine familiari, & hominum & rerum notitia: nunquam hanc consequetur, nisi pedem fixerit. Talem igitur scientiâ in Parocho Indorum plurimi facinus, illam vero elaboratam Theologiæ cognitionem nullo modo contemnimus.

Constit. 4.

Oportere in nouo orbe aliquos esse præstantes Theologos.

CAP. XI.

Quin potius tamen in plerisque mediocris quædam doctrina sit satis, tamen eos, ad quos recurrunt cæteri à quibusq; velut à fonte hau-

hauriunt, tam esse oportet absoluta Theologiæ facultate instructos in nouo orbe, vt nusquam gentium amplius. Id ita esse, qui rem accuratius animaduertit, certis indicijs deprehendet. Primum enim, vbi Fides Christi recens fundata est, tamque immensis spatijs longè lateque propagata, ibi sanè & ad veteres pellendos errores, & ad nouam tuendam religionem Theologiæ doctrina magnopere necessaria est, cuius partes Augustinus esse docuit, vt Fidem saluberrimam gignat, nutriat, atque defendat. Olim cum audissent Apostoli, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos, non quosuis, sed Petrum & Ioan- nem Apostolorum facile primos. Quam ob causam putamus? nisi quod religionis Christianæ exordia, præcipua quadam sapientia indigent, industria, diligentia, quemadmodum in nouis plerumque stirpibus videmus accidere. Deinde in nouo hoc Orbe noua esse negotia oportet, nouos mores, leges, contractus, rationes denique vitæ vniuersas longe alias: militiæ, mercaturæ, nauticæ, totius Indicæ administrationis difficultates occurrunt quotidie nouæ & magnæ, quibus nisi sacræ doctrinæ lux adsit eaq; copiosa, in magnis ignorantia tenebris, ac certo periculo salutis suæ homines versentur necesse est. Quod si nulla secundum Deum lege, ac ratione contineantur & frænentur, avaritiæ, atque libidini cuncta permissa breui sine vlllo modo misceri, ac turbari certum est, id quod perspicuè sermo diuinus per Esaiam minatur, Auferam, inquit, consiliariû, & sapientẽ

12. de Tri.

Act. 8.

Esai. 3.

de

de architectis, & prudentē eloquij mystici (quid sequatur attende) & irruet populus vir ad virum, tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem, & reliqua, quæ prosequitur. Salomon quoq; breuiter, sed abunde, Cum defecerit Prophetia, hoc est, Dei verbum, dissipabitur populus. Atque vtinam superiorum calamitatū quas Resp. hæc diu perpeffa est, non ea causa, vel præcipua extitisset, quod vbi fuit potentia & armorum plurimum, ibi doctrinæ, & Christiani consilij perparum fuit. Vix dici potest, quam ad continendos homines in officio diuinæ doctrinæ præsidia necessaria sint. Postremo remotissima, & ab Hispaniæ, Europæque totius finibus longissimè disita regio est, quam tenemus: causa vt dixi, occurrunt variæ, vigent plerumq; vehementer: habent momenta magna & animarū & corporum. Quis ergo conscientia remedium consiliumque ab Hispania vsque expectari equo animo ferat, quod vel serum, vel inutile fortassis futurum sit, interdum etiam pene dixerim noxium? Difficile est absentium causas certò diiudicare, & vt Leo Magnus scitè ait, inter longinquas regiones in nimias dilationes tendunt veritatis examina. Tum etiam quæ relatione tantum noticia constat, cum pro ingenio & studio hominum vario varia esse & incerta solent, periculose de summis Christianæ salutis negotijs adhibet censuram suam. Euenit crebrò, vt quemadmodum medicum etiam peritissimi absente agro to consulti, dum neq; morborum causas, neque

hominis

PROH. 29.

Epi. 32.

hominis constitutionem satis perspectam habet, grauter fallantur, & fallant: ita etiam nostri Theologi Hispanienses, vtcumque illi celebres, & illustres alioqui sint, tamen de rebus Indicis non mediocriter errent. Qui vero cominus ista considerant, oculis lustrant, ac veluti manu tenent, etiam si minus periti illi sint, tamen longè certius, & scelicius philosophentur. Paulus certè Apostolus quanquam multa Corinthijs præscribit absens, plurima tamen tunc se dispositurum promittit, cum fuerit apud eos. Multum omnino confert oculata experientia, & magnas sapientie occasiones præstat. Quamobrem nisi qui ceteros foueant, atq; illustrent splendore doctrinae, absoluti aliqui, & præstantes Theologi sint, dubium non est, quin magnam religionis totius causa in partibus Indicis iacturam factura sit.

1. Cor. 11.

*Vita probitas in ministro Euangelij quod est à Deo
& ab hominibus requiratur.*

CAP. XII.

VItæ verò sanctitatè in sacerdote (quod erat ex tribus primum) etiam nomen ipsum admonet eximiam esse debere, quod nõ solù sacras literas vbique sonare, sed etiam prophanas commendare scribit R. Ambrosius, qui Pythagoricum illud ad sacerdotes propriè accommodat. Communem, atq; vñtatam populo viam non esse terendam, quod ab Hebræis, quorum & genus duxille vult, accepisse asserit. Nihil enim in sacerdo-

*Ad Irenæum
lib. 2. ep. 6.*

erdotibus plebeium requiri, nihil populare,
 nihil commune cum studio, atq; vsu & moribus
 inconditæ multitudinis. Sobriam à turbis graui-
 tatem, seriam vitam, singulare pondus dignitas si-
 bi vendicat sacerdotalis. Quomodo enim potest
 obseruari à populo, qui nihil habet secretum à
 populo, dispar à multitudine? Hæc ille. De qua re
 tam multa sunt in diuinis literis tradita, tam mul-
 ta à sanctis Patribus explicata, vt si recitare per-
 gam, Homilias declamare videar. Illud seridè di-
 cam, quod etiam, atq; etiam animaduerti, in ijs
 qui nouis gentibus præficiuntur, vt non solum
 mores, sed Fidem ipsam ædificent, tam excellenti
 opus esse sanctitate, vt Apostolica verè debeat
 optari. Ipsos Apostolos Dominus noster quan-
 ta primum attentione misit, vt se præcurrerent,
 ac veluti velitarent? Orationem profundam per-
 uigilante produxit, cum Patre rem tantam com-
 municans, vocatos præterea ad se quibus verbis,
 quam grauibus officij admonet? qua disciplina
 mittit? quibus præceptis imbuit? quanta integra-
 tis, quanta mortificationis, quanta patientiæ cõ-
 mendatio? Quid obsecro hoc tali apparatu tãtus
 Magister agebat aliud, quã vt informaret Eccle-
 siæ doctores, & pastores, ne cui manus citò impo-
 ponerent, ne Euãgelicæ prædicationis munus nisi
 selectissimis & probatissimis cõmittendū putarēt?
 Idem mox à mortuis resurgens non patitur suos
 illos quãuis iam feruentes & accensos amore ip-
 sus, quamuis scripturarum sensu donatos ad
 Euangelizandum prodire, sed domi se potius
 conti-

LUC. 6.

LUC. 24.

432 DE PROCURANDA INDORVM
continere iubet, & magna meditatione expecta-
re, donec induantur virtute ex alto. *Quin* etiam
Acto. 13. Paulus iam ad tertium cœlum raptus, & mira
operatus, non prius cum Barnaba destinatur ad
gentes, quam sanctis fratribus ieiunantibus, &
ministrantibus Spiritus sanctus eos sibi ad opus
hoc segregari iubet. Diuturnam profectò vitæ
immaculatæ probationem Apostolicum hocce
munus efflagitat. Paulus ipse grauissime de eli-
gendis fidelium præpositis admonet Titum, *Vt*
Tit. 1. constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego
disposui tibi, si quis sine crimine est. Oportet
enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dis-
pensatorem non superbum, non iracundum, non
vinolentum, non percussorem, non turpis luci
cupidum, sed hospitem, benignum, sobrium,
1. Tim. 3. iustum, sanctum, continentem. Ministros quoq;
præcipit alibi probari prius, & sic ministrare, nul-
lum crimen habentes. *Queris*, cur tanta exigan-
tur in Euāgelij ministro. Dicam equidem breui-
ter, quod neque Deo, neque hominibus, neque
verò sibi ipsi satisfacere vllò modo queat, nisi
talis tantusque sit. Etenim Dei gratiam etsi cer-
tum est nullis proprijs meritis præueniri, tamen
æquè quoque indubium est, iustorum sanctitate
& precibus, præpositorum præsertim, effici sole-
re, vt subditus populus Dei largam in se benedi-
ctionem, & gratiam experiatur. Idq; multò ma-
ximè in initijs fidei, vbi nulla possunt eorū, qui
vocantur, merita inuitare, & multa possunt cri-
mina obstare. Scio equidem Dei gratiæ profus
fuisse,

fuisse, vt tot millia Iudæorum Petri exhortatio-
 ne pœnitentiam agerent, & in Christum crede-
 rent, vt tot millia gentium Pauli prædicatione
 idolorum vanitate reiecta Deum viuum, & ve-
 rum colerent. Et hoc neque currentis esse neque
 volentis, sed Dei miserentis. At eandem Dei mi-
 sericordiam hoc præparare, vt precibus meritif-
 que suorum tanta donaret, qui negat aut dubi-
 tat, ipsi diuinæ gratiæ iniurius est. Vult enim quo-
 dammodo pati vim, & hoc summæ est beneficenti-
 æ, vt ad benefaciendum se pulsari sollicitarique
 velit. Ob id populo duro virum mitissimum, si-
 bique amicissimum præficit, à quo se se etiam
 teneri clamitat, ne in impios furorem effundat.
 Ob id pro Abimelech, & populo Ægyptiorum
 Abraham, pro Rebecca Isaac, pro amicorū igno-
 rantijs sanctum Iob, pro Israelis populo, tum Sa-
 muelem, tum Dauid, tum Ezechiam & pro ipso
 Ezechia, Isaiam, pro Samaritanorum plebe Pe-
 trum, & Ioannem, pro Epaphrodito ægrotante
 Paulum, itemque pro connauigantibus, tum pro
 alijs alios patres, amicosque suos Deus orare vult,
 & preces, sacrificiaque offerre, vt perspicuè do-
 ceat se se, vt minorum misereatur, in quibus non
 suppetunt ea merita, maiorum studio prouocari
 velle. Habet enim hoc diuinæ prouidentiaæ ordo
 mirabilis. Hinc Dionysius, si quis per seipsum,
 inquit, ad Deum accedat, sanctosque despiciat,
 hic diuina nunquam familiaritate potietur. At-
 que, hoc est, quod per Prophetam expostulat,
 Quæsiui virum, qui se medium interponeret, &

Act. 2. & 4

Act. 16.

& 17.

Rom. 9.

Exod. 32.

Genes. 20.

Gen. 25.

Iob. 42.

1. Reg. 12.

4. Reg. 19.

Esa. 37.

Act. 8.

Phil. 2.

Act. 27.

D. Eccles.

Hie. c. 7. p.

Ezech. 22.

Et non

Esai. 64.

non inueni. Hoc quoque alius propheta deplorat, Non est, qui confurgat, & teneat te. Quin potius improborum præpositorum peccatis eo usque prouocatur ira diuina, vt non solum beneficia conferre cesset, verum etiam vindictam acceleret. Quare senere quidem sed vere Gregorius deterret indignos præpositos, cum ait, Quæ mente apud Deum intercessionis locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ merita nescit? aut ab eo quemodo alijs veniam postulat, qui vtrū sit sibi placatus, ignorat? Quæ in re est etiam formidandum, ne qui placare iram posse creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido nouimus, quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur. Quæ cum ita sint, verendum profecto, ne Indorum in fide exigui progressus, in multis etiam initia non facta nostris malis meritis coram Deo a qua lance respondeant. Quo enim hi magis à Deo alieni, & à cœlesti luce seiuncti, eo sacerdotis, & patris merita illustriora esse oportet, vt quod deest illis, apud optimum patrem Deum ipse sufficiat. Dixi præterea hominibus sine vitæ integritate prodesse vix posse, quia re vera regnum Dei non est in sermone, sed in virtute, plusque commouet vita pura, quam oratio eulta. Contra, mores corrupti doctrinam sanam facile euertunt, & inanem reddunt. Sergius quidem Paulus præconsul vir prudens tunc credidit admirans super doctrina Domini, cum verbis

*2. part.**Past. c. 11.**1. Cor. 4.**Acto. 13.*

vidis

vidit facta succedere. Nos verò prodigia, quibus Euangelicas voces confirmemus, nulla produci-
mus, neque verò est opus: vita vna restat ad ple-
nam confirmationem, vt ait Chrysostomus, quæ
si desit, cætera ruant, necesse est. Indorum verò
ingeniù esse dixisse me memini, vt incredibili at-
tentione de factis maiorum pendeant, illa obser-
uent vigilantissimè, inde hos iudicant, & aut cõ-
temnunt, aut suspiciunt, & pro Deo habent. Cu-
ius verò vita despicitur, necesse est, vt etiam præ-
dicatio contemnatur. Non ergo alijs proderit
sine vitæ puritate, & splendore sacerdos, sibi au-
tem nocebit plurimum, quod est diligenter in-
tuendum.

Hom. 33. in
1. Cor.

*Quod ij, qui inter barbaros versantur, humanis ad vir-
tutum auxilijs sint destituti. CAP. XIII.*

SVnt inter gentes Indorum versantibus hu-
mana ad virtutem adiumenta perpauca, im-
pedimenta permulta. Quo minus oportet eos sa-
lutis suæ negligentes esse, sed & integritatis radi-
ces altas egisse, & ingruentium contra vento-
rum tempestate fortiter repugnare, renouantes
de die in diem interiorem hominem, Apostoli
Pauli semper memores, qui talis, tantusq; cū esset,
castigabat tamen & in seruitutem redigebat cor-
pus suum, ne cum alijs prædicasset, ipse reprobus
efficeretur. Quã curam nisi quisq; sui diligetem
gerat, cū in Indorum cõmorantur oppidis paro-
chi, neminem sunt habituri adiutorem. Magnum

1. Cor. 9.

436 DE PROCURANDA INDORVM
virtuti præsidium societatis bonorum. Socius
exemplo excitat, sermone recreat, consilio instruit,
orationibus adiuuat, autoritate cõcinet, quæ om-
nia solitudini desunt. Sapienter admonet Salo-
mon, Melius est duos esse simul quàm vnum. Ha-
bent enim emolumentum societatis suæ. Si vnus
ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli, quia cū ce-
ciderit, nec habet subleuantem se. Horrori peri-
culoque immenso est tâta in parochijs Indorum
solitudo. Atque vt mihi quidem videtur, quantũ
fieri posset, dáda esset opera, ne minus quàm duo
degerent, cum præsertim multa oppida redu-
ctione iã facta frequentia sint, quibus vnus mi-
nimè sufficiat. Etenim Christus Dominus disci-
pulos ad prædicandum binos misit, cum possent
tamta singuli plures populos obire. Sed præce-
ptor noster tum consolationi, tum cautioni suorũ
ipsa societate consulendum putauit, tum etiã ad
ficationi securitatiq; externorum. Quam formã
tenuere postea Apostoli, cum Petrum & Ioãnem
mitterent, cum Barnabam & Paulum, cum Iudã
& Sylam, & rursus Barnabam & Marcũ, Paulum
& Sylam, atq; ita penè perpetuo. Apud nostros
vero Euangelij ministros mira solitudo. Ex qua
primũ desidia paulatim oritur: deinde licetia,
cum sine teste peccetur, reprehensio nulla timea-
tur, postremo iã lapsi sera, & difficilis resipiscetia
cũ medico careat. Hinc in malo cõsuetudo, boni
præterea omnis obliuio, deniq; vitæ melioris de-
speratio. O quot ita misere corrũere, vt merito
vlulate debeat abies; cum viderit altissimas ac no-
bilissimas

Eccles. 4.

Mat. 10.

Acto. 8.

Act. 13.

Act. 15.

Zach. 4. 11.

bilissimas Cedros Libani cecidisse. Non loquor
antiqua, non repeto Herones, Tertullianos, Ori-
genes, Nicolaos, Salomones, ceteraq; documen-
ta veterum. Recentia & quotidiana intueor. Et
quid obsecro prodest homini, si mūdum vniuer-
sum lucretur, animæ verò suæ detrimentum pa-
tiatur? Imò verò qui sibi nequam est, cui bonus
erit vnquam? Omnia ergo adiumenta & præsi-
dia humana, quæ ex aliorū vita, moribus, doctri-
na, autoritate proficiunt, desunt propemodū
parcho Indorum. Quonā igitur modo nisi mult-
tum in virtute profecerit, suæque ipse disciplinæ
custos integerrimus ac vigilantissimus sit, su-
scipto muneri sine ingenti suo damno satisfacere
queat?

Mat. 16.

Ecclesi. 14.

Quæ libidinis & auaritiæ incentiua occurrant.

C A P. XIII.

AT qui solitudo etsi omnibus istis auxilijs care-
ret, tamē olim expetebatur à multis propter
reca quòd etiam occasionibus laqueisq; vacaret,
vbi libidinis, & cupiditatis materia omnis abes-
set. At barbarorum commoratio ita est omni
humanitate destituta ad bonū, vt tamen in malū
nihil illa magis pertrahat & irriter. Impudicitia
omnis vort gōngēs, vbi hominum timor nullus,
scenarum. mita lalciuiā & procacitas, pudor pe-
nitens omnis ignotus: occasio frequentissima, nō
rā qua sita ad libidinem, quā libidinē ipsa que-
rens. Timor quidem Dei potentissimus est ad re-
sistēdum peccato: At vbi pudore pariter ac metu
E e 3 humano

438 DE PROCURANDA INDORVM
humano destituitur, tum verò virgetur ipsa faci-
litate peccandi, facillimè, quæ nostra est miseria,
abijcitur. Vbi enim & tentat procliuitas, & sua-
det impunitas, quid non obtineat illecebra? Quis
verò castus & pudicus, nisi fugiendo materiã li-
bidinis? Nam ea semel admota, quid sequatur Sa-
lomon, & præcepto monet, (Quis ambulabit in
igne, & plantæ eius non cõburentur?) & exemplo
docet, qui & dilectus à Deo insigniter, & sapiëntia
tanta ditatus, & senex iam succubuit victus, om-
nemq; illã celebritatem suam eius maculæ labe
fœdauit. Scripsit quidam beatus Pater, pudorem
diuinitus datum esse mulieri, ne, si deesset, nõ fie-
ret salua omnis caro. Apud barbaras fœminas pu-
dor tam deest, vt nihil hac parte à pecude distet:
imo verò cum pecudes pudore non superent, li-
bidine superant. Quis igitur ex tanto incendio
sospes exhibit, nisi quæ gratia diuina protexerit, &
quotidiana carnis mortificatio vallauerit? Est
alia quoq; tentatio grãdis, cui sine magna animi
constantia resisti non potest, dominatum exer-
cendi in Indos, quorum naturalis atque vñtata
subiectio, & nulla ad resistendũ audacia, animos
facile tollit rectori, vt quicquid collibeat, sine
cunctatione ad rem conferendum putet. Sunt
enim, qui dominantur fidei suorum, qui cum au-
steritate imperant, & fas omne ac nefas pro suo
arbitratu statuunt, verè ab Apostolo descripti
operarij, qui deuorant, qui accipiunt, qui extol-
luntur, qui in faciem cædunt, qui Deo non ser-
uiunt, sed suo ventri. Qui ita tenere primatum
amant,

PROV. 6.

3. Reg. 11.

*Ioannes
Clymacus.*

2. Cor. 11.

Rom. 16.

amant, vt non recipiant quofuis alios, quamuis vitæ probatæ, & doctrinæ sanæ, & in opere Dei exercitatos. Inde factus quidam insolens: Quod si quis frater verbum exhortationis habeat ad plebem, ingratiè prorsus accipere, inuidiam concitare, nihil iuris alijs facere. Neque ignoro esse complures, qui coadiutores in Dei opere nõ solum accipiant, sed vehementer etiam efflagitent. Inde quoque cupiditatis habenæ laxissimæ cum campus latè patens occurrat, vbi quicquid quæstus exerceri velit, nemo sit contradicturus, opera prompta Indorum ad quiduis. Si scelera maiorum dissimulare pergat, argenti quiduis corradet, si mulctare pecunia, si seruitia imperare obsequia omnium parata. Deniq; absoluti cuiusdam imperij & auaritiæ tam est effusa materia, vt nisi quis temperatissimo animo sit, virtute iam confirmata, in transuersum breui agi possit.

Contra abusus Indicorum Parochorum.

C A P. XV.

PRæclarè verò ageretur cum rebus Indorum, si sacerdotum ea saltem modestia esset, vt vitiatorum occasionibus humanè oppugnatètur, ac non quærent etiam ipsi de industria vitæ solutionis licentiam accersentes vltro sua damna, ponentes sponsonem cum morte, & tot & tam magna mala pacem existimantes. Neq; enim laqueos diaboli effugiunt, scæminas cõsortio suo & vitæ vñibus adhibetes. Quod si à vestimèto tinea, Sap. I.
Sap. 14.
Eccli. 42.

& à muliere iniquitas viri procedit, quæ potest esse castitaris tanta custodia, quæ hostem perpetuo insidiantem, domo, lare, & indiuidua cõsuetudine accipiat? Aiunt sibi nec cibos coquere nec cætera seruitia parare debere, ad hos vsus fœminas necessario adhibendas esse. Quasi verò, & viri ista præstare non possint, Iudi præsertim ad omnia obsequia promptissimi. Aut si fœminatû omnino munditias cupiunt, nõ possint anns, quæ neque ignem neque fumum, vt dicitur, pariant, reperire. Nescio an alia in re maiore cura laboratum sit ab antiquis patribus, vix plures aut seueriores canones legas, quàm vbi id agitur, ne cû fœminis habitent clerici. In Concilio magno

Dist. 32.c. Niceno quam grauiter de subintroductis mulie-
Interdixit. ribus clerico vitandis cautum sit, nemõ non no-
Cõc. Aquif uit, Omnes prouinciales synodi plenæ sunt. Pa-
gran.c.39. trum decreta vehementer clamant, vnusque Hie-
Lucius pa- ronymus satis esse potest vsque ad inuidiam hoc
pa in ep. ad loco decertans Hospitiolum tuum, inquit, scri-
episcopos bens ad Nepotianum clericum; aut raro, aut nõ-
Gallie & quam mulierum pedes terant, quia non potest
Hisp. Conc. cum Deo habitare, qui fœminarum accessibus
Turon.c.7. copulatur. Fœmina conscientiam secum pariter
In 3. li. de. habitantis exurit, nunquam de mulierum formis
eret. tit. de disputes, fœminæ nomen tuum nesciant, & cæ-
cobabita- tera. Nulla profecto excusatio hinc admitti po-
tionem cleri test, vbi si minus conscientia, fama saltem suæ
corum & consulere debet parochus. Negotiatione vero sa-
mulierum, cerdotes
Hieron. ad Nepotian. ad Rustic. ad Paulinum. & ad Oceanum.
Gratiã. sub vno textu coniungit d. 32.c. Hospitiolum.

cerdotes exercere, atque vsuras infuper quæ-
 re, omnium conciliorum, atq; Pontificum, Leo-
 nis præsertim vocibus interdictum est, & Pauli
 ipsius, vel potius Domini, quod scirent omnium
 malorum radicem esse cupiditatem, & sæcularia
 negotia militiam Dei plurimum impedire. Hic
 ego quid commemorem exquisitas mammonæ
 artes, emptiones, distractionesque rerum, pacta
 & conuenta secretò inita, argentum ad negotiã-
 dum iustioribus datum, vt cum scœnore redeat,
 quod plerumq; meritò nullū reddit, & sorte quo-
 que exclusi, & actione qui se se eorum fidei de-
 dunt, qui imposturam facere clerico indulgen-
 tiam putant? lam verò aurum cum argento permuta-
 tiones ipsiusq; argenti probati, & puri cum im-
 puro, industriam tempora obseruantem, & fide-
 lum oblationes vendentem, cum Patronis mu-
 tua sub certa lege, & mille alias auaritiæ fraudes
 recensere longissimum est. Itaque illæ potissi-
 mum Paræciæ Indorum appetuntur, & magno
 sæpe ambitu, & pretio obtinentur, quæ licet pro-
 uentus habeant fortasse minores, negotiandi ta-
 men commoditates vberiores præbent. A sacer-
 dote vsque ad Prophetam omnes auaritiæ stu-
 dent, ait sermo diuinus. En Indici sacerdoti, Cha-
 ribdis, & Syrtis, ad hos scopulos miseranda, &
 quotidiana naufragia. Quid verò de aleatoribus?
 Et hos grauissimè damnant Canones, sed frustra,
 quantum video, ad nos. Ponitur mensa fortunæ,
 dies noctesq; alea iactur, collusores, vt ad cada-
 uer vultures, vndiq; accurrunt, si morantur,

24. q. 4.

*Quoniam
multi.*

Leo epi. 1.

c. 3. & 4.

Conc. Eli-

bert. c. 19.

& 20. dis.

88. per to-

tam, & lib.

3. decreta.

tit. vltimo.

*Hierem. 6.**In. 6. Syn.**gener. 6. 50**dist. 35. c.**Episcopus.**Esai. 65.*

Et s

etiam

442 DE PROCVRANDA INDORVM
 etiam accersuntur. Populare est in sacerdotis do-
 mo ludendum. Integri anni stipendia vno saepe
 iactu raduntur. Fastidia pleriq; solitudinis & otij
 obtendunt, qui ægroti confessionem, aut rudis
 catechumeni instructionem, si quartam horæ par-
 tē excedat, molestā, & prolixam accusant. In som-
 nes nocte, multo iam die sacra peragunt, idq; cur-
 sum, vt mirum sit eos pictas chartulas pro sacris
 paginis non referte. Non inuehor equidem, neq;
 maledicendi animo ista depromo. Sed cogor vi-
 cem nostram dolere, qui fabula, & ludibrium fa-
 cti sumus vicinis nostris. Alij verò venationes, aut
 aucupia exercere honestissimum ducunt, plus se-
 pe in venaticis canibus insumentes, quam paupe-
 ribus erogantes præsepia ad obequitandum ple-
 na, accipitres magno studio alere, greges Indorū
 post se trahere, montium iuga frequentius terere
 quàm Ecclesię limina. Aduersus hz ineptias mul-
 ta quoque sancita in Concilijs Patrum, Gallica-
 nis præsertim. Sed collapsa est iam pridem disci-
 plina Ecclesiastica omnis, idem, & sacerdotes, &
 præsules, & monachi actitamus. Reprehendi iam
 illa non possunt, quæ communia sunt omnibus.
 Itaque is cui pastoralis Indorum cura committi-
 tur, non solum contra Diaboli machinas, & na-
 turæ incentiua pugnare debet, sed iam etiam
 confirmatæ hominum consuetudini & tempore,
 & turba præpotenti se se obijcere, & ad excipien-
 da inuidorum, ac maleuolorum tela forte pectus
 opponere, qui si quid à profano suo instituto ab-
 horrentem viderint, proditorem, hypocritam,
 hostem

*In Synodo
 Frætica, &
 Sueffionēsi,
 & Turo. c.
 8. & Foro-
 sulies. c. 6.
 De clerico
 venatore. c.
 Episcopū ex
 Cœ. Aure-
 lianensi.*

hostem clamant. Hæc ergo, quæ breuiter attigi, & in alijs curare, cum eorum forte confessiones audierit, & in se cauere bonus Christi minister debet, quod vt pro dignitate præstet, quanta opus sit gratia Dei, quanta vitæ oblectantia, ipse perpendat. Adijciam deniq; ad calcem sancti Isidori sententiam de sacerdotij sanctitate, vt hunc totum locum amplius de Parochi vitæ integritate concludam. Sed quid plura subijciamus? inquit. Si enim is, qui in presbyterio, vel episcopatu positus mortale aliquod peccatum admiserit, retrahitur: quanto magis ante ordinationem, si peccator inuentus est, cauendum est, ne ordinetur. Quapropter quia lex peccatores à sacerdotio remouet, consideret se vnusquisque, & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur, retrahat se ab hoc nõ tam honore, quam onere. Qui enim erudiendis, atque instruendis de virtute populis prærit, necesse est, vt in omnibus sanctus sit, & in nullo reprehensibilis habeatur.

Etymo. lib.

7. l. 6.

De Orætionis præsidio Euangelizanti necessario.

C A P. X V I.

Qualem oporteat esse ministrum salutis Indorum, dictum est hæctenus, dicendum deinceps, quibus præsidijs hanc, quam expetit, Indorum salutem coniequetur. Mihi ad tantam re efficiendam quinque omnino necessaria videri solent; vt vir Euangelicus oratione Deum sibi conciliet, Exemplo homines moueat, beneficentia alli-

alliciat, Catechismo instruat, sacramentis sancti-
 ficet, quæ sanè sigillatim Parochos, pastoresque
 Indorum, quoties res incidit mihi horum con-
 scientia tractanti, rogare soleo, quantum memi-
 ni, & commendare diligenter. De quibus etiam
 vberius modo differendum puto, Igitur vniuer-
 sa sacerdotalis curæ, negotijque gerendi caput
 orationem esse non dubito, modò ea seruens, as-
 siduaque sit. Et si enim omni negotia spirituali
 inchoando, & proseguendo orationis præsidia
 prima præcipueque sunt autore Dionysio, vel po-
 tius Christo, qui semper orare monet, neque vn-
 quam deficere, tamen vbi de conuersione anima-
 rum agitur multo maximè, quoddam gratiæ res tota
 sit, quæ impetrari precibus potest, meritis præue-
 niri non potest. Quod si non de quavis conuer-
 sione res est, sed de prima, de maxima, de difficil-
 lima, quando vocatur infidelis ad Fidem, quan-
 do non affectum solum, sed ipsum quoque sen-
 sum iubetur exuere, & sese penitus abnegare, vt
 in obsequium Christi captiuo intellectu eat, tam
 est profecto orationis singulare præsidium, vt qui
 cætera omnia adhibeat, hanc si omittat, nihil
 acturus sit, in hasta & clypeo veniens, non in
 Domino fiduciam habens. Neque enim in gla-
 dio suo possederunt terram, & brachium eorum
 non saluauit eos, sed dextera tua Domine, & il-
 luminatio vultus tui, quia complacuisti in eis.
 Plus longè, sine vlla dubitatione, Paulus oratio-
 nibus egit, quàm concionibus, plus lachrymis, &
 gemitibus, quàm exhortationibus, Iidemque

Petri;

*De diuin.**Nomi. c. 3.**Luc. 18.**ad. cor. 13.**ad. cor. 13.**Psal. 43.*

Petrus, & Ioannes, ceterique militia Christianæ
 duces. Orationi Stephani Saulum donatum vult
 Martyr Cyprianus, sicut Monicæ matris lachry-
 mis regenerationem suam magis acceptam fēit
 Augustinus, quam Ambrosij concionibus. Quæ-
 obrem ante omnem diuini verbi tractationem
 orandum ardentem monet idem beatus Pater,
 deoque dicendum ex animo, In manu tua Do-
 mine sumus & nos, & sermones nostri. Idcirco
 pro infidelibus tam diligenter sancta mater orat
 Ecclesia, vt ijdem Cyprianus, Augustinusq; no-
 tarunt, quod eos tenebris suis profundissime im-
 mersos lucem diuinā aspicere minimè liceat, nisi
 soliustitiæ sedentibus in regione vmbre mortis
 elementer illuxerit. Ego P. Franciscum Xabier,
 tot millia hominum Christo peperisse facundia
 non puto, qui etiam in materno suo sermone nõ
 admodum eloquens perhibetur à nostris, ne dū
 in aliena lingua barbarica verba vix frangens po-
 tius quam proferens; sed feruentissimis certè præ-
 cibus, ardentibus lachrymis, gemitibus, suspirijsq;
 eximo ductis, in quibus totus erat noctes inte-
 gras peruigil, quibus multo fortius, & continen-
 tius Deum pulsabat, quam homines vlla dicendū
 vi. Atque in hoc ipso Regno nouimus, qui sim-
 plici quidem sermone & imperito, sed spiritū Dei
 feruens plus in cōuersione Indorū effecerit, quàm
 multi præelati locutores. Immensum esset anti-
 quæ ætatis exēpla narrare. Vn^o Paulus Apostolus
 pro omnibus esse potest, cuius in orando incēdi-
 bile studium pro verbi victoria nullus hominum

*Ser. de bo-
no Patient.*

*Lib Conf.
Libro 4 de
Doct. Chri.*

c. 15. §. 20

Sap. 7.

fide dignum putaret, nisi Spiritu sancto teste eſſe mentiri non poſſe cognoſceret. Euolue ex ordine illius omnes epiſtolas: inuenies, ad Romanos Deum ſibi teſtem aduocantem, quod ſine intermiſſione ſemper in orationibus ſuis memoriam eorum faceret: pro Corinthijs ſemper gratias age- tem Deo: pro Ephēſijs genua flectentem, vt Chri- ſtus habitaret per fidem in cordibus horum: pro Philippenſibus omnibus ſemper in cunctis ora- tionibus cum gaudio deprecantem: Coloffenſi- bus non ceſſantem poſtulare, & orare, vt agni- tione Dei impleantur: Theſalonicenſium me- moriam facientem in orationibus ſine intermiſ- ſione: Timothei diſcipuli memorem, & hunc de- ſiderantem nocte & die: Philæmonis quoque, & domesticæ eius Eccleſiæ in orationibus ſem- per memorem, quod de Tito quanquam tacet, tamen debemus accipere, qui maior digniorque apud Paulum erat. Nam Hebræorum, quibus de hac re nihil videtur ſignificare epiſtolæ exordio paululum commutato, & propter argumēti ma- gnitudinem, & ſublimitatem ſtylo pene orato- rio magis quam epiſtolari uſus, ad Romanos ſcri- bens, an memoria excidiſſet ſibi, ſatis indicat, cū triſtitiā ſibi magnā doloremq; cōtinuum re- fert, adeo vt ſeparari à Chriſto quodammodo pro illis cuperet, pro quibus dicit quamuis obſtina- tis & duris obſecrationem tamen à ſe fieri ſalutis cauſa. Galatas, vt ne hos quidem prætermitta- mus, quanquam actiore oratione vtendū ratus pro neceſſaria obiurgatione, ſuauiſſimam illā oratio-

*Rom. 1.**1. Cor. 1.**Ephes. 3.**Phil. 1.**Coloff. 1.**1. Theſ. 1.**2. Tim. 1.**Phila. 1.**Rom. 10.**Rom. 10.*

nō premendā existimarit, tamē quantum orationibus adinuaret, quibus lachrymis prosequeretur non solum inde discimus, quod sollicitudinem suam alibi omnium Ecclesiarum perhibet, verū etiam quod materno quodam affectu flebiliter conuenit hos, Filioli mei, quos iterum parturi, donec formetur Christus in vobis. Omnino stupore dignum fidemq; omnem propemodum superans, tot Ecclesiarum, tot domorum, tot hominū memoriam perpetem in vno Paulo hærere, quos semper, quos sine intermissione, quos in cunctis orationibus etiam iurisiurandi religione interposita sibi scribit esse præsentem. Ego Pauli charitatem à Christo deriuatā, qui omnes, cum oraret, nominatim recordaretur electos, eo modo intelligo, quo immensum pelagus in sinum aliquē magnum influit, atq; hac orandi diligentia, quōd tāta peregerit, desino penē mirari, qui meminere orationi nihil esse difficile. Itaque vt ducentarum septuaginta sex animarum vita mortalis donata est Paulo precanti, ita innumerabilium vita animi æterna. Quid Petrus, cuius tātus ardor extitit, vt etiā post obitū suū frequēter suos apud se habituram polliceatur? Ac certē verū esse mihi persuadeo, quod D. Chrysostomus scripsit pastores Ecclesiæ solere prius atq; studiosius suorum in oratione meminisse, quā sui. De Polycarpo Ioānis discipulo Eusebius narrat, cū à licetoribus quereretur, martyriūq; suū adesse cerneret, impetrato orandi spatio duas horas in cōmemorādis Christi fidelibus nominatim sibi cōmissis exegisse, sui fortasse

2. Cor. 11.

Gal. 4.

Act. 27.

2. Pet. 1.

Ecl. hist.

lib. 4. c. 17.

fortasse mentione vix habita. Tanta erat in suos
 charitas priscorum illorum Patrum, tantus ardor
 orandi. Et est prorsus verum, quod ad Augusti-
 num beatus Innocentius scripsit, plus nos profi-
 cere alternis, & communibus orationibus, quam
 singularibus, & priuatis. Postremo qui in voca-
 tione gentium laborat, meminerit se Apostolo-
 rum fungi officio, qui alia alijs omnia demandā-
 tes, duo tantum sibi sumpserunt, vt orationi & mi-
 nisterio verbi instantes essent. His duabus fun-
 ctionibus oratione ad Deum & oratione ad ho-
 mines Apostolica cura definita est, quas si quis
 seiungat, ac distrahat, tam fieri nequit, vt opta-
 tam fratrum salutem acquirat, quam si longum
 pelagus enauigare contendens, vel nulla vela sus-
 pendat, vel plenis velis nauim statione nō soluat.
 Qui velit igitur in Indicanavinea fructuose ope-
 rari, orandi studium nunquam sibi intermitten-
 dum persuadeat, se ipsum verò iuge sacrificium
 offerens, lachrymis, fletibus, ieiunijs, vigilijsque
 crebris, atque omni corpusculi maceratione Deū
 sibi propitium reddat, vt Euangelium crescat, at-
 que fructificet in vniuerso mūdo. Opinor sanè in
 illo genere dæmoniorum multa versari inter In-
 dos, quæ non nisi ieiunijs, & orationibus eijciā-
 tur. Inter omnia verò venerabilis illa agni imma-
 culati victima principem locum tenet, quam Pa-
 tri quotidie immolet toto mentis affectu, plena-
 que fiducia, fidentissime postulās, vt eos, ad quos
 legatione fungitur, filij sui cohæredes & concor-
 porales esse dignetur, pro quibus ille sanguis
 effusus

Epist. 97.

Act. 6.

Matth. 9.

effusus est. Fieri non potest, vt tali oblatione tam bene munitæ preces ab eo, qui diues est in misericordia & propter nimiam charitatem suam, cum & ipsi essemus mortui, conuiuificauit nos Christo, repulsam ferant. *Ephes. 2.*

De vita exemplo. CAP. XVII.

EX frequenti cum Deo consuetudine, vitæ quoque diuinæ gustus quidam efficitur, & quamuis sobrij alijs esse pergant, qui alioqui mente excedunt Deo, & illius cellarijs sæpe interfunt, non possunt tamen non ebrietatis illius, atq; dulcedinis abundantiam eructare, Deumq; redolere. Vt quicquid Moyses caput obuelet, ne fulgoris magnitudine plebis oculos perstringat, tamen ex consortio Dei ita eum immutatum redire necesse est, vt ne ipse quidem se agnoscat, ignoretq; faciem sibi alteram, postquam diuino colloquio potitus est. Itaque orationis præsidio non solum alijs Dei gratia impetratur, pro quibus orat, sed ipse quoque nouo igne succenditur, vt vitam cœlestem, Deoque dignam instituat. Vitæ verò conspicuam puritatem in Fidei præceptore apud Indos summopere necessariam esse vt docendo proficiat, & aliàs sæpe iam diximus, & est sapius adhuc repetendum, cum nulla alia maior, & certior spes sit salutis Indorum incorrupto boni pastoris exemplo, contra nulla validior pestis stulti pastoris pessimo exemplo, quem pulchre sermo propheticus idolum potius pastoris *Zach. 11.*

450 DE PROCVRANDA INDORVM
appellat. Agat ergo sedulo minister Christi, vt
Christum vita ipsa testetur, vt cognoscant om-
nes illius discipulum, cuius doctrina gloriatur.
Discat à Christo mansuetudinem, discat humili-
tatem, discat perfectam illam, & maximam chari-
tatem, vt vitam etiam pro ouibus promptè ex-
pendat. Meminerit operibus bonis ita lucere co-
ram hominibus, vt videntes glorificent Patrem
qui in cœlis est. Hoc esse omnium ad persuaden-
dum potentissimum miraculū certò sciat, quod
cum ex tot tantisq; illius primæ Ecclesiæ reli-
ctum sit, indefesso studio conseruare debemus.

1. Pet. 5.

Petrus quidem à Domino pastor Ecclesiæ vni-
uersæ constitutus pastores admonet, obsecratq;, vt se formam gregi ex animo exhibeant, quod in
maiorum exempla intueri subditi soleant, atq; in-
de informare naturaliter mores. Quare fidenter

1. Cor. 11.

Phil. 3.

Paulus prouocabat suos ad se intuendum, Imita-
tores mei estote, sicut & ego Christi, & alibi, Ob-
seruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formā
nostram. At quibus in rebus formam se præbere
vitæ ministri Christi maximè debent? Petrus sa-

1. Pet. 5.

nè factum, & importunam dominandi arrogan-
tiam, tum cupiditatis omnis suspicionem vehe-
menter exagitat, Neq; dominantes, inquit, in cle-
ro, neque turpis lacri gratia. Paulus verò talem se

1. Theff. 2.

ipse commemorat apud Thessalonicenses, Neq;
quando fuimus in sermone adulationis sicut
icitis, neq; in occasione auaritiæ, Deus testis est,
neq; quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vo-
bis, neq; ab alijs, cum possemus vobis oneri esse
vt

vt Christi Apostoli, sed facti sumus paruuli in me-
 dio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos,
 ita desiderantes vos cupide volebamus vobis tra-
 dere non solum Euangelium, sed etiam animas
 nostras, quoniam charissimi nobis facti estis.
 Quid non isto animo Paulus efficeret? cuius vel
 ferreum pectus hac tanta dulcedine non molli-
 ret? Quem sæculi etiam sapientem, etiam rerum
 mortalium amatorem non vinceret, flecteretque
 tanta illa integritate, tam mirabili rerum omniũ
 contemptu? Verum præter hunc, & sui & rerum
 omnium cõtemptum, & inflammatam in fratres
 charitatem, castitatis exemplum peculiariter Ti-
 motheo præscribit, Exemplum, inquit, esto fide-
 liũ in verbo, in conuersatione, in charitate, in fi-
 de, in castitate. Titum quoque eodem modo ad-
 monet, In omnibus te ipsum præbe exemplum
 bonorum operum, in doctrina, in integritate, in
 grauitate. Non solum castitatem omnibus notam
 esse iubet, sed integritatem quoque, & grauita-
 tem, vt nihil leuitatis in eo notari queat, nõ ocu-
 lus liberior, non vultus fractior, non verbum pe-
 tulantius, nihil lasciuum, nihil impudici cordis
 studium redolens extet, sed aspectus ipse, incessus,
 colloquia omnia plena iucundæ cuiusdam graui-
 tatis. Illud senis Hieronymi obseruet, Quicquid
 de te probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante
 deuita. Denique in his duobus, continentia in-
 quam, & pecuniæ contẽptu etiam opinionẽ ho-
 minum captet. Multa quidẽ alia Apostolis crimi-
 na obiecta ab aduersarijs fidei Chrysostomus

1. Tim. 2.

Tit. 2.

In epist. ad
Nepotianũ.

*In. 1. ad**Tim. ho. 10.*

dicit, cæterum cupiditatis, aut impudiciæ etiã ab inimicis, & mēdacibus nunquã fuisse incusatos, quod in his omnes vellēt nollēt testimonium veritati dare cogetetur. Id quod in Christo Rege nostro aduertere est, cum tamen inuidiosissime, & iniquissimē oppugnaretur, ac proscinderetur ab impijs. Mihi ad hos Indos proficiscenti sapienter quidam noster suggessit frater in Orientali Indæa diutissimē ipse versatus, non solum veritatē in hac parte, sed etiam opinionem studiosē esse quærendam, vt te (sic enim me ille alloquebatur) hypocritam agere interdum minimē pœniteat, Vt enim virginalis fama, sic sacerdotale decus sinistra suspitione facile violatur. Ita ergo se se cõparet minister Euangelij, vt omni momento spectaculum se esse Deo, & Angelis, & hominibus cogitet.

1. Cor. 4.

De Beneficentia. CAP. XVIII.

Beneficentiã tertio loco numerabamus. Quãuis autem ipsa verbi Dei impartitio beneficentiæ sit præclarissimã, neq; tam stulti simus, vt panem quo venter esurientis impletur in elemosinæ genere præferamus Dei verbo, quo mens discantis instruitur, vt Augustinus admonuit: tamen eam modo beneficentiam propriè nomino, qua fratrum salutis fortunisq; consulimus. Hanc in omni Rectore aduersus subditos magnopere necessariam eleganter Gregorius ostendit. Egentis, inquit, mentem doctrinæ sermo non penetrat,

*De Cat.**rud. c. 14.**2. lib. Past.**c. 7.*

trat, si hunc apud eius animum manus misericordie non commendat. Tunc autem verbi semen facile germinat quando hoc in audientis pectore pietas prædicantis rigat. Nam quasi iure vt diximus, à percipienda prædicatione gregis animus frangitur, si cura exterioris subsidij à pastore negligatur. De hac externorū bonorum communicatione, & providentia Petri Apostoli vocem illam accipiendam dicit, Pascite, qui in vobis est gregem providentes non coactè, sed spontaneè secundum Deum. Huc quoque illud adiungit, si quis suorum maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. Et certè hunc fuisse ab Apostolis traditum morem longa ætate retentum, vt Ecclesiæ pastores de Ecclesiæ bonis, de quæ suis ipsorum egentibus omnibus opportuna suppeditarent notius est, quam vt Cõciliorum decreta innumerabilia, & Ecclesiastica gesta referre opus sit. Hanc ob causam Diaconos inter alia creatos ab Apostolis constat, vt mensis pauperum ministrarent, adeoq; Agape illa culta est tunc, quæ postea paulatim elanguit, & quasi vestigijs tantum conseruata est, vt nullus inter eos egens esse sineretur. Hac providentia Ecclesiastica, paternaq; misericordia in pauperes plenæ sunt literæ sanctorum Ambrosij præsertim, acq; Chrysostomi, quæ eo processisse scimus, vt nonnulli pontifices sua omnia distraherent, quidã sudoribus suis pauperes alerét. Paulinus Nolanus Episcopus, vt magni scriptores fideq; digni referunt, summum quoq; vendédū tradidit,

1. Pet. 5.

1. Tim. 5.

Act. 6.

Gregor. 3.

Dial. ca. 1.

Aug. de Ci.

454 DE PROCURANDA INDORVM
didit, seruitutisq; suæ pretio inusitata misericor-
dia alterius calamitati succurrit. Longum est, &
minimè necessarium antiquorum patrum vel fa-
cta narrare, vel decreta relegere, qui eosdem vo-
luerūt, & verbi Dei ad pascendas animas esse mi-
nistros, & bonorū ad seruāda corpora distributo-
res. Quare etiam Aeconomos Christi vocandos
censuerunt. Re autem vera si nihil in hac parte
nos adiuuaret antiquitas, tamen ipsæ res moreq;
Indorū satis hoc tempore studiosos Dei ministros
admonerent excitarentq; vt si fructum spirituale
verbi cupiant, beneficētiā nullo modo sibi perire
pariantur. Nā si lucra animarū sitimus, nulla ma-
gis cōpendiaria via beneficētia. Beneficentiam ani-
mos facile expugnat, atque deuincit, qui quid
vult copiose perorat, atq; persuadet. Nam vt in
superioribus libris dixisse me opinor, ideo Chri-
sti Apostolorumq; signa, tam ad Fidem astruen-
dam fuere potentia, quod omnia penè vtilitati
hominum impenderentur. Inde facile, ac libeter
conciliati animi hominū salutis consilia ab opti-
mè de se meritis hauriebāt. Mortuos, inquit, sus-
citate, leprosos mundate, infirmos curate, damo-
nes eijcite, & ad cumulum omnium, gratis acce-
pistis, gratis date. Hoc extremum si sinceritate
Euangelio digna in Dei præconibus gentes cer-
nerent, quamuis barbaræ, quamuis feræ, breui
profecto mansuescerent, omniq; illa feritate de-
posita lenissimo Christi iugo victa colla summit-
terent. Et canes & pisces, & ipsi immanes leones
beneficia sentiūt, & ea gratitudinis suæ argumēta
histo-

ENC. 10.

historicis conscribenda dederunt, quæ homines
 nisi flectant, saxeos mōstrent. Falsa prorsus, & im-
 proba sententia multorū est, Indos nihil benefi-
 cia sentire, humanitate non tangi, gratitudinis ne
 vestigium quidem ostendere, quo in eos clemen-
 tior beneficentiorq; sis, eo deteriores reddi. Sed
 quamuis nonnulla ex parte de barbarorum ser-
 uili ingenio, & minimè ingenuo, ita existimare
 proclive est, tamen quod ad cōhibenda humani-
 tatis, & beneficentiæ in eos officia attinet, non sa-
 tis vigilanter ista dicuntur. Nāq; apud eos, quibus
 se non satis Indi cōmittunt, quorū fidem suspectā
 habent, tenet sanè vulgaris ista opinio locum. Li-
 benter enim beneficium accipiūt, breui obiuif-
 cuntur acceptū, raro, aut nunquā gratiā referūt.
 Causa est naturę ipsorū imbecillitas, & timiditas.
 Vt enim canis alienus nec mensæ tuæ assuefactus
 obiectam offam, aut frustum rapit, atque ita
 abit, si plura non videt: at mensæ herili assuetus
 adest aliter, herumque iam sibi notum sequitur:
 ita profecto barbari natura alieni à consortio,
 & humanitate non se credunt tibi etiam bene-
 facienti, timentq; adhuc potius quàm amant. At
 si longo vsu didicerint te sibi beneuolum verè,
 profecto & grati sunt, & se ipsos etiam dedunt.
 Dicant sanè Hispani, qui Ianaconas experti
 sunt, an sit genus hominum obsequentius, he-
 roque suo deuotius. Dicant Patroni Indorum,
 an si sacerdotem sibi beneficium, & commo-
 dum experti sunt, non excedentem deplorent, ac
 requirāt, apud patronos pręsulesq; etiā cōtestētur

1. Indos do-
 mesticos, si-
 ue familia-
 res.

456 DE PROCURANDA INDORVM
eo Patre nullum sibi esse chariorem. Dicant sacer-
dotes ipsi, qui in eos fuere liberaliores, an non sen-
tiant ad quæuis obsequia promptos, an non Dei
verbum videant eos libentius suscipere, & animū
ad nostra germanè accommodare. Nos certè ipsi
exiguū quiddam beneficij impertiti, tamen ex-
cedentes, & lachrymas illorum videbamus, & cla-
mores exaudiebamus, & quosdam longo itinere
nos consectantes, vel inuiti retinebamus. Quod
si illam nostrorum hominum urbanitatem, ver-
borumque elegantiam, atque animi grati signi-
ficationem officiosam, quia in Indis minus in-
ueniunt, apud ingratos frustra beneficia collo-
cari iactant, falso sanè in barbarica consuetu-
dine maiores cultiores quærunt, quos ne apud
rusticos quidem suos Hispani reperiunt. Quod
si constantem æstimationem benemeritorum
librantem omnia iustissima lance desiderant, ni-
mium istud est in ijs præsertim, qui nos longè
sibi duriores, quam humaniores experti sunt.
Sed est tamen sensus beneficiorum apud Indos,
qui ne feris quidem deest, saltē vt commodita-
tes suas cogitantes eos libenter audiant, quos
de se benemeritos vident. Benemerendo igitur
multum ad conciliandas aures animosque
Euangelio proficitur. Quod si nihil aliud, cer-
tè Christiani nominis honor nos maximè moue-
re deberet, vt intelligant Indorū gentes non om-
nes Christianos esse auaros, quæstuarios, alieno-
rum expilatores, quod in plerisq; viderūt: sed esse
etiā humanos, beneficos, liberales, qui se nō sua
quæ-

quarant. Illos à Christo esse alienissimos, hos Christi, & verba, & exempla sectari, verè enim glorificant Deum, Christumq; magni faciunt, cū tales eius ministros vident. Nam illa, quæ de regno cælorum commemorantur à nobis de quæ præsentium rerum contemptu, vel non capiunt, vel non facilè sibi persuadent, cum sermo factis euertitur. Ingens Helisæi laus quòd externum *4. Reg. 5.* Naamanum lepra mundans argentum aurumq; respuerit: græue Giezi facinus, qui prophætæ Dominiq; sui puritatem, & splendorem, argento eius nomine falso postulato offuscauerit. Itaque perpetua lepra mulctatus etiam posteros nequitia suæ testes reliquit. Id nunc fit à plerisque, qui Christi se seruos profitentur, & quã eorum Dñs pecuniã repudiavit beneficio liberalissime collocato, hanc isti repetunt illius nomine, sed lepra impleti infidelitatis suæ pœnas iustissimas dant. Infidelitatem qui in alijs curant, infideles ipsi, eorumq; tota posteritas. Ergo operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei, neque pigeat Euangelicum ministrum ægro tum visitare, xenio aliquo recreare, famelicum cibario saltem pane pascere, nudum operire, pauperem, cui non est adiutor, à diuitum calumnijs, & potentia eripere, pro afflictis principem magistratumue conuenire, cœlibes matrimonio honestè quæsito collocare, ré familiarè consilio augere, morientibus sedulò & benignè astare, sepulturã curare, eos, qui quærentur ad mortem, eripere, lites & dissidia componere: omni denique

*Gal. 6.**Eccli. 7.*

458 DE PROCURANDA INDORVM
officij genere cumulaté prosequi, siquidem cer-
tissimè sciat Christo Christianæque religioni ho-
norem maximum, ad spirituales fratrum saluté
viam apertam, sibi præmium copiosum parari, si
verum illud est, quod veritas dixit, Quod mini-
mis istis fecistis, mihi fecistis.

Mat. 25.

De correptione & disciplina. CAP. XIX.

1. Thef. 5. CVM verò Christianæ dilectionis sit non
modo cōsolari pusillanimes, sed etiam cor-
ripere inquietos, hanc quoq; beneficentię parté,
quę perperam admisis corrigendis insistit, mini-
mè sibi prætermittendam parochus existimare de-
bet. Ac sicubi disciplinæ seuerioris cura adhiben-
da est, ea profecto opus est maximè in natione
Indorum, quòd & natura seruili, & moribus ple-
rūq; puerilibus sint, qui se se ita cōparant, vt nisi
timoris stimulis excitētur, facilè de via deflectāt,
aut pigri consistāt. Rectè profus Salomō scripsit,
Virga & disciplina tribuunt sapientiam, & alibi,
stultitia colligata est in corde pueri, sed virga di-
sciplinæ fugabit eam, & rursus, Non emendabi-
tur verbis seruus durus. Seruus non potest verbis
erudiri. Paulus quoque Apostolus non solum
mansuetudinis spiritum, sed virgam quoque præ-
fert interdum. Sed quomodo & quatenus casti-
gatione vtendum sit sacerdoti Dei, id certè qua-
ritur. Plerique persuasi nisi per vim & metum
nihil se apud Indos proficere, vsque ad plagas
deseruiunt, neque verentur Deo sacratas manus,

Prov. 29.

Prov. 22.

Prov. 29.

1. Cor. 4.

in colaphos suorum vertere . Rem proffus inhonestam , & sacerdotali autoritate maximè indignam eum, qui patris nomen vsurpet, qui Christi teneat locum, tam vilem carnificinam exercere . Apostolus quidem inter cætera , quæ in eo qui Ecclesiasticæ familiæ præficiendus sit, requirit, hoc etiam meminit, Ne sit percussor , siue vt legit Ambrosius, verberator . Ac ne quis interpretetur in subditos talia exercere licere peccantes correptionis gratia, id quoque Canon Apostolorum, cuius à Tarasio Patriarcha in septima synodo mentio fit, disertè prohibet. Cuius verba , vt à Gratiano in decretis referuntur , sunt hæc, Episcopum aut Presbyterum , aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles iniquè agentes, & per huiusmodi violentiam timeri, dei, qui ab officio suo præcipimus, quia nunquam nos docuit hoc Dominus, sed e contrario ipse cum percuteretur , non repercutiebat, cum pateretur non comminabatur . Quod si vniuersæ Apostoli ministros Dei ab eiusmodi violentijs abstinere voluerunt , profecto nostrorum sacerdotum percutiendi ac sæuiendi licentiam grauissimè accepturi fuissent, cum & se infestos & prædicationem suam odiosam reddant, quod ad magnam pertinet Euangelij iacturam. Ferè enim Dominos magis, quam, Patres, & vltionem potius quærentes suam, quam ipsorum emendationem Indi arbitrantur . Adde quod à cæteris Hispanis vexati, nisi sacerdotum

Tit. 1.

7. synod.
act. 3.Dist. 45. c.
Episcopū.

beni-

460 DE PROCURANDA INDORVM
benignitate reuocentur, Christianum nomé ex-
horrescunt. Ipsi quoque parochi præter insigne
dedecus, quo ordinem suum afficiunt, vt in Cõ-
cilio Bracharenfi legimus, aliorum apparitores
effecti, etiam iracundiæ flammæ excitant, vt &
animo perturbati, & vultu ipso indecori passim
tumultuentur. Quibus ex causis omnibus prou-
denter in Concilio Limensi ab omni cæde, ver-
beribus, detonsione comæ cæterisque in Indos
designari solitis abstinere parochi iussi sunt, mul-
ctâdi, si secus faciant, suorum præsulum arbitrio.
Hic iam vociferantur plurimi sibi omnem do-
cendi, & emendandi suos facultatem eripi, Indos
nisi sacerdotem timeant, pro nihilo illius moni-
ta habere, facile iussa contemnere, si impunè se
abituos intelligant, nihil boni sponte facturos,
quo liberalius cum ijs agitur, eo deteriores red-
di. Pueros esse moribus, & ingenio, puerorum
more tractandos, qui nisi præceptoris flagellum
præ oculis habeant, neque discere, neque parere
sciant. Vbi primum Indus intelligat nihil sibi à
parochi suo timendum, neque ad missam veni-
re diebus festis, neque ad doctrinam conuenire,
neque confessiones curare, Christianæ omnia re-
ligionis officia flocci facere, ebrietatem inuere-
cundè sectari, insanire in fœminas, superstitioné
cultumque antiquum repetere, ariolos suos cõ-
sulere, simulacra adorare, omnem disciplinam,
fidem denique ipsam funditus perire. Hæc se &
olim expertos, & quotidie experiri certissime.
Itaque sacerdotum manus qui à supplicio Indo-

*Dist. 45.
De clerico
Percus. ca.
Si quis. ex
Conc. Aga-
thens.
Cap. 116.*

sum cohibent, nihil aliud quam Indorum manus in nefas omne dissoluere. Quorum profectò nō potest contemni oratio, aut omnino conficta reputari. Quamuis enim illi pulsando cædendoq; excedant, tamen hi cum digna sæpe vindicta admittunt, tum nisi vindicetur, facile verba contēnuant. Indigent ergo seueriore interdum disciplina, indigent profus. Horum verò crimina aut negligentiam spirituali gladio (quod est Ecclesiæ proprium) vlcisci minime expedit. Nam interdicta Ecclesiastica, excōmunicationes ac censuras si pro vindicta iubeantur excipere, facile paruipendent, quia harum vim neque vident neque agnoscunt, & ad superstitionis suæ tenebras facile sunt redituri Ecclesiæ luce interdicti. Vt ergo belluas castigare solemus plagas infligendo, quæ multum sensus ac doloris habeant, periculi minimum, essetque reprehensione dignissimus, si quis phrenetico aut insano correctionis gratia gladium iugulo admoueret, aut mucronem pectori opponeret, ac non potius verbis tuto sæuaret in suras aut scapulas, quòd illic mentis inops necem citius, quam correctionem admitteret, hîc contra salutis causâ dolor ipse fieret: ita sanè in nouos Ecclesiæ paruulos minimè oportet censuris agere, quarum discrimen sine emendatione adirent, magisque corporeæ ac sensibiles pœnæ infligendæ sunt, quibus & læduntur nihil, & multum omnino adiuantur. Eam ob causam sanctissimi Romani Pontifices cum Hispanos interdicti aut excommunicationis

462 DE PROCURANDA INDORVM
cationis causa teneret obstrictos, peculiari priuilegio neophitos hos minimè comprehendi voluerūt. Consequens ergo est, vt corporalibus pœnis in officio barbari continendi sint. Eas verò à sacerdote irrogari exclusum est supra. Quid igitur? Non parua occurrunt angustia, cum hinc sacerdotalis dignitas, & paterna beneuolentia necessariò conseruanda, inde disciplinae necessitas, ingeniumque seruile concertent. Primum igitur, quod superiore libro diserebam, prætor ac iudice sæculari opus esse ad disciplinam Indorum, hic profectò quam verum sit, dilucide patet. Horum enim propriè interest ista vindicare & plectere. Hos igitur administratos esse sacerdotum æquissimum est, & quicquid durius designandum erit in noxios, sæculari potius manu intentari. Deinde quoniam & prætores omnibus populis adesse non possunt, & occurrūt quotidie peccata leuiora, quæ correptione quidem indigent, sed non illa asperiori & iudiciaria, vt cum ad rem sacram non venit, aut catechismo abfuit: tum etiam sunt quædam, quæ à sæcularibus vindicari nullo modo debēt, quod illorum forum recusent, vt cum Quadragesimalem confessionem Indus neglexit, cum impedimenta matrimonij non dixit sciens, cum religionis Christianæ ritum contempsit, cum aruspices & veneficos consuluit, & multa talia, tunc sanè Ecclesiastico iudicio in tales animaduerti oportebit. Ac mea quidem sententia taxatas iā ac definitas pœnas decreto publico esse oporteret

teret talibus criminibus, quæ sciret Indus se se certo subiturum, cum illud aut illud admitteret. Fieret hoc modo ut plus timoris pœna iam proposita incuteret, tum minus odij contraheret parochus executioni mandans, quod esset lege decretum. Non enim tam ipse tunc vindicare quam lex videretur, atque ita & terrori esset supplicij irrogatio & minus infestus, qui imperaret. Quam ob causam in synodo Prouinciali pœnas esse taxatas certis criminibus credo, tametsi parum eæ curantur, sed suum potius parochus quilibet iudicium sequitur, aut etiam iracundiæ legem. Postremò siue publico canone sint pœnæ decreta, siue priuata sententia decernantur, illud modis omnibus obseruandum est, ut nihil parochus manu propria vindicet. Id enim & odiosum est, & indignum, & valde periculosum. Iubeat vero ipse quid facto opus sit: Apparitor autem aut fiscalis aut Lictor aut Guatamacamaus iussa faceffat.

Quid obseruandum in correptione Indorum.

C A P. X X.

QVA in re tria præcipienda sunt. Vnum ut causas vindictæ exponat, & intelligant ipsi, qui corripiuntur, mitius secum agi quam pro merito. Et ne tam iracundiam, quam disciplinam interpretentur, non irascatur & sæuiat in suis, sed in Dei offensis. Turpe enim est

464 DE PROCURANDA INDORVM
est valde , vt, si mox atque Indum mulæ suæ
fœnum ferre cessantem viderit, aut nō promptè
imperatos cibos afferentem, nimis sæuiat : eun-
dem mox & adulterum, & idololatram sciens vix
cōtingat . Hinc odia exardescunt in parochos,
hinc omnis disciplina contemnitur. Magnopere
ergo curandum est, vt castigatio disciplinæ causa
adhibita, non vltionis, aut iracundiæ impetum
præferat. Secunda præceptio est, vt confessio-
nis Sacramento, & existimationi diligentissime
consulatur. Ea enim sunt ignorantia isti, vt faci-
le sibi persuadere possint, cū ad confessiones
faciendas accedunt, Patrem quæ ex illis audiue-
rit, acriter postea vindicaturum, ac propalaturū.
Itaque hoc timore correpti simul cōscientiæ suæ
vulnera non admodum curantes, facile fictas ac
mendosas confessiones facient, rarè veritatem
integrè aperient sacerdoti. Qui etsi multum cul-
pandi in tanto sacrilegio forent, tamen quod ne-
gare non possumus, ex duritia & imprudentia
parochorum occasionem non exiguam tam ma-
gni sui exitij haberent. Hoc ergo quod est om-
nium grauissimum, in sacerdotali seueritate in-
commodum modis omnibus cauendum est. Ac
præstat omnino disciplinæ neruum tantisper de-
bilitari, & infringi, quā tā salutaris, tamque ne-
cessarij sacramenti existimationem prodi. Sed po-
test vtriq; rei consulere prudens charitas, si con-
fessionis forum longè diuersum esse & verbis, &
re sæpe persuaserit, si nihil in confessione audi-
tum, etiam alioqui cognitum plectat, vt magis
asylum

asylum quam prodicionem confessionem esse co-
 gnoscant, si blande illic, & paterne se gerat, si in-
 stante confessionum tempore à seueritate absti-
 neat, si se grauissimas pœnas daturum doceat ob
 tenuissimam auditæ culpæ reuelationem. Postre-
 mò perspiciendum est, vt supplicij modus is sit,
 qui semper paternam & Ecclesiasticam clemen-
 tiam redoleat. Argenti modica quædam multa,
 cõlectio diurna in compedem, plagæ aliquot in-
 terdum inflictæ, sæuissimum omnium crinium
 detonsio, quæ extremæ ignominia apud Indos
 loco est. Neq; mirandum aut ab Ecclesiastico in-
 stituto alienum existimandum, si id genus pœnæ
 adhibeantur, cû sacris & antiquis canonibus non
 raro verberum mentio fiat. Nihil enim quod ad
 continendos in officio homines valere potest,
 Ecclesiastica cura à se alienum putat. Sed quic-
 quid in hac tam magna quæstione præcipitur,
 imbecille est, & ieiunium, nisi vnctio spiri-
 tus accedat, quæ doceat de omnibus. Magnus
 enim est doctor Charitas, vt sanctus Chryosto-
 mus ait. Hæc cum sincere & germane salutem
 suorum affectat, docet plenius & certius, &
 quando indulgendum, & quando vindican-
 dum, & quomodo, & quatenus. Huic
 vni rectè ea omnis cura committi-
 tur, vt lucrifacere fratrem cum
 minimo ipsius dispendio
 studeat.

*Dist. 45. c.
 Cû beatus.*

*Homil. 33.
 in 1. Cor.*

DEinceps de catechizandi cura dicendum est, quò cætera, quæ dicta sunt, omnia penè referuntur. Est autem ea pars, vt necessaria maxime, ita molesta & laboriosa summopere, si qua opus est diligentia tractetur. Multa enim sunt quæ fastidium faciant, multa quæ quamuis promptum, & alacrem catechistæ animum retardent atque debilitent. Et re quidem vera detracta illa quæstus specie, quæ plerisque ad id oneris sustinendum mouet, ac multò longius relegata dissolutè flagitiosèque viuendi licentia, quæ non paucos allicit, si modestè temperanterque viuendum est, vt Euangelij ministrum decet, magnum est & perdifficile inter Indos velle versari, & in ijs institutis perdurare, propterea quod genus vitæ tum iniucundum, tum humile, tum verò molestissimum plenum apparet. Sed huic morbo ante omnia occurrendum est, & remedia quærenda secundum Deum, quibus ea pestis depellatur ex animo. Solet autem tædium, & tristitia partim ex opere ipso catechizandi nasci, partim ex Indorum ingenio, & natura. Opus quidem ipsum rudes imbuendi molestum est, quòd eadem sæpius ac propemodum semper inculcanda sunt, tritaque illa valde, & elementa sermonum Dei, neque his omissis ad perfectiora ferri conceditur, sed lac semper paruulis in Christo oportet dare. Huius autem ægritudinis leuanda remedia
ex

ex nullo alio melius petere possumus quam ex B. Augustino in eo opere, quod de hoc ipso argumēto, id est, de catechizandis rudibus scripsit, ubi inter alia sic ait. Iam verò si v̄sitata & par-
Cap. 12. de
Cat. Rud.
 uulis congruentia sēpe repetere fastidimus, congruamus eis per fraternū, paternū, maternūq; amorem, & copulatis cordi eorū etiam nobis, noua videbuntur. Tantum enim valet animi cō-
 patientis affectus, vt cum illi afficiuntur nobis loquentibus, & nos illis discentibus, habitemus in inuicem, atque ita, & illi quæ audiunt, quasi loquantur in nobis, & nos in illis discamus quodammodo quod docemus. Nonne accidere hoc solet cum loca quædam ampla & pulchra vel vr-
 bium, vel agrorum, quæ iam nos sēpe videndo sine aliqua voluptate præteriebamus, ostēdimus eis, qui antea nunquā viderant, vt nostra delectatio in eorū delectationis nouitate renouetur, & tanto magis quanto sunt, amiciores? Quanto ergo magis delectari nos oportet, cum ipsum Dominum iam discere homines accedunt, propter quem discēda sunt, quęcunq; discenda sunt, & in eorū nouitate innouari? Huc accedit ad comparādam lætitiā quod cogitamus & consideramus, de qua erroris morte in vitam fidelis transeat homo. Idem in eodem opere, *Cap. 10.*
 Cogitemus quid nobis prærogatum sit ab illo, qui demonstrauit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, qui cū in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit formam accipiens & cætere vsque ad mortem Crucis. *Phil. 2.*
 Quam ob causam?

Nisi quia factus est infirmus infirmis, ut infirmos lucrificeret? Audi eius imitatore[m] alibi etiam dicentem, siue enim m[er]e excessimus, Deo siue temperantes sumus, vobis. Charitas enim

1. Cor. 5. Christi compellit nos iudicantes hoc, quia vnus pro omnibus mortuus est. Quomodo enim paratus esset impendi pro animabus eorum, si eum pigeret inclinari ad aures eorum? Hinc ergo fa-

1. Thes. 2. ctus est paruulus in medio nostrum tanquam nutrix fouens filios suos. Num enim delectat, nisi amor inuitet, decurtata & mutilata verba immurmurare? Et tamen optant homines habere infantes, quibus id exhibeant. Et suauius est matri minuta mansa inspuere paruulo filio, quam ipsam mandere ac deuorare grandiora. Non etiam recedat de pectore cogitatio gallinae illius, quae languidulis plumis teneros foetus operit, & susurrantes pullos contracta voce aduocat, cuius bladas alas refugientes superbi praeda fiunt alitibus. Si enim intellectus delectat in

Mat. 23.

1. contemp[ti]o.

penetrabilibus syncerissimis, hoc etiam intelligere delectet, quomodo charitas quanto officiosius descendit ad infima, tanto robustius recurrit in intima per bonam conscientiam, nihil quarendo ab eis, ad quos descendit, praeter eorum sempiternam salutem. Haec sapientissimus, & Dei amantissimus Pater, quae si tranquillo animi vultu non obiter inspiciantur, vel sola sufficiunt omnem maerorem, fastidiumq; depellere, & ad nutriendos paruulos Christi magna suauitate inuitare. Neque aliena ab his aureum illud Chryso-

stomi

stomi flumen: Non est, inquit, charitas fastidiosa
 (sic enim legit ille in Paulo, quod nos. Non est
 ambitiosa) Maiores natu videmus sapientia præ- *Homil. 33.*
 cellentes viros cum liberis suis sæpe balbutire; *in 1. Cor.*
 & id cum faciunt, nec reprehendit eos quisquã, *1. Cor. 13.*
 neque ipsos rei illius pudet, sed digna laude adeo
 videtur, vt quanquam improbi sunt, qui insti-
 tuuntur, perdurent tamen ipsi hortando, turpia
 castigando, horum illos nihil pudet. Non est
 enim fastidiosa charitas, sed alis aureis omnium
 quos complectitur, vitia tegit. Ita Chrysofostomus
 charitatis ingenium exprimit. Quare neque in-
 fantilia dedignatur, neque assidua repetitione
 tædio afficitur. Eadem enim repetere mihi qui- *Phil. 3.*
 dem non pigrum, inquit, vobis autem necessa-
 rium. Nonne videmus artifices eadem ipsa cum
 faciant, & modo eodem repetât, nihil tamen fa-
 stidire, sed lucro potius intentos vehementer de-
 lectari? Nam & cytharædus, & cantor, & gram-
 maticus, & ludimagister rudimëta eadem incul-
 care non molestè ferunt, quod ea docendo que-
 stum amphorem faciunt. Et prorsus in doctrina
 Christi, quæ à lacessente iã aut defesso dicuntur,
 quæq; ipsemet languida putat, ea sæpe vehemẽ-
 tius Deo ira agente, auditorũ animos permouët.
 Quoties nobis accidit, cũ confessiones peccato-
 rum audimus, & fessi iam alios atque alios excipi-
 mus, tam nobis frigide loqui videri, & fastidiose,
 vt ipsi nobis displiceamus, & tamen illa ipsa lan-
 guens, vt nobis videtur, & toties singulis repetita
 exhortatio, præter spem nostram, lacrymas ac

470 DE PROGVRANDA INDORVM
singultus intinos excitat, declaratq; re ipsa pce-
nitēs noua illa sibi & mirabilia videri? Mihi qui-
dem sæpe ita euenit, & tamen sæpe contra, cum
mihī ardēter agere viderer, & ad flectendū quoq;
lapidem efficaciter loqui, intuens vultū auditor-
ris, deprehendi oscitantē, vt fatis mihī persuade-
rē, neq; qui rigat esse aliquid neq; qui plātat, sed
eum qui administrat semen seminanti, & dat fru-
ctum, cū vult. Ipsum ergo repetendi, & inculcādi
eadem tædium magnę mercedis est, & fructū ha-
bet copiosum. Quod si abiectum & indignū no-
bis puerilia ista tractandi munus recusamus, præ-
terquā quod & charitatis vacui, & superbiæ ple-
ni, nobis suspecti esse debemus, & stulti prorsus
qui certa lucra non amemus, incerta magis & pe-
riculis plena sectemur, hoc igitur vt omittā, que-
so honor & dignitas, apud quē tandem estimato-
rem collocanda est? Deumne, an hominēs iudices
intuebimur? Siquidem hominū iudicium respi-
ciamus, nihil abiectius Pauli officio; quippe cum
pro magno diceret, Non erubesco Euangelium,
& Noli erubescere testimoniū Iesu Christi, neq;
me vinctum eius. Talis erat apud homines existi-
matio prædicationis Euangelij. At apud Deum?
Nihil Apostolatu maius in terris. Principes cōsti-
tues eos super omnē terrā. Paruulos igitur Chri-
sti Euangelij lacte nutrire, vile: Indos, gētem de-
spectam & sordidam erudire, viro graui indignū.
Ita sanē mundus existimat. At apud Deum nihil
sublimius, nihil gloriosius, & reuera in Ecclesia
Dei nihil Apostolicū magis. Hoc enim propriū
Apo-

Rom. 1.

2. Tim. 2.

Apostolorum est. Neq; enim Paulus tantum suū esse putabat sapientiā loqui, sed parcè id quidē & raro nec nisi inter perfectos. Cæteris verò quid? Nihil, inquit, me arbitratus sum scire inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Ne ergo vile habeatur officium, quod non Angelis modo cōmisit, sed & Christus ipse suscepit. Quātoq; quis maior est, tātō eum magis decet ad ista descendere exemplo Christi, vt Augustinus optime admonuit. Quod sapienter cū secum reputaret parens noster Ignatius societatis Iesu institutor firmissima ac perpetua cōstitutione sanxit, vt quicumq; professionem facerent, qui gradus est in nostra societate sublimior, ceteris votis suis conceptis & hoc expresse adijceret. Et prōmittō peculiarem curam circa puerorum etuditionem. Vt norint nostri omnes rudimenta Christianæ doctrinæ nō solum viros, quibus discere opus sit, sed etiam pueros docere tam esse suum, vt nisi fide Deo violata, huic muneri deesse non possint. Itaque nobis non iam de laude, & palma cogitandum est, cum ad rudes catechizandos accedimus, sed de fide potius liberanda. Euangelizandi enim paruulis necessitas nobis incumbit, & vā nobis est, si non euangelizemus.

1. Cor. 26

Part. 5^a
Const.

De fructu ex catechizandis Indis sperando.

C A P. XXII.

Nihil tamen æquè laborem catechizandi auget & tædium, ac ea cogitatio, quòd operæ pretium non succedat. Hoc etiam Augustinus

De catech.
rud. c. 10.

aduertit. Facit, inquit, loquenti tædium auditor immobilis, non quia humanæ laudis nos auidos esse decet, sed quia Dei sunt, quæ ministramus, & quanto magis diligimus eos, quibus loquimur, tanto magis cupimus, vt eis placeât, quæ ad eorum porriguntur salutem: quod si nõ succedit, contristamur, & frangimur, quasi frustra operam conteramus. Huic molestissimæ cogitationi ita occurrit. Consoletur nos, inquit, Dominicum illud exemplum, qui offensis hominibus ex verbo suo, & tanquam durum refugientibus, etiam his, qui remanserant, ait, Nunquid & vos vultis abire? Satis enim fixū atq; immobile debet corde retineri Hierusalem captiuam ab huius sæculi Babylonia decursis tēporibus liberari, nullumq; ex ea esse periturum, quia qui perierat, nõ ex illa erat. Firmum enim fundamentum Dei stat habens signaculum hoc, Nouit Dominus, qui sunt eius, & recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Ista cogitantes & inuocantes Dominum in cor nostrum minus timebimus incertos exitus sermonis nostri propter incertos motus auditorum, delectabitque nos ipsa etiam perpessio molestiarum pro misericordi opere, si non in eo nostram gloriam requiramus. Tunc enim est vere opus bonum, cum à charitate iaculatur agentis intentio, & tanquam ad locum suum rediens, rursus in charitate requiescit. Hæc Augustinus. Itaque persuadere in primis sibi Dei seruus debet laborem suum, siquidem Deo placet, nunquam esse inutilem posse: fructum verò

verò in electis esse certum, propter quos omnia libenter sustinere debet vt Paulus: in cæteris si nõ consequatur quod cupit, non esse mirandum, cum & Apostolis id crebrò contigerit, & Angelis, qui vident faciem patris in cælis, qui cum impijs etiã ad tutelam dati sunt, nihil præmittunt, quod ad illorum salutem pertinet iuxta præscriptum Dei, cum tamẽ tam multos perire videant. Quin ipse quoque Angelorum Dominus idem tolerauit in se, qui non solum diuina sua concione de pane vitę non flexit animos hominum, sed etiam, quę eorum prauitas est, magis alienauit à se. Constantem verò Dei prædicatorem docens, & non hominum gloriam quærentem, conuersus ad reliquos dixit, Nunquid & vos vultis abire? Vt intelligamus ardorem quidem proximos lucrandi maximum esse debere, sed tamen cum per te non steterit, quominus vota succedant, summè quietũ atq; tranquillum. Non enim, vt dixi, perire potest charitatis opus. Hęc igitur humiliter primum cogitanda sunt. Deinde quoniam debet qui arat, arare in spe fructus percipiendi, certò sibi persuadeat catechista fructus futuros maximos, atq; mirabiles laboris sui. Nam si opinionum vel segnitie, vel ambitione ortarum caligo pellatur, serenisque oculis res Indicę iudicentur, non est dubitandum, quin labore, & molestia longè maior appareat quæstus animarum. Hoc non solum viri religiosiores, & experiuntur, & prædicant, verum etiam prudētissimus quisq; secularium, qui diuturniorem vsum horum habere potuerunt.

2. Tim. 2.

1047. 6.

1. Cor. 9.

Et surgit quidem paulatim, sed quotidie maior copiosiorq; messis, ac pro ingenio, & natura istorū etiam gratia ipsa lenta & suspensa quodammodo videtur, re tamen vera nō cessat. Tolle avaritiam, adhibe vitę integrę exemplum, pro captu Indorū opiniones eorū vanas refelle, viā veritatis demonstra, atq; his diligenter insiste minister Euangelij, ita ego te fruar Domine Iesu Christe, vt copiosam messem, & latā futuram intelligo. Sed nos cito operando cessamus, & properatas, ac plenas fruges statim volumus. Non est autem tale Regnum Dei, prorsus non est tale, sed quale Christus exposuit, Sic est, inquit, Regnum Dei, quemadmodum si homo iaciat sementē in terra, & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increseat, dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat primū herbam, deinde spicā, deinde plenum frumentum in spica. Aduertamus obsecro nostrum esse sementem iacere in terram, idq; iuxta Ecclesiasten mane, & vespere esse faciendum, quia nescimus quid magis oriatur hoc an ilud, & si vtrūq; simul, melius erit. Itaq; etsi dormiendum est aliquando, & vacandum Deo, sed tamen nullo modo ab opere cessandū, sed surgendum nocte, & die. Et licet semen sepultū lateat, neq; nos laboris nostri successum videamus, sustinendum tamen est, quia nobis etiam nescientibus semen germinat, & increseat. At neq; properandū est nimīū, neq; statim plenę maturaq; fruges expectandę. Sed primum herbam quandam cuiusdam externę speciei, & significatę Christianitatis

Marc. 4.

Ecc. 11.

nitatis gratè accipiamus, mox calamum visuri ro-
 bustioris fidei, postremo plenos gratiæ, & chari-
 tatis fructus demetemus. Hoc non in vno quouis
 homine tantum saluator noster voluit intelligi,
 sed multò magis in ipsa hominum multitudine,
 quam Euangelici seminis iactus attingit. Sensim
 enim vocatio Dei vires suas exerit, & euulsis tri-
 bulis, & carduis errorum præparatur terra future
 sementi Fidei, sensimq; cœlitus affluente diuini
 fauoris imbre, nouum germen in Christo oritur,
 crescit, maturescit in frugè. Ergo cœlestis oraculi
 perspicua promissione confirmatus Euangelicus
 operarius certissimè intelligat laborè suum non
 esse inanem, sed magna emolumenta salutis ho-
 minum allaturum, quia qui promisit, fidelis est, &
 negare se ipsum nõ potest, tametsi successum in-
 terdù ipse non videat. quã vellet citò, interdum
 ne tarde quidem fortassis, quia fieri potest, quod
 Euãgeliũ habet, vt alius sit, qui seminat, alius qui *IOAN. 4.*
 metit. Sed qui metit, mercedè accipit, & congre-
 gat fructum in vitam æternã. Nõ tamen sibi soli
 metit, mercedèq; accipit, sed potius vt & qui se-
 minat, simul gaudeat, & qui metit. Siquidè om-
 nes in Christo vnum sunt. Adde etiã in præsentì
 fructum laboris sentiri, & cum magna suauitate
 decerpi ab ijs, qui curam suam iactant in Domi-
 no, & commissò officio non desunt, si qua decet
 patientia, & longanimitate, quos Deus expectat, *LUC. 8.*
 ipsi quoque expectare non dedignentur.

Neque enim fructus affertur nisi
 in patientia.

Quid

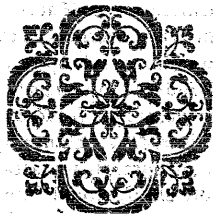
Quid restet de Catechismo dicendum.

CAP. XXIII.

2. Cor. 9.

HOC animo instructus qui ad erogandum diuini tritici mēsuram accedit alacer, siquidem hilarem datorem diligit Deus, quid traditurus sit, tum qua methodo, & ratione cogitare debet, vt in altero fidelis, in altero prudens sit. Quæ ergo nouas gentes, rudes Fidei populos doceri oporteat, & quibus ea rationibus, vt animo hæreant, effici queat, quoniam præcipuus est scopus catechizantis, noua disputatione explicandum est.

FINIS LIBRI QUARTI.

477

DE PROCURANDA
INDORVM
SALVTE,

LIBER QVINTVS.

Finis Christiana doctrine Christi cognitio & dilectio.

CAP. I.

Finis legis Christus ad salutem omni
credenti, & finis præcepti charitas
de corde puro, & conscientia bona,
& fide non ficta. Hic vniuersæ do-
ctrinæ Christianæ summa est, quæ nihil aliud
commendat quam Christi fidem per dilectionem
operantem. Præclare D. Augustinus illa duo his
verbis colligit, Omnis scriptura diuina quæ ante
scripta est ad prænuntiandum aduentum Domi-
ni, & quicquid postea mandatum est literis, &
diuina autoritate firmatum, Christum narrat, &
dilectionem monet. Hæc verò duo vnum esse
quodammodo Ioannes apertè docet, Hoc est,
inquit, mandatum eius vt credamus in nomine
filij eius Iesu Christi, & diligamus alterutrum, si-
cut dedit mandatum nobis. Etenim in hoc appa-
ruit charitas Dei in nobis, quoniam Deus filium
suum vnigenitum misit in mundum, vt viuamus
per eum. Verè ergo & finem Christum, & finem
charitatem scriptura dicit: verè in illo verbo
legem

Rom. 8.

1. Tim. 1.

Gal. 5.

*Aug. De ca-
tech. rud.*

1. 4.

1. Ioa. 3.

1. Ioa. 4.

*Matt. 22.**Rom. 13.**2. Cor. 3.**1. Ioa. 3.**Heb. 11.**Heb. 12.**Act. 4.**1. Cor. 3.**Ioa. 20.**Apo. 1.**1. Cor. 1.*

legem pendere, Diliges, & plenitudinem esse dilectionem: & verè nihilominus, in Christo euacuari legem, & impleri omnia, siquidem nullus est alius diuinæ institutionis scopus, quam Christus cognitus & dilectus. Etenim vita æterna est cognitio Christi vera & perfecta. Nam qui dicit se nosse eum, & mandata eius non custodit, mendax est. Quoniam igitur duæ sunt rationalis naturæ partes: cognitio, & appetitio, duæ humanæ vitæ rationes, contemplatio & actio, duo quoque sunt doctrinæ Christianæ lumina, cognitio Christi, & dilectio, necesse est duas etiam esse doctoris Evangelici functiones, docere, & exhortari, atque doctrinæ omnis, & cognitionis finis est Christus, omnis exhortationis, & actionis finis est charitas. Porro cognitio Christi, quam Fidem dicimus, symbolo traditur, charitatis omnis actio Decalogo continetur. Ergo prædicatoris Christiani est, & Fidem docere, & mores instruere. A Fide verò inchoandum est, sine qua impossibile est placere Deo, cuius autor, & consummator est Christus. Quamobrem illa prima, ac præcipua cura esse debet ministri Evangelici, ut gemitibus Christum annuntiet, cum sit nullum aliud nomen sub cælo datum hominibus ad salutem consequendam. Neque verò potest quisquam aliud fundamentum ponere, neque est aliud ostium, neque via alia ad vitam æternam. Christus lac paruulis, cibus grandibus, Christus Alpha, & Omega, & principium sapientiæ totius & finis. Desinat Christi minister. quæserit quid aliud doceat

doceat quam Christum, qui factus est nobis sapientia, & iustificatio, & redemptio. Absint procul hæreticorum calumniæ. Christum nobis esse omnia cum dicimus, & nihil præter hunc sapere oportere, non tam sumus stulti, ut iccirco manendum in peccatis sentiamus, quod Paulus execratur, alioqui quomodo Christus vita erit, si nondum peccato mortui sumus? Itaq; & dixi, & dicam Christianæ prædicationis finem esse Fidem Christi non tamen otiosam & mortuam, & quam Paulus nihili facit, sed viuam illam, & efficacem, & fructuosam, quæ per dilectionem operatur. Quamobrem quid Fides Christiana habeat, deinde quos mores exigat, disserendum est.

Rom. 6.

Iacob. 2.

1. Cor. 13.

Gal. 5.

Christi annuntiandi curam præcipuam esse debere.

CAP. II.

M I H I verò monstri simile semper est visum, inter tot millia Indorum Christiano nomine donatorum tam esse rarum, qui Christum agnoscat, ut quod Ephesij olim Paulo de Spiritu sancto responderunt, possint hi de Christo melius vsurpare, Neque an sit Christus, audiuius. Cum verò sint hæc prima elementa serinonum Dei, cumque nihil aliud insonet omnis scriptura diuina, quid caulæ putemus esse, quod vix in hoc loco consistunt aliquando catechistæ, ut Christum ostendant, atq; imprimant menti Neophytorum? Nam si paulo

Act. 19.

paulo curiosius interrogas, vix pleniorē de Christo notitiā in plerisque reperias quam de Petro, aut Paulo, aut Danide, aut alio quouis homine, interdum ita noua accidit his Christi commemoratio, ac si de Ænea, aut Romulo mentio fieret. Quod tantum Euangelij dedecus tantam Christiani nominis contumeliā nescio quo fulmine satis vindicari posse existimem, vt homo Christianus, & annos iam viginti, aut triginta terens Ecclesiā, rogatus de Christo, neque quis sit, neque verū an sit, prorsus intelligat. Adocent multi nescio quæ frivola, quidam præposterā omnino, pleriq; Christum quidem annuntiant, sed ita cursim, & obscurē, vt nihil hīc magis Indus consistat animo, quam in ceteris omnibus. Hæc ergo prima & maxima Euangelici catechistæ præceptio sit, vt Neophitus Christum teneat, & memoria, ac intelligentiā menteq; tota, quantum capax est, capiat. Et quamuis res notissima sit, quam loquor, nullisq; testibus egeat, tamen dignum est primo Euangelij prædicatores contemplari, quid docuerint, & quo omnis eorum spectarit oratio. A Christo instructi, & redempti nihil aliud quàm Christum Magistrum, & Redemptorem perpetuū loquebantur. Siue enim Apostolorum Principem Petrum cum plebe, cū principibus Iudæorum, cum gentibus differentem, siue Stephanum, siue Philippum, siue Paulum, & Barnabam ad gentes, siue solum Paulum ad gentes sæpe verba facientem sæpe ad populum Hebræorum, siue cæteros omnes parentes,

Act. 2. 3.

4. 10.

Act. 7. 8.

Act. 13.

16. 17.

Act. 23. 26

&

& præceptores nostros spectes, ne vnã quidem
 concionem inuenies, in qua Iesu Christi Dei no-
 stri annuntiatio non vel totum argumentum ora-
 tionis sit, vel certè præcipuus scopus, quò cætera
 tandem referantur. De Epistolis superuacaneum
 est dicere, cum quæuis illarum pagina Christum
 loquatur. Cur hoc? Nos prædicamus Christum
 crucifixum Iudæis quidem scandalum, gentibus
 autem stulticiam, ipsis autem vocatis Iudæis, atq;
 Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapien-
 tiam. Hæc est, inquit, virtus Dei ad saluandum,
 & Dei sapientia ad docendum, siquidem, & gra-
 tia, & veritas per Iesum Christum facta est. Ni-
 hil ergo aliud oportet scire, neque aliunde vires,
 & salutem sperare. Meritò Paulus gloriatur sibi
 id diuinitus datum, vt mysterium Christi excel-
 lenter ostenderet. Mihi, inquit ille, omnium san-
 ctorum minimo data est gratia hæc in gentibus
 Euangelizare inuestigabiles diuitias Christi, &
 illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramen-
 ti absconditi à sæculis in Deo. Itaque glorianter
 addit, prout legentes potestis intelligere pruden-
 tiam meam in mysterio Christi. Neque verò
 Euangelici tantummodo & Apostolici studij fuit
 Christum mundo indicare, verum etiam Pro-
 phetica, & Legalis ætatis, quando velut par-
 uuli tenebamur sub prædago conclusi in eam
 fidem, quæ reuelanda erat, Nam & tunc, & lon-
 gè ante cum primum homini Deus innotuit,
 omnia & gesta, & scripta Christum prænun-
 tiabant, Christum significabant, quemadmodum

1. Cor. 1.

Ioan. 1.

Ephes. 3.

Gal 3.

Act. 10.

2. Cor. 3.

Luc. 24.

Phil. 3.

Hier. 31.

Apostolus Petrus ostendit, Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent. Et Paulus Apostolus velamen veteris testamenti in Christo euacuari. Et ipse Dominus prædicaturos discipulos instituens, Omnia quæ scripta sunt in lege, & Prophetis, & Psalmis de me. Quamobrem cum omni homini in Christi cognitione salus posita sit, cuius eminentem scientiam tanti facit Apostolus, vt præ illa cætera ster-
cus putet, hæc prima hæc potissima, ac pro-
pæmodum singularis Christiani magistri cura
sit, & infatigabilis ardor Christum annun-
tiandi, Christum docendi, vt Christum omnes
agnoscant à minimo vsque ad maximum, il-
lamque propriam sui muneris exultimet vocem,
cognosce Dominum.

*Contra opinionem eorum, qui sine Christi noticia
posse aliquem saluum esse volunt.*

CAP. III.

QVÆ cum ita habeant, vix satis mirari
possum, quid præceptoribus quibusdam
scholasticis, viris certè grauibus nostri sæculi
in mentem venerit, vt nunc quoque tempo-
ris post tandiu reuelatum Christum sine Chri-
sti noticia salutem cuiquam æternam continge-
re posse confirmet. Quorum opinio tam mi-
bi semper visa est, ac modo quoque videtur
absurda, vt nullo modo dabitem antiquos pa-
tres Augustinum præsertim in homine Chri-
stiano

stiano nedam Theologo molestè id accepturos fuisse, ac nescio sanè an etiam à seueriore censura temperare potuissent, à qua tamen propter autorum & eruditionem, & pietatem abstinendum nobis est, quorum vestigia potius solemus sequi. Sed illud & liberè & vere dicendum est non dignam Theologo esse sententiam, quæ nihil in sacris literis, nihil in sanctis Patribus firmitudinis habeat, tantum humana quadam suspicione introducta propter eorum infinitam multitudinem, qui in hoc nouo orbe tam longa ætate Euangelij luce caruere, quibus aditus in cælum omnino cludi videtur, si ad salutem fuerit Christi nouicia necessaria, quam rebus humanis ita labentibus consequi nullo modo potuerunt, cum haberent nullos Fidei præcones. Quid igitur? inquit. An his omnibus impossibile esse salutis viam sentiendum est, in quorum potestate non fuit Oceano trajecto ab Europa prædicatores accersere? ipsos verò sponte venientes sero tandem post mille quadringentos annos viderunt? Quin potius cælestem ianuam illis aperimus, & portia sibi concessa saluos esse posse censemus? Rigidum est enim & à Dei qui omnes homines vult saluos fieri, charitate alienum, vt ea exigat, quæ neque ipse dat, & homines per se præstare non possunt. Hæc illorum ratiocinatio est, qua eo quoque impulsæ sunt quidam, vt sine Fide per naturalem tantum cognitionem salutem consequi istos posse confidant, quorum sententia, tametsi catholici ipsi sint

1. Tim. 2.

tam est apertè hæretica, vt nihil magis repugnet Fidei, quam sine Fide saluum esse hominum quemquam. Porro alij inde pedem referentes, ne ex tam lubrico, & periculoso loco in præceps se se darent, tutiùs illi quidem, sed quam consentaneè ipsi viderint, assenserunt sine Fide quidem neminem esse saluum, sed tamen Fide nihil aliud de necessitate salutis opus esse cognoscere, quam quod naturali ductu intelligi potest. Quasi verò Fides ab Apostolis necessaria definiatur ad illa percipiendâ, quæ à creatura mundi per ea, quæ facta sunt visibilia, cognosci possunt, ac non potius ad ea quæ in cor hominis non ascenderunt, nobis verò reuelauit Deus per spiritum suum. Nam ad naturalia, necessariò cognoscenda natura ipsa non vsque adeò deficit. Fides verò est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium. Quæ ergo non apparent, id est, supra captum, & rationem hominum sunt, de quibus scribitur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi, ea per se ad Fidem pertinent, cætera verò per accidens. Igitur vt rem proprius attingam, post nouum hunc eundemque vastissimum orbem inuentum nostri Theologi talia cœpere & docere, & scribere, cum per mille quadringentos annos, neque in sacris, neque in scholasticis Doctoribus vestigium eius sententiæ extet, quod equidem sciam, quin omnes consentienter affirmant sine explicita Fide Christi neminem esse saluum. Hanc autem

Rom. 1.

1. Cor. 2.

Heb. 11.

Eccl. 3.

autem suam sententiam ex quadam Sancti Thomæ opinione confirmandi occasionem libenter arripuerunt, de primum veniente ad vsum rationis, quemad Deum conuerti, & posse, & debere vult, atque è vestigio si faciat, gratiam iustificationis accipere. Ex quo colligunt nihil eiusmodi puero opus esse alia cognitione quam boni honesti, quod pro illa ætate potest agnoscere. Horum, pro Indorum salute patrocinium eo libentius amplecterer, quo me huius causæ studiosiorem profiteor, nisi valde reuocaret, quod ad Patrem nemo venit nisi per Christum, quod nulla alia est via, qua eatur, nullum aliud ostium, quo intretur ad vitam. Ac re quidem vera, si potest sine Christi noticia salus esse aut iustitia, ergo gratis Christus prædicatur. Frustra Apostoli mittuntur in orbem, frustra præcipitur, Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Non frustra, inquit, Christus annuntiatur. Nam & plures & facilius, & vberius salutem consequuntur. Ego vero existimabam Christi annuntiationem, hoc est Euangelium, non vt plures, & melius sibi fierent, necessariam esse, sed vt omnino possent homines salutem consequi. Ita sanè existimabam, imo verò non existimo, sed tam certò, & apertè mihi persuadeo Pauli hanc esse sententiam, vt neminem putem repugnaturum, qui sincere, & attente illius verba expendat in eo loco epistolæ ad Romanos, vbi expressè hoc versat. Finis legis, inquit, Christus ad salutem omni credenti. Quam

In. 3. d. 25.

Io. 6.

Io. 1. 4.

Io. 1. 0.

Marc. 16.

Rom. 10.

sententiam postquam confirmavit, & æquè docuit Iudæis, & gentibus Christi fidem necessariam esse, omittens Hebræos, de quibus satis multa dixerat superiore capitulo, transit ad gentes, & illa propositione prolata, Quicumque inuocauerit nomen Domini, saluus erit, affert quæstionem & vrget vehementer, Quomodo ergo inuocabuat, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Et mox, Ergo Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Sed dico, Nunquid non audierunt? & quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hæc Apostolica responsio est, & difficillimæ quæstionis absolutio. Quomodo inuocabunt, inquit, in quem non crediderunt? consentiunt hîc nobiscum Fide opus esse ad salutem. At quomodo credent ei, quem non audierunt? Profectò si istorum opinio vera est, facillime respondetur Paulo, & verissimè, neque prædicante, neque mittente opus esse, neque vero audiente, si quidem potest homo concipere Fidem sine aliqua reuelatione aut prædicatione; potest sibi sufficere ad salutem sine noticia Euangelij, potest inuocare Deum, quem per ea, quæ facta sunt, conspicit. Nonne ita nobis respondent, cum Christi notitiam dicimus necessariam ad salutem? Falsò ergo Paulus docet neminem sufficienter inuocare, & credere ad salutem,
qui

qui non audierit Euangelicam prædicationem, si vera ista sunt. Quod si Paulus falli non potest, profectò ista vera non sunt. Si pergas Paulum interrogare, Quid de ijs, qui nunquam audierunt Euangelium? respondet tibi, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum, nimirum prædicationem eorum salutis, qui salui futuri sunt ex gentibus, toto orbe terrarum non defuturam, qui verò ex ijs perierint, suorum scelerum, non ignorati Euangelij pœnas duros. Dicis durum hoc esse, & asperum, at memineris ab Apostolo eos reprehendi, qui iustitiam suam volentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Non enim hîc agitur, durum ne hoc, & seuerum sit, an benignum, & liberale, sed vtrum verum necne. Alioqui eadem pietatis specie cogentur etiam paruulis eorum, qui Euangelium audire non potuerunt, sine baptismo salutem dare per quâcumque Fidei protestationem parentum, vt olim fiebat in lege naturæ? Cur enim paruuli sine Euangelico sacramento salui esse non possunt, & tamen grandiores sine Euangelica lege possunt? Quod si fatentur Euangelica lege iam promulgata nusquam gentium ad iustificandos paruulos antiqua sacramenta satis esse, & pro ijs omnibus vnum dumtaxat valere baptismum (neque enim hoc sine aperto errore negari potest) quid quæso rationis habet, maioribus notitiam legis naturæ ad salutem posse sufficere? Etenim quicquid contra nitantur,

Rom. 10.

fateantur pariter necesse est, modo sine Euan-
 gelica lege homines posse saluari, quod qui
 non putat absurdum, cum eo ego amplius mi-
 nimè disputem. Paulum profectò apertius lo-
 quentem nemo desideret: cuius omnes sancti
 expositores sensum esse, quem dixi, probant,
 maximè Beatus Thomas, cuius commentatio-
 nem afferre non moror, cuius se hi scriptores
 in primis autoritate tuentur. Post enarratum
 ergo locum Apostoli, ita dubitat, Nunquid il-
 li, ad quos non peruenit prædicatio Euan-
 gelij, vt potè si fuerunt nutriti in syluis excu-
 sationem non habent de peccato infidelita-
 tis? Ad hoc dicendum est, quòd secundum
 sententiam Domini, quæ habetur Ioannis. 16.
 Illi qui loquentem Dominum, vel per se, vel
 per discipulos suos non audierunt, excusatio-
 nem habent de peccato infidelitatis, non ta-
 men beneficium consequentur, vt scilicet, iu-
 stificentur ab alijs peccatis, quæ vel nascen-
 do contraxerunt, vel malè viuendo addide-
 runt, & pro his damnabuntur. Si qui tamen
 eorum fecissent, quod est in se, Domi-
 nus secundum suam misericordiam prouidi-
 dit mittendo eis prædicatorem Fidei, si-
 cut Petrum Cornelio, & Paulum Mace-
 donibus. Hactenus Thomas. Augustini au-
 tem de hac re tam est aperta sententia, vt
 nullo modo subterfugi queat. Adeò enim
 Christi noticiam ad salutem necessariam vult,
 vt ijs etiam, qui ex gentibus ante tempus
 Euan-

Thom lect.
3. in. c. 10.
ad Rom.

Act. 10.
c. 16.

Euangelium seruari sunt, minime id contigisse
 dicat absque reuelatione vnus mediatoris Dei
 & hominum Iesu Christi. Nam vt cætera missa
 faciam, ita scribit in libris de ciuitate Dei, Diui- *Aug. li. 18.*
 nitus autem prouisum fuisse nõ dubito, vt ex hoc *de Ciu.*
 vno sciremus (loquebatur autem de sancto Iob) *ca. 47.*
 etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundũ
 Deum vixerunt, eique placuerunt, peruenientes
 ad spiritualem Hierusalem. Quod nemini con-
 cessum fuisse credendum est, nisi cui diuinitus
 reuelatus est vnus mediator Dei, & hominum
 homo Christus Iesus. In secundo quoque libro
 de gratia Christi id ipsum multis confirmat. Ne- *Aug. lib. 2.*
 que tamen displicet mihi illa quorundam tem- *de gratia*
 peratio, vt implicita quidem fides Iesu Christi, *Christi. ca.*
 explicita vero vnus mediatoris satis fuerit ad sa- *24. 25. &*
 lutem consequendam ante Euãgelicum tempus. *26.*
 Tunc enim, vt ait Paulus, tanquam paruuli cu- *Gal. 3.*
 stodiebamur inclusi in eam fidem quæ reuelada
 erat. At post reuelatam fidem, patere alicui vitæ
 ianuam nisi per reuelatam, & expressam Christi
 cognitionem nullo modo assentior, omnibus &
 antiquis, & nouis scriptoribus hac parte stanti-
 bus præter paucos quosdam scholasticos, qui ne-
 que ratione aliqua firma, neque veterum auto-
 ritate, sed sua potius suspitione ducuntur. Neq;
 verò extremam salutem tantum, sed iustitiam
 etiam primam sine Euangelij cognitione post
 promulgatum orbi Euangelium cuiquam con-
 tingere existimo, in quo alij minus molestè, sed
 tamen falso contradicunt. Neque Augustini

Aug. lib. de
Præd. san-
ctor. c. 7.

alium fuisse sensum quicquid hi cōtenderint de-
monstrabunt. Non enim Cornelij (quoniam hoc
loco vrgent) eadem causa est, & infidelium huius
temporis. Etenim quemadmodum Iudæis fides
vnius mediatoris tunc temporis sufficiebat ad iu-
stificationem, antequam Iesus Christus euange-
lizaretur, ita quoque Cornelio Iudæorum, & li-
bris, & consuetudine instructo sufficere potuit,
vsque dum à Petro disceret Christum. Nunc ve-
rò postquam toto orbe terrarum Iudaica, & lex,
& sacramenta prorsus abolita sunt, vt non mor-
tua solum, sed etiã mortifera sint, omnino Euan-
gelica mensura querenda est fidei, sine qua ne-
mo, quod satis est, credit, cum lex fidei sola iu-
stificet, id est, nullum aliud salutis initium sit
præter fidem Iesu Christi. Quod si quis pergat
querere. Ex quo nam tempore explicita fides
Christi cœperit esse necessaria ad iustitiã, equi-
dem respondebo ex illo ipso, cum primum pro-
mulgatum est orbi Euangelium. At Indis non
erat hæctenus promulgatum, inquis, ita ego sanè
arbitror, verum nihil ad rem. Neque enim de ea
promulgatione sermo est, quæ cuius ignoratio-
nis locum nullum relinquit, sed de ea potius,
quæ cum solennis sit, & pro legislatoris volun-
tate conueniens, omnes contrarias leges abro-
gat, contractusque dissolvit. Scimus igitur sa-
cramenta omnia, & legis, & naturæ abolita esse,
scimus Euangelicam legem quæ est fides Iesu
Christi, omnes mortales aliquando cœpisse ob-
ligare: quo verò primùm tempore sufficienter

pro-

promulgata fuerit, alijs aliter statuentibus, nos nescimus. Cornelij certè tempore nondum plenè propalatum fuisse Euangelium Gentibus, vel ipse Petrus testis est, cui ea de re erudiendo cœlesti visione opus fuerit. Nunc ergo cum æquè vel notum, vel ignotam sit Gentium populus siue esse aliquem mediatorem diuinitus prouisum, siue hunc esse solum Iesum Christum, non est, cur sine Euangelij noticia remissio peccatorum alicui tribuatur. Alij sentiunt Cornelium non verè iustificatum esse coram Deo ante Petri prædicationem, cum & animam immundo comparetur, & audita remissione peccatorum per Christum ceciderit Spiritus sanctus, neq; ab ea sententia valde abhorret Chrysofostomus: verum quia difficile est, quæ scriptura religiosum, & timètem Deum, & acceptum Deo & operantem iustitiam dicit, non eundem vere iustificatum intelligere, commodius explicatur accersendi Petri necessitas, non vt absolutè gratiam consequeretur, sed vt Euangelicam gratiam ea plenitudine & firmitate qua per Iesu Christi fidem conferebatur. Modo verò post latè prædicatum Euangelium eiusdem necessitatis putamus credere, & in Christum credere, sine cuius mysterij fide iustificari neminem & olim beatus Thomas, & nuper sancta synodus Tridentina decreuit. Sed quid agemus de infinitis hominum millibus, qui neque audierunt Euangelium, neque verò audire potuerunt? An eorum neminem saluum esse posse censebimus?

Mini-

*Ita sentit
apertè D.
Greg. hom.
in Ezech. 9.*

*Reda in
acta, fidem
operam tri-
buit Cor-
nelio.*

*Tho. 1. 2. q.
113. ar. 4.
ad 2. & 3.
Conc. Tri.
sess. 6. c. 6.*

Minime vero. At sine miraculo fidem doceri nō
 possunt. Primum miraculum dici non debet Dei
 peculiaris prouidentia vel Angelum, vel homi-
 nem destinantis, vt euangelizet ei, qui quod po-
 test, præstitit. Nam vt rarum hoc est, & rarissimū
 vt in natura iam obscurata, & grauissimè saucia
 ad tam præclaros quisquam conatus assurgat, id-
 que sine præueniente Dei auxilio facere nequit,
 ita prouidentia singulari non destituendum ipsa
 ratio confirmat, cui tam singulare contigerit stu-
 dium boni. Quod si adhuc miraculum vocādum
 perstant, quid de nomine digladiandū est? Certè
 hi tanquam eiusmodi opera Deo graua aut an-
 gusta & inuisitata forent, ita parcè & arctè cohi-
 benda putant. An non ad ipsum illum Corne-
 lium, & Angelum, & Petrum missos legunt? An
 non ad Eunuchum Candacis Reginae Philippū
 Diaconum? An nō ad Macedones, & ad Lydiam
 Paulum? Quod si noua quærimus, præsto est
 Paulus ille Iapponensis, qui tanto tempore cri-
 minum suorum medelam exoptans, & Franci-
 scum Xauierum quærens tam longo maris cir-
 cuitu, eo que non inuento abiens Malacam tem-
 pestate reuocatus est ex ipso Sinensum aspectu,
 vsque dum in illum rediens incideret, & Christi
 Euangelio audito per fidem non solum ipse ser-
 uatus sit, verum amplissimæ genti suæ Christum
 annuntiandi Francisco fuerit, & hortator & dux.
 Ad hunc sanè modum de cæteris, si qui tales ex-
 titerint, sentiendum esse non tam ego quam
 Thomas ipse respondet: à quo cum obiectio-
 nem

Acto. 10.

Acto. 8.

Acto. 16.

nem suam dilui videant, nescio quomodo in
 eam sententiam vocare possint, quam refellit.
 Sed de puero veniente ad usum rationis nego-
 tium nobis ex Sancto Thoma facessunt. In
 quo si nulla neque ab Angelo, neque ab homi-
 ne doctrina expectanda est, certè neque Chri-
 sti, neque Dei notitiam pro illa ætate firmam ha-
 bere potest. Itaque iustificabitur is, qui Deum
 adhuc non novit, & falsum erit quod Apostolus
 de fide necessaria, ut placeatur Deo, scripsit, Cre-
 dere oportet accedentem ad Deum quia est, &
 quia inquireribus se remunerator est. Quod si
 & hoc ipsum implicite credi satis esse dicunt, pro-
 fectò nihil dixit Apostolus. Nam implicite non
 illa solum credere oportet accedentem ad Deum,
 verum & illa Adam extra paradysum formatum
 esse, & octo animas in arca Noe servatas, & To-
 biæ filium fuisse cognomine, & quicquid diui-
 na literæ tradunt. Quod si certa aliqua fidei men-
 sura designanda est, & firma saltem de Dei maie-
 state & providentia conceptio, profectò à quo
 hanc fonte puerulus haurire potest nulla doctri-
 na imbutus, nulla experientia ductus, ab eodem
 facile hauriet, & Christi mysterium, cum vtrum-
 que vel diuinitus, vel humanitus edocendus sit.
 Itaque vel opinio illa D. Thomæ non vsq; adeo
 tenaciter est tuenda, quam etiam illius plerique
 discipuli non satis sibi persuadent, vel si retinen-
 da est, ad eum modum explicanda est, quem an-
 tiquiores illius discipuli sequuntur, ut etiã pueri
 iustificatione reuelatio Christi antecedit. Neq;
 enim

*Tho. 14. de
 Verit. a. 10
 ad 1. & in
 c. 10. Rom.
 lect. 3.*

Heb. 11.

enim propter incertas opiniones dogmata debemus certa deserere . Cum ergo fides infusa necessaria sit , non vt credat homo , sed vt aliquid credat , id est , non tam propter actum quam propter obiectum , quærenti quodnam fit illud , nihil aliud occurrit , quam quod Patres tradunt , vt credamus vera esse , quæ diuinitus reuelata & promissa sunt , atque illud in primis à Deo iustificari impium per gratiam eius per redemptionem , quæ est in Christo Iesu . Quamobrem mysterium Christi primum ac potissimum docere debemus , si illius sapientiam sequi volumus , qui dicebat , Nihil aliud arbitratus sum me scire inter vos nisi Iesum Christum & hunc crucifixum .

Cœc. Trid.
sess. 6. c. 6.

1. Cor. 2.

Contra errorem illius , qui Christianos rudiores sine fide explicita Christi asseruit posse saluari.

C A P. IIII.

BE N E autem habet quod nemo scriptorum Christi notitiam necessariam negat ijs , quibus fides prædicata est , quin potius disertè admonent præceptum de Christi mysterio explicitè credendo , & diuinum esse , & omnibus hominibus necessariò propositum , tum vero eos , qui fidem audierunt sine illius mysterij cognitione saluos esse non posse . Aiunt verò infideles barbaros , quibus Euangelium non est nuntiatum propter ignorantiam excusari à peccato , quod nos quoque libenter damus : sed eosdem

dem, si fecerint quod in ipsis est, sine fide explicita Christi salutem consequi posse censent, quod nobis ne quicquam placet, sed interim teneamus illud, quod nemo catholicus potest abnuere, De mysterio Christi expresse sciendo Christianis omnibus sine exceptione diuinum esse preceptum, neque verò quemquam eorum, quibus Evangelium prædicatur, ad salutem iustitiæ coram Deo peruenire posse nisi per fidem explicitam Christi. Qua de re non ita pridem in hoc nouo orbe vir quidam diu, & insigniter doctus, & valde religiosus habitus, iam vero magnus, vel factus, vel patefactus Hæreticus nouum dogma, vt ille quidem iactabat, pium & salutare, sed reuera valde impium, & perniciosum inducere conatus est, idque multis prolixisque commentationibus egit, vt persuaderet, Nempe Indorum populis cæterisque hominibus rudioribus non esse necessarium ad salutem, vt mysterium Trinitatis, neque verò mysterium Christi explicitè crederent: sed satis esse, vt scirent vnum esse Deum, eumque bonis præmia, malis supplicia digna reddentem, in cæteris verò legem nostram, hoc est Christianã, diuinam esse & certò tenendam. Deniq; præter illa duo nihil aliud quam vt crederet communitè & implicitè, quæ tenet Ecclesia. Quamobrem hæc ipsa Indis prædicanda esse, cætera non ita magnopere curanda. Causam huius sui dogmatis ille reddebat, quòd Deus ad impossibile neminè obliget: esse verò tam obtuso & absurdo ingenio plerof-

496 DE PROCVRANDA INDORVM
plerosque, vt neque mysterium Trinitatis, neq;
mysterium Christi percipere possint, quos si co-
gas isthac explicitè credere, nihil aliud agas, quã
vt cœli ingressũ miseris occludas. Addebat porro
cũ diu de hac re secum ipse deliberasset, atque
ita sentiret, vt dixi, diuina se reuelatione penitus
confirmatum vsque adeo, vt Paulum ipsum Apo-
stolum per reuelationem dixisse affirmaret, Ru-
dioribus non esse necessarium ad salutem crede-
re Christum esse hominum saluatorem. Quis ve-
rò pseudopaulus ille, & pessimus dæmon fuerit,
Angelus lucis haberi volens, satis iam ac plus etiã
quã velle mus, innotuit. Sed autore misso, ipsum
dogma tractemus eo quæ accuratius, quod iuga-
lum ipsum Euangelij ferire contendat. Omnis
penè prædicationis Indicæ labor & cura tollatur
necesse est, si vera illa sint. Paucis verò nõ solum
impiam, sed stultam quoque assertionem perspi-
cũ demonstrabo. Quid enim impium magis,
quã & apertæ Domini sententiæ, & gentium la-
luti per Christum obtinendæ contradicere? Ite,
inquit, in mundũ vniuersum, & prædicate Euan-
gelium omni creaturæ, qui crediderit & bap-
tizatus fuerit, saluus erit, qui vero non crediderit
condemnabitur. Euangelium ergo suscipere &
credere omnem creaturam oportet, si salua esse
velit. Atqui Euangelium, & Christi notitia no-
mine quidem sunt duo, re ipsa penitus idẽ. Quo-
modo enim Euangelium nouit, qui Christum
non nouit? Ex quo planè apparet, quam stultè
illud dicatur, vt is, qui f. em Christianam habet,
Christum

Marc. 16.

Christum tamen ignorare possit. Nam si quis Æneida aut Odysseam tenere se se diceret, neque tamen Æneam aut Vlysssem vnquã audisse, quis obsecro risum tenere possit? Præterea qui nouit se fieri aut esse Christianum, & non Iudæum aut paganum, qui Christum non nouit? Quomodo eam legem profiteri potest, qui quid lex habeat, ignorat? Omnis Christianus, quatenus Christianus est, Christum profitetur. Itaque docere quæquam Christianum esse debere, si saluus esse velit, neque tamen opus esse, vt Christum agnoscat, nihil aliud est quã cum ratione insanire. Ad hæc quã ineptè & fatuè iubetur Indus credere, quæ credit Ecclesia, qui tamen Christum ignorare permittitur? Omnino repugnat vtrumque. Etenim Ecclesiam nisi congregationem fidelium Christum verè tenentium intelligat, non magis Ecclesiæ credit quam synagogæ Iudæorum, aut scholæ Atheniensium, sine Christo enim Ecclesia neque esse, neque intelligi potest. Siue ergo Ecclesiam voces, siue Christianorum legem, siue fidelium coetum, nisi Christum Indus agnoscat, Ecclesiæ mysteriũ scire non potest. Vt illud prætereã, quantæ insanix sit mysterium Ecclesiæ mysterio Christi præponere in necessitate fidei explicitæ. Ioannes certè Apostolus ita colligit. Et hoc est mandatum eius, vt credamus in nomine filij eius Iesu Christi. Et hæc est, ait, victoria que vincit mundum, fides nostra. Quæ autem sit fides nostra, statim adiungit, Quis est qui vincit mundum? nisi qui credit, quoniam Iesus est filius

1. IOAN. 5.

1. IOAN. 5.

498. DE PROCURANDA INDORVM
Dei. Igitur eiusdem præcepti, eiusdè necessitatis
est Christiano credere, & in Christum credere,
eadem fides Christiana, & fides Christi. Docendi
ergo sunt Indi, & gentes omnes mysterium Chri-
sti, & qui genus aliquod hominum inde excipit,
grauiter errat, ne hæreticum apertè dicam, quod
tamen nonnulli graues autores intrepidè affir-
mant. Sed homo absurdus est, inquit, rudis, he-
bes, senex est iam decrepitus, æthiops est trunco
similis, Vruse est vix quicquam à pecude distans.
Hosne atque horum similes Trinitatis mysteriũ
discere coges, quod est vique adeo difficile ma-
gnis etiam & promptis ingenijs? Mysteriumne
Christi, quod captum superat mentis humanæ
ex tam stolido sensu exiget? Ego verò mysterium
Christi (nam de cæteris dicam postea) intellige-
re neminem cogo, quod est paucorum, credere
verò omnes debere dico, quod nemo nõ potest.
Nemo enim tam est absurdus, qui nequeat vt-
cunque cogitare Deum & hominem. Doceri
ergo potest, Deus factus homo, hic est Christus
Iesus, addat, cur id sit factum, vt nos prorsus à
peccatis eriperemur, & vitam consequeremur,
atque ita discet esse vnicum saluatorem nostrũ.
Mox ordinem quoque doceatur, quod cõceptus
sit Spiritus sancti opera ex virgine, & natus, &
crucifixus, & post mortem resurgens in vitã im-
mortalem. Hæc profectò cogitatione percipere
non est impossibile, quin potius si Paulo Apo-
stolo credimus, prope est valde verbum in ore
nostro, & in corde nostro, hoc est verbum Fi-
dei

*Dominicus
Soto in 4.
d. 5. a. 2.*

Rom. 10.

dei, quod prædicamus, quia si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitavit à mortuis, saluus eris. Cum ergo quæritur, quid in mysterio Christi gentes docendæ sint, respondetur, Dei filium factum hominem propter nos crucifixum resurrexisse, quam summam esse Evangelij rectissime dixit Chrysoströmus. Itaque tria quædam breuiter insinuantur, Primum Christum esse Deum & hominem, deinde mortuum esse propter peccata nostra, tertium, vitam immortalē, & beatam possidere, quam nobis communicare vult. Hæc qui nullo modo percipere possit, neminem esse arbitror, si congruenter doceatur. Nam & corporali imaginatione cogitari possunt, quod est hominibus facillimū, & utrumq; depingi, & verbis exprimi satis queunt. Memoriter verò tenere, & acutè intelligere, & aptè explicare scio non omnes posse, & Deum bonum nihil exigere ab homine, quod præstare non possit. Quod si quisquam tam obtusus & saxeus vel fingatur, vel reperiatur, qui nullo modo cogitare & percipere possit Christum esse hominum saluatorem, & Dominum, hunc ego vel sensus humani expertem existimabo, vel propter sua crimina diuino iudicio retardari, ne vel fidem doceatur congruenter, vel beneuolè capiat. Neque enim dubitamus esse non paucos, qui non habent aures audiendi, quibus licet foris insonet Evangelij tuba, intus tamen surdissimi sint. Ut iuxta verbum propheticum audien-

506 DE PRŌCVRANDA INBŌRVM
 tes non audiant. Nam & consentire verbo fidei
 percepto diuinæ gratiæ est, & ipsum quoque
 quantum satis est, mente concipere, & cogitare
 non nullius est gratiæ, ita vel illud vel hoc sicut
 negatur, diuini iudicij est, cuius effectus cum sæ-
 pe cernamus, causas tamen planè ignoramus.
 Denique quicumq; diuinitus ad fidem Christia-
 nam idoneus iudicatur, sine qua salus & iusticia
 esse non potest, idem ad mysterij Christi agni-
 tionem, quantum satis est, idoneus existimandus
 est, quam si vel neglexerit, vel affectus non fue-
 rit, ostium vitæ æternæ nondum inuenisse sine
 vlla dubitatione existimandus est.

*Quod præcepto cetera mysteria, quæ continentur in
 symbolo, scire omnes Christiani constringantur.*

C A P. V.

MYsterium verò Christi nemo potest per-
 fectè, & vt par est, cognoscere, nisi myste-
 riū quoq; & Trinitatis, & Ecclesiæ doceatur. Nā
 Iesus Christus Dei filius de Spiritu sancto con-
 ceptus est, mortuus est autè, vt suo sanguine mū-
 datet sibi populum acceptabilem sectatorè bo-
 norum operum, in quo esset remissio peccatorū,
 & salus æterna per fidem, & sacramenta Christi.
 Itaque tribus hisce mysterijs, Christi, Trinitatis,
 Ecclesiæ, Christianæ fidei summa definita est.
 Quamobrem ab Apostolis tribus veluti partibus
 symbolum distributum est. Et quæ quidem ad
 natu-

naturam diuinitatis pertinet, in primo loco patri attributa sunt, quæ verò ad dispositionem redemptionis nostræ, secundo loco Dei filio Iesu Christo: porrò quæ ad fidelium gratiam & sanctificationem, ea tertio loco Spiritui sancto ascripta sunt. Neque verò illorum est modo error refellendus, qui plebeio & rustico homini satis esse putant, vt se tenere profiteatur, quæ tenet Ecclesia, qui ab ipsa iam pridem Ecclesia damnati sunt. Quin potius audiamus Augustinum eorum sententiam data opera refellentem, qui sentiebãt sufficere ad percipiendum baptismum confessionem Iesu Christi filij Dei. Ita enim scribit in lib. de Fide & operibus spado (inquiunt) ille, quæ Philippus baptizauit, nihil plus dixit, quam credo Dei filium esse Iesum Christum. Et in hac professione continuo baptizatus est. Num ergo placet, vt hoc solû homines respondeant, & cõtinuo baptizentur? nihil de Spiritu sancto, nihil de sancta Ecclesia, nihil de remissione peccatorum, nihil de resurrectione mortuorum? postremo de ipso Iesu Christo nihil, nisi quia filius Dei est? non de incarnatione eius ex virgine, de passione, de morte crucis, de sepultura, de tertij diei resurrectione, de ascensione, ac sede ad dexteram patris aliquid dicendum est catechizanti, & profitendum credenti? quæ necesse habemus etiam cum ad baptismum temporis vrget angustia, exprimere interrogando, vt baptizandus ad cuncta respondeat, etiam si ea memoriæ mandare non valuit. En quid exigat Augustinus idque ex recepta cõsuetudine totius

*Aug. lib. de
fide & ope.
cap. 9.
Acto. 8.*

502 DE PROCURANDA INDORVM
Ecclesiæ. Et nos dubitabimus teneri quemuis
Christianorum symboli mysteria nosse, & expli-
cate credere, quæ à morituris quoq; exigebantur
ante baptismû: Certe Leo Papa nulla exceptione
facta, Quod continetur, inquit, in symbolo, Do-
minus noster in Ecclesia neminem vtriusq; sexus
voluit ignorare. Concilij Laodicensis decretum
extat, symbolum disci oportere & reddi Episco-
po, aut Presbytero ante baptismû. In Bracharenû
catechumeni totum symbolum Apostolorû do-
ceri iubetur. Sed notior res est, quam vt testimo-
nijs, quæ sunt plurima, indigeat. Igitur omnes
Christiani nemine excepto fidei capita, quæ cõ-
tinentur in symbolo, quantum illorû captus fert,
explicatè tenere diuina autoritate coguntur, qua
de re scriptores quidam docti nõ doctè profectò
dubitant, quorû de hoc diuino præcepto refellen-
do aut cohibendo sententia, vix in opinionû nu-
mero referri potest, cum nostri & multitudine, &
autoritate multis partibus superiores sint. Quo-
niã verò ea, quæ cõmuniter præcipiuntur, pro-
pter urgètes aliquas causas excusari nõnunquam
possunt, non est dubitandum, quin temporis an-
gustia, aut sensus hebetudo, aut minus idonei do-
ctoris facultas, sæpe imbecilliores excuset, si non
vsque quaq; omnia illa fidei mysteria norint. Si
enim baptismi percipiendi, itemq; Eucharistiæ
sumendæ, & cõfessionis peccatorum Christiano
faciendæ, cum iuris diuini præcepta sint, tamen
potest nõnunquam homo excusari, vel ministro
absente vel ipsa materia, vel sua ipsius impotètia

Leo epi. 13.
ad Pulche-
riam Au-
gustam.
Con. Laod.
ca. 46.
2. Concil.
Brach. c. 1.

Tho. 2. 2. q
2. art. 7. &
8. Mag. in
4. di. 1. &
scholastici
ibi & in 3.
dist. 25.

ad loquendum, vel alijs etiam ex causis, neque tamé si voto & animo præstet quod potest, cum vero corde Deum quærat, excludetur à regno, nihil profectò est, cur quamuis diuinum de fidei præcipuis mysterijs ab Apostolis traditis cognoscendis, & expresse profitendis præceptum sit, tamen excusari & absolui non possint multi, quorum sensus tam est exiguus, ut non vsquequaque sufficiat, aut ætas grauis, aut præceptoris inopia, aut aliud extrinsecus obiectum impedimentum.

Neque enim contemnet hos, qui fecit illos, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus, neque deerit Dominus fidei & bonæ voluntati hominis, qui quod potest, bona fide præstat. Itaq; sunt illa quidem omnia symboli capita docenda, discendaque diligenter, & omni studio incumbendum, ut hæreant, idque nulla negligentia detrectari potest, nulla occupatione præpediri, nullius negotij magnitudine contemni, cum sit ipsa animæ salus fides Ecclesiæ: sed tamen ubi necessitas & impotentia obstant, non debemus putare defuturum Deum, si modo ea mensura non desit, quam necessariam diximus omnibus, neque valde difficilem, sine qua salus nemini patuit. Ea verò est, ut credat in vnum Deum per Iesum Christum vnicum saluatorem peccata hominibus remittentem, & sibi obedientibus æterna bona præbentem, sine qua fidei mensura neminem Christianorum fuisse, neminem fore saluum mihi sanè persuadeo.

De mysterio Trinitatis omnibus tradendo.

CAP. VI.

*Damasc. li.
4. de fide
c. 10.*

DE Trinitatis ergo arcano an omnes etiam valde imperiti & rudes necessario docendi sint, partim rectè dubitatur partim non rectè. Nam aliqua ex parte omnes illud debere cognoscere præter patrum autoritatem ea vna ratio aperte declarat, quod nemo Christianus fiat percipiatque baptismum (quod fidei sacramentum antiqui vocant) nisi in nomine Trinitatis. Qui ergo Christianum se esse nouit, non potest iure ignorare mysterium, in quo vnico Christianus effectus sit. Adde quod ex Apostolica & veteri traditione nemo baptizatur in Ecclesia Christi, nisi prius rogatus, an credat in Deum Patrem, & in Iesum Christum Dei Filium, & in Spiritum sanctum, responderit firmiter se se credere. Quantumuis ergo hebes sit, si iudicij aliquid habet, & ita rogatur, & ita respondet, profususque ita expresse credere iubetur. Namque implicite & inuoluntè non isthæc solum, sed quæcunque diuinæ literæ produnt, credit, de quibus tamen non omnibus interrogatur, quod ea expresse scire omnia, illi minimè opus sit. Præterea cum nemo tam imperitus Christianæ disciplinæ sit, quin & se & res cæteras signare salutariter doctus sit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quoniam modo ei ignorare fas erit, quod quotidie frequentat? Nihil ergo est, cur propter *Athyopum Indorum-*

dorumue barbariem nouum dogma cudatur, de Trinitate non necessario docenda, quod plures *Tho 2. 2.*
 grauioresq; Theologi, & Ecclesia ipsa, nisi fallor, *q. 2. schola*
 in Athanahij symbolo satis redarguit. Sed subtile *sticini. 3. d.*
 est, inquit, mysterium, & valde sensum huma- *25.*
 num excellens: istorum verò sensus tam est ob-
 tusus, vt ne cogitare quidem Trinitatem queat.
 Primum qui ita differunt, velim an se fortassis
 cogitare posse respondeant. An præter certos ac
 definitos loquendi modos ex Ecclesiæ, & Theo-
 logiæ regulis sumptos, quicquam amplius in tam
 sublimi arcano Theologi norunt? Nihil opinor.
 Nam de me certus sum equidem. Quid enim sen-
 tiendum, & quomodo enuntiandum sit, rustico
 literatus præstat: quid porro id sit, & quomodo
 cogitandum, nihil propemodum inter vtrumque
 interest. Non ergo intelligentia, quæ valde pau-
 corum est, tanti mysterij, quam non tam lectione
 librorum, quam diuinitus luce perfusa mens ca-
 pit, vt Augustinus optimè docuit, sed simplicem *Aug. li. 1. 4.*
 synceramque Fidem postulat sancta mater Eccle- *de Trin.*
 sia, à qua cur alienare quosuis homines debeat-
 mus omnino non video. Quemadmodum enim
 sacrificia olim offerebantur Deo pia populi reli-
 gione, quorum tamen vim, & significationem
 pauci admodum satis perciperent, & nihilomi-
 nus à suis Deus ista exigebat, quod in ijs, quæ vi-
 debant, ea, quæ non videbant, protestabantur: ita
 planè in nouo testamento, vbi cruentæ abolitæ
 sunt victimæ, & vituli acceptissimi sunt labia cō-
 fitentium Domino, vult profecto Deus fideles

suos offerre, & cordis, & oris confessionem secundum spiritum Fidei, vt Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum adorent, & colant, quamuis quid ore proferant, quid mente credant, vix plerique percipiant. Nam & ipsa Fides est argumentum non apparentium, quam etiam sacrificium quodam loco vocat Apostolus. Sed premunt adhuc nonnulli hæc ipsa amplius. Trinitatis mysterium in hoc esse aiunt, vt tres diuinæ personæ in vna eademq; essentia credantur. Atqui inuenies quam plurimos, qui neque quid sit distinctio personarum, neque quid essentia vnitas cogitare queant. Ergo sanè tales esse nõ in India & Æthiopia solum, sed in ipsa Hispaniæ, & Italiæ curiis plurimos arbitror. Hos ergo excludemus ex noticia Trinitatis? Minimè verò. Quin potius doctissimi Cardinalis Hosij, & de Catholica Ecclesia optimè meriti sententiam valde probo. Distinctionem inquit, personarum & vnitatem substantia, si qui sunt rudiores, quam vt cõprehendere possint, non est adeò necessarium ad salutem omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assecutus, de eius salute dubitandum sit. Rectè prorsus ac pie. Namq; vt rudiores mysteriũ Trinitatis, quãtum satis est, credant, satis omnino est illis, si verè credãt in vnum Deũ Patrem, & Filium & Spiritum sanctum. Neq; opus est ista morosè premere apud tales, quæ si subtilius exquisantur, de illorum exiguo sensu elabuntur. Teneant ergo vnum esse Deum omnipotentem, omnium reum creatorem, teneant hunc esse Patrem, &

Filium,

Phil. 2.

*Hosius lib.
de Fide. c.
2.*

Filium, & Spiritum sanctum. Quod si præterea facultas suppetat, doceri possunt has tres esse distinctas personas, & æquales per omnia, sed Deus omnino vnum, propter vnam eandemque omnino substantiam. Quicquid enim de hoc mysterio sentiendum est, Ecclesia breuiter posuit, Vt in personis proprietates, in essentia vnitas, in maiestate adoretur æqualitas, ad quæ ferè Augustinus *Aug. epist.* cõfert omnia à se disputata per quindecim libros *102.* in ea epistola, quam scripsit Euodio, sed sicut religiosa diligentia ista plebi exponentium laudanda est, ita improbanda quorundam importuna morositas de distinctione personarum, de vnitate essentia à rudissimis hominibus rationem extorquentium, quæ neque comprehendere satis possunt, & cum vtrumque comprehendunt, penitus explicare non possunt, nisi fortè verbis conceptis memoriae mandarint, quod vt in puerilitate non est inutile, ita non firmum est intimi sensus indicium. Opus ergo est, vt omnes doceantur credere in vnum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quemadmodum religio Christiana veneratur, idq; & rudibus satis est, & procorum tenuitate non impossibile.

De mysterio Ecclesie tenendo.

CAP. VII.

DE sancta verò Ecclesia articulus à vulgaribus catechistis ferè omittitur, causam eam opinor, quod in mysterijs Fidei explicandis
non

908 DE PROEVRAANDA INDO RVM
 non tam Symboli Apostolici seriem sequantur,
 quam vſitatam iſtam diſtributionem articulo-
 rum Fidei in ſeptem ad diuinitatem pertinentes,
 & totidem ad humanitatem, quæ ſanè diſtribu-
 tio vt non eſt contemnenda, ita nullo modo, aut
 præferenda aut comparanda ſymbolo, quod ab
 Apoſtoliſ eſſe compoſitum Cypriani, Clemen-
 tis totiuſq; Eccleſiæ conſenſu accepimus (& qui-
 dem certis ab vnoquoque ſententijs collatis in
 medium, ſi Leoni, & Auguſtino clariffimis do-
 ctoribus credimus) & eſt omnino non minoris
 autoritatis apud fideles, quam Euangelium Ioan-
 nis. At vulgaris ille articulorum ordo, qui in pue-
 rorum tabella apud nos circumfertur, in commē-
 tario quodam S. Thomæ Aquinatis inuenitur,
 (autorem antiquiorem certi nominis me legiſſe
 non memini.) At in hoc ipſo Eccleſiæ myſterio
 explicando valde deficit. Nihil illic de Eccleſiā,
 nihil de communionē ſanctorum, nihil de remiſ-
 ſione peccatorum per ſacramenta, quæ tamen
 noſſe ſummopere refert. Nam quod Thomas in
 articulum ſaluatoris reiicit Eccleſiā, commu-
 nionem ſanctorum, & peccatorum remiſſionem,
 non eſt quidem falſum, ſed ita obſcurum, vt ille
 verbo nihil tale populus ſuſpicari queat, niſi à Do-
 ctore commoneſcat. Hanc igitur ob cauſam opi-
 nor hunc articulum vulgo non ita notum. Eſt ve-
 rō per quam neceſſarius, ab Auguſtino, cum de
 catechizā diſtudijs agit ac ſæpe alias, vſq; ad eō
 commendatus, vt dicat ſæpius & planius in ſcri-
 pturis ſacris de ſancta Eccleſiā, quam de ipſo
 Chri-

Clemens
epiſt. 1.
Cypria. in
ſymb. expo.
Leo epi. 13.
Aug. ſerm.
181. de
Temp. &
ſerm. 115.
Tho. in Di-
rect. Inqui.
p. 1. in De-
cre. de ſum-
ma. Trin.
Tho. 2. 2.
q. 1. ar. 8.

Aug. ſæpe
contra Do-
matistas.

Christo prophetatum. Adde, quod ab hoc vno, si non dissentiat Christianus, quamuis in cæteris forte labatur, Christianus esse non desinet: huic vni si se subtrahat, Fidelis esse non potest. Est enim Ecclesia Domus Dei viui columna, & fir-
 mamentum veritatis. Doceantur ergo Indi de Ec-
 clesia tria præcipuè. Primum, quid illa sit, congre-
 gatio certè hominum Christum, doctrinamque
 Christi profitentium, non Hispanorum, aut bar-
 barorum, aut nationis, & gentis cuiusdam nume-
 ro, & sorte definita, omnia terrarum spatia, om-
 nes temporum successiones complectens. Hoc
 nihil est aliud quam ipse populus Christianorū;
 singuli enim, vt præclare Augustinus dixit, filii
 sumus, & partes Ecclesiæ, omnes verò simul, ipsa
 met mater Ecclesia. Huius verò caput esse Roma-
 næ vrbis Pontificem Petri successorem, Christi vi-
 carium, plenissima ipsius in terris autoritate pol-
 lentem, cui cæteri omnes Christiani etiam Re-
 ges, & Principes pareant. Hoc est Ecclesiam ca-
 tholicam credere, & vniuersalem. Secundum,
 hanc eandem Apostolicam, & sanctam esse. Ni-
 mirum huius Ecclesiæ doctrinam à Deo esse pro-
 fectam, neq; vnquam errasse, errateue posse: qui-
 cumque verò ab ea recesserint, sine vlla dubita-
 tione grauissimè errare, præterea in hac vna esse
 salutem, vt nemo, qui ab ea alienus sit, salus esse
 possit, quocumq; ille religionis nomine glorie-
 tur, itaq; soli populo Christianorum patere cæ-
 lorum aditum. In ea quoque licet plurimi repe-
 riantur, peruersis moribus, esse tamen alios puros

1. Tim. 3.

Aug. quæst.
 Euang. lib.
 1. c. 18.

§ 10 DE PROCVRANDA INDORVM
& sanctos, illosque ipsos prauos ipsius Ecclesie
præceptis non obtemperate, ac proinde graues
improbitalisuz pœnas daturus. Postremum sit,
introitum in hanc Ecclesiam esse per Baptismi
sacramentum, quo peccatorum omnium remis-
sio donatur, ijs verò, qui in ea iam sunt abluti
salutari lauacro, alia esse sacramenta diuinitus
data velutpharmaca, & dona cœlestia tum ad
remittenda peccata, si denuo committantur,
tum ad vberiozem gratiam promerendam, præ-
sertim Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, in qua sit
Christus pro nobis oblatus, factus, & hostia pro
nobis, Deo placando, & nostris animis reficien-
dis cibus suauissimus. Hoc enim magnum est
pietatis sacramentum, id est, Ecclesia Christi,
quod manifestatum est in carne, cum sit Eccle-
sia visibilis, iustificatum est in spiritu pro inter-
norum donorum magnitudine, apparuit An-
gelis per Ecclesiam multiformis gratia Dⁱ,
prædicatum est gentibus eas esse concorpora-
les, & participes Christi, creditum est in
mundo Euangelio vbiq; crescente, & fructi-
ficante, assumptum est in gloria, quando
mortale hoc absorbeatur à vita. In tanto ergo di-
uinæ sapientiæ mysterio, id est, Ecclesie sanctæ
articulo nouis Fidei tyronibus commendan-
do, & exponendo nullo modo decet Pa-
rochorum diligentiam stu-
diumque ces-
sare.

1. Tim. 3.

Ephes. 3.
ibi.

Col. 1.

1. Cor. 15.

Quid

Quid in extremo mortis discrimine Indi docendi sint,
vt baptizentur. CAP. VIII.

Quod si cui repētinus morbus incidat, qui ipse
vitæ exclusus Christianum se fieri velle sig-
nificet, quod sepe vidimus, is verò & rudis sit, &
temporū impediatur angustijs, ne Christianæ do-
ctrinæ rudimēta satis accipere possit, meritò que-
ritur, quidnā satis esse existimādū sit, vt salutari la-
uacro perfundi possit. August. quidē etiā in tanta
temporis coarctatione, de omnibus symboli arti-
culis interrogari vult hominem, & sic baptizari,
quod sanè in eo catechumeno, qui aliquādiu res
nostras audiuit, nō est difficile, vt rogatus, & ore,
& corde respondeat. At si rudis sit omnū, & ad
imbuendū mora sit brevis, quid sit agendū adhuc
queritur, ne aut homini salutis aditus præcluda-
tur, aut baptismus detur indigno. De qua re in sy-
nodo provinciali Limēsi decretū est, vt quā pos-
sit breuissimè præcipua tantū doceatur. Quorū
primū est, vt credat in vnū Deū Patrē, & Filiū, &
Spiritū sanctū: secūdū, hūc esse omnū creatorē, &
eundē gloriā bonis aternā præstantē in cœlis, &
malis supplicia sempiterna: tertium, à peccatis ne-
minē liberari nisi per Iesum Christū Dei filiū ho-
minē factū, passum, & mortuū propter nos, hunc
esse Dñm & redēptorē nostrū, & ipse vnicā, qui re-
gnat gloriosus in cœlis: quartū, Hui⁹ Iesu Christi
hominē fieri seruū per baptismū, in quo omnia
peccata remittuntur, & vita donatur æterna. Hęc
si vt potest & credat, & cōfiteatur, rogādus est, an
verē

De Fid. &
oper. c. 9.

Synod. Li-
men. c. 33.

verè præteritæ vitæ criminum pœniteat, præcipuè idololatriæ, & an in posterum velit rectè vivere secundum Dei, & Christiani populi leges atque præcepta. Si se & præterita dolere responderit, & futura adimplere cupere ex animo, non est differendus, sed Christo ex aqua & Spiritu sancto regenerandus. Illud autem sine vlla dubitatione confirmo, in talibus, si voluntas sit bona, & diuinitus præparata, qua verè velint esse Christiani, nunquam intellectui lumen deesse quantum oportet necessaria salutis percipiât, Deo plerumque illustrante mirificè tenebras mentis humanæ. Nobis cum in Prouincijs superioribus versaremur, euenit, vt in Vrum incidere extremè ægrotantem, corporis tanta deformitate, vt vix hominis simulacrum retineret, mentis verò vt pote Vrus tanta hebetudine, vt truncus magis existimaretur. Hic petijt instanter, vt fieret Christianus, breui de Fidei præcipuis mysterijs edoctus tanta alacritate cuncta percepit, vt esset admirationi. Itaque baptizatus à socio, cum magno animi gaudio Christum alloquebatur, Domine siquidem me Christianum esse voluisti, transfer in cœlum, atque in his vocibus Deo gratiam efflauit animam, cumque esset abiectissimæ etiam inter suos conditionis, nescio quo impellente, præcipuo quodam honore tumulatus est, & nobis, & ipsis diuinæ bonitatis gratiam celebrantibus. Itaque neque Deus homini deest, neque homo Deo, quamuis breui temporis intervallo, si quem Deus efficaciter ad salutem vocat.

De preceptis decalogi, & de idololatria barbarorum.

CAP. IX.

Altera doctrinæ Christianæ facultas in moribus formandis versatur, ut ambulemus iuxta Apostolum digne Deo, qui nos vocavit vocatione sua sancta, & de tenebris transtulit in admirabile lumen suum. Omnis autem vitæ Christianæ ratio ex charitate dependet, quia Deum amamus & proximum, illum colentes, hunc adiuuantes ut possumus. Huc ergo spectare debet omnis catechistæ nostri labor, ut Dei vnici verum cultû, hominis quoque in hominem officia opportuna persuadeat. In primis nihil est æquè laborandum, nihil tanti faciendum, quam ut ex futuro, aut iam facto Christiano omnis idololatriæ amor & sensus penitus euellatur. Nam & omnium ea pestis perniciosissima existit, cum sit, ut sapiens dixit, omnium malorum initium & finis, veræ religioni omnibus modis obfistens, & quod est in humana conditione miserabile, nullum virus ita intimis visceribus hæret, cum est semel ebibitum, nullius turpiter amantis in scortum suum tam insanus amor, quam est idololatriæ in idolum defixus animus. Quamobrem fornicationis meretricijque cuiusdam amoris nomine scriptura sacra idololatriam frequenter notat, cuius cæcum quemdam furorem, pertinacemque contentionem multarum rerum commemoratione demonstrat. Id quantum verè sit in diuinitis

Col. 1.

1. Pet. 2.

Sap. 14.

Hierem. 2.

Ezech. 16.

Ose. 4.

Psal. 109.

314 DE PROCURANDA INDOXYM
literis commédatum, nostri barbari satis in se de-
clarant. Nescio equidē quibus verbis significem
non tam imbutos, quam in idololatriam penitus
transformatos istorum animos, vt neq; in otio,
neq; in negotio, neq; in publica re, neq; in priua-
ta quicquam peragant nisi idolorum suorū prius
superstitione adhibita. Non letari in nuptijs, non
lugere funus, non epulum præbere aut accipere,
non deniq;, aut pedem efferre domo, aut operi
manum admouere sine sacrilegio gentili. Vtique
adeo Diabolus oppressos eorum sensus tenet ser-
uitute miserrima. Quanto verò artificia ista sua
omnia celent, atq; dissimulent, cum publicè age-
re haud liberum sibi esse perspiciunt, quanta rur-
sus impudentia, cum licere sibi putant, insaniant,
mirari potius possum, quam satis dicere. Scrip-
sit fanē Ioannes Damascenus idololatriæ tria
esse genera. Primum Chaldæis attribuit, qui cœ-
lestes globos, & signa, atque elementa colerent:
quos diuina scriptura cum reprehensione com-
memorat. Neque operibus attendentes, inquit,
agnouerunt, quis esset artifex, sed aut ignem, aut
spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum
aut nimiam aquam, aut Solem, & Lunam recto-
res orbis terrarum Deos putauerunt. Ho-
rum errorem præclarè confutat adiungēs, Quo-
rum si specie delectati Deos putauerunt, sciant
quanto his Dominator eorum speciosior est,
speciei enim generator hæc omnia constituit.
Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt,
intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit for-
tior

*Damasc. in
his. Barlaam
& Iosaphat.
Sap. 13.*

tior est illis, à magnitudine enim speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterit creator horum videri. Secundum genus idololatriæ refert ad Græcos, quo homines mortui coluntur pro dijs, in quo genere Iuppiter est, & Iuno, & Saturnus, & Ceres, & cætera poëtarum scena. Huius verò exordia, & infœlices progressus graphice scriptura describit. Acerbo luctu, inquit, dolens pater citò sibi rapti filij fecit imaginem. (Belum tamen patrem à Nino filio inter Deos relatum, à quo simulacra primum orta sint, graues autores volunt, ex eoque omne penè idolum apud Hebræos Bel dici solitum.) Itaque adiungit, Et illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra, & sacrificia. Deinde interueniente tempore conualecente iniqua consuetudine hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et post pauca, multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam, aut affectui aut Regibus deservientes homines incommunicabile nomen lapidibus, & lignis imposuerunt. Tertium genus addit Damascenus Ægyptiæ idololatriæ, qua non solum sidera, aut homines habentur pro Dijs, sed animalia quoque sordida, & vilia & saxa ipsa, & ligna sensus expertia diuino honore afficiuntur.

Sap. 14.

Hiero. in. c.
2. Osea.Aug. li. 22.
contra Fau-
stum c. 17.
Nazianz.
orat. 2. de
Theologia.

Nam & bouem, & caprum, & canem ipsum, atq; mustellam, & truncos, & lapides inter Deos retulerūt, Osyrim, & Typhonem, & Orum, & mille alia commenta fabulantes. Hoc totum idololatriæ genus grauissimè insectatur Sapiens, Nam vbi mentionem illorum fecit, qui solem, & sidera coluerunt, sed adhuc, inquit, in his minor est querela. Infelices verò sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt Deos opera manuum hominum aurum, & argentum, artis inuentionem, & similitudinem animalium, aut lapidem inutilem opus manus antiquæ. Hos verò ita refellit, Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est, & pro sanitate infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, in adiutorium inutilem inuocat, & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest, & de acquitendo, & de operando, & de omniterum euentu petit ab eo, qui in omnibus inutilis est. Equidem cum hæc ipsa lego, & vniuersum pene terrarum orbè ante oculos pono tam copiosè insanientem, non satis constituo, vtrum dolere magis an indignari oporteat quod qui putantur sapientes stulti facti sunt, mutantes gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis, aut quadrupedis, aut serpentis, aut cæterorum, quæ Apostolus dicit. Neque vulgarem fuisse hunc errorem, sed excellentissimos quosque non Poëtarum modo & Rhetorum, sed Philosophorum eiusmodi nugas, & factio, & oratione esse admiratos. An nõ diuinus Plato de Dijs maioribus, & minoribus

multa

Sap. 13.

Ibidem.

Rom. 1.

Plato in Ti
mæo.

multa differit, vel delirat potius? Quid ter maximus ille Mercurius, qui tanta de Trinitatis, tanta de incarnati verbi mysterio scribit, idem tamen simulacrorum potentiam, & maiestatem prædicat, & quod ridiculè dictum videri poterat, nisi tam serio commendaret, miratur artem Deos faciendi mirabiliter hominibus esse collatâ? Planè ut noster dixit Apostolus, obscuratū est insipiens eorum, & dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Redeo ad causam Indorum, si tot superstitionum genera à Græcis, & sapientibus inuenta retentaq; sunt longo tempore, immeritò sanè & indoctè prorsus quidam barbarorū nostrorū ritus indignantur, quos oporteret potius miserari, pro eo quod vani sunt sensus hominis, quibus nō subest scientia Dei. Illud magis cogitandū est hereditarium esse impietatis morbū, qui ab ipsis matrum visceribus ingentis, ipso vberum lacte nutritus, paterno & domestico exemplo confirmatus, tum diuturna cōsuetudine & legū publica auctoritate munitus, nullo modo nisi copioso Christianæ gratiæ munere & magna doctoris Euāgelici, atq; indefessa cura sanari queat. Quid igitur accusamus barbarorum in idololatria deferenda tarditatem, & cunctationem, cum debeamus potius nostræ desidiæ irasci, qui pauca quædam, & friuola, contra Guacarum, & Homorum superstitionem susurrantes, victoriam statim canimus, se prorsus infecta. Hic hinc ergo oportet catechistâ prudentem pedem figere, & ad idololatriæ intimas fibras euellendas ex Indorum animis omnem

*Trimegisti
in Asclepio.*

*De quo August. lib. 8.
de Ciuit.*

c. 23.

Rom. 1.

Sap. 13.

518 DE PROCURANDA INDORVM
cogitationem, industriam, operamq; conferre.
Nam omnia à nobis eius genera commemorata
apud barbaros vigent maxime. Solem quidē no-
stri Peruenſes in honore primo habent, ſecundū
eum Tonitru, illum Panchaum, hunc Illapā vo-
citant. Quillam quoq; ideſt, lunam, Cuillor, id
eſt, ſidera, terram quoq; Pachamam, & mare
Mamacocham Chaldaeorum more venerantur.
Porro Reges ſuos homines præcipui nominis di-
uinitate donatos colunt, quorum etiam corpora
admiranda arte integra, ac viuida adhuc uſq; cō-
ſeruant, ita primum Mangocapam, & Viracochā,
& Inga yupangum, & Guaynacapam, & cæte-
ros ſuos progenitores religioſiſſimè ſtatim feſtis,
& ſacrificijs proſequebantur, cum eis iſta liceret,
vt cum omni Græcia ingenio certare poſſent in
conſeruanda maiorū ſuorū memoria. Iam uero
quod ad Ægyptiorū ſuperſtitionem attinet, tam
latè patet apud noſtros barbaros, vt proſus enu-
merari nequeant ſacrilegiorum genera, atq; Gua-
carū, ſiue montes, ſiue cliui, ſiue ſaxa prominētia,
ſiue aquæ commodè ſcaturientes, ſiue ſtūij cele-
riter ſtuentes; ſiue edita culmina rapiū, ſiue ate-
næ immenſa cōgeries, ſiue foraminis obſcura vo-
rago, ſiue arboris proceritas, & annofitas, ſiue me-
talli index uena, ſiue lapilli cuiuſuis minus uſita-
ta, aut paulo elegantior ſpecies, quicquid deniq;
vt ſemel omnia dicamus, cæteris ſui generis inſig-
niter præſtare deprehendūt, illic protinus numen
agnofcunt, & ſine vlla cunctatione barbari ado-
rant. Hac idololatriæ infeſtiſſima luce pleni ſunt
montes;

montes, plenæ valles, oppida, domus, itinera, nullaque est Perueſis agri portio, quæ ſit ab eo ſacrilegio libera. Quot autem victimarum, quot libaminum, quanto ceremoniarum ordine iſtorum omnium cultum perſequeretur Ingarum proceres, infinitum eſt dicere, legat qui volet accuratam eade re hiftoriam à Polo viro prudenti & gratiſſime ſcriptam. Inueniet intra vnus Cuzqueſis præſentium terminos plus trecentis & ſexaginta Guacæ numeratas, quibus omnibus diuinus honor haberetur, quibusdam quidem fruges, quibusdam etiã pretioſa vellera & argentum aurumq; offerebatur, nonnullis non ſine multo innocentium infantium cruore litabatur. Ac re ipſa, certoq; uſu obſeruatum eſt eas Indorum nationes plures ac grauiores ſuperſtitionis diabolicæ ſpecies tenuiſſe, in quibus Regum ac Reip. maxime potentia & peritiam excelluit. Contra qui tenuiorem fortunam, minusq; Reip. accommodatam ſortiti ſunt, in his multo idololatria parcior eſt, uſq; adeo ut nonnullas Indorum gentes omni idolorum religione vacare quidam pro certo confirmant, eaſq; à ſe ſe eſſe inuentas atq; exploratas, teſtentur.

Contra idololatriam remedia.

C A P. X.

Huius uerò curandi morbi illa plerique noſtrorum expedita ratio viſa eſt, ut ſimulacra, & Guacæ, cæteraque ſuperſtitionis Indicæ monumeta inuenta quidem extorqueretur

520 DE PROCURANDA INDORVM
inuitis, atq; ferro & igne abolerentur, vt inueni-
rentur verò, si fateri verbis Indi recusarent, verbe-
ribus certè, vt proderent, esse agendum. Neq; hoc
militaris modò turbæ institutum, sed dectissimi,
atq; optimi cuiusq; sacerdotis religiosum consi-
lium fuit. Quod planè, si in nostros, id est, iam ba-
ptismo donatos tantum designatum esset, pote-
rat certè ferri, tametià, ita ea in re peccetur quoti-
die, vt qui religionem Christianam cõmendatam
& confirmatam volunt, nihil aliud maximè agāt,
quam vt eam odiosam reddant, propterea quòd
quæ de manibus Indorum idola eripiuntur inui-
tis, ea in animis illorum amplius infiguntur, verù
id in Christianis nõ est alienum à ratione vt fiat.
In ijs verò qui Fidem Iesu Christi, neq; professi
sunt, neq; satis perceperunt, neq; verò edocti sunt,
conari per vim ante idololatriam auferre, quàm
sponte Euangelium suscipiant, mihi certè cù gra-
uissimis ac prudētissimis viris nihil aliud videtur,
quam aditum Fidei Christianæ præcludere, què
maximè aperire contendunt. Sepe enim est dictũ
& est etiã sæpe dicendum Fidem esse volentium,
neq; quemquam Christianum fieri debere per
vim. Quamobrem præclare Augustinus eiusmo-
di factum reprehendit, & grauissimè docet prius
esse idola de cordibus paganorum auferenda,
quam de altaribus, quod etiam in hoc Peruen-
si Regno vir quidam grauis, & prudens mul-
tum, ac sæpe accusabat, cum facillimè fieri pos-
se affirmaret, vt idololatria omnis funditus
superteretur, si sapienter, & placidè Indorum
Proceꝝ

*Aug. serm.
6. de verbis
Domini. to
mo. 10.*

Proceres deorum suorum vanitatem edoceren-
 tur, atque eos vt contemnerent, atque abolendos
 curarent cum ratione & autoritate, tum mode-
 stia & benevolentia, atque omni officio adduce-
 rentur. Hosce nullo negotio reliquo vulgo quic-
 quid sentiant persuadere, quicquid velint, effice-
 re. Nam quod mirari quispiam iure possit, tanta
 regum in subditos populos autoritas extitit, vt
 eos tantum Deos vrbes, prouinciæq; susciperent,
 quos rex Ingæ tribuisset, neque liceret cuiquam
 aliud numen colere, quam quod ille statuisset.
 Itaque deos ipsi, & Guacas toto hoc orbe distri-
 buerunt, & in hac quidem prouincia Illapæ nu-
 mini, in illa Puncho, in alia Guanacauro alijs
 atque alijs modis litari imperatum, vsque adeo
 imperita plebs de maiorum suorum autoritate
 pendebat. Adhibebat Polus huius suæ sententiæ
 illustre sanè documentum, quod postquam ipse
 primoribus Ingarum Cuzqui de idolis tollendis
 legem persuasisset, horum ipsorum opera breui
 plusquam trecenta idola ex vicinis oppidis ne-
 mine cogente ad se se essent delata. Quo institu-
 to, si cetera processissent, hodie in hoc regno vix
 idololatriæ vestigiū superesset, quam constat pas-
 sim perinde atq; ante annos centum vigere. Hoc
 igitur idololatriæ tollendæ primum præceptum
 fit, vt prius de animis auferatur præcipue regum,
 Præfeſtorum, Curacarum, quorum autoritati
 ceteri facillimè, & libētissimè cedunt. Vt autem
 id noster Catechista perficiat, & simulacrorum
 non solum contemnendam vanitatem, sed etiam

522 DE PROCVRANDA INDORVM
execrandam pestem persuadéat, nõ erit illi opus
apud hosce barbaros exquisitis admodum philo-
sophicisque rationibus, neque Clementis Ale-
xandrini stromata, neque Theodoriti Cyrensis
morborum Græcanicorum curationes plurimi
faciet. Sed breues, faciles, & ante oculos omnium
positas obiectiones proferet, easque repetendo,
exaggerando, auditorum ipsorum experientiam
interrogando, in animis Indorum insculpet. Ar-
gumenta huic rei idonea nusquam melius & ple-
nius quam in diuinis literis, in sapientia præfer-
tim Salomonis toto capite decimo tertio, & de-
cimo quarto, & in Isaia propheta capit. 44. &
46. & in Hieremia capit. decimo. Pulcherrime
autem, & ad vulgarem sensum accommodatis-
simè in propheta Baruch idolorum vanitas con-
futatur. Notum, inquit, sit vobis quia non
sunt dij, ne ergo veneremini eos, sicut enim vas
hominis confractum inutile efficitur, tales sunt
dij eorum. Constitutis illis in domo, oculi eorum
pleni sunt puluere à pedibus introeuntium. Lu-
cernas autem accendunt illis, ex quibus nullam
videre possunt, sunt autem sicut trabes in domo,
nigræ sunt facies eorum à fumo, qui in domo
sit. Supra corpus eorum, & super caput eorum
volant nocturæ, & hirundines, & aues etiam simi-
liter & cattæ. Vnde sciatis quia non sunt dij. Si
cecciderint in terrâ à semetipsis non consurgunt,
sicut mortuis munera illorum apponuntur illis.
Hostias eorum vendunt sacerdotes & abutuntur.
Vnde ergo vocantur dij. In domibus eorum sa-
cerdo-

Baruch.
cap. 6.

cerdotes sedent. Neq; si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni poterunt retribuere. Neq; regē constituere possunt, neq; auferre, simili- liter neq; dare diuitias possunt, neq; retribuere. Si quis illis votum vouerit, & nō reddiderit, neq; hoc requirent. Hominem à morte non liberant, neq; infirmum à potentiori eripiunt. Lapidibus de mōte similes sunt. Quomodo ergo æstimandū est eos esse deos. A fabris & aurificibus facta sunt, nihil aliud erunt nisi id, quod volūt esse sacerdo- tes. Nunquid ergo possunt ea, quæ ab ipsis fabri cata sunt, esse dij? Quomodo ergo sentiri debeat quod sunt dij, qui nec de bello se eripiunt, neque de malis se liberant? Si inciderit ignis in domum deorum, sacerdotēs quidem ipsorum fugient, & liberabuntur, ipsi verò sicut trabes in medio cō- burentur. Quomodo ergo æstimandum, aut re- cipiendum quod sunt dij? Non à furibus se li- berabūt, quibus iniqui fortiores sunt, & reliqua. Tria ergo hinc argumenta ad idololatriam con- futandam capere potest minister Christi. Pri- mum ex natura & substantia Deorū. Siquidem ligna, aut lapides, aut metalla sunt, quibus artis humanæ accessit industria sacerdotum auara præ- dicatione munita, aut regum violento imperio. Deos autem facere homines nequeunt, cum sint ipsis meliores rebus à se fabricatis. Si idololatria circa cœlestia, aut naturalia corpora verietur, sub- stantia illorum facta, & motibus varijs subiecta ostendi facile potest, quod à Dei natura alienum est. Quod si reges priscos adorant homines

barba-

524 DE PROEVKANDA INDORVM
barbari, eorum corpora nihil sentire, & tabe iam
cōsumpta doceri possunt, neque à cæteris quic-
quam differre. Alterum argumentum est ex im-
potentia & ignorantia. Simulacra quippe se ipsa
defendere nequeunt ab ignis, aut latronis, aut
ruinæ iniuriâ, neq; verò aut vident, aut sentiunt
aut mouere se omnino possunt. Naturalia autem
corpora nullo suo arbitrato mouentur, sed leges
sibi ab autore præfixas semper tenent. Tertium
est ab humanarum rerum prouidentia, quod præ-
cipuum est. Vbi ipsa barbarorum experientia
compungenda, & in medium producenda est.
Vtrumne in morbo, aut bello, aut fame deorum
suorum vtilitatem aliquam senserint? Vtrum re-
ligiose illos colentes, an pro nihilo facientes me-
lius habuerint? Quot & quanta mala perpessi
neque tamen à dijs adiuti, releuatiq; sint. Ad
hæc autem omnia plenius confirmanda, quo-
niam sæpe aliqua signa sensus aut vocis in simu-
lacrâ apparent, interdum etiam minæ, & præce-
pta exaudita, docendi sunt barbari, cum res ita
tulerit, diaboli ea omnia esse commēta, tum ve-
rò quis diabolus sit, qui illius satellites dæmo-
nes, quid agant, quæ illorum in homines inimi-
citiæ, & fraudes, & nequitia, vt timorem in ho-
rum potius odium conuertant. Hoc enim com-
mune apud omnes pene barbaros est, vt Deum
quidem omnium rerum supremū, ac summe bo-
num fateantur, spiritum verò quorundam per-
uersorum non obscura opinio sit, qui à nostris
barbaris Zupay vocari solent. Igitur & quis ille
summus

summus idemque sempiternus rerum omnium
opifex, quem ipsi etiam ignorantes colunt, &
quem nos annuntiamus, per omnia doceri de-
bent, mox quantum ab illo illiusque fidelibus mini-
stris Angelis absint ges pessima cacodæmonum,
hominum generi infestissima, accuratè & dilu-
cide oportet exponere, ut idola omnia sua Indi
vel contemnant, ut vana & inutilia, vel etiam
execrètur, & oderint, quæ dæmonum astu etiam
perniciosa didicerint. Neque satis esse debet stu-
dioso catechistæ, ut communiter idolorum va-
nitate refellat, addat etiam oportet peculiarem
deorum Guacarum, & superstitionum suæ plebi
familiarium confutationem, in quibus inuesti-
gandis & perdiscendis utilissimum quin potius
summo opere necessarium studium existit. Quare
plerique grauitè peccant incuria & socordia, cum
morbos, quos non didicerint, rectè curare non
possint. Neque verò idolorum tantum formas
varias, sed infinitas etiam superstitionum species
indè manantes persequi debeat. Exempli causa,
cum Indus solem Orientem aspicit, & salutat, cum
tranandum fluuium verbis conceptis conciliat,
cum garritus aut gemitus auium nocturnarum,
aut cæterorum animantium obseruat, cum sor-
tes de rebus agendis init, cum sementis aut fru-
gum liba quædam offert telluri, cum susceptos
liberos sideri consecrat, cum nuptias certis can-
tibus dedicat, cum comotationibus cantillan-
do identidem studet, cum mortuos lugubri car-
mine effert, & sepulcrum comæatu instruit, eū

526 DE PROCURANDA INDORVM
 ægrotus vates suos accersit & consulit, cum de-
 nique cætera facit superstitionis antiquæ, cuius
 tam est omnis istorum vita plena, vt nulla ab ea
 peste actio libera sit. Sed vt nusquã grauius Indi
 laborant, ita neq; facilius curari possunt, si non
 desit industria, & studium salutis ipsorum. Eius-
 modi enim omnes nugæ simul atq; detectæ sunt
 per se se facili negotio euanescent, ac veluti de-
 prehensæ erubescunt, si modo barbarorum præ-
 fectorum, maiorumque suorum autoritas com-
 pescatur. In confessionibus verò audiendis omni
 cura incumbendum est, vt hæc omnia minutè ac
 sigillatim, vbi opus est, sacerdos interroget pœni-
 tentem, & confessum doceat atque deterreat.
 Ferè quia negliguntur, occidunt: eadem adhibi-
 tæ curationi non difficilè cedunt.

De euertendis idolorum signis & templis.

C A P. XI.

Quamuis autem prima esse cura debeat sa-
 cerdotis, vt idola de auditorum cordibus
 auferantur, idque docendo & exhortando maxi-
 mè fiat, tamè vt de oculis quoq; atque vsu remo-
 ueantur, nullo modo negligendum est. Quia in re
 diuinæ historiæ illustria & documenta, & facta
 proponunt. Atas, inquit, eorum destruite lucos-
 que succidite. In quo genere mirificè Asa & Io-
 siam celebrat sacra hystoria, quin etiam ab Eze-
 chia rege Moysis serpentem illum æneum cõfra-
 ctum cum non parua laude commemorat. Illud
 ergo

Denter. 7.

& 12.

3. Reg. 15.

4. Reg. 23.

2. Par. 14.

& 34.

4. Reg. 18.

ergo, & sacerdotes, & principes studiose curare debent, vt idololatriæ omnietiam suspicio aboleatur. Quod duobus modis rectè & ordine fit, & secundum Christianæ legis disciplinam. Primum in ipsiis iam Christianis, qui baptismo perfusi sunt in quibus gentilitiæ superstitionis monumētum aliquod ferri minimè debet, sed idololatriæ ipseies omnis tum acriter insectāda si deprehēdatur admissa, tum præcauenda diligenter omnibus illius signis sublatis. Hoc Augustinus, & à se factū commemorat, & fieri debere demonstrat. Hoc cuiusdā Concilij Canon disertè præcipit illis verbis, summo decertare debent studio Episcopi & eorum ministri, vt arbores dæmonibus consecrata, quas vulgus colit, & in tanta veneratione habet, vt nec ramū, nec furculum inde audeat amputare, radicitus excindantur atque comburantur. Lapidēs quoque, quos in ruinosis locis atque syluestribus dæmonum ludificationibus decepti venerantur, vbi & vota vouent, & deferūt, funditus effodiantur, atque in tali loco projiciantur, vbi nunquam à cultoribus suis venerari possint. Et omnibus adnuntietur, quantum scelus sit idololatria, & qui hæc veneratur, & colit, quasi Deum suum negat, & Christianitati abrenuntiat, & talem pœnitentiam debet suscipere, quasi idola adorasset, omnibusque interdicatur, vt nullus votum faciat, aut candelam, vel aliud quod munus pro salute sua rogaturus alibi deferat, nisi ad Ecclesiam Domino Deo suo, & cætera. Quem canonem libenter recitui, quod

*Serm. 6. de
verb. Domini
Aug.
Cōcil. Nar
netense ca.
20.*

videam

videam in eius generis ritibus, & multum Indos iam baptizatos labi, & parum à sacerdotibus animaduerti. Non solū ergo simulaera ipsa, & insignes idololatriæ notę verum etiā vestigia quęuis superstitionis veteris eradenda sunt. Atque eam ad rem imperio, & autoritate, si opus sit, vt edum erit. Et hæc ad Christianos Ecclesię filios. Ad infideles verò quid? Profsus distinguenda causa est. Si enim ita suos ritus, & cęremonias agunt, vt fidelibus scandalo non sint, sed vnusquisque lege sua viuere facile sinatur, permittendi sunt cęcitati suę vsq; dum ab altissimo illuminentur. Huc enim pertinet illud, Eos qui foris sunt, Deus iudicabit. Quod si Ecclesię principibus subsunt, & Christianis hominibus scandalo sunt, profectò tolerandi non sunt. Quo in genere B. Augustinus laudat Constantini magni leges, quibus Paganorum templa clausit, & idola detraxit, itemque Ambrosius aduersus Symmachū vrbis præfectum, Fortunę aram à Curia Romana eiectam magnis viribus eloquentiæ defendit. Concilium quoque Eliberinum, vt domini feruorum idola cõminuant, edicit. Atque hoc modo in subditis infidelibus, cum præsertim nouis fidelibus nocent paganici ritus, atque idololatriæ per potestatem auferri & potest, & debet, nisi maiora inde incommoda, & tumultus consequi sapiens administrator iudicarit. Sed illud summopere curandum est, vt pro noxijs ritibus salutare introducantur, & cęremonijs cęremoniæ obliterentur. Itaque & aquę benedictę vsus, & imaginū,

& rosa-

1. Cor. 5.

Aug. epist.
48. ad Vin
cent.

Amb. li. 5.
epist. 31. ad
Valentinianū
August.
Conc. Elib.
cap. 41.

& rosatorum, & granorum, & cereorum, & palmarum, & cæterorū, quæ Ecclesia sancta probat ac frequentat, neophytis perquam opportunum esse sibi persuadeant sacerdotes, atque ea omnia in cōcionibus popularibus multis laudibus prosequantur, ut pro veteri superstitione nouis religiosisque signis imbutos assuefaciant. Ita fiet, ut melioribus atque elegantioribus occupati obsoletam sectæ suæ superstitionem de manibus ac de mente deponant.

De recta dilectione sui.

C A P. XII.

POST Dei veri cultum traditum, superest, ut proximi dilectio explicetur. Est verò vniciusque proximus diligendus, sicut ipse sibi. Se autē ipsum nemo, ut oportet, diligit, qui animi corporisque salutem atq; constantiam abiicit. Id ergo magnopere Indi præsertim barbari docēdi sunt, ut primum vitam valetudinēq; suam tueantur, neque vel desperatione, vel obstinatione prodigant, quod sæpe faciunt. Etsi enim naturale est, non homini solum, sed cuius animanti vitā amare, sui perniciem, quoad potest, auertere, tamen irrationali quodam impetu & lege apud plerisque barbaros necis sibi afferendæ cōsiliū iam diu obtinuit, ut vel impendentia mala deuicārēt, vel fortiter rem gessisse viderentur, vel dijs suis aut regibus alioqui gratificarentur. Quanquam in hoc Perueni regno præ alijs minus id vīta-

530 DE PROCURANDA INDORVM
tum fuit, quod legibus, & moribus esset excul-
tius. Neque miranda est ea barbaries in cæteris
cum Græcæ, Romanæque historiæ Themistocles
illos, & Mitridates, tum Mutios, & Catones, &
Brutos, aliosque innumeros, vt viros fortes non
parum ambitiose celebrent, atque ipsi etiam, qui
Christiani haberi volebant, Circumcelliones in
Africa creberrime ita interierint. Etenim vel
laudis amor quidam insanus, vel cæcum vitandi
mali consilium complures ingenio etiam atque
doctrina præstâtes viros vsque ad sæuam sui ne-
cem sæpe compulit. Quod cum exemplis maio-
rum apud barbaros pro magno ducitur, naturali
sensu propemodum extincto etiam iucundum
mortis genus habetur. Pertinet etiam ad rectam
sui dilectionem, vt mentis vsus per temulentiam
ne interceptatur, atque ex homine pecus fiat, vel
potius maximè noxia, & ferox bellua. Sed de
ebrietate vitanda, quod est præ cæteris vitiû ma-
xime familiare barbaris, satis in tertio libro dictû
est. Huc etiam pertinet, humanarum carniû
esus, in quo non tam defuncto homini, qui nihil
aut sensus aut doloris capit, quam ipsi humanæ
naturæ iniuria fit. Id enim naturali legi ita re-
pugnat, vt nulla, quantum ego sentio, famis
inopiæue causa licere possit. Assentior enim do-
ctissimo Theologo ita sentienti, quanquam alij
aliter sapiant. Genus autem hoc vitij apud In-
dos Carybes dictos, quales sunt Brasilienses, &
Chunchi, & Chiciguanenses, & alij plerique
in vsu & pretio habitum sacrosanctæ literæ
graci-

*Victoria re-
lect. de tem-
perantia. n.
5. & 6. sed
Caiet. &
Abulen. ali-
ter sentiunt*

graviter auersantur, quæ veteres illos idolorum adoratores inter cætera multum accusant, tanquam humanorum viscerum comestores. Philosophia quoque ferinum id esse docet apud Aristotelem, qui eiusmodi facinus inter extrema opprobria actionum humanarum numerandum putat. Quare ut seminis humani fundendi honesta causa esse non potest leuatio corporis, nisi alioqui matrimonio legitimo, etiam si ex eiusmodi humore coacto interitus consequatur, ita profectò neque ex humano caduere epulas quantacunque famis depellendæ necessitas iustas esse permittet. Ad communis quoque naturæ dilectionem spectat, ut defunctorum corpora non violentur, atque adeo ne sepulchra quidem effodiuntur, in quod auaritiæ, & inhumanitatis genus leges imperatoriae, & Pontificiæ acerbè animaduertunt, & in hoc regno Concilio Limensi seuerè admodum nostrorum hominum licentia coercetur. Verum in quo rectam sui dilectionem barbari offendunt maximè, minimeque id putant, illud est, quod ab Apostolo Paulo vno verbo luculenter est dictum, quod contumelijs afficiunt corpora sua. Ita enim omnes impuditiæ & libidinis præposteræ sordes exposuit. Atq; est illud quoque ab eodem verissimè ostensum idolatriæ scelus omnia flagitia statim consequi, tanquam riuulos primum fontem, quod est à Sapiente sapienter etiam animaduersum. In hoc

Sap. 12.

Aristot. 7.

Ethic. c. 5.

Conc. Tol.

46. 45.

Con. Mel-

den. c. 72.

Conc. Lim.

ca. 113.

Rom. 1.

Sap. 14.

cum ipsis lignis, incestuosi amplexus cum fororibus, cum matribus, cum filiis apud quosdam barbaros non concessi solum, sed interdum lege sancti. Nostros Ingas non nisi sororem legitimo sibi coniugio copulare solitos constat, ex quibus duo ad fidem conuersi & baptizati in antiquo matrimonio permanere à præfule quodam permisi fuerunt, factumque Paulum quartum Pont. max. grauisimè tulisse, verbisq; seuerissimis obiurgasse fama est. Verè à Sapiente scriptum est, Initium fornicationis est exquilitio idolotum, & adinuentio illorum corruptio vitæ est. Et post nonnulla, Neque vitam, neque nuptias mundas iam custodiunt, sed alius alium per inuidiam occidit, aut adulterans contristat: & omnia commixta sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, & cætera, inter quæ natiuitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ, & impudicitia. Infandorum enim idolotum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis. Hæc Sapiens, Quæ omnia carnis flagitia à catechista assidue & grauiter insectanda sunt, & seuerius curuolatoribus legis naturalis agendum. Interea verò fornicationem, quam ferè gentes sicere putant, multis modis legi Dei & naturæ ipsi contrariam docere debent, atque vt periuadeant, non solum sacrae autoritates proferenda, verum etiam humana argumenta, quæ poterunt: illudque præcipue ab opinione istorum remouendum, vt feminas non ante matrimonio sibi iungendas ardeant, quam in so-

Iuris periculum fecerint, qua ex causa concubinas prius penes se retinent, quam easdem ducant uxores. Quin etiam adeo virginitas vilis est feminis, ut opprobrio propemodum detur, si qua ad nuptias nondum corrupta peruenerit, tanquam sui amatorem antea inuenire nequiverit. Hæc atque id genus alia barbaricæ stultitiæ monstra diligenter ab hominum sensu, & vitæ usu quoad liceat releganda sunt, & docendi omnino barbari, ut se ipsos, sensum, corpusque suum diligere & conseruare congruenter naturæ discant.

De dilectione proximi.

CAP. XIII.

Proximum est, ut quis rectè diligit, fratrem quoque; ut se ipsum diligit. Quod sanè fit duobus modis. Vno, ut ne cui omnino noceat, siue vitæ tam corpusque lædendo, siue uxorem violando, siue fortunas contrectando, siue existimationem opinionemque imminuendo, quibus proximus aut re aut verbo læditur. Et ut sit perfecta iustitia, à quibus perpetrandis abstinet, ab iisdem etiã per libidinem affectãdis se se cohibeat. Horum quippe omnium lex naturaliter hominum inserta atque impressa animis est. Ut quod tibi ab alio fieri nolis, id in alterum ipse ne facias. Altero quoque modo diligimus proximum, cum non modo non ledimus, verum etiã opportunè adiuuamus atque adsumus. Atque hic planè omnia Christianæ charitatis

Mat. 7.
Tob. 4.

334 DE PROVRANDA INDORVM
officia versantur: & quedam quidē saluacharitate pretermitti nō possunt, vt si debitus honor parentibus, si extreme aut grauitur indigenti res familiaris, si periclitanti necessaria vitæ subsidia subtrahantur. Quædā verò etsi non omnino charitatem vitiant, grauitertamen debilitant, vt si non doceas, quos commodē potes, si hospitio nō excipias, si non pascas, cum ipse abundes, & reliqua id genus. Quæ cum dicta vnuerse sint, & omnium mortalium gentibus cōmunia habeantur, tamē illud est proprium Indorum moribus, quantum ego notare potui, accommodādum, vt mutuis inter se officijs honeste certent, idque & humanitatis & Christianæ disciplinæ maximum ac propemodū singulāre decus sibi persuadeant. Etenim cum plerisque in rebus Europæos homines naturales Indorum mores longe antecellant, quod is facile concedet, qui horum modestiam, lenitatem, auaritiæ factisque contemptum, laborum tolerantiam contemplatur, tamen hac vna valde horū ingenio offendor, quod parum omnino benignitatem atque humanitatem inter se se obseruent. Nam in nostros homines siue seruitute quadam oppressi, siue admiratione commoti, siue ne in se læuientes experiātur, timore correpti, liberales certē sunt, & pro sua tenuitate copiosi. At inter ipsos vix est, qui stipem vilem, aut pugillum frumenti vltro alteri præbeat. In ægratos parum misericordēs, in senes & egentes illiberales, in labore, & arumna oppressos inhumani. Vix filij parentibus deferunt

ferunt honorem. Senectus ipsa vt alijs est venerabilis pro rerum vsu, & cōsiliij autoritate, ita his barbaris vulgo fastidio, & opprobrio habetur. Itaque plerique senes atque anus, quoniam sustentandæ vitæ rationem inueniunt nullam, viribus destituti, & ab alijs contempti, eam potissimum ineunt, vt fortibus, augurijs, diuinationibus, veneficijs stipem colligant, & suam apud ceteros opinionem tueantur. Obseruatum est à viris valde prudentibus nullos esse in natione Indorum istatum superstitionum artifices, & architectos, nisi homines abiectos, inopes, decrepitos, qui omnibus alijs rebus exclusi ad eas se artes vulgò conuertunt. Obseruatum etiam parentes filijs in nullo esse pretio si indigeant, ægrotis nihil ferè opis adferri: defunctis multa prodigi, quæ si viuis concederentur, diutius esset in vita retinendi. In nostris verò nihil perinde barbari suspiciunt, & admirantur, nihil æquè apud se commemorant, & laudibus tollunt, atque mutuam beneficentiam, & liberalitatem, cum præsertim eam ad se se redundare perspexerint. Verum est enim Salvatoris elogium: In hoc cognoscant homines, quòd discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Hanc ergo Christianæ charitatis partem, quæ in beneficentia sita est, excolendam atque illustrandam, & verbis, & factis sibi præcipuè reputare debet minister Christi: Et certè discunt barbari humanitatem, discunt mores

IOAN. 14.

536 DE PROCVRANDA INDORVM
suauiores, discunt effulam etiam in suos libe-
ralitatem, si diligenter & crebro ea de re com-
moneant, & exhortationibus sacerdotum paria
exempla non desunt.

De Catechismo vulgo Indorum necessario.

C A P. XIII.

Multa quidem sunt in Christianæ doctrine
explicatione fusius & vberius Indis re-
petenda. Verum ea à me commemorata sunt,
quæ peculiarem videntur habere difficultatem.
Nos verò ex vnicuique orbis innumeris gētibus,
quantum est hoc, quod experti sumus? Itaque
alij alia notare, & commendare potius curabūt,
quæ nouis Euangelij stirpibus magis opportuna
animaduenterint. Ego quod Peruë sibus maximè
conferre existimo, vt potui, exposui hactenus, &
deinceps exponam. Hæc autem omnia vt com-
modius, & catechistæ doceant, & Indi percipiāt,
opus in primis est duplici quodã catechismo: vno
compendiario & breui, quem memoriter etiam
si fieri potest, addiscāt, vbi summa sit eorum om-
nium, quæ ad fidem, & mores homini Christia-
no necessaria sunt, altero vberiore, vbi eadem
amplius dilucidit, & dicantur, & copiosius con-
firmentur. Vt ille prior discipulis potius, hic po-
sterior ipsis præceptoribus vsui sit. Opus est etiã
breui, & absoluto aliquo confessionali, vt sacer-
dotes rudiores conscientias Indorum examinare,
& purgare sciant, vbi ea maximè peccatorum ge-
nera

nera explicentur, quæ istis familiaria sunt. Atq; ad eundem modum quæ in matrimonijs Indorū, cæterisque sacramentis conferendis. interrogare opus sit. Hoc vtrumque opus si quis vtraque lingua, & Indica, & Hispanica simul scriberet, ac Theologorum illustrium atque egregiè linguæ Indiçæ peritorum autoritate munitum diuulgandum curaret, salutis profectò vniuersæ Reip. Indicæ immortale beneficium conferret.

In instructione Indorum diu esse perseverandum.

CAP. XV.

IAM verò de residentia Parochorum, de quæ
missionum auxilio, vt hanc de catechizandis
Indis partem absoluamus, dicendum deinceps
est. Neque magnopere modo incumbendum est,
vt pastoris præsentiam omni quidè gregi in pri-
mis necessaria. n. etiam Indorum populis deesse
nullo modo debere mōstremus. Nam vt pastor
attendat vultum pecoris sui, suosque greges con-
sideret, vt requirat abiectum, & infirmum con-
fractumque alliget, & forte custodiat, vt proprias
oues nominatim vocet, & vadat ante eas, & lu-
pos arceat, & se ipsum, si opus sit, pro ouibus
Christi exemplo offerat discrimini, cæteraq; si-
milia, quorum nos diuinæ literæ admonent, hic
præcipuè desiderari res per se ipsa quouis, etiam
tacente loquitur. Quæ verò ex absentia pastorū
damna fiant, non minus experimur nos, quam sa-
cti Canones prædicant, atq; ille præsertim. Con-
ciliij

PROV. 27.

EZECH. 34.

IOAN. 10.

Cōc. Paris.
lib. 1. c. 29.

cilij Parisiensis, inter cætera, inquit, quæ religio-
ni Christianæ aduersa sunt, hoc nihilominus con-
trarium, & periculosum extat, quòd quorundam
prælatorum temerario ausu Ecclesiæ suis ad tem-
pus viduantur sacerdotibus, & post pauca, Non
attendentes quod eorum absentia, & loca Deo
dicata sibi cultu debito priuentur, & homines si-
ne confessione & infantes sine baptismatis rege-
neratione plerùmque moriantur. Quamobrem
in Parochos sedes subinde commutantes, & præ-
sules eos alio euocantes his statim verbis decer-
nunt. Quanti autem sit discriminis & personæ mit-
tentis, & eius, qui mittitur, animarum pericula, quæ
subinde in huius rei causa fiant, liquet do produnt.
Proinde omnibus prælatis cauendum est, ne illi-
cita sibi Presbyterorum transmissione animarum
suarum habeant damnationem. Presbyteri porro
qui nõ sui Prælati imperio coacti, sed potius vo-
luptatum suarum delectatione imo auaritiæ æstua-
tione succensi id facere præsumunt, perpendant
neceffe est quam luctuosam, & quæ sequuntur.
Quæ ad verbum repetenda duxi, vt tam pern-
ciosa licentia commutandi subinde Parochias
Indorum, & de ijs veluti negotiandi, & licitandi
aliqua ex parte reprimatur. Sed missa vt faciam
hæc de residentia Parochorum communia do-
cumenta: sunt valde peculiare, & propriæ causæ
quæ prorsus persuadent, nihil de salute neophy-
torum sperandum esse, nisi firma, ac diuturna
fuerit doctoris in catechizando diligentia. Vt
enim tenera arbuta nisi assidue inuisantur,
eurentur,

errentur, foueanturque, facillime vitiantur, difficile iam vitiata emendantur: ita teneræ neophytorum mentes cum infirmas adhuc in Christi Fide radices egerint, vel errore cortumpuntur, vel flectuntur libidine, omnesque Diaboli atq; hominum peruersorum impressiones excipiunt. Ita enim natura comparatum est in omni noua disciplina vsque dum consuetudine confirmata sit, vt parua negligentia industria omnis, & labor cito euanescat. Huc accedit harum gentium minus perspicax ingenium, quod neque multa de rebus diuinis breui percipere, neque percepta satis retinere potest. Nā mihi quidem Indi sæpe videri solent ijs perfimiles, qui vel ætate, vel morbo stomachum habent debilitatū, agrè coquentem cibos ingestos: quorum si aut erasitudine, aut copia obruantur, illico acescit, & vitio cruditatis vires potius frangit, quam confirmat. Opus ergo est, quod medicorum ars habet infirmo stomacho parum, & sæpe alimentum instillare. Ita enim & vincit & ad edendum excitatur. Haud ergo promittat sibi quisquam exigui cuiusdam temporis labore magnos ex Indorum populis fructus, neque existimemus bis aut ter de tota Fidei causa edoctos non amplius indigere doctore. Quin potius & assidue differendum est & modicè, vt quæ audierint, percipiant atq; conferuent. Sic enim Christus ipsos suos discipulos instruebat, præceptores orbis terrarum, multa habeo vobis dicere, quæ non potestis portare modo. Præter has autem

Ioan. 16.

com-

540 DE PROGVRANDA INDORVM
communesere infirmitatis humanae rationes,
est illa maxima, & certissima natiuae cuiusdam
istorum leuitatis, qui cum primum sibi relinquuntur,
mirè lubrici omnia accepta deponunt, & aut
veteres sequuntur errores, aut in obuium quod-
que, prout fors tulerit, feruntur sicut paruuli flu-
ctuantes, & circumferuntur omni vento doctri-
nae. Quamobrem, ne in his frustra laboremus, &
ne excidant in simplicitate Fidei corruptis serpē-
tis astu sensibus, neue ab ijs, qui contradicant ve-
ritati, consentiant vero iniquitati transuersi agā-
tur, infinitis modis necessarium est, vt in ijs do-
cendis, arguendis, exhortandis, confirmādis, tuē-
dis, & gremio deniq; ipso gestandis, nutricis dili-
gentia ne momento quidem absit, hoc est spiri-
tuales magistri, & patres apud eos immobiles
perseuerent. Ita fiet vt ex paruis initijs incremen-
ta magna succedant, ac non contra, quod saepe &
videmus, & gemimus, latissimae spes & foelicia
primordia inepta quadam socordia corrumpantur.

Ephes. 4.

2. Cor. 11.

2. Thes. 2.

An expediat Parochias Indorum regularibus committi.

C A P. XVI.

Parochias verò Indorum vtrum tenere regu-
lares deceat, & vtri accommodatiores sint neo-
phytorum administrationi Ecclesiasticae suscipiē-
dae, hinc, an presbyteri saeculares, inuidiosè, ac mo-
lestè quidam solent contendere. Sed quamuis
inter antiquos Canones legamus, Ne religiosi

in Ecclesijs Parochialibus ponantur, vituperari tamen non debet, neque verò potest, quod Apostolica sedis autoritate & Regio decreto fit. Cõstat verò summõs Pontifices hanc mendicantiũ in Indis administrandis operam non solum probare, verum etiam multis magnisq; privilegijs, & concessionibus insigniter prouocare. Neq; alienum ab instituto religioso censendũ esse, si Christi amori, fratrumq; salutĩ cedat interdum accurata illa communis vitæ, & regula disciplinæ, Christi præsertim Vicatio ita & publicas, & priuatas leges interpretante. Nemo verò sit adeò absurdus, & à studio Regularium auersus, qui appetere fateatur religiosorum operæ & labori deberi potissimum huius Indiciarũ Ecclesiæ primordia. Regios autem sumptus & diligentiam in transmittendis nouo orbi religiosorum gregibus vt nulla ab Hispania classis hinc felicibus mercibus vacua soluat, quis tamen ineptus, qui aliorum interpretetur, quã vt curam Indorum hi potissimum suscipiant, regiamq; conscientia, quoad licet, exonerent. Prætereane illud quidem negari potest à religiosis, religiosius accuratiusque neophytos institui, ferèq; vitæ exemplo magis, quam à secularibus adiuuari. Nam vt nihil aliud, ipsa habitus professio cohibet, vt castus vitam instituant. Quæ cum ita sint, nõ est cur ab officio cessare monachos, & solum secularibus parochias omnes Indorum quisquam concedere velit. At inter has omnes tot & tantas commoditates duobus videntur incommõdi. Vnum est illud ipsum

*In appõdi-
ce ad syno-
dum Late-
ran. sub
Alex. 3.*

quod regularibus, cum priuilegijs suis exempti
 sint, non satis bene cum Episcopis conuenit in ad-
 ministrandis parochijs Indorum. Hinc quanta
 mala profecta sint, dici nō potest. Primum enim
 si in officio sunt negligentes, Episcopi, quorum
 hoc munus est proprium, suis occurrere non pos-
 sunt parochio, aut castigato, aut commutato, si-
 quidem neq; visitare, neq; plectere, neq; amo-
 uere male meritos possunt. Praefecti vero Pro-
 uinciales subiectos sibi Regulares corrigere qui-
 dem possunt, sed cum oues alienae sint, vix ad il-
 los serō tandem querela peruenit. Et omnino ha-
 bet nescio quid perturbationis Parochiam Episcopo suo non subesse, ac duplici veluti capite regi.
 Hinc porro dissidia acerbæque contentiones
 inter Episcopos, & Regulares cum Indorum cer-
 te magno malo. Hinc querela Episcoporum, quod
 ques sibi commissas satis pascere nequeant. De-
 niq; vestem ex lana linoq; contextam, & aream
 eandem vario semine aspersam, videre est simplici-
 tati Euangelicæ, & summi administrationi spiritus,
 quam Paulus tanti facit, se penumero non parum
 incommodasse. Hoc igitur detrimentum ex In-
 dorum ratione considero. Alterum verò meo iu-
 dicio non isto inferius in ipsosmet regulares re-
 currere sentio ego, imò verò sentiunt & gemunt
 ipsi, quorum prudētissimus, atq; optimus quisq;
 copiose deploret propter susceptas Parochias In-
 dorum religiosorum ordines esse collapsos, atq;
 inde & disciplinam extenuatam, quod certe dolē-
 dum est. Siquidē h. auxiliares à Christo Domino
 dati

Deut. 22.

Leuit. 19.

Ephes. 4.

PROH. 6.

dati sunt, ut fidem iuxta Sapientem, pro amico spondentes, ex officio habent, quod sequitur, festinare, discurrere, amicum suscitare, ut debito satisfaciat. Ac nescio quonam modo in hoc orbe commutata est ratio instituti regularium. Neque enim, ut in Europa, cum prædicant verbum Dei, confessiones populi audiunt, cæteraque faciunt, Parochis adiumento sunt, & professione sua retenta, greges Christi, quoad licet, curant. Quin potius singularia hæc omnia diuisaque sunt, vsusque; Parochiam suam tenet, & neque suos ab alijs iuuari patitur, neque ipse adducitur, ut alios iuuet. Ita finibus quisque suis septus est, ac si de agro partiendo res esset, alienam ditionem nisi suam faciat, neque adire ipse, neque adiri suam æquo animo fert. Scripsit ad me ex noua Hispania quidam de nostris mirari se rem tam absurdam, & ab Indorum salute alienam consuetudinem inuestam esse India Occidentali. Quamobrem si sacerdotes sæculares, & merito & numero pares Indorum Parochijs inuenirentur, fortassis esset magis e re Indorum, ut religiosi nostro munari non dessemus, sed Parochis ipsis, atque Episcopis auxiliares manus præberemus, & cum summa eorum beneuolentia verbum Dei inter Indos disseminaremus, atque eos audiendis confessionibus cæteroque omni officio prosequeremur. Quod si hoc vniuersè fieri nequit, ut certè nequit, profecto qui ex religiosi hoc instituti genere militare possunt, omnino plurimum causæ Indorum conferre putandi sunt.

Salutem

542 DE PROCVRANDA INDORVM
quod regularibus, cum priuilegijs suis exempti
sint, non satis bene cum Episcopis conuenit in ad-
ministrandis parochijs Indorum. Hinc quanta
mala profecta sint, dici nō potest. Primum enim
si in officio sunt negligentes, Episcopi, quorum
hoc munus est proprium, suis occurrere non pos-
sunt parochio, aut castigato, aut commutato, si-
quidem neq; visitare, neq; plectere, neq; amo-
uere male meritos possunt. Præfecti vero Pro-
uinciales subiectos sibi Regulares corrigere qui-
dem possunt, sed cum oues alienæ sint, vix ad il-
los serò tandem querela peruenit. Et omnino ha-
bet nescio quid perturbationis. Parochiam Epis-
copo suo non subesse, ac duplici veluti capite re-
gi. Hinc porro dissidia acerbæque contentiones
inter Episcopos, & Regulares cum Indorum cer-
tè magno malo. Hinc querela Episcoporum, quod
oues sibi commissas satis pascere nequeant. De-
niq; vestem ex lana linoq; contextam, & aream
eandem vario semine aspersam, videre est simpli-
tati Euangelicæ, & sumministrationi spiritus,
quam Paulus tantifacit, sæpenumero non parum
incommodasse. Hoc igitur detrimentum ex In-
dorum ratione considero. Alterum vero meo iu-
dicio non isto inferius in ipsosmet regulares re-
currere sentio ego, imò verò sentiunt & gerunt
ipsi, quorum prudētissimus, atq; optimus quisq;
copiosè deploret propter susceptas Parochias In-
dorum religiosorum ordines esse collapsos, atq;
inde & disciplinam extenuatam, quod certe dolē-
dum est. Siquidē hī auxiliares à Christo Domino
dati

Deut. 22.

Leuit. 19.

Ephes. 4.

dati sunt, vt fidem iuxta Sapientem, pro amico *PROH. G.*
 spondentes, ex officio habent, quod sequitur, fe-
 stinare, discurrere, amicum suscitare, vt debito sa-
 tisfaciat. Ac nescio quonam modo in hoc orbe
 commutata est ratio instituti regularium. Neq;
 enim, vt in Europa, cum prædicant verbum Dei,
 confessiones populi audiunt, cæteraq; faciunt, Pa-
 rochis adiumento sunt, & professione sua reten-
 ta, greges Christi, quoad licet, curant. Quin potius
 singularia hæc omnia diuisaq; sunt, vnusquisq; Pa-
 rochiam suam tenet, & neq; suos ab alijs iunari
 patitur, neq; ipse adducitur, vt alios iuuet. Ita si-
 nibus quisq; suis septus est, ac si de agro partien-
 do res esset, alienam ditionem nisi suam faciat,
 neq; adire ipse, neq; adiri suam æquo animo fert.
 Scripsit ad me ex noua Hispania quidam de no-
 stris mirari se se tam absurdam, & ab Indorum sa-
 lute alienam consuetudinem inuectam esse In-
 dia Occidentali. Quæ nobrem si sacerdotes sæ-
 culares, & merito & numero pares Indorū Paro-
 chijs inuenirentur, fortassis esset magis e re Indo-
 rum, vt religiosi nostro muneri non decessemus,
 sed Parochis ipsis, atq; Episcopis auxiliares ma-
 nus præberemus, & cum summa eorum beneuo-
 lentia verbum Dei inter Indos disseminaremus,
 atq; eos audiendis confessionibus cæteroq; om-
 ni officio prosequeremur. Quod si hoc vniuersè
 fieri nequit, vt certè nequit, profecto qui ex reli-
 giosis hoc instituti genere militare possunt, om-
 nino plurimum causæ Indorum conferre putan-
 di sunt.

Salutem

UNIVERSITA

Societatis autem Iesu eo potissimum instituta, ut in missionibus obeundis per varios orbis terrarum tractus Ecclesie Dei seruiat, hoc tam est proprium munus, ut nihil magis. Atque id quidem quantum ubique gentium prestare debet pro sua vitili, tamen nusquam æque atque inter nationes Indorum, ad quas Deo conciliandas precipuo, ut ego sane opinor, studio diuinitus instituta est. Ac dabunt mihi æqui omnes libenter veniam, si quantum sum Indorum seruus, honorificem ministerium meum. Itaque si in hac parte vel cesset difficultatibus victa, vel desidia torpeat societas, non mihi dubium est, quin grauem præ cæteris & Dei, & hominum incurrat offensam. Etenim quo alio pertinet familiare illud in professionibus solennibus votum, quod nos quartum solemus vocare, de parendo Pontifici circa missiones? Quorsum toties facta mentio in sacris Bullis instituti professionis ad Indos? Quid in beati Patris nostri Ignatii constitutionibus, tantopere repetitum, & commendatum, quam ut prompto alacrique animo præsto vnusquisque sit, siue ad fideles siue ad infideles ire iubeatur, etiam si remotissima orbis regio iustranda sit? Videre sane est ex ipsis primordiis suis huius societatis autores Indicanas professiones potissimum spirantes, easque licetis factis, suis, & toto vitæ genere velut exculpentes. Pauci numero

& vix dum professione sua confirmata cū essent, tamen duos ex ipsis ad Orientalem Indiam destinandos putarunt. Quorum vnus Franciscus Xabier, quanta Deo magnificè adiuuante peregerit, & quale suis exemplum reliquerit, inter abruptissimas difficillimasq; Barbarorum rupes iter ostēdens Dei verbo planissimum, alij melius loqui poterunt, & tacētibus nobis res ipsa Dei benignitate non tacent. Hūc cæteri socij secuti, quantam Christi Iesu in se propensionē experti sint, quantam in promerenda salute hominū vim, minus durus ingratusq; est in nobis, qui non & agnoscit, & cœlesti beneficio gratias immortales agit. Neq; ego sanè dubito, quin dulciori quadā ac familiari cura Dñs Iesus eos prosequatur, qui se totos studiaq; sua huic operi cōsecrāt, quod eo charius iucundiusq; Deo nostro est, quo & per se insuauius, & ab hominibus magis neglectū. De veris operarijs loquor, nam mercenariorum, & sua querentium plena sunt omnia. Etsi verò ad hanc Occidentale Indiam serius aliquantò, & parcius societas Iesu euocata est, tamen de benignissima Domini providētia certò mihi persuasam habeo, non inferius futurum operę pretium, neque vllò vnquam tempore societatis hac missæ operam cessaturam. Nam cum tot tantisq; rationibus rei Indorum procurandæ constricti teneamur, militia desertores pene etiam proditores habeamur, necesse est, si non omnes nervos in hoc opus

Domini, vel prætermisis cæteris
contendamus.

Cur multis videatur societas Parochias Indorum debere suscipere. CAP. XVIII.

QVoniam verò in hoc orbe nulla alia Euangelizandi ratio hæctenus suscepta est præter eam, quam Patrochi suis adhibere solent, videntur multis huius societatis homines nisi Parochias Indorum ipsi v sitato more suscipiant, nihil ad salutem neophytorum conferre posse, vniuersumq; eorum aduentum ex Europa esse prope modum superuacaneum putant. Itaq; cenent hæc omnino oneri ceruices subijciendas, curamque Indorum propriè subeundam. Cumque in hac parte cunctationem nostram vident, indulgentiam nobis deliciasque obijciunt, quod detrectato labore & vita agrestiori, vrbana frequentiam amemus. Quidam timori trepidationiq; nostræ substomachantur, amico illi quidem animo, sed voce libera obiurgantes, si Patres societatis Iesu parochias Indorum sibi vitandas ducant, de Indorum desperanda salute ferre sententiam. Quis enim, inquiunt, discrimini huic obijciet se se pro salute fratrum, si vos Patres detrectatis, & tergiuersamini, quorum alioqui animarum studium, & inflammata in Deum pietas perspecta est? Quorsum verò missionem tantam suscipitis, tantum terræ pelagique emensi ad ignotas terras traiecit, si Indorum causam deseritis? Aut qua ratione professioni, nominique vestro consulitis, si quod alijs omnes religiosi viri
ample-

amplexati sunt, vos perhorrescitis, non inferioré alias animarum zelum præ vobis ferentes? Quod si Hispanorum nostrorumq; hominum salutem appetitis, nõne satius erat in media Hispania Europaque consistere, vbi & numero, & gradu superiores sunt infinitis partibus istæ merces? Alij quidem aurum argentumque apud Indos quærunt, quod apud suos, si æquè occurreret, hæd quaquam patria deserta tam longam, tam molestantam, tam periculis omnibus plenam peregrinationem susciperent. Vos verò Pactes quid auri quid argenti huc quæsitura aduentastis? si quidem Hispanorum animas, certè apud vos aurum istud abundabat copiose. Quod si Indos Christo Iesu lucrifacere in votis erat, & quæstum maximum, vt est planè, existimantibus pietatem, Euangelij gloria, & propagatio cordi erat, quo tandem consilio vix aggressi rem, terga vertitis? Illi ipsi profani, auarique homines, qui in hunc orbem rei augendæ causa penetrarunt, tamen nihil laboris, nihil periculi recusarunt, modo copia exoptata potirentur: vos verò omnia prius tuta, omnia vndiq; quadrata circumspicitis, ac velut in vmbra res gerenda sit, nihil periculorum adeundum putatis. Atqui vestri socij ij, qui in India Orientali in Malabarica, in Malaca, in Ormucio, in Malucis, in Æthiopia, in Iapponia, in Sina, cæterisque Orientis regionibus tanta præstiterunt, & tanta cum gloria rebus ab ijs gestis per ipsorum epistolas cognitis in omnium ore verlantur, non sine magnis

I. Tim. 6.

548 DE PROCVRANDA INDORVM
sudoribus sine ingenti periculo eam sunt laudem
consecuti . Quod si vrbes tantum Hispanorum
incolendas vobis existimatis , si Mexicum , Li-
mam , Cuzcum , ac non in medijs Indorum po-
pulis sedem figitis , si Carangas , Collas , Sacacas ,
Yauyos , cæterasque prouincias barbarorum vi-
tatis , vmbra tantum ac ludicra vestra omnis
de Indis procuratio sit necesse est . Quomodo
enim eam gentem Christo expugnare poteritis ,
apud quam sedem figitis nullam , nulla certa præ-
sidia constituitis , nullas moras ducitis ; cum nul-
la alia re perinde opus sit ad salutem Indorum
procurandam , atque perseuerantia & improbo
quodam labore . Sic enim habetote Patres , quan-
tum nos veteranos , & mores horum barbaro-
rum diuturno vsu edoctos causa admonet , nisi
perpetuo , ac constanter verbum vitæ , & curam
salutis harum gentium meditemini , vanos omnes
vestros conatus & telæ Penelopes similes pro-
fus futuros .

*Que rationes à suscipiendis Parochijs Indorum socie-
tatem deterreant. CAP. XIX.*

HÆc atque horum similia exoptulare nobis-
cum solent , qui causæ Indorum studiosi , se-
gniores nos in suscipiendis Parochijs accusant ,
quorum me oratione ita sæpenumero percussum
fateor , vt propemodum victus cederem , omnia-
que alia saluti neophytorum posthabenda exi-
stimarem , atque equidem pene contemnerem .
Sed

Sed contemni profecto non possunt, cum occurrant nobis tot viri religiosi & pii, qui non minus amico, & sincero animo trepidationem nostram in suscipiendi Parochijs vehementer probent, confirmantq; se longa experientia didicisse religioni suæ plurimum eiusmodi Parochias incommodasse, itaq; permulti graues, & pii viri in suis Capitularibus conuentibus agitarunt de Indorū parochijs deserendis, ne & regularibus suis nocere pergeret, & maximas ab Episcopis, à Patronis, à Præfectis Regijs molestias sustinerent. Quod & si effectū nō est, Rege regijsq; ministris cōtrahentibus, tum verò sententia aliorum, vel charitate, vel quauis alia causa obtinente, tamen illud omnes, aut penè omnes experti nobis gratulantur, quod eos scopulos nos præteruecti simus. Neq; enim in nouo orbe antiquam Domini sententiam obliuisci debemus. Quid prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Et illud Sapientis: Secundum virtutem tuam recupera proximum tuum, & attende in illis, ne forte incidas. Præterea illud ante oculos ponere oportet, Qui sibi nequam est, cui bonus erit vnquam? & illud Pauli, Attende tibi quibus ita salutem fratrum iubemur quærere, vt ne negligamus nostram, imo verò nullam esse ab alijs sperandam, si in nobis prima defecerit. Atque vt omittam reliqua, quæ non leuia sunt, duo manifestè habent Parochiæ Indorum grauissima incommoda. Vnum

Matt. 16.

Eccl. 29.

Eccl. 14.

1. Tim. 4.

550 DE PROCURANDA INDORVM
est continentia periculum, propter Parochorum
miram solitudinem, ac libertatem quiduis per-
petrandi, cum perpetua quadam esca libidinis
ex foeminarum aspectu, colloquijs, rei familia-
ris vsu. Ad qua accedit, vt cumulum faciat mi-
ra ipsarum foeminarum facilitas, rarus pudor,
resistendi vis propemodum nulla, saepe etiam
sponte oblata copia. Hoc igitur vnum est: alte-
rum vero non leuius iudicio meo, quod ex lucri
specie nascitur, & cupiditatis opinione siue ve-
ra illa siue falsa sit, omnia Parochi studia resper-
git, propemodumque corrumpit. Nam &
victus suppeditari solet ab Indis, quod illi Ca-
maricum dicunt, & à Patronis Dominisque In-
dorum salarium penditur. Hic cum Indis impe-
rando, exigendo, commodissimum quodque eli-
gendo, minus copiosum Camaricum recusando,
quanta turbatio inter ipsorum fraudes, & Para-
chi cupiditatem. Itaque omnem ad Parochi qua-
estum vel fallendum si possunt, vel si non possunt,
explendum, salutis suae curam, cogitationemque
conuertunt. Cum Patronis rursus Indorum, cum
praetoribus, quae tragediae quotidie quot iurgia,
& lites, quibus Regia subsellia assidue crepant.
Hinc simultates, hinc odia acerba, hinc calum-
niae graues. Coniurat cum Curaca Patronus ad-
uersus Parochum, & quiduis vt obijciat, testes
habet ad votum. Haec qui non vidit, ad exagger-
ationem fortassis cumulata putabit: qui inter-
fuit, & rem totam oculis perlustrauit, rerum si-
de inferiora testabitur. Igitur vel continentia
nau-

naufragium, vel sæua certè tempestas subeunda est, tum verò auaritiæ gurgès ipse si euitetur, species profecto auaritiæ, & exultationis iactura euadi nullo modo posse videtur.

Quæ in suscipiendis Parochijs moderatio adhibenda sit.

CAP. XX.

INTER has verò tantas difficultates, illa hæctenus sententia mihi magis probata est, vsque dum melius, & certius aliquid eluceat, Parochias Indorum, neque esse societati nostræ temerè complectendas, neque vsquequaque tamen repudiandas. Sed siquidem duobus illis incommodis incontinentiæ, & auaritiæ satis occurrì queat, tum verò Episcoporum pace, & amicitia retenta, cætera omnia officio aduersus Indos esse posthabenda. Sin verò vitari nulla ratione queant, pro certo esse intelligendum aliam esse adiuuandi has gentes quærendam viam, neque dubitandum hanc vulgarem diuinitus nostris esse præclusam. Nam præter communes Euangelizandi leges est illa societati nostræ, vel prima, vel maxima, vt ministerij sui impensi in proximos nullam crûmino patiatur mercedem, mercedisue speciem ad se redundare. Itaque quod alijs valde, & licet, & sanctum est, eleemosynas pro-missa dicenda, pro funere, pro confectione,

552 DE PROCURANDA INDORVM
& accipere & petere, nostris etiam vltro oblatas
admittere nullo modo fas est, idque & constitu-
tionum & literarum Apostolicarum præceptis
dissertè, & sepe cautum est. Quare nihil est quòd
tantopere quidam mirentur, si Parochias Indo-
rum Camarico, & salario instructas minus cum
nostra professione congruere existimemus.
Verum ea, quæ dixi, incommoda vitari satis
posse videntur mihi in ijs præcipuè Parochijs,
quæ vel in vrbibus Hispanorum sitæ sunt, vel ab
ijs non admodum remotæ, qualis hæc Limentis
est S. Iacobi, quam nostri tenent. Nam & subesse
possent Rectori collegij, qui Indorum doctrinæ
dant operam, atq; illorum religioni & modestiæ
satis consuli potest, cum vita omnis illorum, supe-
riorum oculis subiecta sit, qui vt, & sibi & officio
satisfaciant suo, facile curant, Vitæ ergo liberioris
licentia superiorum cura prope inuigilantium
in hominibus alioqui probatæ integritatis, satis
sublata videri potest. Etenim & magnum In-
dorum fructum ita experimur, & incōmoda om-
nia facile anteuertimus. Sed quoniam sacerdotes
doctrinæ, & administrationi Indorum necessarij
sine sumptu & quidem copioso vbi frequentes
illi sunt, alij non possunt, non est recusandus mo-
deratus, & cōgruens victus, dummodo illud in-
uiolabile sit, vt ab Indis ipsis nihil exigatur, neq;
cum præfectis ipsorum sordidæ contentiones de
quæstu aut mercede concitentur. Id vt fiat, ce-
lent pleriq; magno adiumento fore eam conti-
tutionem, quam noua lege iam videmus editam,

vt de publico arario sacerdotibus annui prouentus tribuantur, quod si sincere, & candide obseruetur, non dubium est, quin honestis, & religiosis hominibus per commodum, & iucundum sit: ipsi vero ædificationi, & saluti neophytorum magnopere conducat. Hoc genus ergo Parochiarum collegijs Societatis vicinarum mihi ijs, quas dixi, conditiõibus suscipi minimè displicet. Sed quoniam maior saliquid homines in societate requirunt, neque eo modo satis vel expectationi de se conceptæ, vel fratrum gentium extremæ necessitati nostri faciunt, ne illud quidem omittendum est, quod nos adinuenerunt opportunè vici primarij. Esse quasdam prouincias Indorum frequentes, vbi collegia societatis erigi possent, atque inde sacerdotes prodire ad parochias procurandas, qui tamen superioris, & curæ, & oculis penè subessent, & religiose iuari, & inuisi, & commutari cum esset opus, facile possent. Ita enim fieret, vt Indorum rationibus consuleretur ordinaria nostrorum præsentia, & ipsis religiosi instituti nihil deperiret. Atque hoc genus doctrinarum, vt vocant, plerique regulares maximè probant, quod est in Noua Hispania vñsitum, vbi monasteria, vt audio, in oppidis Indorum passim ædificata sunt. Et in hoc ipso regno Peru sunt non pauca huius exempli. Quanquam & diaboli inueteratæ inuidiæ, & hominum fragilitati nihil est vnquam satis tutum. Verum in re ardua atque vndique difficultatibus plena, quæ à periculo longius absunt, ea pro tutis consilia reputari debent.

Missionum vsus in Ecclesia antiquus & frequens.

CAP. XXI.

SI quid in parochijs tenendis minus Indorum
 salutis præstamus, certe Missionū commodita-
 te copiose repēdi potest. Missiones verò intelligo
 eas excursions, & peregrinationes, quæ oppida-
 tim verbi diuini causa suscipiuntur, quarū & vsus
 & autoritas longè maior est, & latius patet, quam
 homines opinantur. Etenim in prima illa floren-
 tissima Ecclesia videre est hoc duplex genus Euā-
 gelizantium. Alij certas plebes moderandas insti-
 tuendasq; cura propria ac p. rpetua suscipiebant,
 de quibus Paulus Apostolus loquitur. Huius rei
 causa reliquit Crete, vt constituas per ciuitates
 presbyteros, quos etiam Hierosolymā adiens ex
 Epheso euocauit Miletum. Attendite, inquit, vo-
 bis, & vniuerso gregi, in quo vos posuit Spiritus
 sanctus regere Ecclesiam suam, quam acquisiuit
 sanguine suo. Hos quoq; Petr⁹ alloquitur: Senio-
 res pascite, qui in vobis est, gregem Dei, nō turpis
 lucri gratia, neq; dominantes in clero. Hos Ioan-
 nes in sua Apocalypsi Angelos salutat, Smyrnæ,
 Ephesi, Philadelphie, & ceterarū vrbū. De quo-
 rum perpetua re fidētia apud plebes sibi cōmissas
 tam multa sancti Canones edicunt, vt sacra & an-
 tiqua concilia relegendis tādio penē sit eadem
 causa toties ac tantopere repetita. Hunc ergo lo-
 cum in Ecclesia Dei parochi tenent Indorū certē
 nouis scētibus per necessarium & salutarem. At
 fuit alterum genus in Ecclesia sancta Dei mini-
 strorum,

strorum, qui non firmas sedes tenerent, sed prout
 temporis opportunitas, & fratrum necessitas po-
 stularet, varias Ecclesias obirent, in ijs pro te-
 moras traherent, proprios pastores iuuarent, in-
 firmos confirmarent, fortes perficerent, omni ra-
 tione Christi rem promouerent. Nam vt in ex-
 ercitu sapienter instructo præter militares copias
 certa sede dispositas, quibus nihil magis curæ sit,
 quam vt locum suum ne deserant, cum in eo vi-
 ctoria sit, vt caput potius ponant, quam semel fi-
 xum pedem referant, sunt etiam auxiliares copie
 leuisque armaturæ equites, quorum sit cõtra mu-
 nus huc illuc discurrere, vbi discrimen sit, prom-
 ptè adesse, labantem iam militem consummare, ho-
 stem irrupentem excipere, omni negotio adesse,
 quorum fidei & diligentia plerunque victoria
 accepta referenda sit: ita profectò in hac militia
 Christiana velut castrorum terribili & ordina-
 tissima acie, duo sunt ordines, vnus eorũ, qui cer-
 to loco decertant, alter eorum, qui per omnia dis-
 currunt, vt omnibus opem ferant. Quod militiae
 genus tanti in Ecclesia factum est, vt duces no-
 stros summos, id est, Apostolos sibi sumpsisse vi-
 deamus. Quid enim aliud agebant Paulus & Bar-
 nabas cum inter se dicerent, Reuertentes visite-
 mus omnes Ecclesias, in quibus prædicauimus?
 Quid Petrus dum transiret vniuersos, & deueni-
 ret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ? Hoc pror-
 sus Timotheus, quem mittebat Paulus, vt con-
 firmaret Thessalonicenses. Hoc Titus apud Co-
 rinthios egit. Hoc Iudas & Silas Antiochiam ab

Act. 15.

Acto. 9.

1. Thef. 3.

2. Cor. 7.

8. 12.

Act. 15.

Aposto-

Ibidem.

Apostolis missi. Hoc Paulus ipse cum Sila perambulans Syriam, & Ciliciam confirmans Ecclesias & præcipiens custodire præcepta Apostolorum. Et quamuis hoc Episcoporum, qui hac parte Apostolos successerunt, munus sit, tamen neque Episcopi omnia præstare possunt, & ipsi suarum Dioceseon limitibus conclusi sunt. Quamobrem ad eum cui vniuersalis est Ecclesia commissa à Christo, Romanum inquam Põtificem in Petro oues omnes Christi pascendas suscipientem singulari quadam ratione pertinet, quia per se ipse non potest, vt à se detinet, qui ipsius autoritate hoc tantum munus obeant. Itaque cernimus in Ecclesia multorum Patrum religiosos ordines successisse, qui Apostolica autoritate freti totum terrarum orbem doctrinae luce illustrarint, vitæ pietate & ardore incommarint. Quo in genere societas hæc minima nihil sibi aut nouum, aut nimium sumit, si vocationem suam agnoscit, vt in Christo omnibus seruiat, & cum nulli sæpe, aut loco, aut personæ addicta sit, omnes tamen officio profectur suo. Neque vilo modo dubitandum est, quin vocationi si suæ ipsa non desit, eius, qui ad rem tantam vocare dignatus est, gratiam & largitatem vberimè expertura sit.

*Ioan. 21.**Missionum utilitates inter Indos.*

C. A. P. XXII.

Missionum autem utilitates inter Indos multæ magnæque sunt. Prima quod omni cupiditatis

piditatis occasione procul remota, cum neque ministerij sui mercedem exigant, neque fructum alium expectent, quam salutem Indorum, neque in postulando Camarico molesti sint, deinde continentia, & integritatis lumen præ se ferant, admirabile dictum est, quam in sui doctrinaeque suae admirationem & studium Indos rapiant. Neque enim, quod sæpe dicere soleo, illustriora miracula ad Euangelij commendationem Indis adhiberi possunt, quam ut neque auaritia occasione neque libidinis sinistro rumore, doctrina ministerij euangelici decoloretur. Secunda, quod cum seuerius obiurgare & male facta vindicare ad parochos proprie pertineat, missionum verò ratio ea sit, ut potius consolandi, intercedendi, ac benedici omnibus merendi partes sibi sumat, valde in nostros studia Indorum excitantur, & fit animorum magna coniunctio: ex qua & fidem dictis facile commodant, & se suaque omnia libentissime impertiunt atque communicant. Tertia hinc quoque manat, & est copiose vsu comperta, quod ad confessiones nostris faciendas, etiam generales, etiam ingentium scelerum, ac diuersissime rectorum, vltro ipsi non inuitati veniunt, qui tamen parochorum omnium vna sententia, raro verum in confessione sacramentali ipsis aperiunt, quippe qui parochos pertimescunt. Eo omni metu odioque sublato ad nostros, quos sibi experiunt beneuolos, nihilque læsuros certo sciunt, certatim accurrunt, crimina omnia aperiunt, vitæ consilia libenter accipiunt, summa deuotione imperata

558 DE PROCURANDA INDORVM
rata exequentur. Hæc vna commoditas missio-
num, quam in provincijs superioribus cum ver-
saremur, abundè sumus experti, tãti est apud me,
vt si nullus alius missionum fructus expectaretur,
sola sufficeret. Ac quemadmodum in sacro
Tridentino Concilio propter fragilem muliebrè
sexum sanctimonialium pudori & metui patres
ita consulendum putarunt, vt præter ordinarium
voluerint aliquoties extraordinarium illis confel-
sarium dari: ita e quidem Indis etiam consulendũ
arbitror, quorum est fides infirmior, & duriores
in se parochos experiuntur. Itaque eo missionum
auxilio mirifice eorũ infirmitas recreatur. Quar-
tam demum vtilitatem ex ipsa diuini verbi tra-
ctatione numero: quæ triplex est in missionibus.
Vna, qua pueri & rudiores simpliciter, & memo-
riter catechismo imbuuntur, idq; statis diebus &
horis, partim canendo, partim recitãdo fructuo-
se admodum fit. Altera, qua docètur, & instruũ-
tur familiariter pro suo quisq; captu tam in my-
sterijs fidei percipiendis, quam in moribus hone-
stè instituendis. Postrema est ea, quæ ad exhor-
tationem spectat, qua pro concione excitantur
ad salutaria omnia, ac vi ipsa dicendi dicentisque
autoritate flectuntur. Hic mirificè & capiuntur,
& cedunt, si concionatorem linguæ bene peri-
tarum in parochijs sit, vnus eiusmodi Indice be-
ne doctus, missionum excursionem multis paro-
chijs prodesse potest. Atque ad has quatuor ex-
empli, Beneficentiæ, Sacramenta administrandi
peni-

Con. Trid.
ses. 25. cap.
10.

penitentiam præsertim, & verbi denique diuini disseminandi redigi cæteræ possunt utilitates, quæ ad Indos pertinent.

Quod Parochi Missiones vtiliter & libenter accipiant.

CAP. XXIII.

EST alia quoq; his non inferior utilitas missionum, cum ad parochos ipsos beneficium deriuatur. Paulus quidem dicebat, Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus, quod suo quoq; modo vsurpare possunt, si qui sunt discipulus Apostolici sectatores. Nostri certè experti sunt sæpenumero parochos ipsos vitæ consuetudine colloqui;sq; captos ad Christum aspirasse, neque parum ad virtutis officia commotos esse. Nihil enim vitæ exemplo potentius præsertim in morum quadam suauitate, tum ipsa familiaris collocutio studia similia parit. Cumque se se adiuuari à nostris sedulo nulla interim mercede expectata vident, atque onere ipso non parum leuari horum opera, beneficio allecti de se bene meritos amant. Iam verò cum ad conscientiam suam fructum hunc deriuant, ad suos longè diffundunt exemplo instructi, æmulatione excitati, fructu prouocati. Ad hæc omnia illud accedit, quod cum sæpe binæ ac ternæ aut eo plures parochiæ valde inter se etiam diiunctæ vnius parochi curæ commissæ sint, atque adeo neque baptizare, neque cõfessiones audire,

2. Cor. 2.

360 DE PROCURANDA INDORVM
audire, neque in doctrina instruere omnes suos
commode potest, fit, vt maximam anni partem
oues pastore prorsus careant, qua ex re quot mil-
lia periclitentur imo verò manifestè intereant,
dici non potest. Possunt ergo qui Missionibus
vacant, bonam temporis partem in ea parochia
consumere, à qua parochus abest, & omni boni
pastoris officio perfungi, quæ res non solum est
ipsis Indis salutaris, Verum etiam Episcopis, pa-
rochis, patronisque gratissima, quibus omnibus
eiusmodi supplementa magnâ conscientia quietem
afferunt. Quamobrem à multis iam agitatū
est, vt collegia Societatis, aut residentia in fre-
quentia maxima Indorum collocarentur, vnde
tanquam ex munita arce subsidiarij milites re-
gionem omnem opportunè excurrerent. Ad
hæc, vt filios nobilium Indorum à pueritia in-
struendos educandosque susciperent, in qua vna
re totius gentis salus vniuersa posita est. Neque
ego sane diffido futurum breui, vt his omnibus
modis atque rationibus societas nostra saluti In-
dorum procurandæ, quod tantopere cupit, feli-
citer operam nauet.

Quid cauere oporteat in Missionibus.

C A P. XXIII.

AC missionum commoditates ea ferè sunt,
quas exposui. Vt verò in omni præclaro ne-
gotio euenire solet, non carent suis quoque non
leuibus difficultatibus. Primum enim inuidia
pasto-

pastorum, & plebis contemptus eorū præ nostris diligentissime cauendus est ea vna ratione, vt omni, & verborum, & rerū significatione testentur se nullo modo esse parochos superiores, sed hunc verum legitimūq; pastore, se verò tantum illius adiutores, & administratos. Itaq; omnē honoris in illum significationē ne prætermittant, vt & ipse intelligat nihil ab ijs ambitiose agi, & populus factionem nullo modo meditetur, sed subditus sit per omnia parochos suis. Vix dici potest, quā opere inter Indos obseruetur is, qui cæteris imperat, & præest, vt statim oculos in ipsum Apo, vt illi vocant, animumq; conuertant. Qua ex re nisi humilitatem nostri insinuent, & circūspectè parochorum autoritatē tueātur, atq; commendēt, certum est inuidia, & calumnia omnia statim bona studia corrumpi. Præterea & illud omnibus modis curandum, ne odiosi parochis simus, dum vel nimiam integritatem ostentamus, vel reformatorum ac censorū partes importune assumimus. Meminisse potius illud oportet à Spiritu sancto dictū, Noli esse iustus multum, neq; plus sapias quam necesse *Eccles. 7.* est, ne obstupescas. Itemq; illud Apostoli, Omnis *1. Cor. 9.* bus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Et illud Domini dicite, Pax huic domui, & ibi *Mat. 10.* manete comedentes, & bibentes, quæ apud illos sunt. Deniq; vnusquisq; proximo suo placeat in *Rom. 15.* bono ad ædificationem. Etenim Christus nõ sibi placuit. His alijsque diuinę Scripturę sententijs docemur, ita religionis disciplinam conseruate, vt charitati fratrum multum demus. Multa tole-

562 DE PROCVRANDA IN DORVM
randa sunt in homine præsertim seculari, sape
etiam profano: nonnulla interdum concedenda
salua conscientia, & ita agendum, vt cõsuetudinis
suauitate alliciatur potius, quam asperitate offen-
sus resiliat statim. Itaque neque visitatores, ne-
que censores, aut Momos aliquos vel Sycophan-
tas existimare nos debet, sed sibi amicissimos, &
humanissime affectos. Nouimus ex prudenti dis-
simulatione non paucos egregie captos tandem
Dei verbo manus dedisse: quos si nimia seueri-
tate offenderis, mille concionibus reuocare non
poteris. Verum ita humanitatis leges seruandæ
sunt, vt neque religionis existimatio lædatur, ne-
que conscientia coram Deo puritas offuscerur.
Nam & virum religiosum & Apostolicum mu-
nus obeuntem nihil, aut leuitatem, aut fastum,
aut lasciuiam redolens decet. Quoniam verò cū
ad aperiendas conscientias suas in confessione
parochi accurrunt, imploranda impense est diui-
na gratia, vt & officio non desistuo, & fratris
animam grauissimè interdum sauciam à morte
reuoces. Ego sane in confessionibus audiendis
nihil æquè formidare soleo, quòd sacerdotum
quotidie cœlestia sacramenta tractantium vix
medicina vlla morbi curari possunt, cum semel
cœperint peruenire ad cor durum, atque illud
Gregorij plerunque, cum eiusmodi duritiem con-
templor, venit in mentem. Plerique eorum à

Greg. li. 2. Domino in impœnitentis cordis caliginem pro-
expos. in 1. iijciuntur, & nulla hominis adhortatione reuipi-
Reg. c. 3. scunt. Ergo in primis illud tenendum est, vt pla-
cendi

cendi voluntas, & humanus affectus nullo modo dominetur, ne puluillos sub omni cubito, & *Ezech. 13.*
 cervicalia sub omni capite statuamus, iuxta prophetica
 comminationem, quin potius veritas in omnibus dominetur, & præsit, propter quam
 si homines aliquando scandalizantur, non magno opere curandum est. Dei enim iudicium est,
 ait scriptura. Itaque si is, qui parochus nominatur, concubiniarius sit, si aleator, si scænerator, *Deut. 18.*
 si simoniacus, si litigator, si turpis lucri sectator, si officij sui negligens, si sermonis Indici imperitus, & contemptor, veritatis falce resecanda
 sunt vitia, ac nisi tibi ipsi in Domino satisfeceris peruidendum, ne alienis peccatis ipse communices manus pœnitentiæ cito imponens. Cæterum *1. Tim. 5.*
 hæc ipsa etiam letalia, & vetusta vlcera oleo simul foueri possunt, atque ita vino perfundi, vt
 pariter, & mordeantur, & ferant. Attingit, inquit, à fine vsque ad finem fortiter, & disponit *Sap. 8.*
 omnia suauiter diuina Sapiencia. Opus forte, modum suauem esse oportet. Multum interest, qua manu, qua dexteritate vulnus chirurgus in-
 fligat. Non imperiose non duriter, magis monendo, quam minando, magis iuuando, quam iubendo, vt ait Augustinus, ista tolluntur. Vi-
 dimus sæpe sacerdotum conscientias deploratas, de quibus ego plane diffideram eo quod ad
 cor durum peruenisse mihi viderentur, & iuxta Hieremiam propter multitudinem iniquitatis *Hiere. 30.*
 dura facta esse peccata, ministerijs tamen nostris, vel potius diuinæ gratiæ ita celsisse,

364 DE PROCVRANDA INDORVM
itareliquisse, ita ad cor rediisse, vt magnificas
Dei bonitati gratias ageremus, & spem non vul-
garem conciperemus, societatis nostræ homines,
quorum sunt parochi penè omnes, valde studio-
si, præclarissimos fructus in lucrificandis Do-
mino eiusmodi hominibus allaturos. Hęc in pa-
rochos obseruanda. Porro Indi, ipi quoque cu-
ram quandam mediocritatis efflagitant. Vt enim
eos oderunt, qui nimij in exigendo sunt, ita etiam
à se auersos putant, qui ab ipsis oblata repudiant.
Accipienda ergo sunt humanè manuscula eo-
rum, & benigne vel eadem, vel plura si liceat, pau-
peribus communicanda. Quod si ipsorum opera
interdum opus sit, dum ea moderatione, qua de-
cet, vtatis, nihil offenduntur, imo verò u te aho-
qui sibi beneuolum experiuntur, amplius dili-
gunt. Illud quoque obseruatum autoritatē quan-
dam retinendam esse aduersus eos, paternæ graui-
tati coniunctam: neque tam summissionis, quam
liberalis cuiusdam imperij speciē præferendam.
Amant enim hoc modo, quæ istorum est natura,
tractari. Sed neque necessario nostrorum appa-
ratu offenduntur, neq; paupertatem magnopere
admirantur, magisque præclatiora nostros non
posse afferre, quam non velle interpretantur.
Quamobrem quæ ad vitæ necessitatē aut etiam
commoditatem pertinent, prætermittenda non
sunt, nam & locorum, & rerum magnæ difficul-
tatis id exigunt in hac prouinciarum Indicarum
tanta asperitate & inopia, & Indorum ingenia
diuinitus ita comparata sunt, vt ædificationis
isto

isto necessario vsu nihil amittant. Illud enim nõ
 extremo loco cogitandum est, & penitus prouidendum,
 ne dum Apostolicæ abdicationi quidam in hærent,
 vitæ commoditatibus destituantur, atque ita vel labore victi,
 vel viribus destituti bene institutum cursum reuocent.
 Nam qui aliquando suis dixerat, Nolite portare sacculum
 neque peram, idem alio tempore ijsdem dixit,
 sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter &
 peram. Quo in loco Bedam venerabilem audire
 licet, Nobis quoque, inquit, datur exemplũ, iusta
 nonnunquam causa instante quædam de nostri
 propositi rigore posse sine culpa intermitteri, verbi
 gratia cum per inhospitales porrò regiones
 iter agimus, plura viatici causa, quam domi ha-
 bebamus, licere portare. Indicas sane peregrina-
 tiones notasse videri potest. Atque hæc ad difficultates
 Indicarum missionum considerandas hæctenus dixisse
 sit satis. Illud postremo adijciendum puto,
 Indicas & commoditates, & difficultates non ex
 aliarum nationum lege aut consuetudine, sed ex sua
 ipsarum esse metiendas, & Dei zelo præeunte tum
 verò experientia dũce, illud in omnibus intuendum,
 vt non quaramus quod nobis vtile est, sed
 quod multis, vt salui fiant.

Luc. 19.

Luc. 22.

Beda lib. 6
in Euang.

Luc. 6. 22.

1. Cor. 10.

FINIS LIBRI QVINTI.

Nn 3

DE PROCVRANDA
INDORVM
SALVTE,

LIBER SEXTVS.

Quatenus modo de Sacramentis agendum fit.

CAP. I.

DE diuinis Sacramentis admini-
strandis, quod vnum ex ijs, quæ
proposuimus, restat, si pro argu-
menti dignitate differendum esset,
magnum opus existeret, & quod in alterius par-
te numerari, cum ipsum per se tantum sit, meri-
tò quodammodo indignaretur. At nos rem tan-
tam nullo modo aggredimur, qui de Sacra-
mentis contra impudentes Nouatorum calum-
nias, & ab ipsa Ecclesia in magno & œcume-
nico Concilio Tridentino copiose graui-
ter definitum, & illustres nostræ ætatis scri-
ptores nusquam aut vberius, aut fœlicius quam
in illis asserendis, explicandis, commendandis
&que elaborasse, non ignoremus. Igitur cum Hæ-
reticis res nobis modo non est, sed ne catholi-
cos quidem antiquos, & in religione constan-
tes admonendos, cohortandosue existimamus,
quorum illud insignem eruditionem, hoc di-
cendi facultatem non vulgarem requirit. Tan-
tum

tum breuiter, ac pene cursim ea de Sacramentis attingemus, quæ rudibus Indorum populis necessaria videbuntur, atque in ijs maximè insistemus, quæ per imperitiam, aut incuriam quorundam contra veterem & Ecclesiasticam disciplinam inter hosce neophytos obrepisse & percrebuisse notauimus.

Multa in his regionibus contra Ecclesie consuetudinem geri. CAP. II.

NAM ex quo tempore obedientia duce ad has regiones Indicas venimus, non pauca in Sacramentorum functione minus conuenienter Ecclesiasticis institutis, nonnulla perturbatè prorsus atque ineptè geri, & diu mirati sumus, & dolenter sæpe commemorauimus. Causa mihi cogitanti nulla certior occurrit, quam quòd Euangelium non tam prædicatorum, quàm militum manu in has nouas orbis nationes inuectum sit: quorum locordia cum imperitia coniuncta multa absurdè peperit, quæ accedente consuetudine confirmata tanquam legitima habentur. Ita priores posterioribus errandi viam munierunt, vt vix liceat doctis & pijs hominibus veterem totius Ecclesie consuetudinem restituere, habeantur-que rerum Indicarum imperiti, qui religionem & sacramenta Ecclesie integrè, ac pro dignitate Indis tradere cupiant. Quid plura? Cum in Prouinciali Concilio Limensi ab

568 DE PROCURANDA INDORVM
omnibus Peruenſibus Episcopis, ceterisq; graui-
bus viris ad ea vicia emendanda multum operæ
& studij collatum sit, atque edita extent egregia
decreta de reformatione permulta, nihil tamen
amplius perfectum est, quàm si ab otiosis nautis
de republ. moderanda consultatum esset. Quis
verò non doleat Baptismo plerosque adultos
initio passim, & nostro tempore non rarò
ante perfundi, quàm Christianam catechesin
vel mediocriter teneant, neque an vitæ flagitio-
sæ, & superstitiosæ pœnitentiâ tangantur, neque
verò id ipsum, quod accipiunt, an velint acci-
pere, satis constet? Quid illud, quod confessio-
nes sæpe ita fiunt, vt neque Indus intelligat sa-
cerdotem, neque intelligatur ipse, quid di-
cat, tam supinè parochis nonnunquam dor-
mientibus, vt neque peccatorum rationem exi-
gant, neque doloris sensum requirant, nihilque
magis curent, quam vt à se quam citissimè con-
fidentes ablegent. Porro Eucharistiam qua le-
ge contra omne & diuinum, & Ecclesiasticum
ius non solum quotannis adulti Indi, verum
etiam morientes ritè confessi prohibentur ac-
cipere? quam si quispiam nostrum porrigere
velit, & viatico munire migrantem, nouitatis
accusatur, & sacrilegij propemodum reus agi-
tur. Quod si hoc venerationi Eucharistiæ præ-
teritur, cur saltem quæso extrema vinctio sub-
trahitur? Neque in syluis tantum aut remotis
oppidis, sed in ipsa nostra vrbe, in ipso sacro
Xenodochio morituri tanto bono priuantur.

Horum

Horum similia sunt plurima. Etenim matrimoniorum errata vel focordia, vel imperitia minorum admissa longum esset enumerare. Quales sint infidelium nuptiæ, quibus gradibus apud Indos contractæ valeant, quæ impedimenta Apostolicis literis his neophytis sublata sint, quæ etiã dum integra restent, pauci scire laborant. Hanc igitur tam vastam sylvam ingressi illos tantum errores refellere cupimus, qui & perniciosiores, & magis vulgares sunt.

De voluntate Baptismo necessaria.

C A P. III.

Igitur in Baptismo, barbaris præsertim, conferendo, tria spectare debet fidelis, & prudens dispensator mysteriorum Dei, Voluntatem, Fidem, Pœnitentiam. Voluntas sanè omnino cognoscenda est eorum, qui ad Fidei sacramentum aspirant, nec nisi petant, & instent, Christianæ vitæ professione donandi sunt. Ecclesiæ consuetudo tenet, vt priusquam catechumenus baptizetur, ter interrogetur, & tertio respondeat, baptizari se velle, quod intelligerent sancti patres magnum esse Christianæ Religionis pondus, magnas Euangelicæ turris expensas, nec nisi re admodum deliberata, & perspecta hominum imbecillitati temerè rem tãtam debere committi. Quod profectò non nuda cęremonia obseruandum est, sed multo magis spiritu & veritate. Vt non solum infideles Indi diligenter explorentur, verum

§70 DE PROCVRANDA INDORVM
 cognita iam, & perspecta voluntate diu in cate-
 chumenorum ordine teneantur, quò & instru-
 ctiores veniant & pluris faciant mysterium salu-
 tis suæ. Quam Ecclesiæ veterem disciplinam ita
 in hoc nouo orbe neglectam intuemur, vt nus-
 quam contra Euangelij dignitatem magis irre-
 ligiose, & contra hominum salutem magis per-
 niciose peccatum esse intelligamus. Dum enim
 quoquomodo per fas, & nefas, per dolum, &
 vim gentes barbaras Christianas efficere pro-
 perant homines imperiti, aut improbi, nihil
 aliud agunt, quam vt Euangelium ludibrio ex-
 ponant, & Fidei temere susceptæ desertores
 certissimo exitio aficiant. Non enim tales, vt
 est in Decretis Patrum, inuiti saluandi sunt, sed
 volentes, vt integra sit forma iustitiæ. Equi-
 dem censerem Prouinciali Concilio nihil gra-
 uius decernendum fuisse, ac fore deinceps, ni-
 hil etiam seuerius vindicandum, quam vt In-
 diadulti ante baptismum per annum, aut etiam
 amplius, nisi discrimen mortis vrgeret, in Fi-
 dei mysterijs perdiscendis, & voluntate bona
 confirmanda distinerentur. Ita fieret vt serius
 impetratam baptismi gratiam pro magno ha-
 berent, & diligenter conseruarent, quemad-
 modum in concedenda Eucharistia vsu venis-
 se cernimus. Sed quid agimus de ijs, qui con-
 tra salute hoc Ecclesiæ institutum baptizati
 sunt? Certè si nullam habuisse voluntatem per-
 spiceretur, atq; omnino inuiti & repugnantes, &
 contradicentes baptizati sunt, nullo modo
 Chri-

Conc. Tol.
4. ca. 55. d.
45. De Iu-
daiss.

Christianum characterem accepisse existimandi sunt, quemadmodum est ab Innocétio tertio definitum, neq; enim sine suscipientis voluntate sacramentum constare potest, quod accipere non potest, qui non præbet utcumq; consensum. Verum si voluntas nonnulla non defuit, tamen si vel vi, vel minis extorta, quia re vera caractere Christi insignitus est, cogendus est Fidem semel susceptam conservare, ne Christi sacramento magna fiat iniuria, si profanum per licentiam reddatur, quod est etiam ab eodem Pontifice secundum Toletani Concilij decreta declaratum. Illud autem habet quæstionem non facilem, utrum cum barbarus baptismum profus ignorat, & tamen non contradicens baptizatur, verè Christianum characterem accipiat necne. Nam rei ignoratæ voluntas esse non potest, cum nihil ametur nisi cognitum aliquo modo. Itaq; qui interrogatus, an velit in se fieri, quod fit in alijs, aut etiam nihil interrogatus baptismum perfunditur, nihil inter baptismum, & profanam aquam discernens, nihil ibi religionis agnoscens, is profectò quomodo velit, quod nunquam cogitavit, non facile potest dici. Cum verò sacri Canones nihil aliud tradant obflare baptismum, quàm voluntatem baptismum renitentem, & contradicentem, cumq; hoc loco hominem nihil dissentire, nihil reclamare ponamus, iterare postea baptismum, si ille saluus esse velit, difficilis exempli apparet. Quam quæstionem ne quisquã otiosam putet, sciat apud nos esse frequentem in ijs præsertim Æthiopicis servis, qui

*De baptif-
mo & eius
effec. c. Ma
iores. §. itē
qua.*

Ibidem.

qui ex Cabouerde asportantur. Hos enim si conuenias, an Christiani iam sint, audies non raro, se se cum essent impuberes simul cum alijs plurimis in nauī, aut litore deprehensos baptizatos esse, cum certè quid secum ageretur, ignorarent nisi quod multi simul à clerico, aut milite quopiam aqua aspergebantur, & exinde Christianos se fieri audiebant, cum neque hoc etiam ipsum quid esset edocerentur, neque rem ipsam penitus intelligerent, & homines barbari iumentis similes, minimè quid illud esset scire curarent. Digladiantur quidam, vtrum si neutra voluntas datur, baptismus sit ratus. Dignus quoque Augustinus non parum hæret in fine librorum de baptismo, vtrum baptismus per iocum & non serio colatus habendus sit certus ac constans. Vbi ita scribit, Solet quæri, vtrum nihil intersit quo animo accipiat ille cui datur, cum simulatione, an sine simulatione; si cum simulatione vtrum fallens an iocans sicut in mimo, Et quibusdam interpositis quibus se Ecclesiæ iudicium expectare ea de re profiteretur, adiungit, Nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui vbiicumq; & à quibuscumque illud verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione & cū aliqua fide accepissent, quanquā eis ad salutē spirituale non prodesset, si charitate caruissent, quā Catholicæ infererentur Ecclesiæ. Et mox, vbi autē, neq; societas esset vlla ita credentiū, neq; ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totū ludicre & mimicè, & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus, qui

*Cicet. 3. p.
q. 68. ar. 7.
Sol. in. 4. d.
5. ar. 7.
D. Aug. lib.
7. de Bap-
tismo cōtra
Donatistas
cap. 53.
De conf. d.
4. c. solot.*

fic daretur, diuinum iudicium per alicuius reue-
 rationis oraculum, concordi oratione, & impen-
 sis supplici deuotione gemitibus implorandum
 esse censerem. In hac ergo dubitatione cum de
 voluntate Indi, aut Æthiopis temerè baptizati
 quæritur, illud mihi certum est, si satis meminit
 se sine simulatione, & cum aliqua fide, vt Augu-
 stinus dixit, suscepisse baptismum, hoc est, intel-
 lexisse illud esse ritum aliquem Christianorum,
 atq; ita in se fieri permisisse, quãuis cætera Chri-
 stianæ religionis non sit edoctus, approbandum
 esse baptismum, minimeque repetendū. Re enim
 vera consensisse putandus est, qui cum videret in
 se fieri quod ad Christianam religionem pertine-
 re vtrumque sciebat, non contradixit. Quod si
 nullo modo quid esset baptismus, agnouit, neq;
 illum à profana & quacumq; alia aspersione di-
 stinxit, penitus Christi, & Ecclesiæ Fidem igno-
 rans, non magis voluisse intelligendus est, quam
 si dormiens, aut amens baptizaretur, cum nulla
 antea eius significatio extitisset. Quem sanè nul-
 lo modo baptizatum esse ego non dubito quem-
 admodum ne illum quidem, de quo Augustinus
 valde dubitat, qui per iocum profus, ac nō serio
 baptizaretur. Nam & dissentire, atq; abnuere pu-
 tandus est, qui contra vetus institutum suum ali-
 quid noui profus ignarus accipit: & satis est eū
 nullam baptismi voluntatem habere, neque ex-
 pressam, neque interpretatiuam, quam in adultis
 ad substantiam sacramenti requiri sanior, & cer-
 tior Doctorū sententiā habet. Ac satis id docuisse

*De baptis-
 mo. c. Ma-
 ior. §. item
 quaritur.*

Ibidem.

Inno.

Innocentius III. videtur, cum de baptismo dormientis aut infans improbando, si antecedētis voluntatis signa non extēt, sententiam tulit. At verò cū neq; barbarus ipse satis exploratā habet præteritam voluntatem suam, neque notitiam illius temporis, neq; verò indicijs manifestis percipi res potest, quod frequens est in hac superiorū temporum perturbatione, & barbarie, salutare consiliū Alexandri III. sequendum est, & conditione adhibita baptismus iterum conferendus. Porro voluntatem parentum in baptismo paruulorum suorum ad substantiam sacramenti necessariam esse, quamuis asserant quidā, rectè tamē asseri nō potest. Sed tamen parentibus inuitis, si infideles sint, eorū paruulos non esse baptizandos, quam non sine patrociniū nobilium autorum vtrinq; in scholis res agitatur, tamen Thomæ sententia & Ecclesiæ consuetudine & Concilij provincialis autoritate longè præferenda est, dummodo in mortis periculo constitutum paruulum nulla expectata parentum voluntate baptizare licere & decere quoq; concedamus, quod autores quidam pij & docti pro illorū salute defendunt, & à nostris aliquando cū laude factum meminimus. Cū verò ex duobus parentibus alter filium paruulum Christianum fieri vult altero repugnāte & contranitente, iuxta Concilij Toletani, & Limensis decreta, baptismo fauēdum est, & illius ius præferendum, qui de filij salute melius cogitat. Atq; hæc de voluntate baptismum suscipientium obiter attigisse sit satis.

De baptismo. cap. De quibus.

Dur. in. 4. dist. 4. q. 6.

Pal. c. 4.

Contra sententiā Cai. 3.

p. q. 68. ar. 10. & Set⁹

in. 4. d. 5. ar. 10.

D. Th. 2. 2. q. 10 ar. 12

Con. Lim. Const. 27.

Set. in. 4 d. 5. ar. 10. in

fine. idē confirmat Cōc.

Lim. Cōst. 27.

Cōc. Tol. 4. c. 61. 28. q.

1. Iudæi qui.

F Idem verò in Dominum Iesum Christum, & *Act. 20.*
 Pœnitentiam in Deum, quam Paulus prædi- *& 2.*
 cabat in gentibus, Petrus ab Hebræis exigebat,
 necessariam esse, vt baptismus non solum Christi
 militem faciat, sed gratiæ etiam & salutis donati-
 uo afficiat, nemo est tam ineptus, qui dubitet. Ve-
 rum quæ Fidei mensura exigenda sit in catechu-
 meno, & quibus modis agendum, vt satis instru-
 ctus, & firmus veniat ad lauacrum Christi, satis
 est in libro superiore explicatum. Pœnitentiam
 autem hoc est anteactæ vitæ veram detestatione,
 atque in posterum firmum corrigendæ consiliū,
 rarus est certè in Parochis, qui pro dignitate re-
 quirat. Nam & pristinæ superstitioni vulgo hæ-
 rent, & concubitus nefarios retinent, & ebriosi-
 tatem suam non deponunt: plerique honoris cau-
 sa baptismum ambiunt, ne ab Ecclesia arceantur,
 nonnulli vt Hispanis Dominis ea in re gratificen-
 tur, atq; eiusmodi fictionibus apud barbaros ple-
 na sunt omnia, nostra certè maxima ignauia, qui
 sapini, atque oscitantes ea de re cogitamus, dig-
 ni certe, qui tanti sacrilegij pœnas luamus. De
 hac vitæ emendatione curanda & exploranda in
 competentibus multa antiqui Canones, multi-
 ta noua synodalia decreta præclare præci-
 piunt: sed facilè omnia contemnuntur ab ijs,
 qui quæstum amant, salutem hominum, &
 Christi dignitatem non amant. Itaque ex
 anti-

576 DE PROCURANDA INDORVM
antiqua Ecclesiæ consuetudine per quam com-
modum mihi videretur, vt catechumeni aliquot
dies, si menses longum esset, ieiunij & precibus
alijsq; pijs operibus pro facultate sua exercerentur
ante baptismum, tum verò vt testimonium
ferrent temperasse se à flagitioso concubitu, ab
omni superstitione gentilica, præcipueq; ab ebrie-
tate, Ecclesiam quoq; frequentasse, & omni officio
vitæ superioris emendationem declarasse. Ita
fieret, vt paratiores venirent, & quam tandiu
probatam gratiam adipiscerentur, non ita facile re-
uersi ad vomitum corrupturi essent. De quare
legi Gratianus potest in quarta distinctione de
consecratione, & cæteri, qui de catechesi, & præ-
paratione baptismi necessaria copiosè scripsere.

De ijs, qui se baptizatos vel negant vel mentiuntur.

C A P. V.

DE ijs verò, qui baptismum vel datum sibi es-
se mentiuntur, vel acceptum iam à se negant,
cum sit vtrumque pars sacrilegij & periculi, me-
rito synodalia decreta cautos esse Parochos iu-
bent. Sunt enim qui reuera baptizati non sunt,
cum tamen Christianis nominibus appellentur,
& Ecclesiastica mysteria conuentusque frequen-
tent. Hoc ex temporum superiorum perturba-
tione accidisse constat. Atque in horum aliquot
nos incidimus, qui cum diu Christiani haberentur,
& Ioannes, aut Fraticisci, aut Petri vocaren-
tur, tandem concionibus nostrorum permoti
simu-

simulatione deposita baptizari se postularunt,
 & re diligenter discussa, inuentum est eos non
 fuisse re vera Christianos, sed à parentibus In-
 dis subtractos per Hispanicos Dominos eiusmodi
 nominibus fuisse donatos. Nonnulli quoque
 Æthiopes cum sæpe confessiones annuas pere-
 gissent, rogati aliquando ea de re se nunquam
 esse baptizatos aperte confessi sunt. Erit igitur
 adhibenda non exigua diligentia præsertim er-
 ga aduenas & ignotæ regionis homines. Contra
 alij ea occasione se baptizatos sæpe dissimulant,
 baptismumque supplices petunt, quem re vera
 iam acceperunt, eo sanè consilio, vt vxores no-
 uas ducere liceat, cum veteres displicent. Eum
 facum prudentiores Parochi deprehendere so-
 lent. Ne igitur, vel grandi sacrilegio iterato sa-
 cramento contaminentur, vel à necessario exclu-
 dantur, vigilare sacerdotes oportet. Et cum res
 liquido constare non potest, atque is qui ba-
 ptismum petit, alioqui testimonium habet in-
 tegræ suæ, probabiliq; vtrinq; ratione *Leo ep 31.*
 dubia prudenti vico causa sit, Beati Leonis de- *c. 1. De Cōf.*
 cretum salutare seruandum est de ijs, qui in ca- *d. 4. cum*
 ptiuitate positis parentibus nati sunt, & bap- *itaque.*
 zatine sint, certum esse non potest, quorum *Idē in epi.*
 potius salutē consulendum docet lauacro rege- *96. ca. 16.*
 -nerationis adhibito. Quia quos non *De Cōf. d.*
 ostenditur gestum, ratio non si- *4. c. Simul-*
 nit, vt videatur itera- *la.*

sum.

00

De

HÆc pauca de baptismo Indorum: neq; verò
plura de sacri Chrismatis sacramento dicen-
da sunt. Ac bene habet sanè, quod Confirmatio-
nis sacramento neophyti nostri priuati non
sunt: tamen si partim penuria Episcoporum par-
tim fortassis negligentia, raro eam gratiam Indi
consequantur. Illud hoc loco, pro instituto no-
stro dicendum est, materiam huius sacramenti à
Doctoribus, & Florentino Concilio tradi, Chris-
ma ex oleo, & balsamo ab Episcopo consecra-
tum. Dubitant verò multi, an balsamum re vera
ad essentiam sacramenti pertineat: & plerisque
Caiet. 3. p. assentientibus, *Sotus*, & *Caietanus* graues au-
q. 72 ar. 2. tores negant, qui si de vero balsamo loquun-
Sotus in. 4. tur, omnino tenendi sunt, cum eorum senten-
d. 7. ar. 2. tiam satis Apostolica sedes confirmasse videat-
tur. Extat enim inductum à Pio Quinto Pon-
tifici maximo Episcopo Tucumanensi datum,
quod nos ipsi in autographo vidimus, vt in
hac Occidentali India, liceat in confectiōe
Chrismatis pro vero balsamo succum quendam
aliū adhibere, natiuum his regionibus, qui
balsami odorem, & suauitatem maximè refert.
Non igitur verum balsamum de essentia est sa-
cramenti, nisi malis materiam sacramento-
rum Ecclesiæ subdi, quod om-
nes viri docti repu-
diant.

De Eucharistia percipienda diuinum esse præceptum.

CAP. VII.

SEquitur vt de Eucharistia perceptione dicamus, à qua genus Indorū latissimè exclusum, adhuc homines docti, & pij frustra conqueruntur. Quem totum locum vt commodius explicemus, dicendum erit de ipso iure diuino, & Ecclesiastico percipiendi Eucharistiam: tum quid de consuetudine huc vsque seruata sentiendum sit, & de salute eorum, qui sine viatico cœlesti de vita decedunt: postremo quid deinceps fieri expediat, admittendine sint an excludendi à sacris mysterijs Indi. Ac primum non parua quæstio est inter Theologos, Vtrum re ipsa sumere Eucharistiam iuris diuini præceptum sit. Quidam enim non aliam, quam Ecclesiasticæ constitutionis vim agnoscunt, quorum potest videri non improbabilis sententia, quod videamus Ecclesiam quibusdam dare, quibusdam negare Eucharistiam, etiam cum supremus agitur spiritus: de qua re & antiqui Canones complures sunt, & quarundam hodie quoque prouinciarum mos est, vt ij, qui per publicos magistratus ad supplicia ducuntur, non communicentur. Atqui ius diuinum Ecclesia tollere, aut immutare non potest. Non ergo iuris diuini est, vt homines etiam in vitæ fine Eucharistiam accipiant. Adde quòd verba Christi, quibus maximè apud Ioannem necessaria ad vitam æternam carnis & sanguinis Christi perceptio perhibetur, æquè

*Bona. in. 4°
d. 12. art.
vlt. q. 1. Ale
xan. Hales
4 p. q. 51.
m^o b. 4. C^o
icta. 3. p. q.
8. ar. 11^a
C. 12.*

de omnibus loquuntur, adultis, inquam, & par-
Aug. lib. 1. de Peccat. meritis. ca. 20. uulis, ut Augustinus sapissime aduersus Pelagia-
 nos contendit, præcipue libro primo de peccato-
Inno. 1. ep. 26. in Rescripto ad Conc. Mil. ram meritis, & remissione, quod etiam Innocen-
 tius primus in epistola ad Concilium Mileuita-
 num apertissime docet. At verò paruulos sacra-
 mento altaris imbui, quicquid Græci, & Boëmi
 Hæretici contradicant, vsque adeo non est neces-
 se, vt contraria potius consuetudo teneatur in
 Ecclesia Dei, & olim si qui Patres paruulos com-
 municandos putarunt, nulla id salutis necessita-
 te fecisse, sine controuersia credendum est, v. Sy-
Cōc. Trid. ses. 21. c. 4. nodus Tridentina commonuit. Hæc igitur cogi-
 tanti mihi, tum verò ad huius occidui orbis Ec-
 clesias oculos cōuertenti, nihil iuri diuino repug-
 nare, si iam baptizati adulti Eucharistiam nun-
 quam percipiant, penè persuasum esset, nisi me
 inde reuocaret non modo D. Thomæ illiusque
D. Tho. 3. q. 80. ar. 11. sectatorum autoritas, quæ apud me valet pluri-
 mum, sed etiam perspicua atque efficax, quantum
Domin. So. 1. q. 4. d. 1. 2. q. 1. ar. 11. ego sentio, ratio. Si enim sacramenti cuiusq; ne-
 cessitas ex ipsius significatione intelligenda est,
 vt Ecclesie consensus docet, & baptismum idcir-
Sot. De Eu. char. lect. 9. Pal. in. 4. d. 9. q. 1. co ad vitam necessarium omnino fatemur, quod
 spiritualis generatio sit, nemo autè vivere queat,
 nisi nascatur: Pœnitentiæ quoque sacramentum
 necessarium agnoscimus lapsis post baptismum,
 quòd in eo per claves Ecclesie ianua aperitur
 regni cœlestis, qua occlusa nemo introire pos-
 sit in regnum: cum Eucharistia cibus sit ani-
 mar, idque ex ipsa materia, & institutione Do-
 mini

mini apertissimè constet, qua obsecro ratione existimare possumus, nisi insanimus, tam pretiosum, tam salutarem cibum à Salvatore nostro institutum, & commendatum fidelibus, quibus tamen liberum sit vel nunquam illum ore contingere? An est minus necessarius vitæ tuendæ cibus, quam medicina letali languori curando? Nam qui vt hinc euadant, Christum manducari spiritualiter à fidelibus posse aiunt, etiamsi sacramentaliter non manducant, atque eo cibo vitam animæ ali, vera illi quidem afferunt, sed nihil de argumentationis robore iaminuunt. Etenim spiritualis Christi manducatio etiam veteribus Patribus communis fuit, vt Apostolus sanè confirmat, Omnes, inquit, in mari & in nube

1. Cor. 10.

baptizati sunt, & omnes eandem escam spiritua-
lem manducauerunt. Attamen populus Christianus in nouo testamento sicut ad vitæ generationem accepit baptismum, ita etiam ad vitæ acceptæ alimentum accepit Eucharistiam. Ipsum ergo Christum sacramentaliter sumere debet ad vitam spiritualem conseruandam, sicut in ipso Christo per baptismum necessario nascitur. Neque mihi placet, vt re ipsa atque actu accipere hunc panem ad vitam animæ sustentandam opus sit; satis esse non dubito, vt voto accipiat ab eo, qui non est idoneus actu accipere, dummodo re ipsa, atque actu aliquando suscipiat, quemadmodum de baptismo, & Confessione sacramentali Fides Catholica sentit. Etenim sicut de baptismo dictum

Ioan. 3.

est à Domino, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto non potest introire in Regnum

Ioan. 6.

cœlorum, ita etiam ab eodem de Eucharistia dictum est, Nisi manducaueritis carnem filij hominis,

Matt. 28.

non habebitis vitam in vobis. Et sicut illic legimus, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: sic etiã

1. Cor. 11.

hic, Hoc facite in meam cõmemorationem. Nã quodd illa Domini verba, de Fidei manducatione tantummodo intelligenda quidam volunt, gra-
uiter & periculose labuntur. De vtraq; enim manducatione & Fidei, & sacramenti Christum loquitur ipse contextus aperte docet, tum Ecclesiæ Catholicæ consensus constantissimè confirmat, quæ testimonijs illis ex sancto Capite Ioannis ad doctrinam Eucharistiæ confirmandam perpetuo in Cõcilijs & decretis vsa est. Verè ergo loquitur Christus de sacramentali manducatione, quæ tantum Fidelibus baptizatis in hac vita positis conuenire potest: beatis & antiquæ legis patribus conuenire non potest, qui tamen Christum spiritualiter manducauerunt. Quod si hæc tam illustriæ scripturæ verba nulla essent, si nulla etiam cibi significati ratio haberetur, illud tamen abundè esse deberet, quod Ecclesiæ præceptum de cõmunicando ex Concilij Lateranensis tempore legimus, vsum verò & perpetuum & vniuersalem ex ipso Spiritus sancti aduentu certamus, sentire verò fidelibus liberum fuisse tunc penitus à cõmunionem abstinere, vel ad id humano non diuino instituto vocatos esse, magne profectò imperitiæ est.

est. Neq; enim Ecclesia de sacramētis percipien-
dis solet ferre leges, sed quibus tēporibus necessa-
riō sumantur, & qua ratione definire, id ad se per-
tinere propriē agnoscit. Est ergo est iuris diuini
præceptū, vt omnes adulti iam baptizati aliquan-
do communicent. Tempora autem percipiendæ
Eucharistiæ duo præcipuē sancta mater Ecclesia
definiuit: vnum cū quis mortis angustijs, aut
periculo premitur, tūc viatico necessario iuua-
dum sacri Canones statuunt: alterum quotannis
in Dominico Paschate, de quo præceptum extat
Lateranensis Concilij, & Tridentinus Canon in
hæc verba, Si quis negauerit omnes, & singulos
Christi Fideles vtriusq; sexus, cum ad annos dis-
cretionis peruenerint, teneri singulis annis saltē
in Paschate ad communicandum iuxta præceptū
sanctæ Matris Ecclesiæ, anathema sit.

*Cōcil. Nic.
cā. 13. 26.
q. 6. De his
ver. & in
Conc. Car-
thā. 4. c. 77
Cōc. Late.
c. 21.
Conc. Tri.
ses. 13. c. 9.*

*Quod quamuis diuinum præceptum sit de com-
municando, possit tamen Ecclesia pro iudicio
suo communionem negare.*

CAP. VIII.

CVm igitur & diuinum ius secundum sanio-
rem & certiolem doctrinam, & Ecclesiasti-
cum præceptū secundum Fidem Catholicam,
habeat, vt omnes adulti iudicij compotes sa-
cramentum altaris accipiant, magna mihi
quæstio, & antehac, & modò maximè visa est,
quid de seruato huc vsq; more in hac noua Occi-

584 DE PROCURANDA INDORVM
dentali Ecclesia sentiendum sit, vbi Indi adulti
iam baptizati, ijdemque legitime peccata con-
fessi, neque semel singulis annis, neque verò
mortis urgente discrimine communicantur,
adeoque id vsu receptum est, vt si contra fieri
contingat, non leue scandalum homines poterit.
An debet consuetudo hæc inter eas numerari,
quas Augustinus sapienter pro varietate loco-
rum varias esse in Ecclesijs seruandas docet?
At ille in ijs tantum eam facultatem tribuit,
quæ non sunt contra Fidem Catholicam, &
Conciliorum Generalium decreta, quale de
communiscandis adultis omnibus esse, dubita-
re non possumus. An verò harum regionum ho-
mines tandiu absurde contra Ecclesiasticam
disciplinam, & Euangelicam legem errasse
arbitrabimur? At multi Præsules, & docto-
res sapientia, & religione præstantes eiusmo-
di morem, vel probarunt, vel certè dissi-
mularunt. An potius quod hæcenus factita-
tum est, ita non penitus improbare debemus,
vt corrigi tamen & in meliorem vsum trans-
ferri oporteat. Mihi sanè ita videtur: vt & mode-
stè de hac Ecclesia noua sentiamus, & tamen ve-
ritatem Euangelij, salutis præsertim Indorum tan-
topere necessariam asseramus. Quod vt facilius
intelligatur, oportet illud diligenter aduertere,
quod quamuis diuini & Euangelici iuris sit, vt
Christianus aliquando communicet, potest ni-
hilominus illum Ecclesia à communione sus-
pendere non solum ad definitum tempus, sed etiam
per

*Aug. ad La-
marin epi.*

118. &

119.

per totam vitam, & quod mirabile est, ipso mortis urgente periculo potest priuare viatico, neq; tamen vlla ex parte ius diuinum violatur. Id ita esse complures antiquorum Conciliorum Canones apertissime monstrant, quibus propter varias causas etiam verè pœnitentibus cū de vita exeunt, non esse concedendam Eucharistiam legitimus. In vno Elyberino Concilio omnium prope modum Prouincialium antiquissimo, plusquam septem aut octo canones ob varia commissâ, neque in fine communionem accipiendâ esse decernunt. Ac nequis vel Prouincialis Concilij autoritatem, non magni faciat, vel peculiarem alicuius regionis & Ecclesiæ eam seneritatem putet, legat beati Innocentij Papæ epistolam ad sanctum Exuperium Episcopum Tolossanum, cuius verba recitare placet. Quæsitum est, inquit, quid de his obseruari oporteat, qui post baptismum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti, in extremo sine vitæ suæ, pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt. De his obseruatio prior, durior: posterior interueniente misericordia inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit, vt concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securus non reuocaret à lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & durio remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam

Cono. Elyberinum in 1. tomor

Innocen. 1. epi. 3. ca. 2.

386 DE PROCURANDA INDORVM
Dominus noster pacem Ecclesijs suis reddidit,
iam depulso terrore, communionem dari abeun-
tibus placuit, & propter Domini misericordiam
quasi viaticum profecturis. Quem morem pon-
tifex ipse Innocentius deinceps retinendum de-
cernit, magnæ Nicenæ synodi autoritatem se-
cutus, cuius decimus tertius canon habet. De
ijs qui excedunt, antiqua & canonica lex nunc
quoque seruabitur, vt si quis vita excedit, vlti-
mo & maximè necessario viatico ne priuetur.
Quamuis ergo hoc decretum Nicenum toto
orbe terrarum perpetuo obtinuerit, tamen ne-
gare non possumus antiquiores patres etiam in
extremo vitæ sine quibusdam pœnitentibus via-
ticum detraxisse: neque ea in re sanctissimos vi-
ros, atq; doctissimos diuino præcepto testitisse
sentire sine impudentia possumus, cum præsertim
Innocentius primus merito id factum apertè fa-
teatur. At, tu ipse, dicet aliquis, diuinum & Euan-
gelicum de Eucharistia sumenda præceptum ita
tuis, statuo sanè, sed ita tamen vt Christus Domi-
nus Ecclesiæ suæ commiserit, quando, & quo-
modo, & à quibus Eucharistia sumeretur. Itaq;
potest illa legitima ex causa, & tēpus prorogate,
& omnino suspendere aliquem à communione:
sicut potuit eadem aliquādo infantes communi-
care probabili ex causa, & mox id prohibere ex
causa: potuit plebem vtraq; specie cōmunicare,
& mox id ipsum lege vetare. Nam vbiq; quidem
illa in dispensatione sacramentorum potestatem
maximam habet diuinitus datā, sed nusquam ita
illu-

26 q. 6. c.
de his verbis

illustrem atq; perspicuam, atque in hoc omnium
 diuinissimo sacramento, quod profectò præclare
 docent Tridētini patres, illis verbis, præterea de-
 clarat hanc potestaté, perpetuo in Ecclesia fuisse,
 vt in sacramentorum dispensatione salua illorum
 substantia ea statueret, vel mutaret, quæ suscipiē-
 tium vtilitati seu ipsorum sacramentorum vene-
 rationi pro rerum, tēporum, & locorum varietate
 magis expedire iudicaret. Si quis ergo ex me
 presse, & scholastice quærat, quale nam sit de Eu-
 charistia percipienda diuinum præceptum, illud
 sine dubio respōsurus sum, vt omnes Christi cor-
 pus ab Ecclesia datum accipiant. Neque enim
 iubentur arripere ipsi, sed de manu ministrorum
 sumere: à quibus & petere debent, & cum illi
 tribuunt, non possunt perpetuò renuere, nisi
 diuino iure violato. Neque verò, in quo quæ-
 stionis est nodus, propterea ministri Ecclesiæ, &
 dispensatores sacramentorum Dei coguntur, aut
 omnibus, aut omni tempore porrigere Eucharis-
 tiam, sed suo iudicio Ecclesia vti diuinitus fini-
 tur, vt det vel subtrahat in tempore tritici cœle-
 stis mensuram, prout in Spiritu sancto expedire
 indicauerit. Nam ad hunc ferè modum schola-
 stici scriptores quidam diuinum de satisfactio-
 ne præceptum interpretantur, vt satisfacere
 quouis debeat pro modo sibi ab eo qui habet Ec-
 clesiæ clauis imposto. Itaque potuit Ecclesià
 hæc Indicana neophytis suis Eucharistiam sub-
 ducere, nullo violato neque diuino, neque Ec-
 clesiastico præcepto. Diuinum sanè, vt dixi, non
 cogit

Sess. 21. c. 2

Sot. in 4. d.
 20. qu. 2.
 art. 2.

588 DE PROCVRANDA IN DORVM
cogit ministros Ecclesiæ iudicio suo non uti Ec-
clesiasticum verò licet magis expressum defini-
tumque sit, tamen cum sacerdoti audita pœni-
tentis confessione facultas tribuatur in magna
Lateranenſi ſynodo, vt ſi ita expedire cenſuerit,
differat à cõmunionem etiam in Paſchate pœnitẽ-
tem, quod olim frequentiffimum erat, facile in-
terpre- i poſſumus, non eſſe ſublata Episco-
pis, & maioribus Eccleſiæ poteſtatem differendi
per vitam totam hominem, aut hominũ aliquod
genus, cum ita expedire magnis rationibus iudi-
cauerint. Atq; hæc eo à me dicta pertinent, quod
huius Eccleſiæ præſulibus, & doctõribus eam
notam inuri minimè velim, vt contra diuinum,
& Eccleſiaſticum præceptum tam diu, & egiffe,
& agere exiſtimentur. De qua tota re Concilij
Limenſis ſententiam ſubiſciam: Quamuis om-
nes Chriſtiani adulti vtriuſque ſexus præcepto
teneantur ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramen-
tum accipere ſingulis annis ſaltem in Paſchate,
tamen huius prouincię Antiftites, cum aduer-
terent gentem hanc Indorum, & recentem eſſe,
& infantilem in fide, atque ita ipſorum ſaluti
expedire iudicaret, ſtatuerunt, vt vſque dum
fidem perfectè tenerent, hoc diuino ſacramen-
to, qui eſt perfectõrum cibus, non commu-
nicarentur, excepto ſi qui ſei perci-
piendo ſatis idoneus videretur.

Conc. Lat.

ca. 21.

Concil. Li-
men. conſt.
58.

Quod

*Quod omnino expediat priori consuetudine emendata,
Indos fideles communicare.*

CAP. IX.

Verum hæc hæctenus disputata sunt, vt lice-
re aliqua ratione neophytos à communio-
ne differre non improbemus: at hoc ita vniuerse
& perpetuo fieri, vt in his regionibus ferè sit, nul-
lo modo probare possumus. Itaque corrigenda
est prorsus consuetudo ista, & tam antistitum au-
toritate, quam virorum literatorum doctrina ab
hoc nouo orbe exterminanda. Quamobrem in
illo eodem Concilij Prouincialis decreto, post-
quam prior consuetudo aliqua ex parte excusa-
tur, in posterum tamen ita mutatur atque cor-
rigitur: Quoniam verò complures iam Indorū
fidei Christianæ doctrinam melius percipiunt,
atque hoc ditinum sacramentum non solum de-
uotè cupiunt suscipere, verum etiam petunt, & vt
fiat sibi copia, importunè efflagitāt, placuit huic
sanctæ Synodo monere, prout serio monet, om-
nes Indorum parochos, vt quos audita iam con-
fessione perspexerint hunc cœlestem cibum à re-
liquo corporali discernere, atque eundem deuo-
tè cupere & poscere, quoniam sine causa nemi-
nem diuino alimento priuare possumus, quo tē-
pore cæteris Christianis solent, Indis etiam om-
nibus administrant. Quæ pia sanè, & satis con-
sulta constitutio nihilo magis, ex quo edita est
annos iam nouem obseruatur, quàm reliquo recto
tem-

*Eadem ca-
sit., 3.*

tempore: vt hinc satis appareat, non venerationi sacramenti cœlestis aut neophytorum saluti plerosque sacerdotes consulere, sed otio & ignauia indulgere, cum religionem, & prudentiam in neganda Eucharistia perquam ambitiose prætexat. Quam ergo magno pere expediat novos Christi milites communicare illo pane, qui cor hominis verè confirmat, etiam si rudes illi sint, & tyrones, ostendit in primis totius Ecclesiæ Catholicæ ab ipsis primis exordijs consuetudo, qua Spiritu sancto duce omnes Christiani ex ipso fonte Baptismi ad sacrosancta mysteria percipienda perducebantur. Adeo in Ecclesia Dei certum fuit, quibus esset lauacrum regenerationis legitime datum, eis cœleste alimentum concedi debere. Testes multi produci possent, sed vnus nobis Dionysius Apostolicus, & temporis, & Spiritus satis erit, is sacros ritus baptismi enarrans, ita scribit, sacerdotes illum vestem baptizati munditiæ congruam induunt, sicque indutum rursus ad Pontificem ducunt, ille diuino ac deifico profus vnguento vitum signans sacratissimæ communionis participem facit. Et mox tractata intelligentia baptismi mystica, ita rem absoluit, In fine autem omnium Pontifex ita perfectum ad sacratissimam Eucharistiam vocat, atque consummantium illi sacramentorum communionem deificam tradit. Hæc Dionysius. Quod vsque adeo in Ecclesia seruatum est, vt eos etiam quos minus consideratè baptismo ablutos esse constaret, tamen à communionem non prohiberent tanquam

suo

*Dionys. de
Eccl. Hier.
ca. 2. p. 1.*

ca. 2. p. 3.

suo iure id exigentes. Constat hoc ex Concilio
 Toletano, vt alia omittamus, Qui autem iam- *Conc. Tol.*
 pridem ad Christianitatem venice coacti sunt *4. c. 55.*
 (licet factum est temporibus religiosissimi prin-
 cipis Sifibati) quia iam constat eos sacramen-
 tis diuinis associatos, & baptismi gratiam su-
 scēpisse, & Chrismate vnctos esse, & corpo-
 ris Domini, & sanguinis extitisse participes,
 & cetera. Hęc sanē Ecclesię consuetudo in-
 uiolata fuit, quōd nimirum sancti Patres cen-
 serent sine Eucharistia neminem esse perfe-
 ctum Christianum atque constantem. Adeo-
 que id verum est sententia illorum, vt beatus
 Augustinus eos, qui non communicant non
 plenos Christianos, sed semichristianos, aut nō-
 dum Christianos definire videatur: Ita enim scri-
 bit in Ioannem, Si dixerimus Catechumeno,
 Credis in Christum, respondet, Credo, & si-
 gnat se cruce Christi, portat in fronte & non
 erubescit de cruce Domini sui. Ecce credit in
 nomine eius interrogemus eum, manducas
 carnem filij hominis, & bibis sanguinem filij
 hominis? nescit, quid dicimus, quia Iesus
 non se credidit ei. Et post pauca, Accessit ad
 illos Iesus, facit in illis salutem, quia ipse dixit,
 Nisi quis manducauerit carnem meam, & bi-
 berit sanguinem meum, non habebit in se vi- *Ioan. 6.*
 tam, & mox, Quo traicit per baptismum Ie-
 sus, cuius figuram gerebat Moyse, qui per ma-
 re traiciebat? quo traiciebat? ad Manna,
 quid est Manna? Ego sum, inquit, panis
 viuus,

592 DE PROCVRANDA ENDORVM
 viuus, qui de cœlo descendi. Manna accipiunt fi-
 deles iam traiecti per mare rubrum. Significabat
 mare illud rubrum baptismum Christi, quò ergo
 perducit credentes & baptizatos? Ad manna. Et
 nesciunt Catechumeni, quid accipiant Christia-
 ni, erubescant ergo, quia nesciūt, transeant mare
 rubrum, manducant manna, vt quomodo credi-
 derunt in nomine Iesu, sic se ipsis credat Iesus.
 Hactenus Augustinus. In eorum ergo numero
 reponendi sunt, qui non accipiunt cœleste man-
 na, quibus Iesus se ipsum non credit, hoc est inter
 semichristianos, & qui Catechumenorum ordi-
 nem non excessere. Quantopere autem referat
 ad fidem confirmandam, ad spem augendam, ad
 charitatem dilatandam, ad omnem deniq; Chri-
 stianæ vitæ rationem promouendam, cœlestis il-
 lius panis frequentatio, nemo est prorsus qui di-
 cendo satis consequi possit. Vnde obsecro tantus
 fidei ardor initio nascentis Ecclesiæ, Erant, in-
 quit, perseverantes in doctrina Apostolorum, &
 orationibus, & fractione panis. Vnde ad calcan-
 dum mundi fastum, vnde ad sustinenda martyria
 inuicta vittus? vnde ad glorificandum Christum
 inter gladios & ignes tanta illa alacritas animo-
 rum? Ex illa, ait Chrysostomus, mensa tanquam
 Leones ignem spirantes ipsi diabolo formidabi-
 les discedamus. Quid Cyprianus? Idoneus esse
 non potest, inquit, ad martyrium, qui ab Ecclesia
 non armatur ad prælium: & mens dicitur, quam
 non recepta Eucharistia erigit, & accedit. Multū
 planè, & supra quæ dici potest baptismus homini
 con-

Actor. 2.

*Chry. hom.
61. ad pop.
Ant.*

*Cypr. lib. 1
epist. 2.*

confert, multum cetera sacramenta: sed sine hoc omnium sacramentorum summo, imperfecta cetera sunt, neq; vitam Christianam, quam inchoant aut promouent, perficere possunt. Annon Dionysius idoneus autor est, cui fidem habeamus? At ille sic scribit, Dicimus ergo cetera sacramentorum signa, quorum nobis societas indulgetur, huius diuinis profecto consummationibusq; muneribus perfici. Neq; enim ferme fas est sacerdotalis muneris mysterium aliquod peragi, nisi diuinum utud Eucharitiæ augustissimumque sacramentum compleat. Usque adeo sancti Patres nolunt Christianos sacramentis ceteris esse contentos. Quid ergo nos tam stolide, vel querimus, vel miramur Indorum gentem nondum firmas in fide, & religione Christiana egisse radices? Baculum panis auferimus, ut propheta loquitur, & imbecillitatem miramur? Famelicis alimenta diuina subtrahimus, & maciem gressusque titubantes accusamus? Propheta se percussum, ut fœnum & aruisse cor suum dolet, quod oblitus sit comedere panem suum: quid agent, qui nunquam illum etiam degustarunt? Nos tamen nihil tot in Christo paruulorum feruitatem interitumque dolemus. Cum deficiat paruulus, & lactens in plateis oppidi, hoc est, cum recens in Christo nati nobis spectantibus, & tacentibus in media Ecclesia intereant præ fame, & quidem cum insistent ipsi, atque auide diuina sacramenta poscant, non est qui porrigat, omnes dedignatur, omnes auersantur miseros, ut verè videamus impleri, quod

Dionys. de Eccl. Hier.

c. 3. p. 10

Ezec. 40

Psal. 101.

Thren. 2.

394 DE PROCVRANDA INDORVM
sermo diuinus statim adiungit, Matribus suis dixerunt, Vbi est triticum & vinum? cum deficerent quasi vulnerati in plateis ciuitatis, cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum. Quod si panis hic cœlestis propriè cor hominis confirmat, si sensum mentis illustrat, si aduersus pericula & hostiles impetus munit, si denique vnus vitam spiritualem conferuat & perficit, quid aliud quærimus, cur deficiente pane corrumpant isti vnusquisq; ad proximum suum, & contabescant in iniquitatibus suis? Re vera deficiunt in via Domini, quia contra Domini præceptum sinuntur abire ieiuni. Contra quicumque hoc cibo resciantur, à facie frumenti multiplicantur, & vires quotidie nouas sumunt. Docuit hoc vsus ipse copiose. Nam quot quot ex Indorum genere à nostris (qui contradicentibus cæteris id ausi aggressique sunt) communicantur hætenus ea puritate, eo animi robore, eo fidei sensu, ijs denique vitæ vniuersæ studijs, cæteris præstant, vt meritò sacerdotes ipsi mirentur, atque ingenuè confiteantur ampliores, & illustriores huius supercœlestis panis fructus in neophytis cerni, quam in cæteris, neque immerito. Nam & fide & deuotione nos vincunt: quod nos ipsi abunde sumus experti. Ferè commune prouerbum Indis est eum, qui semel Eucharistiam acceperit, nullum amplius crimen debere committere: quod si quando humana fragilitate admissum sit, tanto animi dolore tanta in seipsum indignatione commotum ad præ-

Psal. 103.

Ezec. 4.

Marc. 7.

Psal. 4.

ad pœnitentiam venire Indam conspeximus, & tam duras de suo scelere pœnas exigere, vt ardorem fidei admirati simus. Neq; enim tantam inuenimus in Israel. Scimus aliquot per simulationem diuino obrepfisse conuiuio non indutos veste nuptiali, sed abeant simulatores: nos de verè Abrahamæ filijs loquimur, quos non dubitamus ab extremo hoc Occidente in mensa Domini cum Abraham, & Isaac, & Iacob præclare recumbere. Certè Eucharistia ipsa pro sua benignitate, & magnificentia nouos mensæ suæ conuiuas largius locupletiusque videtur excipere. Quare cum perpetua totius populi Christiani consuetudine, cum maiorum nostrorum ac sanctorum Patrum autoritate, cum ratione ipsa perspicua, cum testatissima experientia doceamur nouis Indorum gentibus supersubstantialem panem communicare, quis deinceps tam erit cœlesti beneficio ingratus, tam negligēs salutis fratrum, tam ipsius Christi Iesu gloriæ inuidus, qui non inepto hoc more longissimè relegato, sacram Eucharistiam auidè præsertim petentibus fratribus arbitretur esse tribuendam?

Mat. 8.

Confutatio opinionis contrariæ.

C A P. X.

AT perfectorum, inquit, panis est ille cœlestis, cibus grandium, vt Augustinus *Aug. lib. 7. Confes.* audiuit, crescant, & manducabunt. Imò verò

Pp 2 mandu-

māducent, vt crescant. Neque enim e-
 Angelorum panem, & supet substantialem vi-
 rorum atque perfectorum cibum esse nego: ve-
 rum idem cibus est paruulorum, idem infirmo-
 rum alimentum. An non diuina sapientia post-
 quam ædificauit sibi domum, & excidit colum-
 nas septem, & immolauit victimas, & miscuit
 vinum, & proposuit denique mensam suam,
 ita alloquitur conuiuas suos. Si quis est paru-
 lus ventat ad me, & insipientibus locuta est,
 Venite comedite panem meum, & bibite vi-
 num, quod miscui vobis, relinquitte infantiam,
 & viuite & ambulate per vias prudentiæ? Par-
 uulos ergo alloquitur, paruulos inuitat ad ec-
 lestis mensæ conuiuium. Nam cum diuites
 illi ac præpotentes varijs ex causis venire vo-
 cati recusassent, Rex qui lautas & splendidas
 epulas appararat, seruos suos, vt debiles &
 claudos, & pauperes accerserent, misit, vt
 que dum conuiuijs domus regia impleteretur:
 atque illud solum in conuiuijs exposculauit,
 quod quidam vestem nuptijs dignam non at-
 tulisset. An verò quos Dominus libenter vo-
 cat, & gratos habet, hos ministri iure fasti-
 diant? Certe sancti Patres, qui panem hunc per-
 fectorum, & virorum in Christo cibum esse vo-
 lunt, idem debiliū, & paruulorum viribus au-
 gendis, & confirmandis, & medicinam, & ali-
 mentum esse aptissimum copiose testantur. Non
 ergo quoniam minus perfecti in fide, & charita-
 te neophyti sunt, repellendi sunt, se multo ma-
 gis

Proti. 9.

LUC. 14.

Mat. 22.

gis inuitandi, & alliciendi, vt vsu ipso panis hu-
 ius, qui cor hominis confirmat, perfecti fiant.
 Alij stoliditatem & imperitiam barbarorum no-
 bis obijciunt, indignum esse dicentes, si ca-
 nibus & porcis margaritas proijciamus. Sed
 qui Christi lauacro purificati legitime sunt,
 canes certe, & sues illi non sunt. Quod si sen-
 sus horum exiguus est, ne tales quidem à se
 repellit benignissimus Dominus. Diuus sanè
 Thomas tantæ autoritatis vir ijs, qui debilem
 habent vsum rationis, non esse denegandum
 hoc sacramentum, aperte scribit. *Thom. 3. p.*
q. 80. a. 9. Vt enim
 sensu & ratione parum valeant, multum ta-
 men præstabunt amentibus, & phreneticis,
 quorum si anterior deuotio testata sit, instil-
 landam illis atque infundendam Eucharistiam
 sanctorum Patrum Canones iubent. Usque *Conc. Car*
 adeo pluris fuit fructus, quem ex hoc sacramen- *tag. 4. c. 76*
 to homines percipiunt, quam species quædam *26. q. 6. Is*
 religionis, quam multi hoc tempore præ se fe- *qui in in-*
 runt. Ac re vera non est tam Indorum sensus *firmitate.*
 exiguus ad percipiendam Eucharistiam, quam
 Parochorum magna desidia ad porrigendam.
 Nam vt curam laboremque docendi, & præpa-
 randi plebem à se reijciant, ruditatem & impe-
 ritiam istorum obtendant. Non satis discernit
 Indus inter cibum sacrum & profanum, inquis.
 At quæ potest ille discernere, si tu nunquam hoc
 docuisti? Non eam deuotionem affert, quam
 oportet. Quomodo verdè afferet, si tu ad cœle-
 ste sacramentum nunquam inuitas? si neque

398 DE PROCURANDA INDORVM
dignitatem commendas, neque immensam utili-
tatem doces? Omnino experti sumus ipsi, quam
vehementer excitentur Indi, cum hæc illis com-
memorantur, quam omnia & polliceantur, &
præstent, vt liceat eis de illo pane edere. Quanta
verò inuidia, quo dolore pulsantur cum intuen-
tur Hispanos communicantes: quod si quem
suorum hac mensa dignatum conspiciunt, om-
nium studia ardent, atq; ad se se diffundi eam li-
beraliter vehementer efflagitant. Itaq; ad do-
cendam fidei catechesin, & ad turpia quædam vi-
tia profliganda ebrietatem præsertim, nullum re-
medium præsentius experti sumus, quam vt sacra
communio præmium proponeretur ijs, qui & fi-
dei dogmata optimè tenerent atq; exponerent,
& mores Christianos atque honestissimos præ se
ferrent. Certant inter se, cum ista audiunt, & gra-
tissimum habent, cum admittuntur, refectiq; se-
mel cibo cœlesti puritatem mentis, & corporis
multò studiosius quàm Hispani conseruant, vt
redire liceat ad mensam illam, ardentè exoptat.
Hoc parochi complures minus credunt. At nos
non longè posita loquimur, faciant ipsi pericu-
lum, si zelum Dei habent, ac non negligentiz
prætextum quærant. Sed qui grauius & proba-
bilis videntur morem istum suum defendere,
illud obijciunt, quòd non tutò præbeatur Eu-
charistia neophytis, quippe qui veterem super-
stitionem non satis exuerint, fierique possit, vt
indignum aliquid in Christi corpus designent, cū
non conset latis animo an sint fideles. Istorum
flagi-

flagitia vilitata commemorant, sordes præsertim
 carnis, & temulentia. Talibus porrigere sacra-
 mentum nihil esse aliud quã in cloacam aut fen-
 tinam projicere. Quibus equidem respondebo
 non absq; probatione, & examine panem illum
 præbendum esse neq; nouis, neq; veteribus Chri-
 stianis. Quod si quis est fornicator, aut ebriosus,
 aut idolis seruiens, cum eiusmodi etiam commu-
 nem cibum capere Apostolus vetat, nedũ cœlesti
 mensa communicare. Verum hoc neq; omnium
 neophytorum est, neq; si illorũ tales sunt aliquã-
 do morbi aliter in illis curandi sunt, quam in cæte-
 ris fidelibus, quorum nouimus corruptos mores,
 & vitam admodũ flagitiosam legitima pœniten-
 tia & confessione detergi, atque ita salubri satis-
 factione purgatos, vt ait Leo Papa, ad communio-
 nem admitti. Cur igitur nõ idem apud Indos in-
 dulgentia erit, quibus eo magis cum labuntur ve-
 nia danda est, quod ignorantia potius, & imbecil-
 litate quadam, quam animi peruersitate laborãt.
 Itaq; vel ad ipsa istorum vitia amputanda & tol-
 lenda singularis remedij est, diuinã communionẽ
 ijs, qui ab ebrietate & cæteris fordibus diligenter
 cauent, præmium ponere. Neque enim vbi per-
 spectã est superstitionis antiquæ aut ebriositatis,
 aut fœdæ consuetudinis macula, ad altare Indus
 debet admitti, nisi contraria opera illam mani-
 festẽ & diligenter eluerit. Nam etfi veniam
 Absaloni filio, Ioabo interpellante sapientif-
 simus David negare non potuit, ingressum ta-
 men Hierusalem à suo conspectu per biennium

1. Cor. 5.

Leo 1. De
pœnit. d. 1.
c. multip.

2. Reg. 14.

600 DE PROCVRANDA INDORVM
abstinere iussit. Intelligent Indi quod commu-
nionē priuantur non esse nationis, sed criminis;
& vniuersum Christianis concedatur, sed non
Christiano dignis moribus subtrahatur. Neque
ego nimiam modo frequentiam Eucharistiæ in
Indis probo, fortassis enim facilitas contemptum
pariet. Sed illud contendo, vt quotannis nisi ex
certa causa communicentur, vt Ecclesia præci-
pit, tum præcipuè, vt cum de vita exeunt, &
ritè sacerdoti confessi sunt, viatico necessatio-
ne priuentur, quemadmodum habet Nicetus
Canon. Quinam autem indigni, ineptiue sint,
quibus Angelorum panis præbeatur, sacerdo-
tum ipsorum audita confessione cæterisque per-
spectis, iudicium esto. Sacrilegiorum verò, quæ
quidam aut metuunt, aut insimulant, profe-
ctò periculum nullum est, aut perquam rarum.
Neque enim Indi Iudæorum more auersi sunt
à mysterio Christi, neque est timendum, ne
contumelia afficiant sumptam Eucharistiã,
quam reuera venerantur, neque eius gene-
ris exempla hactenus certa vidimus, quin po-
tius quod ad externum cultum attinet multò
quam veteres Christiani ad religionem pro-
peniores sunt. Quod si pueris olim, & phre-
neticis Eucharistiã dabatur, vt Ecclesiasticæ
historiæ copiose testantur, neque id contra
religionem censebant sancti Patres, cur illi
sacramento fiat iniuria, si pauperes & egentes
iuxta Psalmum edant, & saturentur, qui si iu-
dicio aut doctrina minus interdum vigent,
id satis

id satis animi pietate, & fidei necessitate compen-
sant? Paruuli sanè panem petunt, & ad sacramen-
tum desiderio, & Fide anhelant, sed qui frangat
docendo, & comminuendo eorum captui con-
uenienter, rarus omnino est. Præparare ergo de-
bemus Indorum mentem & Fidem, atq; ita pro-
batis, & præparatis panem cœlestem dare: sed
(quod pleriq; facimus) quia præparare piget, ad
accipiendum indignos accusare magis placet.

De necessitate Confessionis.

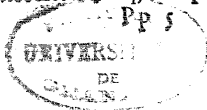
C A P. X I.

AD Pœnitentiæ sacramentum venio, quod à
patribus quartum numeratur, quamuis vul-
gò Eucharistiam præire soleat. Est autem Confes-
sio peccatorum post baptismum lapsis non mi-
nus necessaria, vt est à Spiritu sancto in Concilio
Tridentino definitum, quam nondum regenera-
tis ipse baptismus. Quod si vbiq; gentium singu-
laris hæc medicina imbecillitatis humanæ cog-
noscenda prædicandaque est, nouis certe Indo-
rum populis post fidem Christi, nihil est & cre-
brius & accuratius repetendum, quod vna hæc
salutis illorum spes supersit. Paulus prædicabat Fi-
dem in Iesum Christum, & pœnitentiam in Deum.
Christi ille quidem tantam volebat apud homi-
nes autoritatem existere, vt non tam crebrò in
Deum credere eos admoneret, quod facile sen-
sus humanus admittit, quam in Iesum Christum,
vt eius diuinitas esset testata, eoq; fides perfectior

Ses. 14. c. 2.

Act. 20.

quo

602 DE PROCURANDA INDORVM
 quo sensu humano superior. Contra, Pœnitentiã
 in Deum maluit dicere quam in Christum, vt
 cum criminum quisq; suorum meminisset, Deum
 ipsum non hominem solum, sibi offensum, & ira-
 tum cogitans, vehementius doleret. Quoniam ve-
 ro pœnitentiam etiam ante baptismum ita neces-
 sariam esse constat, vt tamen sine baptismo vel re-
 vel voto suscepto nõ sufficiat, consequens est pror-
 sus, vt qui primam regenerationis stolam macula-
 uit, & pœnitentia indigeat, & per clauas Ecclesiæ
 gratiæ restitui debeat, sine quibus salutis aditus
 nemini post baptismum lapsio patere potest. Bar-
 baris autem, quorum est sensus natura imbecil-
 lior, Fides verò non admodum excitata, raram est
 valde, vt perfectus ille dolor, quem contritionem
 dicimus, de criminibus cõmissis hæreat, quo ma-
 gis diuinæ medicinæ auxilio excipiendi adiuuan-
 diq; sunt, vt quod hominis operi deest, cœlestis
 sacramenti vis suppleat. Nam quòd Absolutionis
 beneficio dolor ille non vsquequaq; perfectus,
 qui à plerisq; attritio, à nonnullis imperfecta con-
 tritio vocatur, valeat ad salutem & primam iusti-
 ficationis gratiam consequendam, tam mihi cer-
 tum est, vt inter catholica dogmata propemodũ
 numerandum putem. Neq; obscure Tridentini
 Patres id docuisse videntur, cum eam attritionẽ,
 quæ per se non iustificat, ad iustificationis gra-
 tiam in sacramento Pœnitentiæ impetrandam
 valere declarant. Mihi verò & ratio aperta per-
 suadet, cum per clauas Ecclesiæ detur vera ab-
 solutio culpæ, idque per se & ex propria insti-
 tutione,

*Conc. Tri-
 ses. 14. c. 4.*

tutione, cum sit etiam morbi letalis medicina præfens, sit lepræ ostensæ purificatio operatoria, sit denique mortuæ animæ à morte peccati excitatio, quemadmodum sanctorum Patrum licetæ produnt: tum maximè me confirmat quotidiana diuinæ operationis experientia, si tamen occulta operationis experientia dici debet, fiducia quædam de multorum hominum salute certissima. Cernimus planè innumerabiles animas minus perfecto dolore pro scelerum magnitudine commotas ad hoc sacramentum accedere, quibus postquã quod in nobis situm est, præstamus, & de Dei immensitate confisi sacramentum absolutionis impendimus, adeo cœlestium donorum, quantum homini conijcere datur, testimonia non obscura succedunt, vt nihil aliud cogitare possimus, quam quod verissima bonitas dixit, Quæ soluetis in terris, in cœlis soluta erunt. Quamobrem non est cur quisquam de Indorum salute desperet, neque eorum tenues conatus, & examinationes conscientiæ, & minus accuratas peccatorum enumerationes, & doloris non vsque adeo expressa signa, & cætera pro eorum captu non magna contemnat: sed quantum potest, ipse adiuuet fratrem, & infirmum, vt ait Paulus, in fide assumat, agat deniq; quod potest, id verd omne, quod restat, diuinæ clementiæ committat securus, qui exiguo facilè concedit misericordiam, & laborantem ac lassum reficit, & hoc habet ipse refrigerium, si reficiamus ægrotum, & sciamus animam lassam sustentare

Matt. 18.

Ioan. 20.

Rom. 14.

Sap. 6.

Esai. 28.

Esai. 50.

ser-

604 DE PROCURANDA INDORVM
sermone, & de tenui offerentem Domino, quod
habet, non aspernemur. Equidem horum mise-
rorum confessiones imperitas securius audio,
quam hominum præpotentum expolitas, & ma-
gna doloris significatione profusas. Cum ergo in
hoc sacramento vnica sit spes salutis Indorum,
pre omnibus & diligentius & crebrius meditan-
dum prædicandumque erit.

Confessionis peccatorum vsum Indis in sua superstitione fuisse. CAP. XII.

Illud autem merito mirari quispiam possit, Cõ-
fessionem peccatorum etiam occultorum, &
grauium celebri vsu apud hosce barbaros longè
ante Christi Euangelium auditum, frequentatã.
Erant sacerdotes non pauci huic ipsi muneri as-
signati, qui plebis audiendis confessionibus va-
carent. Atque ad singula deprompta peccata ex
manipulo quodam fœniculum frangens sacer-
dos, ab eo videlicet crimine liberum pronuntia-
bat. Vnde apud superiores Prouincias Y chusyres
eiusmodi sacerdotes vocabantur. Ac vt mihi qui-
dem narrabant Chucuiti Parochiarum præpositi,
non omnes omnium criminum absoluendorum
parem potestatem habebant: sed grauiora quæ-
dam facinora apud primarios veluti Pontifices
deponere vsus erat. Hanc ergo consuetudinem
inter idololatrias barbaros religiosè obseruatam
mirari, vt dixi, merito, possis. At illud non admi-
rationem sed stuporem mihi propemodũ affert,
valuisse

valuisse tantum Diaboli hominumque menda-
 cium apud homines, vt non solum occulta crimi-
 na proderent, sed sæuas etiam pœnas sibi pro ijs
 iniungi æquo animo paterentur, Iubebantur sæ-
 pe expiandi adulterij aut alterius sceleris causa,
 durissimo saxo ad scapulas tundi fortiter, inter-
 dum à iuuenibus diu virgis cædi, non raro si sce-
 leris magnitudo acerbius aliquid postulare vide-
 retur, in excessam atq; omni solatij genere desti-
 tutam rupem secedere, & longum ibi æuum, fe-
 tacum more traducere. Complura iam eius gene-
 ris narrant, quæ fabulis similia videri possent, ni-
 si nobis superstites adhuc senes, quosdam decre-
 pitoseo munere olim apud suos functos viri fide
 digni ostendissent. Causam ego huius consuetu-
 dinis barbarorum illam potissimum probo, quod
 Diabolus per omnia in Dei similitudinem etiam
 nunc insanians, sicut se Deum adorari & salutari
 mortalibus illis persuasit, ita Dei veri sacramē-
 ta religiosaq; instituta transferre ad se falsa qua-
 dam imitatione contendit. Nam quo alio spectat;
 quod in Cuzquensi vrbe Ingarum imperio cele-
 bri, Eucharistiæ nostræ vmbra[m] quandam & si-
 mulachrum adhibendum curauit? cum ex massa
 sacrificij nescio cuius sanguine aspersa buccellas
 quasdam solennes singuli acciperent, atq; come-
 derent, quibus Principis Ingarum fidem, & societa-
 tem sibi cordi esse vsque ad fundendum pro ipso
 sanguinem testarentur. Atq; ad eum modum fe-
 sto quodam die peregrini præsertim atq; aduenæ
 communicabant. Prætereo Trinitatis imaginem

in Tangatanga apud Sacacas veteri more cultam
omitto alia complura, quæ curiose huc accersere
possem: quibus cum fidem olim barbari haberet,
minus difficiles ad credendum, cum nostra narra-
mus, se se præbent. Sed dissimulari profecto non
potest, quàm nobis erubescendum sit, quod à Sa-
tanæ ministris superemur. cum ad salutares & di-
uinitus institutas confessiones persuadendas pi-
griores simus, quam illi ad sævas illas suas carni-
ficinas. Gratulandum verò est in tanta meritis
humanæ cæcitate, esse aliquem scelerum sensum,
nonnullum conscientiæ aculeum, quo tranquil-
litatem suam occulto veneno exposito querere
quodammodo cogitur. Et quia vera remedia mi-
nus occurrunt, falsis se saltem, vt potest, recreat,
atque sustentat. Tanta est culpæ intus latētis vis.
Quo magis fidere debet Christi seruus, & veram
peccatorum omnium medicinam pœnitentiam
per salutarem confessionem ostendere. Facile si-
bi persuadent Indi Confessionis Sacramentalis
vsum & vim, neq; recusant certè medicum (et si
pleriq; contra calumniātur) modo eum esse per-
spiciant, qui verè medicus sit, non infestus carni-
fex, aut auarus prædo animarum.

*De peritia Indica linguæ confessionibus audiendis ne-
cessaria. CAP. XIII.*

QVALEM vero esse oporteat medi-
cum, quo salutis animarum zelo feruere,
qua peritia aperiendis curandisque vulnecibus
prædi-

præditum, satis ut arbitror, supradixi. Attamen sermonis Indici peritia quantopere desideretur, hoc maximè loco apparet. Cum neque pœnitentium crimina agnoscere neq; salutariter providere nisi linguæ ministerio possit. Cuius qui expers sit, turrim Babelicam non Euangelicam is ædificet, necesse est. Et quamvis inter viros Theologos satis conueniat, confessionem etiam per interpretem reddi, atque accipi posse, iidem tamen æque consentiunt, nulla aut diuina, aut Ecclesiastica lege homines ad eum confessionis modum compelli, quippe cum lex Dei suavis & æquitatis plena nolit cum tanta sua molestia ad confitendum peccatorem cogere, cum præsertim pudore metuque humano, qui vbi tertius adest testis aut arbiter, maximè vrget, ne confessiones integræ sinceraq; fierent. merito verendum esset. Quamobrem consultè satis in Limensi synodo Patres ne Indorum confessiones per interpretem Parochi exciperent, graui proposita multauetuerunt. Quod tamen decretum non eo pertinet, ut non liceat sponte sua volentes Indos per interpretem confiteri morbo præsertim periculoso oppressos audire, vbi sacerdotis Indicè docti copia deest, atque eo saltem modo horum salutem consulere, quod à quibusdam religiose factum nouimus, & ratio ipsa monet, vbi pœnitens ipse iacturam eam omnem præ salutis suæ desiderio contemnit, non oportere spirituales medicum labori, vel suo, vel illius parcere. Neque verò hoc Sancti

Leonis

S. Th. & re
liqui in. 4.
d. 27.

Conc. Lim.
Con. 49.

Leo ep. 78.

Leonis antiquo Canon contrarium est, qui solum reprehendit, & vetat. Ne populi aures professio publicè reciteretur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Nam & nonnullas confessiones eù alij plures intercessent ab antiquis Christianis factas esse historiz produnt, & hi ipsi barbari scelerum suorum noticiam falsis sacerdotibus reddere frequente corona non verebantur. Verum quia hoc & rarum est, vt pœnitens libenter accipiat, & quæ necessitate fiunt, præter legem sunt, nullo modo potest salua conscientia Parochi munus vsurpare, qui per se ipsam Confessiones populi sibi commissi hoc est sine interprete audire non possit. Quod si bona fide præfecturâ non tam à se quæsitam quam ab Antistite suo sibi impositam agat, & quamuis non omnia optimè intelligat quæ pœnitens loquitur, plurima tamen & communiora & graviora non ignoret, atque ipse vicissim opportuna consilia adhibere mediocriter possit, non erit deterrendus ab eo officio sacerdos, cum peritiores præsertim desunt, & zelo ipse spiritus sermonis inopiam abunde compensat. Tutissima res obedientia est, & sola, vt Damascenus ait, citra periculum.

Damas. in
Histor.

De prudentia Sacerdotum & tolerantia.

C A P. XIII.

Sermonis ergo Indici periculum oportet esse sacerdotem: verum non minus morum & ingenij

hij Indici peritum: Idololatriæ genera & flagitiorum & cæterorū, in quibus frequentiores sunt, vel experientia ipsa discet, vel aliorum commemoratione cognoscat. Sunt etiam nonnulla commo-
 lè literis commendata. Ex quibus omnibus ipse sibi Indicem conficiet, ad quem confessiones examinet, quatenus opus esse prudentia persuaserit. Neq; enim omnes eodem modo examinandi erūt. In eum vsus tum ab alijs, tum à nostris nuper Confessionalia quædam perscripta sunt, vtrâque lingua his regionibus communi Quichua, & Aymara, quæ rudibus, & tyronibus magno adiumento esse possunt. Quamvis autem & peritia sermonis, & industria opus sit, tamen ad confessiones audiendas neophytorum sacerdos longè sibi ampliorem patientiam, & animi tranquillitatem comparare debet. Hæc enim præcipua supellex est, cuius maximè inopia fit, vt nihil propemodum in curandis conscientijs Indorum plerique proficiant, plurimi etiam deteriores reddant. Atque in nostris sanè sacerdotibus illud miraculi loco inter se se Indi vulgò & suspiciunt & celebrant, quòd Patres ij sint, qui consistentem audiant libenter, quantumcunq; ille in suis explicandis criminibus immoretur, & postquam quæ in mentem venerint, finem dicendi fecerit, tum præclaris quibusdam interrogationibus, quæcumque memoriam effugerunt, meminisse cogant, atque ipsas viscerum fibras veluti aperiant. Cuius rei novæ scilicet, atq; inusitatæ adeo celebris fama plerosq; commouit, vt longissimis

610 DE PROCURANDA INDORVM
itineribus ad nostros venientes viderimus, nihil
aliud præferentes, quam vt contingeret pecca-
ta apud hosce Dei ministros (ita enim illi loquun-
tur) deponere, qui libenter audiant, quæ quisque
confiteri cupiat, & se se accusantem peccatorem
benigno sermone recreent, atq; erigant, & quod
omnium maximum prodigium putant, audita cõ-
fessione nihil sibi neque pretij, neque eleemosy-
næ loco dari patiantur, quin potius si quare In-
dus indigeat, opem ipsi libenter ferant. Qua opi-
nionẽ incredibile est quantum Indi profecerint,
vt nullo modo dubitare possimus pœnitentiam
his gentibus à Domino Deo datam, ministrorum
culpa fuisse minus hæctenus fructuosam, eandem
futuram fructuosissimam, si vel mediocrẽ animi
alacritatem in excipiendis infirmis medici spiri-
tuales præferant. Sunt ergo Indi audiendi tole-
ranter, sunt inuitandi benigne, erigendi sapien-
ter, sunt deniq; in omnibus æquo animo ferendi.
Charitas enim omnia sustinet, omnia suffert, & in
spiritu lenitatis præoccupatum aliquo delicto
instruere docet.

1. Cor. 13.
Gal. 6..

*Quod Confessiones non sincerae fiant, potius sacerdo-
tum, quam Indorum fieri culpa.*

C A P. X V.

Quibus ex rebus facile intelligere possumus,
quod plurimi Indorum malignè sacramen-
to pœnitentiæ abutantur, non sinceras, neq; in-
tegras peccatorum confessiones facientes, sed
fuga-

fucatas ad speciem, & mutilas, non tam ad ipsorum
 referendum esse malitiam, quam ad Parochorum se
 uos mores, & imperiosam quãdã austeritatẽ, qua
 infirmum & scabiosum pecus fastidiunt, & calce
 abijciunt, qui errantes oves funda potius & ba-
 culo terrent, quam sibilo leni colligunt, im-
 mores prorsus illius magni pastoris, qui dixit, Si-
 bylabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos.
 Profectò si fideles Hispani confessarium nacti
 essent talem, sauientem, & magis finire properan-
 tem, quam audire omnia curantẽ, rarus esset om-
 nino, qui integras confessiones faceret. Metus er-
 go Parochorum, & quod ex metu oritur odium,
 cogit Indos nihil veri & synceri apud illos dice-
 re. Cuius rei nullo alio testimonio opus est,
 quàm quod sacerdotem nacti benignum patienter
 audientem, & commiserantem potius, quam
 superbẽ indignantem certatim ad Confessiones
 faciendas nullo urgente accurrunt illi ipsi Indi,
 qui Parochis suis vix vix post annum, vt constean-
 tur, adduci possunt. Incredibile est quot millia
 confessiones generales fecerint apud eos reli-
 giosos, quos sibi vere patres arbitrantur, quam
 sponte, quam aperitẽ, quã animi dolore, qua sui
 detestatione infandissima etiam scelera totius
 anteaactæ vitæ detegant, quibus lachrymis,
 quo gemitu, & singultu corpus suum acerbè
 tundentes ac vellicantes, & sese totos intimo
 mœrore conficientes, quod iam tandem
 Parochi non pauci, & agnoscere, & ad-
 mirari cœperunt. Quid oro est, Cur Indus

Ezech. 34.

Zach. 10.

612 DE PROCURANDA INDORVM
cum ita ægrotat, vt mortem sibi impendere exi-
stimet, vltro accersit Parochum, & intimas con-
scientiæ plagas exponat? Profectò Fidem suam
satis Indus, cum fingere nihil est opus, ostendit.
Itaq; moriturus libenter crimina omnia etiam
immania prodit, quod tamen sospes sæpe facere
recusat. Hic quis non videat metum hominis me-
tu mortis superari? quod si sanus, & saluus homi-
nis asperitatem & minus sibi æquum animum mi-
nus offenderet, facilius ac libentius res ipsas vt
sunt, proditurus esset.

*Contra errorem illius, qui scripsit Confessiones ab In-
dis esse tollendas. C A P. XVI.*

QVO magis ridenda est (si modo risu ac non po-
tius acri dolore tam absurda blasphemia
excipi debet) Theologi illius sententia, qui opti-
mè consultum in Indis & dixit, & scripsit, si con-
fessionum obligatio tolleretur, Ne tot, inquit, &
tam graua sacrilegia perpetrare cogantur, o stul-
tam hominis vocem, qui cum sibi sapienter In-
dorum saluti consulere videatur, nihil aliud agat,
quam vt illos interire vnico sublato remedio co-
gat. Si peruersis remedio quouis abutentibus ista
est ratio medendi, tolle matrimonia, ne adulteria
fiant, aufer Ecclesias & sacra omnia, ne sacrilegi
sint, denique nullum sit humanæ imbecillitatis
remedium, ne malitia conuertat in virus. Quin
potius apud rectè ac sapienter æstimantem em-
nia, pleris est quod pauci electi per medicinam
sanan-

sanantur, quam quòd plurimi reprobi per illius abusum deteriores fiunt. Atque hæc quidem ita dicuntur, quasi consultationis humanæ esset de Pœnitentiæ Sacramento censere; cum vero, vt sacrosancta Concilia tradunt, totiusque consensus *Conc. Tri,* Ecclesiæ, diuini iuris illud sit, diuinæ autoritatis, *ses. 14. cano* neque aliud post baptismum lapsis remedium *b.* superesse Christus Dominus sanxerit, quam insanè, imo verò quam hæretice prorsus dicitur, vt cõfessionis faciendæ obligatio abrogetur ijs, quibus nulla est alia salutis relicta spes? Quin nos ipsos potius accusamus, atque emendamus, & animarum medici efficimur, & patres nos non fatelites esse meminimus? Hęc enim expedita, & certa ratio est ad euitanda sacrilegia, quæ in confessionibus Indorum perpetrantur.

Quas satisfactiones Indis iniungere oporteat.

CAP. XVII.

Quas autem satisfactiones iniungere conueniat, prudentia docebit. Cum intimo ipsi scelerum suorum dolore pulsantur, vltro pergraves sibi imponi flagitant: & si sacerdos indulgentius forte se gesserit, ipsi eas attripiunt. Adeo feruor spiritus, vbi semel accensus est, magnos conatus excitat. At plerique imbecilliores sunt, neq; ea animi firmitudine, vt tam graues pœnas de se exigant. Quid ergò? abijciendine erunt? an expectandum vsque dum spiritus ita incalescat, vt

pares delictis pœnas exoluere velint ? id quidem est, & Dei potius dono, quam hominis industria sperandum. Ergo quod Christus oui erranti præstitit, vt vix dum ab errore conuersam, vt Dionysius dixit, in humeros sacros attolleret, id ipsum Christi imitatori faciendum est, si salutem hominum amat, vt non plus imponat oneris, quam ferre illum posse viderit, atque in se, quod fratri deest, suppleat & peragat, adimplens ea, quæ desunt passionum Christi pro membro ipsius. Nam sicut alienorum peccatorum participes efficiuntur, qui leuissimas satisfactiones pro grauissimis delictis iniungunt, vt sancti Patres tradiderunt: ita Pharisæorum est, alligare onera grauia, & importabilia. Christi sanguinem non infideliter dispensare is credendus est, qui se se viribus pœnitentium accommodat, cum præsertim non tam animi prauitate quam infirmitate quadam maiora non audent, mitiora libenter subeunt. Salutare igitur satisfactiones Indis iniungere oportebit ex ijs præsertim, quæ aut consuetudine, aut commoditate freti non mendaciter se se peracturos polliceri videantur: ita prorsus vt excitentur potius quam terreantur, ne odio in sacramentum concepto, cum

opus deinceps fuerit, redire
ad medicum perhorrescant.

Dion. ep. 8.

*Conc. Tri.
ses. 14. c. 8.
Matt. 23.*

Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros *Iac. 5.*
 Ecclesie, & orent super eum vngentes eum in *Ex Concil.*
 nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum, *Tri. ses. 14.*
 & alleuiabit eum Dominus, & si in peccatis fue- *c. 1. & c. 2.*
 rit, dimittentur ei. Hoc sacramentum Extremæ *de Extre.*
 vnctionis à Patribus sacramentum exeuntium *vnct.*
 vocatur, & totius vitæ Christianæ consum-
 mationem existimatum, quo Dominus clementis-
 simus finem vitæ tanquam firmissimo præsidio
 muniuit. Nam etsi aduersarius noster occasiones
 per omnem vitam querat & capret, vt deuorare
 animas nostras, quoquomodo possit, nullum ta-
 men tempus est, quo vehementius ille omnes ver-
 sutiæ suæ neruos intendat, ad perdendos nos pe-
 nitus, & à fiducia etiam, si possit, diuinæ misericor-
 diæ deturbandos, quàm cum impedere nobis exi-
 tum vitæ perspicit. Vnctio ergo hæc sacra deli-
 cta, si qua sunt adhuc expianda, ac peccati re-
 liquias abstergit, & ægroti animam alleuiat &
 confirmat, magnam in eo diuinæ misericordiæ
 fiduciam excitando, qua infirmus subleuatus,
 & mali incommoda, ac labores leuius fert, &
 rētionibus Dæmonis calcaneo insidiantis faci-
 lins resistit, & sanitatem corporis interdum, vbi
 salutem animæ expedierit, consequitur. Hæc sunt
 quæ Fidelibus omnibus ex tam salutari sacra-
 mento pie suscepto bona conferri sancta Syno-
 dus Tridentina docet: à quorū cōsortio & fructu

cur obsecro excludantur nouæ stirpes Indorum, cum baptizati sint sicut & nos, & Fidem eandem profiteantur, & in mortis discrimine sibi ab Ecclesia auxilium præberi vehementer cupiant? Magnæ hoc inhumanitatis in fratres genus est, cum præsertim si qui omnium mortalium, hi maxime cum extremi temporis tenentur angustijs, præsidio Ecclesiastico indigeant. Etenim idolorum pontifices & venefici, quorum hodie quoque magna copia superest, qui summopere Christianæ religioni obsistunt, cæterosque decipiunt, ij omnia opera & ratione ægrotis periclitantibus persuadent, vt iuxta prisca suam superstitionem apud ipsosmet confiteantur, atque idolis sibi placandis & conciliandis sacrificia offerant: multaque alia impiè & sacrilegè præcipiunt miseris, qui vt sunt natura timidi, minusque ad Diaboli fraudes cognoscendas instructi, tum antiqua consuetudine alliciente, & mortis periculo territi facile eiusmodi fallacibus promissis animum adhibent. Quamobrem aduersus hos filios Belial, veritatis inimicos, qui vias Domini rectas non cessant peruertere, & alliciunt animas instabiles in æternam damnationem, opus est Christi tyronibus firmissimo aliquo præsidio: nullum verò excogitari potest diuino Extremæ vñctionis Sacramento præstantius. Quibus rebus adducta Synodus Prouincialis decernit, & præcipit, vt sacerdotes nullo modo Indos fideles iam rite confessos, aut si minus id licuit, contritionis signa præ se ferentes sine hoc tam salutari reme-

Ex Concil.
Linn. const.
75.

Act. 13.
2. Pet. 2.

Const. 75.

remedio de vita exire patientur. Et decretum quidem totius Ecclesiæ ad omnes fideles in generali Concilio legitur; peculiare verò ad Indos fideles in Prouinciali synodo repetitum, & magnoperè commendatum cernimus: vtrumq; vero re ipsa vsque adeo neglectum vt pene sacrilegij loco sit, si quis de Indo infirmo vngendo cogitet. Neque ego sanè intelligo quousque tam stolidi nostrorum consuetudo ferenda sit.

De Sacerdotio. CAP. XIX.

DE Sacerdotio inter Indos pauca sanè præcipienda sunt. Nam quod ad ipsos attinet, sciunt ordinem esse ministrorum à Domino institutum, vt & Deo seruiant, & populo præsent, illi ad altaris sacrosancta mysteria, huic ad remittenda peccata, & verbum Dei proponendum, autoritate diuinitus data. Atque vtinam vt hi sacerdotium venerantur, & tanquam munus cæleste suspiciunt, ita nos vitæ sanctitate tanto muneri pares essemus. Illud autè prudenter est à maioribus constitutum, vt nemo ex Indorum genere, sacerdotio aut gradu aliquo Ecclesiastico donetur, neque sacras vestes in ministerio induat: tantum vt liceat Indis fidelibus inseruire altaribus acolythorum more, in choro psallere, ædituorum officio fungi, superpelliceis inter hæc tantummodo indui. Nam inferiora hæc ad eos cohortandos, & in religione Christiana confirmandos plurimum valent. Mirifice his delectantur, &

*Conc. Lim.
const. 74.*

primores ipsi libentissimè filios suos Ecclesiasticis ministerijs, & literis imbuendos tradunt, idque pro gloria non parua ducunt. Quòd verò ad superiores gradus sacros præsertim Indos euehere minimè oporteat hac ætate Ecclesiæ antiquissima instituta satis docent. Paulus Apostolus vetat neophytum Ecclesiæ præfici, ne in superbiam elatus, instar diaboli corruat ex alto. Sacra Concilia vehementer de-

1. *Tim. 3.*

Adrian. 2. in epist. ad Tarass. in 2. Nicena syn.

testantur ordinationes eorum, qui in fide tyrones sunt. Nat. cum ipsis tum populo damnum fit, tum verò ministerio ipsi non leuis iniuria. Quocirca admirabile est, quam seuerè sacræ literæ reprehendant sacerdotes factos de fæce populi, idque cum agatur non de sacerdotibus veri & summi Dei, sed falsorum potius: quia tamen Deorum nomen etsi non numen habebant, ijs attributos esse ministros plebeios, & viles, pro magno scelere ponunt, quemadmodum iurisiurandi religionem etiam dijs mendacibus non seruatam eedem diuinæ literæ damnant. Sic enim scriptum in libro Regum legimus: Non est reuersus Hieroboam de viâ sua pessima, sed è contrario fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsum, quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsum. In quarto quoque libro de Samaritanis loquens Scriptura, Fecerunt autem sibi de nouissimis sacerdotes excelsum, & ponebant eos in fanis sublimibus, & cum Dominum colerent. Dijs quoque seruebant

Sap. 14.

3. Reg. 13.

4. Reg. 17.

bant iuxta consuetudinem Gentium, de quibus translati erant Samariam. Quod planè documentum non ad hoc solum valet, vt Indi non iniciantur, cū sint & in fide noni, & genere obscure, verum etiam qui ex harum fœminis & Hispans vi ris cōcubitu præsertim flagitioso gignūtur, quoad fieri potest à sacris mysterijs contrectandis abstineant, ne sacerdotium vile habeatur, nisi cum vitæ diu probatæ granitate, & morum splendore natalium obscuritatem superant. Tales esse nonnullos negare non possumus, qui & vitæ honestate, nostris pares sunt, & sermonis Indici commoditate superiores. Verum rari hoc exēpli est. Quamobrem antiqui Canones & Prouincialia decreta seruanda sunt, vt sacerdos omni ex parte populo spectabilis & honore dignus existat.

De ritibus Matrimoniorum apud Indos. CAP. XX.

IN matrimonio tractando latior campus occurrit, in quo parochus multa necessariò cognoscenda erunt, non solum quòd sit Ecclesiæ sacramentum excipiendæ, & sanandæ multorum infirmitati necessarium, sed quòd infideles quoque sua coniugia habeant, quorum vsum & ritum, ab usum quoque & errores cognoscere oporteat, ne quòd non rarò contingit, aut vera matrimonia dirimantur, aut pro matrimonijs flagitia teneantur. In omnibus docendi sunt, vt custodiāt immaculatum torū & honorabiles nuptias. Vsum autē & vim connubiosū apud infideles, si omnia dicenda sunt, oratione

com-

complecti, molestissimi negotij est, cum in tanta barbarorum illuue non possint non infiniti esse & ritus, & leges matrimoniorum valde inter se discrepantes. Sed tamen ista ego præcipuè attingam pauca de multis, quæ huic Pernensi regno ex Ingarum disciplina communiora sunt. Alij de suis regionibus & barbaris, aut etiam de alijs latius pro eruditione sua dicere poterunt. Igitur vera coniugia apud barbaros nostros erant, tamen quod sæpe miratus sum, nomen non esset adeo, vt Hispanico, & nostri, & ipsi vtantur. Erat tamen sua cuique vxor, & Socraticam rempublicam barbari naturali ductu oderant, & damnabant. Sicut vxori fas non erat alteri nubere, ita neque viro vxorem semel ductam repudiare. Adulteria siqua deprehenderentur, acerbissimo supplicio vindicabantur. Nam quanquam cœlibum apud istos maior licentia est, fornicationisque labes impune habetur, tamen cōiugatorum adulteria seuerius quam apud nos vindicantur. Stuprum quoque virginibus vel Soli, vel Pachayachachi, vel Inga ipsi consecratis, quas Mamaconas vulgò vocant, Vestalibus professione pessimiles, si quando constaret illatum, tam immane sacrilegium habebatur, vt viui vterque defoederentur in terram. Et vulgo sanè vnam vni tantum habere licebat vxorem, cum qua vitam omnem degeret. Atque hæc quidem naturali legi conuenienter barbari hi tenebant. Sed his paucis plurima iam miscebantur absurda, & à naturali lege valde abhorrentia. In primis summus ipse

princeps Ingarum, plurimis stipabatur vxoribus, quamuis vna esset præcipua, quam ipsi Coyam vocant, reginam nos dicere possumus. At hæc ipsa Coya ipsidem erat parentibus genita, vt inuita Iouis Iunonij, regis eadem esset, & soror, & coniux. Adeo sanctum erat, vt præcipua vxor, eadem esset sanguine coniunctissima. Cæteri vero proceres, & ipsi plures sibi coniugio copulabant, præcipuamque eandem si non sororem at consanguinitate maximè propinquam habebant. Erat enim id regium. Vulgus reliquum viam, vt dixi, nisi privilegio Ingæ ob aliquid fortiter, aut strenuè gestum, plures liceret accipere, vxorem habebat. At illam non pro suo quisque arbitrati eligebat: sed aut principis, aut Ducum illius, aut populi ipsius voluntate capiebat sibi assignatam. Idque intra suam semper tribum & familiam, quod Ayllo vulgo dicitur. Ex qua pristina consuetudine infidelium, duo apud fideles absurda manarunt: vnum vt Curacæ siue primores Indorum, pro arbitrato suo suis vxores dent, neque liberam illis eligendi facultatem permittant: alterum vt vix de alia tribu aut gente vxorem audeant Indi accipere, eamque ob causam sæpe consanguineas aut etiam sorores, & nouercas violent pro vxoribus. Quæ sanè incommoda diligentium parochorum studio magna ex parte abolita sunt: & Concilij animaduersione plerique vigilare ceperunt. Fuit miserissima seruitus Peruensium sub Ingarum tyrannide, vt neque vxorem ducere, neque liceram bibere, neque cocam mandere, neque

Conc. Lim.
Conf. 64.

neque carnibus vesci sine illius volūtate fas esset. Nunc verò qui in libertatem Euangelij vocati sunt, gratias agunt, & durissimo iugo excusso, leuem Christi sarcinam alacriter portant. Est etiam pessimus quidam error, & ex errore maximus abusus coniugiorum, (monstrum dicere possis) tam robustè in animis barbarorum inhaerens, vt inter Christianos etiam rarus sit, quem non teneat. Virginitas, quæ apud omnes mortales in pretio & honore est, apud hos barbaros vilis, & indecora habetur. Exceptis enim ijs, quas vel Soli, vel Ingæ consecratas septa sacra custodiunt, cæteræ quædiu virgines sunt, contemptas se arbitrantur, atque ita cum primum vacat, obuium quemque corruppendæ virginitati suæ vitro accersunt. Mariti quoque cum violatas offendunt, adeo non moleste ferunt, vt virginibus, si quæ tales ad coniugia peruenerint, probro vertant, quod à nemine adamatæ sint, quale in Baruch

Baruch. 6. foeminarum opprobrium legimus. Itaque quo vbiq; gentium maximo ac diuino propemodum honore afficitur, inter has belluas hominum, virginitas dedecori, & ignominia est. Quo ex errore atq; abusus quoque ille fœdissimus exortus est, vt nemo prorsus vxorem sibi ducendam putet, cuius per complures dies aut menses non ante periculum fecerit. Ita, quod dicere quoque pudet, nulla est idonea vxor, quæ non prius fuerit concubina. Hæc tanta matrimoniorum labes adeo obtinuit, vt à nostris patribus pro magno referatur, quod Indi iam vxores virgines

nes ducunt. Et re vera diuini verbi falce vicio-
 fa hæc omnia amputanda quotidie sunt. Et ma-
 trimoniorum iura dicenda, & virginitatis de-
 cus ornandum atque illustrandum, quod iam
 tum concionibus tum exemplo Christiani po-
 puli admonitæ barbaræ quoque fœminæ colere
 & seruare cœperunt. Illud postremo dicendum
 est, priuilegia ac facultates à sede Apostolica cõ-
 cessas in neophytorum gratiam peculiari stu-
 dio debere cognosci, ne cum alias sæpe, tum in
 matrimonijs iungendis Indorum labi contin-
 gat. Neue per imperitiam præpositorum im-
 becilles Indi ea cogantur seruare, quæ fortes &
 antiqui Christiani vix seruant. Nam cum mul-
 ta ijs similia quæ diximus, barbari in sua super-
 stitione seruarent, ne religionis nostræ moribus
 contrarijs prorsus deterrerentur à fide Romani
 Pontifices nonnihil de Ecclesiasticarum legum
 rigore imminuendum existimarunt, imitati pro-
 fecto Gregorium illum magnum, cuius erga re-
 ceus conuersos Anglos paterna indulgentia li-
 teris ad Augustinum datis expressa tenetur.

Greg. li. 12
 Registr. epi
 31.

*Quid agendum sit de coniugijs infidelium cum ad fi-
 dem catholicam conuertuntur.*

CAP. XXI.

SED habet frequentem apud nos, & dignam
 scitu quæstionem, cum infidelis coniugatus
 fide nostra suscepta baptizatur, quid de illius ma-
 trimonio sentiendum sit. Ac primum, eum qui
 Chri-

624 DE PROCURANDA INDORVM
 Christianuse effectus est, non posse vxorem de-
 nuò ducere infidelem, neque fidelem infideli nu-
 bere, sine vlla dubitatione ex Ecclesiæ vlu, & cõ-
 sensu certissimum est. Nam & scelus ingens com-
 mittitur, & matrimonium nullum est iuxta no-
 strorum doctorum concordem sententiam, ta-
 met si, quæ illi recitant, Ambrosij & Augustini
 cæteraque decreta, non id satis efficiant. Sed cõ-
 sensus, vt dixi, Ecclesiæ satis est. De eo verò qui
 ante baptismum vxorem habuit (sunt enim inter
 infideles vera coniugia, si secundum leges suas
 naturali legi non repugnantes peragantur, ta-
 met si sacramenti vim nullam habeant nisi in Ec-
 clesia Catholica rata fiant) quid acturus sit, in-
 telligendum est Pauli Apostoli præceptum. Pri-
 mum enim per baptismum non soluitur matri-
 monium cum infideli, quin potius, & potest, &
 debet cohabitare cum illo, si coniux infidelis vi-
 tro consentiat, & spes sit lucrandi illum Christo.
 Ita enim docet Apostolus, Si quis frater vxorem
 habet infidelem, & hæc consentit habitare cum
 illo, non dimittat illam, & si qua mulier habet vi-
 rum infidelem, & hic cõsentit habitare cum illa,
 non dimittat virum, & mox. Vnde enim scis mu-
 lier, si virum saluum facies? aut vnde scis vir, si
 mulierem saluam facies? Hoc modo Monica Pa-
 tricum Augustini patrem saluum fecit. Quam-
 obrem synodus Limensis iuxta eiusdem Augu-
 stini contra Pollentium sententiam, præcipit fi-
 delem conjugatum cum infideli legitima con-
 iuge cohabitare, neque alias nuptias inire per-
 mitteri,

Ambrosij 28.
 q. 1. c. Cai.
 Augustini eadẽ
 qu. 6. Sic
 enim Con.
 Chalcedonensis 14

1. Cor 7.

Augustini 9. lib.
 Conf. Con.
 Lim. const.
 61. Augu.
 contra Pol-
 lentium, &
 de ser. Dñi
 in monasterio

mitti, quousque illa Christianam religionem penitus repudiare intelligatur. Secundum documentum sit. Si coniux infidelis fidelem deserat, aut ita cohabitare velit, ut illi vel fidem, vel charitatem rebus, aut verbis deserere suadeat, tunc temporis non cogitur fidelis cum infideli vitam ducere, quin potius licebit, si ita placuerit, fidelem aliam coniugem sibi copulare diremptam priori coniugio. Ita statuit Innocentius tertius, & ad hunc modum intelligendum dicit, & Pauli Apostoli verbum, & Gregorij decretum. Quod si infidelis discedit, discedat, ait Paulus: non enim seruituti subiectus est frater aut soror in eiusmodi: in pace autem vocauit nos Dominus. Tertium quoque sit. Cum dubium est, an coniux infidelis fideli impedimento futurus sit, & an potius illum peruersurus à vera religione sit, quam ab ipso lucrifaciendus, quid nam agendum est? Nam neque contumelia creatoris manifestè apparet, neque spēs etiam satis elucet illum saluum faciendi. Huic dubitationi occurrendum existimarunt Patres hoc modo: ut coniux infidelis admoneatur, quantum satis est, ut religionem Christi suscipiat, quod si conuenienter admonitus, omnino renuerit, intelligatur obitinata esse voluntate, & fidelem confortio suo potius laedere quam ab illo adiuuari. Itaque sepatandum esse. Ad hunc modum Tol-

*Innocen. c.
Quanto, de
Diuortijs.
Gre. 28. q.
2. c. si infidelis.*

*Conc. Tol.
c. 61. 28
q. 1. ca. 14.
dei quib.*

Conc. Lim. const. 36. nere cupiant, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur. Huius Concilij autoritatem secuti Patres in synodo Limensi, ita præcipiunt, si alter coniugum baptizari renuerit, Sacerdos adhibito notario, & testibus illum admoneat, vt intra sex menses Christianus fiat, & baptizetur, atque eandem admonitionem repetat sepe intra illud temporis spatium saltem semel singulis mensibus. Quod si transacto iam semestri tempore, adhuc baptizari renuerit, exinde iam in sua secta obstinatus reputandus est. Quamobrem Antistitem suum Parochus certiore faciet, vt ipse statuat, quid facto opus sit. Separationem autem illam Concilij Toletani ego non solum quoad torum intelligo sed etiã quoad vinculum. Itaque licebit, vt graues quoque autores confirmant, fidei iam tunc alias nuptias conciliare sibi. Contumelia enim creatoris, & periculum fidei intelligitur, cum animus coniugis infidelis adeo est in sua superstitione obstinatus. Præterea illud ex eodem Innocentio animaduertendum est, nuptias infidelium non teneri Canonicis legibus, quare illa solum matrimonia irrita erunt, quæ cum lege naturali pugnant, quemadmodum aperte repugnat pluralitas vxorum, atque etiam repudium primæ, vt Euangelium, & Prophetæ docent. Quamuis ineptus quidam Theologus, vt multa alia, etiam hoc hæreticè & stultè asseruerit, Indis pluralitatem vxorum esse concedendam in Ecclesia. Repugnat etiam naturaliter matrimonio primus gradus

Sofus in 4.

d. 39. q. ar.

2. & 4.

Aug. 28. q.

1. c. vxor.

Inno. c. gaus

demus de

diuortijs.

Mat. 19.

Luc. 16.

Mal. 2.

gradus originis, vt cum sorore, cum nouerca, & multo magis cum matre, aut filia, nepte aut auia. Quamobrem in Concilio Prouinciali ex sententia Pauli quarti Pontificis omnia isthæc matrimonia infidelium, cum Christiani sunt, irrita fieri decretum est. At verò quæ lege solum Ecclesiastica prohibita sunt, vt secundo aut tertio gradu contracta, ea rata fieri, cum vterque baptizatur, Canones sacri iubent. Cum verò plures habuit vxores, si verè vt vxores habuit adhibitis cæremonijs, & ritu patrio nuptijs adhiberi solito, illam tantummodo retinebit, quam primam esse meminerit, aut si ignorat, quænam fuerit prima, accipiet ex Indulto Pauli tertij, quam ex omnibus ipse delegerit. Quod si etiam prima illa abest, & baptizari differt, licebit ex alijs, quâ velit, sumere, ita cõcedente Pio quinto Pontifice Maximo, qui nullo modo Innocentio tertio contrarius est. Quandocunq; autem vxor infidelis ad fidem conuertitur, si nondum aliam Christianam accepit, tenetur illam fidelis accipere. Hæc pro regionum harum difficultatibus ex sanctorum Patrum decretis perstrinxisse sufficiat: plura & clariora autores tradent.

Conc. Lim.
const. 38.

C. Gaudemus de diuortijs.

Const. 37.
Conc. Lim.

Eodem ca.
Gaudemus

*De impedimentis Matrimonij explicandis
& iuuenibus collocandis.*

C A P. XXII.

IAM verò in matrimonijs celebrãdis summo opere Parochi curare debent, vt impedimenta

R 1 Eccle-

Ecclesiastica saepe & proponantur, & explicetur, ne quod crebro fit, per ignorantiam illegitimas Indi nuptias iungant. Quod si quando de industria & malitiosè impedimentum dissimularum, aut rectum esse deprehenderit, vt Prouincialia decreta habent, grauitè in reos animaduertant, præsertim Curacas cæterosque primores, quorum nequitia solent incestuosæ nuptiæ frequenter conciliari: vt reliqui exemplo asperiore docti discant in solennibus monitionibus aut Banis explorata impedimèta manifesta facere. Sunt autem monitiones in sacro Concilio Tridentino præceptæ, inter Indos potissimum obseruandæ, vt nuptiæ publicentur eorû qui coniugari volût, inter eos, quibus maximè noti sunt. Impedimèta verò apud hos sigillatim exponenda sunt, quibus & ignotum est ius, & pro vetusta consuetudine frequens est prohibita cõiugia appetere. Itaque explicabit Parochus, quod faciût peritiores, quibus gradibus consanguinitatis, quibus etiam affinitatis, quibus spiritualis cognationis nefas sit cõiugia inire. Maximè verò insistet in declarando, impedimento ex fornicatione primo, aut secundo gradu admissa. Vulgare quippe est Indis earum sorores, aut neptes, aut materteras, aut cõsobrinas ducere, quas flagitiose polluerunt. Atq; equidem perquam optatè, vt in ijs gradibus, sicut duo reliqui à Tridentino Concilio sublatis sunt, esset penes Episcopos Indicanos dispensandi facultas cû neophytis, præsertim cum essent iam matrimonia contracta, & aut vterq; coniux impedimentum nesciuit,

Conc. Lim.
const. 66.

Sess. 24.
cap. 4.

nesciuit, quod fieri potest, aut saltem vnus eorū. Hos enim iubere prorsus, se continere aut Romanam vsq; petendę dispensationis causa proficisci nimium profectō est. Atq; in secundo saltem gradu ex fornicatione occulta posse Episcopos nostros dispensare, quia sedes Apostolica commode adiri nō potest, & periculum est in mora, autores non ignobiles sentiunt, quorum nos iudicium secuti Archiepiscopo Limensi, vt nonnunquam dispensaret, persuasimus. Illud quoq; experientia docet Indos à prima adolescentię etate collocare percommodum esse, ac multo magis adolefcētulas Indas, quod re ipsa cōpertum sit, maritatas feminas omniū esse castissimas, quæ si cōperint ante nuptias libidini frāna laxare, per reliquam etatē præcipites ferantur necesse est. Erit ergo nō mediocris officij, vt Parochus honestas nuptias sugdeat atque conciliet, parentes de liberis collocandis admoneat, metū omnem Curacarum adimat; iuuenes ipsos conueniat, & Christiani coniugij sanctitatem doceat, fidei & catechesis Christianę rationem exposcat, peccata ritē cōfiteri moneat; statim vt mutuo consensu contraxerint matrimonium, in Ecclesia solennes benedictiones impendat, vt simul, quemadmodum est à nostris Presulibus ordinatum, & nuptiæ fiant, & ab Ecclesia benedicantur. Mox vt nuptialia omnia legitime peracta fuerint, omni illa superstitiosa temulētia & computatione amputata, in qua diabolo per suos Arcitos, aut Tziques inuitantur, honesta tantum religiosi cōuiuij læticia concessa paterne

S. Angelus.

Syluest. di-

spens. q. 9.

Nauarro c.

22. n. 86.

Const. 48.

Rr ;

grau.

Tob. 4.

Eccli. 12.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

grauiterque monere, quæ sint Christiani matrimonij leges, quæ disciplina domestica, quomodo Ecclesia frequentanda, mane & vesperi quotidie orandum, filij educandi in fide, & timore Domini, vt quamuis pauperem vitam degant, multa bona habeant; sint inuenerint Deum, & illius mandata seruauerint. Hoc est enim omnis homo, reliqua omnia vanitas vanitatum. Hactenus de sacramentis Indis administrandis, pro instituto nostro pauca de multis, quæ certè pro explorata harum regionum conditione magis opportuna existimauimus.

Quibus ex rebus Indorum salus maximè pendeat peroratio. C A P. XXIII.

CVM de procuranda Indorum salute satis multa, vt potui, dixerim, tamen illa omnia non magni ponderis futura scio, nisi tria quædam veluti capita vniuersi huius instituti, pro rei dignitate feruentur. Primum, vt Christiani Principes & Prefecti, & Magistratus Christi iugum suauiter, & onus leue Indis ad fidem se recipientibus, vt est, esse permittant, id est, vt tributorum, exactionum laborumque onera valde moderentur, sciantque Barbari se ipsos potius quam sua queri, & quod habent Caroli Cesaris regia edicta, rebus ipsis intelligant, Christiano dominatu se potius leuari, quam premi. Leges quoque non proflus duras, & insuetas barbari ferant: sed quoad per Christianam, & naturalem legem liceat, sinantur institutis suis viuere, atque in ijs ipsis, & dirigantur.

tur, & perficiantur. Etenim perdifficile est omnes
 leges, & cōsuetudines patrias, & gētilicias muta-
 re: & satis profecto est, vt illa abrogare cogantur,
 quæ sunt Euangelio & Ecclesiæ Christianæ con-
 traria, quæ in tam corruptis moribus in tantis
 ignorantia tenebris satis multa sunt. Cætera si
 protinus auferre contendas, ac non tempori ipsi
 optimo magistro vt emendet committas, reddes
 Christianismum, odiosum & grauem. Omitto
 quod prudentissimus quisq; & rerum Indicarum
 peritissimus eiusmodi notas leges, & mutationes
 censet ipsi reip. temporali, & Indorum, & Hispa-
 norum admodū perniciosas, quod barbari nequæ
 nostra tenēt, neq; sua sinuntur agere: ex quo rerū
 omniū perturbatio cōsequatur necesse est. Sed vt
 hoc omittam, certè fides, & amor Christi cū dura
 tribuorum, & operarum, & legū seruitute Chri-
 stianitatis prætextu non bene constat. Migravit
 Iudas, id est, fidei confessio, vt sancti patres inter-
 pretantur, propter afflictionem, & multitudinē
 seruitutis. Sælaci Ægyptio regi traditi sunt diui-
 nitus Iudæi, vt sciant, ait Deus, distantia seruitutis
 meæ, & seruitutis regni terrarum. Nisi ergo Chri-
 stianis principibus & magistratib⁹ prima cura sit
 salutis Indorum, ac non prouentuum censusq; re-
 galis (nā honestè ista quoq; quæri possunt sed se-
 cūdo loco) parū admodū apud Indos religio Chri-
 stiana proficiet. Hoc igitur primum est. Deinde
 illud, vt præfules Ecclesiæ Indicæ ij præficiantur,
 qui zelum Dei habeant, & filijs potius the-
 saurizent, ac nō solum sua libenter impendāt, sed

Thren. 1.

2. Par. 12.

2. Cor. 12.

se ipsos etiam superimpédant pro animabus suorum, licet plus diligentes minus diligantur à suis. Denique quorum esset insigne verbis rebusque expressum, Non vestra sed vos. Quod si Deus, ut apud Prophetam loquitur, daret pastores iuxta cor suum Episcopos inquam & Parochos, quales describit Apostolus, plurimos ac lætissimos greges ex hoc agro Indicano pascua cœlestia quotidie exciperent. Ut essent autem pastores eiusmodi, (nusquam enim rãtopere oportet esse lætissimos) examinanda esset doctrina, explorãdi mores sine avaritia, perspiciendus animarum zelus, & laborum pro Christo tolerantia. Verè enim in his nouis Ecclesiæ populis antiqui temporis & Apostolici pastores esse deberent. Postremo, religiosi qui ad has regiones pro regia liberalitate & fide, copiose transmittimus, non fortuito, aut pro libidine, aut etiã avaritia cuiusq; , sed cœlesti vocatione ducti veniam?, quantũ referat, vix dici potest. Nihil perinde nocet huic Ecclesiæ atq; mercenariorũ, & sua quærẽtium turba. Quid vero in causa Dei agant homines animales, spiritum vix habentes? Pauci numero, virtute præstantes opus Domini potius promouent. Quamdiu ergo religiosi, auxiliares his regionibus dati, non mittentur diuinitus, neq; prædicare, neq; audiri fructuosè satis poferrũt, si Paulo Apostolo credimus. Qui verò in primis humiles, animarum amantes, Christum sibi imitandum existimantes, illius crucè & mortificationem in corpore suo circumferentes huc venerint, cœlestes thesauros deliciasq; omni

opinio-

Hierem. 3.

1. Tim. 3.

Tit. 1.

Jud. 1.

Rom. 10.

opinionē maiores certissimè inuenturi sunt. Sed quando hoc fiet? Quando homines esse homines desinent, & humana sapere, humana querere, humanis inhiare? Apud homines planè hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia. Nun quid quia hoc difficile est in oculis populi huius ideo difficile erit in oculis meis? dicit Dominus. Indorum certè copiosissimam & paratissimam segetem cernimus, neq̄ aliud quam falcem Evangelicam expectātem, & si hactenus fortasse quibusdam minus Dominico horreo idoneam existimam, sed iam rebus ipsis, fide, constantia, ardore animi, alacritate admirabili se se cœlorum Regno aptissimam proclamantem, inuidorū & segetium calumnias facile propulsantem, operarios ipsos latissime allicientē, & multitudine & vbertate oculos omnium ad se se atq; animos conuertentem. Quid ergo superest? nisi vt impensissimè oremus Dominū messis, vt mittat ipse diuinitus operarios in messem suā. Plus preces lachrymasq; nostrorum, vbicumq; illi sunt, apud Deum effice re, quam nostros omnes conatus & operas, certū est. Ferant igitur opem quicumq; Dei amantes, & salutis hominum studiosi apud benignum Redemptorem haberi volunt, & quibus possint modis sacrificijs, precibus lachrymis, tum consilio opera, sudoribus, & sanguine ipso si opus sit, charissimam Christo Iesu, tot gentium salutem prosequantur.

Matt. 19.

Zach. 10.

Matt. 9.

I N D E X.

LIBRI PRIMI
CAPITA.

- 1 **Q**uod non sit desperanda salus Indorum.
- 2 **C**ur videatur multis difficilis & parum utilis
predicatio apud Indos.
- 3 **Q**uod difficultas predicationis non debeat terrere
Christi seruos, & qua ratione sunt animandi.
- 4 **D**e eadem re.
- 5 **Q**uod gentes Indorum quantumuis Barbara auxi-
lio tamen gratia ad salutem destituta non sint.
- 6 **Q**uod Indos Deus iam vocet ad Euangelium.
- 7 **Q**uomodo Indorum ingenia tractanda sunt, vt Chri-
sto lucrifiant.
- 8 **B**arbarorum ineptitudinem non tam à natura, quam
ab educatione & consuetudine proficisci.
- 9 **Q**uod linguae difficultas non deterrere debeat ab
Euangelij propagatione.
- 10 **D**e habitatione inter Indos.
- 11 **Q**uod Euangelij Ministri curare debeant, ne impe-
dimentum Euangelio ponant.
- 12 **D**e castitate & abnegatione necessaria ad Euange-
lizandum.
- 13 **Q**uantum officiat Fidei violentia.
- 14 **Q**ualis in religione Christiana magna ex parte sit
natio Indorum.
- 15 **N**ihilominus vera fidei ac salutis apud Indos spes
esse magnam, alienumq; esse à Dei spiritu contra
sent.

sentire.

- 16 Quod etiam in presentia labore ministrorum fructus animarum sit longè maior.
- 17 Patientia & labore effici vt copiosi fructus ex hoc agro Domino colligantur.
- 18 Quod non solum futuri fructus spes sit, sed presentis etiam satis magni certa documenta teneantur.

Libri secundi Capita.

- 1 Difficile esse rationem tradere predicandi barbaris Euangelium.
- 2 Propter infidelitatem etiam pertinacem non licere barbaros debellare.
- 3 Quod quibusdam visum sit propter crimina natura contraria licere nostris barbaros debellare.
- 4 Confutatio superioris sententia.
- 5 Responsio ad obiectiones pro expugnatione barbarorum.
- 6 De bello propter defensionem innocentiam qui à barbaris trucidantur.
- 7 Quod omnia iam dicta de bello aduersus Indos non solum diuina, sed etiam regia lege firmentur.
- 8 Veterem & apostolicam Euangelizandi rationem non posse exactè seruari inter barbaros.
- 9 Cur miracula in conuersione gentium non fiunt nunc vt olim à Christi predicatoribus.
- 10 Quod etiam exiguo merito predicatorum, signorum parcitas aliqua ex parte attribuenda sit.
- 11 De predicatione inter eos qui fidem iam receperunt.
- 12 De expeditionibus necessarijs ad predicandum barbaris Euangelium.

- 13 Quo iure Christiani expeditiones facere possint in
regna barbarorum.
- 14 Quid in terris barbarorum Christianis liceat.
- 15 Quando liceat barbaris infidelibus bellum inferre.
- 16 De officio predicatoris Euāgelici erga socios itineris.
- 17 Qualem se prestare debeat Christi seruus in con-
uersione infidelium.
- 18 De tribus impedimentis quae conuersioni gentium
maxime obstant.
- 19 Epilogus dictorum.

Libri tertij Capita.

- 1 Non esse quaestiones omnes tractandas ac deinceps de
civilis administratione differendum.
- 2 Barbaros fidem suscipientes ad eorum ditionemque
Principum Christianorum pertinere.
- 3 Non oportere falsos titulos comminisci dominationis
Indorum.
- 4 Quales administratores res Indica postulent.
- 5 Quam ob causam difficile inueniantur idonei rebus
Indicis praefecti.
- 6 Non esse iniquum tributa Indos pendere administra-
toribus suis.
- 7 Improbantur tria genera tributa taxandi.
- 8 Vulgaris ratio tributa imperandi expenditur.
- 9 An propter reuocandos ab otio barbaros tributa gra-
uiora imperanda sint.
- 10 Quis modus in tributis taxandis tenendus.
- 11 Causa ob quas Hispanis Indi commendati sunt.
- 12 Quod doctrinam fidei & moribus sufficientem pa-
troni Indis susceptis praebereteneantur.

- 13 *Quid erga nondū baptizatos Indos patronis liceat.*
- 14 *De temporali prouidentia patronorum in suos.*
- 15 *Quam circumspecta onerosa leges fortunae Indorum inuicenda.*
- 16 *Quid in confessionibus patronorum audiendis sacerdoti prouidendum.*
- 17 *De seruitio personali Indorum.*
- 18 *De metallorum operatione.*
- 19 *Quibus modis salus Indorum per seculares ministros procurari possit.*
- 20 *De ebrietatis malo barbaris familiari.*
- 21 *Quae mala ex ebrietate oriuntur.*
- 22 *Quibus modis ab ebrietate Indi compesci queant.*
- 23 *De pratoribus Indorum.*
- 24 *Mores Indorū Christo nō repugnantes permittēdos esse & de concordia pratoris cum sacerdote.*

Libri quarti Capita.

- 1 *De excellentia sacerdotalis officij.*
- 2 *Inter Indos maximè sacerdotes prestare oportere.*
- 3 *Contra eos qui Indorum tarditatem accusant.*
- 4 *Contra eos qui peruersitatem morum Indorum in fidei non receptae causam asserunt.*
- 5 *Messē esse copiosam modo operarij idonei nō desint.*
- 6 *De peritiā Indica lingua necessaria.*
- 7 *De Parochis Indici sermonis signariis.*
- 8 *Quod quidā nō recte inscitia sermonis Indici cōsulāt.*
- 9 *Quod oporteat ad Indos venientes predicatores Indicum idioma diligenter discere.*
- 10 *De scientia sacerdoti necessaria.*
- 11 *Oportere in nouo orbe aliquos esse prestātes Theologos*

- 12 Vita probitas in ministro Euangelij, quod & à Deo,
& ab hominibus requiratur.
- 13 Quod ij, qui inter barbaros versantur humanis ad
virtutem auxilijs sint destituti.
- 14 Quae libidinis & auaritia incentiua occurrant.
- 15 Contra abusus Indicorum Parochorum.
- 16 De orationis praesidio Euangelizanti necessario.
- 17 De vita exemplo.
- 18 De beneficentia.
- 19 De correptione & disciplina.
- 20 Quid obseruandum in correptione Indorum.
- 21 De catechismo & catechista radio leuando.
- 22 De fructu ex catechizandis Indis sperando.
- 23 Quid restet de catechismo dicendum.

Libri quinti Capita.

- 1 Finis doctrine, Christi cognitio & dilectio.
- 2 Christi annuntiandi curam praecipuam esse debere.
- 3 Contra opinionem eorum, qui sine Christi notitia
posse aliquem saluum esse volunt.
- 4 Contra errorem illius, qui Christianos rudiores sine
fide explicita Christi asseruit posse saluari.
- 5 Quod precepto cetera mysteria, quae continetur in sym-
bolo, scire omnes Christiani constringantur.
- 6 De mysterio Trinitatis omnibus tradendo.
- 7 De mysterio Ecclesiae tenendo.
- 8 Quid in extremo mortis discrimine Indi docendi sint
vt baptizentur.
- 9 De preceptis decalogi, & de idololatria barbarorum.
- 10 Contra idololatriam remedia.
- 11 De emertendis idolorum signis & templis.

- 12 De recta dilectione sui.
- 13 De dilectione proximi.
- 14 De catechismo vulgo Indorum necessario.
- 15 In instructione Indorum diu esse perseverandum.
- 16 An expediat parochias Indorū regularibus cōmitti.
- 17 Salutem Indorum societati Iesu pro viribus esse procurandam.
- 18 Cur multis videatur societas parochias Indorum debere suscipere.
- 19 Quae rationes à suscipiendis parochijs Indorum societatem deterreant.
- 20 Quae in suscipiendis parochijs moderatio adhibenda sit.
- 21 Missionum vsus in Ecclesia antiquus & frequens.
- 22 Missionum vtilitates inter Indos.
- 23 Quod parochi missiones vtiliter & libeter accipiant.
- 24 Quid cauere oporteat in missionibus.

Libri sexti Capita.

- 1 Quatenus modo de sacramentis agendum.
- 2 Multa in his regionibus contra Ecclesiae consuetudinem geri.
- 3 De voluntate baptismi necessaria.
- 4 De fide & poenitentia ad baptismi gratiam necessaria.
- 5 De ijs, qui se baptizatos vel negant, vel mentiuntur.
- 6 De sacramento cōfirmationis & illius materia.
- 7 De Eucharistia percipienda diuinū esse preceptum.
- 8 Quod quāuis diuinū preceptū sit de cōmunicādo, pos sit tamē Ecclesia pro iudicio suo cōmunionē negare.
- 9 Quod omnino expediat priore consuetudine emendata Indos fideles communicare.
- 10 Confutatio opinionis contrariae.

- 11 De necessitate confessionis.
 12 Confessionis vsum Indis in sua superstitione fuisse.
 13 De peritia Indica lingua confessionibus audiendis
 necessariis.
 14 De prudentia sacerdotum & tolerantia.
 15 Quod confessiones non sincere sunt, potius sacerdotum
 quam Indorum fieri culpa.
 16 Contra errorem illius qui scripsit confessiones ab
 Indis esse tollendas.
 17 Quas satisfactiones Indis iniungere oporteat.
 18 De extrema vnctione.
 19 De sacerdotio.
 20 De ritibus matrimoniorum apud Indos.
 21 Quid agendum sit de coniugijs infidelium cum ad
 fidem Catholicam conuertuntur.
 22 De matrimonijs explicandis, & iuuenibus collo-
 candis.
 23 Quibus ex rebus Indorum salus maxime pendeat.

SALMANTICÆ.

Apud Guillelmum Foquel

M. D. LXXXVIII.

